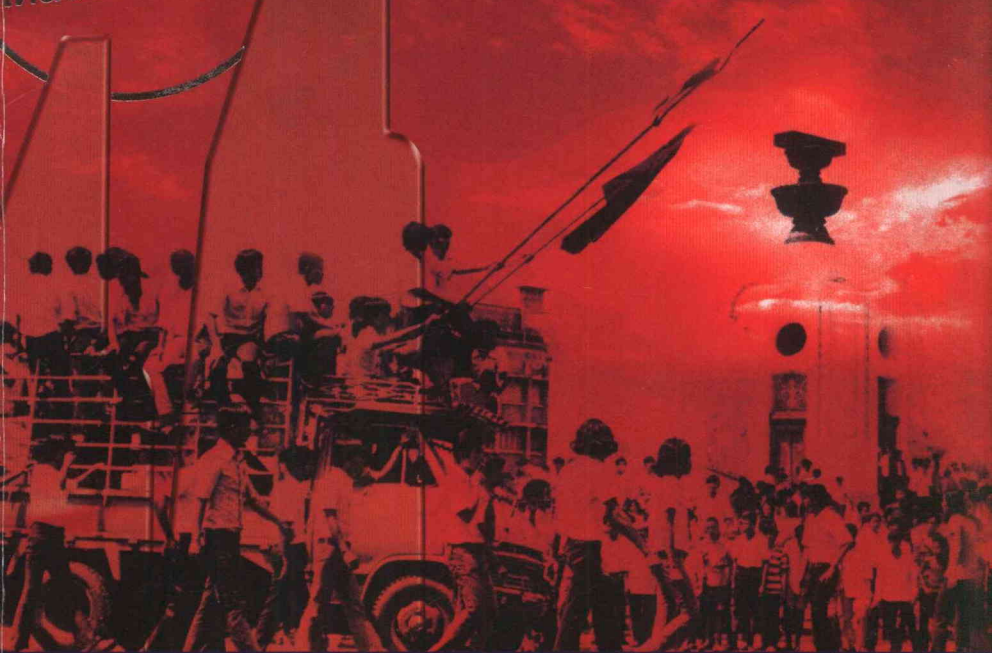
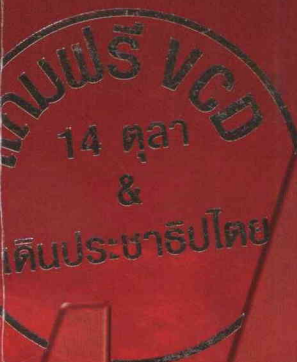

3 ทศวรรษ 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย

Thai Democracy : Three Decades After October 14

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ : บรรณาธิการ
Charnvit Kasetsiri : Editor

เล่มที่ จามริก อัมมาร์ สยามวาลา ส. ศิวรักษ์ ชัยอนันต์ สมุทวณิช จาตุรนต์ ฉายแสง
ชัยวัฒน์ สภาอนันท์ สุชาติ สวัสดิ์ศรี เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ธเนศ อากรณัฐวรรณ
นลินทร์ เมมไตรรัตน์ ใจ อึ้งภากรณ์ วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ เกษียร เตชะพีระ ธาวิต สุขพานิช
สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ อารงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ กำจร หลุยยะพงศ์ ประจักษ์ ก้องกีรติ
วัฒน์ชัย วิวิจจะกุล เตือนใจ ดีเทศน์ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ เทพชัย หย่อง รุจน์ โกมลบุตร

โครงการ “บรรยายสาธารณะ – ตลาดวิชา – มหาวิทยาลัยประชาชน”

Public Lectures – Opened University Series

3 ทศวรรษ 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย

Thai Democracy : Three Decades After October 14

บรรณาธิการ : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

Editor : Charnvit Kasetsiri

นตฤติ ปญญา สมาก อากา

แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

3 ทศวรรษ 14 ตุลาคม กับประชาธิปไตยไทย

Thai Democracy : Three Decades After October 14

- บรรณาธิการ : ชาญววิทย์ เกษตรศิริ
Editor : Charnvit Kasetsiri
- พิมพ์ครั้งแรก : ตุลาคม 2547
จำนวนพิมพ์ : 2,000 เล่ม
ISBN : 974-92487-2-4
ราคา : 300 บาท
- แบบปก/รูปเล่ม : AIM Graphic House
Tel : 0 1626 9123, 0 2883 6121
- ดำเนินการผลิต : Green Print Co., Ltd.
Tel : 0 2874 8279
- จัดพิมพ์โดย : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทร. 0 2424 5768 โทรสาร. 0 2433 8713
The Foundation For The Promotion of Social Science
and Humanities Textbooks Project
Home Page : <http://www.textbookproject.com>
- จัดจำหน่าย : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด
117-119 ถ.เฟื่องนคร เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทร. 0 2225 9536 - 40

คำแถลง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคลในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจบริการศึกษาจากสถาบันต่างๆ เมื่อเริ่มดำเนินงานโครงการตำราฯ มีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิฯ เมื่อต้นปีพ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขั้นต้น เป้าหมายเบื้องต้นของมูลนิธิโครงการตำราฯ ก็คือส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพดี โดยเฉพาะในทางวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้เพราะต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยະนั้นว่าคุณภาพของหนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้น ย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิด ริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้มูลนิธิโครงการตำราฯ ก็มีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นแหล่งชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่างๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่งๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้าน การกำหนดนโยบาย สร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้นๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการ จัดพิมพ์ หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปล-เรียบเรียง งานถอด ความ งานรวบรวม งานแต่ง และงานวิจัยในช่วงแรกๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่นๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการ ตำราฯ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม กลั่นกรองตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษา ที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบายได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่างๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1)สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2)สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ (3)สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4)สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5)สาขาวิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา (6)สาขาวิชาปรัชญา (7)สาขาวิชาจิตวิทยา (8)สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังได้ขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อ ความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะขยายงานของ เราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหาผลกำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและ ประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและ คำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้ เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่างๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือรวบรวมตำราสาขาวิชาต่างๆ ให้เรา หรือเข้ามาช่วยบริหารงานร่วม กับเรา

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

(ก่อตั้งพ.ศ. 2509 โดยนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ นายเสน่ห์ จามริก ฯลฯ)

นายเสน่ห์ จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ อภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจิตตวรักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นางสาวศรีประภา เพชรมีศรี	กรรมการ
นายวีระ สมบูรณ์	กรรมการ
นายประจักษ์ ก้องกีรติ	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายทรงยศ แวงหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

● สารบัญ ●

คำนำ	(9)
โครงการ “บรรยายสาธารณะ - ตลาดวิชา - มหาวิทยาลัยประชาชน”	(13)
กำหนดการ	(15)
<u>ภาคบรรยายสาธารณะ</u>	
ปาฐกถานำ “การเมือง การศึกษา กับทางเลือกของสังคมไทย” <i>เสน่ห์ จามริก</i>	19
ปัญหาของประชาธิปไตย : เอกลักษณ์ เสี่ยงข้างมาก สิทธิ และความยุติธรรม <i>เกษียร เตชะพีระ</i>	29
วิพากษ์สังคมไทย หลัง 14 ตุลา <i>ชัยอนันต์ สมุทวณิช</i>	41
สามสิบปี 14 ตุลาฯ : ไทยกับนรก สวรรค์ และโลกมนุษย์สากล <i>ธาวิต สุขพานิช</i>	49
อารยะขัดขืน กับสังคมไทย <i>ชัยวัฒน์ สถาอานันท์</i>	61
14 ตุลา : เจาอดีตของการเมืองบนแผ่นฟิล์ม <i>กำจร หลุยยะพงศ์</i>	85
อภิวัฒน์ 2475 <i>นครินทร์ เมฆไตรรัตน์</i>	117
30 ปี 14 ตุลา กับปัญหาประชาธิปไตยไทย <i>ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์</i>	131
การเมืองไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามครั้งที่ 2 <i>สุชาติ ยิ้มประเสริฐ</i>	145
วงวรรณกรรม กับ 14 ตุลา <i>สุชาติ สวัสดิ์ศรี</i>	157
กว่าจะเป็น 14 ตุลา :	
ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรม ของนักศึกษาและปัญญาชน <i>ประจักษ์ ก้องกีรติ</i>	175

วันเปิดตัว วีซีดี 14 ตุลาคม

คำกล่าวรายงาน 190

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นายกสภาคมาคมจดหมายเหตุนไทย

คำกล่าวเปิดงาน 193

เสน่ห์ จามริก ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชน

ปาฐกถาพิเศษ “30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย” 195

ฯพณฯ จาตุรนต์ ฉายแสง รองนายกรัฐมนตรี

อภิปราย 30 ปี 14 ตุลา กับปัญหาตำราเรียนและหลักฐานจดหมายเหตุ 206

ภูมิธรรม เวชยชัย, วัฒนชัย วินิจจะกุล, เตือนใจ ดีเทศน์,

สุดาทิพย์ อินทร, ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (ดำเนินการอภิปราย)

14 ตุลาคม “วันเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์” 243

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

6 ปีปฏิรูปสื่อ : เราจะไปทางไหนกัน 249

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, เทพชัย หย่อง, รุจน์ โกมลบุตร (ดำเนินการอภิปราย)

วันปิดโครงการบรรยาย

ครึ่งศตวรรษ เศรษฐกิจไทย 275

อัมมาร์ สยามวาลา

รัฐ การเมือง และอาชญากรรม 285

ใจ อึ้งภากรณ์

ตุลา ตุลา 295

วิโรจน์ ตั้งวานิชย์

บทส่งท้าย

อันเนื่องมาจาก 14 ตุลา 2516 : ทศนะส่วนตัวของ ส.ศิวรักษ์ 308

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ภาคการแสดงศิลปวัฒนธรรม

บทกวี “รัฐธรรมนุญ”	48
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	
บทกวี “กิตติกาล...”	156
วรรณศิลป์ มธ.	
บทกวี “ด้วยมือเรา”	248
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	
ละครการเมือง “คู่กรรม 3”	324
อัศวพงษ์ คำคุณ	
ลิเกมะขามป้อม ผู้ชนะสิบทิศ ตอน “ศึกเมืองแปร (พรรค)”	328

ภาคผนวก

สัมภาษณ์ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	331
กรณีข้อเสนอละมดติของรัฐสภาให้ 14 ตุลาเป็น “วันประชาธิปไตย”	
วัฒน์ชัย วินิจจะกุล	
14 ตุลา ในเอกสารและตำราเรียนฝรั่ง	344
ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช	

● คำนำ ●

มีเกร็ดไม่ซ้ำไม่ชั้นที่ 'เจ็บบ่ คันจ๋' เล่าสู่กันฟังว่า เมื่อต้นปี 2547 ผมได้รับเชิญให้ไปบรรยายประกอบการฉายวีซีดี "14 ตุลา" ให้ 'นักเรียนนอก' (ไทย) ที่มหาวิทยาลัยชั้นนำระดับ "ท็อปเท็น" ของสหรัฐอเมริกาฟังและดู ที่นั่นมีคนไทยเป็นศาสตราจารย์ด้านอุษาคเนย์ศึกษาประจำอยู่และที่นั่นก็มีนักเรียนไทยอยู่เป็นร้อย ทั้งๆ ที่ค่าเล่าเรียนค่าหน่วยกิตแพงहु้ ประมาณปีละกว่า 1 ล้านบาทก็ตาม

วันนั้นมีนักเรียนไทยมาฟังประมาณ 30 คนเห็นจะได้ ผมตั้งคำถามเพื่อให้ตอบชิงรางวัล (ตามระเบียบของการ "หลอกล่อ" ให้สนใจประวัติศาสตร์) ว่าในแง่ของประวัติศาสตร์การเมืองไทยปี 2547 เป็นปี "ครบรอบอะไร"

คำตอบที่มีไว้ในใจของผม ก็คือครบรอบ 72 ปีปฏิวัติ 2475 (24 มิถุนายน) และ/หรือครบรอบสถาปนาธรรมศาสตร์ 70 ปี (27 มิถุนายน 2477)

เชื่อหรือไม่ว่า "เจ็บบ่" ไม่มีใครตอบเลย ไม่ทราบเพราะ "ไม่รู้" เลยไม่ตอบ หรือเพราะว่ากลัว "เสียหน้า" (ตามธรรมเนียมของนักเรียนไทย ไม่ว่าจะ 'ใน' หรือ 'นอก') ก็เลยไม่ตอบเหมือนกัน โชคดีที่มีนักศึกษาสาวน้อยคนหนึ่งค่อยๆ ตอบอย่างแผ่วเบาว่า "72 พรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ" ผมจึงสามารถให้รางวัลเป็นหนังสือและวีซีดี "14 ตุลา" ที่นำติดตัวเอาไปจากเมืองไทย

เรื่องที่เกิดขึ้นในสหรัฐฯ ครั้งนั้น ทำให้ผมนึกถึงคำกล่าวปรามาสว่า “คนไทยขี้ล้ม/ ลืมง่าย” ดังนั้นหลายๆ เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์แม้ว่าจะใหญ่โตและสำคัญ มีผลกระทบมากมายมหาศาลต่อชีวิตของผู้คน และทิศทางของบ้านเมือง แต่คนไทยก็มักไม่รับรู้และ ‘ลืม’ (ดังนั้น ก็สมควรแล้ว ที่จะมิรัฐบาลหรือผู้นำที่ไม่เป็น “ประชาธิปไตย” หรือมี “คุณภาพ” ไม่ได้ระดับมาตรฐานของโลก เต็มไปด้วยคอร์รัปชั่น คณาธิปไตย การเล่นพรรคเล่นพวก และระบบอุปถัมภ์ ฯลฯ หรืออะไรก็ตามที่สุดท้ายจะสรรมากล่าวหา “คนไทย” ด้วยกันเอง)

ปัจจุบัน ผู้คนส่วนใหญ่คงไม่รู้ว่ครั้งหนึ่ง 24 มิถุนายน ทุกๆ ปีถือเป็น ‘วันชาติ’ เป็นวันหยุดราชการ (ต้องฟังเพลง 24 มิถุนายน มหาศรีสวัสดิ์ กันทั้งบ้านทั้งเมือง) ส่วน 27 มิถุนายน ที่ชาวธรรมศาสตร์ถือเป็น ‘วันสถาปนา’ ต้องเฉลิมฉลองกันเอิกเกริกทั้ง 50 ปี 60 ปี และ 70 ปี อะไรก็ตามนั้น มีที่มาหรือ ‘กำเนิด’ ที่สำคัญยิ่งยวดคือเป็น “วันรัฐธรรมนูญฉบับแรก” ของไทย ก่อนที่จะมีฉบับที่สอง 10 ธันวาคม ด้วยซ้ำไป

กวีศรีสยามอย่างเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เคยท้วงติงไว้ว่า “ที่ (กล่าวหาว่า) คนไทยขี้ล้ม ก็เพราะเขา/เธอไม่มีเครื่องช่วยจำต่างหาก” ผมอยากให้เห็นด้วยกับข้อสังเกตนี้

เพราะถ้าเราจะมองหา ‘เครื่องช่วยจำ’ ทางประวัติศาสตร์ในบ้านเมืองเรา ก็เกือบจะหาไม่ได้ ไม่ว่าจะป็นหนังสือ ‘ตำรา’ ระดับประถมและมัธยม ที่ต้องได้รับการอนุญาต ตีตราจากกระทรวงศึกษาธิการ (และ/หรือ) ไม่ว่าจะป็นกิจกรรมของรัฐหรือเอกชน ไม่ว่าจะป็นรายการผ่านสื่อสารมวลชนทั้ง นสพ. โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือ เพลง หรือการแสดงในรูปแบบต่างๆ

ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ‘ประวัติศาสตร์ (และภูมิศาสตร์)’ ระดับประถมและมัธยมของเราถูกอิทธิพลของนักการศึกษา “สกุลอเมริกัน” กระทำให้กลายเป็น ‘สังคมศึกษา’ ที่น่าเบื่อหน่าย ขี้ซาก ท่องจำแต่ชื่อ (รายพระนาม) และเหตุการณ์สงคราม ข้ำแล้วข้ำอีก จากสุโขทัย ออยุธยา แล้วกรีตันโกสินทร์ กลับไปกลับมา

ดังนั้นพอถึงระดับมหาวิทยาลัย ก็หานิสิตนักศึกษาอยากเรียนต่อแทบไม่ได้เสียแล้ว “วิชาเอกประวัติศาสตร์” กลายเป็นสาขาติดอันดับสูงสุด (คือโหล่สุด “เชิงสุด”) ที่ไม่ค่อยมี นิสิตนักศึกษาคนไหนอยากจะทำเลือกเรียนอีกต่อไป

เช่นเดียวกัน ในช่วงเกือบ 1 ศตวรรษที่ผ่านมาจากสมัย “ราชาธิปไตย” ถึง “ประชาธิปไตย” ประวัติศาสตร์ถูกกระทำให้ต้องมอง (หรือเรียนรู้) ผ่านแว่นกรอบทฤษฎีของลัทธิ

มหาบุรุษ (สตรี) และ/หรือลัทธิชาตินิยมแบบล้าหลังคลั่งชาติ

ในวิชาประวัติศาสตร์นั้น ยากยิ่งที่เราจะมองเห็นและเข้าใจสังคมในมุมมองกว้าง ยากยิ่งที่จะเห็นชีวิตของผู้คนและ/หรือมนุษย์เดินดินธรรมดาๆ ที่อยู่อาศัยผสมปนเปกันในประเทศชาติของเรา ที่ทั้งไทย จีน มลายู ชิกัส มอญ เขมร ลาว เวียดนาม กูย มัง กะเหรี่ยง อะข่า ยอง ลูกครึ่ง ลูกผสม ฯลฯ เหลือคณานับ ผู้คนที่ทั้งเหมือนและต่างกับผู้คนกระแสหลัก จากศูนย์กลางและอำนาจของเมืองหลวงกลางกรุงรัตนโกสินทร์

ดังนั้น จึงไม่น่าสงสัยอะไรที่ประวัติศาสตร์ของ 24 มิถุนายน 2475 ไม่ว่าจะเรียกว่า “การปฏิวัติ” หรือ “การอภิวัฒน์” หรือ “การเปลี่ยนแปลงการปกครอง” จะถูกกระทำให้เป็นเรื่องของคนเพียงหยิบมือเดียวที่ “ใจร้อน” และ “ชิงสุกก่อนห่าม” ถูกเบียดออกไปอยู่ชายขอบ หรือแทบจะตกจากหน้ากระดานของหนังสือตำราประวัติศาสตร์ (ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงจอโทรทัศน์และ/หรือจอคอมพิวเตอร์ หรือแม้แต่ google)

เช่นเดียวกันกับ “เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535” ที่เพิ่งผ่านพ้นไปเพียง 10 กว่าปี ก็ดูเหมือนจะหาคนจำ หรือรู้เรื่องได้ยาก และที่สำคัญ คือ “ฝาแฝด” ทางประวัติศาสตร์ของ 14 ตุลา กับ 6 ตุลา อันเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญอย่างมาก มีผู้คนเข้าร่วมกับเหตุการณ์นั้นมากที่สุดเป็นเรือนแสน ชนิดที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ก็ถูกจำล้นสนเลอะเทอะกลายเป็น ‘16 ตุลา 2514’ ไปอย่างน่าใจหายก็มี

และนี่ก็เป็นที่มาของ “โครงการบรรยายสาธารณะ-ตลาดวิชา-มหาวิทยาลัยประชาชน” ของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับสมาคมจดหมายเหตุไทย ที่ตระหนักในเรื่องของ “ปัญหาของความทรงจำ” ปัญหาของการขาด “เครื่องช่วยจำ” หรือประวัติศาสตร์ในลักษณะที่สร้างสรรค์และให้แสงสว่างทางปัญญา

ในโอกาสอันสำคัญของการ “ครบรอบ 30 ปี 14 ตุลา” เมื่อปี 2546 ที่รัฐสภา (ยุคของอุทัย พิมพ์ิโชน และ สมศักดิ์ ปรีศนานันทกุล) ได้ลงมติยกย่องให้เป็น “14 ตุลาคม วันประชาธิปไตย” แต่ถูกปัญหาของ “นามนั้น สำคัญไฉน” ของรัฐบาล (ทักษิณ ชินวัตร) เปลี่ยน (นิดเดียว) ให้เป็น “วัน 14 ตุลาคม ประชาธิปไตย” นั้น เราได้จัดงานวิชาการขนาดยาวถึง 2 เดือนระหว่างสิงหาคมถึงกันยายน ติดต่อกันทุกสัปดาห์ ระดมนักคิดนักเขียน นักวิชาการ และปัญญาชนไทย ให้มาช่วยกันคิด ช่วยกันศึกษา ให้เป็นเสมือนหนึ่ง “บ่อน้ำบำบัดความกระหายของชนผู้สมัครแสวงหาความรู้”

ในฐานะที่ผมเป็นผู้ประสานงานนี้ และเป็นอาจารย์สอนหนังสือ ในฐานะของนักวิชาการ คิดว่าการครอบงำ "โอกาส" ใดๆก็ตาม สิ่งที่ดีที่สุดหลังการเฉลิมฉลอง และจะเหลืออยู่ให้คนรุ่นหลังไปนานแสนนาน คือ "หนังสือดีๆ สักหนึ่งเล่ม" และนี่ก็เป็นที่มาของหนังสือเล่มนี้ "3 ทศวรรษ 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย" นั่นเอง

เราที่ปรากฏนามอยู่ในหนังสือเล่มนี้ มาจากหลายทิศหลายทาง หลายวุฒิ หลายวัย ที่มาร่วมกันในงานนี้ เราเชื่อว่าแม้ในวันนี้ คนจะยังไม่อ่าน คนจะยังไม่มอง "หนังสือหนึ่งเล่ม" ของเรานี้ก็ตาม แต่วันหน้า ก็คงมีคนหันกลับมาดู กลับมาศึกษา เหมือนๆ กับที่พวกเราหลายคนได้พบด้วยตนเองว่า งานทางปัญญาทั้งหลายทั้งปวง ที่มีผู้ทำมาก่อนเราได้ทำทั้งไว้ให้เราจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม กลายเป็นเครื่องส่องนำทางในปัจจุบันของเรา (คืออนาคตของคนรุ่นที่ผ่านไปแล้ว) ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเราก็หวังว่า "หนังสือเล่มนี้" ไม่เพียงแต่เพื่อ "ปัจจุบัน" เท่านั้น แต่ยังเพื่อ "อนาคต" อีกด้วย

ในวงวิชาการประวัติศาสตร์(ที่มักจะมีการเข้าใจผิดกันอยู่เสมอว่าเป็นเรื่องของ"อดีต") มีคำพังเพยที่นักประวัติศาสตร์มักจะไม่ค่อยให้ความเชื่อถือกันนักว่า 'ประวัติศาสตร์ซ้ารอย' ว่าเป็นไปแล้วประวัติศาสตร์ "ซ้ารอย" ได้ ก็เพราะมนุษย์มักไม่เรียนรู้ มักไม่จด และไม่จำ มักไม่นำประวัติศาสตร์มาเป็นบทเรียน นั่นเอง

การไม่เรียนรู้และจดจำเหตุการณ์ 'ผ่าฝัดตุลา' (2516/2519) ฉันทใด ก็นำมาซึ่งการนองเลือดและความรุนแรงของ 'พฤษภาทมิฬ' (2535) ฉันทนั้น เราצהเห็นพันการบดขยี้ อย่างรุนแรงของ 'กงล้อประวัติศาสตร์' ที่จะมาใน "อนาคต" ได้ ก็ต่อเมื่อเราตระหนักในพุทธภาษิตที่ว่า "นตฺถิ ปรญฺญา สมา อภา" หรือ "แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี"

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

21 กันยายน 2547

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา สิงคโปร์

Singapore Institute of Southeast Asian Studies

3 ทศวรรษ 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย Thai Democracy : Three Decades After October 14

ระหว่างเสาร์ที่ 2 สิงหาคม 2546 - อาทิตย์ที่ 28 กันยายน 2546

ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

และ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร คลิ่งชัน

จัดโดย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์

สมาคมจดหมายเหตุไทย และชมรมอุษาคเนย์ศึกษา

สืบเนื่องจากการที่รัฐสภาได้มีมติกำหนดให้ วันที่ 14 ตุลาคม เป็นวันประชาธิปไตย อันเป็นผลมาจากขบวนการประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย ในเหตุการณ์ “14 ตุลาคม 2516” เป็นต้นมา เหตุการณ์ดังกล่าวจะเวียนมาบรรจบ ครบรอบ 30 ปี ในปีพุทธศักราช 2546 นี้

เป็นที่ทราบกันดีว่าผลกระทบอันต่อเนื่องของเหตุการณ์นั้น ทำให้ความเป็น “ประชาธิปไตย” ในสังคมไทย มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ แต่ “ประชาธิปไตย” นั้น ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ที่สำคัญคือ จะต้องให้ความสนใจในความเป็น “ประชาธิปไตย” ที่ต้องมาจาก “อำนาจอธิปไตย ที่เป็นของปวงประชา มหาชน”

หากพิจารณาจากหนึ่งในหลัก 6 ประการของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่ “คณะราษฎร” ได้ประกาศไว้ คือ “จะต้องให้การศึกษาเต็มที่แก่ราษฎร” ซึ่งตรงกับคำของผู้ประศาสน์การ ขพนชปรีดี พนมยงค์ ในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งเป็น “ตลาดวิชา” แห่งแรก ของประเทศ ดังข้อความที่ว่า

“...มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎรผู้สมัคร
แสวงหาความรู้ อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ ตามหลักแห่ง เสรีภาพในการศึกษา
รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ ตราพระราชบัญญัติจัดตั้ง
มหาวิทยาลัยขึ้น...

ยิ่งในสมัยที่ประเทศของเราดำเนินการปกครองรับรัฐธรรมนูญเช่นนี้แล้ว เป็น
ความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีมหาวิทยาลัยสำหรับประชาชนความรู้ในวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมือง แก่พลเมืองให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ เปิดโอกาสให้แก่พลเมือง
ที่จะใช้เสรีภาพในการศึกษากว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติสืบไป...”

นอกจากนี้ในสถานการณ์ปัจจุบัน การเมืองไทยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมี “ส่วน
ร่วม” ของการเมืองภาคประชาชน ที่จะช่วยให้การเมืองภาครัฐเกิดประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผลในการบริการพัฒนาสังคมอย่างถูกต้อง และเป็นธรรม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะ
ต้องได้รับการผลักดันให้ขบวนการดังกล่าวเกิดขึ้น เพื่อการพัฒนาของประชาธิปไตยใน
สังคมไทย

ดังนั้น การศึกษาจึงมีบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อเป็นทุนทางสังคม
โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีพื้นฐานในระบอบวิธิตัดที่เป็นระเบียบแบบแผน อีกทั้งยังต้องม
ีการศึกษาที่จะสร้างเสริม “แนวคิดเชิงนโยบาย” ที่จำเป็นที่จะก่อ ให้เกิดการสานต่อ ผสม
ผสานกับกระบวนการทางวิชาการและกฎหมายไทยเพื่อ หาทงออกให้สังคมในที่สุด

โครงการ “บรรยายสาธารณะ-ตลาดวิชา-มหาวิทยาลัยประชาชน” 3 ทศวรรษ 14
ตุลา กับประชาธิปไตยไทยจึงเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้คือ

1. ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์และพัฒนาการทางการเมือง การ
ปกครองของไทย นับตั้งแต่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนกระทั่ง
ความเป็นประชาธิปไตยในสังคมไทยปัจจุบัน ภายใต้กรอบของวิชาการ ประวัติศาสตร์
เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

2. ส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบของ “ตลาดวิชา” เพื่อเปิดโอกาสให้ ประชาชน
ทั่วไปมีโอกาสแสวงหาความรู้ความเข้าใจในวิชาการด้านการเมืองการ ปกครอง โดยนำ
เสนอในรูปแบบของการอภิปรายเชิงวิชาการ และสื่อบันเทิงเชิงวัฒนธรรมประเพณีที่ง่าย
ต่อการเข้าใจ

3. เพื่อร่วมรำลึกและเฉลิมฉลอง ในโอกาสครบรอบ 30 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลาคม
2516 ตามมติของรัฐสภา

กำหนดการ

เสาร์ที่ 2 สิงหาคม 2546

(ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน)

- 13.00 -13.15 พิธีเปิดงาน
- 13.15-14.00 ปาฐกถานำ "การเมือง" การศึกษากับทางเลือกของสังคมไทย"
ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก
ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 14.00-15.30 บรรยายสาธารณะ "ปัญหาของประชาธิปไตย เอกลัทธิ เสี่ยงข้างมาก สิทธิและความยุติธรรม" โดย ดร. เกษียร เตชะพีระ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 15.30-16.30 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
- 16.30-17.00 ถำนำบทกวี โดย
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีศรีรัตนโกสินทร์

เสาร์ที่ 9 สิงหาคม 2546

(ห้องเวร็ด พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์)

- 13.00-15.00 วิดีทัศน์เรื่อง "14 ตุลา"
นำเสวนา โดย ผ.ศ. อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
- 15.00-16.30 บรรยายสาธารณะ
"วิพากษ์สังคมไทยหลัง 14 ตุลา"
ศาสตราจารย์ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช
โรงเรียนนารีราษฎร์วิทยาลัย ราชบัณฑิต
- 16.30-17.00 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
- 17.00-18.00 การแสดงศิลปวัฒนธรรม
ชมรมอุษาคเนย์ศึกษา

เสาร์ที่ 16 สิงหาคม 2546

(ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์)

- 13.00-15.00 บรรยายสาธารณะ "สามสิบปี 14 ตุลาฯ ไทยกับนครสวรรค์ และโลกมนุษย์สากล"
ดร.ธาวิต สุขพานิช มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 15.00-16.30 บรรยายสาธารณะ "อารยะขัดขืนกับสังคมไทย" รศ. ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 16.30-17.00 อภิปรายทั่วไปและซักถาม

- 17.00-18.00 การแสดงศิลปวัฒนธรรม
ชมรมอุษาคเนย์ศึกษา

เสาร์ที่ 23 สิงหาคม 2546

(ห้องเวร็ด พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์)

- 13.00-15.00 ภาพยนตร์
"14 ตุลา สงครามประชาชน"
- 15.00-17.00 เสวนาในหัวข้อ "สื่อภาพยนตร์กับการอธิบายเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์" "นรา"
นักวิจารณ์ภาพยนตร์อิสระ อ.กัจจกร หลุยยะพงศ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 17.00-18.00 อภิปรายทั่วไปและซักถาม

เสาร์ที่ 30 สิงหาคม 2546

(ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์)

- 13.00-13.50 บรรยายสาธารณะ
"อภิวัดน์ 2475" รศ. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 14.00-14.50 บรรยายสาธารณะ
"30 ปี 14 ตุลา กับปัญหาประชาธิปไตยไทย"
ผ.ศ.อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
มหาวิทยาลัยรังสิต
- 15.00-15.50 บรรยายสาธารณะ "การเมืองไทยสมัยคณะราษฎรและ สงครามโลกครั้งที่ 2"
ดร. สุทธาชัย ยิ้มประเสริฐ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 16.00-16.30 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
- 16.30-18.00 การแสดงศิลปวัฒนธรรม
ชมรมอุษาคเนย์ศึกษา

เสาร์ที่ 6 กันยายน 2546

(ห้องเวร็ด พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์)

- 13.00-14.30 บรรยายสาธารณะ
"วงวรรณกรรม กับ 14 ตุลา"
ดร. สุชาติ สวัสดิ์ศรี
- 14.30-15.15 อภิปรายทั่วไปและซักถาม

- 15.15-16.30 บรรยายสาธารณะ
 “กว่าจะเป็น 14 ตุลา” อาจารย์ประจักษ์ ก้องกีรติ
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 16.30-17.00 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
 17.00-1800 การแสดงศิลปวัฒนธรรม
 ชมรมอุษาคเนย์ศึกษา

เสาร์ที่ 13 กันยายน 2546

(ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร)

ร่วมกับสมาคมจดหมายเหตุไทย

- 12.00 ลงทะเบียน
 13.00 ฉาย “วีซีดี ประวัติศาสตร์
 14 ตุลา” เสวนาโดย ทรงยศ แววหงษ์
 และ อ่างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
 14.15 กล่าวรายงาน
 ดร.ชาญวิทย์ เกษศิริ
 นายกสมาคมจดหมายเหตุไทย
 14.20 กล่าวเปิดงาน
 ศ. เสน่ห์ จามริก
 ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
 14.45 ปาฐกถา “30 ปี 14 ตุลา กับ
 ประชาธิปไตยไทย”
 ชพนช จากอรุณดี ฉายแสง รองนายกรัฐมนตรี
 15.15 อภิปราย “30 ปี 14 ตุลา กับ
 ปัญหาตัวเราเรียนและหลักฐานจดหมายเหตุ?”
 เตือนใจ ดีเทศน์, สุดาทิพย์ อินทร,
 ภูมิธรรม เวชยชัย, วัฒนชัย วินิจจะกุล,
 ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (ดำเนินการอภิปราย)
 ขจรศักดิ์ สงมุลนาค พิธีกรประจำวัน
 17.30-19.00 งานเลี้ยงรับรอง
 ณ สหามัญพำพำศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
 พร้อม การแสดงศิลปวัฒนธรรม

เสาร์ที่ 20 กันยายน 2546

(ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์)

- 13.00-14.30 บรรยายสาธารณะ
 “14 ตุลา วันเจตนาธรรม ประชาธิปไตยสมบูรณ์”
 ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 14.30-15.15 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
 15.15-16.30 บรรยายสาธารณะ
 “6 ปี ปฏิรูปสื่อ เราจะไปทางไหนกัน?”
 รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์/จุฬาลงกรณ์ฯ
 เทพชัย หย่อง สมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์
 อ. รุจน์ โกมลบุตร คณะวารสารศาสตร์ มธ.
 (ดำเนินการอภิปราย)
 16.30-17.00 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
 17.00-1800 การแสดงศิลปวัฒนธรรม
 ชมรมอุษาคเนย์ศึกษา

อาทิตย์ที่ 28 กันยายน 2546

(หอประชุมเล็ก มธ. ท่าพระจันทร์)

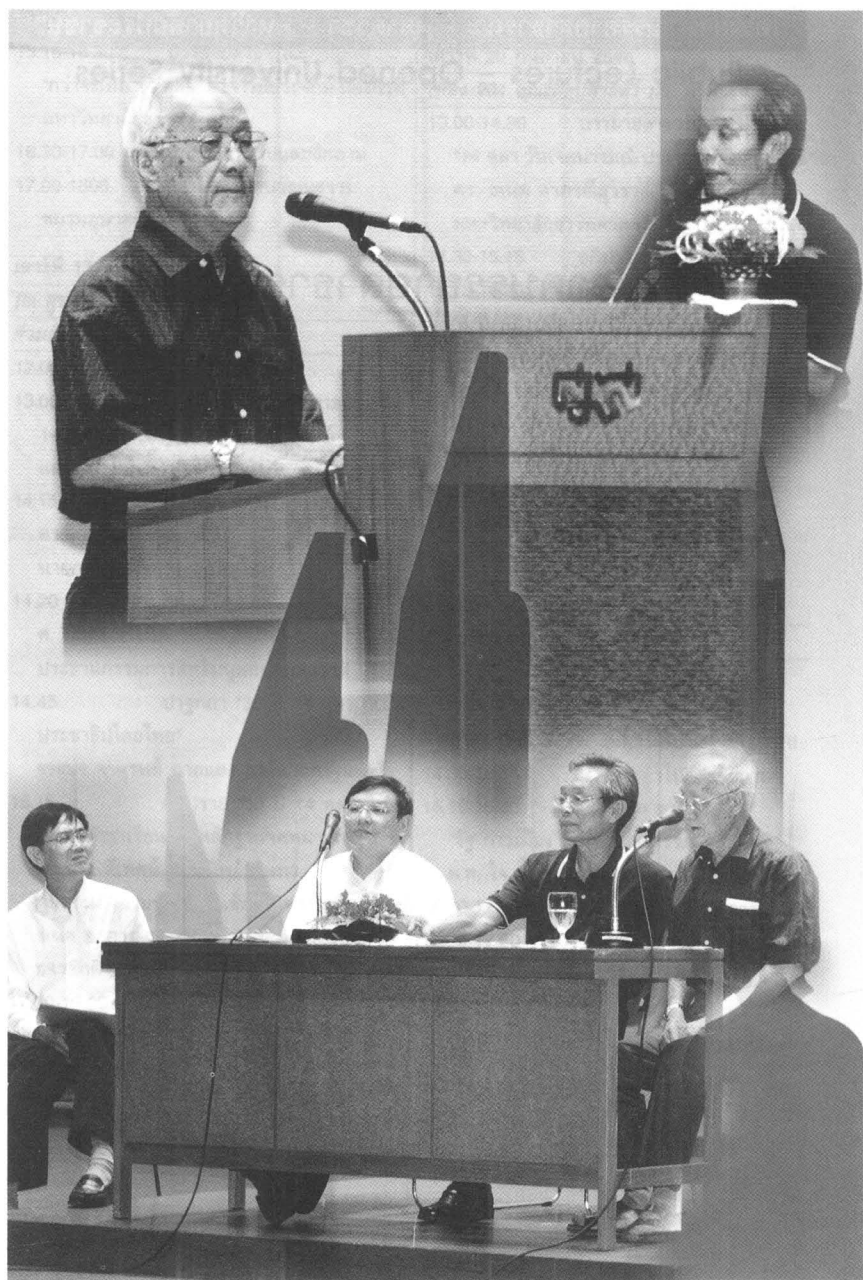
- 13.00-14.30 บรรยายสาธารณะ
 “ครึ่งศตวรรษ เศรษฐกิจไทย”
 ศาสตราจารย์ ดร. อัมมาร์ สยามวาลา TDRI
 14.30-15.15 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
 15.15-16.30 บรรยายสาธารณะ
 “รัฐ การเมือง และอาชญากรรม”
 ผ.ศ. ใจ อึ๊งภากรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 16.30-17.00 อภิปรายทั่วไปและซักถาม
 17.00-17.30 บรรยายสาธารณะ “ตุลา ตุลา”
 วิโรจน์ ตั้งวันชัย
 17.30-19.00 ลิเกมะขามป้อม
 ผู้ชนะสิบทิศ ตอน “ศึกเมืองแปร (พรรค)”

โครงการ “บรรยายสาธารณะ - ตลาดวิชา - มหาวิทยาลัยประชาชน”

Public Lectures - Opened University Series

ภาคบรรยายสาธารณะ

ปาฐกถานำ

การเมือง การศึกษา กับทางเลือกของสังคมไทย

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ 2 สิงหาคม 2546

ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน

สวัสดีครับ ท่านผู้มีเกียรติ ผู้สนใจในอนาคตประชาธิปไตยของสังคมไทย

วันนี้ถือเป็นวาระแรกของการเปิดตัวโครงการตลาดวิชา ดังที่อาจารย์ชาญวิทย์ได้เรียนชี้แจง ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับมอบให้มาพูดในหัวข้อ “การเมือง การศึกษา กับทางเลือกของสังคมไทย” ในโอกาสที่ 14 ตุลาคม ได้รับการรับรองจากรัฐสภาให้เป็นวันประชาธิปไตย เรื่องของตลาดวิชา-การเมือง-การศึกษา-ประชาธิปไตย ทั้งหมดนี้ในทัศนะและประสบการณ์ของผมนั้น เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในระบบการศึกษาของเราสอนให้เราเห็นสิ่งเหล่านี้เป็นคนละเรื่อง แต่ความจริงแล้วเป็นเรื่องที่มีกระบวนการพัฒนาที่สัมพันธ์กัน อาจารย์ชาญวิทย์พูดถึงตลาดวิชา ผมก็เป็นคนที่เกิดจากระบบตลาดวิชา อาจารย์เกิดในระบบการศึกษาที่อาจารย์ชาญวิทย์เรียกว่าเป็น “การศึกษาในระบบ”

ผมจะพูดในเบื้องต้นในที่นี้ว่า การศึกษา “ในระบบ” ที่เราพูดทุกวันนี้ ความจริงแล้วเป็นระบบต่างดาว ไม่ใช่ในระบบเลย แต่ว่าอยู่นอกระบบแล้วถูกยัดเยียดเข้ามาเป็นในระบบ แล้วผลก๊าสสิ่งที่เป็นชีวิตของสังคมไทยออกป็นอกระบบ นี่คือนปัญหา แล้วในสถาบันการศึกษาตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการให้ท่องอยู่เรียกว่า เรากำลังทำการศึกษา การเรียน การสอน การวิจัย “ในระบบ”

แต่เราไม่รู้ตัวว่า เรากำลังอยู่ภายใต้แอกของระบบต่างดาว แล้วหันหลังเหยียบย่ำสิ่งที่อยู่ในระบบของสังคมวัฒนธรรมของเราเอง นี่เป็นข้อสังเกตเบื้องต้น ที่อยากจะให้ท่านทั้งหลายได้มองเห็นประเด็นสำคัญที่ผมจะพูดในวันนี้

ตลาดวิชาเป็นสิ่งที่พูดกันมากกว่าถือกำเนิดมาในยุคของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์สถาปนาขึ้น เมื่ออาจารย์ชาญวิทย์ได้นำเรื่องนี้ขึ้นมาว่าอยากจะรื้อฟื้นระบบตลาดวิชา ผมก็ได้พูดไปว่า คำว่า“ตลาดวิชา” นั้น ต้องเข้าใจให้ถึงแก่นสารของสิ่งที่อาจารย์ปรีดี พนมยงค์คิดในสมัยนั้น เป็นตลาดวิชาในบริบทของสังคมการเมืองไทย ที่กำลังต้องการคนหนุ่มคนสาวที่มีความรู้เรื่องตัวบทกฎหมาย เพราะว่าตัวบทกฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนคนไทยมีความรู้เท่าทันผู้ที่มีอำนาจ เพราะฉะนั้นเป็นการนำเอาตลาดวิชามาสนองความต้องการในยุคสมัยหนึ่ง แต่ในหลักความคิดปรัชญาของตลาดวิชา ผมคิดว่ามีมากกว่านั้น โดยแท้จริงตลาดวิชานั้นก็คือการจัดระบบและกระบวนการศึกษา การเรียน การสอน การวิจัยให้สนองความต้องการ และเป็นไปเพื่อชีวิตและสังคม คำๆ นี้ท่านจำไว้จะครับ

หลัง 14 ตุลาเมื่อ 30 ปีที่แล้ว น้อยคนที่จะทราบว่าเรากำลังพูดถึงเรื่อง การปฏิรูปการศึกษา ชีวิต และสังคม แต่แปลกประหลาดที่ว่าบรรดาวีรชน 14 ตุลาคมนั้นไม่เอ่ยคำนี้เลย มัวแต่ไปยุ่งขิงกับเรื่องอำนาจ นี่คือกับดักหลุมพรางของ 14 ตุลาคม การที่ วัน 14 ตุลาคม ได้รับการรับรองให้เป็น วันประชาธิปไตย นี่ เป็นสิ่งที่สมควรแล้ว แต่ว่ามีใช่เป็นเพียงวาระของการเฉลิมฉลองแสดงความยินดี ความภาคภูมิใจของสิ่งที่บรรดาผู้ที่เรียกตนเองว่า “วีรชน” ได้ทำมาในอดีต ไม่ใช่เพียงแค่นั้น เพราะว่าภารกิจ 14 ตุลา วันประชาธิปไตยมีมากกว่านั้น อันนี้ก็เป็นที่ประเด็นที่ผมอยากจะนำมาเสนอในวันนี้

ผมอยากจะเรียนสั้นๆ ว่าตลาดวิชาก็คือระบบการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการปรับการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ให้เข้ากับความต้องการของสังคมและประชาชนส่วนใหญ่ในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ใครก็ตามที่ต้องการจะรื้อฟื้นความคิดเรื่องตลาดวิชา จะต้องมีความเข้าใจถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย รวมทั้งสังคมโลกที่กำลังเป็นแรงกดดันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในขณะนี้ เพราะฉะนั้นตลาดวิชาจึงไม่ใช่เรื่องธรรมดา ไม่ใช่

เป็นเพียงเรื่องการจัดระบบการเรียนการสอน การวิจัย แต่หมายความว่าอีก
ซีกหนึ่งจะต้องศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนรอบคอบว่า ในขณะที่สังคมไทย
ประชาชนคนไทยอยู่ตรงไหนในกระแสโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน

ในประเด็นเรื่องการเมือง การศึกษา กับทางเลือกของสังคมไทย มีประเด็น
ที่อยากจะพูดถึงตามลำดับอยากจะเรียงหัวข้อให้ท่านทั้งหลายได้รับทราบไว้ก่อน
เพื่อจะได้สะดวกที่เราจะได้ติดตามความคิดไปด้วยกัน เราจะได้เรียนรู้ไปด้วยกัน

ประการแรก ผมอยากจะตั้งคำถามว่า 14 ตุลา กับประชาธิปไตยนั้นคือ
อะไร ในวาระที่เราจะได้มีการจัดงานกันในปีนี้อันข้างเป็นพิเศษ ไม่เฉพาะจัดงาน
ของโครงการตำราฯ แต่ที่ผมรับทราบจากสื่อก็เห็นว่าหลายฝ่ายจะจัดเป็นช่วง
ถือว่าเป็นปีพิเศษ ในโอกาสอย่างนี้เราคงไม่ใช่เป็นเพียงการจัดงานแล้วก็รออีก
ปีหน้าจัดอีกทีหนึ่ง แต่คงจะต้องมองไปข้างหน้าว่าต่อจากนี้ไปเรายังมีการกิจ
ที่สืบเนื่องจาก 14 ตุลา เมื่อปี 2516 อย่างไร

ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ผมอยากจะเรียนว่าเป็น 30 ปีของช่องว่างและ
ความล้มเหลวของประชาธิปไตย ผมคิดว่าวาระ 14 ตุลา วันประชาธิปไตย
อยากให้เป็นวาระของการทบทวนตรวจสอบ ไม่ใช่เป็นเพียงวาระของการเฉลิม
ฉลองทบทวนความจำ แต่เป็นการสำรวจตรวจสอบทบทวนเพื่อที่จะมองไปข้างหน้า
การที่มองไปข้างหน้านั้น ระบบการศึกษาที่ดีซึ่งผมได้มาจากประสบการณ์
ตลาดวิชานั้น เป็นระบบที่กระตุ้นให้คนคิด เวลาสอนหนังสือผมพูดเสมอว่าผม
“คนสอน” มีบทบาทเพียง 20 % ที่เหลืออีก 80 % นั้นเป็นภาระหน้าที่ของ
“คนเรียน” หนังสือ นี่คือนิยามของตลาดวิชา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่คนสอนหนังสือ
นั้นครอบทุกสิ่งทุกอย่างให้กับคนเรียนหนังสือ เพราะฉะนั้นการศึกษาที่ดีจะต้อง
เริ่มด้วยคำถามครับ

การทบทวนตรวจสอบ 14 ตุลา วันประชาธิปไตย คำถามแรกก็ต้อง
ถามกันว่า ประชาธิปไตยของใคร โดยใคร เพื่อใคร เราต้องถามของอับราฮัม
ลินคอล์น เวลาเรียนหนังสือว่า ประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชน
โดยประชาชน เพื่อประชาชน แต่เราไม่เคยรู้เลยว่าในประชาชนมีอะไรบ้าง ใน
ประชาชนที่เรากำลังพูดถึงนั้นเต็มไปด้วยการแบ่งแยกชนชั้น อำนาจผลประโยชน์
เพราะฉะนั้นคำว่าประชาชน ก็ถึงเวลาที่จะต้องทบทวนแยกแยะ ยิ่งสังคมไทย

ในขณะนี้ได้เปลี่ยนแปลงเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลายซับซ้อน เพราะฉะนั้นคงต้องถามว่าเรากำลังพูดถึงเรื่องประชาธิปไตยของใคร โดยใคร และเพื่อใคร รวมทั้งอย่างไรด้วย

สิ่งที่ผมจะพูดต่อไปนี้ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยที่เราพูดอยู่ทุกวันนี้ โดยแท้จริงก็คือการเปลี่ยนแปลงจากยุคอำนาจเด็ดขาดยุคหนึ่ง มาสู่อำนาจเด็ดขาดอีกยุคหนึ่งภายใต้สมญาประชาธิปไตย แล้วนี่ก็เป็นมรดกของ 14 ตุลาด้วยนะครับ ซึ่งประเด็นผมจะพูดถึง

ประการที่สอง ประชาธิปไตยนั้นเป็นสิ่งที่สัมพันธ์อิงอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม การเมือง การศึกษาที่ผมจะพูดถึงในวันนี้อย่างไร ประชาธิปไตยไม่ใช่เป็นเพียงการจัดระบบองค์กร มีรัฐสภา มีพรรคการเมือง มีการเลือกตั้ง แล้วก็บอกเป็นประชาธิปไตย แต่สิ่งเหล่านี้มันสัมพันธ์และอิงอยู่กับสิ่งที่ผมเรียกว่าเงื่อนไขวัฒนธรรม การเมืองและการศึกษา เราไม่ค่อยตระหนักว่าการศึกษานั้นโดยแท้จริงแล้วเป็นรากฐานของประชาธิปไตย ตรงนี้ครับ เราจึงต้องมาประเมินการศึกษาของไทยในขณะนี้ซึ่งเรากำลังปฏิรูปการศึกษา แต่เคยถามตัวเองบ้างไหมว่าปฏิรูปไปเพื่ออะไร ในขณะที่เราเรียนรู้ที่จะมองปัญหาต่างๆ อย่างแยกส่วน การศึกษาไปทาง การเมืองไปทาง

ในแวดวงการศึกษาได้พูดไว้อย่างมากว่าต้องการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้คนเรียนคิดเป็นทำเป็น ก็อยู่แค่นี้ แต่ไม่รู้คิดเป็นทำเป็นเรื่องอะไร หรือว่าในยุคนี้ในสถาบันวิจัยก็ต้องบอกว่า เราจะต้องสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมฐานความรู้ (knowledge-based society) แต่เราไม่เคยตั้งคำถามว่าความรู้อะไรแสดงให้เห็นว่าระบบการศึกษาทุกวันนี้ไม่มีการกระตุ้นให้เราตั้งคำถามเลย ผมขอตั้งคำถามในวันนี้

ประการที่สาม คำถามต่อหลักการรัฐศาสตร์ต่างๆ ที่เราพูดทุกวันนี้ เวลาที่เรามีการปฏิรูปการเมือง ผมจำได้ตอนที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน 2540 ซึ่งได้ชื่อว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” เวลาเราพูดเรื่องระบบการศึกษา มักจะเป็นเรื่องต้องส่งลูกหลานเรียนหนังสือจะได้มีอนาคต มีงานทำ มีตำแหน่งหน้าที่ แต่เคยตระหนักหรือไม่ว่าการศึกษาที่แท้จริงนั้น เป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การเมืองของไทยเป็นไปในลักษณะอย่างไร

ผมอยากเสนอว่าการศึกษาไม่ได้เป็นเพียงแหล่งอบรมบ่มเพาะทักษะให้กับเยาวชนเท่านั้น แต่การศึกษาทุกชนิดมีมูลจูงใจทางการเมือง เพราะฉะนั้น การศึกษากับการเมืองเป็นสิ่งที่คู่ขนานกันไป การศึกษาจะมีเป้าหมายในการมุ่งส่งเสริมให้คนกลุ่มไหนเป็นกลุ่มที่จะได้ประโยชน์จะเป็นตัวกำหนดเป้าหมายทางการเมืองด้วยว่าจะสอนวิชาความรู้แบบไหน เรื่องอะไร และไม่ให้รู้เรื่องอะไร ในมุมลบบระบบการศึกษายังเป็นตัวกีดกันไม่ให้รู้เรื่องอะไรด้วย รวมทั้งการศึกษายังเป็นส่วนที่จะสร้างให้คนนั้นมีอุปนิสัยใจคออย่างไร ถ้ามองว่าถ้าย่างนั้นจะมองการศึกษาอย่างถูกต้องอย่างไร ผมขอเสนอว่าการศึกษาประกอบด้วย 3 มิติใหญ่ คือ

1. ความรู้
2. มนุษย์
3. สังคม

เฉพาะข้อ 2 ที่เคยบอกว่าเอา “มนุษย์” หรือคนเรียนหนังสือเป็นตัวตั้งแต่น่าเสียดายว่าวันนี้ที่เราบอกว่าเอาคนเป็นตัวตั้งนั้นเหมือนกับว่าคนไทยเหมือนกันหมด แล้วจัดหลักสูตรเรียนเหมือนกันหมด ซึ่งถ้าเอาคนเป็นตัวตั้งจริงแล้วจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของคนที่หลากหลาย ทั้ง 3 มิตินี้จะต้องประกบกันจึงจะเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ ทำให้สังคมได้เรียนรู้ขึ้นมาและสร้างชีวิตสังคมที่มีความสมดุล ไม่ใช่สังคมที่มนุษย์กลุ่มหนึ่งใหญ่กว่ามนุษย์อีกกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีการเรียนรู้อีกแบบ คือเรียนรู้จากภายใน จากศักยภาพภายในของตัวเอง แต่ส่วนมากแล้วเราไม่รู้จักตัวเองเลย นี่คือการป่วยของระบบการศึกษาไทยทุกระดับ

สำหรับการศึกษาไทย มีผู้ใหญ่อย่างน้อยสองคนได้เคยเตือนเอาไว้ ท่านแรกคือ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวรโรรส ซึ่งเป็นพระอนุชาในรัชกาลที่ 5 ทรงเคยเตือนตอนจะตั้งโรงเรียนสมัยใหม่ ท่านบอกว่าอย่าล้มการเรียนรู้ของชาวบ้าน แต่ผลปรากฏว่าเราเอาแต่สมัยใหม่แล้วทิ้งการศึกษาพื้นบ้าน โดยหันหลังให้โดยสิ้นเชิงกับรากฐานที่เป็นมา

คนที่สองคือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ท่านนี้หัวก้าวหน้ามาก ได้พยายามเตือนว่าความรู้ตะวันตกและวัฒนธรรมต่างๆ นั้นมีคุณมีหน้แต่โทษอนันต์ แล้วการศึกษาต้องไปกับทั้งวิชาสามัญและวิชาวิสามัญ วิชาสามัญคือทั่วไปแบบตะวันตก แต่ท่านบอกว่าวิชาสามัญเป็นวิชาที่ทำให้คนไทยชอบเป็นเสมียน รับราชการ ขณะที่วิชาวิสามัญคือกสิกรรมการเกษตร

อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม นำประหลาดใจที่คนยุคนั้นมองทั้ง 3 อย่าง เป็นองค์รวมที่ยุคนี้เรียกว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” สามารถพึ่งตนเองได้ แต่น่าเสียดใจที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นเสนาบดีคนสามัญ จึงมักจะแพ้งบประมาณในที่ประชุม นี่เป็นสิ่งที่เราผิดพลาดมาโดยตลอด พอเปลี่ยนแปลงการปกครอง เราพลิกผันกลับมาสู่ยุคเผด็จการ จนถึง 14 ตุลา ก็ไม่ได้ทบทวนสิ่งเหล่านี้ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่รับมรดกอำนาจนิยมมาโดยตลอด

สำหรับคำถามที่สาม คำถามต่อหลักการรัฐศาสตร์ต่างๆ ที่พูดทุกวันนี้ เวลาที่มีการปฏิรูปการเมือง ตอนร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน 2540 ซึ่งได้ชื่อว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชนมีการพูดกันมากถึงหลักการรัฐธรรมนูญนิยม และถือเป็นพื้นฐานในการปฏิรูปการเมือง จนกระทั่งเราได้รับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน แต่เราไม่เคยตั้งคำถามว่ารัฐธรรมนูญนิยม ที่เราเปิดตำราอังกฤษก็ตีฝรั่งเศสก็ตี อเมริกาก็ตี ตัวจริงมันคืออะไร อยากเรียนในเบื้องต้นว่าหลักการรัฐธรรมนูญนิยมก็ตี ประชาธิปไตยก็ตี ถือกำเนิดสืบเนื่องมาจากกระแสอำนาจนิยมของชนชั้นกลางนายทุน ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 15 อังกฤษมีการปฏิรูปการเมืองครั้งสำคัญ และอังกฤษจะเป็นแหล่งที่ให้กำเนิดกระแสลัทธิอุดมการณ์คือกระแสเศรษฐกิจเสรีนิยม ซึ่งได้แปลงมาเป็นระบบเสรีนิยมใหม่ในปัจจุบันนี้ โดยสรุป เหล่านี้เป็นการปฏิรูปเพื่อการสถาปนาอำนาจเด็ดขาดของชนชั้นกลางนายทุนที่กำลังก่อตัวเติบโตใหญ่

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการปฏิรูปทางการเมือง ซึ่ง 14 ตุลาคมมีบทบาทมากในการนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองในปัจจุบัน แต่มันเป็นการปฏิรูปสถาปนาซึ่งผมอยากเรียกว่า “เผด็จการรัฐสภา” เพราะปราศจากฐานอำนาจของประชาชน หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 ทูตของอังกฤษเคยเตือนไว้ว่า ประชาธิปไตยที่ปราศจากมติมหาชนนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เสี่ยง จะเห็นว่าผลสรุปที่เราปฏิรูปกันมา เปลี่ยนแปลงกันมา แล้วก็สถาปนาเผด็จการรัฐสภา คือเผด็จการของชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง และนายทุน

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน แม้จะได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ฉบับปฏิรูปการเมือง แต่ไปดูมาตรา 107 จะเห็นว่าสิทธิของผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เป็นการสะท้อนว่า

ผลของการปฏิรูปการเมือง ซึ่งเป็นผลงานส่วนหนึ่งของ 14 ตุลาคม เพื่อการสถาปนาอำนาจของชนชั้นนำ แต่ขาดรากฐานของอำนาจประชาชน สิทธิเสียงของประชาชนในการเลือกตั้ง นี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งว่า 14 ตุลาคมประชาธิปไตยนั้น มีนัยสำคัญอย่างไรที่เราจะต้องทบทวนตรวจสอบ

ทั้งก่อนและหลัง 14 ตุลา 16 ผมเคยเตือนให้เห็นนัยยะที่สำคัญของการขึ้นสู่ความเป็นใหญ่ของชนชั้นกลาง นายทุน เพราะฉะนั้นระบบการศึกษาการเมืองรวมทั้งระบอบรัฐสภา พรรคการเมือง ล้วนแต่เป็นเครื่องมือของอำนาจผลประโยชน์ของชนชั้นนำ ที่ถ่ายทอดจากชนชั้นนำในระบบราชการ คือ คนชั้นกลางส่วนหนึ่ง จนเกิดเหตุการณ์อย่าง 14 ตุลา 16 ถึง พฤษภาคม 35

เรามักจะบอกว่า 14 ตุลา เป็นเหตุการณ์ของนิสิต นักศึกษา ประชาชน แต่ผมบอกจนเสียงจะแหบว่า เบื้องใต้ของกระบวนการนักศึกษาประชาชน คือ ชนชั้นกลาง นายทุน ผมไม่ได้บอกว่าชนชั้นกลางนายทุนเป็นกลุ่มคนที่ชั่วร้าย การมีนายทุนเป็นของธรรมดาของสังคมยุคทุกยุคสมัย ทุนไม่ใช่สิ่งที่ชั่วร้ายในตัว เพราะสังคมเปิดโอกาสให้คนทุกชนชั้นมีโอกาสเติบโตและสร้างความสมบูรณ์ภายในสังคม

Lord Acton บอกว่า "power corrupts" อำนาจมันทำให้เสื่อม ใครก็ตามที่มีอำนาจกลุ่มเดียว เสื่อมทั้งนั้น ชาวไร่ชาวนาก็เช่นกัน ถ้ามีอำนาจกลุ่มเดียวก็เสื่อมเช่นกัน เพราะฉะนั้นสิ่งที่พูดไปวันนี้โปรดอย่าเข้าใจว่าเราไม่ได้มานั่งประณาม มานั่งวิพากษ์หรือว่าต่อต้านนายทุน ผมจำได้ทุกครั้งที่เคยคำนี้ก็ถูกว่า "นี่คอมมิวนิสต์แล้ว" ผมเข้าใจว่าโลกคอมมิวนิสต์คงจะหายไปจากสังคมไทยในขณะนี้

จะเห็นได้ว่าการศึกษาประชาธิปไตยในขณะนี้ได้สร้างเรื่องความไม่เป็นธรรม การศึกษาก็สร้างความไม่เป็นธรรมได้ โดยเฉพาะการศึกษาที่ ดร.ชาญวิทย์ เรียกว่า "การศึกษาในระบบ" เพราะการศึกษาในระบบนั้นเป็นการศึกษาที่ได้ผลกำไรซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมไทยของเรา รวมทั้งฐานทรัพยากร ศักยภาพ ภูมิปัญญาที่เรามีอยู่ ในขณะที่เราเริ่มพูดกันมากแล้วนี้ เราทอดทิ้งสิ่งเหล่านี้ไปโดยสิ้นเชิง แต่การมีสิ่งเหล่านี้ในสังคมชนบท ภูมิปัญญาอยู่ได้มันแสดงอะไร มันแสดงถึงความแข็งแกร่ง ที่ฝรั่งเขาเรียกว่า resilience แสดงว่ามันมีแก่นมีสารที่สามารถ จะอยู่ได้จนกระทั่งทุกวันนี้

เพราะฉะนั้นถ้าหากเรามองอย่างนี้แล้วก็หมายความว่า 14 ตุลาคม ประชาธิปไตยนั้น น่าจะเป็นโอกาสของการทบทวนตรวจสอบ ให้ประชาธิปไตย ไม่ได้จำกัดเพียงแค่รูปแบบ ที่ผมเคยพูดถึงความแตกต่างของประชาธิปไตย ระหว่างรูปแบบกับเนื้อหาสาระ (form & substance) ในขณะนี้เรากำลังตื่นอยู่กับรูปแบบ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็เช่นเดียวกัน แต่ในเนื้อหาสาระเราไม่ได้ให้ความสนใจ การที่จะให้ประชาธิปไตยของเราสู่ความสมบูรณ์ในเนื้อหาสาระ เราจะต้องมีการปฏิรูปการศึกษา เปิดโอกาสให้กลุ่มชนที่ด้อยโอกาสทั้งหมดได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้พัฒนาและพึ่งตัวเองได้

คำว่าโอกาสทางการศึกษาก็เช่นเดียวกัน เป็นคำที่ถูกใช้บิดเบือนมาโดยตลอด หมายความว่าฉันมีการศึกษาอย่างนี้แหละเป็นตัวตั้ง ในระบบนี้และเปิดประตูกว้างขึ้นๆ นั่นคือโอกาสทางการศึกษา แต่โอกาสอันนี้เป็นโอกาสที่ให้คุณเข้าไปเรียนแล้วเกิดความแปลกแยกไปจากสังคมไทย นี่หรือคือโอกาสทางการศึกษา โอกาสทางการศึกษาจะต้องตีความหมายในอีกแบบหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการกระจายโอกาสให้พื้นฐานของชุมชน ทรพยากร ศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีโอกาสที่จะฟื้นและพัฒนาตัวเองขึ้น เวลานี้เราพูดถึงสมุนไพรรวมถึงอะไรต่างๆ รวมทั้งหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ในขณะที่เรามองชุมชนเพียงหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นเพียงผลิตภัณฑ์สมุนไพรระไรต่างๆ พวกนี้ เรายังมองเป็นเชิงพาณิชย์อยู่ โดยสรุปก็คือ การศึกษากับการเมืองจะต้องควบคู่กันไป เราจะต้องปฏิรูปเพื่อจะให้เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ตรงนี้จะเบี่ยงเบนไปสู่อะไร ประชาธิปไตยในเนื้อหาสาระ ความรู้กับวิชาการไม่ใช่สิ่งที่สอนให้เราผิวนี้อ้วน มีความโอ้อ่าในวิชาความรู้ แต่ความรู้วิชาการนั้นมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับปัญหาความชอบธรรมและปัญหาความเป็นธรรมในสังคม ด้วยเหตุผลที่ผมได้เรียนมาแล้ว

ประเด็นต่อไป ถ้าเรามองดูปัญหาต่างๆ ที่ผมพูดถึง เดี่ยวจะหาว่าผมมองโลกในแง่ร้ายจนเกินไป ขอผมเสนอหน่อยว่า ถ้าอย่างนั้นทางเลือกของสังคมไทยคืออะไร ผมคิดว่าทางเลือกของเราก็คือ เราจะต้องระดมสรรพกำลังความคิดและทรัพยากรที่สร้างกระบวนการไปสู่สิ่งที่ผมเรียกว่า "วิถีแห่งวัฒนธรรมการเรียนรู้และความรู้ที่เป็นอิสระ" เพื่อการพัฒนาตัวเอง ให้คนเรียนจากภายใน

ของตัวเอง เรียนจากศักยภาพของตัวเอง เรียนจากพื้นฐานสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรของตัวเอง นั่นคือการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม

การปฏิรูปการเมืองจะปรับปรุงระบบพรรคอย่างไร การเลือกตั้งอย่างไร วิธีการลงคะแนนเสียงอย่างไร ต่อให้วุฒิสภาด้วย เลือกตั้งอีกสิบสภาก็จะไม่เกิดการปฏิรูปที่แท้จริง ถ้าปราศจากเสียงซึ่งการปฏิรูปการศึกษา ขอใช้คำของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี "ต้องปฏิรูปการศึกษาเพื่อชีวิตสังคมเพื่อเขยิบให้คนไทยได้เขยิบฐานะให้สูงขึ้นพร้อมกัน" ผมประทับใจคำพูดของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เพราะแสดงถึงวิสัยทัศน์ของท่านผู้นี้ แต่โปรดสังเกตในแวดวงการศึกษาไทย ไม่มีใครเอ่ยถึงท่านเลย เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเคยเตือนว่า อย่าเอาแต่สร้างยักษ์สร้างเทวดา แต่ให้คนไทยได้เขยิบขึ้นพร้อมกัน ก็มีนักการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการศึกษายุคปัจจุบัน ผมนั่งดูทีวีอยู่ได้ยินผมพูดถึงเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีบ่อยๆ ก็เลยพูดบ้างในหน้าจอทีวี บอกเจ้าพระยาธรรมศักดิ์พูดอย่างนั้นมันทำให้การศึกษาฟังดูเป็น mass education มันจะไม่มีคุณภาพ คือให้คนเขยิบขึ้นพร้อมๆ กัน มันจะดูเป็น mass education นี้คือนักการศึกษาไทยในจุฬาฯ แสดงให้เห็นใหม่ครั้นว่ากลุ่มคนที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีการศึกษาไทยนั้น จะเป็นคนดีวิเศษวิโสอย่างไรก็ตามแต่มีทัศนคติและความรู้ที่แปลกแยกออกจากสังคมไทย และแปลกแยกออกจากประชาชนชาวไทย กลายเป็นประชาธิปไตยภายใต้การผูกขาดของประชาชนที่มีการศึกษา และเราก็ยังไปซ้ำเติมด้วยรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมืองว่า คนที่จะมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งต้องสำเร็จการศึกษาไม่น้อยกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า นี่มันคืออะไรครับ มันบอกอะไรได้บ้าง

ผมคิดว่า 14 ตุลาคมวันประชาธิปไตย มีอะไรหลายอย่างที่ต้องทบทวน ผมหวังว่าสิ่งที่ผมนำเสนอนี้คงจะไม่ซ้ำซ้อนจนเกินไป และคงไม่เหลือวิสัยสติปัญญาของเหล่าวีรชน 14 ตุลาที่จะคิดกันนะครับ สุดท้ายครับท่านผู้มีเกียรติ ถ้าอย่างนั้นเราจะมองไปข้างหน้าอย่างไร คงต้องตั้งคำถามครับว่า 14 ตุลาคมประชาธิปไตยวาระแห่งชาติคืออะไร หลังจากที่เรามีการบรรยาย มี่งานกัน 2-3 เดือนข้างหน้า วาระแห่งชาติคืออะไร ผมได้แต่ตั้งคำถามครับ

วาระเหล่านี้คือ 4-5 ประการดังนี้

ประการที่ 1 ตรวจสอบทิศทางและเนื้อหาสาระของประชาธิปไตย เวลา
นี้มีแต่โครง มีแต่รูปครีบก้น หาเนื้อหาใส่ไปสักทีหนึ่ง

ประการที่ 2 ตรวจสอบทิศทางและเนื้อหาการศึกษาไทย โอกาสทางการ
ศึกษาไม่ใช่เป็นโอกาสในการเข้าโรงเรียนเข้ามหาวิทยาลัยอย่างที่เราคิดทุกวันนี้
แต่หมายถึงโอกาสในการที่จะยกระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นมรรค
เป็นผล

ประการที่ 3 ต้องสำรวจตรวจสอบทิศทางเนื้อหาสาระความเป็นไทย ต้อง
แยก “ไทย” กับ “ไท” ไทยไม่ค่อยเป็นไทเท่าไร ไม่ค่อยมีอิสระเท่าไร

ประการที่ 4 ต้องสำรวจตรวจสอบทิศทางเพื่อการปฏิรูปการเมืองและการ
ศึกษาในยุคปัจจุบัน ตอนนี้อยู่เหมือนสำเร็จไปแล้ว เราบอกว่าเรามีรัฐธรรมนูญ
ฉบับปัจจุบันจบแล้ว ต่อไปเราต้องมีการเมืองภาคประชาชน ผมหนึ่งเป็นกรรมการ
สิทธิฯ นี้ ผมก็รู้ว่าประชาชนแย่งลงไปทุกวันๆ แต่เรายังบอกว่านี่คือการเมือง
ภาคประชาชนเพราะว่าเรามีรัฐธรรมนูญ เหมือนกับว่าตัวหนังสือมันจะบันดาล
ให้ทุกอย่างเกิดขึ้น ไม่ต้องออกแรงอะไรเลยนะครับ

และประการสุดท้าย ต้องตรวจสอบทิศทางของสิ่งที่เรียกว่ากระแสประชานิยม
เวลานี้เราพูดกันว่า นายกรัฐมนตรีคนนี้เป็นประชานิยม (populist) แต่
เรายังไม่มีการตรวจสอบทิศทางเนื้อหาสาระอย่างแท้จริง

โดยสรุปครับ ผมจะตั้งคำถามในหัวข้อ “ทางเลือกสังคมไทย” สังคมไทย
ในวันนี้อยู่บนทางสองแพร่ง อยากรู้ให้ 14 ตุลาคมประชาธิปไตย เป็นวันแห่ง
วาระของการ “เลือก” ทางเลือก ทางเลือกที่หนึ่ง เราจะเลือกที่จะดำรงคงอยู่
ในสิ่งที่เรียกว่า “สถานะเดิม” (status quo) เวลานี้ชาว 14 ตุลาคมก็ใหญ่โตกัน
ทั้งนั้น เราจะให้ประชาธิปไตยคงสถานะเดิมอย่างใหญ่โตอย่างนี้หรือเปล่า แล้ว
ก็ยิ่งปล่อยให้สังคมไทยอยู่ภายใต้อาณานิคมทางปัญญา หรือจะเลือกไปในทาง
ที่จะปลดปล่อยสังคมไทยประชาชาติไทยให้ไปสู่ความมีอิสระ

ผมขอแนะนำเสนอเพียงแค่นี้ ขอบขอบคุณครับ

ปัญหาของประชาธิปไตย:เอกลักษณ์, เสียงข้างมาก, ลิทธิและความยุติธรรม¹

เกษียร เตชะพีระ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 2 สิงหาคม 2546

ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน

1) เกริ่นนำ

ประชาธิปไตยขึ้นชื่อว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่เลวน้อยที่สุดในบรรดา รูปแบบการปกครองทั้งหลาย² ในสภาพปัจจุบันที่รูปแบบการปกครอง ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) ตั้งมั่นในบ้านเมืองเรา ระดับหนึ่ง ภายหลังจากการลุกขึ้นสู้ของนักศึกษาประชาชน 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มา 30 ปี และทำท่าจะยั้งยืนสืบไปในอนาคตที่เล็งเห็นเบื้องหน้า จึงน่าจะลองสำรวจด้านที่เป็นปัญหาของประชาธิปไตยดูบ้างว่า “ความเลว” ที่ว่าเลว น้อยที่สุด เมื่อเทียบกับรูปแบบการปกครองอื่นของประชาธิปไตยนั้นมีอะไร และเป็นอย่างไรบ้าง?

เพื่อนมิตรชาวมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เชียงใหม่ ได้ช่วยตั้งธงคำถามเป็น ประเด็นให้เมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า “การเมืองการปกครองในระบอบตัวแทนและ

¹ ปรับปรุงจากคำอภิปรายนำเสวนาหัวข้อ “ระบอบการปกครองยุติธรรมหรือ?” ในโครงการชั้นเรียน “ว่าด้วยความยุติธรรม” จัดโดยมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ณ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ซอยห้วยแก้ว 3 (หลังโรงแรม เชียงใหม่ภูคำ), 12 ก.ค. 2546, 14.00 - 16.00 น.

² มาจากคำปราศรัยในสภาสามัญของเซอร์ วินสตัน เชอร์ชิล อดีตนายกรัฐมนตรีอังกฤษ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ.1947 ว่า :- “Democracy is the worst form of Government except all those other forms that have been tried from time to time.” อ้างใน Antony Jay, ed., *The Oxford Dictionary of Political Quotations* (Oxford: Oxford University Press, 2001), p.83.

ประชาธิปไตย เป็นกลไกที่เอื้อต่อความยุติธรรมได้จริงหรือไม่? และในสังคมพหุลักษณะนี้ เราจะเข้าใจเรื่องสิทธิและความยุติธรรมสำหรับคนกลุ่มต่างๆ อย่างไร?

เห็นธำถามแล้วผมก็นึกถามกลับว่า ความยุติธรรมบรรลุได้โดยระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) หรือ? และเอาเข้าจริงความยุติธรรมบรรลุได้โดยการเมืองการปกครอง (Politics & Government) ไหม? มากน้อยเพียงใด ?

2) ตรรกะและกลไกของระบอบประชาธิปไตย

ขอเริ่มโดยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแง่มุมต่างๆ ของตรรกะและกลไกแห่งระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy) โดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อใหญ่ๆ คือ

1) การปกครองในระบอบผู้แทน (Representative Government) (Government) -> ปัญหาเอกลักษณ์ (Identity / Identification)

ตรงกำเนิดในโลกตะวันตก เป็นเรื่องของชนชั้นขุนนางเจ้าที่ดิน เลือกตั้งผู้แทนไปเป็นสภาคอยถ่วงอำนาจสัมบูรณ์ของกษัตริย์

แต่ต้นระบอบผู้แทนจึงมีลักษณะชนชั้น (Class Character) และความสัมพันธ์ระหว่างผู้แทนกับผู้เลือกตั้ง (The Electorate) ดำเนินไปบนพื้นฐานความไว้วางใจ (Trust) ด้วยสังกัดชนชั้นเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อขยายประชาธิปไตยไปสู่ประชาชนทุกชนชั้นในชาติให้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วหน้า (Universal Suffrage) จึงเป็นการปลดปล่อยผู้แทนจากพันธกรณีต่อเจตจำนงเฉพาะของกลุ่มชนผู้เลือกตั้งตนในทางหลักการ กลายเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งชาติ ขึ้นต่อเจตจำนงทั่วไปของมหาชนแทน ในทางกลับกันก็เกิดปัญหาว่าในความสัมพันธ์ข้ามชนชั้นระหว่างผู้แทนกับผู้เลือกตั้งต่างชนชั้นกัน ความไว้วางใจ (Trust) ก็ไม่มั่นคง

3 แนวคิดเบื้องหลังคำถามข้างต้นจะเกี่ยวพันกับบทความของศาสตราจารย์ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เรื่อง "พื้นที่ทางการเมืองหลังสมัยใหม่" ซึ่งลงพิมพ์ใน มติชนสุดสัปดาห์ ราวเดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ปีนี้

ในแง่การเมือง ระบอบผู้แทนนำไปสู่ Pacification as against militancy; depoliticization as against active citizenship ในหมู่ประชาชนพลเมือง โดยการทำงานของมัน⁴

ตรรกะของกลไกเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในสังคมประชาธิปไตยยังนำไปสู่การแปลงเอกลักษณ์ (Identity Transformation) กล่าวคือ เกิดการสลาย *เอกลักษณ์กลุ่ม - พรรค - ชุมชน - อาชีพ - บรรษัท - เพศ -ชาติพันธุ์ ฯลฯ* ลงไปเป็นปัจเจกบุคคล (Atomization) แล้วสร้าง*เอกลักษณ์ชาติ* ขึ้นอีกที่ผ่านหีบบัตร (Nationalization) ในกระบวนการเลือกตั้งนั่นเอง⁵

ในทางสัญลักษณ์และในทางปฏิบัติ การเลือกตั้งสมมติเสมือนหนึ่งเราลาออกจากการเป็นตัวเองในหลากหลายด้านแบบพหุลักษณะชั่วคราว คือลาออกจากเอกลักษณ์อื่นๆ ประดามี เข้าคุกหากกลายเป็นอะตอมปัจเจกเดี่ยวตายชั่วคราวทำอะไรลำพังที่รู้เห็นคนเดียว ห้ามคนอื่นสอดแทรกสอดรู้สอดเห็น (เหมือนนี่ในช่องบัสสาวะเฉพาะบุคคลในส้วมสาธารณะ) - ใช้สิทธิอธิปไตยของบุคคลเลือกผู้อื่นไปใช้อำนาจอธิปไตยนั้นแทนตัว ซึ่งพอต่างคนต่างเลือกเสร็จก็ไปผสมนับรวมตามหลักคณิตศาสตร์การเมือง “เมื่อคนเราเท่ากันอำนาจย่อมเกิดจากตัวเลข”⁶ กลายเป็น -> คณะผู้แทน - ของใคร? - ไม่ใช่ของเราคนใดคนหนึ่งคนเดียวเลย แต่ของ “ชาติ” คล้ายแยกเป็นปัจเจกปากท่อแล้ว รวมกลายเป็นชาติปลายท่อ ซึ่งผู้แทนของ “ชาติ” จะเป็นผู้กุมผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ส่วนพวกเราแต่ละคนก็แยกย้ายกลับสังกัดกลุ่ม พรรค ชุมชน อาชีพ บรรษัท เพศ ชาติพันธุ์ ฯลฯ อันเป็นพหุเอกลักษณ์ (Multiple Identities) ตามเดิม ฝากชาติบ้านเมืองและอำนาจอธิปไตยไว้ให้กับผู้แทนของ “เรา”

⁴ ข้อสังเกตแหลมคมของ Benedict Anderson ใน “Elections in Southeast Asia,” *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia, and the World* (London: Verso, 1998), pp.265-84.

⁵ ประเด็นนี้มาจาก Norberto Bobbio, *Liberalism and Democracy*, Martin Ryle & Kate Soper, trans., (London: Verso, 1990), pp.28-29. ตรรกะดังกล่าวแสดงออกชัดในงานเขียนคลาสสิกเกี่ยวกับทฤษฎีประชาธิปไตยเรื่อง *Du Contrat Social ou Principes Du Droit Politique* ของ Jean-Jacques Rousseau โดยเฉพาะ Livre II, Chapitre III: Si la volonte generale peut errer โปรดดู Jean-Jacques Rousseau, *Ecrits politiques*, Gerard Mairet, ed., (Paris: Le Livre de Poche, 1992), pp.238-39.

⁶ ข้อถกเถียงโดยพิศดารใน Kasian Tejapira, “The Question of Minorities.” *Items*, 52:4 (December 1998), 81-82.

2) ประชาธิปไตย (Democracy) -> ปัญหาเสียงข้างมาก (Majority / Majoritization)

ใครนับเป็น “ประชาชน” ผู้มีสิทธิร่วมส่วนใช้อำนาจอธิปไตย?⁷

ปัญหา Majority Rule / Minority Right

ในประสบการณ์ของไทยและของโลกมี elite - manipulated, controlled & guided democracy จน majority rule ไม่ปรากฏเป็นจริง คือ elite minority คุ่มเกมเบื้องหลัง บิดเบือนเฉไฉ majority will ชักนำผลลัพธ์ลงเอยให้เป็นไปตามที่ตนประสงค์ได้ (e.g. กรณีสับเปลี่ยนชื่อนายกฯ ระหว่างการเดินทางไปทูลเกล้าฯ ถวายของประธานสภาผู้แทนราษฎร อาทิตย์ อุไรรัตน์ จาก พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ ตาม parliamentary majority ไปเป็น อานันท์ ปันยารชุน ตาม...?)⁸

ในทางกลับกันก็มีปัญหา majority กดขี่เล่นงานลิดรอนสิทธิเสรีภาพ minorities, อาจเกิดระบอบทรราชของเสียงข้างมาก (tyranny of the majority)⁹ หรืออย่างเบาก็ระบอบประชาธิปไตยไม่เสรี (illiberal democracy)¹⁰

การปรากฏตัวของ majority will ในระบบประชาธิปไตย นอกจากผ่านกระบวนการเลือกตั้ง / แผลงเอกลักษณ์แล้ว (ซึ่งแปลว่าทางเดียวที่คุณจะเป็น majority ได้คือ ปรากฏตัวในรูปชาติ เป็น majority ของ “ชาติ” ไม่งั้นคุณไม่มีทางเป็น majority ในระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนได้) ก็ต้องผ่านสื่อมวลชน หรือ mass media เป็น mediated appearance (ลองนึกภาพการเรียกประชุม 63 ล้าน 9 แสน 5 หมื่น 9 พันคนพร้อมกันเพื่อ vote ให้เห็น majority ก็

⁷ นี่เป็นปัญหาหลักในการพัฒนารัฐ - ชาติสมัยใหม่บนฐานคติประชาธิปไตย โปรดดู Michael Mann, “The Dark Side of Democracy : The Modern Tradition of Ethnic and Political Cleansing,” *New Left Review*, 235 (May/June 1999), 18 - 45.

⁸ ดังเป็นรหัสเรียกกันในภาษาการเมืองสื่อมวลชนว่า “ฟ้าผ่า” ดู เกษียร เตชะพีระ, “ความพิเศษของประชาธิปไตยไทย,” *ถิ่นกาขาว: เศรษฐกิจการเมืองไทยใต้เงาไอเอ็มเอฟ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542), หน้า 155-59.

⁹ ดูข้อถกเถียงเพิ่มเติมใน เกษียร เตชะพีระ, “ประชาธิปไตยไม่ใช่ทรราชของเสียงข้างมาก,” *มติชนรายวัน*, 24 ม.ค. 2546, น.6.

¹⁰ Fareed Zakaria, *The Future of Freedom: illiberal Democracy At Home and Abroad* (New York: Norton, 2003).

จะรู้ทันทีว่าไม่มีวันที่เราจะเห็น majority ได้ด้วยตาเปล่าเลย)

เปิดเป็นช่องให้ - ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการรวมศูนย์ ผูก
ขาดของทุน - สามารถผูกขาดสื่อและสร้างฉันทานุมัติขึ้นได้ (media monopoly
+ manufacturing of consent)¹¹

Majoritization & nationalization of elite interest ผลประโยชน์ของ
ชนชั้นนำส่วนน้อยถูกทำให้กลายเป็นเสียงข้างมากและผลประโยชน์ของ “ชาติ”

Minoritization & denationalization of dissent ความเห็นต่างถูกทำให้
กลายเป็นเสียงข้างน้อยและไม่ใช่ผลประโยชน์ของ “ชาติ”

**ความหลากหลายของคติ “ความยุติธรรม” ในบุคคล กลุ่ม และชุมชนต่างๆ
ในสังคมพหุลักษณะจะสะท้อนถึงอำนาจการเมืองอย่างไร? จะกลายเป็นเสียง
ข้างมากและ national will ได้อย่างไร?**

3) รัฐรัฐธรรมนูญ / นิติรัฐ / ศาลตุลาการ (Constitutional State / The
Rule of Law / Judiciary) -> ปัญหาสิทธิ (rights)

ระบอบรัฐธรรมนูญหรือนิติรัฐ = การปฏิเสธ ไม่ว่าของกษัตริย์ เผด็จการ
ทหาร พรรคที่อ้างว่ากลุ่มสังคมนิยม นักบวช หรือกลุ่มทุนธุรกิจ¹²

= limited government or government with limited power, whose
power is limited by civil rights according to the constitution which is a
kind of social contract among free & equal individuals to form society
and obey majority will (pactum societatis) and with their representative
to form government (pactum subjectionis)

¹¹ ข้อถกเถียงพิสดารในส่วนนี้ดูได้ใน เกษียร เตชะพีระ, “รัฐธรรมนูญกับวัฒนธรรมการเมือง ปฏิบัติกับปฏิรูป:

2) วัฒนธรรมเสียงข้างมากเสมือนจริง,” มติชนรายวัน, 14 มี.ค. 2546, น.6.

¹² ข้อถกเถียงเรื่องรัฐธรรมนูญและนิติรัฐหรือหลักนิติธรรมในส่วนนี้ นอกจากบทความ “ประชาธิปไตย
ไม่ใช่ทรราชของเสียงข้างมาก” ที่อ้างถึงข้างต้นแล้ว โปรดดู เกษียร เตชะพีระ, “สัญญาประชาคม,” มติชนรายวัน,
10 ม.ค. 2546, น.6; “ที่เรียกว่านาธิปไตย,” มติชนรายวัน, 17 ม.ค. 2546, น.6; และ “ศัพท์เสรีประชาธิปไตย,”
มติชนรายวัน, 14 ก.พ. 2546, น.6.

กรรมการคุมเส้นกันจำกัดอำนาจรัฐด้วยสิทธิพลเมืองคือศาลสถิตยุติธรรม **ความยุติธรรมทางการเมือง** ในระบอบรัฐธรรมนูญคือสองฝ่าย ทั้งรัฐบาลและประชาชนเคารพเส้นนั้น รัฐบาลไม่ล้ำเส้นสิทธิพลเมืองไม่ก่อกบฏโค่น รัฐบาลหรือจลาจลทำลาย law & order

ถ้าเส้นนี้ถูกล่วงล้ำละเมิดโดยรัฐบาล เท่ากับสัญญาประชาคมถูกฉีก รัฐบาล เปลี่ยนจากรัฐรัฐธรรมนูญและนิติรัฐกลับเป็น ABSOLUTISM อีก... ตามหลักปรัชญาเสรีประชาธิปไตย = return to the state of nature ทุกคน มีสิทธิป้องกันร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สินของตัวเองตามธรรมชาติ ยิ่งกว่านั้นยังถือเป็น state of war between tyranny vs the people ด้วยประชาชนมีสิทธิโดยธรรมชาติที่จะอุทธรณ์ต่อสวรรค์ ...

3) สิทธิและความยุติธรรมในกรอบประชาธิปไตย

พิจารณาแง่กลไกของระบอบ คำตอบต่อคำถามว่า:- “การเมืองการปกครอง ในระบอบตัวแทนและประชาธิปไตย เป็นกลไกที่เอื้อต่อความยุติธรรม ได้จริงหรือไม่? จบแค่นี้ **รัฐที่ยุติธรรมคือรัฐที่เคารพเส้นสิทธิของประชาชนและปฏิบัติพันธะหน้าที่ที่พึงมีต่อประชาชน (อาทิ คุ้มครองความปลอดภัยและสวัสดิภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชน) ตามสัญญาประชาคม**¹³ อย่างไรก็ตามในกรอบดังกล่าวมีความหลากหลาย (Variations) ของคำตอบต่าง ๆ ที่แต่ละแนวคิด การเมืองให้ว่าความยุติธรรมอยู่ตรงไหน?->ขึ้นกับว่าเส้นสิทธิถูกลากขึ้นที่ใดและมีลักษณะอย่างไร?

¹³ Christopher W. Morris, “Chapter 6 Justice,” **An Essay on the Modern State** (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), p. 137. หลักความยุติธรรมสำคัญยิ่งต่อรัฐและสถาบันการเมืองสมัยใหม่ ตั้งแต่ John Rawls (ค.ศ. 1921 - 2002) นักปรัชญาการเมืองคนสำคัญที่สุดในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ชาวอเมริกันเปรียบว่า: - “ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมอันดับแรกของสถาบันสังคมในทางองเดียวกับที่สังคมเป็นคุณธรรมอันดับแรกของระบบความคิด” ดู John Rawls, **A Theory of Justice** (Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999).

ว่ากันว่าโจทย์ประจำวิชารัฐศาสตร์คือ Who gets what, when, how ? (Harold Lasswell, ค.ศ.1936) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือการเมืองเป็นเรื่องที่ว่าด้วย the authoritative allocation of value (David Easton, ค.ศ.1979)¹⁴ คำถามเรื่อง “ความยุติธรรม” ในกรอบของระบอบการเมืองการปกครองหนึ่งๆ จึงน่าจะเห็นว่า “การจัดสรรคุณค่าและทรัพยากรในสังคมการเมืองหนึ่งๆ นั้น เป็นธรรมหรือไม่?” และ “อะไรคือระเบียบจัดสรรคุณค่าและทรัพยากรที่เป็นธรรมในสังคม?”

ในกรอบของ modern representative democracy ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคติมานุษยวิทยาปรัชญาแบบหนึ่ง มองธรรมชาติมนุษย์แบบหนึ่ง มองผู้ที่จะกลายเป็น “ผู้ทรงสิทธิ์ตามธรรมชาติและผู้มีสิทธิ์กระทำการทางการเมืองได้” แบบหนึ่ง (ซึ่งไม่ใช่มนุษยชาติทั้งหมดและไม่ใช่ทุกมิติของความเป็นมนุษย์) ได้มีการพยายามนำเสนอคำตอบต่อปัญหา “ความยุติธรรม” ในกรอบการเมืองการปกครองอย่างไรบ้าง? (คูตาราง)¹⁵

¹⁴ อ้างใน Stephen D. Tansey, **Politics: The Basics** (London and New York: Routledge, 1995),

¹⁵ ข้อมูลแนวคิดส่วนหนึ่งในการเรียบเรียงตารางนี้ได้จาก สตีเวน ลูคัส, **การितัดหจกญัย : นิยาย ปรัชญาการเมือง**, เกษียร เตชะพีระ, แปล, (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2541); และ Ronald Dworkin, “Chapter 13: Philosophy and Politics: Dialogue with Ronald Dworkin,” in Bryan Magee, **Men of Ideas : Some Creators of Contemporary Philosophy** (Oxford : Oxford University Press, 1982), pp. 209-28.

แนวคิดการเมือง	ค่านิยมหลัก	ธรรมชาติมนุษย์	ระเบียบการจัดสรรคุณค่าและทรัพยากรที่เป็นธรรมในสังคม	ท่าทีต่อสิทธิ
<p>1) ช้าย /สังคมนิยม - คอมมิวนิสต์ (กรรมมาชีพนครในการที่ตัดผจญภัย)</p>	<p>needs & equality; differences on the basis of abundance</p>	<p>คนเป็น natural being, social being, historical being & species being as category of possibilities</p>	<p>หากมนุษย์ไม่ได้รับการสนอง needs และ โอกาสพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้เบิกบาน เต็มที่อย่างเสรีโดยเสมอหน้าทั่วถึงกัน = ไม่ยุติธรรม, เกิดจากชุดรีดมูลค่าส่วนเกินระหว่างชนชั้นบนฐานกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินเอกชน, ทางออกคือระบบที่สนอง needs, และเปิดโอกาสให้บุคคลพัฒนาศักยภาพอย่างเสรีบนฐาน material abundance โดยยกเลิกกรรมสิทธิ์เอกชน พัฒนาหลังการผลิต; From each according to his/her ability, to each according to his/her work (ยังไม่เท่าเทียม สังคมยังมี bourgeois rights but without bourgeoisie) -> From each according to his/her ability, to each according to his/her needs</p>	<p>ไม่มีภาษา "สิทธิ" ในฐานคติทฤษฎี, สิทธิเป็นปรากฏการณ์ประวัติศาสตร์ที่มีเงื่อนไขแน่นอนของมัน และจะสูญสลายไปในที่สุด</p>

แนวคิดการเมือง	ค่านิยมหลัก	ธรรมชาติมนุษย์	ระเบียบการจัดสรรคุณค่าและทรัพยากรที่เป็นธรรมในสังคม	ท่าทีต่อสิทธิ
<p>2) ขวา / เสรีนิยมใหม่ (อิสราเอลในกาฬาริทัศน์ ผจญภัย)</p>	<p>merit & desert; differences + inequality</p>	<p>ปัจเจกบุคคลกลวงเปล่าไร้ รากไร้ชุมชน; ธรรมชาติ คนมีความสามารถและใฝ่ ดีไม่เท่ากัน; สันดานคนมี ด้านเลว ใฝ่ต่ำ, ไม่อาจ enlightened ได้หมด</p>	<p>สังคมยุติธรรมคือสังคมที่เปิดโอกาสให้บุคคล แข่งขันเท่ากัน แต่ผลมันปลายมีแพ้ / ชนะ รวย / จนแตกต่างกันเหลือมล้ำกัน, ให้รางวัลตอบแทน คนมากน้อยต่างกันไปตาม ความสามารถที่ แตกต่างกันอย่างเสมอหน้า ผ่านกลไกตลาดเป็น ตัวตัดสินสุดท้าย, ไม่ใช่ อำนาจเฉลี่ยทรัพย์ บังคับให้คนเท่ากันอันเป็นการฝืนธรรมชาติและ เหลวเปล่า, เพียงแต่คนมันมีควรทำบุญสุนทาน เจือจางคนยากไร้ นั่นก็เป็นธรรมแล้ว</p>	<p>เคารพยึดมั่นสิทธิของ ปัจเจกบุคคลสุดกู่ว่าเป็น สิทธิศักดิ์สิทธิ์โดย ธรรมชาติ</p>
<p>3) ประชาธิปไตย / ประโยชน์ นิยม (ประโยชน์ นครในกาฬาริทัศน์ผจญภัย)</p>	<p>social utility, equality, sameness</p>	<p>ผู้ผลิต + บริโภคหน่วย ความสุขที่คำนวณได้</p>	<p>ถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งตามหลัก the greatest happiness of the greatest number; ส่วนรวมคือ national majority, บุคคลและ ส่วนน้อยต้องเสียสละให้ส่วนรวม, มีช่องให้เกิด technocracy</p>	<p>ไม่เชื่อหลักสิทธิศักดิ์สิทธิ์ โดยธรรมชาติของบุคคล, มีแต่สิทธิตามกฎหมายที่ ยกเลิกเพิกถอนได้เพื่อ ส่วนรวม</p>

แนวคิดการเมือง	ค่านิยมหลัก	ธรรมชาติมนุษย์	ระเบียบการจัดสรรคุณค่าและทรัพยากรที่เป็นธรรมในสังคม	ทำห้ต่อสิทธิ
	individual independence & dignity tempered by social needs & equality	ปัจเจกบุคคลกลวงเปล่า ไร้รากไร้ชุมชน	สังคมยุติธรรมคือสังคมที่ไม่ยึดเยียดบังคับวิถีชีวิตที่ดีให้แก่บุคคลใด หากเปิดให้บุคคลเลือกดำเนินวิถีชีวิตที่ดีตามที่ตนเชื่อและปรารถนาได้อย่างเสรี ไม่ใช่อำนาจรัฐกีดกัน หวงห้าม, ไม่ปฏิเสธโอกาสและเสรีภาพนี้ไม่ว่าแก่ใคร, นั้นหมายความว่า การเปลี่ยนแปลง การจัดสรรทรัพยากรที่ยิ่งทำให้สังคมแตกต่างเหลื่อมล้ำกันออกไป หรือนัยหนึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจใดๆ ที่เอื้อประโยชน์ให้บางคนบางกลุ่มร่ำรวยมั่งคั่งขึ้นกว่าคนอื่นในสังคม จะพึงทำได้ก็ต่อเมื่อมันไม่ไปลดรอนทำลายฐานทรัพยากรอันเป็นเงื่อนไขรองรับวิถีชีวิตที่พึงปรารถนาของกลุ่มชนยากไร้ที่สุดของสังคม ตรงกันข้ามมันควรต้องทำให้วิถีชีวิตแบบที่เขาเลือกและปรารถนาดีขึ้น มันคงขึ้นมิฉะนั้นก็ไม่ควรทำ ไม่ควรพัฒนา เพราะไม่ยุติธรรม	จัดลำดับความสำคัญเรื่องสิทธิ ดังนี้ :- 1) civil / political rights 2) economic equality 3) economic rights

4) นอกกรอบประชาธิปไตยออกไป

กรอบของวาทกรรมและ dogma การเมืองสมัยใหม่ / เสรีประชาธิปไตย ทำให้เห็นความยุติธรรมบางแบบดังกล่าวข้างต้น แต่ก็ทำให้ไม่เห็นความยุติธรรมบางแบบดังกล่าวข้างต้น แต่ก็ทำให้ไม่เห็นความยุติธรรมแบบอื่นๆ

The “man” of human-rights discourse ปรากฏใน 3 ลักษณะ:¹⁶

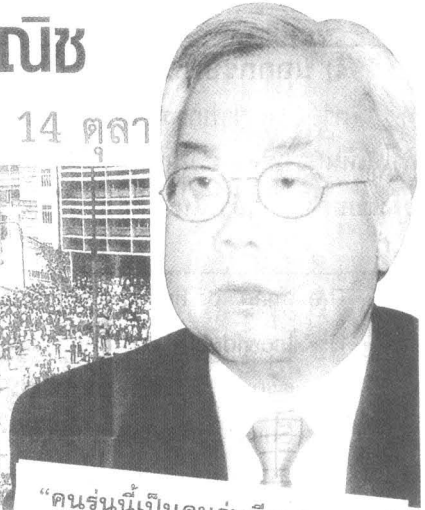
- 1) Individual (unique & indivisible) บอต่อความสัมพันธ์เชิงครอบครัว ชุมชน ชนชั้น ประชาชาติ และความยุติธรรมในแง่มนั้น
- 2) Sovereign subject (creator & legislator) บอต่อความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสังคม และความยุติธรรมในแง่มนั้น
- 3) Person (spirit incarnate) บอต่อความสัมพันธ์กับบรมธรรมในเรื่องอนัตตาหรือการหลุดพ้นทางจิตวิญญาณ และความยุติธรรมในแง่มนั้น

¹⁶

Alain Suplot, “Dogmas and Rights,” **New Left Review**, 21 (May/June 2003), pp. 123-26. ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาเทียบกับบทความ “พื้นที่ทางการเมืองหลังสมัยใหม่” ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่อ้างถึงในเชิงอรรถ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช

วิพากษ์สังคมไทยหลัง 14 ตุลา

“คนรุ่นนี้เป็นคนรุ่นที่เอสแอล คือ ‘Talk See Listen’ เป็นรุ่นตาหูฟัง อ่านน้อย คิดน้อย ระวังจะกลายเป็นสังคมของการไม่รู้”

“ในการเลือกตั้งครั้งหน้า ถ้าไทยรักไทย ได้เกิน 400 ที่นั่ง อีก 3 พรรคที่เหลือจะ

กลายเป็นพรรคระดับท้องถิ่นทันที โดยเฉพาะพรรคชาติพัฒนาและชาติไทย แต่ถ้าไทยรักไทยได้ 300 ที่นั่ง แกนนำของพรรคประชาธิปไตยที่ส่วนหนึ่งเป็นนักธุรกิจจะเลิกเล่นการเมือง และนักการเมืองของของประชาธิปไตยจะกลายเป็นนักการเมืองท้องถิ่น หรือเลิกเล่นการเมืองไปเลย”

— Bangkok Post —

SUNDAY, AUGUST 10, 2003

POLITICS / TRT DOMINANCE

Thailand 'on way to one-party govt'

วิพากษ์สังคมไทยหลัง 14 ตุลา

ชยันต์ สุกทวนิช

ผู้บังคับการโรงเรียนอริยราชวิทยาลัย, ราชบัณฑิต
วันที่ 9 สิงหาคม 2546
ห้องเวรดี พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์

เหตุการณ์ 14 ตุลา มีคำหลักที่เกิดขึ้น 3 คำหลัก คือ สหการ การกระทำร่วมกันของคนจำนวนหนึ่งที่มีเป้าหมายร่วมกัน มุ่งสู่ทิศทางเดียวกัน โดยแต่ละคนสละความเป็นเอกเทศให้อยู่ได้เป้าหมายร่วมกัน **ประสบการณ์ร่วม** คือคนกลุ่มหนึ่งมีประสบการณ์ตรงที่เห็นและรู้สึกได้ **สหปัญญา** คือความรู้ที่เกิดขึ้นร่วมกันของคนกลุ่มหนึ่ง หรือความรู้ที่คนกลุ่มหนึ่งร่วมรู้ ร่วมกันเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ได้ สังเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นร่วมกันได้

เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 เป็นความเคลื่อนไหวที่เป็นสหการที่มีความกว้างขวาง เกิดขึ้นอย่างฉับพลันและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว สหการลักษณะนี้เกิดขึ้นอีก 2 ครั้งหลังจากนั้นคือ 6 ตุลา 2519 ซึ่งแยกไม่ออกจากสหการแรก และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ สหการทั้ง 3 เป็นลูกโซ่ที่ต่อเนื่องมีเงื่อนไขกัน จะพบว่าการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ 14 ตุลา ส่งผลต่อคนรุ่นหนึ่ง มีประสบการณ์ร่วมกัน เมื่อถึง 6 ตุลาคมคนรุ่นนั้นมีประสบการณ์ร่วมกันอีกครั้ง ในการแสวงหาความรู้ร่วมกันจากประสบการณ์ 30 ปีที่ผ่านมาเป็นไปใน 2 แนวทางคือ

1. แนวทางปฏิรูป มีความเชื่อว่าสังคมไทยยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยการเคลื่อนไหวสังคมเพื่อปรับเปลี่ยนสภาวะการณ์ไม่พึงปรารถนาให้เป็นสภาวะการณ์ที่พึงปรารถนา โดยมีวาระสำคัญที่ชัดเจนเหมือนนวาระของแนวทางปฏิรูปที่สำคัญสูงสุดคือการมีรัฐธรรมนูญ โดยขณะนั้นยังไม่ได้ถกเถียงว่ารัฐธรรมนูญที่ดีเป็นอย่างไร 14 ตุลาต้องการให้มีรัฐธรรมนูญที่ไม่ใช่ฉบับเดิมที่ใช้อยู่

2. แนวทางปฏิบัติ คนจำนวนหนึ่งก็เข้าสู่แนวทางปฏิบัติและมีประสบการณ์ร่วมในแนวทางปฏิบัติในระยะเวลาหนึ่ง ไม่ว่าจะในแง่คนของพรรคโดยตรง หรือในแง่แนวร่วม หรือเป็นผู้ที่เห็นใจ ที่ไม่ได้เป็นแนวร่วม

ส่วนแนวทางปฏิรูปนั้นก็คู่ขนานไป แต่เชิงซ้ำและไม่ทัน ไปดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ว่าเศรษฐกิจการเมือง อัตราการเปลี่ยนแปลงซ้ำมาก ฉะนั้นจากประสบการณ์ร่วมของคนกลุ่มหนึ่งในรอบ 30 ปีที่ผ่านมาหลังพฤษภาทมิฬ เมื่อแนวทางปฏิวัติสลายตัวไปแล้ว เพราะสถานการณ์โลกด้วย ก็เกิดแนวทางใหม่ที่คนรุ่นนั้นสังเคราะห์ 2 แนวทางนี้ขึ้นมาและใช้อยู่ปัจจุบันคือ แนวทาง “ปฏิรูปในอัตราเร่งของการปฏิวัติ” ซึ่งหลายอย่างในเมืองไทยต้องการแนวทางเช่นนี้

แนวทางปฏิรูปในอัตราเร่งของการปฏิวัติ มีหลักสำคัญคือ ไม่ต้องการความรุนแรง ในขณะที่แนวทางปฏิวัติรวดเร็วและรุนแรง แนวทางปฏิรูปในอัตราเร่งของการปฏิวัติมีความยากลำบากกว่าสิ่งอื่นใด เพราะเป็นการสังเคราะห์ที่ชนรุ่นเก่าและอำนาจดั้งเดิมต้องต่อต้านเป็นธรรมดา โดยเฉพาะระบบราชการที่ยังอาศัยเงื่อนไขการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจของระบบราชการอยู่

สำหรับสหการที่ 3 คือ พฤษภาทมิฬ 2535 ยังส่งผลที่ยังไม่ต่อเนื่อง ไม่ลงตัวเหมือนสมัยเหตุการณ์ 14 ตุลา ที่ไม่ลงเอยคือ 14 ตุลา ยังไม่เปลี่ยนฐานที่สำคัญ 2 ฐานคือ ฐานพลังทางทหารและฐานทางเศรษฐกิจ ที่หนุนโดยระบบธนาคารพาณิชย์ยังไม่อ่อนตัวลงเลย ซึ่งระยะ 30 ปีก่อนหน้านี้ ธนาคารพาณิชย์ครอบคลุมธุรกิจทุกอย่างทางด้านอุตสาหกรรม การค้า การลงทุน แต่สหการที่ 3 นี้ทำลายฐานอำนาจทั้งสองของธนาคารพาณิชย์ ไปเน้นหนักในกิจกรรมหลักของธนาคาร รวมทั้งฐานนี้ถูกทำลายโดยกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปิดเสรีและวิกฤตเศรษฐกิจในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมา

สิ่งที่เปลี่ยนไปมากที่สุดในรอบ 30 ปีที่ผ่านมาคืออะไรเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องสังคมที่เปลี่ยนไป เราจะต้องทำความเข้าใจและวิเคราะห์ให้ออก และจัดการกับมันให้ได้ คือความเปลี่ยนแปลงของลักษณะทุน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงของระบบทุนเท่านั้น แต่ตัวทุนเองก็เปลี่ยนไป ที่ผ่านมาระบบความคิดของเราที่กลายเป็นโครงสร้าง กระบวนการทำงาน และคุณค่าที่เราตีค่า เน้นหนักไปในการตีค่าที่เป็นตัวเงินซึ่งเป็นการตีค่าที่สอดคล้องกับทุนนิยมแบบเก่า

แต่ขณะนี้การตีค่าใหม่จะต้องพูดถึงคุณค่าด้วย เพราะมูลค่าทางเศรษฐกิจกับคุณค่าทางจิตใจของประชาชนนั้น การตีค่าคุณค้ายังไม่อยู่ในสมการของนโยบายที่สำคัญๆ ในรอบ 30 ปีที่ผ่านมามีความยากลำบากในการตีคุณค่าออกมาเป็นตัวเงิน เมื่อต้องการทำโครงการใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นท่อก๊าซ โรงไฟฟ้า ถ่านหิน หินกรูด บ่อนอก เป็นประเด็นที่จะต้องศึกษาต่อและทำความเข้าใจ ทูทที่ไม่ใช่ตัวเงิน ที่เรียกว่าทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางปัญญา

ความหมายใหม่ของตนเองต้องวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งว่า ปัจจัยอะไรที่ทำให้ระบบทุนนิยมไม่ล่มสลาย ไม่แย่งกันเอง และไม่อ่อนแอลงเป็นลำดับ แต่กลับแข็งแกร่งเป็นลำดับ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ประสิทธิภาพคุณภาพ ตัวคุณได้มากกว่านักปราชญ์สมัยก่อนเคยคิดไว้ พลังของทุนนิยมทำไมจึงมีมาก เพราะการปฏิวัติทางข้อมูลข่าวสารและการรัฐศาสตร์ใหม่ทางดิจิทัล และต่อมากการส่งข้อมูลสื่อสารกันทางสิ่งไร้สาย เป็นจุดสำคัญมาก คือเทคโนโลยีเป็นตัวสร้างตัวคุณที่สำคัญให้กับทุนทางปัญญา

ขณะที่องค์กรในการจัดการชีวิตมนุษย์ในรอบ 30 ปีต้องเปลี่ยนแปลงไป สังคมไทยมีการจัดการที่ล่าช้ากว่าการจัดการสมัยใหม่อยู่ประมาณ 10 ปี เช่นระบบที่เราใช้ระบบการจัดการแบบดั้งเดิมที่เน้นสายบังคับบัญชาเป็นแนวตั้ง เป็นระบบที่ใช้เมื่อ 100 ปีที่แล้ว ระบบของการแบ่งสายงานไปเพื่อเพิ่มผลผลิตเป็นระบบที่ใช้เมื่อ 60 ปีที่แล้ว และระบบมิติสัมพันธ์หรือระบบเมทริกซ์ เป็นระบบที่ใช้เมื่อ 30-40 ปีที่แล้ว แต่ไทยเราเพิ่งเริ่มนำมาใช้ในเรื่องของการบริหารโครงการ และพยายามมาใช้มากขึ้น การจัดการที่สำคัญและสอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงในอนาคตคือ ระบบเครือข่ายซึ่งเป็นที่มาของความรู้ที่มีการนำมาใช้เมื่อ 10 ปีที่แล้ว แต่เมืองไทยยังไม่ได้ใช้อย่างจริงจัง

ฉะนั้น เมื่อมีสภาวะใหม่เกิดขึ้นก็จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ใหม่ หลักสูตรมหาวิทยาลัยจะต้องมีการทบทวนขนานใหญ่ ซึ่งหลักสูตรปัจจุบันมีการแยกส่วนค่อนข้างมาก การแสวงหาความรู้ใหม่จึงจะทำให้เราเข้าใจและขับเคลื่อนสังคมได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นการวิเคราะห์วิจารณ์แบบเก่าในมิติเก่าไม่ช่วยขับเคลื่อนสังคมได้เลย การจัดการการเคลื่อนไหวสังคมจะต้องมีกลยุทธ์ที่ต่างไปจากที่ใช้เมื่อ 30 ปีที่ผ่านมาอย่างสิ้นเชิง แม้เท่าทั้ง 2 ข้างจะเหยียบอยู่

บนพื้นดินอย่างมั่นคงที่เรียกว่าจุดยืนก็ตาม แต่กระบวนการทำร้ายร่างกายต้องเปลี่ยนแปลงไป

ในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอนาคต จะใช้วิธีการอย่างไร กำลังมีการขบคิดกันอยู่ การเคลื่อนไหวทางสังคมและขับเคลื่อนมีความจำเป็นและมี 2 แนวทางใหม่เกิดขึ้น ซึ่งมีลักษณะทางอุดมการณ์อ่อนกว่าแนวทางปฏิบัติคือ กระแสโลกาภิวัตน์นิยม หรือ โลกาภิวัตน์ อาจจะสุดกู่หรือไม่สุดกู่ก็ได้ อีกแนวทางคือ แนวทางชุมชน ที่อาจเสนอระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งการเคลื่อนไหวสองแนวทางนี้ยังไม่ลงตัว ในอนาคตการเคลื่อนไหว 2 แนวทางนี้จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการฝึกฝนทั่วทั้งขบวนการ มีกระบวนการขยายเครือข่ายไปเรื่อยๆ มีการทำงานเป็นทีม มีความเป็นเอกเทศ และมีการจัดการตนเอง มีการประสานงานด้านขวางมากกว่าด้านตั้ง ใช้แนวทางวิธีการ 2 ลู่หรือหลายลู่พร้อมๆ กันไป ใช้ลู่เดียวไม่ได้ แต่ต้องแยกแยะประเด็นเคลื่อนไหวที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

ในทางการเมือง ระบบสายพานที่จะลำเลียงระหว่างระบบตัวแทนของประชาชน คือระบบส.ส. ระบบรัฐสภา รัฐ ประชาชน องค์กรเอกชน อาสาสมัคร หรือองค์กรประชาชนโดยตรง ด้วยความพยายามสร้างโยงระบบสายพานนี้ ในขณะนี้ยังไม่เกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นภาคีที่เสมอภาคกัน แต่จะเกิดในลักษณะฝ่ายหนึ่งต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเบี้ยล่างมากกว่า หรือไม่ทำอะไรให้เป็นที่เดือดร้อนรำคาญ แต่สิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาก็คือ แนวโน้มในขณะนี้นักการเมืองเห็นว่าระบบสายพานเป็นระบบนายหน้า ที่ไม่สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ฝ่ายใดทั้งสิ้น

เมื่อเป็นเช่นนี้นักการเมืองและพรรคการเมืองจะมีแนวโน้มใช้สายตรงไปยังประชาชนด้วยการออกนโยบายไปถึงประชาชนโดยตรง เช่น รักษาโรค 30 บาท กองทุนหมู่บ้าน โครงการเอื้ออาทรทั้งหลาย ฉะนั้นถ้าจะวิเคราะห์ลักษณะแนวทางการพรรคเดียวของไทย ในกรอบของการวิเคราะห์พรรคเดียวในระบบอำนาจนิยมหรือระบบเผด็จการเบ็ดเสร็จ จะไม่เข้าใจที่ถูกต้อง

การเมืองไทยกำลังสร้างพรรคเดียวที่เป็นชุมสายโทรศัพท์ ถ้าตัดระบบสายพานแล้ว ระบบสายตรงโดยผ่านนโยบายก็เหมือนกับการเชื่อมจุดหนึ่งโดย

สายตรงมากมายหลายสายที่ไปจากศูนย์กลางในระบบเครือข่ายของโทรศัพท์หรือเน็ตเวิร์กของคอมพิวเตอร์ สายที่เข้าไปจะมีสายที่ออกไป โทรออกได้แต่โทรเข้าไม่ได้ กับโทรเข้าได้แต่โทรออกไม่ได้ กับทั้งโทรออกและโทรเข้า เป็นการสร้างพรรคเดียวในกรอบของรัฐธรรมนูญที่เอื้อให้มีพรรคเดียว ซึ่งรัฐธรรมนูญก็เกิดจากนักวิชาการไทยที่มีความเข้าใจสังคมไทยผิดหมด และไปลอกเลียนระบบ 2 พรรคมาก

ที่จริงสังคมไทยเป็นสังคม 4 ฐาน พรรคการเมืองแบบหลายพรรคที่ไม่มากนักเช่น 3-5 พรรค เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับลักษณะทางสังคมแบบนี้ เพราะมีบางพรรคที่ต้องการเน้นเฉพาะสังคมส่วนล่าง แต่แนวโน้มที่จะมีพรรคเด่นพรรคเดียวคงจะเกิดขึ้น ในแง่พรรคการเมือง จะเห็นนักการเมือง 2 ระดับมากขึ้น คือนักการเมืองระดับชาติ และภูมิภาค ระดับนานาชาติจะมีเป็นส่วนน้อย นอกนั้นนักการเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบันจะกลายเป็นักการเมืองท้องถิ่นไปหมด เพราะความรู้ประสบการณ์ที่ผ่านมาไม่พอเพียงที่จะทำให้สามารถพบกับความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงและการจัดการในระดับชาติและนานาชาติได้อีกต่อไป

วิถีชีวิตของคนในรอบ 30 ปีที่ผ่านมาเปลี่ยนไปมาก คนรุ่นนี้เป็นคนรุ่น **TSL** คือ **“Talk See Listen”** เป็นรุ่นตาตุ หูฟัง อ่านน้อย คิดน้อย ระวังจะกลายเป็นสังคมของการไม่รู้ เป็นวิถีการเรียนรู้ที่พึ่งพาเทคโนโลยีมาก เป็นเทคโนโลยีของศตวรรษใหม่ ซึ่งคนรุ่นที่ผ่านมามีความรู้จาก การอ่าน การฟัง รับรู้สัมผัสที่เป็นจริงจากธรรมชาติ แต่เด็กรุ่นนี้รับรู้รับฟังสิ่งที่คนอื่นผลิตให้จินตนาการไม่เกิด การอ่าน คิด เขียน จะมีน้อยลงเป็นลำดับ

การขับเคลื่อนสังคม การโต้ตอบปัญหา เป็นการเมืองเรื่องบุคคลิกภาพมากกว่าการเมืองเรื่องพรรค ทั้งในสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน ต่อไปผู้นำต้องกล้า เก่ง เอง เร็ว ไม่ใช่เก่งเอง หรือเก่งอย่างเดียว ถ้ากลัวและช้าแต่เก่งจะไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ การเมืองไทยขณะนี้กำลังยกระดับขึ้นสู่อีกกระดัยอย่างสิ้นเชิง โดยนักการเมืองส่วนหนึ่งไปแล้ว ทิ้งนักการเมืองอีกส่วนห่างไกลมากต่อไปนี้นักการเมืองต้องเป็นระดับภูมิภาค ทำโลกได้ ไม่ใช่ நாโลกได้ คำพูดที่ว่า “เราเป็นพันธมิตร ไม่ใช่ลูกน้องหรือลูกไล่” เป็นชาตินิยมแนวใหม่

ระบบสากลนี้ไม่ใช่ในแง่จริยธรรมหรือมนุษยธรรมอีกต่อไป แต่หมายถึงระบบที่มีระบอบของตัวเอง มีกติกาองค์การการค้าโลก มีการกำหนดความเสี่ยงในหลายลักษณะ มีไอเอ็มเอฟ เพราะค่านิยมแบบใหม่แสดงออกด้วยการไม่หลงใหลยอมมหาอำนาจอเมริกา ซึ่งเวลานี้พัฒนาเป็นมหาอำนาจเชิงเดี่ยวเป็นลำดับ ตอนนี้รัฐบาลอเมริกาเปลี่ยนไป สังคมไทยเองก็ต้องการใครก็ได้ที่เป็นผู้นำที่รู้จักจัดการอริปไตยไทย โดยอำนาจอริปไตยที่เปลี่ยนไปแล้ว เพราะฉะนั้นทักษะในการต่อรอง การขัดขืน การโอนอ่อนจึงสำคัญสำหรับชาตินิยมแบบใหม่ และมักจะแสดงผ่านผู้นำคนเดียว เช่นเดียวกับกรณีมหาธีร์ นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ที่ลุกขึ้นมาขัดขืนแรงกดดันสหรัฐฯ

เวลานี้ไทยยุคใหม่และประเทศอื่นๆ กำลังพลิกหนทาง มาตรการที่จะอยู่ร่วมกับมหาอำนาจเชิงเดี่ยวได้อย่างสันติ โดยยอมตามบ้าง ขัดขืนบ้าง ไม่ยอมทั้งหมด แนวทางเอซีดี เอเชียบอนด์เป็นทางเลือกใหม่ที่จะอาศัยเงินกับญี่ปุ่นและอินเดียเป็นหลัก เหตุการณ์ที่ต้องระวังอย่างมากในขณะนี้คือ เหตุการณ์พม่าพม่าเกี่ยวกับอินเดียกับจีนมาก เพราะมีพรมแดนติดกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกัน

ในแง่ของพรรคการเมืองถ้าพรรคเดียวเกิดขึ้นในประเทศไทยจริง โดยพรรคหนึ่งพรรคใดได้คะแนนเสียงในการเลือกตั้งครั้งหน้าเกิน 400 ที่นั่งขึ้นไปอีก 3 พรรคจะกลายเป็นพรรคท้องถิ่นทันที ถ้าพรรคไทยรักไทยได้ 400 ที่นั่ง ส่วนหัวที่เป็นส่วนกลาง คือผู้สนับสนุนที่เป็นนักธุรกิจ นักวิชาการของพรรคประชาธิปไตยจะเลิกเล่นการเมือง เลิกเป็นส.ส.พรรคประชาธิปไตยที่เป็นนักการเมืองเดิมที่มีเสียงสนับสนุนหนาแน่นในจังหวัดต่างๆ จะไปเล่นการเมืองระดับท้องถิ่นแทนหรือไม่ก็อำลาเวทีทางการเมืองเพราะอาวุโสสูง เปลี่ยนไปลงสนามเล็ก เหมือนกับแนวโน้มที่พรรคประชาธิปไตยจะส่งผู้นำของพรรคเป็น ส.ส.เขตหมด ไม่ลงส.ส.บัญชีรายชื่อ ถ้าไทยรักไทยชนะเลือกตั้งได้ 400 ที่นั่งขึ้นไปพรรคชาติพัฒนาชาติไทยจะกลายเป็นพรรคท้องถิ่น กลายเป็นนายกเทศมนตรี

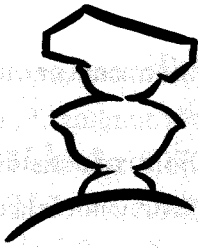
ด้วยเหตุนี้ผมจึงวิเคราะห์ว่า แนวทางของการส่งเสริมผู้ว่าราชการจังหวัด ซีอีโอ และการโต้ตอบของพรรคประชาธิปไตยโดยให้มีการเลือกผู้ว่าฯ เป็นภาพที่เห็นชัดเจน เพราะการมีผู้ว่าฯ ซีอีโอหมายถึงความสามารถที่จะคุมการเมืองท้องถิ่นให้ได้ ขณะที่การเลือกตั้งผู้ว่าฯ เป็นการสร้างอำนาจของการเมืองท้องถิ่น

ครบรูปแบบโดยสมบูรณ์ ตั้งแต่เลือกผู้ว่าฯ ไปจนถึงเลือกนายกเทศมนตรี
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสภาตำบล

การจัดการทุนกับการเมือง ในอดีตการเมืองไทยที่มีการเลือกตั้งใช้เงิน
มากขึ้นเป็นลำดับและไม่มีการใดที่จะมาสนับสนุนการใช้เงินขนาดหนักได้ เว้น
แต่การคอร์รัปชันจากโครงการใหญ่ๆ ซึ่งเวลานี้หมดรอบแล้ว เหลือโครงการ
ใหญ่ไม่กี่โครงการ แต่แหล่งที่จะเป็นที่มาของทุนที่จะผันแปรไปเป็นฐานสนับสนุน
ของการเมืองได้มี 2 แบบ ในระบบทุนนิยมแบบโลกาภิวัตน์ ทุนที่เกี่ยวข้อง
เทคโนโลยี และทุนจากหุ้นจะเป็นทุนที่มีความสำคัญ ทุนที่เกิดจากทุนนิยมล้าหลัง
คือ ทุนที่เกิดจากการค้ายาเสพติด ทุนของบ่อน ของช่อง อีกทุนคือทุนที่เกี่ยวข้อง
กับท้องถิ่นที่มาจากห่วยเถื่อน จึงไม่แปลกใจว่าผู้ที่กุมอำนาจในพรรคการเมือง
ที่เป็นทุนหุ้น ก็ย่อมจะดีไปที่แหล่งทุนที่จะเป็นศักยภาพของทุนทางการเมืองได้
ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจและระบบธนาคารที่เคยเป็นทุนของการปฏิบัติและทุนทาง
การเมืองก็พังทลายไป ดังนั้นเมื่อระบบธนาคารเป็นอย่างนี้ จะมีทุนใดที่จะ
ทัดเทียมทุนหุ้นเป็นไม่มี

จึงอยากฝากข้อสังเกตไว้ว่า คนรุ่นใหม่ยังไม่มีประสบการณ์อะไรมาก
นัก เติบโตมาโดยไม่ได้เห็นเหตุการณ์พิษภัยทมิฬแต่ร่วมอยู่ในสภาวะเศรษฐกิจ
ตกต่ำ นักเรียนนักศึกษาจึงไม่รู้ลึกเท่าไร ไม่กระตือรือร้นมากเท่าที่ควร ระวัง
จะตายแบบกบ คือถ้าต้มน้ำร้อนเดือดแล้วโยนกบลงไป กบจะกระโดด แต่ถ้า
จับกบไปใส่น้ำเย็นแล้วค่อยๆ อุ้มน้ำให้เดือด กบจะตายตอนน้ำเดือด เพราะมันเคยชิน
และปรับตัวไปกับอุณหภูมิของน้ำ

หา^{ู้}ไม่^ว่า^น้ำ^เ็ด^อด^{แล้ว}!!

รัฐธรรมนูญ

อำนาจนี้มีใช้เพื่อเฉพาะใคร
หรือหมู่ใดเหล่าใดให้เป็นผล
และมีใช้เพื่อประโยชน์เฉพาะตน
แต่เพื่อประชามหาชนคนทั้งปวง

คือใจความตามพระราชดำรัส
พระปกเกล้าเจ้าตรีสประกาศล่วง
คณะราษฎรรัฐอยู่เต็มทรวง
คณะไทยยังห้วงสิทธิประชา

อ้างว่าประชาไทยยังไม่พร้อม
ยังต้องซ่อมต้องซ่อมต้องศึกษา
จึงต่อยอดทอดเลื้อยกันเรื่อยมา
จากปิ่นผาหน้าไม้ถึงนายเงิน

คือผู้กุมอำนาจผูกขาดไว้
อ้างประชาเป็นใหญ่ไม่ช่วยเขิน
ยกเอารัฐธรรมนูญขึ้นทูนเทิน
แล้วก็รุมกันเย็นระย้ายับ

แต่ก็คือผู้ให้ยังไม่พร้อม
ยังไม่ยอมไม่เยื่อนเขยื้อนขยับ
ความไม่พร้อมมิใช่อยู่ที่ผู้รับ
ขึ้นอยู่กับผู้ให้ยังไม่พร้อม

หนทางยังคงคดเคี้ยวและเลี้ยวลด
อนาคตยาวนานไม่หวานหอม
ประชาธิปไตยเป็นใบปลอม
คนยังยอมจำนนอยู่ทนทาน

แต่วันนี้ไม่เหมือนกันกับวันก่อน
โลกสะท้อนให้เห็นเส้นขนาน
ใครผูกขาดเบ็ดเสร็จเผด็จการ
ใครทำงานเพื่อประชาธิปไตย

เป็นโลกไร้พรมแดนแฉ่วนวิเศษ
ให้เห็นเลิศเท็จจริงสิ่งสาธิต
ร่วมแนวทางสร้างรัฐธรรมนูญไทย
แต่รัฐธรรมนูญใดค่าน้ำ ใดค้ำดิน !

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
กวีศรีรัตนโกสินทร์

สามสิบปี 14 ตุลาฯ ไทย กับ นรก, สวรรค์, และ โลกมนุษย์สากล

ธาวิต สุขพานิช

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 16 สิงหาคม 2546

ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ.ท่าพระจันทร์

นำบท :

ในวาระครบรอบ 30 ปี “14 ตุลาฯ” ของปี พ.ศ. 2546 นี้ เราคงจะมา “รำลึก” ถึงคุณงามความดีของเหล่า “วีรชน” เหมือนทุกๆ ปีที่ผ่านมา เพราะพวกเขาได้เสียสละชีวิต เลือดเนื้อ บาดเจ็บล้มตายกันมากมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครอง “ระบอบประชาธิปไตย” อย่างทุกวันนี้ แต่การที่พวกเราที่มาชุมนุม “รำลึก” ถึงพวกเขาในวาระนี้ ในอีกแง่มุมหนึ่งเป็นเพราะ “พวกเรา” กับ “พวกเขา” เป็นคนร่วมสมัยกัน มีความทรงจำและประสบการณ์คล้ายๆ กัน ทำให้งานๆ นี้เป็นคล้ายกับการชุมนุมของทหารผ่านศึก ทุกๆ ปีก็มาร่วม “รำลึก” กันที่ในหมู่เพื่อน แต่มันไม่เกี่ยวข้องกับคนต่างยุคต่างสมัยเพราะการสู้รบ ได้ยุติเสร็จสิ้นไปตั้งนานแล้ว

เหตุการณ์ “14 ตุลาฯ” ผ่านพ้นมาตั้ง 30 ปี แต่มัน “ยุติเสร็จสิ้น” จริงหรือไม่? มันอาจยุติเสร็จสิ้นจริงๆ ถ้าเราเห็นว่า “ประชาธิปไตย” เป็นเรื่องของการเมืองการปกครองเท่านั้น เหมือนกับที่เราเห็นว่า “รัฐธรรมนูญ” เป็นเรื่องของกฎหมายสถานเดียว คือ เป็นแค่สิ่งที่กำหนดขึ้นตามกฎหมายระเบียบ (de jure) แต่ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่จริง (de facto) ของเราเลย

แต่ “ประชาธิปไตย” เป็นสิ่งยิ่งใหญ่มีความหมายครอบคลุมกว้างไกลกว่า “การเมืองการปกครอง” มากมายนัก เพราะมันต้องวางอยู่บนฐานทางความคิดอีกชนิดหนึ่ง นั่นคือความเชื่อเรื่องความ “เท่าเทียม” ของมวลมนุษย และขยายผลไปสู่ประเด็น “สิทธิมนุษยชนสากล” ในเวลาต่อมา จนกลายเป็นการต่อสู้เพื่อ “ประชาธิปไตย” ในที่สุด

ตรงข้ามกับพัฒนาการของประเทศไทย ซึ่งถึงจะผ่านเหตุ “เปลี่ยนแปลงการปกครองฯ 2475” มายาวนาน ก่อนจะมีเหตุการณ์ “14 ตุลาฯ” กว่า 40 ปี และถ้าวรวมเวลาอีก 30 ปีของ “14 ตุลาฯ” ถึงปัจจุบันมันก็ตั้งกว่า 70 ปีขึ้นไปแล้ว แต่ทำไมคติดิตความเชื่อเรื่องความ “เท่าเทียม” ของมนุษยชาติ หรือประเด็นเช่น “สิทธิมนุษยชน” กลับแทบไม่ส่งผลใดๆ ต่อสังคมไทยเลย

ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของผู้คนในสังคมไทยระหว่าง “คุณหญิง - คุณนาย” กับพวก “บ่าวไพร่-สาวรับใช้” หรือความแตกต่างระหว่างข้าราชการ “ชั้นผู้ใหญ่” กับพวก “ชั้นผู้น้อย” (ทั้งด้าน “การเมือง” และข้าราชการ “ประจำ”) ตลอดถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “ข้าราชการ” ส่วนรวมกับพวก “ราษฎร” สามัญทั่วไป ความเหลื่อมล้ำระหว่างกันเหล่านี้ ยังถือเป็นสิ่งปกติธรรมดา เป็นไปได้ทุกอย่างในสังคมไทยของเรา ซึ่งผ่านการ “เปลี่ยนแปลงการปกครองฯ 2475” มาตั้งกว่า 70 ปีแล้ว และเป็นประชาธิปไตยมาแต่ “14 ตุลาฯ” เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ยังยึดมั่นถือมั่นว่าความ “ไม่เท่าเทียม” เป็นสัจธรรมของสังคมของเราและเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” ยังเป็นเรื่องของกฎหมาย ซึ่งแปลว่าได้รับการ “อนุญาต” ให้ทำได้/หรือ ทำไม่ได้เป็นสำคัญ

ทุกๆ ครั้งที่เกิดข้อพิพาท และผู้รับหน้าที่ราชการไปตรวจสอบข้อเท็จจริง คำศัพท์ที่นิยมแพร่หลาย คือพวกเขาต้อง “ลงพื้นที่” เสมอๆ ประเด็นคือพวกเขา “สูงส่ง” อยู่ในชั้นฟ้าระดับใด ถึงจะ “ลง” มาให้ความเป็นธรรมในโลกมนุษย์ได้ พวกเขาข้าราชการเหล่านี้ทั้งหมดนั้น ตามภาษากฎหมายอันเป็นมรดกตกทอดจากสมัยศักดินาดั้งเดิม กำหนดให้เป็น “เจ้าพนักงาน” บ้าง เป็น “เจ้าหน้าที่” บ้าง คำศัพท์สำคัญคือ “เจ้า” ที่นำหน้าอยู่ทำให้พวกเขาเป็น “เจ้าคนนายคน” ตามกฎหมาย เหมือนกับเป็น “เทวดา - นางฟ้า” ลอยละล่องอยู่บนสรวงสวรรค์ ต่างจากสามัญชนซึ่งอยู่ในโลกข้างในนรกข้างแบบเดิมๆ อย่างโบราณ

คติคิดความเชื่อทางกฎหมายแบบนี้ ทึยกย่องให้ข้าราชการเป็น “เจ้าคน
นายคน” ตลอดมาคือสิ่งที่เรียกว่าระบบ “กฎหมายบ้านเมือง” (Positive Law)
ซึ่ง “พระเจ้าแผ่นดิน” (Sovereign) จะกำหนดกฎระเบียบใดๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นต้อง
ต้องมีเหตุมีผล ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณี หรือหลักธรรมคำ
สอนทางศาสนาใดๆ ทั้งสิ้น

ต้นตำรับของผู้นำ “กฎหมายบ้านเมือง” นี้มา ประดิษฐ์ฐาน (แปลว่า :- ตั้ง
ไว้ในที่สูง ให้เคารพนับถือ) ในประเทศไทยคือ กรมหลวงราชบุรีฯ ผู้เป็น “พระ
บิดาของกฎหมายไทย” ที่นักนิติศาสตร์ไทยยกย่องสักการะ ทำให้สังคมไทยจะ
พัฒนาต่อไปอย่างไร มีการ “เปลี่ยนแปลงการปกครองฯ” มากี่ครั้งก็เห่น หรือ
มี “14 ตุลาฯ” มากี่สิบปี ชาวไทยยัง “เหลื่อมล้ำต่ำสูง” กันเหมือนเดิม พวก
“เจ้า” ก็ยัง “สูงศักดิ์” และเติมไปด้วย “อภิสิทธิ์” เหนือสามัญชน ทำให้ความ
“เท่าเทียม” ไม่มีอยู่จริงในโลกนี้ คำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นสิ่งเพ้อเจ้อไร้สาระ
เพราะระบบกฎหมายของไทยทั้งหมด ยังให้ความสำคัญของ “เจ้าหน้าที่” และ
“เจ้าพนักงาน” เหนือสามัญชน ตามหลักเกณฑ์ของระบบ “นิติศาสตร์” อยู่อย่าง
เดิม เช่น สมัยศักดินา

หลัก “พุทธศาสนาน้ำเน่า” กับหลัก นรก/สวรรค์สากล

ตลอดระยะเวลาห้าพันๆ ปีที่ผ่านมา ซึ่งถือกันว่า “เก่าแก่ - โบราณ”
อย่างเหลือหลายนั้น (จริงๆ แล้วเป็นช่วงเวลาที่ “สั้นมาก”) ในประวัติศาสตร์
ของมนุษยชาติ) มนุษย์เราเริ่มมีหลักธรรมคำสอนทางศาสนา มีหลักศีลธรรม
มนุษย์จะเริ่มแบ่งแยกจักรวาลออกเป็น 3 ส่วนหลัก จากข้างบนถึงข้างล่าง
แทบจะไม่มีข้อยกเว้น คือ ก) สวรรค์ ข) โลกมนุษย์ และ ค) นรก คล้ายๆ
กันทั่วโลก

โดยนิยามว่า ก) สวรรค์ อยู่ข้างบน สูงส่ง สวยงาม สุขสบาย ไร้กังวลทั้ง
หลายทั้งมวล เพราะเป็นสถานที่ของคนที่ดีงามเท่านั้น ข) โลกมนุษย์ อยู่ตรง
กลาง จึงผสมผสานระหว่างสุขบ้าง ทุกข์บ้าง สูงส่ง สวยงามบ้าง เลวทราม ต่ำ
ช้าบ้าง ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับกรณีและขึ้นอยู่กับเวลาสถานที่และบุคคล
หนึ่งๆ ไป ค) นรก อยู่ลึกๆ ลงไปได้พื้นโลก และมีแต่ผู้ต่ำช้าเลวทรามเท่านั้น

โดยวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ไทยรับมาจากแขก การแบ่งแยกจักรวาล ออกเป็น 3 ส่วนเช่นนี้ เราเรียกว่า “ไตรภูมิ” มาแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งจะมีการ แบ่งย่อยชอยแยกให้ละเอียดซับซ้อนขึ้นไปอีกว่าแต่ละ “ภูมิ” ดังกล่าวต้องจัดลำดับ กันเช่นใด เช่น “สวรรค์” มีอยู่กี่ชั้นหรือ “นรก” มีกี่ระดับและแต่ละ “ชั้น” แต่ละ “ระดับ” แสดงถึงอะไรๆ บ้าง เช่นใน “สวรรค์” ซึ่งมีคน (ตาย) ที่ดีๆ เท่านั้น แต่ ที่ว่า “ดี” นั้นมันดี “มาก/น้อย” แคะไหน? คือถ้า “ดีมาก” เกรด A ก็ควรอยู่ใน สวรรค์ “ระดับสูงกว่า” คนในระดับ เกรด B เป็นต้น และสำหรับคนที่ต้องไป “ตกนรก” หมกไหม้เพราะได้ “ก่อกรรมทำเวร” ไว้ในระหว่างมีชีวิตอยู่ ก็ควร จำแนกว่าได้ก่อกรรมทำเวรไว้ใน “ระดับเลวร้าย” แคะไหน และควรอยู่ใน “นรก ชั้นใด” ด้วย!

อีกนัยหนึ่งคือคนดีๆ เป็นพวกที่ “สูงส่ง” ร่วมกันหมด จะต่างกันเฉพาะ ว่า “สูงมาก/สูงน้อย” กว่ากันเท่านั้น และในทางตรงกันข้าม คนเลวๆ ต้องเป็น พวก “ต่ำช้า” เหมือนๆ กันทั้งนั้น โดยจะต่างกันในความ “ต่ำมาก/ต่ำน้อย” กว่า กันนั้น ขึ้นอยู่กับคำวินิจฉัยของท่าน “ยมบาล” อีกทอดหนึ่ง ระบบความเชื่อ เกี่ยวกับนรก/สวรรค์นี้จะสะท้อนกลับมายัง “โลกมนุษย์” โดยตรง เพราะ “โลก มนุษย์” ของเราที่ผ่านๆ มาทุกยุคทุกสมัย จะเต็มไปด้วยความ “เหลื่อมล้ำ” และ “ต่ำ/สูง” ของผู้คนในสังคม มีผู้คนซึ่งยึดมั่นถือมั่นว่าตนเป็น “ผู้ลากมาดี” และ “สูงส่ง” กว่าคนอื่นๆ คือเป็นพวก “เจ้าคนนายคน” โดยชาติกำเนิด ตรง ข้ามกับพวก “ไพร่ฟ้า” หรือ “สามัญชน” ทั่วๆ ไป ซึ่งมีชาติกำเนิดที่ “ต่ำต้อย” และควรถูก “สนตะพาย” ไปวันๆ

พุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหลักของไทยเอง แม้จะไม่มีคำสอนเกี่ยวกับ “สวรรค์/นรก” อยู่ แต่เพราะยึดถือคติกา “โลกานุวัตร” ที่แปลตามพจนานุกรม ว่า “ความประพฤติตามโลก” โดยราชบัณฑิต หรืออีกนัยหนึ่งคือ “อย่าขวางโลก” ในภาษาชาวบ้าน ถ้าคนทั่วๆ ไปเขาเชื่อถือตัวอะไรกันอย่างไร และความเชื่อ/ แนวปฏิบัตินั้นๆ ไม่ขัดกับหลักธรรมคำสอน ก็ไม่ต้องไปขัดขวางห้ามปรามในเมื่อ ชาวโลกเขาเชื่อกันเรื่องนรก/สวรรค์ มี *เทวดา - นางฟ้า* อยู่ข้างบน และมี *ผีห่า - ซาดาน* อยู่ข้างล่าง ซึ่งตามหลัก “โลกานุวัตร” แห่งพุทธศาสนาแล้ว อนุโลมให้ ใครอยากเชื่ออย่างไรก็เชื่อไป และห้ามการต่อต้านอย่างเด็ดขาด เกิดเป็นคติว่า

“ไม่เชื่อ - อย่าลบหลู่” ในหมู่ชาวพุทธ-ไทยที่ทรงพลัง และยึดมั่นถือมั่นกันมาจนทุกๆ วันนี่!

การยึดถือหลัก “โลกานุวัตร” ในสังคมไทยส่วนรวม เอื้อให้แนวคิดความเชื่ออย่างอื่นๆ รวมถึงเรื่อง “นรก/สวรรค์” สอดแทรกเข้ามา มากขึ้นๆ ตามลำดับ จนดูราวกับว่าสิ่งที่เรียกว่า “นรก - สวรรค์” ของไทยนั้น เป็นผลผลิตทางความคิดของชาวไทยมาตั้งแต่ “โบราณ - โบราณ” ซึ่งแปลว่า “เก่าแก่” อย่างมากมาย เลยกี่ๆ ที่มีอายุแค่ประมาณหนึ่งพันปีนี่เอง แต่ในระยะเวลาหนึ่งพันปีนั้นอาจถือว่าเก่าแก่ยาวนานมากๆ ก็ได้ เพราะในห้วงเวลาดังกล่าวนั้น หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็น “กฎ - กติกา” ให้กับสังคมไทย ชี้นำว่าใครจะไป “ตกนรก/ขึ้นสวรรค์” ด้วยเหตุผลอย่างไร? และทำไมใครๆ ถึงได้เกิดมาเป็น “เจ้า” หรือเป็น “ไพร่” ด้วย “บุญ - กรรม” ที่ได้ “ก่อไว้” อย่างไรๆ ด้วย!

ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของมนุษย์ในสังคม หรือความ “ยาก - ดี - มี - จน” ของมนุษย์ตามชาติกำเนิด ได้ถูกคำอธิบายทางพุทธศาสนาชี้แจงว่า เป็นเรื่องของ “บุญ - ธรรม - กรรม - แต่ง” ซึ่งถูกต้องดีงาม/เหมาะสมอยู่แล้วมานับร้อยๆ ปี ทำให้ภายในระเบียบคิดความเชื่อแห่งพุทธศาสนา ความ “เท่าเทียม” ของมวลมนุษย์ในสังคม หรือหลัก “ประชาธิปไตย” เป็นสิ่งซึ่ง “ไร้สาระ” โดยปริยาย!

อันที่จริงหลักธรรมคำสอนแท้ๆ ของพุทธศาสนา ไม่ได้มีขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมแบบ “น้ำเน่า” นี้ใดๆ เลย แต่สังคมอินเดียของพระพุทธองค์กับสังคมไทยสมัยโบราณ มีความพ้องต้องกันที่สำคัญประการหนึ่งคือ ยืนยันในความ “เหลื่อมล้ำต่ำสูง” ของมวลมนุษย์เหมือนกัน พุทธศาสนาเป็นเพียง “เครื่องมือ” อีกชนิดหนึ่ง เพื่อมาค้าชูความ “เหลื่อมล้ำต่ำสูง” เท่านั้นเอง แต่พุทธศาสนาจะเป็น “เครื่องมือ” ชนิดที่พิเศษมากๆ เลย เพราะมันสามารถจะเอามาใช้ในการอธิบายอะไรๆ ก็ได้ทั้งนั้น และด้วยพลังอำนาจในการ “อธิบาย” สรรพสิ่งนี้เอง มันถึงได้กลายเป็น “ศาสนาหลัก” ในปัจจุบัน ซึ่งก็ไม่ต่างอะไรจาก “ศาสนาคริสต์” ของชาวตะวันตก ซึ่งมีอำนาจในการ “อธิบาย” สรรพสิ่งคล้ายๆ กันด้วย

ในแง่ของรายละเอียดแล้ว สวรรค์ของฝรั่งหรือ “Heaven” นั้น สำหรับชาวพุทธทั่วไปอาจไม่เห็นจะดีตรงไหนเลย เพราะแค่ได้ไปอยู่กับ “God” หรือพระเจ้าเป็นเจ้าเท่านั้นเอง ต่างจากสวรรค์ที่คนไทยคุ้นเคย หรือที่ฝรั่งเรียกว่า

“Paradise” อย่างสิ้นเชิง เพราะสวรรค์ของเราจะเหมือนกับงาน “Party” ที่กินเลี้ยงสังสรรค์ เดินระบำรำฟ้อน ฯลฯ กันแบบแทบไม่รู้จบ... มันส์สุดจๆ!

นรกของฝรั่งอาจน่าสนใจกว่าสวรรค์บ้าง เพราะดูเหมือนว่าพวกเขาไม่รู้จักจะให้คนเป็นแบบใด มันควรจะเป็น “ร้อน” ด้วยไฟนรก หรือ “หนาวเหน็บ” จากลมของปีศาจร้าย นรกของพวกเขาจึงสลับกลับไปกลับมาระหว่าง “สว่าง - ร้อน” กับ “หนาว - มีด” ดังกล่าวมาตลอดประวัติศาสตร์ ประเดี๋ยวก็หนาว ประเดี๋ยวก็ร้อน ขึ้นกับว่าใครคิดว่ามันควรจะเป็นแบบไหน?

แต่จะมี 2 สิ่งเกี่ยวกับ “นรก/สวรรค์” ที่พอจะยึดถือได้ในหลายๆ พันปีที่ผ่านมา คือ :-

1. ตำแหน่งของพวกมัน คือ ก) สวรรค์จะต้องอยู่ข้างบน ข) นรกต้องอยู่ข้างล่าง และ ค) ส่วนโลกมนุษย์ของเรานี้ จะต้องอยู่ “ตรงกลาง” ระหว่างนรกกับสวรรค์เสมอ

2. กฎกติกาของพวกมัน ทั้ง “นรก” และ “สวรรค์” จะผิดแผกแตกต่างจากปกติมาก ซึ่งโดยพื้นฐานคือ วัน เวลา ชั่วโมง และนาฬิกาของทั้งนรกและสวรรค์นั้น จะแตกต่างจากเวลาของโลกมนุษย์อย่างสุดจะเปรียบเทียบ เพราะเวลาในนรกหรือบนสวรรค์เพียงวันเดียว อาจเทียบเท่ากับวันเวลาในโลกมนุษย์เป็นสิบๆ ปีก็เป็นได้!

ซึ่งความแตกต่างระหว่าง “สวรรค์ - โลกมนุษย์ - นรก” ดังกล่าวนำสู่การสร้างกติกามารยาท ความเข้าใจให้สำนึกว่า “สวรรค์ย่อมมีกฎของสวรรค์” และ “นรกก็มีกฎนรก” ซึ่งจะแตกต่างจากกฎของ “โลกมนุษย์” ชนิดผิดกันไกลและไม่สมควรเอาเรื่องของ “นรก - โลก - (และ) สวรรค์” มาไตร่ตรองร่วมกันเป็นอันขาด

สวรรค์/นรก ของไทยกับของฝรั่ง มันเหมือนกันตรงไหน?

ในระดับของโครงสร้างหรือระดับ “มหภาค” แล้ว นรกก็คือนรก และสวรรค์ก็คือสวรรค์ ไม่ว่าจะเป็นอย่างฝรั่ง ไทย จีน แวก ก็คล้ายๆ กันหมด ซึ่งเป็นคติคิดที่ “สากล” อย่างประหลาด คือ “สวรรค์” ต้องอยู่ข้างบน และ “นรก” ต้องอยู่ข้างล่างเสมอไป พร้อมกันนี้สวรรค์ต้องเป็นที่อยู่ของคน (ตาย) ที่ดีๆ ร่วม

กับเหล่าเทวดา/นางฟ้า และนรกต้องเป็นที่อยู่ของคน (ตาย) ที่เลวๆ ร่วมกับผีเปรตอสุรกายสารพัดชนิด โดยพวก “ชาวสวรรค์” จะต้อง “สูงส่ง” ลอยละล่องอยู่บนฟ้า ส่วนพวกหลังต้อง “ต่ำช้า” หมกหม้ออยู่ข้างใต้ ทำนองเดียวกันหมดอย่างไม่มีข้อยกเว้น ทำให้มีการเปรียบเทียบมาถึงคน (เป็น) ที่ดี ๆ สวย ๆ รวย ๆ เก่ง ๆ ฉลาด ๆ ฯลฯ ว่าเป็นพวก “สูงส่ง” ที่ลอยฟ่องอยู่บนท้องฟ้าคล้ายๆ กับพวก “ดารา” (Stars) ซึ่งเจิดจ้าจรัสแสง ส่วนคน (เป็น) ที่เลวๆ ชี้แหล่ๆ จนๆ และโง่ๆ ฯลฯ ว่า “ต่ำเตี้ย” ดิตดิน คล้ายๆ สัตว์เลื้อยคลานทำนอง “กิ้งกือ/ไส้เดือน” แบบว่า - ประมาณนั้น

ปมปริศนาคือ ทำไมมนุษยชาติถึงมีความเชื่อร่วมกันแบบนี้?

สิ่งที่อยู่ “สูงๆ” จะต้อง “ดีงาม” กว่าสิ่งที่อยู่ “ต่ำๆ” จริงหรือ! และถ้าเป็นสิ่งที่ “ต่ำมาก” (เช่นใน “นรก” เป็นอาทิ) ก็จะต้องทั้ง “ชั่วช้า - เลว - ทรมาน” ตามไปด้วย! เป็นไปได้ไหมที่พวก “กิ้งกือไส้เดือน” ที่มีคุณค่า ดีงาม ยิ่งใหญ่ ไม่ต่างจากเหล่า “เทวดา - นางฟ้า” ทั้งหลาย?

ในการตั้งคำถามแบบนี้สำหรับคนโบราณยุคศักดินาสากลคือการแสดงออกของความไม่รู้จัก “กาละ/เทศะ” คือ “ที่ต่ำ/ที่สูง” อย่างชัดเจน เพราะลบลู่ต่อคติ “ฟ้าสูง/แผ่นดินต่ำ” อย่างชั่วช้าที่สุด เหมือนกับการยกย่องว่า “ไพร่ - สกกุล - สามัญชน” มีความหมายความสำคัญ ไม่ต่างอะไรกับพวก “เจ้า - นาย - ชุนนาง” ตรงไหนเลย!

คำถามดังกล่าวมัน “ผิดกฎธรรมชาติ” ของคนโบราณทั้งหมด เพราะเห็นชัดๆ กันอยู่เองแล้วว่า “ฟ้าต้องสูง” และ “แผ่นดินต้องต่ำ” จะเป็นอย่างไรไปไม่ได้เป็นอันขาด และสิ่งที่อยู่ “สูงๆ” ย่อมต้อง “ดีกว่า” สิ่งที่อยู่ “ต่ำๆ” แน่แน่นอน เพราะอย่างไร “ดวงอาทิตย์/ดวง-เดือน” บนท้องฟ้า ก็ต้องดีกว่า “กิ้งกือ/ไส้เดือน” อยู่วันยังค่ำ (คำว่า “วันยังค่ำ” มี “ดาวกับเดือน” ชี้ขาดไม่ใช่หรือ?)

มีตำราของนักปราชญ์ทั้งของจีน ไทย แวก ฝรั่งเศสที่พิสูจน์ยืนยันถึง “หลักธรรม” นี้อยู่มากมาย ฝ่ายจีนอาจเรียกรวมๆ ว่ามันเป็น “ลิขิตของฟ้า” ที่หมายถึง “ข้างบน” มีอำนาจชี้ขาดในสรรพสิ่ง ส่วนของแวก (อินเดีย) และไทยจะใช้คำประหลาดๆ เช่น “โลกียธรรม” (ต่ำช้า: เพราะเป็นเรื่องของโลกนี้ ซึ่ง

“ยุบหนอ - พองหนอ” ไม่จีรังยั่งยืน) ผิดกับ “โลกุตรธรรม” (สูงส่ง: เพราะ อยู่ “เหนือโลก” [โลก + อุดร + ธรรมะ] ซึ่ง “อมตะ” เทียงแท้ถาวรอยู่เป็นนิจ) เรื่องแบบนี้คนโบราณเชื่อมั่นแบบหัวชนฝาว่ามันเป็น “สัจธรรม” ถูกต้องแน่นอน เชื่อแบบนี้เหมือนๆ กันหมดทั่วทั้งโลก เพราะมันเป็นคล้ายๆ กับสิ่งซึ่ง “กินอยู่ กับปาก - อายอกอยู่กับท้อง” และ “รู้อยู่แก่ใจ” สำหรับทุกๆ คนไป

ฝรั่งโบราณเขาก็ยึดมั่นถือมั่นใน “สัจธรรม” พวกนี้เหมือนกับเราเช่นกัน เขาอาจไม่เรียกมันว่าเป็น “ธรรมะ” แบบนั้นแบบนี้ แต่เขาจะไปคล้ายกับจีน ที่เรียกว่า “กฏ” (Law) แทน คือ “กฏของสวรรค์” (Laws of the Lunar Sphere) กับ “กฏของโลก” (Laws of the Sub Lunar Sphere) แทนโดย “กฏ” ทั้ง 2 นี้ จะตรงกับหลัก “โลกุตรธรรม” กับ “โลกียธรรม” ทุกๆ กระเป๋าดีนี่!

ความแตกต่างระหว่างโลกมนุษย์กับสวรรค์ (และนรก) นอกเหนือจากความ สับสนุ่นวายไม่จีรังยั่งยืนของโลกมนุษย์ ไม่เที่ยงแท้ไม่มีความสุขเหมือนบน สวรรค์ (หรือเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานที่ถาวรของนรก) แล้วความต่างที่ สำคัญเหนืออื่นใด น่าจะเป็นเรื่องของ “เวลา” ที่ผิดกันไกล เพราะระยะเวลาบน สวรรค์ (และนรก) จะ “ยาวนาน” กว่าในโลกมาก ใครที่มีโอกาสไปสวรรค์/นรก (รวมถึง “โลกบาดาล”) เพียงวันเดียว และสามารถกลับมายังโลกนี้ในวันรุ่งขึ้น จะพบว่า “เวลา” ในโลกผ่านพ้นไปหลาย ๆ สิบบปีแล้ว จนพ่อ - แม่ - พี่ - น้อง - ลูก - ฝัว - เมีย และเพื่อนๆ ได้ล้มหายตายจาก หรือแก่เฒ่า เจียนตายไป หมดแล้ว เพราะ “กฏ” ของสวรรค์/นรก (และบาดาล) มันจะต่างกันเป็นคนละ “โลก” กันเลย

สวรรค์ลุ่ม นรกถล่ม กับ “เจ้า - ไพ่ว์” ไร้สาระ

เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในหมู่ชาติตะวันตก โดยพวกเขาจะ “โละทิ้ง” คติความเชื่อโบราณเรื่อง “ฟ้าสูง-แผ่นดินต่ำ” อย่างสิ้นเชิง และนำสู่การ ต่อสู้ เรียกร้องระบอบ “ประชาธิปไตย” จากราว ค.ศ.1790 เป็นต้นมา เพราะในปี นั้นกระทาชาชนายหนึ่งชื่อ John Locke ได้ตีพิมพ์ผลงานชื่อ **Essays Concerning Human Understanding** และได้ความนิยมและระเบิดเถิดเทิง

เนื้อหาที่ไม่มีอะไรมาก คือโดยพื้นฐานมนุษย์ทุกคนแล้วคลออดออกมา

เป็นตัวเป็นตน ไม่มีใครเป็น “เจ้า - โพร - ชุนนาง” หรือ “ผู้ดี - ผู้เลว” ใดๆ ทั้งนั้น ทุกคนเท่าเทียมและเหมือนกันหมดตามธรรมชาติ ความแตกต่างระหว่างกันจะเกิดขึ้น “หลัง” การถือกำเนิดแล้วเท่านั้น

อีกนัยหนึ่งคือมนุษย์ไม่มี “กรรมเก่า” (Karma) ไม่มี “สันดาน” (Innate Ideas) ใดๆ ทั้งหลายทั้งมวล ที่เคยเชื่อ ๆ กัน “ก่อน” ที่มนุษย์จะถือกำเนิดขึ้นมาเลย เพราะเด็กทารกทุกๆ คนเป็น “ผ้าขาว” (Tabula rasa) เหมือนๆ กันหมด เพราะพวกเขาจะดี/เลว ในเวลาต่อๆ มาเป็นผลมาจากครอบครัว สิ่งแวดล้อม การเลี้ยงดู ฯลฯ อันเป็นผลจาก “ประสบการณ์ชีวิต” (Experiences) เป็นสิ่งชี้ขาด

คำว่า “ประสบการณ์” ในภาษาไทยเราเอามาจากภาษาแขกที่เน้นอยู่กับคำว่า “ประสบ” นั้นชี้ชัดอยู่แล้วว่าเป็น “การ” ที่เราได้ “เห็น รู้ ได้ยิน” จาก “ภายนอก” เป็นสำคัญ ซึ่งถูกต้องตรงกับคำว่า “Ex” ใน “Experiences” อย่างที่สุด อันหมายความว่าคุณลักษณะของมนุษย์ทุกๆ ไปนั้น เป็นผลิตผลจากการเผชิญกับสถานการณ์ “ภายนอก” เกือบทั้งหมดทั้งสิ้น การอ้างว่าคนนั้นคนนี้มี ความ “สูงส่ง” หรือ “ต่ำต้อย” โดยชาติกำเนิดบ้าง โดย “บุญญาธิการ” หรือ โดย “กรรมเก่า” บ้าง ทำนองเดียวกับสุภาษิตไทยโบราณที่ว่า “แข่งเรือแข่งพาย นั้นแข่งได้ แต่จะแข่งบุญแข่งวาสนานั้น ไม่ได้หรอก” กลายเป็นสิ่งไร้สาระไปอย่างสิ้นเชิง!

ข้อคิดเช่นนี้อาจไม่แปลกประหลาดอะไรในปัจจุบัน เพราะเราได้ซึมซับราบมันมานานับร้อยๆ ปีแล้ว แต่ในสมัยที่มันเผยแพร่ต่อชาวโลก คดีคิดแบบนี้เป็นเรื่องแปลกประหลาดอย่างที่สุด เพราะทำไมนาย John Locke ซึ่งเป็นคนอังกฤษโดยชาติกำเนิด ถึงไม่รู้จัก “กาลละ-เทศะ” ไม่เคารพเรื่อง “ฟ้าสูง - แผ่นดินต่ำ” และยิ่งๆ ขึ้นไปกว่านั้น คือทำไมหนังสือของเขาถึงเป็น “Top Hit” ได้อย่างไร?

ความยิ่งใหญ่และได้รับความนิยมในวงกว้างต่อ John Locke นั้น เกิดจากการปูพื้นฐานที่ดีเลิศของหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ซึ่งถึงจะอ่านให้รู้เรื่องได้ยากเย็นอย่างเหลือเกิน ขนาด “ชื่อเรื่อง” ของมันยังหาคนอ่านให้ถูกได้ยากเต็มที เพราะหนังสือเล่มนี้มีชื่ออย่างเป็นทางการว่า **Principia Mathematica** (1787) และคนทั่วๆ ไปเรียกมันว่า “**ปรีนซีเปีย**” ซึ่งผิดพลาดอย่างร้ายแรง!

ชื่อของหนังสือเล่มนี้จริงๆ คือ “**ปริ้นคิ๊ปเปี่ย**” เพราะตัว “**C**” ในภาษา “**ละติน**” จะต้องออกเสียงเป็น “**ค**” สถานเดียว ส่วนผู้เขียนเองก็เป็นคนซับซ้อนซ้อนเงื่อน ยุ่งยากต่อความเข้าใจพอๆ กับหนังสือของเขา ซึ่งพอสรุปแบบรวบยอดคือ นับจากผู้เขียนได้แก่ Sir Issac Newton ถึงหนังสือของเขา **Principia Mathematica** ต่างเป็นเรื่องยุ่งยากต่อความเข้าใจทั้งสิ้น

แต่สิ่งซึ่งยุ่งยากต่อความเข้าใจจริงๆ คือเนื้อหาสาระหลักของหนังสือเพราะมันบรรยายถึงอิทธิพลของ “**แรงโน้มถ่วงของโลก**” กับรูปแบบของระบบ “**สุริยะ**” อันเป็นผลของแรงโน้มถ่วงดังกล่าว เพราะดั้งเดิมมาแต่โบราณ ใครก็เชื่อมั่นว่า “**สวรรค์**” เหนือเรื่องอื่นใดคือโลกของเราใบนี้ จะต้องเป็น “**ศูนย์กลางของจักรวาล**” อย่างไม่มีทางจะปฏิเสธได้เลย

มันเป็น “**สวรรค์**” พอๆ กับปรากฏการณ์ของดวงอาทิตย์ที่จะต้อง “**ขึ้น**” ทางทิศตะวันออกทุกเช้า และต้อง “**ตก**” ทางทิศตะวันตกทุกเย็นอย่างไรอย่างนั้น แต่หนังสือเล่มนี้ก็กลับโต้แย้ง “**สวรรค์**” ดังกล่าว คือดวงอาทิตย์ไม่เคย “**ขึ้น**” หรือ “**ตก**” ไฉน ทั้งสิ้น สิ่งที่เราเห็นเป็น “**ภาพลวงตา**” ให้เราหลงคิดหลงเชื่อกันผิดๆ เท่านั้นเอง

ความจริงมีผู้อื่นที่เสนอทฤษฎีนี้มากกว่า 200 ปีแล้ว คน ๆ นั้นคือ Nicholas Copernicus ซึ่งตีพิมพ์หนังสือชื่อ **De Revolutionibus Orbium Coelestium** (การโคจรของดาวบนสวรรค์) ไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1543 แต่งานชิ้นนี้มีมัน “**ล้ำยุค**” เกินไป จนคนทั่วไป ไม่มีทางเข้าใจได้ และเลวร้ายยิ่งกว่านั้นคือเขานำเสนอว่า “**มันน่าจะเป็น**” แบบนี้ โดยไม่มีข้อพิสูจน์อย่างเป็นทางการเลย

ความสำคัญของ Issac Newton คือการให้ “**ข้อพิสูจน์**” ต่อทฤษฎีของ Copernicus ว่าถูกต้อง แน่นอน โดยอาศัยสมการพื่นๆ (สูตรคิดสมการยิ่งใหญ๋ไม่เคยต้องลึกลับซับซ้อน) คือ

$$F = G (m_1 \cdot m_2) \div r^2$$

ที่เรียบง่าย และไม่เกินสติปัญญาของใครๆ จะคำนวณเองได้

ในที่นี้ตัว “**F**” (Force) หรือ “**พลังงาน**” ทั้งหมด จะเท่ากับ “**G**” (Gravity) หรือ “**แรงโน้มถ่วง**” ของ “**m1**” (มวลสารที่ 1) เช่น โลกของเรา คุณด้วย “**m2**” (มวลสารที่ 2) เช่น ดวงอาทิตย์ แล้วหารด้วย “**r**” (รัศมี) หรือ

ความห่างระหว่างมวลทั้ง 1 และ 2 เท่านั้นเอง จบ! (ต้องขอยกย่องท่านผู้อ่าน
ทุกๆ ท่าน เพราะผมลืมนิยามวิธีเขียนสมการด้วยคอมพิวเตอร์จริงๆ แล้วมันควร
จะเขียน $F = G \frac{m_1 \cdot m_2}{r^2}$ แบบนี้ครับ

สำหรับคนทั่วไป ไปสมการนี้ ก็เป็นแค่ “สมการหนึ่ง” ทางวิทยาศาสตร์
เท่านั้น แต่มันไม่ใช่หรือครับ ถ้าจะให้ประเมินกันจริงๆ แล้วมันสำคัญกว่า
สมการยอดนิยมของปัจจุบัน คือ $E = mc^2$ นัย “ล้านๆ” เท่าตัว เพราะนอก
เหนือจากสมการใหม่นี้ มันได้เอื้อต่อการสร้างระเบิดปรมาณูแล้ว เราในฐานะ
คนธรรมดาๆ ไม่เคยรู้สักว่าจะมันจะเกี่ยวข้องกับเราตรงไหนเลย?

แต่ด้วยสมการพื้นๆ เกี่ยวกับแรงโน้มถ่วงของ Issac Newton โลกมนุษย์
ของเราจะผันแปรเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง สวรรค์จะล่มสลาย และนรกจะพังพินาศ
ยับเยิน เพราะด้วยสมการพื้นๆ ดังกล่าว จะยืนยันพิสูจน์ชัดว่าโลกมนุษย์กับสวรรค์
นรก (และโลกบาดาล) หรือในที่ไหนๆ ของสากล จักรวาล ต่างต้องถูกควบคุม
ด้วยกฎเดียวกัน คือ “กฎแห่งแรงโน้มถ่วง” รวมกันทั้งสิ้น

กฎเกณฑ์กติกาดิถีดารๆ อย่าง “โลกุตรธรรม” กับ “โลกียธรรม” หรือ
“Sub Lunar” กับ “Lunar” ตามที่คนโบราณยึดถือมานับพันๆ ปี จะกลายเป็น
สิ่งเพ้อเจ้อ ไร้สาระด้วยสมการดังกล่าว สิ่งซึ่งเชื่อๆ กันว่า “สูงส่ง” เพราะอยู่บน
ท้องฟ้า ก็ไม่เห็นจะ “สูงส่ง” ตรงไหนตามความเป็นจริง เพราะสิ่งที่เรามองเห็น
เป็น “ท้องฟ้า” นั้น มันก็ “ต่ำต้อย” อยู่ “ใต้ดิน” ของเราทุกๆ วันด้วย

อ่านมาถึงตรงนี้คนไทยส่วนใหญ่ก็ยิ่ง “มีนๆ” อยู่ มองไม่เห็น “แรงโน้ม
ถ่วง” กับ “สวรรค์” มันสัมพันธ์กันตรงไหน? ทั้งนี้เป็นเพราะเรามองอะไรแบบ
แยกส่วน จึงมองไม่เห็นภาพรวมที่เป็นระบบ แต่พวกฝรั่งเขามองโลกอย่างเป็น
“ระบบ” เสมอ ทำให้มุมมองในทำนองดังกล่าวมีปัญหาามาแต่จุดเริ่มต้น เพราะ
ขัดแย้งกับ “ระบบเดิม” ของพวกเขาชนิดสุดขีด

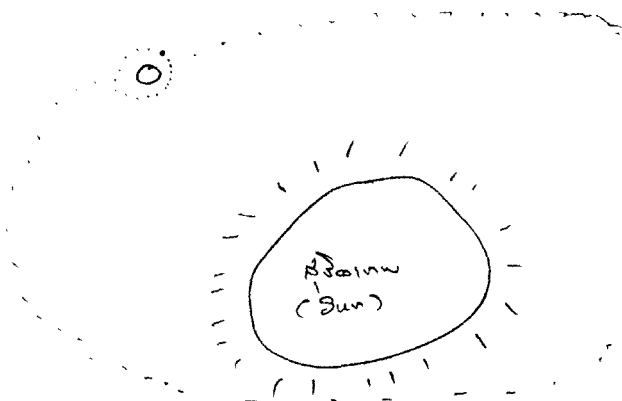
ลองนึกถึง “ระบบสุริยะ” อันเป็นผลของทฤษฎีแรงโน้มถ่วง โลกของเรา
กำลังหมุนตัวรอบตัวเองทุก 24 ชั่วโมง และหมุนรอบดวงอาทิตย์ทุก 365 วัน
เศษๆ มีดวงจันทร์กำลังหมุนอยู่รอบๆ โลก ส่วนดาวพุธ อังคาร พฤหัส เสาร์ฯ
เอง ก็หมุนรอบดวงอาทิตย์เช่นเดียวกับโลก แต่จะใช้เวลาในการ “โคจร” หรือ
การหมุนรอบที่ต่างๆ กันไป

โดยการ “หมุน หมุน หมุน” ทั้งหมดดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ในห้วง “อวกาศ” หรือ “Outer Space” ในภาษาอังกฤษ (ของท่าน Sir Issac Newton) ซึ่ง “ห่อหุ้ม” โลกอยู่ทุกๆ ด้าน แต่เพราะแผ่นดินและผิวน้ำของโลกมันบังอยู่ เราจึงมองเห็นเจ้า “อวกาศ” นี้ในแง่มุมเดียว คือเฉพาะในส่วนที่ “สูงเหนือหัว” ของเราขึ้นไปเท่านั้น

เราและมนุษยชาติดั้งเดิมทั้งหมด เรียกขานเจ้าพื้นที่ที่อยู่ “เหนือหัว” ดังกล่าวไว้ว่า “ท้องฟ้า” (Sky) ซึ่งก็เชื่อๆ กันอย่างแพร่หลายว่า “สวรรค์” (ทั้ง Heaven และ Paradise) รวมถึงเหล่าเทพเทวดา นางฟ้า ตลอดจนพระเป็นเจ้า และเหล่าเทวดาทูต คงอยู่ “ข้างบน” นั่นด้วย ทำให้ผู้คนซึ่งคิดว่าพวกตนดีงามกว่าคนอื่น ๆ รู้สึกว่าตนเองนั้น ต้อง “สูงส่ง” กว่าสามัญชน ชาวบ้านร้านตลาดตามไปด้วย

ระบอบการปกครองแบบศักดินา สมบูรณาญาสิทธิราชย์ สมมติเทพ ฯลฯ รวมถึงคติคิดทางสังคมที่ค้ำชูความเป็น “ผู้ดี” ว่าสูงส่ง “ไพเราะ” ว่าต่ำช้า และ ฯลฯ ต่างต้องอิงอยู่กับคติเรื่อง “ฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ” ร่วมกันทั้งหมด

แต่จากทฤษฎีแรงโน้มถ่วงของ Newton สิ่งซึ่งเราเรียกว่า “ฟ้า” มันไม่ได้ อยู่ “สูง” สุดเอื้อมเพราะมันเป็น “Outer Space” ที่ “ห่อหุ้ม” โลกทุกทิศทุกทาง ทั้งด้านบนด้านล่าง ตำแหน่งของมันจึงไม่ใช่อยู่ “สูง” เท่านั้น แต่มันต้องอยู่ “ต่ำ” พร้อมๆ กันด้วย

(To be continued.....)

อริศม์ กุศล
16/08/46

อารยะขัดขืน กับสังคมไทย

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ผู้อำนวยการศูนย์ข่าวสารสันติภาพ
มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา
วันที่ 16 สิงหาคม 2546
ห้องเวสต์ พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์

วันนี้ที่อยากจะนำเสนอเรื่องหนึ่งก็คือแนวคิดเรื่อง *อารยะขัดขืน* ครับ ผมเคยเสนอความคิดแบบนี้เมื่อประมาณ 3 ปีที่แล้ว ในครั้งนั้นเป็นการวิจารณ์งานของอาจารย์สมชาย ปรึกษาศิลป์กุล นักนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์สมชายเสนอแนวคิดเรื่อง *ดี้อแห่ง* แล้วก็วันนั้นมาพูดในโอกาส 55 ปีวันสันติภาพไทยเรื่อง “สิทธิดี้อแห่งในสังคมไทย” ซึ่งสถาบันพัฒนาการเมืองและคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นคนจัด ในเวลานั้นมีคนสนใจในแนวคิดนี้กันเยอะ ผมเองเมื่อฟังความเห็นอาจารย์สมชายและเพื่อนๆ อีกหลายคนที่มาวิพากษ์วิจารณ์ในเวลานั้น เช่น กิตติศักดิ์ ปรกติ และอ.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ผมก็เสนอแนวคิดบางอย่างในเวลานั้น และเริ่มเชิญผู้คนมาริเริ่มว่าอย่าเรียกมันว่า “ดี้อแห่ง” ให้เรียกว่า “อารยะขัดขืน” ก็ปรากฏว่ามีคนสนใจแนวคิดนี้อยู่พอสมควร เพราะว่าไม่มีบทความมีหนังสือพิมพ์เอ่ยถึงมันพอสมควร เกือบจะทุกบทความที่เขียนถึงในภายหลังก็พูดถึงอารยะขัดขืน ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

ขณะที่ผมกำลังเขียนบทความนี้อยู่ ผมคิดว่าต้องให้ความสนใจแก่แนวคิดอารยะขัดขืนมากขึ้น ด้วยเหตุผลหลายอย่าง หนึ่งในคือบริบทของโลกกับสังคมการเมืองไทยเปลี่ยนไปมาก ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนรูปแบบร่างของสหรัฐฯ มาเป็นจักรวรรดิอเมริกันที่เห็นชัดตั้งแต่ 11 กันยายนมา จนถึงบุกอัฟกานิสถาน สงครามในอิรัก อะไรต่างๆ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศด้วย ผมอยากจะเรียกมันว่าเป็น “ปรากฏการณ์ทักษิณ ชินวัตร” นะครับ ซึ่งได้รับความนิยมจากประชาชนผ่านนโยบายสังคมเศรษฐกิจที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกรณีการปราบปรามยาเสพติด นโยบายสาธารณสุข ทิศทางเศรษฐกิจที่มุ่งความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งหมดนี้มีผลอย่างชัดเจนต่อปัญหาความขัดแย้งในสังคม และวิธีที่รัฐเผชิญต่อปัญหาความขัดแย้งด้วย อันนี้เป็นภาพรวมที่ผมเห็นประการที่หนึ่ง ทั้งภายในและภายนอกนะครับ

ประการที่สอง ขณะนี้คนชายขอบในสังคมไทยประสบปัญหาหนัก ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรไร้ที่ทำกิน ซึ่งขณะนี้มีไม่น้อยกว่า 8 แสนครอบครัว มีชุมชนทำกินในเขตป่าอนุรักษ์ แล้วแต่ตัวเลขนะครับ แต่ผมใช้ตัวเลขที่เล็กสักหน่อยก็ประมาณ 4 แสน 8 หมื่นกว่าครัวเรือน หมายความว่าเขาอยู่ในเขตผดึกฎหมายนะครับ มีเกษตรกรเป็นหนี้เป็นสินกว่า 5 ล้านครัวเรือน เป็นเงินไม่ต่ำกว่า 4 แสนล้านบาท และมีความขัดแย้งกรณีอภิมาโครงการ ซึ่งกระทบสิ่งที่ อ.เสนห์ จามริกเรียกว่าฐานทรัพยากรและวิถีชีวิตของคน

ทั้งหมดนี้ส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน เหตุผลสำคัญก็เพราะว่าสาระของความขัดแย้งและวิธีการที่รัฐตอบโต้มันไม่ตรงกัน บางทีรัฐมุ่งแต่จะแก้ปัญหาในเชิงบริหารจัดการ ถ้าเป็นประเด็นผลประโยชน์ที่ไม่กระทบโครงสร้างและการปรับเปลี่ยนนโยบายขนาดใหญ่ที่ไปลดทอนอำนาจของรัฐและทุน อันนั้นก็แก้ในเชิงบริหารไป แต่จะปฏิเสธการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่จะนำไปสู่ประเด็นสิทธิในการจัดการทรัพยากร บางครั้งก็ตอบโต้ด้วยการปราบปรามด้วยกำลัง จับกุมด้วยกฎหมาย ซึ่งบางครั้งผมอยากจะเรียกว่าล่อแหลมต่อปัญหาความเป็นธรรม ทั้งหมดนี้กำลังก่อร่างสร้างรูปเป็นปัญหาทั้งในทางปฏิบัติและในทางทฤษฎี โดยเฉพาะเวลาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยที่มีสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสดมภ์หลัก และความเข้มแข็ง

ของรัฐที่โดดเด่นเป็นปีกแผ่น และหันไปอาศัยความเด็ดขาดในรูปของการใช้กำลังรุนแรงยิ่งขึ้น

ผมไปเห็นการชุมนุมผู้จัดการในห้องสมุด มีรูปนายกข แล้วข้างๆ นายกข มีโทรทัศน์เป็นรูปคุณสฤณี ฐนะรัชต์ หลายคนในที่นี้เกิดทัน แต่ส่วนใหญ่คงเกิดไม่ทัน แล้วก็มีเสียงสฤณีบอกว่า “คราวหน้าอยากให้เร็วกว่านี้ก็ประกาศเป็นคณะปฏิวัติเสียเลย” สมัยนั้นเราโตมากับระบบซึ่งมีคณะปฏิวัติ คณะปฏิรูป ปฏิสังขรณ์ อะไรเยอะแยะเต็มไปหมด มันก็จะออกมาเป็นระยะๆ ในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป บอกว่าคราวหน้าก็ทำแบบนั้นแล้วกัน

ที่นี้ขณะนี้ความขัดแย้งไม่ลด ในขณะที่รัฐก็มีอำนาจเด็ดขาดมากขึ้น และที่น่าสนใจคือรัฐมีอำนาจภายในกรอบของรัฐธรรมนูญ แล้วมีคุณลักษณะของประชาธิปไตยอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นปัญหาความชอบธรรมของรัฐก็มีสูงอีกนะครับ ถ้า vote กันที่ไรผมคิดว่าเสียงส่วนใหญ่ก็เอากับรัฐเกือบจะทุกเรื่อง เพราะฉะนั้น popularity (ความนิยม) ของรัฐไม่ได้ลด ผมคิดว่าเราอยู่ในสถานการณ์ที่น่าสนใจค่อนข้างมากในทางทฤษฎี เพราะฉะนั้นปัญหาที่ต้องคิดตามมาก็คือ รูปแบบวิธีการในการเผชิญกับอำนาจรัฐประชาธิปไตยอย่างเด็ดขาดแบบนี้ ควรจะเป็นอย่างไร นี่เองเป็นที่มาของการลองคิดถึงประเด็นเรื่องอารยะขัดขืน

ผมไม่ชอบการบรรยายเท่าไรนักยกเว้นถูกบังคับ เช่นในวันนี้อาจารย์ชาญวิทย์บังคับ ถ้าอย่างนั้นผมจะทำอย่างนี้ ผมจะเสนอ thesis ของผมประเด็นหลักคือ “อารยะขัดขืน” ไม่ใช่ “ดื้อแพ่ง” แต่เป็นกระบวนการขัดขืนต่ออำนาจรัฐที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่เป็น “อารยะ” “civilize” บางอย่าง คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้ทั้งตัวการขัดขืนนั่นเองมีอารยะ และยังมีคุณูปการเอื้อให้สังคมการเมืองที่รองรับการขัดขืนดังกล่าวมีอารยะยิ่งขึ้นด้วย อันนี้เป็น thesis เป็นข้อเสนอที่ผมจะพูดวันนี้เพื่อจะพิสูจน์ข้อเสนอนี้

ประเด็นแรก ผมอยากจะทำเรื่อง “myths” หรือสิ่งที่ผมเรียกว่า “มายาคติ” เกี่ยวข้องกับ civil disobedience หรืออารยะขัดขืน มายาคติ ไม่ใช่ lies ไม่ใช่การโกหก myths ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับ lies คุณลักษณะที่สำคัญของ myths คือซ่อน ไม่ใช่โกหก ถ้าซ่อนแปลว่ามีบางอย่างปรากฏ มีบางอย่างไม่ปรากฏ เพราะปกติมันไม่สามารถซ่อนทุกอย่างได้ เพราะฉะนั้นโจทย์ของ myths คือ

บางอย่างซึ่ง hidden (ซ่อนเร้น) และบางอย่างซึ่งปรากฏ ถ้าอย่างนี้ สิ่งที่เรา กำลังจะบอกว่าอะไรบางอย่างเป็นมายาคติ ไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่พูดนั้นเป็น ของโกหกเป็นของเท็จ ไม่ใช่เช่นครับ แต่หมายความว่ามันมีข้อจริงเหลืออยู่

เพราะฉะนั้นมันไม่ใช่การบอกว่ามายาคติแปลว่ามันเป็นเท็จหมด ผม หมายความว่ามันไม่จริงทั้งหมด เอาอย่างนี้แล้วกัน มันมีปัญหาบางอย่างอยู่ในนั้น ที่นี้บางคนบอกว่าอะไรที่ไม่จริงทั้งหมดแปลว่า 'เท็จ' แต่ถ้าพูดอย่างนั้นก็แปลว่า อะไรที่ไม่เท็จทั้งหมดแปลว่า 'จริง' ก็ได้ เพราะฉะนั้นถ้าเพียงก็จะอีกยาวนะครับ

มายาคติที่ผมเห็น ดูจากการเขียนของหลายคนเช่น มีคนบอกว่า civil disobedience คือการใช้สิทธิในการต้านอำนาจของรัฐ หรือการไม่เชื่อฟังรัฐเป็น ของใหม่ เป็นอะไรบางอย่างที่ปรากฏขึ้นในการเมืองใหม่ ผมคิดว่าไม่ใช่สิทธิใน การโต้แย้ง ในการต้านทานอำนาจรัฐหรือการใช้อารยะขัดขืน เกิดมานานมาก แล้ว อย่างน้อยก็ไกลเท่ากับประมาณ 2,000 ปี ในกรณีของคนอย่างโสกราตีส ยกตัวอย่างใน บทสนทนาเรื่อง *ไครโต* ซึ่งในทางปรัชญาการเมืองก็ถือว่าเป็นบท สนทนาที่เพลโตเขียนที่ดีที่สุดชิ้นหนึ่ง ในเวลานั้นโสกราตีสอยู่ในคุกหลังจากที่ นครเอเธนส์ตัดสินประหารชีวิตโสกราตีสแล้ว เพื่อนของโสกราตีสคนหนึ่งมา เยี่ยม เพื่อนคนนั้นชื่อไครโต ไครโตก็มาบอกโสกราตีสว่าหนีเถอะ เดี่ยวจะติด สิบวันผู้คุมให้ เดี่ยวจะพาหนีไป มีเพื่อนอยู่ที่อีกรัฐหนึ่งไปไหมจะพาไป ไครโต ก็เสนอแบบนั้น โสกราตีสก็อธิบายว่าไม่หนี

บทสนทนา *ไครโต* มีสองส่วน ส่วนที่หนึ่ง เป็นบทสนทนาอยู่ในลักษณะ โสกราตีสได้ตอบกับไครโต ส่วนที่สอง ไม่ใช่เป็นบทสนทนา แต่เป็นโสกราตีส พุดให้ไครโตฟัง เป็นบทสนทนาในบทสนทนาอีกที ระหว่างสิ่งซึ่งโสกราตีสเรียกว่า "กฎหมาย" คุยกับโสกราตีส แล้วโสกราตีสก็ถามว่า "ถ้ากฎหมายถามฉันอย่าง นี้ ฉันจะตอบอย่างไร ฉันซึ่งอยู่ในนครเอเธนส์มาตลอดชีวิต ฉันซึ่งเติบโตมา จากนครเอเธนส์ ฉันซึ่งเรียนหนังสือมากับเอเธนส์ ฉันซึ่งรับให้เอเธนส์อะไร เยอะแยะเต็มไปหมด แล้วเมื่อถึงตอนนี้ จะบอกให้ฉันไม่เคารพกฎหมายของ เอเธนส์ได้หรือ" เพราะฉะนั้น โสกราตีสปฏิเสธที่จะทำตามคำสั่งของเอเธนส์ แต่ยอมรับบทลงโทษของเอเธนส์ บอกให้หนีก็ไม่หนี ตัวอย่างอย่างนี้มีให้เห็น อีกเยอะ ถ้าจะไล่ไปในประวัติศาสตร์ของชาวยิว ประวัติศาสตร์ของชาวคริสต์

ทั้งหลายทั้งปวง ถูกบังคับให้เลิกนับถือ ศาสนาคริสต์ก็ไม่ยอม ยอมคุยกับสิงโต
ดีกว่า ก็เกิดขึ้นตลอดมา เพราะฉะนั้นไม่ใช่เป็นของใหม่อะไร เป็นของที่มีมา
นานอย่างน้อยก็เป็นพันปี ยกเว้นว่าคนจะถือว่าของพันปีนี่ใหม่

ประเด็นที่สอง ในเรื่องของมายาคติก็คือว่า มีคนบอกว่าพูดเรื่องอารยะ
ชัดขึ้นทำไม คล้ายๆ มันไม่ค่อยสนใจภาพรวมของระบบการปกครอง ไม่สนใจ
ภาพใหญ่ของโครงสร้างของบ้านเมือง สนใจว่าเวลาสู้กันอย่างไร ขณะนี้โครงสร้าง
ในสังคมมันเป็นประโยชน์ (favor) ต่อคนจำนวนหนึ่งคนซึ่งได้เปรียบ ชนชั้น
ซึ่งได้เปรียบอะไรก็ว่าไป อันนี้เป็นมายาคติในความหมายที่ว่ามันก็ไม่ใช่ว่าจริง
แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าคิดแบบนี้มันกำลังมีข้อสมมติ (assumption) ที่สำคัญ
อย่างหนึ่ง ข้อสมมติที่สำคัญนั้นก็คือ ข้อสมมติว่าวิธีการต่อสู้ไม่มีผลกระทบต่อ
ปัญหาระยะยาวและโครงสร้าง ผมคิดว่า assumption นี้มันจะต้องถูกตรวจสอบ
หมายความว่าถ้าเราเลือกวิธีบางวิธี ถ้าเราใช้ terrorism-การก่อการร้ายเป็น
เครื่องมือไปถึงเป้าในการแก้ปัญหาทางโครงสร้าง มันมีวิธีคิดได้ 2 ทาง

1. วิธีการนี้ไม่ส่งผลกระทบต่อภาพสุดท้ายที่จะเกิดขึ้น หรือ
2. เพราะเราใช้วิธีการนี้ ภาพสุดท้ายที่จะเกิดขึ้นมันจะมีผลบางอย่าง

สมมุติว่าพูดในกรณีของการยึดอำนาจ มีหลายคนบอกว่าอยากแก้ปัญหา
ประเทศให้มันดีขึ้นโดยการยึดอำนาจ หลายคนก็อธิบายว่าไม่เป็นไรยึดไปก่อน
แล้วไปแก้ปัญหามาในประเทศทีหลัง นี่เกิดขึ้นในลาตินอเมริกา เมื่อไม่นานมานี้
ทหารที่จะยึดอำนาจในฟิลิปปินส์ก็เถียงคล้ายๆ กันที่น่าสนใจมากในประวัติศาสตร์
ของรัฐประหารเกือบจะทั่วไปก็คือ การปราศจากความคิดสร้างสรรค์ในเหตุผล
ที่ให้ของฝ่ายรัฐประหาร นำทิ้งมากกว่ามันคิดคล้ายๆ กันเกือบหมด ไม่รู้มันเรียน
มาจากโรงเรียนไหนนะ มันให้เหตุผลคล้ายกัน นักการเมืองคอร์รัปชัน ดูมาก็ครั้งๆ
ก็แบบนี้ แทรกแซงข้าราชการประจำอะไรก็แล้วแต่ว่าไป

ในกรณีนี้ผมกำลังบอกว่าเราจะมีข้อสมมติอย่างไรเกี่ยวกับความเชื่อมโยง
ระหว่างวิธีการที่ใช้กับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้วิธีการเหล่านั้น อันนี้เป็น
ปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมายาคติแบบนี้ว่าละเอียดภาพรวมของการปกครองหรือไม่
บางคนก็บอกว่าละเอียด เพราะมันแต่่มุ่งหาข้อตกลงร่วมกัน จริงหรือเปล่า
สำหรับอารยะชัดขึ้นว่าจะหาข้อตกลงร่วมกัน หรือจะหาวิธีเปลี่ยนแปลงข้อตกลง

ที่มีอยู่ ก็ต้องมาตั้งข้อสังเกต

มายาคติประเด็นที่สาม เวลาประชาชนใช้อารยะขัดขืนมักจะบอกว่า เป็นการใช้ประชาธิปไตยรูปแบบที่เหนือกว่าประชาธิปไตยของนักเลือกตั้งในระบบตัวแทน ปัญหานี้ก็น่าสนใจอีกเพราะพูดราวกับว่าอารยะขัดขืนเป็นประชาธิปไตยที่เหนือกว่าประชาธิปไตยในระบบตัวแทน ผมว่าไม่แน่ ผมคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับกระบวนการอารยะขัดขืนก็คือ การพยายามจะบอกกับสังคมการเมืองซึ่งมีระบอบการปกครองอีกแบบหนึ่ง หรือระบอบการปกครองประชาธิปไตยตัวแทนว่าสิ่งที่เรานี้เป็นอยู่มีปัญหาอย่างไร มันไม่ได้บอกว่าไม่เอา ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนนะ มันคนละเรื่องกัน กระทั่งไม่ได้บอกว่าระหว่างเสียงส่วนน้อยกับเสียงส่วนใหญ่ ถ้าคนใช้อารยะขัดขืนเป็นเสียงส่วนน้อย ก็ไม่ได้บอกว่าเสียงส่วนน้อยจะต้องถูกเสมอไป ไม่ใช่เพราะเราคิดอย่างนี้แล้วเราเป็นอารยะขัดขืน และเราเป็นประชาธิปไตยทางตรง เพราะฉะนั้นเราถูกกว่า ไม่ใช่ซะครับ อันนี้เป็นมายาคติเกี่ยวกับอารยะขัดขืนที่บางคนเข้าใจไปอย่างนั้นว่า นี่คือทางตรงคือมันอาจจะตรง แต่ไม่ได้หมายความว่าเขามุ่งจะไปแทนที่ระบอบการปกครองด้วยประชาธิปไตยทางตรง ในทางหนึ่งมันกำลังจะบอกว่าประชาธิปไตยแบบที่เป็นอยู่ ซึ่งเป็นระบบมีตัวแทนนี้ก็ใช้ได้ แต่มันมีข้อจำกัดหลายอย่าง มีปัญหากฎหมาย มีปัญหานโยบายต่างๆ ซึ่งมีข้อบกพร่อง แล้วมันไม่เอื้ออำนวยให้แก่ปัญหาได้ในระบบบางอย่าง เพราะฉะนั้นอาจจะต้องคิดเรื่องอารยะขัดขืนเอาไว้

มายาคติประเด็นที่สี่ มีคนบอกว่าอารยะขัดขืนเป็นสิทธิที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของพลเมือง เพราะเหตุนี้รัฐจึงทำผิด ที่ฉวยโอกาสปราบปรามเอาผิดกับชาวบ้านตามกฎหมาย นี่ยิ่งเลอะเทอะกันใหญ่เลย คนที่ใช้อารยะขัดขืนเงื่อนไขสำคัญที่เขาคิดคือ ต้องถูกลงโทษโดยรัฐ ไม่ใช่ใช้แล้วรัฐจับ โกรธรัฐ อันนั้นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ถ้าใช้อารยะขัดขืนหมายความว่าใช้เพื่อให้รัฐมาจับ หรือใช้เพื่อให้รัฐลงโทษตามปกติผมไม่ได้หมายความว่าใช้แล้วให้รัฐมาไล่ทุบไล่ตีทรมานในศาลอย่างนี้ไม่ใช่ แต่ใช้เพื่อให้รัฐทำตามกฎหมายมาจับเขา เพราะว่าว่าวัตถุประสงค์คือสร้าง tension (ความตึงเครียด) ในรัฐ มันทำให้รัฐรู้สึกและไม่ใช่อารยะขัดขืนอย่างเดียว มันยังทำให้สังคมการเมืองรู้สึกว่ามีอะไรบางอย่างผิดปกติเกิดขึ้น ถ้าพอรัฐจับแล้วบอกไม่มีสิทธิจะจับ มันเป็นการปฏิเสธรัฐทั้งอัน ซึ่งมันไม่ใช่กรณีของ

ในกรณีนี้ ประเด็นสำคัญของมายาคติข้อนี้ที่บางคนเรียกร้องให้มีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิต่อแพ่งหรือว่าอารยะขัดขืน ผมคิดว่าเข้าใจสาระสำคัญของอารยะขัดขืนผิด เพราะสาระสำคัญของมันก็คือต้อง ผิดกฎหมาย

ประเด็นสุดท้าย ที่เป็นมายาคติก็คือผมไม่อยากจะเรียกมันว่า “ดื้อแพ่ง” อาจารย์สมศักดิ์บอกว่าเปลี่ยนได้ไหม อารยะขัดขืนฟังแล้วมันจ๊กกะจี้ ผมรู้สึกว่ถ้าอะไรที่มันจ๊กกะจี้อาจารย์สมศักดิ์ได้คือดี นี่พูดเพราะแกออกไปแล้ว ที่น่าสนใจก็คือคำว่า “ดื้อแพ่ง” มันมีปัญหาเวลาเราใช้คำว่า ดื้อแพ่ง ในภาษาไทยกับคำว่า civil disobedience มันคือการแปลตรงๆ “civil” ก็คือ แพ่ง “disobedience” คือ ดื้อ ดื้ออย่างแพ่ง คราวหลังก็คืออาญาบ้าง ถ้าใช้ คำว่า criminal disobedience ก็อาจจะแปลว่าดื้ออาญา แต่ประเด็นไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น

ประเด็นอยู่ตรงที่มีปัญหา 2 อย่าง หนึ่ง เวลาเราบอกว่า “ดื้อ” นี้ มันสะท้อนความคิดเชิงลบต่อคนที่เป็น เวลาเราบอกว่าอาจารย์สมศักดิ์เป็นคนดื้อน้อยคนจะคิดว่าเป็นคำชม ถึงแม้จะเป็นจริงก็ตาม ในกรณีเดียวกันปัญหาแบบนี้ก็จะเป็น พอพูดว่าดื้อแบบเด็กดื้อมันไม่ค่อยดี ใครอ่าน *กามนิด* จะมีบทหนึ่งที่ว่าด้วยเด็กดื้อ คือฟังธรรมเท่าไรก็ไม่เห็นธรรมเสียที่ทำงานองนี้ ในที่สุดวิ่งไปวัวเลยชีวิตตาย นี่ชะตากรรมของเด็กดื้อ อีกส่วนหนึ่งของปัญหาของคำว่า ดื้อแพ่ง มันเป็นการลือก concept ไว้ในกรอบของกฎหมาย ผมคิดว่าหน้าที่ก็คือปลดปล่อย concept นี้ออกจากกรอบของกฎหมาย มันไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับกฎหมายแพ่ง Civil คำนี้มีความหมายอย่างที่ผมพยายามจะแปลคือ อารยะ และผมอยากจะ defend ในตอนท้ายว่าทำไม ผมใช้คำว่าอารยะอย่างไร ถ้าเราใช้มันน่าจะนำสังคมไปสู่ความเป็นอารยะมากขึ้น แต่เพื่อให้สังคมไปสู่ความเป็นอารยะมากขึ้น วิธีการที่จะใช้ต้องมีอารยะด้วย เพราะฉะนั้นมันมีเงื่อนไขของวิธีการใช้อารยะขัดขืนอยู่ เหล่านี้คือมายาคติที่เกิดขึ้นกับความเข้าใจ civil disobedience ซึ่งมา แปลกันว่าดื้อแพ่ง

ผมขอยกตัวอย่างที่น่าสนใจมาก คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี 1962 ที่น่าสนใจมี 2 คดีโดยเฉพาะคนที่เป็นนักนิติศาสตร์

คดีหนึ่ง คือที่เรียกกันว่า “*คณะกรรมการ 100*” มีคนอังกฤษและคน

อื่นๆ จำนวน 100 คนไปประท้วง ไปใช้อารยะขัดขืน คล้ายบุกกรุกเข้าไปในเขตทหารซึ่งเป็นกองทัพอากาศ Wethersfield ในอังกฤษ ปรากฏว่าคนเหล่านี้มี 100 คน ในจำนวน 100 คนนั้น มีคนอย่าง Bertrand Russell ท่าน Lord และดารารายอย่าง Vanessa Redgrave มีสาธุคุณอย่าง Michael Scott ซึ่งทำงานในแอฟริกาที่มีชื่อเสียงมาก ในคนทั้ง 100 นี้มีคนถูกจับขึ้นศาล 6 คน คือไม่ได้ถูกจับทั้ง 100 คน ศาลก็พิพากษาคัดสินว่า 6 คนนี้ทำผิดกฎหมายอังกฤษด้วยเหตุผลบางอย่าง ซึ่งเดี๋ยวเราจะพูดกัน

ในปีเดียวกันเดือนพฤษภาคม มีอีกคดีหนึ่งซึ่งระทึกไปทั่วโลก คือคดีตัดสิน Eichmann คนที่สนใจจะมีหนังสือของ Hannah Arendt นักปรัชญาสตรีคนสำคัญชื่อ *Eichmann in Jerusalem* Eichmann เป็นมือขวาหรือเป็นคนสนิทของ Adolph Hitler ในสงครามโลกครั้งที่ 2 มีบทบาทสำคัญในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว ซ็อกกล่าวหาต่อ Eichmann ก็คือ ฆ่าคนยิวไปประมาณ 5 ล้านคน ตัวเลขนี้ใช้กันในสมัยทศวรรษที่ 60 เวลานี้เราพบว่าในกรณี genocide (ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์) ถ้านับทั้งหมดมีประมาณ 11 ล้านคน ไม่ใช่ 5-6 ล้านอย่างที่บางคนคิด ถ้านับคนอื่นด้วย มีคนยิปซี มีคนพิการ มีคนเยอรมันเองที่ตายด้วยในกรณีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ไม่ใช่ตายในสงครามนะครับ คนละเรื่องกัน นี่เป็นกรณีที่รัฐฆ่าคนของตัวเอง และกระบวนการที่ทำร้ายมันเริ่มจากลิดรอนสิทธิทีละนิดๆ ไปจนกระทั่งสุดท้าย คือเข้าห้องแก๊ส ตัวเลขก็ออกมาอย่างที่เห็น แต่ครั้งนั้นการฟ้องคือประมาณ 5 ล้านคน

ที่ยก 2 กรณีนี้มาเพราะมันน่าสนใจมาก เดือนพฤษภาคมศาลตัดสิน คือ Eichmann ถูกจับที่อาร์เจนตินา แล้วถูกนำตัวไปขึ้นศาลที่เทลอาวีฟในอิสราเอล เพราะว่าสังหารชาวยิวไป 5 ล้านคน ในที่สุดถูกตัดสินให้แขวนคอประหารกลางเมืองเทลอาวีฟ เวลาฟ้องอัยการก็ฟ้อง Eichmann แล้วบอกว่า you ทำอย่างนี้ไม่ถูก ข้อถกเถียงของ Eichmann ก็คือฉันเป็นทหาร มีหน้าที่ obey orders เชื่อฟังคำสั่ง ทหารมีหน้าที่เชื่อฟังรัฐบาลของตัวเอง มีหน้าที่เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาของตัวเอง โจทย์ของ Eichmann ก็คือ “เชื่อฟัง” อัยการและศาลด้วย เพราะในที่สุดศาลตัดสินว่าจำเลยผิด อัยการและศาลก็เสนอว่าในเวลานั้นเป็นหน้าที่ทางกฎหมายของทหารที่จะปฏิเสธคำสั่ง นี่เป็น argument (ข้อโต้แย้ง)

ของอัยการ อัยการบอกพวก you ทำผิด สิ่งที่คุณควรทำคือปฏิเสธคำสั่งเหล่านั้น ก็แปลว่าให้ disobey

เพราะฉะนั้นก็ต้องเห็นนะครับว่าในประเทศไทย ท่านนายกของเรา ก็ถูกเปรียบเทียบกับตัวละครเยอะแยะไปหมด เต๋ยวเป็น Pirate of Caribbean เต๋ยวเป็น Pink เต๋ยวเป็นอะไรเยอะแยะไปหมด แต่สิ่งหนึ่งที่คนตั้งข้อสังเกตคือเกรงว่าสังคมไทยซึ่งมาจากประชาธิปไตย กำลังไปสู่สภาพของรัฐอีกลักษณะหนึ่งคือตอนนี้กำลังจะมีวันประชาธิปไตยด้วยใช่ไหมครับ ก็น่าสนใจว่าต้องมีวัน ถึงจะรู้ว่าอยู่ตรงไหน

ที่ผมอยากตั้งข้อสังเกตก็คือว่า ในเวลานั้นในเยอรมัน Hitler ก็มาสู่ตำแหน่งโดยการเลือกตั้งเหมือนกัน ขณะการเลือกตั้งแล้วขึ้นมาเป็นผู้นำเยอรมัน เพราะฉะนั้นถ้าถามว่า ที่มาของ Hitler มีความชอบธรรมไหม ก็คงต้องตอบว่ามีความชอบธรรม เพราะฉะนั้น argument ของฝ่ายจำเลยต่อศาลในกรณีนี้ก็ฟังขึ้น ไม่ได้ยึดอำนาจมา มาตามรัฐธรรมนูญ มาแล้วก็เปลี่ยนรัฐธรรมนูญไปอะไรก็แล้วแต่ แต่ว่าในขณะที่มามันถูกต้องในความเห็นของคนเหล่านี้ จะเชื่อโดยความบริสุทธิ์ใจหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่นี่เป็นข้อถกเถียง ศาลและอัยการกำลังบอกว่าเป็นหน้าที่ของทหารที่จะต้อง disobey เป็นหน้าที่ทางกฎหมายด้วยที่จะต้อง disobey ไม่เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาทางการเมืองและการทหารนี้เป็นภาษาของเขา

ในทางกลับกัน คน 100 คนและ 6 คนที่ถูกจับในอังกฤษ เหตุการณ์เกิดขึ้นใกล้ๆ กัน แล้วถูกตัดสินในศาล ศาลกลับตัดสินลงโทษ 6 คนนี้ตามกฎหมายอังกฤษ เหตุผลก็เพราะคน 6 คนนี้จะผิดกฎหมาย คือในกรณีของ Eichmann และพรรคพวก ศาลโลกเรียกร้องให้ทหารเยอรมันปฏิเสธกฎหมาย ทำก็ต้องผิดวินัยแน่ แต่ในอีกกรณีหนึ่งคน 100 คนไปประท้วงอาวุธนิวเคลียร์ ละเมิดกฎหมายเข้าไปในฐานะทัพ กลับถูกตัดสินว่าผิด เวลาไปพิจารณาใน House of Lords เวลาจำเลยเขาอุทธรณ์เขาวิ่งไปสภาขุนนางๆ ก็ให้เหตุผลแบบเดียวกันว่าคนพวกนี้ละเมิดกฎหมาย เพราะฉะนั้นต้องโดนลงโทษ

เพราะฉะนั้นทั้ง 2 กรณีมันน่าสนใจมาก ในกรณีหนึ่งพยายามจะบอกว่า

ควรจะต้องละเมิดกฎหมายจนถึงจะถูก แต่ในอีกกรณีหนึ่งก็เพราะละเมิดกฎหมายเลยผิด มันน่าสนใจมาก ในศาลปี 1962 เวลาที่เขาเรียกพยานขึ้นมา มีพยานหลายคน บางคนก็พยายามยกมือแล้วบอกว่าเพราะคดี Eichmann มันเกิดก่อน มันตัดสินเดือนพฤษภาคม ส่วนคดีนี้เดือนกุมภาพันธ์แล้ว เรื่อยมาจนถูกตัดสินประหารเดือนมิถุนายน ที่สำคัญก็คือพยานพยายามจะเปรียบเทียบ 2 คดีนี้พอจะเปรียบเทียบศาลบอกหยุด ไม่ยอมให้พูด พอจะอธิบายว่านี่คือ civil disobedience เป็นอารยะขัดขืน เป็น non-violence ศาลไม่ยอมให้พูดต่อ แล้วบอกว่าพยานกำลังจะมาให้การและกำลังจะมาเลคเชอร์เรื่องสันติวิธีในศาล ศาลไม่ต้องการ พยานคนนั้นชื่อ Jean Sharp หนึ่งในหลายคนที่เป็นพยานในคดีนั้น น่าสนใจมากที่ศาลไม่ยอม

คำถามผมประการที่สอง อารยะขัดขืนที่ว่าตกลงจะให้ขัดขืนหรือไม่ให้ขัดขืน ขัดขืนแล้วเป็นอารยะ หรือไม่ขัดขืนแล้วเป็นอารยะ สังคมการเมืองคิดอะไรกับมันในกรณีอย่างนี้ ผมใส่ประเด็นรองอันหนึ่งไว้คือ มาตรา 65 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 ซึ่งในความเห็นของคนทำงานด้านสันติวิธี เป็นมาตราที่พิสดารและน่าสนใจที่สุดในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพราะเป็นมาตราซึ่งบอกให้ประชาชนชาวไทยใช้สันติวิธี มาตรานี้มีข้อความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้” น่าสนใจมาก เพราะนี่กำลังบอกว่า ถ้ามีการรัฐประหารให้ใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ แปลว่าถ้ามีใครสักคนรัฐประหารลุกขึ้นมาฉีกรัฐธรรมนูญนี้ทิ้งแล้วสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ขึ้นมา แล้วบอกว่าให้ทำตามนี้เราก็ต้องไม่เชื่อคนซึ่งถืออำนาจรัฐ

จุดที่น่าสนใจกรณีนี้คือรัฐธรรมนูญไทยระบุงบไป ถ้าอย่างนั้นก็เกิดคำถามว่าความชอบธรรมมาจากเพียงที่มาเท่านั้นหรือ หรือกฎหมายและนโยบายต่างๆ อาจถูกตรวจสอบได้ว่า ตกลงมันเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม ตกลงยังมีที่ว่างให้เรา obey หรือ disobey ไหม หรือเอาแค่นี้ ซึ่งก็น่าสนใจ มีคนบอกว่าสิทธิในการชุมนุมก็ยังมีอยู่ การคัดค้านต่างๆ ก็ยังมีอยู่ ก็เป็นส่วนหนึ่งซึ่งน่าจะพิจารณากัน มีปัญหาทางปรัชญาเกี่ยวกับอารยะขัดขืนมีหลายข้อ อยากจะยกงานสำคัญ

3 ชั้น ซึ่งเป็นฐานของการคิดเรื่องอารยะขัดขืนซึ่งผมถือว่าคลาสสิกที่สุด ชั้นที่ 1 คือ บทสนทนาระหว่างโสกราตีสกับ *โครโต* และ โสกราตีสกับ *The Law* สั้นๆ เท่านั้นแต่สำคัญมาก ชั้นที่ 2 ที่สำคัญคืองานของ Henry David Thoreau พจนานุกรมสันติ แปลว่า “ด้านอำนาจรัฐ” อยู่ใน *ความเรียงสี่ชั้น* ทั้งสองมีอยู่ในภาคภาษาไทย ชั้นที่ 3 ยังไม่มีในภาคภาษาไทยคือ จดหมายของ Martin Luther King Junior *Letter from Birmingham City Jail* “จดหมายจากคุกนครเบอร์มิงแฮม”

ที่น่าสนใจทั้ง 3 ชั้นคือเป็นบทสนทนา เป็นความเรียงและเป็นจดหมาย ซึ่งมีที่มาจาก “คุก” แปลว่าคนเขียนอยู่ในคุก ยกเว้นกรณีของธอโรซึ่งเขียนหลังจากที่ออกจากคุกแล้ว แต่อยู่ในคุกหนึ่งคืน 3 คนนี้อยู่ในคุกเวลาไม่เท่ากัน ด้วยเหตุผลที่ต่างกัน โสกราตีสอยู่ในคุกไม่นาน เพราะต้องโทษประหารชีวิต แล้วก็ไปกินยาพิษที่ชื่อว่า เฮมล็อค มีใครก็ไม่รู้อุตส่าห์ตั้งชื่อร้านอาหารว่า เฮมล็อค อยู่แถวนี้ คนที่ไปบางทีก็ไม่รู้ไปร้านเฮมล็อค เขาจะเสิร์ฟยาพิษคุณนะ แต่เขารู้นะเขาถึงตั้ง ถ้าเช่นนั้นก็น่าสนใจว่ารู้แล้วถึงตั้ง คนกินต่างหากบางทีไม่รู้ อันนี้ก็เป็นการณ์ของโสกราตีสนะ ซึ่งในที่สุดตาย

ในกรณีของเฮนรี เดวิด ธอโร อยู่ในคุกเพียง 1 วัน คนที่ปากจัดก็วิจารณ์ธอโรว่า อยู่ในคุกแค่ 1 วันเขียนเสียเป็นวรรคเป็นเวร มีบทละครอะไรเกี่ยวกับธอโร แต่ธอโรมีหลายประเด็นที่สำคัญ ส่วน Martin Luther King Junior นั้นก็เขียนตอบโต้กับนักบวชที่ไม่เห็นด้วยกับการเดินขบวนเรียกร้องคัดค้าน ไม่ให้มีการแบ่งแยกคนต่างสีผิว ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในคุก

ผมอยากตั้งประเด็นทางปรัชญาปรัชญา 2-3 ประเด็นจากแต่ละเรื่อง ที่น่าสนใจมากเพราะถ้าใครอ่านปรัชญากรีก โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่า *วาระสุดท้ายของโสกราตีส* มันจะมืงานสำคัญๆ เป็นบทสนทนาติดต่อกัน 4 บท บทที่ 1 คือ *ยูโรโฟร* บทที่ 2 คือ *อโพลโลจี* บทที่ 3 คือ *โครโต* อีกบทหนึ่งยังสำคัญใหญ่คือ *เฟรโด* เป็นชีวิตหลังความตาย ปัญหาวิญญูณอะไรก็ว่าไป

อย่างไรก็ตาม *โครโต* เกิดขึ้นภายหลังโสกราตีสแก่คดีในศาล พอแก้คดีเสร็จแล้วโสกราตีสก็ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิต ก่อนที่จะถูกพิพากษา ระบบศาลเอเธนส์ตัดสิน 2 ครั้งในเวลาเดียวกัน ครั้งแรกตัดสินว่าผิด แล้วบอกว่า

จำเลยจะผ่อนเบาไหม ยอมหยุดไหม โสกราตีสทำแบบนี้ไม่ถูก เลิกเถอะ ถ้าเลิกแล้วจะดี โสกราตีสบอกอะไรศาลทำไมถูก สิ่งที่คุณให้ผมคือให้รางวัลผม ไม่ใช่ขอให้ผมหยุด พอศาลฟังแล้วตัดสินครั้งที่ 2 ประหารชีวิตเลย จะเนรเทศก็บอกไม่ไป ให้หยุดก็ไม่หยุด หมายถึงหยุดสอนหยุดทำสิ่งที่ตัวเองทำ

ส่วนใน *อโพลโลจี* เห็นชัดว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างปรัชญาเมธีกับนครรัฐ เป็นการปะทะกันระหว่างคน ซึ่งเชื่อว่าชีวิตต้องถูกตรวจสอบ สังคมการเมืองต้องถูกตรวจสอบ กับนครรัฐซึ่งมีระเบียบของตัวและเชื่อว่าได้ให้อะไรกับคนมากแล้ว ไม่ควรจะต้องมาตรวจสอบในระดับพื้นฐานแบบนี้ ถ้าจะตรวจสอบก็ตรวจสอบในระบบ โสกราตีสไม่ยอม พอมาถึง *ไครโต* เพื่อนก็มาบอกว่าหนีเถอะ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้คนก็ถามว่าทำไมมันขัดกัน เวลาอยู่ใน *อโพลโลจี* โสกราตีสบอกว่าไม่ต้องทำตามสิ่งที่รัฐต้องการ แต่พอมาใน *ไครโต* บอกว่าต้องทำตามกฎหมาย จะชวนหนีก็ไม่เอา โสกราตีสบอกว่าชวนหนีเป็นการละเมิดกฎหมาย ติดสินบนยาม ก็ไม่เอา เป็นความผิด

อย่างไรก็ตามในเอเธนส์ขณะนั้น ไครโตบอกจะติดสินบนอะไร โสกราตีสบอกไม่เอาหมด ไม่ต้องการละเมิดกฎหมาย ถามว่าทำไมในกรณีหนึ่งยอมละเมิด อีกกรณีหนึ่งไม่ยอมละเมิด ทำไมมันขัดกัน ที่จริงไม่ใช่ ถ้าพูดอย่างตรงที่สุด เหตุผลที่ทำให้การดำเนินกฎหมายหรือการใช้อารยะขัดขืนมีประสิทธิภาพ มันอยู่บนเงื่อนไขของการเคารพกฎหมายต่างหาก หมายความว่าถ้าตลอดชีวิตคุณไม่เคยเคารพกฎหมายเลย คุณทำอารยะขัดขืนไม่ได้ สมมติคุณเป็นโจรแล้วคุณปล้นจี้เขาตลอด คุณหลอกหลวงคนตลอด คุณทำผิดกฎหมายทุกเรื่องที่เกิดขึ้น แต่พอมีอะไรเกิดขึ้น คุณบอกผมขอให้อารยะขัดขืน มันทำไม่ได้ อย่างน้อยสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะนี้ คุณก็เป็น criminal คนหนึ่งหรืออย่างน้อยมี record ของการเป็น criminal ไม่มีทางบอกได้เลยว่า สิ่งที่คุณจะทำต่อไปนี่คืออะไร

ในกรณีของโสกราตีส บอกได้ชัดเจนว่าคนๆ นี้เขาไม่เคยละเมิดกฎหมาย แต่จริงๆ แล้วเขายอมทำตามกฎหมายอันใหญ่ สิ่งที่ไม่ยอมก็คือสิ่งที่โสกราตีสเห็นว่ามันผิดจากสิ่งที่เขาบอกว่ามันเป็นมโนธรรม เป็นความเชื่อของตัว เป็น philosophy ของตัวบางอย่าง ที่จริงๆ ไม่ใช่ครั้งแรกที่โสกราตีสทำแบบนี้ เพราะฉะนั้นเงื่อนไขที่น่าสนใจก็คือว่า การละเมิดกฎหมายและการทำตาม

กฎหมายมันเชื่อมโยงกันอยู่

ผมเลยตั้งข้อสังเกตว่าอารยะขัดขืนกับการยอมรับอำนาจรัฐนี้ โสกราตีสยอมรับอำนาจของเอเธนส์ แต่เห็นว่าเอเธนส์ทำผิด แล้วก็เปรียบตัวเองว่าตัวเองเหมือนไอบนหลังม้า แล้วอธิบายความเป็นไรของตัวเองคือ ต้องกัดม้าให้ม้ารู้สึกปัญหาเมื่ออยู่ว่า อย่างนี้ก็แปลว่าไรอาศัยม้าในขณะที่เดียวกันก็กัดม้ายด้วย พอมาถึงไครโต โสกราตีสก็เห็นว่าไรที่เกิดขึ้นอาศัยม้ามาตลอด กฎหมายถามว่าใครเป็นคนเลี้ยงดูเจ้า โสกราตีสก็ตอบว่ากฎหมาย ใครเป็นคนส่งเรียนหนังสือก็กฎหมาย ใครให้แต่งงานก็กฎหมาย หมายความว่ามันผ่านกระบวนการกฎหมายหมด เพราะฉะนั้นมาถึงวันหนึ่งจะบอกว่าไม่เอาด้วย มีสิทธิอะไร โสกราตีสก็ตอบว่าพื้นฐานเราไม่ตอบแทนความชั่วด้วยความชั่ว ความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐของคนที่ใช้อารยะขัดขืนน่าสนใจมาก ไม่ใช่ปฏิเสธนะ ถ้าคิดจากโสกราตีสไม่ใช่ซะครับ

งานชิ้นที่ 2 คือ “ตำนานอำนาจรัฐ” พจนา จันทรสันติ เป็นคนแปล พิมพ์หลายปีมาแล้วราคาถูกมาก 70 กว่าบาทเอง เป็นหนังสือคลาสสิก บทความแรกพูดเรื่องตำนานอำนาจรัฐ ประเด็นก็คือ ธอโรพยายามจะบอกว่ารัฐในความเห็นของธอโรควรจะเป็นรัฐที่เล็ก รัฐบาลที่ดีในความเห็นของธอโร คือรัฐบาลซึ่งปกครองน้อยที่สุดหรือไม่ปกครองเลย ในความเห็นของธอโรมนุษย์มีศักยภาพที่จะโตเองได้ ไม่ต้องอยู่ใต้รัฐก็ได้ ธอโรอธิบายหลายครั้งว่าพอออกจากคุกแล้วไปทำไร่อะไรทำนองนี้ ออกนอกเมืองไปเพียงครูเดียวก็มองไม่เห็นรัฐแล้ว ห่างไปสองสามไมล์ก็ไม่เห็นรัฐแล้ว เพราะฉะนั้นธอโรเห็นว่าถ้าปล่อยมนุษย์ไว้ในสภาพปกติ มนุษย์จะก้าวหน้าได้ดีมาก แต่บางครั้งรัฐเป็นตัวกีดขวางความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ เพราะฉะนั้นรัฐอย่ายุ่งกับปัจเจกชนมากนัก ยิ่งในกรณีนั้นรัฐทำผิดหลายอย่าง ธอโรเข้าคุกเพราะธอโรปฏิเสธที่จะจ่ายภาษี เพราะธอโรเห็นว่ารัฐอเมริกาเวลานั้นทำ 2 เรื่องใหญ่ เรื่องแรกปัญหาทาส เรื่องที่สองคือเรื่องสงครามที่ทำกับเม็กซิโก เป็นสงครามที่ธอโรเห็นว่าไม่ชอบธรรม เพราะฉะนั้นธอโรก็ไม่ยอมจ่ายภาษี เขาก็จับธอโรไปเข้าคุก ธอโรก็อยู่ 1 วันในนั้นก็เขียนอธิบายว่า คุณเป็นอย่างไร ได้คุยกับใคร วันรุ่งขึ้นก็มีคนมาจ่ายค่าปรับให้ ธอโรก็ออกมาจากคุก สำหรับธอโรถือว่าเป็นการแสดงออกของเขาในฐานะ individual (ปัจเจก) อาจจะไปถึงถึงขั้นว่าแค่คนๆ หนึ่งก็พอแล้ว รัฐอาจจะไม่สามารถทำ

อะไรกับคนๆ นั้นได้ ไม่จำเป็นเลยที่ตัวเองจะต้องมาอยู่กับรัฐในลักษณะแบบนี้

งานชิ้นที่ 3 คือจดหมายของ Martin Luther King Junior จดหมายจาก *คุกเบอร์มิงแฮม* ประเด็นสำคัญคือ ต้องการบอกว่าการปฏิบัติตามกฎหมายสำคัญ แต่กฎหมายมีทั้งกฎหมายซึ่งยุติธรรมและไม่ยุติธรรม มนุษย์ควรจะทำตามกฎหมายซึ่งยุติธรรมและไม่ควรเชื่อฟังกฎหมายซึ่งไม่ยุติธรรม Martin Luther King Junior อธิบายว่าในที่สุดในฐานะที่เป็นคริสเตียนเป็นคนด้วยกัน สำคัญอย่างไร ทำให้ถึงต้องมาเกี่ยวข้อง แต่ในกรณีของ Martin Luther King Junior ไม่เพียงแต่คัดค้านกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม แต่ยังรวมผู้คนด้วย และเรียกร้องให้คนผิวดำมีสิทธิมีเสียง ในที่สุดก็ถูกจับ ปัญหาที่ Martin Luther King พุดก็คือกฎหมายบางข้อไม่ยุติธรรม ทั้งหมดนี้ก็คือการใช้อารยะขัดขืนในกรณีที่แตกต่างกัน

มีจดหมายอีกฉบับซึ่งไม่ค่อยได้เห็นกัน และในแง่ของอารยะขัดขืนอาจจะ เป็นจดหมายที่สำคัญมากฉบับหนึ่ง คือจดหมายของมหาตมะคานธีถึง Viceroy Erwin วันที่ 2 มีนาคม ปี 1930 หลายคนที่สนใจประวัติศาสตร์เอเชียใต้ หรือ ประวัติศาสตร์อินเดีย หรือสันติวิธี ก็คงจะรู้ว่าปี 1930 เป็นปีที่เกิดการเดิน ทางละเมิดกฎหมายภาษีเกลือ ยิ่งใหญ่มาก เป็นการต่อสู้เชิงอารยะขัดขืนของ คานธีที่สำคัญมากที่สุดครั้งหนึ่ง สำหรับหลายคนอาจจะไม่คุ้น ผมจะเล่าสั้นๆ ว่า เวลานั้นอินเดียอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ อังกฤษก็ออกกฎหมาย ประหลาดๆ รวมทั้งกฎหมายที่บอกว่า ถ้าคุณจะทำเกลือคุณต้องเสียภาษีให้ รัฐบาลอังกฤษ ซึ่งมันเป็นกฎหมายที่ตลกมาก ถ้าคุณอยู่ริมทะเลคุณก็เอาน้ำ ทะเลมาทำเกลือได้เลย อันนี้มันกระทบชีวิตของผู้คนมาก คานธีก็นั่งดูว่าจะ ประท้วงรัฐบาลอังกฤษอย่างไร แนนอน คานธีไม่ได้คิดแต่เฉพาะเรื่องภาษีเกลือ แต่ใจหทัยของคานธีคือทำอย่างไรให้จักรวรรดินิยมอังกฤษออกจากอินเดีย ก็ ตั้งใจว่าจะเอาเรื่องอะไรดี คิดไปคิดมาเอาเกลือนี้แหละ

ทำไมเกลือสำคัญ คานธีก็บอกว่าถ้าจะตอบอย่าง Ghandian สักหน่อย ก็คือ เสียอยู่ที่อังกฤษไม่เก็บภาษีอากาศหรือภาษีน้ำ ถ้าเก็บภาษีอากาศหรือ ภาษีน้ำผมคิดว่าคานธีจะต่อต้านภาษีพวกนั้นแหละเพราะคานธีอธิบายในจดหมาย ไม่ใช่ฉบับนั้นนะ ว่าสิ่งที่คนจนต้องใช้มากที่สุดในการปรุงอาหารก็คือเกลือ ผิดจาก อากาศและน้ำก็มีเกลือนี้แหละ แล้วมาเก็บภาษีเขา ทั้งๆ ที่เขาทำได้เอง มันเกินไป

ความไม่เป็นธรรมมันเห็นชัด คานธีก็ชวนคนมา แล้วก็วางแผนอย่างละเอียด ใครที่คิดว่าสันติวิธีต้องบำเพ็ญตบะไม่ใช่อย่างนั้นเลยนะครับ คานธีคิดวางแผน ท้ายทศสตรต์ตัดสินใจว่าควรจะทำอย่างไร ส่งทีมไปทำ research ก่อน ต้องใช้เงื่อนไขในการทำงานมาก

ในจดหมายฉบับนั้นพูดไว้ในจดหมายที่ส่งไปให้ Viceroy หลายเรื่อง ที่สำคัญคือเขาส่งไปเตือนว่ากำลังจะใช้อารยะขัดขืนแล้วนะ ในจดหมายบอกว่าการปกครองแบบจักรวรรดินิยมนี้เราสาปแช่งนะ แต่เราผู้คัดค้านอังกฤษไม่ได้เจตนาจะทำร้ายคนอังกฤษแม้สักคนเดียว นี่ข้อที่หนึ่งที่คานธีเขียน

ข้อที่สอง ทำให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับเกลือเป็นความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง คุณรังแกคนจนที่เป็นส่วนใหญ่ของประเทศกว่า 300-400 ล้านคนในเวลานั้น คุณรังแกเขาในส่วนที่เขาเจ็บ มันมากเกินไป นอกจากนั้นยังอธิบายว่า ในการใช้กำลังหรือการใช้พลังในครั้งนี้จะไม่ใช่ความรุนแรง พูดชัดเจนว่าจะเป็นสันติวิธี และเป้าที่สำคัญไม่ใช่แค่เพียงจะบอกว่าประเด็นปัญหาคืออะไร แต่คานธีทะเยอทะยานพอสมควร เขาบอกว่าอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงความคิดของคนอังกฤษ มุ่งไปที่ conversion คือการเปลี่ยนแปลงแนวคิดของคน สิ่งเหล่านี้ถ้าขึ้นไม่ทำ ความรุนแรงหรือสิ่งอื่นๆ ก็จะตามมา ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แล้วคานธีบอกเลยว่าจะเริ่มตั้งวันนี้ แล้วก็ให้รายละเอียด บอกสถานที่ บอกเวลาเสร็จเรียบร้อย ผมเข้าใจว่าขบวนการเดินทางครั้งนั้นประมาณ 20 กว่าวัน ตอนแรกแกคิดว่า 4 วัน แต่อย่าเลย 20 กว่าวันคนจะได้เยอะๆ จะได้เป็นข่าว แล้วก็เรียกนักข่าวมาหมด ผมอดนึกไม่ได้ว่าถ้าคานธีมีมือถือจะเกิดอะไรขึ้น สมัยนั้นไม่มีอะไรเลยนะ แล้วก็ใช้แค่วาจา ถ้าคานธีมีมือถือน่าสนใจกว่าจะทำอะไรได้มากนักหรอกไหน นอกจากทำทั้งหมดนี้ แล้วเขียนจดหมายเล่าให้ท่าน ลอร์ดรับทราบเรียบร้อยว่ากำลังจะประท้วงแล้วนะ กำลังจะใช้อารยะขัดขืนแล้วนะ

ประการสุดท้ายก็คือว่า วิธีส่งจดหมายก็น่าสนใจ คือไม่ได้ใช้ไปรษณีย์ แต่ให้คนอังกฤษหนุ่มคนหนึ่งซึ่งทำงานกับอาศรมของคานธีถือจดหมายด้วยมือไปให้ Erwin มีนัยยะสำคัญมาก เพราะมันบอกอะไรหลายอย่าง บอกความจริงใจทั้งหมด เห็นไหมคนอังกฤษเป็นเพื่อนก็มี ว่าไม่ต้องการทำร้ายคนอังกฤษ แล้วปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะกฎหมายมันไม่เป็นธรรมจริงๆ ลองคิดดู แล้วผลัก

ให้ Erwin เจอปัญหาแบบนี้ ทูตของคานธีเป็นคนอังกฤษ แสดงให้เห็นว่ารัฐนี้
มันเป็นชนิกแข็ง คานธีไม่เคยเชื่อภาพนี้เลย มีช่องว่างมีจุดอ่อนมีรายละเอียด
เยอะแยะซึ่งดึงหรือสัมพันธ์กันได้ ก็ใช้คนอังกฤษเข้าไปส่งจดหมายนี้ นี่ก็เป็น
หลักฐานอันหนึ่งของ civil disobedience ของคานธี ซึ่งครั้งนั้นประสบความสำเร็จ
สำเร็จอย่างมหาศาลเพราะว่าถูกจับกันเต็มเลย จับเสียจนคุกกัน ในที่สุดคานธีก็
ถูกจับ พวกสมาชิกรัฐสภา Congress พวกนักการเมืองก็ลงมาละเมิดกฎหมาย
หมด เลยถูกจับเต็มไปหมดเลย แต่มันไม่ยอมเลิกใจครับ คนก็ยอมถูกจับกัน
ทีนี้ก็เข้าไปอยู่ในคุกก็มีความสุขดี ก็เข้าไปจัด organize อะไรทั้งหลายในคุก
ในที่สุดกฎหมายนี้ก็ถูกตรวจสอบ เข้าใจว่าตอนท้ายก็ถูกยกเลิกไปด้วย

ประเด็นที่ 4 ดูจากความคิดเห็นในทางปรัชญาหรือปัญหาที่ผมเอ่ยมา
ทั้งหมดแล้ว สรุปว่าเวลาคิดถึงอารยะขัดขืน คงต้องให้ความสำคัญกับบริบทด้วย
เวลาไปดูงานเขียนซึ่งวิพากษ์วิจารณ์อารยะขัดขืนซึ่งมีอยู่หลายสำนักก็จะวิพากษ์
วิจารณ์อารยะขัดขืนซึ่งน่าสนใจมาก เช่นเขาจะบอกว่าบอกให้หนีถือกฎหมายที่
เป็นธรรม แปลว่าอะไรน่าสนใจในทางปรัชญา เพราะพูดกันมากกว่า justice
คืออะไรมาสองสามพันปี เพราะฉะนั้นไม่ใช่เรื่องประหลาด ผมคิดว่าอีกพันปี
ต่อไปก็ยังตอบไม่ได้ ถ้าตอบได้ต่างหากที่เป็นปัญหา

การทำแบบนี้มันเป็นการท้าทายกฎหมาย แล้วอะไรจะเกิดขึ้น เหมือนข้อ
กล่าวหาของอัยการกรณีคดีที่อังกฤษในปี 1962 อัยการบอกว่าคุณทำแบบนี้ใน
ที่สุดจะทำให้คนไม่เชื่อกฎหมาย ถ้าคนทำตามคุณหมด แล้วรัฐจะอยู่อย่างไร
สังคมก็จะพินาศกันหมด ข้อกล่าวหา มันก็จะเป็นแบบนั้น ปัญหาแบบนี้คานธีก็
เคยเจอ เพราะว่าตอนที่จะใช้อารยะขัดขืนคนก็เขียนจดหมายมาบอกว่าอย่าทำ
ทำแล้วมันจะเกิดปัญหา ประเทศจะกลายเป็นอนาธิปไตย จุดสำคัญก็คือถ้าใช้
อารยะขัดขืน ผลสำคัญที่จะเกิดขึ้นคือมันจะขัดขืนอย่างเดียวไม่อารยะ จะมีแต่
disobedience ไม่ civil บางคนก็ยกตัวอย่างว่าในกรณีของ Martin Luther King
อารยะขัดขืนมันแก้ปัญหารองไม่ได้แก้โครงสร้างใหญ่ ถ้าจะแก้โครงสร้างใหญ่
ต้องปฏิวัติ ถ้าจะเลือกกันระหว่าง Martin Luther King กับ Malcolm X ใน
ระยะแรกนี้เลือก Malcolm X ดีกว่า เพราะตัดเด็ดขาดไม่เอากับรัฐเลย

อันสุดท้ายที่เป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ก็คือ Herbert Sterring ตั้งคำถาม

กับธอโรว่า พุทธินักธอโรในปี 1848 แน่จริงมาพุทธปี 1931 สิ มาพุทธกับ Hitler สิ แล้วใช้อารยะขัดขืนกับ Hitler อารยะขัดขืนมากน้อยแค่ไหน ทักษะแบบนี้ นักหนังสือพิมพ์ไทยชอบมาก ชอบตั้งคำถามประเภทแบบนี้ ความเห็นของ Herbert Sterring นักปรัชญาคนหนึ่งในความเห็นผมแปลว่าเขาไม่เข้าใจ civil disobedience เอาเสียเลย เพราะว่าอารยะขัดขืนไม่ได้เท่ากับสันติวิธีในทุกสถานการณ์ อารยะขัดขืนคือสันติวิธีซึ่งทำงานในบริบทเฉพาะอย่างหนึ่ง คือบริบทซึ่งบางคนเรียกว่ามี near just society ไม่ใช่สังคมที่เป็นธรรม แต่คือสังคมที่ใกล้เคียง จะเป็นธรรม เหตุผลก็คือว่าสังคมที่ยุติธรรม 100 % มันไม่มี แต่คงจะใช้ไม่ได้ในสังคมที่เป็นเผด็จการจริงๆ เลย เพราะฉะนั้น civil disobedience ไม่มีที่อยู่หรือครับใน Hitler

ผมไม่เห็นด้วยกับคานธีบางเรื่อง ที่บอกว่าถ้าเจอกับ Hitler จะทำอย่างไร เวลาทิ้งระเบิดลงมา บอกให้กอดอกรับผมก็ไม่เห็นด้วย ขณะเดียวกันก็ต้องทำความเข้าใจว่าฐานะหรือตำแหน่งที่ของ civil disobedience มันขึ้นต่อบริบทและบริบทที่สำคัญสำหรับอารยะขัดขืนที่มันทำงานได้ คือบริบทของสังคมซึ่งเป็นแบบนี้คือ near just society อันนี้เป็นทักษะของ John Rauk นักปรัชญาสำคัญของมหาวิทยาลัย Harvard ที่เขียนเรื่อง ทฤษฎีความยุติธรรม หมายความว่าสมมติวันนี้คุณกระโดดเข้าไปในพม่า แล้วคุณไปรวมตัวผู้คน แล้วคุณบอกจะใช้อารยะขัดขืนกับรัฐบาล SPDC ของรัฐบาลพม่า ถ้าว่ามันจะเวิร์คไหม ไม่เวิร์ค เพราะมันไม่มีที่อยู่ เพราะว่ามันไม่ใช่เรื่องนี้ ตัวมันทั้งอันมันไม่เป็นธรรมอยู่แล้ว ในกรณีของพม่ามันได้อำนาจมาโดยการยึด 1988 มันขโมยอธิปไตยจากฝ่ายซึ่งชนะในครั้งนั้นคือ NLD เพราะฉะนั้นในกรณีนี้มันไม่สามารถพูดถึงอารยะขัดขืนในบริบทนั้นได้ หมายความว่าอารยะขัดขืนมีบริบท

ด้วยเหตุนี้ผมจึงคิดว่า ณ วันนี้ปัญหาในสังคมไทยจะต้องคิดเรื่องนี้มากขึ้น เนื่องจากว่าอารยะขัดขืนมันต่างจากสันติวิธีในสายอื่น สันติวิธีในเซทใหญ่ของมันมันเป็นการต่อสู้กับปัญหาความชอบธรรม อารยะขัดขืนมันเป็นการบอกว่าโครงใหญ่มันอาจจะมีความชอบธรรมอยู่ แต่มีปัญหาในนั้นซึ่งต้องแก้ อันนี้มันคนละอย่าง ถ้าถามว่าอารยะขัดขืนใช้ในสังคมพม่าได้ไหม ผมตอบว่าไม่ได้ ในโลบิเรียได้ไหม-ตายหยั่งเหียด คนละบริบทนะครับ แต่ว่าถ้าใช้ในอังกฤษ ณ วันนี้ น่าสนใจ

เพราะฉะนั้นมันมีคุณลักษณะอย่างไร คุณลักษณะของอารยะขัดขืนซึ่งผมเรียกว่าเป็นสันติวิธีในบริบทของรัฐประชาธิปไตยหรือใกล้เคียงมี 3-4 ข้อ

1. ใช้สันติวิธี ซึ่งไม่ก่ออันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน
2. คือมีวินัยและเป็นระเบียบในการแสดงออก
3. เป็นปฏิบัติการสันติวิธีที่เปิดเผยและเป็นสาธารณะ ใต้ดินก็ไม่ได้ ปิดลับก็ไม่ได้ ในกรณีของคานธี ก่อนจะทำเขียนจดหมายบอกว่าจะทำ และจะทำ อย่างนี้ เริ่มที่นี่ ไม่ได้บอกทั้งหมดแต่บอกว่าเริ่มที่ไหนจะทำอย่างไร
4. ปฏิบัติต่อฝ่ายตรงข้ามด้วยไมตรีที่สำคัญคือให้ความเคารพต่อเสียงส่วนใหญ่

นี่เป็นประเด็นน่าสนใจโดยเฉพาะสภาพสังคมอย่างรัฐไทย ผมว่าหลายเรื่องคนส่วนใหญ่ไม่เอาด้วย อยู่คนละข้าง แล้วรัฐบาลได้คนส่วนใหญ่ไป แล้วทำอะไร ส่วนหนึ่งอาจจะบอกว่าเพราะรัฐบาลกุมเครื่องไม้เครื่องมือ ก็อาจจะจริง และสังคมไทยก็เปลี่ยนด้วย แล้วหลายเรื่องที่ทำมันก็อยู่ในใจคน พราบยาเสพติดวิ่งไปถามคนคนก็บอกว่า เอานะ แล้วสังคมไทยก็ไม่ได้มีปัญหาเท่าไรกับการฆ่าคนซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นโจร ดิคาหรือว่าชายาไม่ได้มีปัญหาตรงนั้น เพราะฉะนั้นถ้าเป็นอย่างนี้จริง ผมว่าสังคมไทยมันเจอปัญหา value (คุณค่าทางสังคม) อีกแบบหนึ่ง ซึ่งน่าจะจะต้องมาดูให้ละเอียดว่าควรจะเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นการให้ความเคารพต่อเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของอารยะขัดขืน ก็เลยเป็นประเด็นสำคัญ

หลายครั้งในการศึกษาทางทฤษฎีอารยะขัดขืน ไม่ได้บอกว่าจะให้เสียงส่วนน้อยถูก ถ้าเราย้อนกลับไปในกรณีของไครโต สารระสำคัญของไครโตประการหนึ่งคือ คำถามซึ่งกฎหมายพูดกับโสกราตีสว่า ถ้าอยากให้รัฐทำตามเราก็ต้องเสนอแนะให้รัฐเห็นดีด้วย ถ้ารัฐออกคำสั่งท่านก็ต้องเชื่อฟังอย่างไม่ปริปาก อาจารย์สุลักษณ์แปลความออกมาอย่างหนึ่งๆ รัฐกำลังจะบอกว่า ในฐานะที่เป็นพลเมืองคุณมีทางเลือก 2 ทาง obey นั่น หรือ persuade นั่นให้เห็นเป็นอย่างอื่น ชักชวนให้เห็นเป็นอย่างอื่น

ในกรณีของโสกราตีสก็คือ โสกราตีสพยายาม persuade จนกระทั่งถึง

อายุ 70 แล้วไม่สำเร็จในแง่ของตัวเอง แต่ในทางปรัชญาอาจถึงกันได้ว่า เขาสำเร็จมากน้อยอย่างไร? อย่างน้อยก็คือเกิด academy เกิดเพลโต และสานุศิษย์อีกหลายคน ในขณะนั้นมันประสบความสำเร็จ ในกรณีนี้ก็ทำนองเดียวกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องไปบอกว่าเสียงส่วนใหญ่มันผิด ต้องไปชักชวน แต่ทำได้ใหม่ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ฉะนั้นในบริบทของประชาธิปไตย ปัญหาเสียงส่วนใหญ่ยังเป็น เรื่องที่จะต้องมาคิดกัน

เงื่อนไขต่อไปก็คือ ต้องยอมรับผลทางกฎหมายที่จะเกิดจากการละเมิด กฎหมายนั้น ยอมรับผลทางกฎหมายแปลว่ายอมรับถูกจับ ถ้าคุณใช้อารยะขัดขืน คุณเบนไม่ได้เวลาตำรวจจับ คุณเบนได้ถ้าตำรวจใช้ความเหี้ยมโหด แต่ถ้าจับคุณ ตามกฎหมายในประเด็นที่คุณละเมิด คุณบอกตำรวจอย่าจับ คุณจะปฏิเสธตรง นั้นไม่ได้ ถ้าจะทำผิดกฎหมายเพื่อจะถูกจับ เพื่อจะบอกอะไรบางอย่างแก่สังคม ก็ต้องเป็นคนซึ่งทำตัวดีพอสมควร แล้ว message (สาระ) ที่จะบอกมันถึงจะ สำคัญ เพราะฉะนั้นตรงนี้นั้นก็เลยเป็นเงื่อนไขของอารยะขัดขืน

บางคนบอกว่าเห็นใหม่มันสะท้อนการยอมรับกฎหมายอย่างลึกซึ้ง นี่ ไม่ใช่ข้อเสียของอารยะขัดขืน แต่เป็นความหมายโดยกลับที่ว่า ในที่สุดมัน สะท้อนการเคารพกฎหมายอย่างลึกซึ้ง คือรู้ว่ารัฐมีความชอบธรรม รัฐมีหน้าที่ และต้องทำอะไร แต่ฉันไม่เห็นด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อฉันละเมิดกฎหมายแล้วรัฐ จับก็เข้าใจได้ ก็ยอม ในกรณีแบบนี้สะท้อนการเคารพกฎหมายอย่างลึกซึ้ง

ผมเห็นว่าอารยะขัดขืนเป็นเงื่อนไขในการสร้างสังคมอารยะ ไม่ใช่เป็น เพราะอารยะขัดขืนใช้สันติวิธีเท่านั้นที่เป็นเงื่อนไขของสังคมอารยะจริงๆ ผม คิดว่าระหว่งการใช้สันติวิธีกับการใช้ความรุนแรง การใช้สันติวิธีมันพาสังคมไป ในเส้นทางซึ่งอยากเห็นอยากเป็นมากกว่า แต่คำว่าอารยะนี่ก็มีปัญหา แต่ผม คิดว่ามีประโยชน์ต่อสังคม เพราะว่ามันเป็นการสื่อสารไปสู่ประเด็นสำคัญทาง สังคมการเมืองสองเรื่องใหญ่ๆ คือหนึ่งตัวประเด็นที่เกิดขึ้น และสองมัน พยายามจะบอกว่าไม่ใช่กฎหมายทุกอย่างเป็นธรรมนะ ไม่ใช่ทิศทางทุกอย่าง ถูกต้องนะ เช่นสมมติว่าชาวบ้านเขาไม่เห็นด้วยกับการสร้างท่อแก๊ส เขาก็ตั้ง ประเด็นว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการสร้างท่อแก๊ส แล้วเขาก็คัดค้านตามแบบของเขา และเขาก็ตั้งคำถามว่า ในที่สุดแล้ววิธีการที่สังคมก้าวไปแบบนี้ มันถูกแล้วหรือ

มันเป็นสองเรื่องซึ่งน่าสนใจ ผมคิดว่าเขามีสิทธิที่จะตั้งคำถาม และถ้าสังคมสามารถที่จะร่วมตั้งคำถามกับเขาได้ สังคมมันก็จะก้าวไปอีก ไม่ได้หมายความว่า สังคมเห็นด้วยกับเขา แต่อย่างน้อยมันผลักดันสังคมไปในเส้นทางที่ผมคิดว่าเป็น เส้นทางอารยะอย่างหนึ่ง

อันที่สอง การยอมรับการลงโทษของรัฐ บางคนรู้สึกว่าการยอมรับการลงโทษของรัฐมันฟังยาก แต่ว่าการยอมรับการลงโทษของรัฐมีผลสำคัญสองอย่างหนึ่ง รัฐเป็นรัฐได้เพราะมันเป็นสมาคมซึ่งวางอยู่บนฐานของการจัดรูปแบบความรุนแรง นี่คือสาระของรัฐ รัฐอยู่ได้เพราะมันเป็นตัว organize ความรุนแรงในรัฐ มันจัดการสารพัดอย่างในสังคม ในที่สุดสามารถจะถืออำนาจในการลงโทษเอาไว้ อันนี้ไม่เพียง Weber แต่ถอยไปไกลกว่านั้นมาก ถ้าพูดอย่างนั้นมันก็น่าคิดต่อ ถ้าเช่นนั้นคนเราโดยปกติทำตามกฎหมาย เพราะกลัวบทลงโทษ เวลานี้เวลาอารยะชัดขึ้นมีคนจำนวนหนึ่งบอกว่าถ้าไม่ทำตามกฎหมายแต่ไม่ใช่โจรนะ โจรทำตามกฎหมายแต่ไม่ยอมถูกลงโทษ พวกนี้ไม่ทำตามกฎหมายแต่อยากถูกลงโทษ เพื่อจะบอกอะไรบางอย่าง เพราะฉะนั้นสิ่งที่ไปกับเขาคือความกล้า น้อยนะครับที่จะเห็นโจรซึ่งใช้อารยะชัดขึ้น เช่น ปล้นแล้วบอกช่วยมาจับหน่อย แต่ถ้าจะใช้อารยะชัดขึ้นหมายความว่ามันเป็นความกล้ามาแทนความหวาดกลัว ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอันหนึ่ง พอเป็นอย่างนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับรัฐก็น่าจะเปลี่ยนด้วย

กลับไปประเด็นแรกๆ ที่ผมพูดถึงมายากคิด ถ้ามันมีผลกระทบอย่างนี้ การที่จะบอกว่าไม่เห็นจะพบปัญหาโครงสร้างเลย หรือมองโครงสร้างเล็กไปหน่อย เพราะฉะนั้นประเด็นที่สองในการยอมรับการลงโทษของรัฐคือ มันเผยให้เห็นธรรมชาติของรัฐ ทุกครั้งเลยไม่ว่าจะเป็นหน้าทำเนียบ ไม่ว่าจะป็นโรงแรมเจบี ที่หาดใหญ่ ไม่ว่าจะป็นถนนในเบอร์มิงแฮม ไม่ว่ารัฐจะพูดอะไรกับคุณก็แล้วแต่ ถึงเวลาหนึ่งรัฐก็ปล่อยหมา ปล่อยแก๊ส ปล่อยกระบอก ปล่อยอะไรใส่คุณทั้งนั้น นั่นคือหน้าตาจริง ๆ ของรัฐ อารยะชัดขึ้นบางครั้งมันทำให้รัฐต้องทำอย่างนั้น ต่อให้รัฐไม่ได้ทำทั้งหมดแต่รัฐก็จับอยู่ที่ก็แสดงว่ารัฐใช้อำนาจในทางความรุนแรงควบคุมเราไว้แล้วเรามองไม่เห็น เรานึกเหมือนไม่เห็นมัน แต่ในที่สุดก็จับ ถามว่า ทำอย่างไร ก็จับคุณไปเข้าคุกตามกระบวนการ เพราะฉะนั้นมันก็เผยให้เห็นว่า

ร่างแท้จริงของรัฐมันเป็นอย่างไร ซึ่งก็มีประโยชน์กับการรับรู้ของสังคม

ประเด็นที่สาม เงื่อนไขของการสร้างสังคมอารยะก็คือผมคิดว่า มันผลักดันให้ “ไพร่บ้าน” กลายเป็น “พลเมือง” หมายความว่ามันเปลี่ยน subjects เป็น citizens ผมคิดว่านี่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลง subjects เป็น citizens ข้อต่างระหว่างการเป็นไพร่บ้านกับพลเมืองคืออะไร ผมคิดว่าในแง่สัมพันธ์กับนโยบายและกฎหมาย ไพร่บ้าน obey ปฏิบัติตาม แต่ citizens เลือก ไม่เหมือนกัน การเคลื่อนไหวจากการเป็นไพร่บ้านมาสู่ความเป็นพลเมือง ก็คือการเปลี่ยนแปลงจากการยอมตามกฎหมาย หรือการยอมตามนโยบายอย่างเชื่องๆ มาสู่การตัดสินใจเลือกอย่างมีสำนึกของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมือง นี่เป็นความหมายพลเมืองโบราณเลยนะครับ

ความเป็นพลเมืองสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความมีอารยะ เพราะฉะนั้นพลเมืองต้องเลือกนโยบายและกฎหมายอย่างจริงจัง ไม่เพียงเป็น “ไพร่บ้านที่ซัดซาต่อการเมือง” เท่านั้น สำหรับคนที่สนใจทฤษฎีที่เป็นประเภทประชาสังคมทั้งหลาย คงเห็นว่าส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการมีทฤษฎีแบบนี้ก็คือ การมีพื้นที่ที่เป็นอิสระจากอำนาจของรัฐพอสมควร คือไม่ถูกรอบงำ อันนี้คือการเลือกของตัวเองว่าจะเอาหรือไม่เอา ในขณะที่การเป็น subjects มันไม่มีทางเลือกทำตามทุกอย่าง ไม่ได้หมายความว่าไม่เอากับรัฐนะครับ แต่เอากับรัฐถ้าจะเอาก็เลือก เห็นด้วยเป็นอย่างนี้ถูกแล้วก็จะทำ หรือไม่เห็นด้วยก็บอกไปว่าไม่เห็นด้วยอย่างไร ประเด็นปัญหาพื้นฐานบางอย่างก็จะมีผลกระทบอย่างที่ว่า

สุดท้าย ผมคิดว่ามันเป็นการขยายพื้นที่ความเป็นอารยะของรัฐและสังคมต่อเสียงส่วนน้อยซึ่งไม่เห็นด้วย และเปิดความไปได้ของเสียงส่วนใหญ่ที่จะรับฟังและเปลี่ยนแปลง tested สำคัญของสังคม ต่อความเป็น หรือ *ไม่เป็น* อารยะ มันไม่ได้อยู่ที่จะไปไหนหรือจะมีตัวเลขทางเศรษฐกิจแค่ไหน ทุกครั้งที่เจอปัญหาความขัดแย้งแบบนี้ ซึ่งบางครั้งบางเรื่องผมก็เกี่ยวข้องอยู่ด้วย เวลานั่งฟังฝ่ายรัฐพูด เขาก็จะบอกว่าคนค้านมันส่วนน้อยแบบนี้เสมอคนส่วนใหญ่ไม่ได้ค้านด้วยปัญหาที่ผมยังคิดมากขึ้นก็คือนี่เป็นการไปเข้าใจว่าประชาธิปไตยมันเป็นเรื่องเสียงส่วนใหญ่เฉยๆ มันไม่น่าจะใช่ แต่ผมคิดว่าบททดสอบความเป็นอารยะของสังคม มันไม่ได้อยู่ที่มีเสียงส่วนใหญ่ แต่มันอยู่ที่คุณทำอะไร

กับคนที่ไม่เห็นด้วย ถึงแม้เขาจะเป็นคนส่วนน้อย ถึงแม้เขาจะไม่เห็นด้วยกับคุณอย่างจริงจัง ถึงแม้เขาจะเป็นอื่นสุดๆ คุณทำอะไรกับเขาเหล่านั้น นี่เป็นบททดสอบที่สำคัญ เป็นหรือไม่เป็นอารยะฆรวามันมีเงื่อนไขแบบนี้ ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการคิด เพราะฉะนั้นเวลาพูดว่าอารยะชัดขึ้นในฐานะเงื่อนไขของการสร้างสังคมอารยะ มันก็มีฐานะของการสื่อสาร การเปิดเผยธรรมชาติ ความกล้า การเปลี่ยนไพร่บ้านมาเป็นพลเมือง และเป็นการขยายพื้นที่ในที่สุด

ที่ผมคิดว่าเป็นปัญหาพอสมควร “อารยะ” จะเข้าใจมันอย่างไร ท่านคงเคยเห็นงานของอาจารย์วีระ สมบูรณ์ เรื่อง *อริยวินัย* หรือเคยได้ฟังที่อาจารย์อธิบายตั้งมาจากท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ท่านพูดถึงธรรมวินัยและไล่ไปสู่วินัย พุทธถึงอารยธรรมทั้งหลาย แต่ความสำคัญมันอยู่ตรงนี้ คำว่า อารยะ อารยัน มันมีที่มาในสังคมอินเดียสมัยก่อน พวกที่ถือว่าอยู่สูงเหนือคนอื่นก็คือพวกอารยัน แล้วก็ไปดูหมิ่นดูแคลนพวกมลลฑูพวกดราวิเดียนพวกคนผิวสีอื่นทั้งหลายประวัติศาสตร์อินเดียเมื่อพระพุทธองค์เข้ามา สิ่งที่พระพุทธองค์ทำคือเปลี่ยนกระบวนทัศน์อันนี้ คือการบอกว่าความเป็นอารยะไม่ได้ดูจากวรรณะคือผิวหรือชั้น แต่ดูจากความประเสริฐของมนุษย์เอง ขึ้นอยู่กับการกระทำของคนเหล่านั้นเอง

สิ่งซึ่งชาวพุทธควรจะสนใจในทัศนะของเจ้าคุณพระธรรมปิฎกก็คือว่า ควรจะหันมาสนใจกับสิ่งที่ท่านเรียกว่าอารยะวุฒิ ซึ่งท่านก็ได้อธิบายว่าหมายถึงอะไรบ้าง หมายความว่าเราสามารถคิดถึงประเด็นเรื่องอารยะได้จากฐานหลายฐาน แล้วผมคิดว่ามันยังเป็นธรรมซึ่งมีประโยชน์ แต่ผมไม่ได้คิดจากฐานทางพุทธ ผมคิดถึงคำว่า “อารยะ” จากคำโบราณ คำว่า civilization หรือ อารยธรรม ในปี 1772 มีคนชื่อ Samuel Johnson พยายามจะเขียนพจนานุกรมอังกฤษ เพื่อนแกบอกให้ใช้คำ civilization ใส่เข้าไปในพจนานุกรมอังกฤษ Johnson ไม่ยอมใส่ แต่เลือกคำอื่นมาใส่ คำที่เลือกคือ civility ที่มาของคำว่า civil หรือ civility มาจากคำลาตินว่า chives ผมไม่แน่ใจว่าผมออกเสียงถูกหรือเปล่านั้นมันแปลว่า citizen พลเมือง ที่ผมเอ่ยถึงตั้งแต่ต้น citizen คืออะไร ก็คือคนซึ่ง participate ใน civitus ส่วน civitus สำหรับกรีกก็คือ polis คือนครรัฐ คือสังคมการเมือง

เพราะฉะนั้นอารยะในความหมายนี้ก็คือ การเดินทางจากไพร่บ้านเปลี่ยน

สภาพผ่านกระบวนการหลายอย่าง การต่อสู้ การตั้งคำถาม การมีส่วนร่วม แล้วมาสู่ความเป็น citizen ถ้าเราคิดว่าสังคมการเมืองคือสังคมซึ่งประกอบด้วยพลเมือง และไม่ใช้ไพร่บ้านซึ่งหมายความว่า เป็นสมาชิกซึ่งซิดซา แต่ว่ามีบทบาทในสังคมการเมือง แล้วทำไมต้อง break law ทำไมต้องละเมิดกฎหมาย ก็เพราะว่าหน้าที่ของกฎหมายมันไม่ได้มีแค่ regulate กำหนดบังคับคุณเท่านั้น นักวิชาการและนักปรัชญาจำนวนหนึ่ง อธิบายว่ากฎหมายยังทำหน้าที่สอนด้วย ถ้ากฎหมายสอนคุณด้วย คุณก็มีหน้าที่จะต้องเข้าไปสนทนากับกฎหมาย

คำถามของผมก็คือการที่จะทำให้สังคมก้าวหน้าทั้งในทางกฎหมายและในทางการเมืองด้วย คุณจะสนทนากับกฎหมายแบบไหน กฎหมายว่าอะไรก็ฟังอย่างนั้นหรือ อย่างนี้ก็ยังเป็น subjects อยู่หรือจะสนทนากับกฎหมายในฐานะที่เป็น citizen ซึ่งบางครั้งความเป็น citizen อาจหมายถึงรวมตัวเป็นพรรคการเมือง เสนอตัวเอง หรือในบางกรณีออกมาเป็นกรณี NGOs รวมตัวแบบนั้นก็ได้ หรือบางกรณีอาจจะเป็นในรูปของ civil disobedience หรือการเสนออารยะขัดขืน

ในที่สุดอารยะขัดขืนอาจจะมีประโยชน์ต่อสังคมที่อยู่ในกรอบที่สังคมนิยมมีความแข็งแกร่งมากขึ้น แต่ไม่ได้เป็นเผด็จการ หมายถึงไม่ได้มีที่มาเป็นเผด็จการ มีแนวโน้มจะเผด็จอำนาจมากขึ้น ก็หมายความว่ากฎหมายจะอยู่ฝั่งโน้นมากขึ้น เพราะฉะนั้นก็จะอยู่บนฐานของความชอบธรรมมากขึ้น คนซึ่งไม่เห็นด้วยจะทำอย่างไร อารยะขัดขืนเป็นทางออกทางหนึ่งในกระบวนการนี้ ผมเสนอว่าเป็นทางออกที่มีคุณประโยชน์ เพราะคุณลักษณะของมันเอื้อต่อการเป็นอารยะ และผลของมันน่าจะทำให้สังคมไทยก้าวไปสู่ความเป็นอารยะได้มากขึ้นกว่าวิธีอื่น

14 ตุลา : เงาอดีตของการเมืองบนแผ่นฟิล์ม

กัจจกร หลุยยะพงษ์

อาจารย์ประจำโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 23 สิงหาคม 2546

ห้องเรวัตติ พุทธิพันธ์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์

ปี 2546 ถือเป็นปีแห่งการครบรอบ 30 ปีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผู้เขียนเองแม้จะไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของคนในยุคนั้น แต่ก็ถือว่าได้รับรู้เรื่องราวผ่านสื่อต่างๆ มากมาย นับตั้งแต่ประวัติศาสตร์บอกเล่าของผู้คนร่วมสมัยข่าวหนังสือพิมพ์ หนังสือบันทึกเหตุการณ์ วิดีทัศน์ที่ถ่ายทำเหตุการณ์จริง และที่สำคัญที่สุดคือภาพยนตร์ไทยยอดเยี่ยมหลายเรื่อง เช่น “เทพธิดา โรงแรม” (2516) “ทองปาน” (2519) “เวลาในขวดแก้ว” (2533) “14 ตุลา : สงครามประชาชน” (2544) เป็นต้น

แต่ดูเหมือนว่าเมื่อเวลานักวิชาการทั้งนักรัฐศาสตร์นักประวัติศาสตร์พูดถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 16 ต่างพากันอ้างอิงหลักฐานต่างๆ โดยมองข้ามสื่อภาพยนตร์ยอดนิยม (popular film) แม้แต่งานของระวีวรรณ ประกอบผล (2528) ซึ่งทำวิจัยเรื่อง “สื่อมวลชนกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย” เน้นเหตุการณ์วิกฤติยุค 14 ตุลาคม และ 6 ตุลาคม ก็จับจ้องเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ และโทรทัศน์เท่านั้น ทั้งๆ ที่ในโลกความเป็นจริง โลกของภาพยนตร์ได้รุกคืบและอยู่รอบกายของเราทุกคน ยิ่งกว่านั้น คนส่วนใหญ่จะเข้าใจประวัติศาสตร์ผ่านหนังมากกว่าตัวบทอักษร และก็ชอบประวัติศาสตร์ที่ผลิตเป็นภาพยนตร์ เช่น กรณีภาพยนตร์เรื่อง “สุริโยไท” (สาลิน ตั้งชูรัตน์, 2544) ในโลกของวิชาการ มีเพียงนักวิชาการด้านสื่อภาพยนตร์บางท่านสนใจศึกษาภาพยนตร์ยอดนิยมในยุคนั้น แต่ก็ยังศึกษาบทบาทหน้าที่ของภาพยนตร์ในฐานะการสะท้อนปัญหาสังคม(การเมือง) เช่น งานของอนุสรณ์ ศรีแก้ว (2534) ทวีป วรดิกล และคนอื่น (2539) และอัญชลี ชัยวรภาพร (2540)

ดังนั้น ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งที่สนใจสื่อภาพยนตร์ จึงขอลองเสนอแนวคิดการศึกษาเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ผ่านสื่อภาพยนตร์ยอดนิยมของไทย เพื่อทบทวนทัศนคติของภาพยนตร์และขยายมิติการมองเหตุการณ์ 14 ตุลาคม โดยมองใน 4 ประเด็น

ประเด็นแรก ประวัติศาสตร์กับภาพยนตร์คู่ขัดแย้งที่รักกัน(ไม่) ได้ ผู้เขียนจะลองตอบคำถามถึงสาเหตุที่นักวิชาการส่วนใหญ่ละเลยการศึกษาสื่อภาพยนตร์ โดยเสนอให้เห็นทัศนะของนักวิชาการต่อสื่อภาพยนตร์ จากอดีตสู่ปัจจุบันบนกรอบคู่ขัดแย้งเรื่องประวัติศาสตร์กับภาพยนตร์ของ Mark C. Carnes (1995) และ Robert A. Rosenstone (1996) ด้านหนึ่งมองว่าภาพยนตร์คือประวัติศาสตร์ที่บิดเบือน แต่ในอีกด้านหนึ่ง มองภาพยนตร์คือประวัติศาสตร์แบบใหม่

ประเด็นที่สอง ความหมายและการให้ความหมายภาพยนตร์ 14 ตุลาคม ผู้เขียนจะลองเสนอให้เห็นภาพยนตร์ 14 ตุลา (ซึ่งมิได้มีความหมายถึงภาพยนตร์เรื่อง “14 ตุลา: สงครามประชาชน”) ในความหมายที่กว้างขึ้น ตลอดจนแสดงให้เห็นทัศนะต่อภาพยนตร์ทั้งสาม เราสามารถแบ่งภาพยนตร์ ออกเป็น 3 กลุ่มบนเกณฑ์เรื่องความใกล้ชิดของเหตุการณ์และประเด็นการผลิตภาพยนตร์ กลุ่ม

แรก ภาพยนตร์ที่ผลิตในยุคนั้น และหมายรวมถึงภาพยนตร์ที่ได้รับอิทธิพลใน ยุคถัดมา ดังแนวคิดของนักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์เช่น อัญชลี ชัยวรภาพร (2540) กลุ่มที่สอง ภาพยนตร์ที่ไม่ได้ผลิตในยุคนั้นแต่พูดถึงเหตุการณ์ดังกล่าว เช่น “เวลา ในขวดแก้ว” (2533) “14 ตุลา : สงครามประชาชน” (2544) และกลุ่มที่สาม ภาพยนตร์ที่มีได้พูดถึงเหตุการณ์นั้นแต่มีนัยยะแฝง หรือกล่าวได้ว่าเป็น “ประวัติศาสตร์อำพรางในภาพยนตร์” เช่น “บุญชู” (2531-38)

ประเด็นที่สาม การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของภาพยนตร์จาก “การเมือง” สู่ “การ มุ่ง” สืบเนื่องจากปริมาณการผลิตภาพยนตร์ที่เสนอประเด็นสังคม (เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลา) กำลังลดถอยลง ผู้เขียนจะเสนอให้เห็นการแปรเปลี่ยนเนื้อหาของ ภาพยนตร์ยอดนิยมจาก “การเมือง” สู่ “การมุ่ง” อันเป็นผลจากบริบทที่แตกต่างกัน พร้อมกันนั้นจะอธิบายความหมายของการเมืองจาก “การเมืองเชิงแข่งขัน” สู่ “การเมืองในชีวิตประจำวัน”

ประเด็นสุดท้าย นานาทักษะของคนเดือนตุลา และนักศึกษายุค หลัง ฮ. นก ฮูกต่อภาพยนตร์ 14 ตุลา ที่ผ่านมากาวิวิเคราะห์ภาพยนตร์ จะจำกัดเฉพาะการ วิเคราะห์เนื้อหาของภาพยนตร์ แต่ในทักษะของนักวัฒนธรรมศึกษา (cultural's studies) ผู้กระโดดเข้าศึกษาภาพยนตร์จะขยายขอบเขตการวิเคราะห์สู่การศึกษา ทักษะของคนดูต่อภาพยนตร์ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า คนดูที่แตกต่างกันอาจ ที่จะเข้าใจความหมายภาพยนตร์เหมือนหรือแตกต่างกัน นั่นก็หมายความว่า คนดูในยุคเหตุการณ์อาจดูภาพยนตร์ 14 ตุลา เหมือนหรือต่างจากนักศึกษา วัยหลังเจนเนอเรชั่น ฮ.นกฮูก

1. ประวัติศาสตร์กับภาพยนตร์คู่ขัดแย้งที่รักกัน(ไม่)ได้

ตามทักษะของคนทั่วไปภาพยนตร์อาจเป็นเพียงความบันเทิง บางครั้งอาจ มองว่าภาพยนตร์เป็นเพียงยาฝิ่นที่บรรเทาอาการความเจ็บปวดที่ได้รับจากสังคม และที่เลวร้ายที่สุดคือภาพยนตร์เป็นเพียงน้ำเน่าราคาถูก

เฉกเช่นเดียวกับทัศนคติของนักประวัติศาสตร์ที่มีต่อภาพยนตร์ตั้งแต่ อดีตถึงปัจจุบัน ภาพยนตร์ถือเป็นศัตรูอันตรายอย่างยิ่งต่อแวดวงประวัติศาสตร์ ในยุคแรก เมื่อภาพยนตร์เริ่มหาญกล้าเล่าเรื่องอดีต นักประวัติศาสตร์ชาว

อเมริกันนาม Louis Gottschalk เขียนจดหมายประท้วงบริษัทผลิตภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดในปี 1935 ถึงการละเลยเนื้อหาประวัติศาสตร์ และพยายามบิดเบือนและกระตุ้นให้วงการภาพยนตร์ต้องมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษายามผลิตภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ (R.Rosenstone, 1996) และหากเราลองตรวจสอบอุตสาหกรรมภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดที่ผลิตภาพยนตร์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เพิ่มเติม ก็จะพบเหตุการณ์ในทำนองเดียวกัน เนื้อหาของภาพยนตร์ที่พูดถึงอดีตโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาฟริกาตอนเหนือ มีนัยยะของโรแมนติคเพียงอย่างเดียวและมองข้ามเนื้อหาอื่น ๆ (R.Rosen stone, 1996 และ Bernstein and Studler, 1997)

แม้ในปัจจุบัน แนวคิดที่มองภาพยนตร์คือความลวงยังไม่เลือนหายไป Mark C. Carne (1995) ยืนยันคำกล่าวในหนังสือเรื่อง Past Imperfect โดยรวบรวมงานเขียนของบรรดานักประวัติศาสตร์ที่วิเคราะห์ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ เพื่อชี้ว่าประวัติศาสตร์ในหนังอาจมีไข่ของจริง Carla Rahn Phillips และ William D. Phillips ถือเป็นตัวอย่างของนักประวัติศาสตร์ที่วิพากษ์ภาพยนตร์ที่กล่าวถึง Christopher Columbus เรื่อง "1492: The Conquest of Paradise" และ "Christopher Columbus: the Discovery" (1992) ว่าแม้ภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องจะพยายามเสนอภาพของ Columbus แต่ก็มองแตกต่างกันไปจากความจริง ยิ่งกว่านั้นยังถูกวิพากษ์ในฐานะประวัติศาสตร์ที่ "ถูก ตัด/ต่อ/ปรับ/เปลี่ยนแปลงและสร้างใหม่"

งานของ Carne ส่งอิทธิพลต่องานของริงสรร์ ธนะพรพันธุ์ (2546) ในบทความเรื่อง "ประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์" ก็ชี้ให้เห็นสอดคล้องกันว่า ภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดที่พูดถึงประวัติศาสตร์มักจะบิดเบือนและไม่สมจริง ริงสรร์ยกตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง JFK และ Nixon ของผู้กำกับ Oliver Stone ติความเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ไม่ถูกต้อง และอาจมีร่องรอยแห่งจินตนาการสูงเหนือความเป็นจริง พร้อมทั้งเรียกร้องว่า

"นวนิยายประวัติศาสตร์จักต้องไม่ผิดข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ บรรทัดฐานดังกล่าวนี้มิได้ปรากฏเฉพาะในโลกหนังสือเท่านั้น หากกำลังก่อตัวเป็นบรรทัดฐานใหม่ในโลกภาพยนตร์ด้วย"

(ริงสรร์ ธนะพรพันธุ์, 2546 : 237)

หากลองวิเคราะห์กรอบวิธีคิดข้างต้นจะพบว่าภาพยนตร์เป็นเพียงจินตนาการของผู้เขียน (อิงนิยามมากกว่าอิงข้อมูล) ภาพยนตร์คือความหลง และภาพยนตร์ มิได้สร้างจากผู้เชี่ยวชาญเช่นนักประวัติศาสตร์

แต่สำหรับนักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่เช่น R.Rosenstone (1996) กลับมองประวัติศาสตร์กับภาพยนตร์ในมุมที่แตกต่างกันออกไป ประเด็นแรก Rosenstone มองภาพยนตร์ประวัติศาสตร์เป็นปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวัน (everyday life) ที่คนดูส่วนใหญ่เสพและเข้าใจมากเสียยิ่งกว่าการอ่านหนังสือเสียด้วยซ้ำ ประเด็นถัดมา ยังรื้อสร้างความหมายของ “ประวัติศาสตร์” ทั้งในมิติการสร้างและการตีความความจริงจาก “ความจริง” สู่ “การสร้างความจริง” ตลอดจนให้ “สิทธิ” การสร้างและตีความหมาย “ความจริง” แก่คนทั่วไป

R.Rosenstone (1996) และชาฎิววิทย์ เกษตรศิริ (2542) นักประวัติศาสตร์ ทั้งคู่มองประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์พินคำถาม “ความจริง” ในภาพยนตร์คืออะไร และเสนอให้เห็นว่า “ความจริง” อาจเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับว่า “ใคร” คือ “ผู้สร้างความเป็นจริง” หรือมุ่งสู่คำถามว่า “ความจริงนั้นถูกสร้างอย่างไร และบนเงื่อนไขอะไร” กรณีของชาฎิววิทย์ (2542) วิเคราะห์ภาพยนตร์เรื่อง “บ้านไร่นาเรา” “เลือดทหารไทย” และ “พระเจ้าช้างเผือก” โดยมีได้มองว่าภาพยนตร์ทั้งสามเป็นเรื่องที่น่าเสนอประเทศไทยบิดเบือน แต่มองว่ามันถูกสร้างบนความจริงของผู้สร้างคือจอมพล.ป และนายปรีดี พนมยงค์ โดยมุ่งเป้าหมายการสนับสนุนการเมืองของแต่ละคน

ประเด็นถัดมา R.Rosenstone (1996) เสนอว่า การที่ “ประวัติศาสตร์” ถูกเขียนโดยนักประวัติศาสตร์ผู้เดียว หรือตามที่เสนอของ M. Foucault อำนวยการเขียนนั้นตกอยู่ในอุ้งมือของนักประวัติศาสตร์ แต่เมื่อภาพยนตร์ถูกผลิตโดยคนหลายคนทั้งผู้สร้าง ผู้กำกับ ผู้เขียนบท ดารา และแม้แต่แผนกเสื้อผ้า (เช่น การออกแบบเสื้อผ้าของเหตุการณ์ในยุคต่างๆ ย่อมกำหนดความหมายที่ต่างหาก) จึงย่อมสร้างความไม่พอใจต่อนักประวัติศาสตร์ ซึ่งแทนที่จะเป็นผู้สร้างแต่กลับกลายเป็นเพียงผู้ดูเท่านั้น

ประเด็นที่สี่ R.Rosenstone (1996) ถึงกับเปรียบเทียบให้เห็นว่า การเขียนประวัติศาสตร์อาจมิได้แตกต่างไปจากการทำภาพยนตร์กล่าวคือ “เล่าเรื่อง”

เพียงแต่ว่าประวัติศาสตร์เป็น “ตัวอักษร” ส่วนภาพยนตร์เป็นการเสนอ “ภาพ” ซึ่งถือเป็นพัฒนาการของประวัติศาสตร์จากยุคบอกเล่าสู่ตัวอักษรและภาพในที่สุด (oral-written-visual) นอกจากนั้น จุดเด่นของภาพยนตร์คือสร้างความสมจริงเหนือสื่ออักษร ทำให้นักประวัติศาสตร์ต้องย้อนกลับมาทบทวนความหมายของประวัติศาสตร์อีกครั้งว่า อาจมีได้หมายถึงประวัติศาสตร์ตามนิยามของนักประวัติศาสตร์ แต่หมายถึงการที่คนทั่วไปให้ความหมายประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็น การมอบ “อำนาจ” การสร้าง และตีความหมายประวัติศาสตร์ให้กับคนทั่วไป (แต่นั้นแหละก็ส่งผลให้นักประวัติศาสตร์ค่อนข้างเอาว่า ภาพยนตร์เป็นตัวการที่รื้อ และสร้างข้อมูลประวัติศาสตร์ผิดๆ และร้ายเวทย์มนต์ให้กับคนทั่วไปหลงเชื่อ)

ประเด็นสุดท้าย R.Rosenstone (1996) ยังย้ำว่า ปัจจุบันภาพยนตร์ประวัติศาสตร์กำลังทำหน้าที่เป็นนักวิชาการประวัติศาสตร์ เพราะมันไม่ได้แค่ นำเสนอประวัติศาสตร์ แต่ยังใช้การวิจัย การพิสูจน์ข้อมูลต่างๆ ผนวกกันจน ประหนึ่งเรื่องจริง (ตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์เรื่องสุริโยไท มีนักประวัติศาสตร์หลาย ท่านช่วยทำข้อมูลให้กับผู้ผลิต)

ดังนั้น แม้ภาพยนตร์ประวัติศาสตร์เดิมอาจถูกตั้งข้อสงสัยเรื่อง “ความจริง” แต่ด้วยกรอบแนวคิดประวัติศาสตร์ยุคหลังสมัยใหม่ที่สนใจ “ความจริง ภายใต้ บริบทอะไร” จึงทำให้กระแสความสนใจของนักประวัติศาสตร์เริ่มหันกลับมาสนใจให้กับภาพยนตร์มากขึ้น เพื่อศึกษาว่า “ความจริงในภาพยนตร์นั้นเกิดขึ้นบน เงื่อนไขอะไร” ตลอดจนวิเคราะห์ “ความสัมพันธ์ของชุดความจริง(ที่สร้างขึ้น) กับคนดู” (ซึ่งจะขอกล่าวต่อไปในหัวข้อที่สี่)

2. ความหมายและการให้ความหมายภาพยนตร์ 14 ตุลา

ในตอนต้น ผู้เขียนได้เกริ่นนำให้เห็นความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ กับการศึกษาภาพยนตร์พอสังเขป แต่เนื่องจากภาพยนตร์ที่สนใจศึกษานอกเหนือ จากเป็นภาพยนตร์ประวัติศาสตร์แล้ว ยังถือเป็นภาพยนตร์การเมืองอีกด้วย ดังนั้น จึงขออนุญาตความหมายของภาพยนตร์ 14 ตุลา ให้ชัดเจนพร้อมทั้งเสนอ ทิศนะต่อการมองภาพยนตร์ควบคู่กันไป

ในที่นี้ ผู้เขียนจะนิยามความหมายภาพยนตร์ประวัติศาสตร์การเมือง 14 ตุลา ออกเป็น 3 กลุ่ม โดยใช้เกณฑ์ความใกล้ชิดของสถานการณ์และยุคของการผลิต กลุ่มแรกมุ่งเฉพาะภาพยนตร์ที่ผลิตในยุคนั้น และอาจรวมถึงภาพยนตร์ในยุคใกล้เคียง บางครั้งนักวิชาการมองว่าเป็น “ภาพยนตร์แนวสะท้อนสังคม” กลุ่มที่ 2 ภาพยนตร์ที่มีได้ผลิตในยุคนั้นแต่พุ่งถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา และกลุ่มที่ 3 ภาพยนตร์ที่มีได้พุ่งถึงเหตุการณ์นั้นแต่มีนัยยะแฝงรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพยนตร์ 14 ตุลา ที่ผลิตในยุคนี้

งานของนักวิชาการส่วนใหญ่ เช่น ทวีป วรดิกล และคนอื่น (2539) และ อัญชลี ชัยวราพร (2540) จะให้ความสำคัญต่อภาพยนตร์ 14 ตุลา 16 ที่ผลิตในยุคนี้รวมถึงภาพยนตร์ที่เกิดในช่วงเวลาใกล้เคียงเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 และช่วงหลังอีกประมาณ 4-5 ปี (2525) พร้อมทั้งวิเคราะห์ถึงความเป็นมา กลุ่มผู้สร้าง เนื้อหาของภาพยนตร์

ในแง่ของความเป็นมา อัญชลี ชัยวราพร ชี้ให้เห็นว่า ภาพยนตร์ในยุคนี้เริ่มต้นตั้งแต่การได้รับอิทธิพลจากภาพยนตร์ทศวรรษที่ 1960 ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นยุคที่คินนุ่่มสาวของสหรัฐฯ เริ่มทำหายและตั้งคำถามต่อระบบสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามเวียดนาม เช่น ภาพยนตร์เรื่อง The Graduate และ One Flew Over the Cuckoo's Nest เมื่อภาพยนตร์เหล่านี้แผ่ขยายสู่คนรุ่นใหม่ในสังคมไทย ประกอบทั้งบรรยากาศการเมืองทั้งภายในและภายนอกยุค 2510 เป็นต้นมา เริ่มคุกรุ่นด้วยความขัดแย้งของผู้นำและลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ภาพยนตร์ไทยเปลี่ยนแปลงไปจากภาพยนตร์ 16 มม. ที่ผูกขาดเนื้อหาประเภท “น้ำเน่า” เริ่มได้รับการทบทวน นักวิชาการด้านภาพยนตร์เชื่อว่าภาพยนตร์เรื่อง “โทน” (2513) ของเบ็ยก โปสเตอร์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการผจญโชคชะตาของคนชนบทในกรุง ถือเป็นส่วนหนึ่งของแรงผลักดันสำคัญให้ภาพยนตร์ไทยเปลี่ยนแปลง กระแสสู่ “การสะท้อนภาพสังคม”

ฝั่งผู้ผลิต นักทำหนังยุคนี้ก้าวสู่วงการพร้อมพกดุคมการณ์มาเต็มกระเป๋าดังเช่น ม.จ. ขาดริเฉลิม ยุคล กับภาพยนตร์สะท้อนปัญหาของหมอดูตมการณ์สูงที่ต้องการต่อต้านคอร์ปชั่นเรื่อง “เขาชื่อกานต์” (2516) และสั๊กกะ จารุจินดา

กับภาพยนตร์เรื่อง “ตลาดพรหมจารี” อีกทั้งคลื่นลูกใหม่ในแวดวงหมานเดย์ในยุคต่อๆ มา เช่น ยุทธนา มุกดาสนิท (เทพธิดา บาร์ 21, 2521) สุรสิทธิ์ ฆารธรรม (ครูบ้านนอก, 2521) สุชาติ วุฒิชัย (น้ำค้างหยดเดียว, 2521) มานพ อุดมเดช (ประชาชนนอก, 2522) บัณฑิต ฤทธิ์ถกล (คนดีที่บ้านด่าน, 2528)

สำหรับเนื้อหา ภาพยนตร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 16 โดยตรง มีภาพยนตร์ไม่กี่เรื่องเช่น “เทพธิดาโรงแรม” (2517) และ “ทองปาน” (2518-9)

ภาพยนตร์เรื่อง “เทพธิดาโรงแรม” (2517) เป็นผลงานของ ม.จ.ชาติเรณิม ยุคล เสนอเรื่องราวของโสเภณีแต่กลับมีฉากเดินขบวนของนักศึกษาในช่วง 14 ตุลา ตัดแทรกอยู่ นัยยะหนึ่งอาจเป็นการประชดประชันว่าขณะที่คนส่วนมากเรียกร้องเสรีภาพแต่ผู้หญิงตัวเล็กๆ กำลังถูกทำร้าย (อัญชลี ชัยวรพร, 2540) ส่วนภาพยนตร์เรื่อง “ทองปาน” (2518-9) ถือเป็นภาพยนตร์ที่ให้บรรยากาศตั้งแต่ปี 2516-2519 ผู้ผลิตเป็นการรวมตัวของกลุ่มนักศึกษาและอาจารย์เช่น ไพลิน จงสกุล ยุทธนา มุกดาสนิท สุรสิทธิ์ ฆารธรรม เป็นต้น หนึ่งต้องการสะท้อนให้เห็นปัญหาของทั้งด้านนักวิชาการและนักศึกษา เปรียบกับชาวบ้านเช่น ทองปานในยุค 16-19 ซึ่งเริ่มด้วยเสรีภาพ และจบลงด้วยความตาย หนึ่งเปิดฉากด้วยช่วงหลังเหตุการณ์ 2516 ทองปานตัวแทนชาวบ้านได้รับคำแนะนำให้เข้าร่วมสัมมนาเรื่อง “เชื่อน” ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากนั้น หนึ่งจะตัดสลับอดีตอันยากลำบากของเขากับการสัมมนา ภายในห้องสัมมนา มีการฉายสไลด์เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 16 และจบลงด้วยการให้ทองปาน เริ่มพูด แต่เขาก็จากไปพร้อมค้นพบว่าเมียตาย หนึ่งปิดฉากด้วยข้อความภาษาอังกฤษสั้นๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ส่งผลให้ผู้ผลิตถูกจับ และหลายคนหนีเข้าป่า

ภาพยนตร์ที่ผลิตนอกเหนือจากนั้น จัดเป็นภาพยนตร์ที่วิพากษ์สังคม ปัญหาการเมืองคอร์ปชั่น ความล้มเหลวของระบบราชการ ความยากจนของชาวบ้าน แต่มิได้ให้ภาพเหตุการณ์ 14 ตุลาคมโดยตรง เช่น ภาพยนตร์เรื่อง “เทวดาเดินดิน” ของหม่อมเจ้าชาติเรณิม ยุคล เสนอภาพความตกต่ำของสังคมไทย อัญชลี ชัยวรพร (2540) กล่าวยั่วว่า แม้จะมีความพยายามเสนอภาพเหตุการณ์ 14 ตุลา ในภาพยนตร์เรื่อง “ฝันแสนห้า” โดยยุทธนา มุกดาสนิท

อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับนักศึกษาที่เป็นลูกชานาและผ่านเหตุการณ์ 14 ตุลา เมื่อเรียนจบก็กลับบ้านตั้งสหกรณ์ ทว่าหนักกลับสร้างไม่เสร็จ

ทัศนะของนักวิจารณ์และนักวิชาการต่างให้การยอมรับภาพยนตร์ยุคนี้และยกย่องว่า “ทำหน้าที่สะท้อนปัญหาสังคมได้ดีที่สุด” ทวีป วรดิลก และคนอื่น (2533) มองว่าแม้หนังยุคนี้จะถูกภาครัฐควบคุม บางครั้งก็ระงับการฉาย (เช่น “ทองปาน”) หรือมีความพยายามต่อสู้ด้วยอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน พลุกระดมให้ชาวบ้านหวาดกลัวลัทธิคอมมิวนิสต์ เช่นภาพยนตร์ เรื่อง “แหกค่ายนรก” “หนักแผ่นดิน” เป็นต้นแต่ภาพยนตร์ยุคนี้ก็กลับทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์สังคมได้อย่างถึงพริกถึงขิงอย่างไรก็ตาม เมื่อพายุแห่งลัทธิการเมืองพัดผ่านไปแล้ว ภาพยนตร์ที่สะท้อนสังคมก็ได้กลับมาเติบโตแต่เลื่อนหายไปทีละน้อยทีละน้อย ตั้งแต่ในปี 2525 และกลับแทนที่ด้วยภาพยนตร์ “วัยรุ่นุ่น” อันส่งผลให้เกิดการวิพากษ์ภาพยนตร์ในแง่ลบ (ดังที่จะกล่าวต่อไปในหัวข้อที่ 3)

ภาพยนตร์ที่มีได้ผลิตในยุคนี้ตั้งแต่พุดถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา

กล่าวได้ว่าภาพยนตร์ที่พุดถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ที่ผลิตในเหตุการณ์ได้รับการยกย่องในฐานะภาพยนตร์ที่สะท้อนสังคมได้อย่างดีเยี่ยม ในทางกลับกัน ภาพยนตร์ที่เรียงร้อยเรื่องราวของเหตุการณ์ 14 ตุลา 16 และ 6 ตุลา 19 ที่ผลิตในยุคหลัง เช่น “เวลาในขวดแก้ว” (2533) ของ 3 ผู้กำกับ ประยูร วงษ์ชิน อมรศรี เย็นสำราญ และอนุกุล จาโรทก และภาพยนตร์เรื่อง “14 ตุลา: สงครามประชาชน” (2543) โดยบัณฑิต ฤทธิกุล กลับประสบชะตากรรมในด้านตรงกันข้าม กล่าวคือได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ทั้งด้านบวกและด้านลบระคนกัน ในด้านบวก จะมองความพยายามในการสะท้อนเนื้อหาของเหตุการณ์ 14 และ 6 ตุลา และภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องต่างพากันกวาดรางวัลจากสถาบันภาพยนตร์หลายแห่ง แต่ในด้านลบนั้น ภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องถูกตั้งข้อสงสัยต่อเนื้อหาที่น่าเสนอทั้งในแง่มุมการผลิตซ้ำจากนวนิยายและความเป็นจริง

ภาพยนตร์เรื่อง “เวลาในขวดแก้ว” เป็นภาพยนตร์ที่ผลิตซ้ำจากนวนิยายที่ได้รับความนิยมของประภัสสร เสวิกุล ผู้ประพันธ์บรรจงถ่ายถอดเนื้อหาของ “ความรักของครอบครัว” “ความรักของหนุ่มสาว” ให้ผสมกลมกลืนกับ “สงคราม

กลางเมือง” และจบลงด้วยเหตุการณ์ 14 ตุลา อันถือเป็นฉากสำคัญตอนท้ายเรื่อง ส่งผลให้ผู้อ่านต่างพากันน้ำตาตก ยามตัวละครเช่น “ป้อม” หญิงสาวที่หลงรัก “นัต” กลับเสียชีวิตลงในการประท้วงภาครัฐ แต่เมื่อตัวอักษรได้แปรรูปเป็นภาพยนตร์ เหตุการณ์ 14 ตุลา ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในภาพยนตร์ กลับลดทอนความสำคัญลงไป ตัวอักษรที่แสดงให้เห็นเหตุการณ์การเดินทางประท้วงของนิสิตนักศึกษาในนวนิยาย กลับถูกแทนที่ด้วยภาพโรงพยาบาลและเตียงนอนของป้อม จะด้วยเหตุผลในแง่เทคนิคการผลิต ความต้องการของผู้อ่านที่ ต้องการเน้นเฉพาะประเด็นความรัก หรือไม่ต้องการกระทบต่อการเมืองและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ก็ล้วนแล้วส่งผลให้การให้คำต่อ “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม” ในภาพยนตร์กลับลดลงไปอย่างน่าเสียดาย จนเหลือแต่เพียงนัยยะของความรักของครอบครัวกับหนุ่มสาวเท่านั้น

สำหรับภาพยนตร์เรื่อง “14 ตุลา : สงครามประชาชน” แม้จะได้รับรางวัลพระสุรัสวดีถึง 5 รางวัล และได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็นภาพยนตร์ที่กล้านำเสนอเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 16 - 6 ตุลาคม 19 อย่างละเอียดลออ แต่ก็ยังมิได้ช่วยให้หลายฝ่ายเข้าใจให้ เมื่อเทียบกับภาพยนตร์ที่ผลิตในยุคนั้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ถูกมองข้ามก็คือคำถามเรื่อง “ความจริง” กับ “ความลวง” ในภาพยนตร์ ขณะที่ภาพยนตร์เรื่อง “เวลาในขวดแก้ว” รอดพ้นจากคำถามดังกล่าวอย่างหวุดหวิด เนื่องจากถูกผลิตซ้ำจากนวนิยายซึ่งมีฐานคติเบื้องต้นในฐานะจินตนาการและความโรแมนติก แต่ภาพยนตร์เรื่อง “14 ตุลา: สงครามประชาชน” กลับวางอยู่บน (อัต) ชีวประวัติของอดีตผู้นำนักศึกษายุค 14 ตุลาคม นาม ดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้ผันตัวจากนักศึกษาสู่นักต่อสู้เผด็จการในเมืองและป่าช่วงปี 2516 เป็นต้นมา จึงทำให้หลายฝ่ายตั้งคำถามว่า “ภาพยนตร์เรื่องนี้” คือ “ความจริง” หรือ “ความลวง” กันแน่

แม้ว่าเสกสรรค์ ประเสริฐกุล จะกล่าวย้าว่าภาพยนตร์เรื่องนี้วางอยู่บนเงื่อนไขของ “ภาพยนตร์” ดังนั้นตัวอักษรจากชีวิตของเขาจึงย่อมมีการ “ตัดต่อ/เสริม/แต่ง” เพื่อให้เข้ากับการเล่าเรื่องในแบบภาพยนตร์ ทั้งการคัดตัวนักแสดง การออกแบบเครื่องแต่งกาย การผสมเพลง การตั้งชื่อเรื่อง แม้แต่การตัดต่อให้เนื้อหาอยู่ภายในเวลา 2 ชั่วโมง จึงถือเป็นการปรับเปลี่ยนประวัติศาสตร์ชีวิต

ของเสกสรรคีให้กลายเป็นภาพยนตร์ (อ้างจาก กนก สงิมทอง, 2544) แต่ผู้ชมหลายคนอาจไม่ได้คิดเช่นนั้น เนื่องจากเทคนิคการเล่าเรื่องของผู้กำกับนามบัณฑิต ฤทธิกุล กลับเล่าเรื่องด้วยการ ใช้เทคนิค “ภาพขาวดำ” “การคัดเลือกตัวแสดงที่ใกล้เคียงบุคคลจริง” “การใช้ฉากจริง” และแม้แต่การตัดสลับกับภาพวิถีทัศน์เหตุการณ์จริง ส่งผลให้คนดูกลับคิดว่าเนื้อหาทั้งหมดคือเรื่องจริง ในแง่กลับกันเมื่อตัวบุคคลเช่น เสกสรรคีกลายเป็น “บุคคล” ในภาพยนตร์ เขาก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ โดยเฉพาะคน 14 ตุลา และ 6 ตุลา กลับตัดสินบนข้อเท็จจริงว่า เนื้อหาทั้งหมดคือ “ความหลง” (สำหรับกรณีการวิเคราะห์ผู้ชมอาจดูเพิ่มเติมได้จากหัวข้อที่ 4)

ภาพยนตร์ที่มีได้พูดถึงเหตุการณ์นั้นแต่มีนัยยะแฝง

นอกเหนือจากภาพยนตร์ที่ผลิตขึ้นในยุคนั้น และภาพยนตร์ที่กล่าว ถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา โดยตรงแล้วนั้น ผู้เขียนยังขอมองแตกต่างไปจากคนทั่วไปโดยจัดประเภทภาพยนตร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา โดยอ้อม แม้น จะไม่ใช่ภาพเหตุการณ์ ลำดับเวลา และสถานที่ยุคนั้น ทว่าเนื้อหาภายใน กลับ ระบุถึงการต่อสู้ของนักศึกษารุ่นใหม่ที่เจริญรอยตามบรรดาศิษย์รุ่นพี่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง “ประวัติศาสตร์อำพราง” ของการต่อสู้ของนักศึกษา 14 ตุลา ที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์รุ่นใหม่ ในทัศนะของผู้เขียน การอำพรางช่วย เปิดโอกาสให้คนเข้าใจการทำงานของนักศึกษาเพื่อสังคม อีกทั้งยังช่วยตอกย้ำ วิถีการทำงานของรุ่นพี่ที่เน้นการต่อสู้เพื่อสังคม (โดยไม่ต้องกล่าว ถึงก็ได้) และที่เด่นชัดสุดคือผลสุดท้ายของการต่อสู้คือชัยชนะ (ซึ่งต่างจากการต่อสู้ของรุ่นพี่) ในที่นี้ผู้เขียนจะสาธิตให้เห็นการอำพรางของประวัติศาสตร์ 14 ตุลา ในภาพยนตร์ตลกเรื่อง “บุญชู”

เมื่อแรกเริ่มเดิมที ผู้เขียนดูภาพยนตร์เรื่อง “บุญชู” จากการทำกับของบัณฑิต ฤทธิกุล ด้วยความสนุกสนาน บัณฑิตผลิตภาพยนตร์ทั้งหมด 8 ภาค (แต่มีจำนวน 6 ตอน) ตั้งแต่ปี 2531-2538 เป็นต้นมา อันได้แก่ “บุญชู ผู้นำรัก”, “บุญชูสองน้องใหม่”, “บุญชูห้าเนื้อหอม”, “บุญชูหกโลกนี้คือออกสุดสวย น่ารัก น่าอยู่ ถ้าห่วย”, “บุญชูเจ็ดรักเธอคนเดียวตลอดกาล ไครอย่าแตะ” และ “บุญชูเพื่อเธอ” ภาพยนตร์ทั้งหมดทำรายได้ อย่าง มากและได้รับการกล่าวขวัญในแง่

อารมณ์ตลกขบขัน ประชดประชัน แดกดันหนุ่มบ้านนอกที่หาญกล้าเดินทางเข้า
กรุงเทพ เพื่อต้องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมุ่งหวังว่าการสอบ
เข้ามหาวิทยาลัยและเรียนคณะเกษตร จะสามารถกลับไปช่วยเหลือการเกษตร
ที่บ้านได้

บัณฑิตมองตนเองว่าเขาสร้างงานเรื่องนี้ จากแรงบันดาลใจที่เห็นสังคม
เปลี่ยนแปลงและขาดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

“แม้ว่าเรื่องบุญชูจะเป็นหนังตลาดแต่หนังเรื่องนี้ไม่ได้มีเนื้อหาตลกเพียง
ด้านเดียว บุญชูคือตัวแทนของสิ่งที่สังคมไทยกำลังขาดนั่นคือความเอื้ออาทร
ต่อกัน ผมเขียนบทให้บุญชูเป็นคนดีมากๆ ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น ถ้าคนสามารถ
จับจุดได้ว่า ในหนังตลกที่เขาดูมีมโนธรรมเล็กๆ แทรกอยู่ตลอดเรื่อง นั่นคือสิ่ง
ที่เขาได้รับจากบุญชูโดยไม่รู้ตัว....”

(วันดี สันติวุฒิมะริ สัมภาษณ์บัณฑิต ฤทธิ์กุล, 2540: 152)

แต่เมื่อลองได้พินิจวิเคราะห์อย่างละเอียด ประกอบกับประวัติการทำงาน
ของผู้กำกับตามแนวคิดของทฤษฎีผู้กำกับ (author theory) จะพบว่าผู้กำกับ
เช่นบัณฑิต ซึ่งมีบทบาทในการสร้างงานที่เกี่ยวข้องกับสังคมและเหตุการณ์ 14
ตุลามาโดยตลอด เช่น งานเรื่อง “คนดีที่บ้านด่าน” (2528) อาจส่งผลให้งานของ
เขาเช่น “บุญชู” คือส่วนหนึ่งเป็นภาพตัวแทนของคนหนุ่มในยุค 14 ตุลา ที่
เปลี่ยนแปลงเวลาและสถานที่ และพรางตากาโรวิพากษ์สังคมด้วยเสียงหัวเราะเท่า
นั้น นอกจากนั้น หากลองพิจารณาภาพยนตร์ในยุคดังกล่าวก็จะพบว่า แม้จะมี
การนำเสนอภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา เช่น “ซีมน้อยหน้อย กระล่อน
มากหน้อย” (2528) “ปลื้ม” (2529) “ฉลุย” (2531) “เจนนี กลางวันครึ่งกลาง
คืนคะ” (2539) เป็นต้น ก็อาจเป็นการนำเสนอเฉพาะมิติของความตลก ความ
รักของนักศึกษาชนชั้นกลางเพียงเท่านั้น แต่มิได้วิพากษ์วิจารณ์สังคมดังเช่น
“บุญชู” ในทางกลับกันเมื่อเทียบกับหนังสะท้อนปัญหาสังคมเมืองชนบทในยุคอดีต
ที่อาจดูเคร่งเครียดเกินไป เช่น “ลูกอีสาน” “ครูบ้านนอก” “มือปืน” ฯลฯ หนัง
เรื่อง “บุญชู” กลับเป็นหนังที่สะท้อนปัญหาสังคม ทั้งเมืองและชนบทควบคู่กับ
ความตลกขบขันได้อย่างลงตัว

“บุญชูผู้น่ารัก” เปิดตัว “บุญชูบ้านโฆ่ง” หนุ่มสุพรรณที่เพิ่งลาสิกขาและตั้งใจที่จะกวดวิชาสอบเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ จึงเดินทางเข้ากรุงเทพและพบกับเพื่อนๆ นักเรียนกวดวิชาที่หลากหลาย ทั้งต่างภูมิภาค (เหนือ-ใต้) ต่างชนชั้น (รวย-กลาง-จน) จนกลายเป็นเพื่อนสนิทของบุญชูต่อไป แม้หนังจะแสดงความตลกของคนหลากหลายที่หลากหลายทาง แต่นัยยะหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่า ภายใต้อารมณ์ขันไทยย่อมมีความหลากหลายและแตกต่างมิใช่แต่มีเพียงชนชั้นกลางเท่านั้น และอาจเป็นการตอกย้ำตามแนวคิดของจอร์จ วิจิตรวาทการ (2527: 61) ที่วิพากษ์วิจารณ์หนังสือไทยในยุค 2520-2527 เป็นต้นมาว่า เริ่มนำเสนอมิติใหม่ของคนชนบทและคนหลายชนชั้น เพราะสังคมไทยเริ่มสำนึกถึงชนชั้นโดยไม่ได้รังเกียจรังอนอีกต่อไป การเดินทางเข้ากรุงเทพของบุญชูทำให้เขาเริ่มตระหนักว่าเมืองหลวงอาจมีทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งคือความเจริญแต่อีกด้านหนึ่งก็มีภัยอันตรายต่างๆ รอบข้าง เช่น การโกหกหลอกลวง ภัยพินาศ และ การแก่งแย่งกันเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตามการมองโลกที่บริสุทธิ์ในสายตาของบุญชู เขาก็เพียรเข้าใจปัญหาต่างๆ และแก้ไขตามวิถีที่เป็นไป ดังนั้นเกือบจะทุกภาคของภาพยนตร์เรื่อง “บุญชู” เขาจะต้องยืนอยู่บนสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา กล้องจะจับภาพของบุญชูบนสะพานด้านหนึ่งคือฝั่งธนและอีกด้านคือฝั่งกรุงเทพฯ ประหนึ่งคนที่กำลังเดินข้ามจากฝั่ง(ชนบท) หนึ่งสู่(เมือง) และหยุดอยู่บนกลางสะพาน เพื่อไตร่ตรองการกระทำของตนว่า “จะเดินสู่เมืองข้างหน้าหรือจะเดินย้อนหลังสู่ชนบท” ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจกลับไปทำนาและช่วยเหลือประชาชน แต่ยังคงเดินข้ามสะพานสู่เมืองเป็นบางครั้ง เพราะยังอาศัยเทคโนโลยีบางอย่างจากเมืองอยู่ (เช่น การรับเรียน ฯลฯ) ซึ่งถือเป็นข้อสรุปที่มีใช้เป็นเพียงโลกอุดมการณ์

ขณะที่ภาคแรกอาจสะท้อนให้เห็นปัญหา(ส่วนตัว)ของเด็กหนุ่มคนหนึ่งที่กำลังก้าวสู่เมืองและอาจผิดหวังต่อการสอบเข้ามหาวิทยาลัย (ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมไทย) แต่ในภาคที่สอง “บุญชูสองน้องใหม่” ด้วยความพากเพียรเขาก็สามารถสอบเข้าได้จนสำเร็จหนังก็เริ่มแสดงให้เห็นบทบาทเพื่อส่วนรวมของบุญชูโดยนำเสนอผ่านวิถีชีวิตของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ทั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศิลปากร เกษตรศาสตร์ และรามคำแหง บัณฑิตเสนอภาระหน้าที่

ของนักศึกษานอกจากการเรียนหนังสือแล้ว เขาและเธอยังทำกิจกรรมพิเศษเพื่อพัฒนาโดยมิได้เกี่ยงงอนว่าอยู่ในมหาวิทยาลัยอะไรเราจึงเห็นภาพของไวยากรณ์ที่อยู่เกษตร เนื้อที่อยู่ศิลปากรมาช่วยโมรีที่ธรรมชาติศาสตร์หาทุนเพื่อทำกิจกรรมเป็นต้น

ในตอนี่สามหรือภาค 5 “บุญชูเนื้อหอม” เสนอภาพของการเรียนของบุญชูที่มหาวิทยาลัยเกษตร นอกจากจะตอกย้ำเป้าหมายของบุญชูกับการเรียนเกษตรเพื่อนำความรู้เทคโนโลยีการเกษตรมาปรับใช้กับการทำเกษตรกรรมที่บ้านของเขาแล้ว บุญชูยังหันมาสมัครแข่งขันเป็นนายกลโมสรเพื่อต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมให้กับรุ่นน้องที่สมควรได้รับทุน ในครั้งนี้บุญชูเริ่มเรียนรู้การโกหกหลอกลวงที่เกิดขึ้นในหมู่นักศึกษาด้วยกัน การเพิกเฉยต่อภาระกิจหน้าที่ของนิสิตนักศึกษาและแม่แต่อาจารย์ แต่ท้ายสุด ด้วยความช่วยเหลือจากเพื่อนๆ และความตั้งใจจริงของบุญชู การเรียกร้องของเขาก็ประสบความสำเร็จ

ภาพยนตร์นักศึกษาอาจจบลงด้วยฉากการเรียนจบ แต่ภาพยนตร์เรื่อง “บุญชู” ยังติดตามภารกิจของนักศึกษาหลังจากเรียนจบจะดำเนินชีวิตอย่างไร ในสังคมสมัยใหม่ในภาค “บุญชูหกโลกนี่คือออกสุดสวายน่ารักน่าอยู่ถ้าหุ่ย” บัณฑิตแสดงให้เห็นว่า ชีวิตของบุญชูและเพื่อนๆ ต้องประสบกับปัญหาสังคมทุนนิยมอันแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นซึ่งกันและกัน อันอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและการโกหกหลอกลวงระหว่างเพื่อนฝูงหากไม่สามารถก้าวพ้นเงื่อนไขดังกล่าวความสัมพันธ์ของเพื่อนนักศึกษาก็จะแตกหักได้ในที่สุด

นอกจากนั้น ผู้กำกับบัณฑิตยังตั้งคำถามบทบาทหน้าที่ของนักศึกษาที่จบแล้วจะทำหน้าที่เพื่อสังคมได้อีกหรือไม่ ท่ามกลางกระแสสังคมแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ด้วยการยืนยันบทบาทหน้าที่หลังจากเรียนจบของบุญชู ที่ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าข้าวเปลือกเพื่อสร้างความยุติธรรมให้กับชาวไร่ชาวนาชาวสุพรรณ ดังคำที่เขาปวารณาตัวตั้งแต่ภาคแรก ตลอดจนช่วยเหลือแม่ค้าตลาดน้ำที่ถูกกดขี่ข่มเหงให้รู้จักการต่อสู้ นอกจากนั้นเขายังร่วมมือกับเพื่อนและคนรักกอบกู้ “แม่น้ำ” ให้สะอาดเหมือนเดิม อันถือเป็นประเด็นที่ทำเพื่อสังคมที่แตกต่างไปจากนักศึกษา 14 ตุลา และ 6 ตุลา ในยุคเดิมที่อาจจำกัดต่อการต่อสู้เรื่องการเมือง

กล่าวโดยสรุป ภาพยนตร์ “บุญชู” ทั้ง 6 ตอนเสนอให้เห็นภาพของนักศึกษา รุ่นใหม่ที่เพียรเดินตามรอยเท้าของนักศึกษารุ่นพี่ยุค 14 ตุลา และ 6 ตุลา ผ่านชีวิตของบุญชูและเพื่อนรอบข้าง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งอาจเป็นเรื่องของนักศึกษารุ่น 14 ตุลา และ 6 ตุลา เพียงแต่เปลี่ยนเวลาและสถานที่ เพราะหากลองเปรียบเทียบโครงเรื่องของ “ฝนแสนห่า” ของยุทธนา มุกดาสนิท ที่กล่าวถึงเรื่องราวของนิสิตนักศึกษาต่างจังหวัดที่เข้ามาเรียนกรุงเทพ แล้วหันกลับบ้านเพื่อตั้งสหกรณ์ช่วยเหลือชาวบ้าน อาจไม่แตกต่างอะไรจาก “บุญชู” ซึ่งท้ายที่สุด เขาเองก็เข้าเรียนในกรุงเทพหวังเพื่อที่จะกลับไปทำงานช่วยเหลือชาวบ้านเช่นกัน จุดต่างที่สำคัญของเรื่องมีสามประการคือ ประการแรกการกระทำของบุญชูในยุคปัจจุบัน เป็นเรื่องดีงามและไม่เป็นคอมมิวนิสต์ดังเช่นยุคอดีต ประการที่สอง การต่อสู้ของบุญชูประสบความสำเร็จต่างจากรุ่นพี่ที่ล้มเหลวและประการสุดท้าย บัณฑิตยังเสริมภารกิจของนักศึกษาที่เรียนจบแล้วยังควรที่จะทำภารกิจเพื่อสังคมอีกต่อไป เช่น การสนใจสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ดังนั้น ภาพยนตร์เรื่อง “บุญชู” จึงมีใช้แต่เป็นภาพยนตร์ตลกแต่เป็นภาพยนตร์ที่แสดงให้เห็นการต่อสู้ของนักศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่อำพรางได้แนบเนียนยิ่งนัก

3. การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาภาพยนตร์จากการเมืองสู่การเมือง

จากอัตราการผลิตภาพยนตร์สะท้อนสังคมที่ลดลงเรื่อยๆ หลังยุค 2525 ส่งผลให้นักวิชาการด้านภาพยนตร์หลายท่านมองปรากฏการณ์การผันเปลี่ยนของภาพยนตร์ซึ่งถูกแทนที่ด้วยหนังวัยรุ่นนิยม เช่น กุมภพาน์ (2546) เช็กซ์โฟน (2546) ฯลฯ รวมถึงภาพยนตร์ตลกขบขันแนวเพศที่สาม เช่น สตรีเหล็ก (2543) สตรีเหล็กสอง (2545) พรางชมพู (2546) นักวิชาการส่วนใหญ่วิพากษ์ว่ามันคือการลดทอนบทบาทหน้าที่สำคัญของภาพยนตร์ แต่ในอีกด้านหนึ่ง นักวิชาการอีกกลุ่มกำลังตั้งคำถามว่า มันเป็นการลดทอนหรือการปรับเปลี่ยนความหมายของการเมืองในยุคปัจจุบัน ใช่หรือไม่ และตั้งคำถามถึงมูลเหตุใดที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น สำหรับผู้เขียนเองถือทางแนวคิดในกลุ่มที่สอง และจะลองแสดงอรรถาธิบายพร้อมยกตัวอย่างภาพยนตร์การเมืองรุ่นใหม่ให้เห็น

การเมืองคืออะไร?

สำหรับนักวิชาการด้านภาพยนตร์เช่น กฤษดา เกิดดี (2536) นิยามความหมายการเมืองกับภาพยนตร์ไว้อย่างน่าสนใจในสองมิติ

มิติแรก กฤษดาชี้ให้เห็นว่าภาพยนตร์ถูกการเมืองกำหนด “เรื่องราว” และ “ตัดต่อ” โดยยกกรณีการผลิตภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่เกี่ยวกับมนุษย์ต่างดาว จะสะท้อนให้เห็นความพยายามของการเมืองที่ต้องการเปรียบเทียบคอมมิวนิสต์เสมือนมนุษย์ต่างดาวที่พยายามรุกรานสหรัฐ สำหรับนักวิชาการด้านอื่น เช่น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2542) และทวีป วรดิถก และคนอื่นๆ (2539) ก็มองเห็นสอดคล้องว่า ภาพยนตร์ถูกการเมือง “ควบคุม” ในแง่ของเนื้อหาภาพยนตร์และบางทีก็เป็นเครื่องมือสำหรับการเผยแพร่อุดมการณ์ของผู้นำ

มิติที่สอง กฤษดาเสนอว่า เราอาจวิเคราะห์การเมืองในภาพยนตร์ได้โดยพิจารณาจากความหมายการเมืองหลากหลายแง่มุม ตั้งแต่การเลือกตั้ง การเมืองบนความรุนแรง (เช่น กรณีสงครามเวียดนาม) การเมืองของนักต่อสู้ (เช่น คานธี หรือ JFK) การเมืองโฆษณาชวนเชื่อ รวมถึงการเมืองระหว่างเชื้อชาติ เป็นต้น

จากนิยามของนักวิชาการทั้งหมดสร้างความหมายให้ “ภาพยนตร์การเมือง” หยุดอยู่ตรงที่การนำเสนอภาพเหตุการณ์ 14 ตุลาคม บนเงื่อนไขของการเมืองที่เป็นผู้กำหนดเนื้อหาการเมือง (ดังที่เรากล่าวถึงในหัวข้อที่สองเท่านั้น) ส่วนการเมืองที่นอกเหนือจากนั้น อาจจะไม่ได้รับความสนใจหรือถูกละเลยไป ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มองว่า นอกเหนือจากการเมืองคือตัวควบคุมเนื้อหาแล้วยังอาจรวมถึง “การตลาด” ที่ควบคุมเนื้อหา ประกอบกับแนวคิด Michel de Certeau เสนอว่าการเมืองอาจหมายถึงการเมืองในชีวิตประจำวันซึ่งวางอยู่ความขัดแย้งต่างๆ เช่น ความขัดแย้งเรื่องเพศ ความขัดแย้งเรื่องวัย เป็นต้น

แนวคิดทั้งสองส่งผลให้ภาพยนตร์ที่พูดถึงการเมืองในยุค 14 ตุลาคม และยุคหลัง กลับได้รับความลดน้อยถอยลงไป ทั้งในมิติของการตลาดที่หนังมุ่งเน้นกลุ่มวัยรุ่น และการละเลยเนื้อหา “การเมืองแบบเดิม” สู่ “การเมืองในมุ้ง” ในชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้ดูวัยรุ่นในที่นี้ผู้เขียนจะเสนอให้เห็นการต่อสู้ของการเมืองเรื่องความรักและการเมืองเรื่องเพศ

การต่อสู้ของความรักใน “กุมภาพันธุ์”

เป็นที่กล่าวอ้างว่า กลุ่มเป้าหมายของภาพยนตร์คือวัยรุ่น เมื่อภาพยนตร์คือตลาดการค้า จึงย่อมผลิตภาพยนตร์ให้ตรงกับความต้องการของวัยรุ่นในยุค 2516 - 2525 ยามที่สังคมไทยกำลังคุกรุ่นด้วยอุดมการณ์การเมือง การต่อต้านอำนาจของรัฐ และอิทธิพลของยุค 60 ส่งผลให้วัยรุ่นต้องการเสพสื่อและภาพยนตร์ที่สะท้อนและเรียกร้องปัญหาสังคม ในทางกลับกัน หลังจากพายุแห่งอำนาจสงบลง ยุคสมัยของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปสู่พายุแห่งเศรษฐกิจเริ่มก่อตัวขึ้นในโลก ประเทศไทยก็มีอาจด้านทานกระแสดังกล่าวได้ การเติบโตของเศรษฐกิจไทยส่งผลให้ “วัยรุ่น” ได้รับผลต่อการหมุนตามโลกหรือที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” หรือ “โลกาภิวัตน์” ความสนใจของวัยรุ่นจึงหันกลับมามอง “ตนเอง” มากกว่าการมอง “สังคม” ความสวย ความขาว ความรัก กลายเป็นบริบทการเมืองในชีวิตประจำวันมากกว่า ขณะที่คนรุ่น 14 ตุลา กำลังทำสงครามกับผู้นำเผด็จการที่มีตัวตน แต่คนรุ่นใหม่กลับต้องทำสงครามกับอุดมการณ์ใหม่ที่ไร้ตัวตน บทบาทหน้าที่ดั้งเดิมของภาพยนตร์ที่ต่อสู้เผด็จการในความหมายคน 14 ตุลา จึงต้องหันกลับมาทำหน้าที่ต่อสู้การเมืองเรื่องชีวิตประจำวัน

ผู้เขียนขอหยิบยกปรากฏการณ์ความนิยมภาพยนตร์เรื่อง “กุมภาพันธุ์” ของผู้กำกับยุทธเลิศ ลิ้มปภาค ซึ่งได้รับความนิยมอย่างสูงในหมู่วัยรุ่นไทยในช่วงต้นปี 2546 (ประจักษ์พยานอีกประการหนึ่งคือผู้เขียนได้ลองหยิบภาพยนตร์เรื่องนี้ฉายให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รุ่นน้องของคน 14 ตุลาคม ปรากฏว่านักศึกษาแม้จะได้ดูภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวแล้วแต่ก็ยังชื่นชอบและพากันตั้งใจดู) หนังเรื่อง “กุมภาพันธุ์” เปิดฉากด้วยจุดจบแห่งรักของหญิงสาวสวยผู้หนึ่ง และ**บังเอิญ**เธอป่วยเป็นเนื้อร้ายในสมองทำให้เธอบินสู่นิวยอร์ค **บังเอิญ**โชคชะตาเล่นตลกให้เธอถูกพระเอกขับรถชนจนเธอความจำเสื่อม เธอกับพระเอกจึงได้อยู่ด้วยกันในมหานครนิวยอร์ค พระเอกต้องดูแลและรักษาเธอจนในที่สุดต้องเป็นมือปืนและถูกยิงในที่สุด ส่วนนางเอกได้รับการผ่าตัดและ**บังเอิญ**ฟื้นขึ้นมาโดยจำพระเอกไม่ได้จึงบินกลับกรุงเทพฯ จนวันหนึ่งระลึกได้จึงกลับไปตามหาพระเอกที่นิวยอร์คอีกครั้ง และ**บังเอิญ**เธอพบกับพระเอกอีกครั้งซึ่งกำลังใกล้ตาย

หากดูโดยผิวเผินภาพยนตร์เรื่อง (14) “กุ่มภาพันธุ์” คือ คู่เหมือนที่ตรงกันข้ามกับ “14 ตุลาคม : สงครามประชาชน” ด้านหนึ่งเหมือนกันตรงชื่อเรื่องคือ “เดือน” แต่ต่างกันตรงที่เดือนหนึ่งมีนัยยะแห่ง ความสุข และอีกเดือนคือความทุกข์ ทว่าในทัศนะของคนรุ่นใหม่แล้ว เดือนทั้งสองก็เหมือนกันตรง “การต่อสู้” ของความรักเช่นกัน เดือนกุ่มภาพันธุ์คือการต่อสู้ของการเมืองแห่งความรักของชายหนุ่มหญิงสาว แต่ตุลาคมเป็นการต่อสู้ของความรักของประเทศชาติ ในเมื่อความสนใจของคนรุ่นใหม่วางอยู่บนอุดมการณ์เรื่อง “ปัจเจกชนนิยม” ความรักจึงกลายเป็นพื้นที่การเมืองเรื่องใหญ่ที่เราจำเป็นต้องต่อสู้ ด้วยเหตุนี้ หนึ่งจึงพยายามเสนอให้เห็นความพยายามต่อสู้เพื่อความรักของพระเอก เขาพยายามทำทุกวิถีทางที่จะต่อสู้เพื่อให้นางเอกที่ความจำเสื่อมและป่วยเป็นเนื้องายในสมองสามารถฟื้นคืนได้ จนถึงขั้นยอมเป็นมือปืน เพียงเพื่อนำเงินมารักษาล่อนแม้นางเอกจะกลับประเทศ เขาก็ยังรอคอยด้วยความหวังว่าสักวันหนึ่งการต่อสู้ของเขาจะประสบความสำเร็จ

จุดที่แตกต่างกันของภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องคือประเด็นแรกขณะที่หนังเรื่อง “กุ่มภาพันธุ์” วางอยู่บนการต่อสู้เรื่อง “โซคชะตา” ที่คนรุ่นใหม่ เชื่อว่า “ฟ้ากำหนด” แต่ “14 ตุลา : สงครามประชาชน” กลับมองว่า “โซคชะตา” คือสิ่งที่คนรุ่น 14 ตุลา กำหนดได้ ดังนั้นในหนังเรื่อง “กุ่มภาพันธุ์” จึงมีแต่คำว่า “บังเอิญ” อยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงของการกำหนดด้วยตนเองสู่ฟ้าลิขิตอาจมาจากความปรวนแปรของสภาพสังคมที่ทำให้คนรุ่นใหม่เริ่มไม่มั่นใจต่อ “ชีวิต” ขณะที่อดีตคนรุ่นก่อนมีเพียงกรอบของอำนาจเผด็จการควบคุม แต่คนรุ่นใหม่กลับมีตัวแปรอันหลากหลายที่ควบคุม เช่น เพศ ความ ขาว ความอ้วน ความรวย เชื้อชาติ ฯลฯ ความปรวนแปรและแปรปรวนทำให้คนรุ่นใหม่หันมาให้ความสนใจต่อ “โซคชะตา” เช่นพิธีกรรมการไหว้เสด็จพ่อ ร.5 การดูหมอดู การดูดวงตามนิตยสาร ความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ประเด็นที่สอง โลกของการเมืองของ “กุ่มภาพันธุ์” เป็นโลกของคนสองคนเฉพาะสองต่อสอง แต่โลกของการเมืองตุลาคมเป็นการต่อสู้ของคนส่วนใหญ่ในสังคม หากจะเปรียบเทียบว่าอะไรดี / เด่นกว่ากันแล้ว ตามนัยยะของคนรุ่นใหม่ การต่อสู้แบบตุลาคมอาจเป็นเรื่องงมงายและเป็นไปไม่ได้แล้ว ดังตัวอย่าง

เช่น โฆษณาเครื่องสำอางที่กำลังรณรงค์ให้การช่วยเหลือคนอื่น ที่เป็นเรื่องแปลกและผิดปกติให้กลายเป็นปกติให้ได้ หรือแม้แต่ตามหน้านิตยสารต่าง ๆ ต่างพากันเน้นให้เห็นการบำรุงผิว ความงาม และเรือนร่าง แทนที่การนำเสนอประเด็นสังคมสาเหตุดังกล่าวนี้เองที่ส่งผลให้หนังการเมืองกลับกลายเป็นต้องพ่ายแพ้และหนีหายไปในสารบบของการเมืองของวัยรุ่น

การเมืองเรื่องเพศของเกย์

ในส่วนแรกผู้เขียนได้ขยายมิติของการเมืองจากผลประโยชน์และการแก่งแย่งของผู้มีอำนาจสู่ความหมายของการเมืองในชีวิตประจำวัน ต่อจากนี้จะขอมองการเมืองด้วยแนวคิดของสตรีนิยม (feminism) ที่วิเคราะห์การเมืองในฐานะการต่อสู้ทางเพศ

เมื่อหนึ่งยุคศตวรรษที่แล้ว “การเมืองเชิงเผด็จการ” นั้นปัจจุบันกลับก้าวสู่มิติการเมืองเรื่อง “เพศ” ตามกระแสของสตรีนิยม โดยมุ่งมิติของเพศหญิงชายบนแผ่นฟิล์ม (สนใจการศึกษาโปรดดู ภาณุจนา แก้วเทพ, 2543) และที่อาจก้าวไปไกลกว่านั้น คือมิได้แต่มองเฉพาะเรื่องเพศหญิงที่ตกเป็นเหยื่อของสังคมแบบชายเป็นใหญ่ แต่ขยายขอบเขตออกไปสู่สงครามของคนที่ถูกเรียกว่า เพศที่สามหรือเกย์ อันถือเป็นประเด็นร้อนแรงและเร้าร้อนในปัจจุบัน

ในเชิงปริมาณ หากลองนับตัวเลขภาพยนตร์ที่เรื่อนำเสนอประเด็นเกย์ในยุคปัจจุบันอาจพบว่า มีภาพยนตร์อยู่หลายเรื่องเช่น สตรีเหล็ก (2543) สตรีเหล็กสอง (2545) พรางชมพู (2545) สยิว (2546) ว้ายบีม (2546) และที่กำลังผลิตอยู่อีกมากมาย ภาพยนตร์เรื่อง “สตรีเหล็ก” ถือเป็นตัวนำร่องความสำเร็จและได้รับการยอมรับในหมู่คนดู ส่วนภาพยนตร์เรื่อง “สยิว” ถือเป็นภาพยนตร์อีกเรื่องที่ถูกนำเสนอประเด็นทอมเพื่อตีแผ่ปัญหาทอมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ในเชิงคุณภาพ อัตรการเติบโตของภาพยนตร์มีสูงขึ้นสืบเนื่องจากการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของบรรดาเพศที่สามในสังคมตะวันตก เริ่มเข้าสู่เมืองไทย และเปรียบเสมือนค้าฝันหาใหญ่ที่กำลังเตรียมพร้อมต่อการปะทะต่อผืนดินชายเป็นใหญ่และรักต่างเพศที่แห้งแล้ง ให้ยอมรับพื้นที่ของกลุ่มชายรักชายและหญิงรักหญิง

หากเรามองว่า “กุมภาพันธ์” เป็นเพียงการต่อสู้ของการเมืองในชีวิตของคนสองคน ภาพยนตร์ที่นำเสนอเพศที่สามอาจเป็นการต่อสู้ “โครงสร้าง” ที่ยิ่งใหญ่ไปจากอำนาจของผู้นำเผด็จการ เพราะว่าอำนาจที่เพศที่สามกำลังต่อสู้คืออำนาจที่มองไม่เห็น ที่ถักทอแหทอดคลุมความหมายของความเป็นชายและหญิงในสังคมไทย ภาพยนตร์ทุกเรื่องจึงพยายามเปิดให้เห็นปัญหาการกีดกันทางเพศอันไม่เป็นธรรมของพวกเขาและเธอ ต่อจากนั้นก็แสดงให้เห็นการต่อสู้ในหลากหลายรูปแบบ และตอกย้ำความเป็นคนมีเลือดเนื้อเชื้อไข มีชีพเพียงหุ่นยนต์ สุดท้ายจบลงด้วยการที่สังคมเริ่มยอมรับประจักษ์บางส่วนสำหรับเขาและเธอ

ด้วยเหตุนี้ การต่อสู้ของพวกเขาและเธอหรือพวกเธอและเขาก็อาจไม่แตกต่างกันไปจากการต่อสู้ของนักศึกษายุค 14 ตุลาคมก็เป็นได้ แต่จุดต่างที่สำคัญดูเหมือนว่าผลสุดท้ายของการต่อสู้เช่นนี้มีได้เป็นเรื่องง่าย บทสรุปมักจะลงเอยที่ว่า มีเพียงคนไม่กี่คนเท่านั้นที่สามารถเดินผ่านประตูนามเพศ สภาพ (gender) ออกไปได้ และถูกวิจารณ์ว่าอาจนำเสนอภาพของเพศที่สามที่ไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ (สนใจการศึกษาโปรดดู กำจร หลุยยะพงศ์, 2543)

สรุปแล้วเมื่อสังคมแปรเปลี่ยน “การเมืองเรื่องอำนาจ” ก็เปลี่ยนสู่ “การเมืองในมุ้ง” แทน ซึ่งมีได้หมายความว่า การแปรเปลี่ยนจะจบสิ้น เพียงแต่เปลี่ยนแปลงรูปแบบและเนื้อหาเท่านั้น ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็หมายความว่า หากสภาพการณ์ของสังคมเปลี่ยนอีกครั้ง ความหมายของการเมืองก็อาจพลิกเปลี่ยนเช่นกัน และเนื้อหาของภาพยนตร์ก็จะเปลี่ยนการต่อสู้ไปพร้อมกัน

นاناتศนะของคนเดือนตุลา และนักศึกษายุคหลัง ฮ. นกฮูก ต่อภาพยนตร์ “14 ตุลา : สงครามประชาชน”

ในเบื้องต้นผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นการวิเคราะห์เนื้อหาภาพยนตร์ 14 ตุลา อีกทั้งยังเสนอให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาภาพยนตร์จาก “การเมือง” สู่ “การเมือง” แล้ว ถึงแม้ว่างานทั้งหมดจะชี้ให้เห็นการสร้างความจริงเรื่องเหตุการณ์ 14 ตุลาคมในภาพยนตร์ แต่ตามทัศนะของนักวัฒนธรรมศึกษากลับเสนอว่าการวิเคราะห์ดังกล่าวอาจไม่พอเพียงเสียแล้ว เนื่องจากถือเป็นการจำกัดการวิเคราะห์

เฉพาะนักวิชาการแต่เพียงผู้เดียว นักวัฒนธรรมศึกษาเช่น A. Willis (1995) จึงเริ่มให้ความสนใจ “คนดู” ในมิติที่ว่า คนดูภาพยนตร์และติดต่อภาพยนตร์นั้นอย่างไร เชื่อหรือขัดแย้งกับเนื้อหาของภาพยนตร์ ทั้งนี้กลุ่มนักวัฒนธรรมศึกษามีความเชื่อว่าคนดูที่มีพื้นฐานหรือประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ย่อม “อ่าน” ความหมายของภาพยนตร์ผิดกัน

สำหรับในไทยเริ่มมีการศึกษาตามแนวทางดังกล่าว เช่น งานของพรรณราย โอสถาภิรัตน์ (2543) และสุภา จิตตวิสุรัตน์ (2545) ขณะที่พรรณราย ศึกษาภาพยนตร์เรื่อง “แม่เฒ่าพระโขนง” และศึกษาการตีความหมายของคนดูทั้งคนที่อาศัยใกล้วัดมหาบุศย์ คนที่เชื่อเรื่องผีและคนทั่วไป งานของสุภาสนใจศึกษาภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ เช่น “2499 อันธพาลครองเมือง” “บางระจัน” และ “นางนาก” กับการตีความของคนต่างๆ ทั้งนี้ประวัติศาสตร์ นักวิชาการคนที่อยู่ร่วมกับเหตุการณ์และคนทั่วไป ผลการวิจัยทั้งสองชิ้นต่างแสดงให้เห็นว่า ผู้ชมภาพยนตร์ที่มีความแตกต่างกันย่อมอ่านความหมายที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของผู้ชม ผู้ชมที่อยู่ใกล้เหตุการณ์จะปฏิเสธเนื้อหาของภาพยนตร์ต่างจากคนที่อยู่ไกล

เราอาจประยุกต์แนวทางการศึกษานี้กับกรณีการอ่านความหมายภาพยนตร์ 14 ตุลา คนดูที่มีความแตกต่างกันทั้งคนดูร่วมสมัยและต่างสมัย เมื่อได้ชมภาพยนตร์อาจตีความหมายที่ไม่เหมือนกัน คนกลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ตรงกับเหตุการณ์ ส่วนคนกลุ่มที่สองเกิดในยุคสมัยใหม่หรือคนในยุคหลังเจนเนอเรชั่นส.น.ก. ผู้ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า “ไม่สนใจ ต่อเหตุการณ์การเมือง แต่สนใจการบ้านมากกว่า” เช่น การแต่งตัว ความรัก ความงาม ฯลฯ (โปรดดูหัวข้อ 3) การอ่านความหมายจึงอาจมิได้ลึกซึ้ง เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มแรก นอกจากนั้นแม้แต่คนดูที่มีประสบการณ์ร่วมสมัยกันแต่ หากมีทัศนคติต่างกันก็ย่อมอ่านความหมายผิดกันได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการทดสอบสมมติฐานนี้ ผู้เขียนจึงได้ลองศึกษาการอ่านความหมายของภาพยนตร์เรื่อง “14 ตุลา : สงครามประชาชน” จากทัศนะของคนหลายกลุ่ม ทั้งคนร่วมเหตุการณ์ คนยุคใหม่ และคนที่มีอุดมการณ์ต่างกัน โดยวิเคราะห์ผ่านบทความในนิตยสารภาพยนตร์ นิตยสารวิเคราะห์การเมือง และหนังสือพิมพ์ในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2544

ตลอดจนสัมภาษณ์นักศึกษาระบบศรศรรุ่นใหม่บางคนเพื่อแสดงให้เห็นทัศนะ
ของเขาและเธอต่อการมองภาพยนตร์ “14 ตุลา : สงครามประชาชน” ผลของ
การศึกษาสามารถจำแนกผู้ชมได้ 4 กลุ่ม กลุ่มแรก กลุ่มเห็นด้วยกับภาพยนตร์
กลุ่มที่สอง กลุ่มไม่เห็นด้วยกับภาพยนตร์ กลุ่มที่สามเห็นด้วยบางส่วนและกลุ่มที่สี่
กลุ่มที่ไม่ดูภาพยนตร์

กลุ่มแรก กลุ่มเห็นด้วยกับภาพยนตร์ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นนักวิจารณ์
ภาพยนตร์รุ่นใหม่ที่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ มีบางส่วนเป็นคนร่วมเหตุการณ์ แต่
เข้าใจมิติเรื่องภาพยนตร์ที่จำเป็นต้องมีการตัดต่อ/เสริม/แต่ง จะมองภาพยนตร์
ในแง่บวก

“ดูหนังเรื่องนี้จบด้วยความรู้สึกอึมอึมเป็นหนังไทยที่ไม่สร้างความผิดหวัง
เช่นเดียวกับกับได้ดูหนังคู่กำกับท่านนี้ ตรงข้ามกับ 5 ปีก่อนกับหนังคู่กรรมภาค
สองที่ออกฉายช่วงเดือนตุลาคมเช่นกัน แม้จะมีรายละเอียดของเหตุการณ์ 14
ตุลาคม 2516 มากเพียงพอที่จะเปลี่ยนชื่อหนังเป็น 14 ตุลาคม สงครามประชาชน”
(มิน กิตติ, 2544: 77)

“บทภาพยนตร์มีความคมและลึกมาก ซื่อตต่อซื่อตประโยคต่อประโยคบอก
แล้ว เนื้อหาและความหมาย มากกว่าที่จะผ่านเลยไปง่าย ๆ จนพอจะกล่าวได้ว่า
แทบไม่มีประโยคใดใส่เข้ามาโดยไม่มีจุดประสงค์จะบอกเล่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย”
(คำณู สิริธสมาน, 2544: 38)

“หนังคงใส่ตัวละครทุกตัวลงไม่ได้ และไม่เห็นจำเป็นอะไร ทุกตัวก็มีบทบาท
เหมาะสมอยู่แล้วในเรื่อง ไม่ว่าจะป็นธีรยุทธ บุญมี หรือเสาวนีย์ ลิ้มมานนท์
ถ้าจะสร้างหนังประวัติของธีรยุทธ กับเสาวนีย์ คนทั้งสองก็ต้องเป็นพระเอกนาง
เอก และเสกสรรค์ก็กลายเป็นตัวประกอบ ซึ่งเป็นเรื่องพื้นฐานที่เข้าใจกันอยู่”
(สุวิรัช วีรวรรณ, 2544: 89)

และเมื่อลองรวบรวมการให้คะแนนภาพยนตร์เรื่องเดียวกันในนิตยสารชีนนี่แม็กซ์
ฉบับเดือนพฤศจิกายน 2544 (หน้า 87-88) นักวิจารณ์ภาพยนตร์รุ่นใหม่จำนวน

9 คน ให้คะแนนตั้งแต่ 3 ดาวจนถึง 3 ดาวครึ่ง จากคะแนนเต็ม 5 ดาว ซึ่งถือเป็นคะแนนที่สูงมาก นั่นก็หมายความว่าภาพยนตร์ “14 ตุลา : สงครามประชาชน” อยู่ในหัวใจคนกลุ่มนี้แล้ว

ในทางกลับกัน กลุ่มที่สอง กลุ่มไม่เห็นด้วยกับภาพยนตร์ ส่วนใหญ่เป็นคนที่ม่ประสบการณ์ตรงในยุคดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นฝ่ายซ้ายหรือขวาต่างพากันวิพากษ์วิจารณ์อย่างร้อนแรงในประเด็น “ประวัติศาสตร์ที่บิดเบือน” (ฝ่ายขวาวางคนถึงกับเสนอแนวคิดการตัดหรือเซ็นเซอร์ภาพยนตร์ เพื่อมิให้เห็นภาพการคุกคามและทำร้ายประชาชน) และยิ่งผลให้เกิดการตอบโต้ของผู้สร้างและผู้เขียนบทตามมา ชนวนแรกของการระเบิดคือบทความที่ใช้นามแฝงของ “ไพร่พลธรรมดา” และ “แยมรวิ” ในหนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 13 และ 15 ตุลาคม 2544 ตามลำดับ ได้ระบุว่าภาพยนตร์ “14 ตุลา : สงครามประชาชน” เป็นภาพยนตร์ที่บิดเบือนประวัติศาสตร์ และเกิดขึ้นโดยความพยายามแต่งแต้มประวัติศาสตร์ของปัจเจกบุคคลหาใช่ความจริงไม่

“ยิ่งฉากสุดท้ายขณะข้ามลำน้ำเขียวกรากแล้วถูกลอบยิง แต่รอดมาได้หวุดหวิดนั้น อดีตนักศึกษาซึ่งเป็นทปท. (ทหารในสังกัดกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย) คนหนึ่งในฝ่ายของทปท. ในเหตุการณ์นั้นยืนยันว่าไม่จริง เพราะถ้าจะยิงทิ้งตลอดเวลาที่คุ้มกันมากกว่า 10 วัน พระเอกของเราอนเฝ้าป่าไปนานแล้ว”

(แยมรวิ, 2544: 14)

และหากผนวกกับงานของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ในเนชั่นสุดสัปดาห์ แม้จะเห็นด้วยกับเรื่องเล่าเชิงประวัติศาสตร์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนสภาพจากปากต่อปากเป็นภาพยนตร์ แต่ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า

“เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก็คงเป็นฉากเช่นเดียวกัน ที่ไม่สามารถจะเข้าใจผ่านบทบาทของผู้นำนักศึกษาท่านเดียว หรือแม้กระทั่งทำความเข้าใจผ่านขบวนการนักศึกษาทั้งองค์กรเพียงส่วนเดียว ผู้เขียนก็ไม่คิดว่าจะทำให้เราเข้าใจหรือบอกเล่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้”

(นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2544: 29)

คำวิพากษ์วิจารณ์ทั้งหมดจุดชนวนให้กับผู้กำกับและผู้เขียนบทคือ บัณฑิต ฤทธิกุลและดร.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ออกมาตอบได้อย่างดุเดือดเผ็ดร้อนในหนังสือพิมพ์ นิตยสารวิเคราะห์การเมืองหลากฉบับ (ดูเพิ่มเติมได้ ในชวีส ฤกษ์ศิริสุข, 2544 ดวงฤทัย เอสะนาชาติตั้ง, 2544. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2544 (กและข) พร้อมแก้อีกกล่าวหาว่า ทั้งหมดที่เห็นเป็นบทที่ปรุงแต่งขึ้นมีร่างเดิมของ ดร.เสกสรรค์เพียง 60 % ฉากบางฉากก็ถูกตัดต่อเพิ่มขึ้นตามมุมมองของผู้กำกับ บัณฑิต ฤทธิกุล ถึงกับออกมากล่าวได้ว่า

“จำเป็นด้วยหรือที่ประสบการณ์ของเสกสรรค์ จิระนันท์ ในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะต้องเหมือนกับคนอื่น ๆ”

(บัณฑิต ฤทธิกุล, 2544: 29)

หากวิเคราะห์วิวาทะดังกล่าวจะพบประเด็นที่น่าสนใจสามประเด็น คือ ประเด็นแรก ความพยายามโต้แย้งกันระหว่าง “ความจริง” กับ “ความลวง” ขณะที่โดยทั่วไปเราเข้าใจว่าภาพยนตร์คือ “ความลวง” แต่หนังเรื่องนี้กลับถูกสร้างภาพว่าที่เห็นทั้งหมดคือ “ความจริง” เช่น การโฆษณาการใช้เทคนิคตัดสลับภาพของจริงกับภาพยนตร์รวมถึงการพัฒนาจากเรื่องจริงของอดีตชีวิตอดีตดีผู้นำนักศึกษา

ประกอบกับประเด็นที่สอง หัวข้อที่กำลังถกเถียงเป็นเรื่องที่ยืนอยู่บนความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมือง ดังนั้น คนในเหตุการณ์ที่ถืออุดมการณ์คนละพวกหรือผู้ที่คิดว่าผู้เขียนบทเคยอยู่ฝั่งเดียวกัน จึงรู้สึกว่ “ภาพยนตร์ (และหมายรวมถึงผู้เขียนบท) กำลังทรยศและสร้างประวัติศาสตร์ใหม่กับ 14 ตุลา” จนลึมนัยยะสำคัญของภาพยนตร์ว่า จะต้องมีการเสริมแต่งเนื้อหาเพื่อให้ภาพยนตร์มีความสมบูรณ์ แม้ผู้เขียนบทและผู้กำกับจะตอกย้ำเท่าไรก็ตาม ผู้ชมที่อยู่ร่วมเหตุการณ์ก็อาจจะเชื่อตามได้ เพราะเขาเหล่านั้นเชื่อโดยสนิทใจแล้วว่าภาพยนตร์ที่เห็นคือความจริง

ประเด็นสุดท้าย ปรากฏการณ์นี้ถือเป็นการตอกย้ำอำนาจของภาพยนตร์ที่มีเหนือจิตใจของผู้ชม นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นการยึดกุมอำนาจการตีความหมายประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มหนึ่งอย่างชัดเจน ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2544)

นักประวัติศาสตร์ผู้หนึ่งถึงกับมองว่า เราไม่ควรปิดโอกาสการนำเสนอประวัติศาสตร์จากทัศนะที่หลากหลาย เราอาจต้องยอมรับความแตกต่างเพราะความหลากหลายจะทำให้เราสามารถเข้าใจเหตุการณ์อย่างลึกซึ้งขึ้น

อย่างไรก็ดี บุคคลร่วมเหตุการณ์กลุ่มใหญ่จะเป็นกลุ่มที่สาม กลุ่มเห็นด้วยบางส่วน นั่นก็หมายความว่า โดยภาพรวมอาจเห็นด้วยกับเนื้อหาของภาพยนตร์ แต่มีบางจุดในภาพยนตร์ที่อาจเห็นไม่ตรงกันกับผู้เขียนหรือ อาจตีความเพิ่ม เพราะกลุ่มนี้มีฐานคติที่ว่า ประวัติศาสตร์อาจมีความจริงตามแต่นัยยะและมุมมองของแต่ละบุคคล ดังนั้นหากประวัติศาสตร์เรื่องนี้ขีดเขียนโดยมุมมองของเสกสรรค์แล้ว ก็ย่อมเป็นทัศนะของเสกสรรค์เอง ตัวอย่างเช่น งานของธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2544) เห็นชอบกับภาพยนตร์ ในมิติของหนังแนวการเมืองเรื่องแรกที่ใช้ข้อมูลอย่างละเอียด แต่อาจไม่เห็นด้วยกับการขาดตัวละครอื่นๆ ทำให้ยังอาจไม่คมชัดลึกเท่าที่ควร เช่นเดียวกับมุมมองผู้ร่วมประวัติศาสตร์ ใน*มติชนสุดสัปดาห์* (15 ตุลาคม 2544) เช่น ส.ศิวรักษ์ เสนอว่า แม้หนังจะดำเนินเรื่องได้ดี แต่เมื่อหนังเป็นมุมมองปัจเจกบุคคล จึงย่อมนำเสนอแต่ทัศนคติของบุคคลเดียวจะให้ครบประเด็นก็คงไม่ได้เนื่องจากมีเซ้าการแต่งประวัติศาสตร์ นอกจากนี้เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ กวีนิพนธ์ร่วมสมัยก็เห็นด้วยว่า ส่วนหนึ่งหนังจะแสดงให้เห็นเหตุการณ์บ้านเมืองในยุคนั้น แต่เรื่องราวของถนนราชดำเนินมีน้อยเกินไป ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงการได้มาซึ่งประชาธิปไตยมียากแค่ไหน

ท่ามกลางวิวาทะที่ขัดแย้งของคนร่วมเหตุการณ์ ผู้เขียนกลับสนใจบทความชิ้นหนึ่งของคนร่วมเหตุการณ์อีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มิได้มีฐานะคนเดือนตุลาคม แต่อยู่ในฐานะของทหารและในฐานะอดีตของคู่ตรงข้ามกับคนเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นการมอง 14 ตุลาคม ผ่านหนัง “14 ตุลา : สงครามประชาชน” ในด้านการชื่นชมแต่อยู่บนการตีความของความเป็นทหาร บัญชร ชวาลศิลป์ (2544 : 92) ใช้ชื่อบทความของเขาว่า “14 ตุลา : เมตตางงเจริญ ฯลฯ” เขาเริ่มบทความว่า

“ออกจากโรงหนังพร้อมความรู้สึกและภาพความหลังเก่าๆ ครั้งนั้น ทอยกลับมาฉายซ้ำในห้างของความคิดคำนึงเหมือนได้ดูหนังต่ออีกภาค.... ครั้งเกิดเหตุการณ์ล้อมปราบที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อตุลาคม 2519 ผมรับราชการอยู่ที่ภาคใต้ ภารกิจหลักคือปราบคอม”

หลังจากนั้น บัญชร พยายามพลิกให้เห็นมิติอีกด้านของทหาร คนส่วนใหญ่อาจมองทหารในฐานะคู่ตรงกันข้ามของอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ใครจะรู้ว่าแท้จริงตัวเขาเองก็มีน้องสาวที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในยุคนั้น เคยร่วมทำงานกับอดีตสหายนักศึกษาระดับนำของพคท.ได้คนหนึ่ง พร้อมทั้งตั้งคำถามว่ามีใครที่จะมองเขาเป็น “มนุษย์ธรรมดา”

บัญชร ยังเปรียบเทียบฉากวิวาทะในหนังของเสกสรรค์กับสหายนำของพคท.ที่พูดภาษาจีนและยึดคัมภีร์จีนกับชีวิตของเขาที่ผู้บังคับบัญชาพูดภาษาอังกฤษและถือตำราสหรัฐ พร้อมอธิบายให้ผู้อ่านเห็นว่า อดีตเราอาจทำสงครามขัดแย้งกันภายใต้ตำราที่แตกต่างกันของฝรั่งและจีน แต่ปัจจุบันเราอาจหาทางออกได้ด้วยความร่วมมือและความเมตตา เรามิอาจสรุปได้ว่าเป็นคำสารภาพของทหารอดีตคู่ตรงกันข้ามของฝ่ายคนเดือนตุลาคมหรือไม่ หรือเป็นการสวดตีบทบาทหน้าที่ของอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน หรืออาจเป็นความเป็นจริงที่คนเดือนตุลาคมไม่เคยได้ยินมาก่อน แต่ก็ถือเป็นแง่มุมหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นการวิเคราะห์เหตุการณ์ 14 ตุลา ผ่านภาพยนตร์ที่น่าสนใจยิ่งนัก

กลุ่มที่สี่ กลุ่มที่ไม่ดูภาพยนตร์ เมื่อมองย้อนดูรายได้ของภาพยนตร์ 14 ตุลา : สงครามประชาชน จะพบว่ารายได้ต่ำอย่างมาก ผู้เขียนลองสอบถามนักศึกษารวมศาสตร์รุ่นเจนเนอเรชั่นหลัง ฮ.นกฮูก ที่เคยว่าเรียนวิชา “ประวัติศาสตร์ไทย : การเข้าสู่รัฐประชาชาติจนถึงปัจจุบัน” (ซึ่งเนื้อหาวิชาส่วนหนึ่งกล่าวถึงประวัติศาสตร์การกำเนิดประชาธิปไตยในสังคมไทย) ปรากฏว่าแทบจะไม่มีใครได้เคยชมภาพยนตร์เรื่องนี้ นักศึกษาหนุ่มบอกว่า “ที่ไม่ดูเพราะเพื่อน ๆ บอกว่าไม่ใช่เรื่อง 14 ตุลา แต่เป็นตำนานรักของเสกสรรค์” ส่วนนักศึกษาสาวผู้หนึ่งบอกกับผู้เขียนถึงเหตุผลที่ไม่ดูหนังเรื่องนี้เนื่องจาก “เป็นเรื่องไกลตัว” คำตอบนี้สอดคล้องกับทัศนะของคนร่วมรุ่นเหตุการณ์ตุลาคม เช่น เสาวนีย์ ลิ้มมานนท์ แสดงมุมมองผู้ร่วมประวัติศาสตร์ ใน *มติชนสุดสัปดาห์* (15 ตุลาคม 2544 : 87) ไว้ว่า

“...ถ้าเด็กมาดูอาจจะงง เพราะเขาไม่รับทราบเรื่องประวัติศาสตร์ ไม่เข้าใจว่ายิ่งกันโป่งป้างคืออะไร เดียวมันจะย้อนไปอีกว่าทำไม 14 ตุลาถึงไม่บรรจุเป็นหลักสูตรการศึกษา”

สำหรับผู้เขียนเองอาจเห็นด้วยกับทัศนะของเสาวนีย์ในด้านที่ว่า เด็กรุ่นใหม่ยุคเจนเนอเรชั่นหลัง ฮ.นกุญ อาจจะถูกมองต่อหนึ่งเรื่องนี้เพราะไม่มีประสบการณ์ร่วมยุค และอาจไม่เข้าใจบริบทต่างๆ ในภาพยนตร์ ผู้เขียนได้สัมภาษณ์นักศึกษาบางคนที่มีโอกาสได้ชม นักศึกษาชายใจหญิงคนหนึ่ง ให้เหตุผลของการชมภาพยนตร์เรื่องนี้ว่า ไปดูเพราะไม่มีอะไรจะดู ไม่สนุก ไม่เร้าใจ ยิ่งกว่านั้นบางคนให้เหตุผลที่ไม่เกี่ยวกับภาพยนตร์ว่าไปดูเนื่องจาก “ลูกอาจารย์เสกสรรค์หล่อดี! จึงอยากอุดหนุนหนังอาจารย์เสกสรรค์”

แต่ในอีกด้านหนึ่ง ผู้เขียนคิดว่านักศึกษายุคเจนเนอเรชั่นหลัง ฮ.นกุญ อาจจะได้มองเรื่องนี้เป็นเรื่อง “ใกล้ตัว” (แม้มันจะบรรจุในวิชาเรียนของเขาแล้วก็ตามที) เพราะเขาและเธอต่างมีปัญหา “การเมืองใกล้ตัว” อยู่แล้วในชีวิตประจำวัน เช่น การเรียนหนังสือ การหางานทำ ความอ้วน ความผอม ความสวย ได้รักแระจะขาวหรือไม่ ทำอย่างไรจึงจะมีเอกลักษณ์ต่างกับคนอื่น ความรักจะสมหวังหรือไม่ ฯลฯ ดังนั้น เรื่อง “การเมืองเช่น 14 ตุลา” จึงถูกผลักออกไปนอกระบบวิถีคิดของคนเหล่านี้ ถึงแม้จะพยายามนำการเมืองดังกล่าวสอดแทรกกลับไปตำราเรียน หากบริบทหลังคดียังคงมีลักษณะเดิม คือ บังคับชนนิยม บริโภคนิยม ความพยายามที่จะทำให้ให้นักศึกษายุคเจนเนอเรชั่นหลัง ฮ. นกุญ หวนกลับมาให้ความสำคัญกับการเมืองคงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

ในทัศนะของผู้เขียน ขณะที่ภาพยนตร์เรื่อง “14 ตุลา : สงครามประชาชน” สร้างวิวาทะของเหตุการณ์ 14 ตุลา ในหลากหลายด้าน ด้านหนึ่งส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับความจริงของเหตุการณ์ที่อาจหลอมนั่นกัน อีกด้านหนึ่งยังผลให้คนที่ถือชุดความจริงที่แตกต่างกันไม่ยอมรับและต่อว่า แต่ส่วนที่ผู้เขียนคิดว่าน่าสนใจมากที่สุดคือ ทัศนะของคนร่วมสมัยแต่ต่างค่าย เช่น บทความของนายทหารอย่างบัญญัติ ขวาลศิลป์ (2544) และทัศนะของคนต่างสมัย เช่น นักศึกษารุ่นเจนเนอเรชั่นหลัง ฮ.นกุญ ซึ่งทั้งสองทัศนะนี้กลับเป็นสิ่งที่เรามองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย เท่ากับว่าที่ผ่านมาประเด็นเรื่อง 14 ตุลาคมอาจสนทนาพูดคุยเฉพาะกับคนวงในที่มีอุดมการณ์อันเดียวกัน โดยไม่สนใจคนวงนอกที่มีอุดมการณ์ต่างกันหรือคนสมัยใหม่ก็เป็นได้ ดังนั้นการศึกษาในแนวทางวัฒนธรรมศึกษาจะช่วยจุดกระแสให้เกิดการค้นคว้าการมอง 14 ตุลาคมจากสายตาของคนหลากหลายกลุ่ม เพื่อจะได้เข้าใจเหตุการณ์ได้อย่างลึกซึ้งขึ้น

ปิดม่าน

ตามทัศนะของคนดูภาพยนตร์ เป็นทั้งความบันเทิงและการนำเสนอประวัติศาสตร์การเมือง 14 ตุลาคม ภาพยนตร์จึงอาจเปรียบเสมือนคู่มือการอ่านความหมายประวัติศาสตร์ แม้ส่วนหนึ่งจะถูกคนร่วมสมัยและนักประวัติศาสตร์วิพากษ์ (บางครั้งก็คำทอ) ว่ามนต์แห่งการนำเสนอด้วยเทคนิคทางภาพการตัดต่อการบรรยาย ต่างเสกให้ผู้คนยอมรับความหมายที่ผิดเพี้ยนจนกลายเป็นเพียงประวัติแห่งความหลง แต่ผู้เขียนก็เชื่ออย่างน้อยการนำเสนอประวัติศาสตร์ผ่านภาพยนตร์คือทางเลือกแห่งความหลากหลายของการสร้างและตีความหมายประวัติศาสตร์ตามนัยยะของคนทุกคน ทั้งผู้สร้างและผู้ดู

ในส่วนของการนิยามความหมายของการเมืองบนแผ่นฟิล์ม ตามความคิดเห็นทั่วไปอาจจะนิยามความหมายการเมือง 14 ตุลาคมเพียงภาพยนตร์ที่ผลิตและนำเสนอในยุคนั้น หรืออย่างดีก็ขยายความสู่ภาพยนตร์ที่นำเสนอภาพเหตุการณ์ แต่ในงานชิ้นนี้ได้ขยายขอบเขตออกไปสู่ภาพยนตร์ที่มีนัยยะเคลือบแฝงประเด็นดังกล่าว เช่น ภาพยนตร์เรื่อง “บุญชู” อีกทั้งยังขยายมิติแห่งความหมายของคำว่าเมืองจากอำนาจเผด็จการ สู่การเมืองในชีวิตประจำวัน ทั้งความรักของหนุ่มสาวและการเมืองเรื่องเพศ อันถือเป็นกระแสภาพยนตร์ยอดนิยมที่เบียดภาพยนตร์การเมืองรุ่นเก่าเช่น 14 ตุลาคมออกไปในที่สุด

สุดท้าย การอ่านความหมายของภาพยนตร์ 14 ตุลา ของคนรุ่น 14 ตุลา ถึงคนรุ่นใหม่ยุคเจนเนอเรชันหลัง ฮ. นกฮูก ถือเป็นบทพิสูจน์ให้เห็นว่า ความหมายของประวัติศาสตร์ 14 ตุลาคม อาจมีความหลากหลายได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ รอเพียงเราเปิดใจให้กว้างและค้นหา การศึกษาภาพยนตร์กับประวัติศาสตร์ตามแนวทางทั้งหมดนี้จึงถือเป็นเพียงจุดเริ่มของทั้งนักประวัติศาสตร์ นักวิชาการด้านภาพยนตร์ และไม่จำกัดต่อผู้สนใจทั่วไปที่จะทำความเข้าใจมิติใหม่ของการศึกษา “เงาอดีต การเมือง บนแผ่นฟิล์ม”

หมายเหตุ ขอขอบคุณ ดร.ชาอุวิทย์ เกษตรศิริ สำหรับการกระตุ้นให้เกิดวิวาทะนี้

อ้างอิง

- กนก สงิมทอง, 2544. **14 ตุลา สงครามประชาชน (คนล่าจันทร์).**
กทม. : สิริมงคลคำ.
- กฤษดา เกิดดี, 2536. **การเมืองบนแผ่นฟิล์ม.** กทม. : เคล็ดไทย.
- กาญจนา แก้วเทพ, 2545. **ความเรียงว่าด้วยสตรีกับสื่อมวลชน.**
กทม. : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กำจร หลุยยะพงศ์, 2543. **สตรีเหล็ก : ประตูลูกเหล็กที่ปิดตายหรือเปิดออก.**
ใน **นิเทศศาสตร์ปริทัศน์** หน้า 39-61. ปีที่ 5 ฉ.1
(ประจำปีการศึกษา 2543) กทม.: เค.ซี.พรีนซ์แอนด์แอด.
- คำบุญ สิทธิสมาน, 2544. **14 ตุลา: สงครามประชาชน ภาพยนตร์ดีที่ต้องดู.**
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ปีที่ 48 ฉ.27.
(26-1 พฤศจิกายน 2544) หน้า 38.
- จुरี วิจิตรวาทการ, 2527. **ภาพยนตร์ไทยและสังคมไทย.** ใน **วารสารธรรมศาสตร์.**
ปีที่ 13 ฉ. 3 (กันยายน) หน้า 54-66.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2544. **ความจริงของเหตุการณ์เดือนตุลาในคนล่าจันทร์.**
เนชั่นสุดสัปดาห์. ปีที่ 10 ฉ.488
(8-14 ตุลาคม 2544) หน้า 90.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2542. **ภาพยนตร์กับการเมือง.** กทม. ภูมิปัญญา.
- ชูวิธ ฤกษ์ศิริสุข, 2544. **สัมภาษณ์พิเศษ เมื่อคนล่าจันทร์เป็น 14 ตุลาฯ ผมรู้ว่า**
เวรกรรมจะตกอยู่กับผม. เนชั่นสุดสัปดาห์. ปีที่ 10 ฉ 490
(22-28 ตุลาคม 2544) หน้า 90-93.
- ดวงฤทัย เอสนะนาชาตั้ง, 2544. **สัมภาษณ์พิเศษ 14 ตุลา เจอดีตบนแผ่นฟิล์มกับ**
เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. เนชั่นสุดสัปดาห์. ปีที่ 10
ฉ.488 (8-14 ตุลาคม 2544) หน้า 18-20.
- โดม สุขวงศ์, 2533. **ประวัติศาสตร์ภาพยนตร์.** กทม. : องค์การคำ
ของคุรุสภา.
- ทวีป วรดิลก และคนอื่น, 2539. **สามัญชนบนวิถีการเมือง.** กทม. : มปท.
- เทพชัย หย่อง, 2544. **เมื่อประวัติศาสตร์ถูกเซ็นเซอร์. เนชั่นสุดสัปดาห์.**
ปีที่ 10 ฉ. 488. (8-14 ตุลาคม 2544) หน้า 98.

- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, 14 ตุลา สงคราม (ที่ไม่มี) ประชาชน. **เนชั่นสุดสัปดาห์**.
นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2544. ปีที่ 10 ฉ.489 (15-21 ตุลาคม 2544) หน้า 28.
เตรียมการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ให้เกิดความปรองดอง
แก่บุคคลในชาติ. **เนชั่นสุดสัปดาห์**. ปีที่ 100 ฉ. 489
(15-21 ตุลาคม 2544) หน้า 29.
- บัญญัติ ขวาลศิลป์, 2544. 14 ตุลา: เมตตางเจริญ ชลช. **มติชนสุดสัปดาห์**.
ปีที่ 22 ฉ.1106 (29 ตุลาคม 2544) หน้า 92.
- บัณฑิต ฤทธิกุล, 2544. วิวาทะว่าด้วยข้อเท็จจริงในหนังสือคนล่าจันท์.
มติชนสุดสัปดาห์. ปีที่ 21 ฉ.1105 (22 ตุลาคม 2544)
หน้า 29.
- พรรณราย โอสภาภรณ์, 2543. นางนาก: การต่อรองทางความหมายในภาพยนตร์
ยอดนิยม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ไพโรพล ธรรมดา
(นามแฝง), 2544. ถามหาประชาชนในคนล่าจันท์. **มติชน**
(13 ตุลาคม 2544) หน้า 14.
- มิน กิตติ, 2544. วิจาร์ณภาพยนตร์ 14 ตุลา. **ซีนีแม็กซ์**
(1 พฤศจิกายน 2544) หน้า 76-77.
- มุขมมองผู้ร่วมประวัติศาสตร์. **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 21 ฉ 1104 (15 ตุลาคม 2544)
หน้า 87.
- แย้มรวี (นามแฝง), 2544. 14 ตุลา สงครามประชาชน. **มติชน**. (15 ตุลาคม
2544) หน้า 14.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2546. **ทุนวัฒนธรรม**. กทม.: มติชน.
- ระวีวรรณ ประกอบผล, 2528. **สื่อมวลชนกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศไทย**.
วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- รายงานพิเศษ. 14 ตุลา สงครามประชาชน เขี้ยว อีกรายหนึ่งของ
คณะกรรมการเซ็นเซอร์. **มติชนสุดสัปดาห์** ปีที่ 21
ฉ 1103 (8 ตุลาคม 2544) หน้า 68.
- รายงานพิเศษ. จากคนล่าจันท์ถึง 14 ตุลา สงครามประชาชน.
มติชนสุดสัปดาห์ ปีที่ 21 ฉ 1104 (15 ตุลาคม 2544)
หน้า 87-88.

- Studlar, Gaylyn, 1997. Bernstein, Matthew and Visions of the East. London: I.B. Tauris Publishers.
- Carnes, Mark C., 1995. Past Imperfect. New York: Henry Holt and Company.
- Rosenstone, Robert A., 1995. Vision of the Past. Cambridge: Harvard.
- Willis, Andy, 1995. Cultural Studies and Popular Film. in Approaches to Popular Film. ed. by Joanne Hollows and Mark Jancovich. pp.173-191. Manchester: Manchester University Press.

อภิวัฒน์ 2475

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 30 สิงหาคม 2546

ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์

ถาม : ในประเด็น 2475 อาจารย์ยังศึกษาอย่างต่อเนื่องอยู่ และมีประเด็นใหม่ๆ เพื่อนำเสนอหรือไม่

ตอบ : ผมเองก็หยุดเรื่องนี้ไปพักใหญ่แล้ว เพราะช่วงหลังชีวิตผมไปทำเรื่องอื่น ผมทำเรื่องการปกครองท้องถิ่น ทำเรื่องปฏิรูปราชการ ทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ สำหรับประเด็นนี้ผมแทบจะทำน้อยมาก แต่ผมคิดว่าได้ทำงานที่ดีที่สุดทิ้งไว้แล้ว ถ้ามีโอกาสก็จะกลับมาทำอีก แต่คงไม่ใช่ช่วงระยะเวลา 5 ปี 10 ปีนี้

ถาม : การอภิวัฒน์ 2475 มีความน่าสนใจอย่างไร หรือมีประเด็นอะไรบ้างนอกเหนือจากเป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากกษัตริย์มาเป็นการปกครองโดยคณะราษฎร

ตอบ : เรื่องอภิวัฒน์ 2475 คำนี้เป็นศัพท์เฉพาะของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ คนเดียวไม่มีใครเขาใช้ศัพท์แบบนี้ ผมคิดว่าท่านไม่เก่งเรื่องการบัญญัติศัพท์ จุดอ่อนคือบัญญัติศัพท์แล้วไม่เป็นที่นิยม ถ้าคุณอ่านเรื่อง “อนิจจังของสังคม”

หมายเหตุ : ด้วยข้อขัดข้องของระบบบันทึกเสียงในการอภิปรายหัวข้อ “การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475” เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2546 ณ ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์ จึงได้มีการสัมภาษณ์ รศ. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ ชั้นใหม่ ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2547

ท่านแปลศัพท์จำนวนมาก ซึ่งไม่มีใครใช้เลย แล้วท่านก็มาบัญญัติ “อภิวัตน์ 2475” ซึ่งผมเข้าใจว่าจะมีคนใช้อยู่ไม่กี่คน แต่ศัพท์คำนี้ถูกอธิบายขึ้นมาในภายหลังคือพูดง่าย ๆ ว่าอาจารย์ปรีดีใช้คำ “อภิวัตน์ 2475” ใน “อนิจจังของสังคม” ในช่วงปี 2500

คำว่า “อภิวัตน์” ก็มาจากคำว่า Revolution เหมือนกัน คือท่านแปลคำนี้มาเพราะต้องการจะไปสู้กับกรรมหมิ่นนาริพวงศ์ประพันธ์ เป็นการช่วงชิงการนิยาม เพราะฉะนั้นถ้าคุณใช้คำนี้ “การอภิวัตน์ 2475” คุณต้องอย่าลืมว่านี่คุณเป็น 30 ปี ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งคุณควรจะรู้ตัวเองว่าคนอื่นไม่ใช่ศัพท์คำนี้ เรื่องที่สำคัญคือผมเองเคยพูดในที่ประชุมหลายครั้งว่า เราไม่พยายามทำความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงฐานะของพระมหากษัตริย์ พูดอย่างรวบรัดคือก่อน 2475 นั้น พระมหากษัตริย์เป็นทั้งประมุขของรัฐและเป็นทั้งนายกรัฐมนตรี เป็นประธานที่ประชุมสภา เราเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ซึ่งก็คือ พระมหากษัตริย์มีสองสถานภาพ สิ่งที่คณะราษฎรทำก็คือการเปลี่ยนฐานะของพระมหากษัตริย์จากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นพระมหากษัตริย์ที่อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ คำว่า “ใต้รัฐธรรมนูญ” คือท่านไม่ต้องบริหารราชการรายวัน ไม่ต้องไปประชุมเสนาบดีสภาทุกวันอังคาร ผมว่านี่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ในความเห็นของผม แล้วความจริงการเปลี่ยนฐานะของพระมหากษัตริย์แบบนี้ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นง่าย ๆ ถ้าพระมหากษัตริย์ยังต้องเสด็จไปที่ประชุมคณะรัฐมนตรีทุกวันอังคาร คิดเอาก็แล้วกัน คนที่ศึกษาเรื่องนี้ต้องเข้าใจเรื่องนี้ให้ดี

ถาม : *ทำไมต้องเปลี่ยนแปลงการปกครอง ไม่เปลี่ยนได้หรือไม่*

ตอบ : ก็อย่างที่บอก พระมหากษัตริย์ยังคงเป็นประธานที่ประชุมเสนาบดีสภาตลอดกาลได้ไหม ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ก็คงเหมือนบรูโน สุลต่านบรูโนในปัจจุบันก็เป็นนายกรัฐมนตรีด้วย สุลต่านบรูโนเป็นทั้งประมุขของรัฐ เป็นทั้งนายกรัฐมนตรี เป็นนายกษัตริย์ทรงวงลาโฮม เป็นผู้จัดการทหารสูงสุดด้วย ถามว่าไม่เปลี่ยนได้ไหม ไม่เปลี่ยนก็ได้ แต่ผมคิดว่าถ้าไม่เปลี่ยนผลกระทบต่าง ๆ คงมากมายยิ่งกว่านี้ ผมคิดว่าคนไทยคงทนไม่ได้หรอกที่จะให้พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปที่ประชุมคณะรัฐมนตรีทุกสัปดาห์ ถ้าถามแบบนี้คือไม่เข้าใจสภาพ

แวดล้อมของไทย ยกตัวอย่างง่าย ๆ ถ้าพระเจ้าอยู่หัวต้องไปนั่งถามคณะรัฐมนตรี
ที่ท่านสุริยะสนามบินหนองงูเห่าทำไปถึงไหนแล้วท่านชวลิตเสรีจหรือยัง ดายเลย
ครบประเทศไทยไปไม่รอด เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลง 2475 เป็นความจำเป็น
ทางประวัติศาสตร์ อันที่จริงก็เป็นการรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยให้ดำรง
อยู่อย่างต่อเนื่องยาวนาน

ถาม : อาจารย์คิดว่ามีเงื่อนไขใดบ้างที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้สำเร็จได้

ตอบ : เรื่องเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ ผมว่าข้อเรียกร้องเรื่องการ
เปลี่ยนแปลงการปกครองมีมานานแล้ว คือตั้งแต่รัชกาลที่ 5 แล้ว เมื่อเรานึกถึง
เทียนวรรณ เรียกว่าการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงมีมาอย่างต่อเนื่อง แล้วความ
จริงคนก็รู้ว่าการเปลี่ยนแปลงต้องเกิดขึ้น ที่จริงรัชกาลที่ 7 ก็ทรงทราบ ท่าน
เป็นคนเสนอหลายครั้งตั้งแต่ขึ้นครองราชย์ว่าท่านเองไม่ยอกนั่งในที่ประชุมเสนา-
บดีสภา ท่านอยากให้ม็อบมหาเสนาบดีทำการแทน แต่พวกเจ้านายไม่รับ คือ
มีการประชุมเสนาบดีสภาทุกสัปดาห์ ถ้าคุณเข้าใจการเมืองการปกครองในรัชกาล
ที่ 7 พระเนตรท่านเกือบจะบอดอยู่แล้ว อ่านหนังสือทุกวัน ผมเองเซ็นแฟ้มแค่นี้
ผมยังบ่น ท่านเซ็นแฟ้มทุกกระทรวงทบวงกรม หนังสือถวายฎีกาเป็นปี ๆ เป็น
สองสามพันหน้าท่านก็ต้องอ่าน รายงานการประชุมกระทรวงเกษตรท่านก็ต้อง
อ่าน ท่านพูดในที่ประชุมกับฝรั่งว่า “ฉันอ่านหนังสือตาจะบอดอยู่แล้ว” บางเรื่อง
อ่านไม่รู้เรื่องเลย เช่นเรื่องข้อโต้เถียงการลดค่าเงินบาท แล้วบันทึกเขียนมาเป็น
ภาษาอังกฤษด้วย แล้วเรื่องเป็นเรื่องเฉพาะด้วย แล้วคุณให้พระเจ้าอยู่หัวทำงาน
อย่างนี้หรือ เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องความจำเป็น แต่ผมคิดว่า
เงื่อนไขมันสุกงอม ความจริงควรจะเปลี่ยนแปลงเร็วกว่านี้ด้วยซ้ำไป แต่สิ่งที่น่า
เสียดายคือ การเปลี่ยนแปลงมันไม่ค่อยราบรื่น

ถาม : การเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนี้มีผู้กล่าวว่า ไม่มีการสูญเสียเลือด
เนื้อแต่อย่างใด แต่เอาเข้าจริง เป็นอย่างไรกันแน่ จริงเท็จมากน้อยแค่ไหนว่า
เกิดขึ้นอย่างค่อนข้าง “ราบรื่น”

ตอบ : ผมว่าไม่ใช่มันไม่ราบรื่นครับ คือเหตุการณ์ปี 2475 วันที่ 24 มิถุนายน ความสูญเสียไม่มาก แต่ที่สูญเสียมากที่สุดคือเหตุการณ์ตุลาคมปี 2476 คือ กบฏบวรเดช ซึ่งในวันนั้นมีคนถูกจับกุม 600 กว่าคน แล้วว่าครึ่งถูกจำคุก ที่เหลือถึงแม้ว่าไม่ถูกจำคุก แต่ถูกให้ออกจากราชการในข้อหาว่าไปพัวพันกับการกบฏ แล้วคนที่เกี่ยวข้องกับกบฏบวรเดช หลายคนมีชื่อเสียงในระยะหลังเช่น สอ เสถบุตร พระยาศราภย์พิพัฒน์ หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร หลายคนเขายกย่องท่านว่าเป็นเจ้านายที่ดี ก็เป็นคนดีทั้งนั้นนะครับ แต่คนเหล่านี้ก็ถูกจับ ถูกลงโทษทางการเมือง ดิดคูกบ้าง สั้นบ้างยาวบ้าง บางคนถูกไล่ออกจากราชการ แต่ผมว่าการสูญเสียครั้งใหญ่คือเรื่องการสละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงไม่มีการสูญเสียเลือดเนื้อ ผมว่าไม่ใช่มันไม่ราบรื่นเฉพาะเหตุการณ์ 24 มิถุนายนเดียว แต่ผลสืบเนื่องของมันผมว่ารุนแรงพอสมควร โดยเฉพาะเหตุการณ์ ตุลาคม 2476 ที่เรียกกบฏบวรเดช แล้วก็ตามมาด้วยการสละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 ผมว่าเป็นเรื่องใหญ่

ถาม : ในประเด็นที่อาจารย์บอกว่าการปฏิวัติ 2475 คนส่วนใหญ่ไม่รู้จริง ก็คือคนส่วนใหญ่มักจะมี bias ไปข้างใดข้างหนึ่ง หรือว่าอย่างไร

ตอบ : คือเรื่อง bias มันเป็นเรื่องปกติ ปกติแล้วเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต้องมีคนเลือกข้าง แต่ผมคิดว่ามันน่าผิดหวัง คือการเลือกข้างเหล่านี้มันดำรงต่อเนื่องยาวนานมาก แล้วสิ่งที่สังคมไทยต้องการคือว่าถ้าคุณเลือกข้าง เช่นเลือกข้างนิยมเจ้า เลือกข้างนิยมคณะราษฎร มันก็จะไม่เกิดภาวะซึ่งอาจารย์สุลักษณ์แปลศัพท์คำนี้เพราะมากคือ มันจะไม่เกิดการปรองดองสมานฉันท์เห็นใหม่ครับว่าจริงๆ แล้วเหตุการณ์ครั้งแรกเป็นการทะเลาะกันระหว่างคณะราษฎรกับคณะเจ้า หรือสามัญชนกับคณะเจ้า แต่การศึกษาเรื่องนี้มันก็มีลักษณะของการถือข้างมาโดยตลอด แล้วผมคิดว่าสิ่งที่เราพบได้ในช่วงหลังนี้คือว่ากลุ่มนิยมเจ้าประสบชัยชนะ การตีความทั้งหมดเป็นเรื่องของกลุ่มนิยมเจ้าจริงๆ พวกคณะราษฎรนั้นเรียบร้อยหมดแล้ว

ถาม : ถ้ามองในแง่หนังสือที่อาจารย์เขียน อาจารย์มีหลักฐานยืนยันว่าก่อน 2475 มีความต้องการการเปลี่ยนแปลงจากระดับราษฎรภาคญา จึงเขียนฎีกา ขึ้นมาเนื่องจากความไม่พอใจ

ตอบ : คือผมพยายามจะอธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นมีความพร้อมอยู่พอสมควร ถ้าเราดูการเคลื่อนไหวทางสังคมระดับต่างๆ ต้องเรียกว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแรงสนับสนุนอยู่พอสมควรจากกลุ่มคนต่างๆ จากระดับภาคญา ก็คือพวกผู้นำชาวบ้านชาวนา ซึ่งถ้าใครมีโอกาสอ่านฎีกาสมัยนั้นจะรู้ว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเป็นฎีกาทางการเมืองจริงๆ ที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง การปกครอง

ถาม : มีกลุ่มหรือฝ่ายอื่นนอกเหนือจากคณะเจ้าและคณะราษฎรหรือไม่ ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ถ้ามี ช่วยกรุณายกตัวอย่างเพื่อให้เห็นภาพชัดเจน และกลุ่มเหล่านั้นมีบทบาททางการเมืองในช่วงนี้อย่างไรบ้าง

ตอบ : กลุ่มหรือคนสำคัญก็มีนรินทร์ ภาษิต ความจริงหนังสือ นรินทร์กลิ้ง ถ้าสนใจน่าจะอ่านงานของ ศักดินา ฉัตรกุล ณ อยุธยา เขาทำละเอียดมาก นาย นรินทร์เป็นคนขวางโลก คนนี้ก็เป็นคนที่ถวายนฎีกาวิพากษ์วิจารณ์ระบอบเก่าอย่างรุนแรง เป็นสามัญชนที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลง ถวัลย์ ฤทธิเดช ผู้นำกรรมกรก็เป็นคนที่ถวายนฎีกาบ่อยครั้งมาก แล้วก็พูดถึงข้อเรียกร้องว่า รัฐบาลหรือเจ้านายนั้นไม่ควรจะดูถูกดูแคลนชาวบ้าน ที่จริงรัฐกับชาวบ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต้อง สัมผัสสามัคคีกันในการแก้ปัญหา ความจริงประวัติศาสตร์ของสังคมไทยและประวัติศาสตร์ของสังคมอื่นๆ เหมือนกันอย่างหนึ่งคือ มนุษย์มีความจำสั้น ทำให้พวกผู้นำชาวบ้านเหล่านี้จะไม่ค่อยมีประวัติศาสตร์ยาวนานมากนัก ทำให้เราต้องพยายามไปขุดคุ้ยมันกันเอาเอง แล้วบุคคลเหล่านี้คือกลุ่มคนที่ถวายนฎีกาให้รัชกาลที่ 7 ให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ภาษาที่ใช้รุนแรงมากไม่ธรรมดา

ถาม : ถ้าสรุปแบบไม่เกรงใจคือว่า ในยุคนั้นมีความรู้สึกไม่พอใจเกิดขึ้น เพราะ ฉะนั้น 2475 มันจึงเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นโดยมีเหตุมีผลของตัวเอง ซึ่งคนยุคนั้นมองไม่เห็นภาพตรงนั้น

ตอบ : คือคนยุคนี้มองภาพพระมหากษัตริย์ในอดีตไม่ออก คือคิดว่าพระมหากษัตริย์ในอดีตก็เหมือนพระมหากษัตริย์ในปัจจุบัน ซึ่งไม่ใช่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปัจจุบันนั้นท่านทรงเป็นประมุขของรัฐ ท่านพ้นจากการเมือง และท่านไม่ยุ่งเกี่ยวเรื่องงานบริหารราชการ เพราะฉะนั้นทุกคนก็รักพระเจ้าอยู่หัว แต่ความจริงก่อนเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 พระเจ้าอยู่หัวไม่ใช่เป็นแบบนี้ พระเจ้าอยู่หัวท่านทรงบริหารงานรายวัน ท่านเป็นประธานของที่ประชุมเสนาบดี เพราะฉะนั้นการสั่งการทั้งหมดต้องมาจากพระเจ้าอยู่หัว และที่สำคัญคือว่าเสนาบดีต่างๆ หรือคนรอบข้างต่างๆ ก็เป็นคณะเจ้านายทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นความรู้สึกไม่พอใจการเมืองการปกครองมันรุนแรง เราจะใช้ความรู้สึกที่มีต่อพระเจ้าอยู่หัวในปัจจุบันไปศึกษาพระเจ้าอยู่หัวเมื่อก่อนปี 2475 ไม่ได้ มันคนละเรื่องกันเลย ยกตัวอย่างง่ายๆ คือ การที่ท่านต้องเสด็จประชุมเสนาบดีทุกวันอังคารอะไรอย่างนี้เป็นเรื่องที่น่าปวดหัว เช่น จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างไร จะดูแลราชการออกยังงัย จะสร้างสะพานพุทธทำอย่างไร จะปิดเปิดสะพานเมื่อไร ท่านต้องตัดสินใจหมดในฐานะผู้บริหารประเทศ เพราะฉะนั้นเรื่องการตัดสินใจของรัฐบาลมันกระทบต่อคน แล้วมันก็ปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ทุกวันถามว่าทำไมเป็นอย่างนั้น ก็เพราะว่าพระเจ้าอยู่หัวเป็นประมุขฝ่ายบริหาร เราจึงเรียกระบบแบบนี้ว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์

ถาม : ยุคนั้นเรื่องผลประโยชน์จากการบริหารบ้านเมืองยังไม่ชัดเจน ไม่รุนแรง มีหรือไม่มีอย่างไครับ

ตอบ : มีแล้ว ยกตัวอย่าง หนังสือพิมพ์ที่พูดกัน การสร้างสะพานพุทธนี้ใช้เงินไป 80 กว่าล้าน เงินทำไมมันสูงขนาดนี้ แล้วเงินมันหายเข้าไปในกระเป๋าใคร เพราะตอนนั้นก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองมีการเปิดสะพานพุทธ เพราะฉะนั้นมันก็เป็นปัญหา คือ บอกระบุตรงๆ ว่าถ้าใครอยู่ในคณะผู้บริหารประเทศมันก็ต้องมีเรื่องผลประโยชน์ เพราะเป็นเรื่องการตัดสินใจซึ่งงบประมาณ อันนี้เป็นสภาวะแวดล้อมที่เราเรียกว่า ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองคือคณะเจ้าเป็นใหญ่ คณะเจ้าเป็นผู้บริหารประเทศ ซึ่งความไม่พอใจมันก็ปรากฏเห็นได้ชัดเจนอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ ในความเห็นของพวกปัญญาชน ของพ่อค้า หรือแม่กระทั่ง

ความเห็นของพวกชาวนา ในงานของผม พยายามจะบอกว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นมันมีเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยอยู่เป็นอันมาก คืออย่าไปคิดว่าสังคมอดีตเหมือนกับสังคมปัจจุบัน สังคมอดีตคือสังคมอดีต สังคมปัจจุบันคือสังคมปัจจุบันสถานะเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ มันไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นถ้าถามว่า นอกจากคณะเจ้าคณะราษฎรแล้วมีกลุ่มอื่นๆไหม คำตอบคือมีอีกมหาศาล โดยเฉพาะกลุ่มชาวไร่ชาวนาที่ผมเอ่ยชื่อ ไม่ว่าจะเป็น ถวัลย์ ฤทธิเดช นรินทร์ ภาษิต แล้วผมว่ากลุ่มที่น่าสนใจอีกกลุ่มหนึ่งที่ถ้าผมมีโอกาสในอนาคตอยากจะทำก็คือ กลุ่มพวกพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าในกรุงเทพฯ ตอนนั้นมันมี 3 กลุ่มใหญ่ๆ ถ้าเป็นพ่อค้ากลุ่มโบราณจริงๆ เราเรียกพวกกลุ่มเจ้าภาษีนายอากร พวกนั้นก็จะมีตำแหน่งเป็นขุนนางเกือบทั้งหมด พวกนี้ยกตัวอย่างก็เช่น โชฎีการาชเศรษฐี เป็นขุนเป็นพระ เราเรียกว่าพวกเจ้าภาษีนายอากร คนกลุ่มนี้ไม่ค่อยกระตือรือร้นในการเปลี่ยนแปลง เพราะตัวตัวเองเป็นพ่อค้าที่ได้ประโยชน์จากระบบเจ้านายอยู่แล้ว พ่อค้ากลุ่มที่สองคือ พวกคนจีนแท้ๆ ก็คือพวกคนจีนที่ไม่ยอมเข้าระบบไทยเรา เรียกพวกนี้ว่าเป็นคนจีนต่างชาตก็ได้ พ่อค้าคนจีนกลุ่มนี้ใหญ่มาก มิ่งงานวิชัยชี้ให้เห็น ยกตัวอย่างเช่น พวกตระกูลหวังหลี่ ล่าช้า ตระกูลพ่อค้าชาวใหญ่อีกคนหนึ่งชื่อ ตระกูลเอี่ยมสุรีย์ มิ่งงานวิชัยออกมาเติมไปหมด จะบอกว่าพ่อค้าจีนเหล่านี้เป็นพ่อค้าที่ผูกขาดการค้าข้าว เป็นพ่อค้าคนจีนที่ไม่กระตือรือร้นอะไรกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อาจารย์ฉัตรทิพย์เคยถามอาจารย์ปรีดีว่าคณะราษฎรติดต่อกับต้นซิวเม้งๆ นี่คือนำตระกูลหวังหลี่ ว่าพวกหวังหลี่ ช่วยคณะราษฎรหรือเปล่า อาจารย์ปรีดีก็เลยเทศน์อาจารย์ฉัตรทิพย์กลับไป ความจริงคณะราษฎรกับพวกคนจีนเหล่านี้ไม่เกี่ยวข้องกันเลย แต่คนที่ช่วยคณะราษฎรจริงๆ เป็นพ่อค้ากลุ่มที่ 3 คือ พ่อค้าขนาดเล็กๆ พ่อค้าเหล่านี้เป็นพ่อค้าซึ่งไม่ใหญ่โตมากนักในเวลานั้น แต่เป็นคนที่ประสบความสำเร็จกับนโยบายของพวกเจ้า นั่นก็คือนโยบายการผูกขาดไม่ช่วยเหลือ ยกตัวอย่างมีหลายคนที่ผมชื่นชมเป็นพิเศษ เช่น มังกรสามเสน ตระกูลสามเสนเป็นตระกูลที่น่าสนใจ เป็นเจ้าของถนนสามเสน เป็นเจ้าของโรงสีไฟที่ตรอกวัดราชา คนนี้ก็เป็นคนที่กระตือรือร้นต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ่อค้าอีกกลุ่มหนึ่งที่สำคัญก็คือพวกวสุรัตน์ เจ้าของบริษัทศรีกรุงภาพยนตร์ กลุ่มนี้เป็นตระกูลที่น่าสงสาร

สำคัญคือผมคิดว่าเวลาพูดถึงผลประโยชน์กับอำนาจ ผมว่ามันก็เป็นหัวก้อยของเหรียญอันเดียวกันมันไปด้วยกัน แต่พวกคณะราษฎรจริงๆ นั้น ถ้าคุณดูจากประวัติของกลุ่มโดยรวมจะเห็นว่าผลประโยชน์มีแต่ไม่มาก จะบอกว่าไม่มีเลยก็ไม่ได้ ผมว่ามี สิ่งที่คณะราษฎรพยายามดำเนินการเร่งรัดมากที่สุด คือการที่เอาถูกโจมตี เรื่องการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจ คณะราษฎรนี่เป็นคนจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นมาในประเทศไทย พวกบริษัทเชื้อเพลิงทหาร บริษัทข้าวไทย บริษัทประกันภัยไทย ธนาคารไทย บริษัทจังหวัดไทย บริษัทเหล่านี้เป็นรัฐวิสาหกิจที่คณะราษฎรทำ ซึ่งหลายคนก็โจมตีว่าเรื่องนี้เป็นผลประโยชน์ของคณะราษฎรแต่ผมคิดว่าเราต้องยอมรับความเป็นจริงอยู่บ้างพอสมควรเหมือนกัน คือการเมืองส่วนหนึ่งก็เป็นเรื่องผลประโยชน์ ผมไม่ได้ปฏิเสธว่าคณะราษฎรไม่มีผลประโยชน์ แต่ผมคิดว่าการทำรัฐวิสาหกิจนั้นก็เป็นส่วนหนึ่ง เป็นขบวนการหนึ่งของการสร้างระบบเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นมา คือก่อนปี 2475 ในความเห็นของผมมันไม่มีเศรษฐกิจที่เป็น National Economy มันเป็นเศรษฐกิจของกลุ่มคนต่างชาติต่างภาษา แต่สิ่งที่คณะราษฎรทำโดยการสร้างรัฐวิสาหกิจนั้นมันเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจไปเป็นเศรษฐกิจอีกชนิดหนึ่ง เวลาคุณจะบอกใครว่า National Economy หรือเศรษฐกิจแห่งชาติเกิดขึ้นหรือไม่ ผมว่ามีตัวช้อยู่ 2-3 ตัว หลายคนมักจะบอกว่ามีเงินตรา แต่ผมคิดว่าสิ่งที่คณะราษฎรทำยิ่งไปกว่านั้น คือการตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย ต้องถามว่าธนาคารแห่งประเทศไทย National Bank เกิดขึ้นเมื่อไร National Bank เกิดขึ้นพร้อมกับ National Economy แล้วคนตั้งก็คือ ปรีดี พนมยงค์ คือพวกคณะราษฎร คือแนบ พหลโยธิน สำหรับธนาคารแห่งชาติที่เราพูดถึงกัน เพราะฉะนั้นธนาคารชาตินี้เป็นเหมือนกับเป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวบ่งชี้ว่ามีเศรษฐกิจแห่งชาติเกิดขึ้นหรือไม่ เพราะก่อนหน้านั้นไม่มี เวลาคุณซื้อขายเงินตรากันไม่มีธนาคารกลางเคลียร์ให้ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าสิ่งที่คณะราษฎรทำนั้นมันแน่นอนนะครับ หลายคนวิเคราะห์ว่า คณะราษฎรไม่มีฐานเศรษฐกิจที่แท้จริง ในความเห็นของผมคือ คณะราษฎรไม่มีฐานเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง เพราะฉะนั้นสิ่งที่คณะราษฎรทำโดยการจัดตั้งระบบรัฐวิสาหกิจหรือสร้างระบบเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ ผมว่าเป้าหมายของเขาจริงๆ คือการทำ National Economy คือการสร้างเศรษฐกิจแห่งชาติ

ถาม : วันนั้นที่อาจารย์สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ตั้งคำถามกลับมา ประเด็นมันอยู่ตรงไหนครับ

ตอบ : ผมคิดว่า debate ของผมกับอ.สมศักดิ์คือ เขาพยายามจะยืนยันว่าพวกคณะราษฎรไม่ค่อยได้เป็นนักชาตินิยมเท่าไรนัก คณะราษฎรนั้นเป็นพวกนักเชื้อชาตินิยมเสียมากกว่า โดยเขาพยายามจะพูดว่า คณะราษฎรพวกนี้ไม่มีอะไรก็ปราบคนจีนลงโทษคนจีนอะไรต่างๆ แต่ผมเองไม่ค่อยมีเวลา debate ช่วงหลังก็เฉยๆ ในความเห็นของผม การกดดันคนจีนซึ่งคณะราษฎรทำโดยตลอดอย่างต่อเนื่อง บังคับไม่ให้คนจีนเรียนภาษาจีน ให้คนจีนมาเรียนโรงเรียนไทย บังคับให้เปลี่ยนชื่อเปลี่ยนแซ่

ถาม : นั่นเป็นผลงานของจอมพล ป. เป็นเพียงส่วนหนึ่งของ 2475 ใช่ไหมครับ

ตอบ : ถูกต้องครับ แต่ผมขอพูดตรงๆ ว่า คณะราษฎรเห็นพ้องต้องกันทั้งหมดแล้วผมคิดว่าการทำงานนี้เป็นขบวนการของการสร้างชาติ ถ้าไม่ทำงานนี้ตอบได้เลยว่าคนจีนเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ แล้วไม่พอใจที่ต้องมาอ่านหนังสือไทยด้วย คุณต้องอย่าลืมว่าถ้าคนจีนมั่งคั่งเมื่อไร ก็อยากส่งลูกหลานตัวเองกลับไปเรียนหนังสือที่เมืองจีน ไม่อยากให้ลูกหลานของตนเองมาเป็นทหารไทย อยากให้ลูกหลานของตนเองไปเป็นทหารก็กินตั้ง ผมคิดว่าสิ่งที่พูดในทางรัฐศาสตร์ก็คือการเมืองไทยก่อน 2475 เป็นการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ จีนก็เป็นเรื่องจีน แยกก็เป็นเรื่องแยก แต่การเมืองหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นการเมืองของพวกชาตินิยม เป้าหมายก็คือทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มันสลายไปกลายเป็นกลุ่มเดียว ถามว่าสิ่งที่คณะราษฎรทำบังคับคนอื่นใหม่ตอบว่าบังคับ โหดร้ายใหม่ โหดร้าย ที่จะต้องบังคับคนจีนตัดหางเปีย ไม่ให้พูดภาษาจีน ให้มาเรียนภาษาไทย แต่ผมว่าการที่คณะราษฎรทำอย่างนั้นเป็นผลดีต่อการเมืองของประเทศไทยในระยะยาว ไม่เช่นนั้นคุณจะไม่มีความเป็นชาติเกิดขึ้นในทางรัฐศาสตร์การกระทำอย่างนั้นมันเป็นกระบวนการของการสร้างชาติ เขาเรียกว่า National Building ซึ่งถามว่าจำเป็นไหม ถ้าไม่ทำก็ไม่เป็นชาติ คุณก็ไม่ต้องมาพูดเรื่องประชาธิปไตยชาตินั้นคือความสำนึกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชากรทั้งหมด ถ้าคุณยังเป็นจีน เป็นแขก เป็นญวน เป็นโซ่ง เป็นซา หมู ประทานโทษคุณจะเลือกตั้ง

ยังไง พวกกลุ่มชาติพันธุ์ต้องระวังเรื่องนี้ เห็นไหมครับว่าคุณพยายามจะเน้น
อัตลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ แต่ถ้าคุณทำเรื่องนี้มากเกินไป ต้องถามว่าระบบเลือก
ตั้งมันจะอยู่อย่างไร คุณจะเลือกอะไร คุณจะเลือกผู้แทนของลาว ผู้แทนของญวน
ผู้แทนของชาวมุ มานั่งในสภา ระบบรัฐสภานั้นเป็นรัฐสภาแห่งชาติ National
Essembly ไม่ใช่รัฐสภาเผ่าพันธุ์ ถ้าคุณยังให้เป็นลาวบ้าง ญวนบ้าง แยกบ้าง
อ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ที่คณะผมเป็นแขก จรัลเป็นเปอร์เซีย แล้วคุณจะเลือก
ผู้แทนอะไร ผู้แทนแขกอย่างนั้นหรือ แล้วถ้าคุณมีผู้แทนแขกในสภาคุณจะเป็น
modern state ได้ยังไง

เพราะฉะนั้นการเข้าไปทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มเดียว ผมถือว่าเป็น
เงื่อนไขที่จำเป็นของการสร้างชาติ ซึ่งมันจะตามมาด้วยระบบเลือกตั้ง เพราะ
การเลือกตั้งมันต้องเลือกบนฐานของประชาชนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การ
เลือกตั้งไม่ใช่เลือกตั้งเผ่าพันธุ์ ผมคิดว่าสิ่งที่คณะราษฎรทำนั้นเป็นความจำเป็น
ถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็ไม่มีทางยกระดับการเมืองของประเทศก่อนสมัยใหม่ ไปสู่
ประเทศสมัยใหม่ได้ สิ่งที่คณะราษฎรทำโดยภาพรวมทั้งหมดผมว่ามันทำให้
การเมืองของไทยก้าวพ้นจากการเมืองโบราณมาเป็นการเมืองสมัยใหม่ เรามี
รัฐธรรมนูญมีรัฐสภามีการเลือกตั้ง ถึงแม้จะล้มลุกคลุกคลานก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง
เรามีการแยกแยะระหว่างพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของรัฐอยู่เหนือการเมือง
เป็นที่เคารพเทิดทูน ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ ประมุขของรัฐอยู่ข้างบน ประมุข
บริหารอยู่ข้างล่าง แยกอำนาจระหว่างนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ สิ่งนี้คือภาวะ
สมัยใหม่ทางการเมืองของประเทศไทย แต่มีคนจำนวนหนึ่ง que คิดว่าภาวะสมัย
ใหม่ทางการเมืองเป็นเรื่องที่ไม่ควรเกิดขึ้น ผมว่ามันบ้าแล้ว คุณอยู่กับการเมือง
แบบเผ่าพันธุ์ไม่ได้ ผมพูดทั้งที่ความจริงผมเองเป็นคนรุ่นที่ 3 ของจีนนะครับ
แต่ผมคิดว่าเรื่องนั้นมันเป็นความจำเป็น ประทานโทษครับถ้าผมจะพูดจีน แล้วคุณ
จะสอนหนังสือภาษาอะไร แล้วคุณจะเลือกผู้แทนยังไง คุณจะเลือกผู้แทนจีน
มานั่งในสภาของประเทศไทยหรือ เป็นไปไม่ได้

ถาม : แล้วอะไรคือสิ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จที่สุดของขบวนการ 2475 ครับ

ตอบ : ผมคิดว่าคณะราษฎร เรื่องประสพกับอุปสรรคนี้ผมว่ามันมีหลายเรื่อง

หนึ่งคือสงครามโลกครั้งที่ 2 ผมว่ามันใหญ่ ซึ่งทำให้อำนาจนั้นเปลี่ยนแปลงไปเข้าไปสู่ระบบทหารนิยม และภาวะอีกอย่างหนึ่งคือ ภาวะของระบบราชการที่อาจจะใหญ่โต คือประเทศไทยมีราชการใหญ่โต ก่อนที่มีประชาธิปไตยเรามีระบบขุนนางที่ใหญ่โต ที่รัชกาลที่ 5 วางรากฐานไว้ให้ ความจริงแล้วถ้าเรามีระบบประชาธิปไตยก่อนที่มีระบบราชการที่ใหญ่โต เราจะดีกว่านี้ แต่เรามีระบบราชการใหญ่โตก่อน ประชาธิปไตยเกิดขึ้นทีหลัง เพราะฉะนั้นประชาธิปไตยของเราจะมาเจอกับราชการ เจอกับกองทัพซึ่งขยายด้วยยุคสงครามโลก เป็นยุคของทหารนิยม ผมคิดว่าอันนี้คืออุปสรรคใหญ่ที่ทำให้เราต้องล้มลุกคลุกคลานในระยะถัดมา เรามาเจอการเมืองอำนาจนิยม เรามาเจออำมาตยาธิปไตย

ที่เป็นอุปสรรคใหญ่อีกเรื่องหนึ่งคือ ในบรรดากลุ่มผู้นำของเรามักเล่นการเมืองกันแบบไม่ลดละ สู้กันทุกรูปแบบ ผมเห็นด้วยกับอาจารย์เสน่ห์ที่พูดถูกต้องว่าชนชั้นนำของเราไม่สามารถจะตกลงปลงใจในระบบกติกาทางการเมืองได้ เพราะฉะนั้นคุณก็จะเห็นว่า คณะราษฎรเองอยู่ได้สักประมาณ 15 ปีอย่างมากแค่ 25 ปี พอถึงสมัยสฤษดิ์ไม่ต้องพูดถึง เลือกตั้งก็ไม่มี รัฐสภาก็ไม่มี พรรคการเมืองก็ไม่มี คุณจะเห็นได้ว่าคณะราษฎรอยู่ได้แค่นั้น ถ้าคุณนับพิบูลย์เป็นคณะราษฎรด้วยผมก็บอกอยู่ถึง 25 ปี คือถึง 2500 พอหลังจากนั้นไปเราก็เจอระบบเผด็จการทหารเต็มรูปแบบ เพราะฉะนั้นความอ่อนแอของมันผมก็ตอบได้เลยว่าอยู่ที่เรามีระบบข้าราชการทหารที่เข้มแข็ง ก่อนที่จะมีประชาธิปไตย ผมว่ามันคือจุดอ่อนของการเมืองไทย อีกทั้งวัฒนธรรมของเราก็ไม่เอื้ออำนวยด้วย วัฒนธรรมของเราค่อนข้างจะเป็นวัฒนธรรมอำนาจนิยม เป็นประชาธิปไตยที่ไม่ต้องการวัฒนธรรมที่เสมอภาคกัน เอาอย่างนี้แล้วกัน โดยหลักๆ วัฒนธรรมไทยมันไม่เอื้ออำนวย มันชอบความสูงต่ำ ชอบคนพินอบพิเทา กัน ชอบลูกพี่ลูกน้อง ชอบอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์ก็เป็นเรื่องใหญ่ แล้วเราจะสร้างประชาธิปไตยในสังคมที่เสมอภาคกันได้อย่างไร ประชาธิปไตยในสังคมในอเมริกาเจริญได้ อย่างน้อยคือเขามีความเสมอภาค ไม่ใช่ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ ถ้าพูดให้ชัดเศรษฐกิจเสมอภาคกันไม่ได้ แต่เสมอภาคทางการเมือง คุณจะรำรวยกว่ากันอันนี้คุณห้ามกันไม่ได้ แต่ในทางการเมืองมันเสมอภาคกันพอสมควร เพราะฉะนั้นทั้งในเชิงของโครงสร้างไม่เอื้ออำนวย วัฒนธรรมก็ไม่เอื้ออำนวย ผมว่าความฟ่ายแพ้ยของคณะราษฎรมันอยู่ตรงนี้

ถาม : อะไรคือสาเหตุของจุดจบที่แท้จริงสำหรับ 2475 ใช้กรณีสวรรคต ที่เป็น
อุบัติเหตุทางการเมืองหรือไม่

ตอบ : ผมไม่เห็นด้วยนะ คือผมว่าอุบัติเหตุทางการเมืองเรื่องสวรรคตเป็นเรื่อง
ใหญ่ แต่ความจริงจุดจบของคณะราษฎร ผมคิดว่า debate กันได้ 2 กลุ่ม ถ้า
สายปรีดีก็อาจบอกว่าสิ้นสุด 2490 รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน แต่ถ้าคุณมอง
ด้วยใจเป็นธรรม ผมถือว่าป.พิบูลย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของคณะราษฎรเหมือนกัน
เพราะฉะนั้นถ้ามองอย่างแคบ คณะราษฎรหมดอำนาจ 2490 ถ้ามองอย่างกว้าง
ผมคิดว่าคณะราษฎรหมดอำนาจ 2500 พอสฤษดิ์ขึ้นมามีอำนาจ ผมถือว่าจบ
เลย เพราะสฤษดิ์ ถนอม ประภาส นั้นไม่เกี่ยวข้องกับคณะราษฎรเลย ผมคิดว่า
จบจริงๆ อันนี้เป็นอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นอีกรุ่นหนึ่ง กรณีสวรรคตนั้นก็เป็นเรื่องใหญ่
ผมคิดว่ากรณีสวรรคตอาจจะไม่รุนแรง เป็นที่ยุติได้ ถ้าไม่มีกองทัพที่ใหญ่ ผม
คิดว่าความยุ่งยากของรัฐบาลปรีดี พนมยงค์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือการ
เผชิญหน้ากับกองทัพที่มีขนาดใหญ่ คุณต้องอย่าลืมว่าสมัยสงคราม กองทัพของ
ไทยขยายขึ้นไปเกือบ 10 เท่าตัว มีการเกณฑ์กองทัพโดยเฉพาะกองทัพใหญ่สอง
กองทัพ คือกองทัพพายัพกับกองทัพบูรพา ผู้บัญชาการกองทัพพายัพคือจอมพล
ผิน ชุณหะวัณ ซึ่งนำกองทัพบุกไปที่เชียงใหม่ กองทัพบูรพาคือกองทัพของมังกร
พรหมโยธี ที่ตั้งอยู่ชายแดนเขมร คือพูดง่ายๆ ว่าช่วงสงคราม 4 ปี เรามีการ
เกณฑ์ทหารเยอะมาก ปกติกองทัพไทยประมาณสามหมื่นกว่าๆ แต่ช่วงสงคราม
โลกเข้าใจว่าขึ้นไปถึงสองแสนกว่า ถามว่าทำไมเกณฑ์ทหารเพิ่มขึ้น มีสงคราม
ก็ต้องเกณฑ์สิคะ แล้วสิ่งที่ยุ่งยากทางการเมืองของทุกประเทศคือ การเกณฑ์
กองทัพนั้นไม่ยากแต่ไล่กองทัพกลับบ้านนี้ยากคือปลดทหารประจำการนี้ยากกว่า
ปลดแล้วไม่รู้จะไปทำอะไร แล้วพวกทหารที่ถูกปลดออกไปเหล่านี้ส่วนหนึ่งก็จะ
ไปกระจุยตัวอยู่ที่บ้านจอมพลผิน ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นผู้นำคนหนึ่งที่สำคัญของ
รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ที่จริงต้องพูดสักนิดว่าหลังสงครามโลกครั้งที่
2 พวกอังกฤษเองก็คิดอยากครอบครองประเทศไทยด้วยซ้ำ เขาต้องการจะ
จัดการกับปัญหากองทัพ แต่อาจารย์ปรีดีเป็นคนไปต่อสู้อย่างไม่ควรมีขีด ไปต่อสู้ว่า
การประกาศสงครามเป็นโมฆะ เพราะฉะนั้นอังกฤษไม่มีสิทธิ์จะมายึดประเทศไทย
รู้จักนิทานเรื่องชวานากับงูเห่าแล้วนี่ ความจริงให้อังกฤษยึดครองสัก 3 ปีก็ดี

แล้วคุณจะไม่มีปัญหาเรื่องรัฐประหารเลย ซะตากรมครบ ให้อึดสัก 3 ปีแล้วให้อังกฤษเข้ามาเกลี้ยกองทัพ เพราะอังกฤษเขาโกรธมากตรงที่ว่าไทยอาจหาญไปประกาศสงคราม ก็จัดการเสียให้พวกตัวร้ายพวกนี้

ถาม : จะว่าไปแล้วก็เป็นความเป็นสุภาพบุรุษของท่านอาจารย์ปรีดี

ตอบ : ผมคิดว่าถ้ามองในแง่หนึ่งคือความเป็นสุภาพบุรุษ อีกแง่หนึ่งคือท่านรู้เท่าไม่ถึงการณ์มองไม่ขาด คือแยกไม่ถูกว่าใครคือมิตรใครคือศัตรู ในทางการเมืองถ้าแยกไม่ถูก พุดแบบตรงๆ คือถ้าอาจารย์แยกได้ว่าอันนี้คือมิตรอันนี้คือศัตรู ท่านอาจอยู่อีกยาวนานมากทางการเมืองยาวนานกว่านี้ ในทางรัฐศาสตร์ผมว่าเรื่องนี้ใหญ่ ใครคือมิตรใครคือศัตรู

ถาม : อาจารย์ช่วยพูดอะไรที่ท้ายสักเล็กน้อย

ตอบ : ก็คือการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นจะเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ไม่มีทางลอบออกไปจากความจำของคนไทยได้ ปัญหาที่สำคัญมีอย่างเดียวคือ แล้วเราจะจำมันอย่างไร เราจะตีความมันยังไง ที่สำคัญคือประวัติศาสตร์มันเป็นเรื่องที่มี 2 ภาระหน้าที่ หน้าที่หนึ่งคือเป็นหน้าที่ในเชิงของความรู้เป็นบทเรียนสอนใจ อีกหน้าที่หนึ่งมันเป็นเครื่องมือทางการเมือง ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือทางการเมือง การอบรมกลุ่มเอกลาทางการเมืองที่ดีมันทำผ่านประวัติศาสตร์ทั้งหมด ปัญหาในสังคมไทยคือเราไม่ตระหนักว่าเราอาจจะไปคิดในเรื่องของข้อเท็จจริงเรื่องข้อเท็จจริงเป็นเรื่องใหญ่ แต่เมื่อคิดถึงเรื่องความรู้ก็เป็นเรื่องใหญ่ แต่ช่วงหลังผมอยู่รัฐศาสตร์ ผมคิดว่าความรู้ ความจริง ข้อเท็จจริง ความถูกต้องนั้นเป็นเรื่องใหญ่ แต่คุณต้องอย่าลืมหิมิตีอีกด้านหนึ่งคือ "การเป็นเครื่องมือทางการเมือง" แล้วเมื่อประวัติศาสตร์กลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง คุณจะรู้ว่ามันไม่เกี่ยวกับเรื่องความจริงไม่จริง มันเกี่ยวว่าใครเป็นคนพูด ความจริงไม่สำคัญถามจริงๆ มีใครอยากรู้ความจริง แล้วประวัติศาสตร์ในแง่มุมมองหลังนี้เป็นเรื่องที่เราต้องตระหนัก มันถูกใช้ประโยชน์จากทุกฝ่าย ฝ่ายซ้ายก็ใช้ ฝ่ายขวาก็ใช้ทุกคนใช้กันหมด คนละเล็กคนละน้อย.

14 ตุลา วันประชาธิปไตย กับปัญหาเมื่อวาระครบรอบ 30 ปี

อํารงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

ภาควิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

วันที่ 30 สิงหาคม 2546

ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์

ในวาระครบรอบ 30 ปี 14 ตุลา เมื่อปี 2546 นั้น ในด้านหนึ่งกล่าวได้ว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีมาอย่างต่อเนื่องนั้น ก็บรรลุผลสำเร็จในระดับหนึ่งในการที่ทำให้มีการยอมรับสถานะของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นี้อย่างเป็นทางการคือการที่รัฐบาลประกาศให้ 14 ตุลาคม เป็น “วันประชาธิปไตย” ของชาติ อย่างไรก็ตามก็เป็นที่ตระหนักกันดีอยู่ว่า สิ่งนี้เป็นเพียงก้าวแรกของการที่จะให้สังคมไทยโดยรวม ได้ตระหนักและเรียนรู้ถึงพัฒนาการที่มีมาอย่างยาวนานของการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย ตลอดทั้งสังคมไทยยังต้องมีภารกิจในการสร้างความแข็งแกร่งต่อหลักการพื้นฐานของระบอบการเมืองนี้ ทั้งหลักสิทธิเสรีภาพ และเสมอภาค ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการตรวจสอบ ถ่วงดุลอำนาจที่พึงมีมากและอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

ขณะที่ในอีกด้านหนึ่ง การที่ต้องใช้เวลานานถึง 30 ปีจึงจะสามารถยกย่องวันประวัติศาสตร์วันนี้ได้ ย่อมหมายความว่า ความไม่เข้าใจและการยังไม่เห็นพ้องด้วยน่าจะยังมีอยู่อย่างไม่น้อย ดังในกรณีปรากฏการณ์ที่พันเอกณรงค์ กิตติขจร ผู้เป็น 1 ใน 3 ที่ถูกเรียกว่าทหารราชของสังคมไทยนับแต่ 14 ตุลา ออกมาเสนอประเด็นต่างๆ ในวาระ 30 ปีนี้ ก็ยังสามารถก่อให้เกิดภาวะแกว่งไหว

อย่างรุนแรงในเชิงทัศนคติและความรับรู้ของคนในสังคมได้ ซึ่งกรณีนี้ย่อมชี้ให้เห็นถึงว่า สังคมไทยยังต้องการการการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับคนไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะต่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มากยิ่งขึ้น และให้อย่างมีวิจารณญาณมากกว่าที่จะเป็นเพียงเรื่องของกาให้จดจำต่อเหตุการณ์เท่านั้น

อดีต “วันชาติ” 24 มิถุนายน ซึ่งเคยเป็นวันสำคัญที่สุดของไทย เพื่อระลึกถึงการปฏิวัติเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี 2475 นั้น ยังสามารถถูก“กำจัด”ได้อย่างสิ้นซากไม่เหลือไว้ในความทรงจำของคนรุ่นหลังได้ในอีก 20 ปี หลังจากการได้สถาปนาเป็นวันชาติ ย่อมเป็นตัวอย่างอันดีสำหรับ 14 ตุลาคมประชาธิปไตย

บทความทั้ง 3 เรื่องที่คัดมาไว้ต่อเนื่องกันนี้ เป็นบทความที่ผู้เขียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับปัญหาวันประชาธิปไตยในวาระครบรอบ 30 ปี บทความเหล่านี้เขียนขึ้นเพื่อตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวัน (*กรุงเทพธุรกิจ*, จุดประกาย คอลัมน์ “108 วิถีทัศน์”) ซึ่งอย่างน้อยก็คงจะชี้ให้เห็นถึงประเด็นปัญหาที่ตักค้างอยู่ในขณะนั้น และความสืบเนื่องต่อมาถึงปัจจุบันบางประการ ที่พึงต้องระดมความคิดและการเข้าร่วมคนละไม้ละมือ เพื่อให้ 14 ตุลา วันประชาธิปไตย ดำรงอยู่และเป็นวันที่มีคุณค่าของสังคมไทยสืบไป

ถูกต้อง : 14 ตุลา วันประชาธิปไตย¹

เหลือเชื่อเหลือเกินว่า เพียงการปรากฏตัวและคำสัมภาษณ์ของ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร ผู้ที่เมื่อ 30 ปีก่อนนั้นได้รับการเรียกว่า ทหารราช เป็น 1 ใน 3 ทหารราช ร่วมกับจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ในฐานะพ่อและพ่อตานั่น ก็สามารถปลวชนชนชั้นนำทางการเมืองของไทยได้เกี่ยวกับ 14 ตุลา

เหตุเกิดเมื่อวันเกิดจอมพลถนอม กิตติขจร ผู้ซึ่งมีอายุ 92 ปี ที่ยังมีผู้คนในบ้านเมืองนี้ไปวยพรวันเกิดปีท้ายๆ ของเขา นักข่าวได้ไปสัมภาษณ์ พ.อ.ณรงค์ อดีตผู้เกือบจะได้กลายเป็นผู้ยิ่งใหญ่คับแผ่นดินของประเทศสืบรอยเท้าของพ่อและพ่อตา

¹ พิมพ์ครั้งแรกในคอลัมน์ “108 วิถีทัศน์” ใน *กรุงเทพธุรกิจ* - จุดประกาย (26 สิงหาคม 2546), หน้า 2.

ณรงค์ผู้ลูกนี้มีกำเนิดในวันที่เมื่อ 70 ปีก่อนนั้น ได้เกิดกบฏบวรเดช บ้านเมืองวิกฤตลุกเป็นไฟ เกิดสงครามกลางเมือง ทหารของชาติต้องฆ่ากันเอง อันเป็นชะตากำเนิดที่น่าสนใจยิ่ง กับเส้นทางแห่งวิถีปฏิบัติที่ได้สืบทอดมา ที่ไฟก็ลุกท่วมบ้านเมืองไทยอีกครั้งเมื่อเขาคอนนี้มีอายุ 40 ปี ในปี 2516 ผู้คนในบ้านเมืองนี้ต้องถูกยิงเสียชีวิตไป 77 คน บาดเจ็บพิการไป 857 คน เมื่อครั้ง 14 ตุลา

และในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ 43 เมื่อเดือนตุลาคมปี 2519 ของเขา โดยปัจจัยสาเหตุมาจากพ่อของเขาจอมพลถนอม กิตติขจร ที่นักเรียนนิสิตนักศึกษาประชาชนล้มตายเป็นไปไม่ร่วงในการถูกล้อมฆ่าในธรรมศาสตร์ และอีกมากต้องหนีกระเจิดกระเจิงจากพ่อแม่จากบ้านเกิดเมืองนอนไป อาจจะทำม กลางเสียงหัวเราะ ฮี...ฮี

ทั้งในวาระที่ณรงค์ผู้นี้สามารถอยู่ต่อมาได้จนอายุครบ 70 ปีในเดือนตุลาคมนี้ ที่ยังสามารถทำการป่วนสังคมไทยได้อีกตามที่ปรากฏเป็นข่าวในวันที่ 12 สิงหาคมนั้น

คำถามที่น่าสนใจเกี่ยวกับภูมิหลังประวัติของเขาในฐานะนักเรียนรัฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์ก็คือ สวรรค์ หรือ นรก กันแน่ ที่คือรัปชั้นทางระบบกรรมตี กรรมชั่ว?

พ.อ.ณรงค์ให้สัมภาษณ์อย่างมีเชิงชั้นโดยตั้งคำถามว่า หากให้วันที่ 14 ตุลาคมเป็นวันประชาธิปไตย แล้ววันเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พ.ศ.2475 จะเป็นวันอะไร จะเอาคณะราษฎรไปไว้ที่ไหน “เราเคยให้วันที่ 24 มิถุนายนเป็นวันหยุด เป็นวันสำคัญวันหนึ่ง แต่ก็ยกเลิกไป ทำไมเราไม่เอาวันเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นวันประชาธิปไตยบ้าง”

ข้อสังเกตของพ.อ.ณรงค์ กล่าวได้น่าสนใจ ดูจะมีภูมิปัญญาทางประวัติศาสตร์อยู่บ้าง แต่นั่นก็ไม่ใช่สาระที่แท้จริงที่อยู่ในดวงจิตวิญญาณของเขา หากแต่ข้อสังเกตเชิงคำถามนี้ คือการทำงานของผู้นสามารถใช้ถ้อยคำไม่กี่ประโยคก็อาจก่อให้เกิดเลือนนองแผ่นดินได้

คำถามที่ควรถามกลับไปยัง พ.อ.ณรงค์ คือ เหตุใดในสมัยที่ พ.อ.ณรงค์ เป็นใหญ่เป็นโตในยุคที่พ่อตน จอมพลถนอม และพ่อตา จอมพลประภาสครอง

อำนาจแบบเชิงเจ้าชีวิตเจ้าแผ่นดินอยู่ถึง 10 ปี และที่จริงแล้วก็ควบคุมอำนาจของประเทศนี้มาตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์แล้ว รวมก็เป็นเวลาถึง 16 ปี เหตุใด พวกเขาเหล่านั้นจึงไม่เคยสนใจคำว่า 24 มิถุนายน และคณะราษฎรเลย

กลับเป็นตรงกันข้าม พวกเขาเหล่านี้ต่างก็กลัว ชื่อของ 24 มิถุนายน และคณะราษฎรด้วยซ้ำไป กลัวขนาดถึงขั้นที่ว่า พวกเขาคือกลุ่มที่ทำการลบล้างวันชาติ 24 มิถุนายนลงไป พวกเขาคือกลุ่มที่ทำให้ชื่อ คณะราษฎร เป็นชื่อที่ไม่มีใครกล้าเอ่ยอ้างถึง

แล้วทำไม พ.อ.ณรงค์ จึงต้องเอ่ยถึงชื่อ 24 มิถุนายน และคณะราษฎร ในวาระที่รัฐบาลทักษิณจะพิจารณาเรื่อง 14 ตุลาคม ให้เป็นวันสำคัญของชาติ ที่ได้รับการเสนอชื่อว่าเป็นวันประชาธิปไตยจากทั้งสองสภา

ทั้งนี้เพราะ หากรัฐบาลทักษิณอนุมัติให้ 14 ตุลา เป็นวันประชาธิปไตย อีกด้านหนึ่งของความหมายที่ชัดเจนก็คือ ก่อนหน้า 14 ตุลานั้นก็ย่อมเป็นยุคสมัยรัฐบาลเผด็จการทหารค้ำฟ้าของจอมพลถนอม กิตติขจร ร่วมกับพ่อตาคือ จอมพลประภาส จารุเสถียร และตน พ.อ.ณรงค์ ในฐานะบุตรชายของผู้ยิ่งใหญ่ที่มีอำนาจล้นฟ้านั่นเอง

ดังนั้นแล้วสำหรับพวกเขาเหล่านั้น และเป็นผู้ที่ยืนอยู่ข้างฝ่ายเผด็จการนี้ 14 ตุลาจึงเป็นวันที่พวกเขาจะต้องคัดค้านอย่างถึงที่สุด เพราะหากวันนี้ได้รับการระบุว่าเป็นวันประชาธิปไตย นี่ก็เท่ากับว่าเป็นการชุดหลุมฝังตัวแทนระบบเผด็จการนั่นเอง

ในฐานะผู้สอนวิชาวิวัฒนาการทางการเมืองไทยในระดับมหาวิทยาลัย วันที่ 24 มิถุนายน ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2475 โดยคณะราษฎรนั้น มีความสำคัญในลำดับขั้นของวิวัฒนาการทางการเมืองของไทยก็จริงอยู่ แต่สถานะทางประวัติศาสตร์ของวันเดือนปีนี้ก็คือ การเปลี่ยนระบอบการปกครองที่ประสงคิให้ประเทศมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

แต่ในระยะต่อมา 24 มิถุนายน และ คณะราษฎร ก็ถูกกำจัดออกไปจากเวทีประวัติศาสตร์โดยกลุ่มสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส-ณรงค์ เพื่อสถาปนาอำนาจใหม่ของกลุ่มตนขึ้นมา ในบางช่วงเวลา ยังพยายามอธิบายว่าการปกครองของระบบเผด็จการของตนนั้นมีสถานะที่ดัดเทียมกับการปกครองสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชด้วย เพียงเท่านั้นคงนึกออกว่า พวกเขาเหล่านี้ยิ่งใหญ่อีกเพียงใด

ดังนั้น 24 มิถุนายน และ คณะราษฎร จึงเป็นความสำคัญของอดีตกาล ที่ได้ถูกผลักดันเวทีประวัติศาสตร์ของคนรุ่นปัจจุบันโดยกลุ่มเผด็จการข้างต้นไปแล้ว การให้การศึกษาก็แท้จริงถึงเรื่องราวเหล่านั้นนั้นเป็นสิ่งที่ต้องทำแต่ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ประเด็นสำคัญของปัจจุบันสมัยที่จะไปรื้อฟื้นในแง่มุมมองทางสังคมการเมืองยุคนี้

14 ตุลา ซึ่งเป็นวันแห่งความทรงจำ เป็น วันมหาวิปโยค ตามพระราชดำรัสของในหลวงทางวิทยุโทรทัศน์เมื่อค่ำคืนของ 14 ตุลาคม 2516 นั้น คือปัจจุบันสมัยของสังคมไทย

ดังนั้น ต่อคำถาม หาก 14 ตุลา เป็นวันประชาธิปไตยแล้ว 24 มิถุนายน จะเป็นวันอะไร

คำตอบ 24 มิถุนายน ก็เป็นวันเปลี่ยนระบอบการปกครอง เพื่อให้มีรัฐธรรมนูญ แต่แล้ววันดังกล่าวก็ถูกล้มเลิกไป เพื่อยืนยันอำนาจเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์-จอมพลถนอม บิตา พ.อ.ณรงค์ ด้วยวิธีการทั้งมีและไม่มีรัฐธรรมนูญ ดังนั้น รัฐธรรมนูญของกลุ่มอำนาจนี้จึงหมายถึง รัฐธรรมนูญที่เป็นเผด็จการด้วยเหตุนี้ พลังของคลื่นมหาประชาชน 14 ตุลาจึงล้มอำนาจรัฐบาลเผด็จการเพื่อสถาปนารัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย

14 ตุลา คือวันประชาธิปไตย คือสิ่งที่ต้องตรงกับความหมายที่แท้จริงทุกประการ ทั้งของอดีตเมื่อ 30 ปีก่อน ทั้งของวันนี้และเป็นการยืนยันระบอบการเมืองนี้ต่อไปในอนาคต

ไม่มีชื่อใดในโลกที่เอามาแล้วไม่จำเป็นต้องมีการอธิบายให้ความหมาย เช่น ทักษิณ แปลว่าใต้ หากเราเรียกว่า นายกทักษิณ ก็อาจเข้าใจได้ว่าเป็นนายใต้หรือนายภาคใต้แต่ก็ไม่มีใครเข้าใจเช่นนั้นเพราะสิ่งที่เรียกว่าบริบททางสังคมนั้นได้ควบคุมความหมายไว้อยู่แล้ว

การที่ให้พ.อ.ณรงค์ อดีตผู้ยิ่งใหญ่มาตั้งชื่อสังเกตเพียงคนเดียวและไม่กี่ประโยค ก็ทำให้ชนชั้นนำทางการเมืองไทยทะเลาะกันได้อย่างหน้าดำหน้าแดง ทำให้ฝ่ายสภากับฝ่ายรัฐบาลหมางเมินกัน เรียกได้ว่าคุ่มเกินคุ่มจริงๆ กับการปรากฏตัวในครั้งนี้

คำว่า 3 ทหารเอกนั้น หากเราเอ่ยขึ้นมาลอยๆ มันก็ทำให้คิดไปถึงทหาร

ประเทศต่างๆ ได้ แต่ถ้าเอ่ยว่า 3 ทรรราชในพื้นที่ของสังคมไทยนั้น ย่อมสำนึกกันได้ดีว่าหมายถึงจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พันเอกณรงค์ กิตติขจร ที่สิ้นสุดอำนาจเมื่อ 14 ตุลาคมและต่อมาต้องถูกยึดทรัพย์โดยมาตรา 17 ของรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ที่ทั้งสามนี้ได้ใช้เป็นฐานของอำนาจเผด็จการในแผ่นดิน และใช้พิจารณาความผิดกับผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญในครั้งนั้น ผู้ที่ไ้มาตรา 17 ยึดทรัพย์ของทั้งสามและภรรยาพวกเขานั้น คือ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตประธานศาลฎีกาผู้ซื่อสัตย์ยุติธรรม และได้เป็นนายกรัฐมนตรี ณ วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ในฐานะเป็นนายพระราชทานจากในหลวง

24 มิถุนายน วันกำเนิดประชาธิปไตย²

ถ้าวันที่ 14 ตุลา ได้รับการสถาปนาให้เป็นวันประชาธิปไตย คำถามก็คือ แล้วใครหรืออะไรคือพ่อแม่ผู้บังเกิดเกล้าของ 14 ตุลา ?

พูดอย่างง่าย ๆ เราทุกคนต่างก็มีพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด ไม่ว่าจะโดยวิธีการใดๆ ก็ตาม ดังนั้นเหตุการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ไทยเมื่อปี พ.ศ.2516 ก็ย่อมไม่ได้อุบัติขึ้นมาอย่างลอยๆ ย่อมต้องมีความสืบเนื่องหรือก่อเกิดจากอะไรบางสิ่งบางอย่างเช่นกัน

แต่ก่อนที่จะไปหาสิ่งซึ่งให้กำเนิดแก่ 14 ตุลา นั้น มีเรื่องที่เกี่ยวข้องพันโดยอ้อมต้องพิจารณาเป็นเบื้องต้นก่อน กล่าวคือ เราต่างก็รู้ว่าถึงวันนี้ประเทศไทยประเทศที่คลั่งไคล้รัฐธรรมนูญที่สุดในโลก เรากำลังอยู่ในช่วงของรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 (ฉบับผู้ดีเศรษฐีมีเงิน ที่ดัดสิทธิคนกว่า 40-50 ล้านคนในทางการเมือง) คำถามก็คือ ข้อใดคือวันที่รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยประกาศใช้

ก. ฉบับ 23 ตุลาคม 2453

ข. ฉบับ 26 พฤศจิกายน 2468

ค. ฉบับ 27 มิถุนายน 2475

² พิมพ์ครั้งแรกในคอลัมน์ "108 วิถีทัศน์" ใน *กรุงเทพธุรกิจ* - จุดประกาย (17 มิถุนายน 2546), หน้า 2.

ง. ฉบับ 10 ธันวาคม 2475

คำถามข้อนี้ผมใช้ถามนักศึกษาปี 1 ที่เข้ามาเรียนในวิชาการเมืองของผมทุกเทอม เพื่อเป็นการเริ่มต้นสำรวจสถานะทางความรู้ของนักศึกษาที่ได้รับการป้อนมาจากโรงเรียนมัธยมอย่างหมาดๆ

คำตอบที่น่าสนใจคือเกือบทั้งหมดเลือกตอบข้อวันที่ 10 ธันวาคม ถามต่อว่าทำไมจึงเลือกข้อนี้ คำตอบก็คือ (โง่ไปได้!) ก็วันที่ 10 ธันวาคมของทุกปีเป็นวัน “รัฐธรรมนูญ” เป็นวันหยุดราชการ

ก็ดูเป็นคำตอบที่มีเหตุผล แต่คราวนี้ ผมจะลองให้นักศึกษาของผมไล่ นับฉบับของรัฐธรรมนูญ จากฉบับ 10 ธันวาคม 2475 มาจนถึงฉบับปี 2540 ที่เราเรียกกันว่าฉบับที่ 16 นั้น มี 16 ฉบับจริงหรือไม่

ปรากฏว่านับแล้วนับอีกก็ได้ 15 ฉบับ ดังนี้ ฉบับ 10 ธ.ค. 2475, ฉบับ 2489, ฉบับ 2490, ฉบับ 2492, ฉบับ 2495, ฉบับ 2502, ฉบับ 2511, ฉบับ 2515, ฉบับ 2517, ฉบับ 2519, ฉบับ 2520, ฉบับ 2521, ฉบับ 2534 (ต้นปี), ฉบับ 2534 (ปลายปี), และ ฉบับ 2540

แล้วอีก 1 ฉบับหายไปไหน? ถ้าเช่นนั้นก็แสดงว่า ข้อ ง. 10 ธันวาคม ไม่ใช่คำตอบที่ถูกต้อง เพราะไม่ใช่รัฐธรรมนูญฉบับแรก ดัดข้อนี้ทิ้งไป

เหลืออีก 3 ข้อ ควรเป็นข้อใด? หากนักศึกษาคนใด พอจะเอะใจอยู่บ้าง ก็จะพบว่าข้อ ก. นั้น วันที่ 23 ตุลาคม ดูจะคุ้นๆ ว่าเป็นวันหยุดราชการ เป็นวันปิยมหาราช ซึ่งก็ใช่ เพราะข้อ ก. นั้นเป็นวันและปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 สวรรคต

คราวนี้เหลือตัวเลือก 2 ข้อ คือ ข. กับ ค. ซึ่งนักศึกษาก็ไม่คุ้นและไม่ค่อยได้ยินวัน 2 วันนี้มาก่อน ทางออกของนักทำข้อสอบแบบปรนัยที่ถึงทางตันคือ โยนหัวโยนท้าย

แต่ทางออกของผู้ที่สามารถเดาได้อย่างมีหลักการ ! คือ ค่อยๆ นึกว่าสิ่งที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยของไทยนั้น เริ่มต้นเมื่อปีไหน ซึ่งตัวเลข พ.ศ. ที่นักศึกษาจะคุ้นๆ มากคือปี พ.ศ.2475 เป็นปีที่เปลี่ยนระบอบการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย แล้วจึงมีรัฐธรรมนูญใช้เป็นฉบับแรก

ดังนั้น เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ไม่ใช่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ข้อที่ถูกก็ยอมเป็นวันที่ 27 มิถุนายน 2475 เป็นวันรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย

ส่วนข้อ ข. นั้น วันที่ 26 พฤศจิกายน 2468 เป็นวันสวรรคตของรัชกาลที่ 6 และขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 7 พระมหากษัตริย์พระองค์สุดท้ายในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเริ่มต้นยุคระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุขใต้รัฐธรรมนูญ

เมื่อได้คำตอบที่ถูกต้องแล้ว ก็ย่อมมีคำถามต่อมาว่า แล้วเกี่ยวอะไรด้วยกับ 14 ตุลา วันประชาธิปไตย?

หากเรานึกถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาเมื่อปี 2516 นอกเหนือจากการล้มลงของรัฐบาลเผด็จการทหารจอมพลถนอม กิตติขจรแล้ว จะเห็นว่า 14 ตุลาเกี่ยวพันกับการต่อสู้เรียกร้อง 1) รัฐธรรมนูญ 2) การเลือกตั้งผู้แทนปวงชน ดังนั้นเมื่อรัฐบาลของศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ ที่ได้รับแต่งตั้งจากในหลวงในวันเดียวกันนั้นให้เข้ารับภาระงาน ประเด็นแรกๆ ที่รัฐบาลต้องประกาศคือ ความรับผิดชอบที่จะให้มีรัฐธรรมนูญภายใน 6 เดือน และสิ่งที่สืบต่อจากนั้นก็ คือ การเลือกตั้งผู้แทน

รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งย่อมวางรากฐานอยู่บนหลักการของสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนในแผ่นดิน

ดังนั้น เมื่อมองย้อนกลับไปยังรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่ประกาศใช้เมื่อ 27 มิถุนายน 2475 จะพบข้อความที่บ่งบอกไว้อย่างแจ่มชัดและเป็นครั้งแรกของประเทศไทย ดังปรากฏในมาตราที่ 1 ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย” ซึ่งในด้านตรงกันข้ามกับมาตรานี้ ย่อมหมายความว่าในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ประชาชนย่อมไม่ได้เป็นเจ้าของอำนาจเจ้าของประเทศนี้แต่อย่างใด

ถ้าเช่นนั้น รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยเกิดขึ้นได้อย่างไร?

คำตอบคือ เกิดจากคณะราษฎร ซึ่งเป็นกลุ่มคนคณะหนึ่งที่มีพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้าคณะ ได้ทำการปฏิวัติเปลี่ยนระบอบการปกครอง เปลี่ยนทฤษฎีอำนาจทางการเมือง ให้ราษฎร-ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศแทนที่องค์บุคคล และยืนยันในหลักการสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลทุกคน

กระแสปัจจัยแห่งความสำเร็จของการปฏิวัติโดยคณะราษฎรในขณะนั้นหรือเมื่อกว่า 70 ปีมาแล้ว คือกระแสลัทธิรัฐธรรมนูญ ในขณะนั้น ประเทศไทยเป็นประเทศเอกราชประเทศเดียวในโลกที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญ ยังไม่มีการเลือกตั้งผู้แทนปวงชน เพราะแม้แต่ พม่า และ เอธิโอเปีย ซึ่งเป็นชาติอาณานิคมของฝรั่ง ก็ยังมีสิ่งนี้ไปแล้วเลย

วันที่ 24 มิถุนายน ได้เป็นวันชาติของไทยทุกปีเรื่อยมา เป็นวันหยุดและมีการจัดงานเฉลิมฉลองใหญ่โต แต่แล้วเมื่อรัฐบาลเผด็จการจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นมาเป็นใหญ่ การที่จะให้วันที่ 24 มิถุนายนยังคงเป็นวันชาติต่อนั้น ย่อมเสียดแทงต่ออำนาจการปกครองของตนเอง จึงให้ยกเลิกเสียใน พ.ศ. 2503 และให้ลวันและผู้คนที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ออกไปจากบันทึกในแบบเรียน และในความทรงจำของผู้คน

ความรู้เรื่องวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จะถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกก็หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แต่ก็ยังเต็มไปด้วยความสับสนงงวยเหมือนเช่นเรื่องรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยดังกล่าว

ถ้าการที่ได้รู้จักพ่อแม่บังเกิดเกล้าที่แท้จริงของตนเองนั้นมีความสำคัญอย่างไร? การได้รู้จักวันที่ 24 มิถุนายน 2475 วันกำเนิดประชาธิปไตยไทยโดยคณะราษฎร ย่อมมีความหมายอย่างยิ่งต่อวัน 14 ตุลา วันประชาธิปไตย

14 ตุลา : ประวัติศาสตร์ vs ความทรงจำ³

สังคมไทยเสียเวลาให้กับการแก้ตัวของเหล่าเผด็จการ 14 ตุลามากเกินไปแล้วหรือยัง?

ในเมื่อวาระ 30 ปี 14 ตุลา พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร ใช้เวทีแห่งความเอื้ออาทรต่อ “ผู้แพ้” ของสื่อมวลชนไทยมาสร้างประเด็นเสนอเพื่อให้ตนได้เป็นข่าว

³ แก๊ซปรับปรุงจากฉบับพิมพ์ครั้งแรกในคอลัมน์ “108 วิถีทัศน์” ใน *กรุงเทพธุรกิจ* - จุดประกาย (21 ตุลาคม 2546), หน้า 2.

และรู้จักวางจังหวะการนำเสนอการโฆษณาตนต่อสื่ออย่างยิ่งด้วย โดยกระตุ้นสังคมว่าจะเปิดเผยข้อมูลลับสำคัญมากจริง ๆ ผ่านหนังสือพิมพ์เล่มหนึ่งที่ใช้เวทีนี้เปิดตัวชื่อ “ลอกคราบ 14 ตุลา ตักแต่ประวัติศาสตร์การเมืองไทย”

กล่าวได้ว่า เขาสามารถใช้เวทีสื่อได้คุ้มค่าง่าเงินที่ใช้จัดพิมพ์หนังสือนี้ เพียงไม่กี่เล่ม

ดังนั้นความเอื้ออาทรของสื่อหรือถ้าจะว่าไปก็คือตัวแทนความรู้สังสาร “ผู้แพ้” ของชาวบ้านในสังคมไทยนั่นเอง ทำให้พื้นที่ของวันรำลึก 30 ปี 14 ตุลา ทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ ปรากฏเป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์แก่เขา เหล่านั้นเกือบทั้งหมด ซึ่งแม้เนื้อหาที่ปรากฏจะไม่มีอะไรแปลกใหม่ไปกว่าเดิมในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา

ด้านหนึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการดีสำหรับสังคมไทย เพราะทำให้ผู้คนที่อยู่ในเหตุการณ์เมื่อครั้ง 14 ตุลาจำนวนมากได้มีเวทีเข้าร่วมนำเสนอข้อมูลและถกเถียง ในประเด็นต่างๆ กันอย่างกว้างขวาง อันเป็นหลักพื้นฐานเรื่องสิทธิเสรีภาพและเสมอภาคของ 14 ตุลา แต่อีกด้าน ปรากฏการณ์นี้ก็สร้างความสับสนให้กับเยาวชนคนหนุ่มสาวของไทยในยุคปัจจุบันได้อย่างมากยิ่ง บนพื้นฐานที่ “วัคซีนป้องกันภูมิคุ้มกันทางปัญญาบกพร่อง” นั้นยังมีไม่พอเพียง

พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร อดีตผู้ยิ่งใหญ่ ให้สัมภาษณ์ (29 สิงหาคม 46)ว่า ก่อน 14 ตุลานั้น หนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับให้สัมภาษณ์ว่า อัศวินม้าขาว แต่หลัง 14 ตุลานั้นกลับเรียกตนว่า ทหารราช

คำสัมภาษณ์ของ พ.อ.ณรงค์ ดูเหมือนถึงทุกวันนี้ เขาก็ยังจะงุนงงกับประสบการณ์ชีวิตที่ได้รับ และก็คงจะต้องงุนงงต่อไปจนถึงวันดับสิ้นอายุขัย คำตอบนี้ในเชิงตรรกะสามารถนึกได้ง่ายมากถึง กล่าวคือ หากมีหนังสือพิมพ์ฉบับใดในยุคสมัยนั้น ระบุหรือเรียกเขาว่าเป็น ทหารราช ชะตากรรมของผู้เขียนและนักสื่อพิมพ์ฉบับนั้นจะเป็นอย่างไรเราก็คงนึกออกได้ทันที (กรณีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั้น ใช้วิธีเอาค้อนทุบแทนพิมพ์ เอาโซ่ล่ามแทนพิมพ์ ส่วนบิดโรงพิมพ์เป็นเรื่องปกติ)

จากคำสัมภาษณ์ของ พ.อ.พนันท์ มุตตมาระ อดีตกองคนสนิทของ พลเอกฤษณี สีวะระ ที่ พ.อ.ณรงค์พยายามอ้างว่าเป็นปัจจัยสำคัญของอุบัติเหตุ

14 ตุลาคม เล่าว่าจอมพลถนอมเคยถามนายทหารระดับสูงว่า ลูกตนคือ พ.อ.ณรงค์เป็นทรราช โกงบ้านโกงเมืองจริงหรือ? แต่คำตอบคือ นายทหารระดับสูงของไทยในสมัยนั้นไม่มีใครกล้าตอบคำถามนี้

ขนาดนายทหารผู้ใหญ่ในกองทัพและในทางการเมืองยุคสมัยนั้น เขาคงยังไม่กล้าตอบเลยว่า พ.อ.ณรงค์เป็นทรราช โกงบ้านโกงเมืองจริงหรือ? ดังนั้น พ.อ.ณรงค์ก็ไม่ต้องฟังตั้งข้อสงสัยว่า เหตุใดหนังสือพิมพ์ในยุคนั้นจึงไม่กล้าเรียก พ.อ.ณรงค์ว่าเป็นทรราช

ประสาร มฤคพิทักษ์ ได้บันทึกเป็นข้อมูลในส่วนของกรล่ำรายชื่อ 100 คนเพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญเมื่อปี 2516 นั้น กล่าวว่า พล.ต.ท.สง่า กิตติขจร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผู้เป็นน้องของจอมพลถนอม เป็นหน้าของ พ.อ.ณรงค์ ยังร่วมเซ็นชื่อให้กับใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มธีรยุทธ บุญมี ด้วยความยินดียิ่ง เพราะ พล.ต.ท.สง่าต้องการแสดงออกถึงความไม่พอใจในบทบาทของ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร ตามนัยนี้ พ.อ.ณรงค์นั้น ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญของอุบัติเหตุ 14 ตุลาคมอย่างมากยิ่ง

อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของสังคมไทยเกี่ยวกับองค์ความรู้ต่อบทบาทของ พ.อ.ณรงค์ รวมทั้งต่อจอมพลถนอมและจอมพลประภาสในยุคเรืองอำนาจนั้น ยังไม่ถูกบันทึกไว้อย่างเป็นชิ้นเป็นอันจากคนในยุคสมัยดังกล่าวหรือจากงานศึกษาทางวิชาการ ที่ต่างก็อาจรู้สึกว่าจะเสียเวลาที่จะไปกล่าวถึง หรืออาจเชื่อว่ารู้กันอยู่แล้ว ซึ่งช่องว่างของข้อมูลข้อเขียนงานศึกษาดังกล่าวนี้นี้ ทำให้เมื่อเวลาล่วงเลยมา จึงทำให้เหล่าอดีตผู้มีอำนาจสมัยเผด็จการก่อน 14 ตุลา ได้มีโอกาส “พอกตัว” ที่มากเกินไปในแบบปัจจุบัน

การ“พอกตัว”ของ พ.อ.ณรงค์ นั้น เขาเรียกอย่างสวยหรูว่า เป็นการศึกษาวงประวัติศาสตร์!

เป็นการใช้คำ ประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือจากคนในสังคม แต่ที่จริงแล้ว งานชิ้นนี้ของ พ.อ.ณรงค์ กล่าวสรุปได้ว่าไม่ใช่งานประวัติศาสตร์ แต่เป็นเพียง บันทึกความทรงจำของตนๆ หนึ่งเท่านั้น

คนทุกคนสามารถทำงานประวัติศาสตร์ได้ เพราะประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็น

ศาสตร์ที่จำกัอยู่ที่เฉพาะนักวิชาการเท่านั้น แต่ศาสตร์ของประวัติศาสตร์วางอยู่บนพื้นฐานของความพยายามสร้างหรือจำลองอดีตที่เคยเกิดขึ้นจริง ให้กลับฟื้นคืนมามีชีวิต เพื่อความรับรู้ของคนในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น ประวัติศาสตร์จึงยืนยันถึงวิธีการสร้างองค์ความรู้จากหลักฐานที่หลากหลาย เช่น หลักฐานราชการ หลักฐานชั้นต้น หนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ แผ่นปลิว รูปภาพ เทปเสียง ฯลฯ ตลอดจนบันทึกความทรงจำของบุคคลที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ หรือสัมพันธ์กับเหตุการณ์นั้นๆ

สิ่งที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีคำบอกเล่าของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น สมมุติตัวอย่างเช่น หลังจาก พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ไม่ได้เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว คุณทักษิณอาจเขียนหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่งเพื่อเล่าว่าในสมัยที่ตนดำรงตำแหน่งอยู่นั้นตนทำอะไรบ้าง ไม่ทำอะไรบ้าง งานชิ้นนี้ของคุณทักษิณเราจะเรียกว่า บันทึกความทรงจำ แต่เนื่องจาก คุณทักษิณเคยมีสถานภาพทางการเมืองเป็นหมายเลข 1 ทางการบริหาร จึงเท่ากับว่าเป็นบันทึกความทรงจำที่มีคุณค่ายิ่ง ต่อการนำมาใช้ศึกษายุคสมัยของคุณ ทักษิณต่อไป แต่สิ่งที่จะต้องระลึกไว้ในใจจะนำข้อมูลมาใช้คือข้อมูลที่ปรากฏ ย่อมมีทั้งข้อจริงและข้อแก้ตัวต่างๆ มากมาย ที่นักประวัติศาสตร์จะต้องทำการวิพากษ์หลักฐาน ก่อนที่จะนำข้อมูลส่วนใดส่วนหนึ่งมาใช้

ดังนั้นประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าจะต้องมาจากข้อมูลบุคคลที่ถูกสัมภาษณ์หรือที่บันทึกไว้อย่างมีความหลากหลายและมีปริมาณที่มากพอเพียง แต่โดยทั่วไป นักประวัติศาสตร์จะใช้ข้อมูลจากคำบอกเล่าเป็นส่วนเสริมข้อมูลเอกสารเท่านั้น เพื่อให้ข้อมูลมีสีสัน ไม่ใช่เป็นข้อมูลหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ใช่คำบอกเล่าของคนเพียงคนเดียวมาเรียกว่าเป็นประวัติศาสตร์

การทำแบบหนังสือ (ลอกคราบ) ที่ใช้คำสัมภาษณ์ของ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร เพียงคนเดียวเป็นตัวตั้งนั้น จึงมีค่าเป็นเพียงบันทึกความทรงจำของคนๆ หนึ่งเท่านั้น ซึ่งก็มีค่าเท่ากับบันทึกความทรงจำของคนอีก 5 แสนหรือ 1 ล้านคนทั่วประเทศ ที่ออกจากบ้านมาเข้าร่วมเหตุการณ์โค่นรัฐบาลทหารเมื่อ 14 ตุลา ดังนั้นจึงหาใช้ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าไม่

ข้อมูลจากบันทึกความทรงจำนี้ จะต้องถูกนำมาวิพากษ์หลักฐานตามหลักวิชาการก่อนที่จะนำมาใช้

การวิพากษ์หลักฐานได้แก่ การวิพากษ์ภายนอก คือ ใครเป็นคนให้ข้อมูล มีตำแหน่งแห่งที่อย่างไร ให้ข้อมูลหลังเหตุการณ์นานแล้วแค่ไหน เช่น ให้ 30 ปี หลังเหตุการณ์ ก็ยังต้องระมัดระวังเรื่องความทรงจำและความน่าเชื่อถือ ตลอดทั้งผู้ให้ข้อมูลเป็นอัลไซเมอร์หรือไม่ และต้องตั้งคำถามพื้นฐานก่อนว่าทำไมคนๆ นี้จึงต้องออกมาให้ข้อมูล เป็นต้น เพื่อที่จะได้ประเมินการวิพากษ์ภายในของข้อมูลต่อไป

การวิพากษ์ข้อมูลจากความทรงจำ หรือการวิพากษ์ภายใน คือการตรวจสอบว่าเนื้อหาข้อมูลมีความน่าเชื่อถือแค่ไหนเพียงไร เช่น การที่ พ.อ.ณรงค์ ให้ข้อมูลว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ที่วีรชน 77 คนตายกันไปในั้น ไม่มีใครถูกทหารยิงตายสักคน แต่ตายเพราะจมน้ำตาย เขี่ยกันตาย รถชนตาย

ซึ่งหากเรานำไปตรวจสอบกับหลักฐานภาพและเอกสารที่ระบุถึงความตายของคน 14 ตุลา พบว่าข้อมูลของ พ.อ.ณรงค์เป็นเท็จ อาจกล่าวสรุปอย่างหยาบๆ ได้ว่า ขนาดข้อมูลที่เห็นเป็นข่าวกับคำ พ.อ.ณรงค์ยังให้ข้อมูลที่สามรถพลิกคำเป็นขาวได้เลย ดังนั้น ข้อมูลที่เหลือของหนังสือลอกคราบฯ เล่มนี้ และอื่นๆ ของ พ.อ.ณรงค์ ย่อมมีแนวโน้มที่ไม่น่าเชื่อถืออย่างมากยิ่ง

ดังนั้น ในวาระนับแต่ 30 ปี 14 ตุลาต่อแต่นี้ไป สังคมไทยพึงช่วยกันคนละไม่ละมือ ทำการบันทึกความทรงจำของแต่ละท่านเก็บเอาไว้ ว่าท่านเห็นอะไร ท่านเข้าร่วมหรือไม่ ตรงไหน เมื่อไร อย่างไร ขณะนั้นท่านทราบข่าวอะไร ท่านคิดอะไรซึ่งบันทึกความทรงจำต่างๆ ของผู้คนเรือนแสนเรือนล้านในเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ในขอบข่ายทั่วประเทศ ก็จะทำให้ 'เรา' คือผู้ที่ร่วมกันเขียนประวัติศาสตร์ของอดีตที่ยิ่งใหญ่ เพื่อประวัติศาสตร์แห่งอนาคตที่ดำรงอยู่ร่วมกัน

เมื่อถึงวาระนั้น เราก็จะมีภูมิคุ้มกันทางปัญญาที่มากพอสำหรับเยาวชนคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ๆ ที่จะได้เข้ามาแสวงหาความจริงอย่างไม่พรว้าเลือนและมีมตมตงเช่นปรากฏการณ์ครั้ง 30 ปี 14 ตุลา พ.ศ. 2546 นี้

หมายเหตุผู้เขียน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาควิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต กำลังศึกษาต่อปริญญาเอกด้านประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเมืองไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามครั้งที่ 2 (พ.ศ.2491 - 2500)¹

สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันที่ 30 สิงหาคม 2546

ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์

ก่อนอื่นต้องขอบคุณคณะผู้จัด ที่ให้โอกาสมาพูดเรื่องเกี่ยวกับการเมืองไทยในทศวรรษที่ 2490 ทำให้ผมได้กลับไปทบทวนเรื่องราวที่ไม่ได้แตะต้องมานานถึง 10 ปี แต่เมื่อกลับไปศึกษา ก็คิดว่ายังมีเรื่องที่น่าสนใจอยู่มาก ที่ยังไม่ได้มีการศึกษากัน จึงใคร่ขอนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับระบอบพิบูลสงครามครั้งที่ 2

การเมืองไทยในระยะทศวรรษที่ 2490 นั้น เป็นการเมืองสมัยของคณะรัฐประหาร และเป็นสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงครามกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ในระยะที่ผ่านมา การอธิบายการเมืองไทยในสมัยนี้ยังเป็นช่องว่าง เพราะได้รับการสนใจค่อนข้างน้อย และผลงานที่ศึกษาก็มักจะมีข้อสรุปอย่างง่าย ๆ ตามแนวทฤษฎีพัฒนาการทางการเมือง ด้วยการเอากรอบสองขั้วของความ เป็นเผด็จการและประชาธิปไตยมาเป็นตัวตั้ง แล้วอธิบายว่ารัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม สมัยที่ 2 นี้เป็นยุคเผด็จการทหาร ที่กองทัพเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง

1 สรุปและเรียบเรียงจากคำบรรยายในรายการ

แต่ความจริงเมื่อศึกษาลงไปในเรื่องละเอียดกลับพบว่า การอธิบายดังกล่าวมีปัญหาหลายประการ เพราะเมื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกลับกลายเป็นว่า การเมืองไทยในสมัยนี้มีลักษณะที่เลื่อนไหลมาก และที่จริงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามมีลักษณะเผด็จการน้อยกว่าที่คิด และแม้ว่าคณะรัฐประหารจะเป็นผู้คุมอำนาจอยู่เบื้องหลัง แต่ก็มีช่องว่างของการเมืองที่เปิดพอสมควร และสุดท้ายหลังพ.ศ. 2498 เราจะเห็นว่าจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในระบบกึ่งรัฐสภา ที่มีลักษณะการเมืองค่อนข้างประชาธิปไตย และลักษณะเช่นนี้ที่นำมาสู่การสิ้นอำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงครามในที่สุด

2. จอมพล ป.พิบูลสงครามกับคณะรัฐประหาร

ในระหว่างที่ผ่านมามักจะอธิบายว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร และเป็นตัวแทนของคณะรัฐประหาร ที่ก่อการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 แต่เมื่อพิจารณาในเชิงข้อเท็จจริงแล้ว ไม่แน่ว่าจะเป็นเช่นนั้น

คงต้องทบทวนว่าคณะรัฐประหาร 2490 นั้น เริ่มโดยกลุ่มของ น.อ.หลวง กาจสงคราม (เทียน เก่งระดมยิง) พ.ท.ก้าน จำนงภูมิเวท และ พ.อ.สวัสดิ์ ส.สวัสดิเกียรติ ซึ่ง 2 คนแรกเป็นนายทหารนอกราชการ ส่วน พ.อ.สวัสดิ์ แม้ว่าจะอยู่ในประจำการ แต่เป็นเจ้ากรมเกียกกายทหารบก ซึ่งไม่มีกำลังที่แท้จริง อยู่ในมือ กลุ่มแกนคณะรัฐประหารนี้จึงได้พยายามชักชวนให้นายทหารคนอื่น ๆ เข้าร่วม ที่สำคัญเช่น พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ รองแม่ทัพพายัพ และอดีตผู้ว่าการ สหรัษฎไทยเดิม ซึ่งก็เป็นนายทหารนอกราชการเช่นกัน พล.ท.ผิน เมื่อเข้าร่วมคณะรัฐประหารแล้ว ก็ได้รับการยกขึ้นเป็นหัวหน้าคณะ นอกจากนั้นคนอื่น ๆ ที่ได้รับการชักชวนให้เข้าร่วม เช่น พ.อ.น้อม เกตุญาติ พ.อ.เผ่า ศรียานนท์ นายทหารนอกราชการ นอกจากนี้ก็คือพลเรือน เช่น นายวรการบัญชา ซึ่งเป็นผู้ออกเงินสำรองสนับสนุนการรัฐประหาร ส.ส.เลื่อน พงษ์โสภณ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานระหว่างคณะรัฐประหารกับพรรคประชาธิปัตย์

แต่ที่สำคัญที่ทำให้การรัฐประหารบรรลุผลก็คือ การชักชวนนายทหารประจำการฝ่ายคุมกำลังเข้าร่วมได้สำเร็จหลายคน เช่น พ.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ผู้บัญชาการกรมทหารราบที่ 1 ซึ่งนำกำลังเข้าร่วมทั้งกรม นอกจากนี้ คือ พ.ท.กฤษ บุญณกันต์ ผู้บังคับการกองพันทหารม้าที่ 1 พ.อ.หลวงสวัสดิ์สรยุทธ (ดล บุญนาค) ผู้บัญชาการกรมป้องกันต่อสู้อากาศยาน พ.อ.เจริญ สุวรรณวิสูตร เจ้ากรมรถรบ พ.อ.ไสว ไสวแสนยากร รองเจ้ากรมทหารสื่อสาร พ.ท.ถนอม กิตติขจร ครูโรงเรียนนายร้อยทหารบก ที่นำนักเรียนนายร้อยเข้าร่วมการรัฐประหาร เป็นต้น การได้กำลังเหล่านี้ ทำให้คณะรัฐประหารมีฐานในการก่อการยึดอำนาจ แม้ว่าจะไม่มากนัก

ในการก่อตัวของคณะรัฐประหารนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานเลยว่าจอมพลป.พิบูลสงคราม จะเข้าไปเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการเอ่ยถึงด้วยซ้ำว่า จอมพลป.พิบูลสงครามกับหลวงกาจสงคราม มีความบาดหมางกันมาก่อน ความจริงในคืนที่มีการก่อรัฐประหาร คือวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 นั้น บทบาทของ พล.อ.อดุล อดุลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบกค่อนข้างจะคลุมเครือ เพราะมีการกล่าวถึงในคณะรัฐประหารว่าหลวงอดุลเดชจรัสนั้นเป็นพวกเดียวกัน และ พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ แถลงว่า "หลวงอดุลรู้เรื่องการรัฐประหารครั้งนี้ และตกลงจะเอาด้วย" คณะรัฐประหารจึงส่งกำลังไปตามจับเพียงนายปรีดี พนมยงค์ และ พล.ร.ต.ถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ ไม่มีการส่งกำลังไปจับ พล.อ.อดุล อดุลเดชจรัส จนกระทั่งเวลาตีหกของคืนที่ยึดอำนาจ หลังจากที่มีการจับกุมตัวนายปรีดี และ พล.ร.ต.ถวัลย์ล้มเหลว และเกิดความวิตกว่าการยึดอำนาจอาจจะประสบความพ่ายแพ้ จึงได้ให้ พล.อ.เผ่า ศรียานนท์ และ พ.อ.ศิลป์ รัตนพิบูลชัย ไปเชิญตัวจอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเป็นหัวหน้าคณะ เพราะเห็นว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังเป็นที่เคารพของฝ่ายทหาร ปรากฏว่านายทหารทั้งสองไปหาจอมพลป.ที่บ้านไม่พบ เพราะจอมพล ป.หลบไปอยู่บ้าน พ.อ.ปลด พิบูลย์-ภาณุวัฒน์ กว่าจะตามตัวมายังกระทรวงกลาโหมได้ ก็เป็นเวลารุ่งเช้าของวันที่ 9 พฤศจิกายน จากนั้นได้มีการตกลงกันระหว่าง จอมพล ป. พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ และ น.อ.กาจ กาจสงคราม ให้ จอมพล ป.รับตำแหน่งหัวหน้าคณะ จนถึงเวลา 9.00 น.ของวันที่ 9 พฤศจิกายน จึงได้มีแถลงการณ์ประกาศในนามของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม หัวหน้าคณะรัฐประหาร

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า การพิจารณาจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับคณะรัฐประหารนั้น ไม่ใช่จะเป็นเอกภาพอันหนึ่งอันเดียวกันมาแต่แรก เพียงแต่ว่าต่างฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วมกันหลังจากการรัฐประหาร ที่น่าสังเกตคือ หลังจากการยึดอำนาจ ทั้งสองฝ่ายก็ได้มีความมั่นคงในอำนาจ จึงต้องมีการโยกย้ายนายทหารครั้งใหญ่ เพื่อให้ฝ่ายรัฐประหารคุมอำนาจทางทหารได้อย่างแท้จริงมากขึ้นในระยะต่อมา

3. รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามยุคกึ่งเผด็จการ

หลังจากยึดอำนาจแล้ว คณะรัฐประหารได้มีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2489 ประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับใต้ตุ่ม ซึ่งร่างโดยน.อ.หลวง กาจสงคราม และได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์มาเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล และจัดให้มีการเลือกตั้ง บรรยากาศทางการเมืองในระยะนี้ จึงยังคงมีลักษณะค่อนข้างประชาธิปไตย แม้ว่าคณะรัฐประหารจะคุมอำนาจอยู่เบื้องหลังก็ตาม แต่การแทรกแซงทางการเมืองนั้นมีน้อยมาก จึงน่าที่จะเรียกว่าเป็นสมัย “กึ่งเผด็จการ” ได้

การเลือกตั้งมีขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2491 และพรรคประชาธิปัตย์ได้เสียงมากที่สุดและได้จัดตั้งรัฐบาล และได้รับรองจากสภาผู้แทนในวันที่ 5 มีนาคม แต่ปรากฏว่ารัฐบาลบริหารประเทศได้เพียงเดือนเดียว ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2491 คณะรัฐประหารก็ได้ส่งนายทหาร 4 คนมายื่นหนังสือให้รัฐบาลลาออกภายใน 24 ชั่วโมง คณะรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ได้เปิดประชุมหารือและตกลงลาออกตามคำเรียกร้องของคณะรัฐประหาร หลังจากนั้นจอมพลป. พิบูลสงคราม จึงลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีแทน

ที่น่าสนใจคือ รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในพ.ศ. 2491 ยังคงลักษณะ “กึ่งเผด็จการ” อยู่ต่อไป เพราะไม่มีการยุบสภา ไม่ล้มรัฐธรรมนูญ และดำรงอยู่ในลักษณะของการสร้างความต่อเนื่องจากรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ดังที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม อธิบายว่า นายควง อภัยวงศ์ ลาออกโดยความสมัครใจ และตนเองจึงเข้ามารับตำแหน่งโดยวิธีทางรัฐธรรมนูญ และรัฐบาลชุดใหม่นี้

จอมพล ป.พิบูลสงครามชี้ว่าเป็น “รัฐบาลผสมแห่งชาติ” และ “รัฐบาลพลเรือน” นายทหารและข้าราชการที่มารับตำแหน่งรัฐมนตรีทั้งหมดต้องลาออก

ดังนั้น จึงปรากฏว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม บริหารประเทศภายใต้รัฐสภาชุดเดิมแต่ใช้วิธีคุมเสียงในสภาโดยรวม ส.ส.อิสระ มาตั้งพรรคการเมืองสนับสนุนรัฐบาล นอกจากนี้ก็อาศัยเสียงจากวุฒิสภาสันับสนุน ในการตั้งรัฐบาลชุดแรกของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในจำนวนรัฐมนตรี 26 คน จึงได้ตั้งวุฒิสมาชิกเป็นรัฐมนตรี 7 คน ตั้งผู้แทนราษฎรเป็นรัฐมนตรี 9 คนมีนายทหารลาออกจากราชการรับตำแหน่งรัฐมนตรี 6 คน รวมทั้งจอมพล ป.พิบูลสงครามเอง ในจำนวนนี้มี 2 คนเป็นสมาชิกคณะรัฐประหาร คือ พ.อ.น้อม เกตุนุติ และ พ.อ.สวัสดิ์ ส.สวัสดิ์เกียรติ นอกจากนี้ เป็นฝ่ายชำนาญการของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ปรากฏว่าการบริหารของจอมพล ป.พิบูลสงครามตลอดสมัยแรกนี้ แม้ว่าจะมีการปรับปรุงรัฐมนตรีบ้าง แต่ก็ยังคงหลักการดังกล่าว เพราะจำนวนสมาชิกวุฒิสภาและผู้แทนราษฎรในคณะรัฐมนตรีเพิ่มมากขึ้นทุกที เช่น การปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2492 มีสมาชิกสภาทั้ง 2 สภาได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี 20 คน จาก 25 คน ต่อมาการปรับคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2494 มีสมาชิกสภาทั้งสองสภาได้รับการแต่งตั้งเป็น รัฐมนตรีถึง 22 คนจาก 25 คน

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับคณะรัฐประหาร ก็ยังเป็นไปในลักษณะที่ราบรื่น เพราะคณะรัฐประหารส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ายุ่งเกี่ยวกับเรื่องนโยบายและการบริหาร นอกจาก พล.ท.กาจ กาจสงคราม ที่แสดงบทบาทตึงคู้กับรัฐบาล ในที่สุดรัฐบาลต้องตัดสินใจจับกุมและเนรเทศ พล.ท.กาจ ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2493 แต่ปัญหาหลักของรัฐบาล จะมาจากการต่อต้านและความพยายามก่อการยึดอำนาจของกลุ่มอื่น เช่น ความพยายามในการยึดอำนาจของนายทหารเสนานิการเดือนตุลาคม พ.ศ. 2491 ความพยายามของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ที่จะก่อการยึดอำนาจเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 และความพยายามของกลุ่มทหารเรือชั้นผู้น้อยที่จะยึดอำนาจกรณีแมนฮัตตันเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2494 แต่การต่อต้านเหล่านี้ประสบความสำเร็จล้มเหลว และมักจะถูกบลงด้วยการกวาดล้างจับกุมด้วยความรุนแรง ถึงขั้นสังหารนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามในกรณีของกบฏวังหลวง และการ

กวาดล้างกองทัพเรือในกรณีกบฏแมนฮัตตัน ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิตมากมาย และที่น่าสังเกตุในการพิจารณาปราบปรามกบฏแมนฮัตตันนั้น คณะรัฐประหารตัดสินใจสั่งทั้งระเบิดเรือศรีอยุธยา ที่ฝ่ายนายทหารเรือยึดเอาไว้ และควบคุมตัวจอมพลป.พิบูลสงครามไว้ในเรือนั้นด้วย นั่นหมายความว่าคณะรัฐประหารก็ได้สนใจที่จะรักษาชีวิตจอมพล ป.พิบูลสงครามเท่าที่ควร ถึงขนาดมีการออกวิทยุว่าขอให้จอมพล ป.พิบูลสงครามนั้น “เสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง”

หลังจากการปราบปรามกบฏแมนฮัตตัน คณะรัฐประหารมีเสถียรภาพ และรู้สึกพร้อมที่จะเข้ามาบริหารราชการเมืองโดยตรง จึงได้ก่อการรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2494 มีการยุบสภาและเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเก่า และนำมาสู่การจัดระเบียบการเมืองใหม่ตามความปรารถนาของคณะรัฐประหาร

ด้วยเหตุนี้ การยึดอำนาจพฤศจิกายน พ.ศ.2494 จึงไม่ใช่ความต้องการของจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นด้านหลัก เพราะจอมพล ป. ไม่ได้มีปัญหาอะไรมากนักในการ”เล่น” กับการบริหารงานในระบบที่เป็นอยู่ ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 แต่น่าจะเป็นความต้องการของคณะรัฐประหารมากกว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็อธิบายในระยะต่อมาว่าเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำการรัฐประหารครั้งนี้ แต่ยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีชั่วคราวตามการขอร้องของ”ที่ประชุมคณะรัฐประหารชั้นผู้ใหญ่”

4. รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามยุคเผด็จการ

คณะรัฐประหาร พ.ศ.2494 ที่นำโดยผู้บัญชาการทหาร 3 เหล่าทัพและอธิบดีกรมตำรวจ ได้ประกาศเข้าควบคุมทางการเมือง โดยเชิญจอมพล ป.พิบูลสงครามมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง และนำเอารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไข 2495 มาใช้แทน ความสำคัญของการใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือการให้มีการเลือกตั้งโดยไม่ต้องสังกัดพรรคการเมือง และให้ข้าราชการประจำรับตำแหน่งทางการเมืองได้ ดังนั้น คณะรัฐบาลที่ตั้งใหม่หลังการยึดอำนาจ จึงมีแต่นายทหารในคณะรัฐประหารเข้ารับตำแหน่ง โดยไม่ต้องลาออกจากกองทัพ พล.อ.ผิน ชุณหะวัณ หัวหน้าคณะรัฐประหารอธิบายว่า ที่ต้องให้ข้าราชการประจำมาเป็นรัฐมนตรี เพราะจะต้องให้เป็น”พี่เลี้ยง” สักระยะหนึ่ง

การเลือกตั้งโดยไม่มีพรรคการเมืองมีขึ้นในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2495 ปรากฏว่าพรรคประชาธิปไตยที่เป็นฝ่ายค้านเหลือในสภาเพียง 6 ที่นั่งจากจำนวน 123 ที่นั่ง รัฐบาลจึงคุมอำนาจได้อย่างราบรื่น ดังนั้นคณะรัฐมนตรีที่ตั้งใหม่ในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2495 ในจำนวน 25 คน จึงมีนายทหารและตำรวจประจำการ 9 คน เป็นนายทหารนอกประจำการแต่มาจากคณะรัฐประหารอีก 6 คน มีอดีตสมาชิกสภาเป็นรัฐมนตรี 5 คนซึ่งทั้งหมดเป็นสมาชิกคณะรัฐประหารหรือคนใกล้ชิด และจะพบว่าเมื่อรัฐบาลชุดนี้บริหารประเทศต่อไป ฝ่ายอดีตสมาชิกสภาลบลดจำนวนลง และจำนวนนายทหารฝ่ายคณะรัฐประหารกลับเข้ามาเป็นรัฐมนตรีมากขึ้น สำหรับการควบคุมเสียงในสภา จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มอบหมายให้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ รวบรวมเสียงในสภาผู้แทนราษฎรประเภทหนึ่งขึ้นเป็น “คณะกรรมการนิติบัญญัติ” เพื่อค้ำจุนรัฐบาล ซึ่งสามารถรวบรวมเสียงได้มากถึง 85 เสียง ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพอย่างมากในสภา เพราะเหลือฝ่ายค้านเพียง 38 เสียงเท่านั้น

แนวโน้มอีกประการหนึ่งของการใช้อำนาจเผด็จการก็คือการกวาดล้างใหญ่นักการเมือง และปัญญาชนฝ่ายค้านในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 ซึ่งเรียกต่อมาว่า กรณีกบฏสันติภาพ มีการจับกุมปัญญาชนและประชาชนนับร้อยคน และต่อมาได้มีการออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีกับผู้ถูกจับกุมเหล่านี้ นอกจากนี้ก็คือการใช้อำนาจเถื่อน จัดการสังหารนักการเมืองฝ่ายค้าน เช่นกรณีของ เตียง ศิริขันธ์ พร มะลิทอง และ หนีสุทรง โต๊ะมีนา เป็นต้น

การคุมอำนาจอย่างมั่นคงของคณะรัฐประหารนี้ กลับมิได้นำมาซึ่งเสถียรภาพของรัฐบาลมากนัก เพราะความขัดแย้งภายในคณะรัฐประหารเริ่มปรากฏชัด โดยเฉพาะกลุ่มราชครู นำโดยพล.อ.ผิน ชุณหะวัณ และ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ฝ่ายหนึ่ง และกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ของพล.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีกฝ่ายหนึ่ง ในระยะแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 พล.ต.อ.เผ่า พยายามจะหยั่งเสียงในคณะรัฐประหารเพื่อสนับสนุนให้ พล.อ.ผิน เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่า พล.อ. สฤษดิ์ไม่เห็นด้วย และจอมพล ป.พิบูลสงครามก็รู้ตัว จึงได้เลื่อนพล.อ.ผิน เป็นจอมพลใน พ.ศ. 2496 และพยายามเสริมสร้างให้พล.ต.อ.เผ่าและพล.อ.สฤษดิ์มีอำนาจ

ทัดเทียมกัน จากนั้นก็ส่งเสริมพล.อ.อ.พิน รัตนภาภาศ ผู้บัญชาการทหารอากาศให้มีอำนาจมากขึ้น เพื่อเป็นการถ่วงดุลกับนายทหารทั้งสอง และยกพล.อ.อ.พิน ขึ้นเป็นจอมพลในพ.ศ. 2497 เมื่อมาถึงขณะนี้ จอมพลผินก็คงจะมีความไม่ไว้วางใจจอมพล ป.เช่นกัน ดังนั้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2497 เมื่อจอมพลผิน จะต้องพ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก จอมพล ป.ได้ขอตำแหน่งนี้ แต่จอมพลผินก็ขยี้กให้แก่พล.อ.สฤษดิ์ แทนโดยอ้างว่า พล.อ.สฤษดิ์นั้น “ใครจะได้ตำแหน่งมานานแล้ว”

ภายใต้ความขัดแย้งภายในคณะรัฐประหารนี้เองได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงนโยบาย ครั้งใหญ่ของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม นั่นคือการฟื้นฟูประชาธิปไตย พ.ศ. 2498

5. ยุคฟื้นฟูประชาธิปไตย พ.ศ.2498

ในเดือนมีนาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2498 จอมพล ป.พิบูลสงคราม เดินทางไปเยือนยุโรปและอเมริกา เมื่อกลับมา ก็ประกาศว่าจะมีการปรับนโยบายใหม่ให้ เป็นประชาธิปไตย โดยให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้น ให้หนังสือพิมพ์มีอิสระในการเสนอข่าวสนับสนุนให้ประชาชนเปิดการปราศรัยที่เรียกว่า“ไฮด์ปาร์ค” ได้อย่างเสรี จะให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง และในที่สุดก็ประกาศว่าจะตั้งพรรคการเมืองและลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งต่อมาได้นำมาสู่การจัดตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา จึงจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นหัวหน้าพรรค พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการพรรคและรัฐมนตรี นายทหารชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เป็นกรรมการพรรค

มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่า การฟื้นฟูประชาธิปไตยครั้งนี้ เป็นการดำเนินการค่อนข้างจะพละการของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และมีแนวโน้มว่าคณะรัฐประหารอาจจะไม่เห็นด้วยมากนัก พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ แสดงท่าทีว่าไม่ได้รู้เรื่องด้วยเลย พล.อ.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็มีท่าทีไม่ค่อยเห็นด้วย แต่เหตุผลที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำเนินการเช่นนี้ อาจจะพิจารณาได้ 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นโอกาสที่จะเตรียมการฉลองปีกิ่งพุทธกาลใน พ.ศ. 2500 ซึ่งถือว่าเป็นปีมหามงคลสำคัญสำหรับพุทธศาสนา ประการต่อมาปี พ.ศ. 2500

ยังเป็นปีครบรอบ 25 ปีของการปฏิวัติ 2475 ประการที่สาม ปีพ.ศ. 2500 เป็นปีที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม อายุ 60 ปี จากเหตุทั้งสามประการ มีความเป็นไปได้ว่า จอมพล ป.ต้องการเป็นนายกรัฐมนตรีในระบอบประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ ในพ.ศ. 2500 เป็นสมัยสุดท้าย ก่อนที่จะวางมืออย่างรัฐบุรุษในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2505

ตั้งนั้นการเลือกตั้งที่มีขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 จอมพล ป.พิบูลสงคราม กับคณะรัฐมนตรีรวม 9 คน ลงสมัครในเขตกรุงเทพฯ แข่งกับพรรคประชาธิปัตย์ แต่ก็เอาชนะมาได้อย่างทะลักทุล 7 ที่นั่ง โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้ 2 ที่นั่ง แต่การที่จอมพล ป.พิบูลสงครามและคณะตนเอง ทำให้การเลือกถูกโจมตีว่าเป็นการเลือกตั้งสกปรก และถูกเดินขบวนต่อต้านคัดค้าน แม้ว่าความเป็นจริงในขอบเขตทั่วประเทศเป็นการเลือกตั้งที่เรียบร้อยมากครั้งหนึ่ง ผู้สมัครระดับตัวเก็งของพรรคเสรีมนังคศิลาหลายคนพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งต่อผู้สมัครหน้าใหม่และพรรคเสรีมนังคศิลาของรัฐบาลได้เสียงทั่วประเทศเพียง 86 ที่นั่งจาก 16 ที่นั่ง ซึ่งถ้าหากมีการทุจริตในขอบเขตทั่วประเทศ พรรคเสรีมนังคศิลาควรจะต้องได้เสียงมากกว่านี้ แต่ที่น่าสังเกตก็คือสมาชิกสำคัญของคณะรัฐประหารไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเลย

ผลก็คือ การตั้งรัฐบาลชุดใหม่วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2500 มี ผู้แทนราษฎรได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี 19 คนจากจำนวน 29 คน ที่เหลือคือกลุ่มนายทหารในกองทัพ ปัญหาคือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยืนยันว่าไม่อาจจะร่วมรัฐบาลกับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ได้ ในขณะที่พื้นฐานของกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ขยายตัวอย่างมาก มีนายทหารสนับสนุนที่สำคัญ เช่น พล.ท.ถนอม กิตติขจร พล.ท.ประภาส จารุเสถียร พล.ท.ไสว ไสวแสนยากร นอกจากนี้ในกองทัพอากาศคือ พล.อ.ท.เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร และ พล.อ.ท.บุญชู จันทร์เกษม ส่วนในกองทัพเรือ คือ พล.ร.ท.หลวงชำนาญอรุณฤดี และกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ยังสามารถประสานเป็นแนวร่วมได้กับกลุ่มศักดินา ทำให้อำนาจกล้าแข็งมากขึ้น จนมีตุลกำลังเหนือกว่าฝ่ายจอมพล ป. และ กลุ่มราชครู

จุดแตกหักของเหตุการณ์เกิดจากการที่คณะรัฐมนตรีลงมติในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2500 ให้รัฐมนตรีทั้งหมดถอนตัวจากการค้า และตั้งนายปุ่น จาติกวณิชย์

เข้าไปควบคุมสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ที่อยู่ในความดูแลของจอมพลสฤษดิ์ ทำให้ฝ่ายจอมพลสฤษดิ์ ไม่พอใจอย่างมาก ดังนั้น ในวันที่ 10 กันยายน สมาชิกสภาประเภทที่สองที่มาจากสายทหารบกทั้งหมด จึงลาออกจากตำแหน่งเพื่อเป็นการกดดันรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม พยายามแก้ไขปัญหาโดยการเรียกประชุม 5 จอมพลร่วมกับอธิบดีกรมตำรวจ แต่จอมพลสฤษดิ์ไม่ยอมเข้าประชุม และในที่สุดในวันที่ 16 กันยายน จอมพลสฤษดิ์ ก็ก่อการยึดอำนาจโค่นรัฐบาลของจอมพลป.พิบูลสงคราม พล.ต.อ.เผ่าเข้ามาอบตัว และถูกเนรเทศไปยังสวิสเซอร์แลนด์ ส่วนจอมพลป.พิบูลสงคราม ลอบหนีออกจากประเทศทางกัมพูชา และลี้ภัยในญี่ปุ่นจนตลอดชีวิต

6. บทสรุปและการประเมินค่า

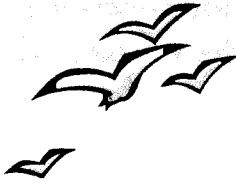
จากที่ได้อธิบายมา จะขอสรุปและประเมินค่าของการเมืองไทยในระบอบทศวรรษที่ 2490 ว่า เป็นสมัยของคณะรัฐประหาร แต่ถ้าจะอธิบายว่าเป็นสมัยเผด็จการ คงจะข้ามความสลับซับซ้อนทางการเมืองของยุคสมัยมากเกินไปอย่างน้อยที่สุดตลอดทั้งสมัยก็เป็นระบบการเมืองเปิด ไม่มีการประกาศภาวะฉุกเฉิน งดเว้นการศึกษา หรือมาตรการเคอร์ฟิวในภาวะปกติ และยังเป็นรัฐบาลที่บริหารภายใต้ระบอบรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งตลอดเวลา ไม่ใช่สภาจากการแต่งตั้ง และการประกาศงดเว้นการศึกษาตลอดกาล เหมือนสมัยเผด็จการเต็มรูปของยุคสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือสมัยธานินทร์ กรัยวิเชียร แต่ถ้าหากจะพิจารณาว่าเป็นประชาธิปไตยเต็มใบ ก็คงจะไม่ใช่เช่นนั้น

การเมืองไทยในทศวรรษ 2490 ยังคงเป็นการเมืองภายใต้ระบบราชการ การบริหารและการกำหนดนโยบาย เป็นการดำเนินการของข้าราชการประจำเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น "ระบอบประชาธิปไตย" ที่ใช้ก็เป็นแบบราชการ กองทัพน่าจะถือได้ว่าเป็นตัวแทนที่มั่นคงที่สุดในระบบราชการ ดังนั้นประชาธิปไตยในสมัยดังกล่าว ก็ยังน่าจะสรุปได้ว่า เป็นประชาธิปไตยแบบราชการ

ในด้านอื่นที่น่าสนใจเช่นด้านแนวคิดทางเศรษฐกิจแนวคิดหลักของยุคสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ยังไม่เปลี่ยน คือยังเป็นยุคของเศรษฐกิจชาตินิยมที่ระบบราชการเข้าควบคุมทิศทางของเศรษฐกิจ แต่ในทางปฏิบัติคือการที่

นายทหารในกองทัพเข้าไปมีส่วนทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2494 กลุ่มนายทหารทั้งฝ่ายราชครู และกลุ่มสี่เสาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็นกลุ่มธุรกิจทุนขุนศึกเต็มตัว

นอกจากนี้ที่น่าสนใจคือในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามนี้ได้มีการผูกพันในด้านนโยบายต่างประเทศกับจักรวรรดินิยมอเมริกาเต็มที่ แต่ยังไม่มีการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ ที่จะให้บริษัทข้ามชาติอเมริกาบุกตลาดไทย เพราะยังคงใช้เศรษฐกิจชาตินิยม ที่โน้มนำโดยรัฐวิสาหกิจ แต่นี่จะเป็นยุคสุดท้าย เพราะรัฐบาลสมัยต่อมา เลิกนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ และจะใช้นโยบายส่งเสริมการลงทุน เปิดประเทศให้เป็นแบบการค้าเสรีมากขึ้น

กิดาตาล ดอกไม้เดือนตุลา

ระร่วงลิวพลิวผ่านกาลเวลา ควังหล่นร่วงมาลาจากตัน
ดอกไม้เอยเคยบานในใจคน เข้มและชันกล้าแกร่งด้วยแรงใจ
เจ้าเคยงามด้วยสีชาวพราวพิสุทธิ์ ดอกไม้บานเพื่อนมนุษย์ผู้หมั่นใหม่
กลิ่นหอมหอมเกสรกำจโรกล กำจายไป กำจายไกล เพื่อมวลชน
เป็นพลัง สีขาว ที่แก้ลัวกล้า คือขาวของ คุณค่า เข้มชัน
คือดอกไม้ คงอยู่ เพื่อผู้คน และเติบโต บนดิน ประชาธิปไตย
เรียนรู้อยู่อย่างเสรี ตระหนักสิทธิและหน้าที่ยิ่งใหญ่
หยิ่งทะนงไม่เขลาขลาดเป็นทาสใคร หยึดอยู่ได้ด้วยความคิดจิตสำนึก
วันนี้แล้ว กลับเก่า โรยรา แต่ยังคง คุณค่า ความรู้สึก
มีตำนาน หาญทำทนาย ให้รำลึก จะก้องกึก กิดาตาล นานนับ
แต่วันนี้ ดอกไม้ขาว กลับใหม่ ยังลับไหล ไม่ไหวเคลื่อน เขยื้อนขยับ
สังคมถูกโสมมโถมทับ ไม่รู้รับ เรื่องราว อันใด
ใครอะไรที่ไหนไม่รู้ ขอเพียงแต่ตัวกู้อยู่ได้
หวังกำไรเท่านั้นแหละกำไร แต่เรื่องใคร อะไร ที่ไหน กูไม่รู้
หวังกำไรเท่านั้นแหละกำไร แต่เรื่องใคร อะไร ที่ไหน กูไม่รู้

นายสุเจน วรรณฤทธิ์
นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ และ ชุมนุมวรรณศิลป์

ววงวรรณกรรมกับ 14 ตุลา

สุชาติ สวัสดิ์ศรี

เจ้าของนามปากกา 'สิงห์สนามหลวง'

วันที่ 6 กันยายน 2546

ห้องเรวัตติ พุทธิพันธ์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์

หัวข้อวันนี้คือ “ววงวรรณกรรมกับ 14 ตุลา” ผมคิดว่าคนที่มาในวันนี้ น่าจะเป็นคนที่อยู่ในแวดวงวรรณกรรมโดยเฉพาะ แต่ที่ดูหน้าดูตาก็น่าเห็นหน้าอ่อนๆ เลยไม่ทราบว่าจะเชื่อมกับหน้าแก่ๆ ในช่วงที่ผ่านมา 30 ปีได้มากน้อยแค่ไหน

คำว่า ววงวรรณกรรม กับ 14 ตุลา ถ้า “14 ตุลา” หมายถึงเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์ครั้งนั้นเคยมีนักประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งพูดว่า “14 ตุลาเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่ลงตัว” คนที่พูดคือคุณนิธิ เอียวศรีวงศ์ พูดเอาไว้เมื่อ 2 ปีที่แล้ว ถ้าเราจะมองดูกันในแง่ประวัติศาสตร์แล้ว ทุกเหตุการณ์ก็มักจะเป็นประวัติศาสตร์ที่ยังไม่ลงตัว เช่นศิลาจารึกหลักแรกที่บอกว่าพ่อขุนรามคำแหงทำไว้ในยุคสุโขทัยเมื่อ 720 ปี เอาเข้าจริงตอนนี้ก็ยังมีปัญหาเพราะบางคนบอกว่าเพิ่งทำขึ้นเมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 นี้เอง แต่ไปบอกฝรั่งว่าเก่าแก่มา 720 ปี ก็หมายความว่าศิลาจารึกที่เป็นต้นแบบของภาษาไทย ปัจจุบันก็ยังเถียงกันอยู่ว่าเก่าแก่แค่ไหน ยังไม่ลงตัว ดังนั้น ประวัติศาสตร์ 14 ตุลาที่นักวิชาการบอกว่ายังไม่ลงตัว คำว่า “ววงวรรณกรรมกับ 14 ตุลา” ก็ยังไม่ลงตัวเช่นเดียวกัน

เมื่อเอามาแล้วก็ยังไม่ค่อยลงตัว ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงแล้วแต่นำหนักที่บุคคลหรือกลุ่มเอาไปใช้ ที่เห็นพ้องต้องกันก็มี ที่ไม่เห็นพ้องต้องกันก็มาก

คำว่าววรรณกรรมในประวัติวรรณกรรมของเราในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา จึงเต็มไปด้วยคำในความหมายต่างๆ กันที่ส่วนใหญ่มักเข้าใจไม่ค่อยตรงกัน เช่นเมื่อ 30 ปีก่อนเวลาพูดถึงคำว่าวรรณกรรมก็มักจะมีสวชนขยายตามมา เช่น วรรณกรรมอุดมคติ วรรณกรรมก้าวหน้า วรรณกรรมการเมือง วรรณกรรมเพื่อชีวิต วรรณกรรมหน้าเนา วรรณกรรมน้ำเหลือง แต่ละความหมายที่ปรากฏมักมีลักษณะดินได้ คือทั้งน้ำเนาและเพื่อชีวิต ก็อาจจะมีตัวร่วมคล้ายๆ กัน หรือไม่บางที่อาจเป็นด้านกลับของกันและกันก็ได้ เรื่องนี้ยังไม่มัทฤษฎียืนยัน แต่เมื่อนึกย้อนไปแล้ว สิ่งที่ดีเหมือนอยู่ในใจคนเวลาพูดถึงคำว่าวรรณกรรม ไม่ว่าจะป็นกลุ่มคนอ่านหรือคนเขียนหรือคนทำหนังสือ ดูเหมือนจะมีกลุ่มก้อนที่เกี่ยวข้องพันกับ 14 ตุลาอยู่ 2 วากรรมเท่านั้น คือวากรรมว่าด้วยวรรณกรรมเพื่อชีวิต และวากรรมว่าด้วยวรรณกรรมน้ำเนา

กระแสของเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 ดูเหมือนจะทำให้เกิดวากรรมในแบบนี้ขึ้น แต่ไม่ว่าจะเกิดขึ้นแบบไหน ไม่ว่าจะเพื่อชีวิตหรือเพื่อน้ำเนา มันก็มักจะมีความหมายแบบไทยๆ ที่ดินได้เสมอ เช่นคำว่า “เพื่อชีวิต” เมื่อ 30 ปีก่อนมีความหมายในลักษณะเชิงอุดมคติ สืบเนื่องย้อนยุคไปจนถึงกลุ่มนักเขียนเอียงข้างสังคมนิยมเมื่อทศวรรษ 2490 แต่คำว่า “เพื่อชีวิต” หลังจากเหตุการณ์ป่าแตกในปี 2523 คำๆ นี้กลับไม่สามารถต่อเนื่องกับลักษณะอุดมคติแบบยุค 14 ตุลาได้อีกต่อไป เพราะมันถูกนำไปใช้ในความหมายอื่นๆ เช่น ผับเพื่อชีวิต คาราโอเกะเพื่อชีวิต ฯลฯ คำว่า “เพื่อชีวิต” ในอดีตมีความหมายที่เข้ากันได้กับคำว่า “สังคมนิยม” แต่คำว่า “เพื่อชีวิต” ในปัจจุบันมีความหมายไปเข้าได้กับคำว่า “ทุนนิยม” คำว่า “ตะวันแดง” มิใช่ความหมายผูกขาดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่ครั้งหนึ่งสันติบาลคอยจับตาฝ้าดู ปัจจุบันทุกฝ่ายเอามาใช้ได้อย่างเสรี เหมือนกับจะบอกข้ายังเป็นข้ายอยู่ แต่ในบริบทจริงก็เป็นเพียงแค่เครื่องหมายการค้า เพื่อขายเบียร์หรือไม่กี่เครื่องดื่มชูกำลัง นี่คืความหมายใหม่ๆ ของสังคมนิยมยุคหลังสงครามเย็น ผมเข้าใจว่าเราคงจะพิจารณาคำว่า “เพื่อชีวิต” ที่เกี่ยวข้องกับววรรณกรรมไทยเมื่อ 30 ปีก่อนเท่านั้น

ถึงตรงนี้เราก็ต้องมาดูสิ่งที่เรียกว่า “ชุมชนในจินตนาการ” ของคนในแวดวงวรรณกรรมคุณนั้นว่าจะมีอยู่จริงแบบใด ถ้าจะใช้ศัพท์นักวิชาการอย่างที่คุณประจักษ์ ก้องกีรติใช้ในวิทยานิพนธ์ เขาก็ใช้คำว่า “ชุมชนวาทกรรม” กล่าวคือมันมี “ชุมชนในจินตนาการ” ทั้งในแบบเพื่อชีวิต นำหน้า หรือจะเรียกว่าเพื่ออะไรก็แล้วแต่ มันมีวาทกรรมในชุดต่างๆ ของมัน ทั้งในช่วงก่อนและหลัง 14 ตุลา ถ้าเราดูเรื่องวงวรรณกรรมกับ 14 ตุลา เราก็ต้องดูว่าวงวรรณกรรมตอนนั้นมีชุมชนวรรณกรรมเกิดขึ้นแบบไหนและมีหน้าตาเป็นอย่างไร ผมจะพูดกว้างๆ เพราะเราคงไม่มีเวลาจะลงในรายละเอียด

วงวรรณกรรมก่อนและหลัง 14 ตุลา

วงวรรณกรรมก่อน-หลัง 14 ตุลา 2516 และมาหยุดที่เหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ถ้ามองแบบกว้าง ๆ ก็เห็นจะแยกออกเป็น 2 ส่วน คือวงวรรณกรรมนอกมหาวิทยาลัย กับ วงวรรณกรรมในมหาวิทยาลัย

วงวรรณกรรมนอกมหาวิทยาลัย

ผมเข้าใจว่าทุกท่านคงจะทราบดี หลังจากที่สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดกุมอำนาจเบ็ดเสร็จตั้งแต่พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา บรรยากาศของชุมชนวรรณกรรมในบ้านเราก็ถือว่าเข้าสู่ยุคมืดครั้งใหญ่ สฤษดิ์ยึดอำนาจ สฤษดิ์กุมหนังสือพิมพ์ สฤษดิ์คุมนักเขียน สฤษดิ์คุมมหาวิทยาลัย สฤษดิ์สร้างบรรยากาศแบ่งแยกแล้วปกครอง ลักษณะเบ็ดเสร็จในท่วงทำนองเช่นนี้ เคยเกิดขึ้นมาก่อนในยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม แต่ทว่าครั้งนี้เป็นการยึดกุมเบ็ดเสร็จที่มีคำว่า “สงครามเย็น” แบ่งขั้วใหญ่เป็นซ้ายเป็นขวา เป็นโลกเสรีเป็นโลกคอมมิวนิสต์ชัดเจนขึ้น วงวรรณกรรมที่ปรากฏจึงออกมาในลักษณะที่นักคิดนักเขียน หรือคนทำหน้าที่สื่อต้องตกอยู่ในภาวะหวาดระแวงบางสิ่งบางอย่าง ไม่ว่าจะคิดจะเขียนอะไรก็มักอยู่ในอาการกลัวๆ กลัวๆ หรือไม่ก็ต้องอำพรางตัวเองจนถึงเซ็นเซอร์ตัวเองในที่สุด

สมัยก่อนปี 2500 นั้น คำว่านักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ในความเข้าใจของผม คิดว่าเป็นไปด้วยกันยังไม่แยกกันชัด คนทำหน้าที่สื่อ คนเขียนหนังสือ หรือคนที่เป็นนักหนังสือพิมพ์นั้น ดูจะเป็นคนที่เหมือนอยู่ในร่างเดียวกัน คนลงทุน

ทำหนังสือก็เพราะอยากเป็นนักเขียนนักหนังสือพิมพ์ เราจะเห็นตัวอย่างเรื่องนี้มาตั้งแต่ยุคแรก ผิดกับช่วงหลังปี 2500 ที่เจ้าของหนังสือมักเป็นเพียงแค่นายทุนที่เอาเงินมาลงทุนในธุรกิจประเภทนี้ แล้วจ้างคนทำหนังสือหรือจ้างนักเขียนมาประจำกองบรรณาธิการ

ความแตกต่างข้อนี้ มีตัวอย่างมาตั้งแต่ยุคเริ่มเกิดชุมชนวรรณกรรมร้อยแก้วแนวใหม่ขึ้นในสังคมไทย คือตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ที่ 5 ดังมีตัวอย่างมาตั้งแต่ บางกอกกริคอเดอรั ดรุโณวาท วชิรญาณวิเศษ ทวีปัญญา ลัทธิวิทยา ฤทธิวิทยา ฯลฯ จนกระทั่งมาถึงชุมชนอย่างเช่น เสนาศึกษา และ วิทยาศาสตร์ ศัพท์ไทย ไทยเขษม ศรีกรุง สุภาพบุรุษ ประชาชาติ เฟลนิจิตต์ ประมวลูสาร อักษรสาส์น กระดิ่งทอง ฯลฯ กระทั่งมาถึงยุคหลังอย่างเช่น สยามสมัย ชาวกรุง และ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ในช่วงปี 2500 ก็ยังมีปรากฏการณ์ว่าเจ้าของหนังสือกับคนทำหนังสือหรือนักเขียนนั้นมักร่วมอุดมคติใกล้เคียงกัน ไม่ได้เป็นนายทุนเพียงๆ แบบเจ้าของหนังสือในยุคจอมพลสฤษดิ์ พูดง่ายๆ ก็คือวงวรรณกรรมเริ่มมีลักษณะเป็นธุรกิจมากขึ้นในยุค “เงินคืองาน”

ก่อนหน้านั้น เวลาเราพูดถึงแวดวงวรรณกรรมมันจะไปด้วยกันกับคำว่าแวดวงหนังสือพิมพ์ คนเป็นนักเขียนก็เป็นนักหนังสือพิมพ์ คนเป็นนักหนังสือพิมพ์ก็เป็นนักเขียน เรื่องนี้มีตัวอย่างให้เห็นมาตั้งแต่ น.ม.ส. ครูเหลี่ยม ศรีบูรพา แม่อนงค์ ยาขอบ มนัส จรรย์รงค์ เสาว์ บุญเสนอ ฯลฯ คนเหล่านี้เป็นทั้งนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ ผมเข้าใจว่าบรรยากาศที่คำว่านักเขียนนักหนังสือพิมพ์มาแยกกันมันน่าจะเริ่มขึ้นในช่วงหลังปี 2500 เป็นต้นมา กล่าวคือมีการลงทุนในธุรกิจหนังสือและหนังสือพิมพ์แบบแยกส่วนมากขึ้น นายทุนมาลงทุนทำหนังสือโดยไม่จำเป็นว่าเพราะรักการเขียนการทำหนังสือ แต่มาเพื่อหาเงิน เหมือนการลงทุนทำธุรกิจประเภทหนึ่ง นี่เป็นข้อสังเกตของผม

ในปี 2501 คุณคงทราบว่าคุณจันเข้าคุกไปไม่น้อย จันนักคิดนักเขียนนักหนังสือพิมพ์ที่เรียกว่าเป็นหัวก้าวหน้าเข้าคุกเป็นจำนนร้อยทำให้เกิดช่องว่างทางปัญญาที่เราเรียกกันว่ายุคมืด นักเขียนส่วนหนึ่งถ้าไม่เข้าคุกก็ต้องปรับตัวหรือไม่ก็ต้องเซ็นเซอร์ตัวเองให้อยู่รอด บางคนหันไปทำธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับวงการหนังสือ บางคนขอลี้ภัยการเมือง บางคนหายไปเข้าร่วมกับพคท.ในป่า

สภาพวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงหลังปี 2500 เป็นสภาพที่เรียกว่าอยู่ในยุค
เผด็จการ กล่าวคือ นักคิดนักเขียนตกอยู่ในวงจำกัด หนังสือหัวใหม่ออกไม่ได้
ใครจะทำหนังสือต้องไปขออนุญาตจากสันติบาลก่อน พุดง่ายๆ คือสฤษดิ์ไม่ต้อง
การให้มีการเติบโตทางปัญญา การทำนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์ในแต่ละหัว
ตกอยู่ในการควบคุมของอำนาจรัฐ นักเขียนที่เกิดจึงเกิดในลักษณะที่ขึ้นอยู่กับ
เจ้าของหัวหนังสือ ลงทุนทำหนังสือประเภทไหน นักเขียนที่เกิดก็เป็นประเภทนั้น
สิ่งพิมพ์ที่เกิดในช่วงหลังปี 2500 จึงเป็นสิ่งพิมพ์ที่แสดงตัวว่าไม่สนใจการเมือง
หรือแม้จะสนใจแต่ก็ต้องแสร้งทำว่าไม่สนใจ หนังสือหรือนิตยสารที่ออกโดย
สถาบันหรือสมาคมใดก็ตาม จะมีข้อระบุไว้ชัดเจนว่า “ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง”
ไม่ยุ่งการเมืองมุ่งแต่การรัก หรืออะไรทำนองนั้น นี่คือนิยามของการเซ็นเซอร์
ตัวเอง เข้าทำนองที่คุณชาภูมิวิทย์เคยเรียกว่ายุคสายลมแสงแดด และผมเรียกว่า
ยุคความเงียบ

บรรยากาศแบบนี้ทำให้สภาพของนักเขียนกับนักหนังสือพิมพ์ดูเหมือน
ถูกแยกออกจากกัน นักเขียนไปทาง นักหนังสือพิมพ์ไปทาง คนทำหนังสือก็ทำ
เพื่อขายอย่างเดียว คนเขียนหนังสือก็เขียนหนังสือเพื่อเป็นอาชีพอย่างเดียว
และเรื่องที่เขียนถ้าจะให้ปลอดภัยก็ต้องน้ำเน่าไว้ก่อน ไม่เช่นนั้นอาจจะไม่ถูกจ้าง
ให้เขียน มองดูแวดวงในช่วงหลังปี 2500 ถ้าเป็นหนังสือพิมพ์ก็อย่างเช่น
สารเสรี เสียงอ่างทอง เดลินิวส์ ไทยรัฐ ฯลฯ ถ้าเป็นนิตยสารก็อย่างเช่น บางกอก
สกุลไทย สตรีสาร ศรีสัปดาห์ ฯลฯ แม้จะมีหนังสือพิมพ์แบบ สยามรัฐ และ
พิมพ์ไทย ที่อยู่ข้ามยุค แต่บรรยากาศก็ดูเหมือนไม่เข้มข้นเหมือนเดิม แวดวง
หนังสือที่เหลืออยู่ค่อนข้างเป็นแวดวงที่ไปกันได้กับผู้ปกครอง กระนั้นสิ่งที่เหลือ
อยู่เหล่านี้ก็ยังเป็นแวดวงที่สนใจในเรื่องวรรณกรรมพอสมควร แต่วรรณกรรม
ที่ปรากฏก็ไม่มีอะไรชัดเจนมากนัก เพราะต้องตามกระแสการเมืองของ
เผด็จการยุคนั้น หนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นหัวหอกต่อสู้กับเผด็จการ
ในยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ดูเหมือนจะสงบเสถียรมากขึ้นเพื่อความอยู่รอด
วงวรรณกรรมที่เหลืออยู่มักจะเหลืออยู่ในรูปแบบและเนื้อหาที่ได้รับการยอมรับ
แบบ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ชาวกรุง สยามสมัย บางกอก สกุลไทย ศรีสัปดาห์
แต่วงวรรณกรรมอย่างเช่น อักษรสาส์น สายธาร และ ปิยะมิตร กลับหายไป

หลังปี 2500 คล้ายกับว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคจอมพลสฤษดิ์นั้นได้ทำให้การเติบโตของวงวรรณกรรมถูกจำกัด ตั้งแต่ปี 2501-2506 จึงเหมือนเป็นยุคสงบปากสงบคำ ก้มหน้าก้มตาทำมาหากิน งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข ทุนนิยมดี สังคมนิยมแล้ว คอมมิวนิสต์ยิ่งเลวไปใหญ่ สังคมไทยเมื่อเปรียบเทียบกับอินโดนีเซีย ระหว่างสฤษดิ์กับซูฮาร์โต ผมว่าเราโชคดีที่สฤษดิ์อายุไม่ยืนเหมือนซูฮาร์โต เพราะในปี 2506 เราโชคดีที่จอมพลผัดเผดของเราตายคาอกไปก่อนจินตนาการแบบนี้คงไม่ต่างกัน เพราะจะได้มองเห็นภาพว่าฮาเริ่มสวาทหลังกองพลนั้น ก็มีสวนช่วย “รับใช้ชาติ” อยู่ไม่น้อย พวกเราบางคนคงเกิดทันถ้าไปเปิด *ไทยรัฐ* หรือหนังสือพิมพ์อื่นๆ ในช่วงนั้น จะเห็นแต่ข่าวเรื่องจอมพลสฤษดิ์คอร์รัปชันเอาเงินไปแจกออนุภรรยาที่มีมากกว่า 50 คน หนังสือพิมพ์ *ไทยรัฐ* และ *เดลินิวส์* ยุคนั้น เอาผู้หญิงที่เป็นอนุภรรยาของสฤษดิ์มาขึ้นพาดหัวข่าววันละคน

นึกย้อนไปแล้วก็อยากจะคิดว่าหนังสือพิมพ์อย่าง *ไทยรัฐ* และ *เดลินิวส์* คือตัว subversive อิทธิพลอันแข็งแกร่งของลัทธิเผด็จการในทางอ้อม โดยทำให้คนอ่านเห็นว่า “เผด็จการทหาร” นั่นคือเรื่องชั่วคราว เข้าทำนอง “ผู้ปกครองต่างมาแล้วสาปสูญ” หนังสือพิมพ์รายวันหัวสีอย่าง *ไทยรัฐ* หรือ *เดลินิวส์* ที่แข่งกันมาตั้งแต่เริ่ม ว่าไปแล้วก็มีบทบาทในแง่ช่วยบั่นทอนภาพลักษณ์ของ “เผด็จการทหาร” ลงทีละน้อย เช่น *ไทยรัฐ* มักจะมีบทหน้าที่ค่อนข้างดูเด็ดเป็นบางครั้งคราว เนื่องจากยังมีนักเขียนนักหนังสือพิมพ์อย่างเช่น สมบูรณ์ วรพงษ์ และ อุทธรณ์ พลกุล ประจำอยู่ ส่วนทาง *เดลินิวส์* ก็เข้าใจว่ามี ทวี เกตวันดี และอิศรา อมันตกุล ในช่วงบั้นปลายของชีวิตประจำอยู่ที่นี้ มองย้อนกลับไปผมจึงคิดว่าตัว subversive เผด็จการนั้นคงจะไม่ได้มาเริ่มต้นที่ *สังคมศาสตร์-ปริทัศน์* หรือวรรณกรรมเพื่อชีวิต อะไรทำนองนั้นเพียงอย่างเดียว แต่หนังสือพิมพ์รายวันที่ชุ่มคอยโอกาสมานานก็น่าจะได้เครดิตเหมือนกัน พอสฤษดิ์ตายปุ๊บ ก็พาดหัวข่าวเล่นงานสฤษดิ์ ตามมาด้วยข่าวเจาะที่บ่อนทำลายเผด็จการอย่างสนุกสนาน มองในแง่ที่ผมว่ามันเป็นวาทกรรมที่สั่งสมคุณภาพเพื่อต่อต้านลัทธิเผด็จการมาเรื่อยๆ ตั้งแต่หลังปี 2506 ที่สฤษดิ์ตาย วาทกรรมประเภทเผด็จการทำความเลวไว้กับสังคมไทยอย่างไร แม้คำว่า “คอร์รัปชันเชิงนโยบาย”

จะยังไม่เกิดในยุคนั้น แต่พฤติการณ์อย่างที่เราเห็นก็มีตัวอย่างเป็นรูปธรรมมาตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ไม่เชื่อไปดูถนนกลางเมืองขอนแก่นก็ได้ คือสฤษดิ์นั้นนอกจากจะโกงประชาชนแล้ว ยังเอาทรัพย์สินของรัฐไปใช้ส่วนตัว เช่นแจกบ้านหลังหนึ่งรถคันหนึ่งให้ผู้หญิงอะไรทำนองนี้ นี่คือจุดแรกๆ ในการสังฆฆาตกรรมต่อต้านเผด็จการที่จะเป็นรูปธรรมมากขึ้นในปี 2516

เมื่อผมเข้ามหาวิทยาลัยปี 2505 ธรรมศาสตร์ไม่ได้เป็นตลาดวิชาอีกต่อไปแล้ว แต่ธรรมศาสตร์ในปี 05 ยังเต็มไปด้วยแรงเฉื่อยของเผด็จการ เมื่อสฤษดิ์ตายคนที่ขึ้นมาแทนสฤษดิ์คือ ถนอม-ประภาส แต่ทั้งสองก็เป็นแค่แรงเฉื่อยของเผด็จการสฤษดิ์เท่านั้น ความศักดิ์สิทธิ์ของเผด็จการที่เคยมีมาในยุคสฤษดิ์ผมว่ามันค่อยๆ หดมนต์ขลังลง แต่ผู้คนส่วนใหญ่ก็ถูกปลูกฝังให้กลัวสังคมนิยมกลัวคอมมิวนิสต์เรียบร้อยแล้ว และมีมวลชนบางคนยังถวิลหาเผด็จการแบบจอมพลสฤษดิ์ ผมถึงบอกว่าถ้าหากสฤษดิ์อายุยืนเหมือนชูฮาร์โต เราคงมีปัญหาอยู่เหมือนกัน คือ 14 ตุลาอาจขยายเวลาออกไปอย่างน้อย 20 - 30 ปี แทนที่จะมาฉลอง 30 ปี 14 ตุลาในปีนี้ เหตุการณ์ 14 ตุลาอาจยืดเวลามาอยู่ในยุคเดียวกับชูฮาร์โตของอินโดนีเซียก็ได้ โชคดีหรือโชคร้ายก็ไม่ทราบที่ชูฮาร์โตอายุยืนกว่าสฤษดิ์ สำหรับผมคิดว่าโชคดีที่จอมพลผ้าชะม้าแดงของเราอายุไม่ยืนเรื่องนี้ต้องขอบคุณบรรดาอนุภรรยาทั้งหลายที่ได้เสียสละทำงาน subversive อยู่บนเตียง

ที่นี้มาว่าเรื่องวงวรรณกรรมในมหาวิทยาลัยบ้าง ตั้งแต่สฤษดิ์ตายเป็นต้นมา ผมว่ามันเกิดอาการทำหายแรงเฉื่อยของเผด็จการที่ค่อยๆ ปรากฏให้เห็นในวงวรรณกรรมของมหาวิทยาลัยมากขึ้น หลักบอกเขตอันหนึ่งที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัญญาชนกับนักศึกษาก็คือ ปี 2506 เป็นปีก่อนเกิดวารสาร *สังคมนิยมปริทัศน์* ของสมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทยที่ระบุว่าเป็นสมาคมทางวิชาการ “ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง” โดยผู้ทำตลอดคือ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ภาพของ *สังคมนิยมปริทัศน์* ที่จัดทำโดยสุลักษณ์ ศิวรักษ์ คือภาพของปัญญาชนก้าวหน้า แม้จะถูกวิจารณ์ว่าเป็นพวกอนุรักษนิยม แต่เขาก็วิจารณ์สังคมนิยม

เผด็จการค่อนข้างดุเดือดมาตั้งแต่เริ่มต้น โดยมี 'พระ' กับ 'เจ้า' นำหน้าเพื่อสร้างภาพลักษณ์ว่าปัญญาชนนั้นแตกต่างจากนักวิชาการที่อยู่บนหอคอยงาช้างอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก ภาพของ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ในช่วงแรกๆ เป็นเช่นนั้น เช่น สุลักษณ์วิจารณ์นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ สุลักษณ์วิจารณ์การปิดกั้นเสรีภาพทางวิชาการ สุลักษณ์วิจารณ์นายปรีดี พนมยงค์ ในเชิงลบมาตั้งแต่ปีแรก แต่สุลักษณ์วิจารณ์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช มาตั้งแต่ปีแรกๆ เช่นเดียวกัน ผมไม่เข้าใจว่าเป็นกุศโลบายของอาจารย์สุลักษณ์หรือเปล่า แต่ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ก็กลายเป็นนิตยสารที่ยั่วยุให้ผู้คนกลุ่มเล็กๆ เริ่มสนใจวิพากษ์วิจารณ์การเมืองมากขึ้น ทั้งที่ออกมาในนามของสมาคมทางวิชาการที่มีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปไตยประพันธ์ เป็นนายกสมาคมและที่ออกมาในฐานะของกลุ่มวรรณกรรมอิสระ

สุลักษณ์ชอบถวิลหาอดีต ชอบนุ่งผ้าม่วง ชอบรัชกาลที่ 5 ชอบสมเด็จพระกรมพระยาดำรงฯ ชอบพระยาอนุমানราชธนะ แต่สุลักษณ์ก็พูดถึงไฮเดรติสเพลโต้ วอลแตร์ มองเตสกิเออร์ ยอร์จ ออร์เวลล์ สตีเฟน สเปนเดอร์ เฮอริเบิร์ด มาร์คิวิส สุลักษณ์เป็นเหมือนภาพจิ๊กซอว์บางอย่างที่ทำให้คนหนุ่มสาวรุ่นภายหลังสฤษดิ์ตาย เกิดมีสีสันแปลกๆ และยังแปลกมากขึ้นเมื่อสุลักษณ์เปิดตัวทัศนะวิจารณ์คึกฤทธิ์ ปราโมชในแง่ลบอย่างถึงที่สุด แม้เขาจะยังมีอคติกับนายปรีดีอยู่จนถึงยุคหลัง 14 ตุลา แต่การวิจารณ์คึกฤทธิ์นั้นได้ระเบิดให้เกิดภาพของกลุ่มความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังสฤษดิ์ตาย

เวลานั้นคำว่า "วงวรรณกรรม" ทั้งนอกและในมหาวิทยาลัย คึกฤทธิ์เป็นเหมือนภาพลักษณ์ภาพเดียวของปัญญาชนระดับบิกที่มีลีลาโดดเด่น ทั้งเรื่องการพูดการเขียน การที่สุลักษณ์วิจารณ์เผด็จการทหาร วิจารณ์รัฐบาลสหรัฐฯ เรื่องเวียดนาม วิจารณ์คึกฤทธิ์ หรือแม้แต่ทำทนาย "กะปิตันเรือใบ" เหล่านี้ล้วนทำให้สุลักษณ์กลายเป็นความแปลกใหม่ ที่แม้จะมีอะไรแปร่งๆ อยู่บ้างแต่เขาก็กลายเป็นตัวนำของอะไรบางอย่าง ว่าด้วยความเป็นอิสระทางความคิด บทนำของ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ที่เขียนโดยตัวบรรณาธิการนั้นมีสีสัน ทำให้แรงเฉื่อยของเผด็จการทหารถูกทำทนายมากขึ้น และกลายเป็นลักษณะเฉพาะตัวของสุลักษณ์ ที่แต่ก่อนเป็นเช่นไรเดี๋ยวนี้ก็ยังเป็นเช่นนั้น ยกเว้นเรื่องของนายปรีดี

เท่านั้นที่สัญลักษณ์เปลี่ยนไป แต่นั่นก็ยังทำให้สัญลักษณ์ได้ภาพลักษณ์ที่ก้าวหน้ามากขึ้น พวกเราชื่อ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ตอนนั้นก็เพื่ออยากอ่านบทนำเนื่องจากมันวิจารณ์สังคม วิจารณ์เผด็จการ วิจารณ์สงครามเวียดนาม *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* เริ่มให้ข้อมูลในลักษณะทำทนายอานาจรรัฐสมัยนั้นมากขึ้นเรื่อย เช่น บอกไม่ให้เข้าไปยุ่งกับสงครามเวียดนาม พวกเราซึ่งเป็นนักศึกษาปีท้ายๆ ตอนนั้นประมาณปี 08-09 ก็รู้สึกว้าใจเลย และมันเข้าได้กับจิตสำนึกบางอย่างที่กำลังเริ่มก่อตัว หนังสือพิมพ์หรือหนังสือทางวิชาการที่มีออกมาระยะนั้น รวมทั้งนิตยสารอื่นๆ อีกหลายเล่ม เราไม่เห็นลิสลาตุเตียดแบบนี้ แต่สัญลักษณ์เป็นคนแรกที่เปิดฉากตรงนี้ นอกจากนั้นยังได้เสนอพื้นที่ให้กับกลุ่มความคิดของนิสิตนักศึกษา “นอกกระแส” ที่จะเกิดขึ้นในช่วงต่อมา

กลุ่มความคิด “นอกกระแส” เหล่านี้ในระยะแรกก็คือ “กลุ่มปริทัศน์เสวนา” ที่ต่อมาได้เป็นฐานจัดทำ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา* และสร้างคนที่ถือว่ากลายเป็นนักคิดนักเขียนที่มีชื่อเสียงต่อมาหลายคน โดยเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา *สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา* ที่ออกมาฉบับแรกก็มีบทความที่อ่านแล้วสะใจจวรรณกรรมในมหาวิทยาลัย และดูเหมือนจะกลายเป็นชนบทต่อมาว่า ถ้าใครทำ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา* ก็จะต้องวิจารณ์สถาบันการศึกษาของตนในลักษณะที่เป็น “ข้อสังเกตบางประการ” *สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา* ฉบับแรกมีบทความของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ว่าด้วยข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับนักศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับต่อมาก็จะมีเช่น “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” ของ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ข้อสังเกตบางประการของนักศึกษาศิลปากรของ เทพศิริ สุขโสภา หรือต่อๆ มา ก็จะเป็น “ข้อสังเกตบางประการ” ของอีกหลายๆ มหาวิทยาลัย พุดง่าย ๆ คือเป็นครั้งแรกที่สถาบันการศึกษาเริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยตัวนักศึกษาเอง นับเป็นบรรยากาศแปลกใหม่หลังจากสฤษดิ์ตาย และถนอม-ประภาสในฐานะนายกสภามหาวิทยาลัยของธรรมศาสตร์และจุฬาเริ่มถูกทำทนายแบบไม่รู้เนื้อรู้ตัว แม้ยังเห็นภาพไม่ชัด แต่แรงเฉื่อยของเผด็จการก็ค่อยๆ ถูกลิตรอนลงทางอ้อม และดูกันแล้วก็ไม่ใช่มีแต่ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* หรือ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับ*

นิสิตนักศึกษา เพียงอย่างเดียว ในภาพกว้างๆ ยังมีหนังสือเล่มอื่นๆ ร่วมขบวนด้วย ถ้าใช้ข้อมูลของคุณประจักษ์ ก้องกีรติ เขาบอกว่า รายชื่อของสิ่งพิมพ์ที่ออกต่อเนืองก่อน 14 ตุลา และเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ 14 ตุลามีทั้งหมด 16 เล่ม ทั้งนิตยสารในเชิงวรรณกรรม และนิตยสารเชิงวิจารณ์การเมืองเริ่มจาก วิทยาสาร ชัยพฤกษ์ ศูนย์ศึกษา สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หนุ่มเหน็บสาวสวย แฉวร่วมเศรษฐกร ชัยพฤกษ์ฉบับนักศึกษาประชาชน วิทยาสารปริทัศน์ จัตุรัส ลอมฟาง อนาคต ชาวบ้าน มหาราษฎร์ วรรณกรรมเพื่อชีวิต ทรรศนะ และ ปาจารย์สาร เขาคงมีเหตุผลที่เอามาแค่ 16 เล่ม แต่ถ้ามองดูในแง่ของหนังสือ "ที่ออกต่อเนือง" ในรูปแบบต่างๆ มันน่าจะยังมีเล่มอื่นๆ อีก แต่การออกต่อเนืองนั้นอาจมีลักษณะที่เปลี่ยนหัวไปเรื่อย เพราะกฎหมายการพิมพ์ระยะนั้น ไม่อนุญาตให้ออกหนังสือหัวใหม่ ถ้ามองดูหนังสือแนววรรณกรรมที่ออกต่อเนืองแต่เปลี่ยนชื่อหัวไปเรื่อย ก็ยังมีหนังสือในชื่ออื่นๆ อีกหลายแบบ เช่น หนังสือชุดเดือนของรงค์ วงษ์สวรรค์ และหนังสือที่เรียกกันว่า "เล่มละบาท" ของพวกกลุ่มอิสระต่างๆ หนังสือ "นอกระบบ" เหล่านี้ผมถือว่ามีส่วนก่อให้เกิดที่สังสมความรู้สึก หรือแนวคิดต่อต้านเผด็จการทหารไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ตัวอย่างเช่น เจ็ดสถาบัน หรือหนังสืออนุสรณ์ประจำปีของบางมหาวิทยาลัย และ แม้แต่นิตยสาร ยานเกราะ รายเดือนที่ร.อ.อุทาร์ สนิทวงศ์ เป็นคนทำ ครั้งหนึ่งก็เคยเป็นแหล่งชุมนุมของคนวรรณกรรมไม่แตกต่างไปจากนิตยสาร ช่อฟ้า รายเดือนของมูลนิธิอิทธิธรรมวัฒน์มหาธาตุ ที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ และขรรค์ชัย บุนปาน เข้าไปปักหลักจนก่อให้เกิด "กลุ่มหนุ่มเหน็บสาวสวย"

หนังสือเหล่านี้ผมถือเป็น "ชุมทางวาทกรรม" ที่แสดงความแปลกแยกและความคับข้องใจกับสภาพสังคมไทยที่เป็นอยู่เวลานั้น นอกจากนี้ความแหลมคมยังได้ไปปรากฏในวารสารทางวิชาชีพอีกจำนวนหนึ่ง เช่น วารสาร ทนายความ และ วารสารวันนักข่าว เล่มแรกเป็นราย 3 เดือน มีบรรณาธิการชื่อ ทวีป วรดิลก ส่วนเล่มหลังเป็นรายปี ออกทุก "วันนักข่าว" มีเสถียร จันทิมาธร เป็นบรรณาธิการ ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นว่าเป็นวารสารที่มีพวกซ้ายเก่ามาเขียนผสมผสานไปกับพวกซ้ายใหม่ ที่เริ่มก่อตัวตามกลุ่มอิสระต่างๆ ในมหาวิทยาลัย จำได้ว่าสมัยที่ผมกับเสถียรยังตีพิมพ์ร่วมกันอยู่นั้น ไกลถึงวันที่ 6 มีนาคมของทุกปี

เขาจะต้องมาขอเรื่องผมทุกครั้ง แม้บางปีผมจะไม่ได้เขียนให้เขา แต่หนังสือวันนักข่าวของทุกปี เรามักจะได้อ่านอะไรดีๆ จากผู้อาวุโสหลายคน แล้วในหนังสือรายปีเล่มนี้ก็คล้ายจะเป็นแหล่งรวมของบรรดาชายเก่าที่มาเขียนหนังสือใหม่ ในลักษณะของบทความหรืออะไรก็แล้วแต่ ดังจะเห็นเช่นงานของสุภา ศิริมานนท์ อุทธรณ์ พลกุล อิศรา อมันตกุล ทวี เกตะวันดี ทนง ศรัทธาทิพย์ นเรศ นโรปรกรณ์ ทวีป วรดิลก ทองใบ ทองเปาด์ เสนีย์ เสาวพงศ์ และคุณเสถียร ก็ผนวกเอาคนร่วมสมัยเดียวกับเขาไปด้วย เช่น อนุช อภาภิรม วิทยากร เชียงกูล สุชาติ สวัสดิ์ศรี กำแหง ภริตานนท์ สำเริง คำพะอู ชลข ในหนังสือวันนักข่าวปีไหนก็จำไม่ได้ ผมเขียนบทความเรื่อง “นักเขียนบ้านเรา” ให้เขา และใช้วาทกรรมเสียดสีนักเขียนประเภท “น้ำเน่า” เหมือนกับจะเริ่มประกาศจุดยืนว่าเป็นพวกเพื่อชีวิตมาตั้งแต่ครั้งนั้น นักเขียนนิยายเป็นตอนๆ หลายคนคงจะไม่ค่อยชอบใจผมก็ตั้งแต่ครั้งนั้น เพราะผมไปบอกว่าพวกเขาไม่สนใจอะไรเลย นอกจากขอให้มีโอกาสได้ถอนหายใจเขียนหนังสือไปวันๆ บรรทัดละ 7 บาท อะไรทำนองนี้ มีอยู่ปีหนึ่งผมเขียนเรื่อง “นักหนังสือพิมพ์บ้านเรา” ข้อความอาจไปกระทบใจนักหนังสือพิมพ์อาวุโสคนหนึ่ง มีคนมาบอกว่าเขาโกรธมาก ฉีกเอาเฉพาะบทความของผมในหนังสือวันนักข่าวไปกระตีบกับพื้น นี่แสดงว่าคุณเสถียรเขาเก่งมาก เขาทำให้ชุมชนวรรณกรรมทั้งนักเขียนนักข่าวเกิดความท้อแท้มาตั้งแต่ยุคก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา

อย่างไรก็ตาม วงวรรณกรรมในมหาวิทยาลัยโดยภาพรวมทั่วไปคงจะไม่สมบูรณ์นัก ถ้าเราไม่ให้เครดิตกับสิ่งที่เรียก “หนังสือเล่มละบาท” ปรากฏการณ์ของหนังสือเล่มละบาทยุคก่อน 14 ตุลา ถือเป็นปรากฏการณ์ต่อเนื่องที่มีความเป็นมา คือเป็นเหมือนรูโหว่บนกำแพงเขื่อนที่ทำให้น้ำล้นทะลักออกมา และที่ล้นทะลักออกมานั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะถูกปิดกั้นด้วยอำนาจเผด็จการที่สั่งสมมาตั้งแต่สมัยสฤษดิ์ยึดอำนาจและปิดกั้นเสรีภาพการแสดงออกของนักศึกษาปัญญาชน เช่นห้ามไม่ให้ออกหนังสือหัวใหม่โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานการพิมพ์ ซึ่งก็คือตำรวจสันติบาลในสมัยนั้นที่จอมพลประภาสคุมอยู่ ด้วยเหตุนี้รูโหว่เล็กๆ ว่าด้วยการทำหนังสือเล่มบางๆ เล่มเดียว โดยเปลี่ยนชื่อใหม่ไปเรื่อยๆ จึงเป็นการเลี่ยงกฎหมายที่ก่อให้เกิดการเกาะกลุ่มทางงานคิด

งานเขียนแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มต้นรูโหว่นี้อาจเป็นรูเล็กๆ ที่ไม่มีพิษสงอะไรนัก เป็นหนังสือแบบหนุ่มๆ สบายๆ ที่เขียนกลอนรักหรือเขียนเรื่องสั้นแบบผันเพื่อง่ายๆ ที่คุณชรรค์ชัย บุนปาน เขาบอกว่าเขียนหาผ้าหาเมีย คือไม่มีอะไรในกอไผ่จริงๆ เป็นเหมือนงานไดอารี่หวานๆ ประเภท “คนดีของฉัน” อย่างที่เห็นในเว็บไซต์หรือในหนังสือมือทำเดี๋ยวนี้ แต่รูโหว่เล็กๆ ที่เรียกว่าเขียนหาผ้าหาเมีย ในบรรยากาศ “สายลม - แสงแดด” ยุคภายหลังตั้งแต่สฤณีไปนี้แหละ ที่ผมคิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสบางอย่างที่ไหลมาจากหลายทิศหลายทาง และค่อยๆ เปิดรูโหว่เล็กๆ ให้ขยายใหญ่ขึ้นตามแรงเฉื่อยของเผด็จการ ที่ค่อยๆ หมดลงในยุคคนอม - ประภาส รูโหว่เล็กๆ ที่เริ่มจากกลอนเขียนหาผ้าหาเมีย จึงกลายมาเป็นกลอนเสียดสีสังคมและกลอนแสวงหาประเภท “ฉันจึงมาหาความหมาย” ในรูปแบบต่างๆ แม้จะเป็นงานเพื่อสนองคนอยากเป็นนักเขียนแบบไม่มีอะไรในยุคแรก แต่หลังจากปี 2506 เป็นต้นมา รูโหว่ของมันก็เริ่มขยายกว้างขึ้นและมีออกมาอย่างต่อเนื่อง จนผมคิดว่ามันกลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของกลุ่มคนหนุ่มสาวในสมัยนั้น อะไรก็ตามที่วาดด้วยการคิด การเขียน การทำหนังสือ มันมักมีตัวตายตัวแทนของมันเสมอ และสามารถพัฒนาไปได้เรื่อยๆ หากไม่ถูกปิดกั้น ผมเคยเรียกปรากฏการณ์ “หนังสือเล่มละบาท” เหล่านี้ว่าเป็น “วัฒนธรรมเล่มละบาท” โดยเหตุผลคือ 1. เป็นหนังสือที่จัดทำโดยกลุ่มคนหนุ่มสาวมหาวิทยาลัย 2. เป็นหนังสือที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุคตั้งแต่เล่มละบาทเมื่อประมาณปี 2506 จนกลายมาเป็น 3 บาท 5 บาท 8 บาท 10 บาท ในช่วง 2512 - 2515 รูปแบบที่ปรากฏก็มีทั้งแบบจุลสารวรรณศิลป์ และหนังสือเล่ม

นอกจากนั้น ผมคิดว่าหนังสือประเภทอนุสรณ์ประจำปีของมหาวิทยาลัยต่างๆ ก็น่าสนใจและเกาะกลุ่มอยู่ในกระแสแบบเดียวกัน บางทีคนทำคนเขียนก็มักเป็นคนกลุ่มเดียวกัน หรือหุบยืมแลกเปลี่ยนกัน แล้วแต่ใครหรือกลุ่มไหนเป็นคนทำ พูดังๆ ยๆ คือเป็นเหมือนพวกเดียวกัน แต่แยกกันทำงาน จุฬาทำก็มาขอเรื่องธรรมชาติ ธรรมศาสตร์ทำก็ขอเรื่องจุฬา ศิลปากร ประสานมิตร เชียงใหม่ ฯลฯ ต่างฝ่ายต่างทำ ต่างฝ่ายต่างเขียนและแลกเปลี่ยนกัน หนังสือเล่มจุลสาร และหนังสืออนุสรณ์รายปีเหล่านี้ คือแหล่งฝึกวิทยายุทธของคนทำหนังสือ

คนเขียนหนังสือที่ใช้สถานะของคำว่า "นิสิตนักศึกษา" เป็นจุดเริ่มต้น เริ่มต้นก็อาจมีพวกกลอนรักหรือเรื่องสั้นประเภทพาฝัน แต่ขณะเดียวกันมันก็มีเรื่องอย่างอื่นหลบบๆ ซ้อนๆ เป็นสัญลักษณ์ในเชิงเสียดสีสังคมการเมืองขณะนั้นรวมอยู่ด้วย เช่นกลอนของ อังคาร กัลยาณพงศ์ หรือกลอนของ สุจิตต์ - ชรรค์ชัยที่อยู่ในหนังสืออนุสรณ์รับน้องใหม่ศิลปากร หรือกลอนประเภท "ชายเก่า" ที่ไม่ระบุชื่อคนเขียน แต่อ่านแล้วก็น่าจะรู้ว่าไม่ใช่พวกหาหัวหาเมีย ผมคิดว่าหนังสืออนุสรณ์ประจำปีของมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ไม่ว่าจะที่โกมล คีมทอง วิชัย โชควิวัฒน์ พิกพ ธงไชย ฯลฯ ทำออกมาในช่วงนั้นน่าจะเป็นจุดแรกของกระแสที่เริ่มมีเนื้อหาทางสังคมมากขึ้น โดยประสานไปกับหนังสือประเภทวรรณศิลป์ เล่มละบาท ที่เริ่มต้นอาจจะเกาะกลุ่มกันในชมรมของมหาวิทยาลัย แต่ต่อมาก็มีที่ไปบินเดี่ยวทำเอง เป็นหนังสือ โดยใช้ชื่อหัวหนังสือเปลี่ยนไปเรื่อย แต่จะรู้กันภายในว่านี่กลุ่มธรรมศาสตร์ นี่กลุ่มจุฬา นี่กลุ่มศิลปากร ถ้าเป็นหนังสือแบบจุลสารวรรณศิลป์เล่มละบาท ไม่ว่าจะของชมรมในมหาวิทยาลัยหรือของกลุ่มส่วนตัว พวกคนทำก็จะเอาไปยื่นขายหรือฝากขายตามจุดต่างๆ ในมหาวิทยาลัย จุดที่ธรรมศาสตร์คือประตูทางเข้าด้านท่าพระจันทร์ ผมเข้าเรียนธรรมศาสตร์ปี 05 พอขึ้นปี 2 ปี 3 ก็เห็นปรากฏการณ์เหล่านี้เจนนตาอยู่ที่ประตูด้านท่าพระจันทร์แล้ว นอกจากจุลสารในชื่อต่างๆ ร้อยแปด ยังมีหนังสือบทวิประเภทพิมพ์เองขายเองมาวางขายไปพร้อมกัน ถ้าจำไม่ผิดก็อย่างเช่น *รูไปยาต* และ *ชิมโฟนี* ของใครก็ไม่รู้ที่ใช้ชื่อว่า พิมาน แจ่มจรัส จำไม่ผิดคงจะราวๆ ปี 08 - 09 เจ้าตัวได้เขียนแนะนำประวัติไว้ทำนองว่า "ถูกตัดสินประหารชีวิต" ไปแล้ว ทำให้ยิ่งยิ่งใหญ่ว่าใครกันวะ เนื่องจากช่วงก่อนหน้านั้นสฤตส์สังข์ยังเป่าคนเป็นว่าเล่น นอกจากนี้ก็ยังมีกลอนลูกทุ่ง ของสุจิตต์ - ชรรค์ชัยตามออกมาให้เป็นที่สังเกตในช่วงปี 09 - 10 พร้อมกับมีหนังสือเล่มละบาทของ "กลุ่มพระจันทร์เสี้ยว" และกลุ่มอื่นๆ ที่เปลี่ยนชื่อหัวหนังสือไปเรื่อย ในบรรยากาศที่วงวรรณกรรมภายนอกค่อนข้างจะปิดกั้นเฉพาะกลุ่มเฉพาะพวก

วงวรรณกรรมในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ปี 2501 - 2506 จนเลยมาถึงปี 2509 เราอาจถือเป็นยุคที่สังคมไทยถูกตัดตอนด้วยอำนาจรัฐแบบเผด็จการ ลักษณะที่ถูกตัดตอนก็คือ 1.ตัดตอนความทรงจำ 2.สับเปลี่ยนความทรงจำและ

3.ทำลายความทรงจำ จอมพลสฤษดิ์และเพื่อนพ้องได้พยายามทำเช่นนั้นตามแบบของการยึดอำนาจเบ็ดเสร็จ แต่ดูเหมือนจะทำได้แค่ขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 เท่านั้น ยังไม่ถึงขั้นที่ 3 และในช่วงสั้นๆ ของสฤษดิ์ที่อยู่ในอำนาจนั้นผมคิดว่ามันมีแสงบางอย่างเล็ดรอดออกมาให้คนรุ่นใหม่ได้ฉงนไม่มากก็น้อย แม้คนเข้าธรรมศาสตร์ปีแรกๆ อย่างผมจะยังไม่รู้เลยว่านายปรีดี พนมยงค์ คือผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แต่เวลาไปเดินร้านหนังสือเก่า “แบกะดิน” ริมคลองหลอด หากใส่ใจหน่อยก็จะได้พบ “บางสิ่งบางอย่าง” ที่เหลือเป็นตะกอนตกค้างมาจากยุคก่อน 2500 เช่นผมได้พบ *อักษรสาร* ของ สุภาศิริมานนท์ ได้พบ *กระดิ่งทอง* ของ สาทิส อินทรกำแหง ได้พบ *ศิลปะเพื่อชีวิต* ของ “ทีปกร” จากมหาวิทยาลัย “แบกะดิน” ริมคลองหลอด ผมซื้อ *ศิลปะเพื่อชีวิต* ที่สำนักพิมพ์เทวเวศม์พิมพ์เมื่อปี 2501 ก็ไม่เคยรู้มาก่อนว่า “ทีปกร” เป็นใคร แต่ซื้อเพราะเห็นคำว่า “ศิลปะ” อยู่บนปก เหมือนที่ตั้งใจเรียนที่คณะศิลปศาสตร์ ก็เพราะเห็นมันมีคำว่า “ศิลปะ” อยู่ข้างหน้า นึกว่าจะได้เรียนวาดรูป แต่กลับไม่ใช่ ดังนั้นพอเห็นหนังสือ *ศิลปะเพื่อชีวิต* ของใครก็ไม่รู้เลยซื้อไว้ก่อน ต่อรองได้เล่มละสองบาทห้าสิบ นี่คือเหตุการณ์เมื่อปลายปี 2506 ที่แสดงว่าบางสิ่งบางอย่างรอเวลาได้ และบางสิ่งบางอย่างก็ลัดเวลาได้ด้วย เข้าห้องสมุด แม้จะไม่มีหนังสือประเภทก้าวหน้าให้อ่าน แต่มันก็ยังมีส่วน *หลังภาพ สงครามชีวิต พระเจ้ากรุงสยาม* ให้ได้รู้จักนักเขียนอย่างเช่น ศรีบูรพา และ ส.ธรรมยศ เป็นครั้งแรก หรือไปร้านหนังสือแถววังบูรพาตลาดครึ่งราคาใกล้สิ้นปี ก็สังเกตเห็นว่ามีหนังสือชื่อ *ฝึ่ๆ* อยู่เล่มหนึ่ง คือ *ปีศาจ* โดยคนเขียนชื่อ เสนีย์ เสาวพงศ์ นี่คือการลัดเวลาบางอย่างที่สฤษดิ์ตัดตอนออกไปไม่หมด และมันได้กระตุ้นให้เกิด “คำขานรับ” ที่ค่อยๆ ระเบิดรูโหว่เล็กๆ ให้เปิดกว้าง จนนำไปสู่เหตุการณ์ในปี 2516

รูโหว่เล็กๆ ที่เรียกรวมๆ ว่า “หนังสือเล่มละบาท” หรือ “วัฒนธรรมเล่มละบาท” ของวงวรรณกรรมใหม่มหาวิทยาลัยช่วงปี 2506 - 2515 เหล่านี้ ผมถือเป็นจุดก่อเกิดของกลุ่มความคิดอิสระที่มีจุดร่วมกันบางอย่าง เช่นเรื่อง เสรีภาพ ประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในสังคม จากจุดร่วมเหล่านี้มันค่อยๆ สั่งสมคุณภาพที่ต่อมากลายเป็นกระแสธารเชี่ยวกราก โดยมีเป้าหมายพุ่งตรงไปที่

การต่อต้านเผด็จการทหาร หนังสือเล่มละบาทที่มีจุดเริ่มต้นมาจากจุฬาสาร
วรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น *วรรณศิลป์จุฬายา 2503 วรรณศิลป์
ธรรมศาสตร์ 2505 วรรณศิลป์เกษตร 2507* ฯลฯ เหล่านี้ถือเป็นก้าวแรกๆ
ของวงวรรณกรรมในมหาวิทยาลัยที่นำไปสู่การจัดทำนิตยสารและหนังสือ
อิสระชื่อแปลกๆ ของกลุ่มแปลกๆ หลายกลุ่มความคิด เช่นกลุ่มนิสิตนักศึกษา
เจ็ดแห่งที่ออกหนังสือชื่อ *เจ็ดสถาบัน* เมื่อปี 2507 กลุ่มพระจันทร์เสี้ยว ที่มี
หนังสือแบบเล่มละบาทตั้งแต่ปี 2510 ในชื่อต่างๆ เช่น *อูลี ตะวัน ปัญญา
มณี ทิพย์ นาคกร สัญญาณ* ฯลฯ กลุ่มอิสระที่จัดทำหนังสือในมหาวิทยาลัย
เหล่านี้ได้เพิ่มจำนวนขึ้น ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ถ้าที่ธรรมศาสตร์มีกลุ่ม
“พระจันทร์เสี้ยว” “ลอมฟาง” “สภาน้ำโดม” ที่ศิลปากรก็มีกลุ่ม “หนุ่มหน้า-
สาวสวย” จุฬายามีกลุ่ม “ฟื้นฟูซดัสใหม่” เกษตรมีกลุ่ม “สภากาแฟ” รามคำแหง
มีกลุ่ม “ชมรมคนรุ่นใหม่” เพาะช่างมีกลุ่ม “ดำแดงปริทัศน์” ประสานมิตรมีกลุ่ม
“ศิลปะและวรรณลักษณ์” เชียงใหม่มีกลุ่ม “วลัญชทัศน์” ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
มีกลุ่ม “เทคนิคโคราช” นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเฉพาะทางอื่นๆ อีกเช่น กลุ่ม
ค่ายอาสา กลุ่มสิ่งแวดล้อม กลุ่มผู้หญิง กลุ่มนักเรียนสวนกุหลาบ ฯลฯ กลุ่ม
อิสระในวงวรรณกรรมมหาวิทยาลัย เหล่านี้ถือเป็นริ้วไหวที่ขยายเพิ่มขึ้นตาม
กำลังทรัพย์ที่ใช้เป็นค่าจัดพิมพ์ และตามวาทกรรมใหม่ๆ ที่เริ่มประสานไปกับ
สำเนียง “ต่อต้านสถาบัน” หรือที่ผมเคยเรียกว่าเป็นชนบ “คำขานรับ” ที่
แนบแน่นไปกับ “จิตสำนึกขบถ” ว่าด้วยการต่อต้านเผด็จการทหาร ต่อต้าน
สงครามเวียดนาม และการเรียกร้องให้มีเสรีภาพทางความคิดและการเลือกตั้ง
แบบประชาธิปไตย พุดง่าย ๆ คือเป็นคำขานรับทางอุดมคติที่คล้ายเป็นชนบ
เริ่มต้นมาจากเรื่องสั้น *คำขานรับ* ของ “ศรีบูรพา” เมื่อ พ.ศ.2493 กล่าวคือ
คนหนุ่มสาวมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะมาหาความหมายแบบไหน ความหมายนั้น
ก็เริ่มมาจากความเจ็บที่พวกเขาถามตัวเองว่า พวกเขาเข้ามาเรียนในมหา-
วิทยาลัยทำไม เพื่อใคร เพื่อตัวเองหรือเพื่อสังคม คติ “คำขานรับ” ที่มาจาก
นักเขียนก้าวหน้ารุ่นทศวรรษ 2490 เหล่านี้ถือเป็นเหมือน “จิตสำนึกขบถ” ที่
ค่อยเป็นค่อยไป แต่กว่าถนอม - ประภาสจะรู้ตัว ทุกอย่างก็สายเกิน นอกจากนั้น
คำขานรับที่เป็นจิตสำนึกขบถเหล่านี้ยังเป็นตัวนำไปสู่วาทกรรมใหม่ๆ ในสังคม

คนหนุ่มสาวยุคนั้น เช่น “ศักดินา - นายทุน - ขุนศึก” “อำนาจนักศึกษา” “ความแปลกแยก” “หนุ่มสาวคือชีวิต” “เผาแบบเรียน” “ศีลธรรมสังคมนิยม” “ซ้ายใหม่” “น้ำเน่าและเพื่อชีวิต”

คติคำขานรับต่างๆ เหล่านี้ได้ค่อยๆ ระเบิดรูโหว่ให้กว้างขึ้นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็น “การตื่นตัว 3 ชั้น” คือ 1. ตื่นตัวด้านการศึกษา 2. ตื่นตัวด้านจิตสำนึก และ 3. ตื่นตัวด้านการเมือง การตื่นตัวไม่ว่าชั้นไหนถือเป็นพลังบางอย่างที่เร้าใจคนหนุ่มสาวในยุคนั้น จนบางครั้งเลยเถิดกลายเป็นความสับสน ทำให้เพื่อนกับเพื่อนตีมีเบียร์กันไม่สนุกเหมือนเดิม แต่ภาวะเหล่านั้นก็คงดำรงอยู่ต่อมาอย่างเร้าใจจนนำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 และเลยนำไปสู่ภาวะใหม่ที่ถือเป็น การตัดตอนอีกครั้งหนึ่งคือ เหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลา 2519

วงวรรณกรรมกับ 6 ตุลา 2519 น่าจะเป็นประเด็นใหม่หลังจากนี้ออกไปต่างหาก ผมจึงขอจบหัวข้อนี้ไว้เพียงแค่นี้ วงวรรณกรรมกับ 6 ตุลา ทั้งก่อนและหลังจากนั้น แม้จะมีประเด็นสืบเนื่อง แต่ประเด็นของมันก็แปลกต่างออกไปอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะ เป็น 14 ตุลา หรือ 6 ตุลา วงวรรณกรรมบ้านเราก็มักจะมีทั้งเครื่องหมายคำถามและเครื่องหมายตกใจเสมอ

ขอบคุณครับ

กฎระเบียบการออกนิตยสาร

ฉบับที่ ๑
พ.ร.บ. ๒๕๖
๒๕๖๓
๒๕๖๓
๒๕๖๓
๒๕๖๓
๒๕๖๓

ข้าพเจ้ามีความเห็นใจที่ระดมราษฎร ล้มเป็นของพวกเรายกแต่เดิม แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจให้คนของข้าพเจ้าเห็นแก่ตัว คณะใด โดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยลึกลับซัด และโดยไม่พึงเสียงอันแท้จริงของราษฎร
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

กว่าจะเป็น 14 ตุลาคม: ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรม ของนักศึกษาและปัญญาชน¹

ประจักษ์ ก้องกีรติ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 6 กันยายน 2546

ห้องเรวัตติ พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์

การวิเคราะห์และอธิบายเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญมากที่สุดเหตุการณ์หนึ่งในการเมืองไทยสมัยใหม่ อาจจะสามารถทำได้หลายแนวทางด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในแง่ของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างมหภาคตามการศึกษาแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองหรือทฤษฎีพัฒนาการเมืองเพื่อหาคำอธิบายที่ครอบคลุมความเปลี่ยนแปลงในทางโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงยุคจอมพลถนอม กิตติขจร² อีกประเภทหนึ่งมุ่งอธิบายในเชิงของลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันตามมาเป็นลำดับจนนำมาสู่การลุกฮือของประชาชนเรือนแสน เพื่อตอบคำถามว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ตามแนวการเขียนเชิงประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์หรือสารคดีทางการเมืองซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วไป³ ที่ผ่านมามีงานที่ศึกษาตามแนวทางทั้งสองนี้ปรากฏอยู่บ้างแล้วหลายชิ้น และต่างช่วยเปิดมุมมองและสร้างคำอธิบายที่สำคัญต่อการเข้าใจบริบท เหตุการณ์ และผลกระทบของ 14 ตุลาคม

นอกจากงานสองกลุ่มข้างต้น คนในสังคมไทยดูจะสนใจประวัติศาสตร์ 14 ตุลาคม อยู่เพียงแค่ว่าหาข้อเท็จจริงในตัวเหตุการณ์ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ระหว่างวันที่ 6 - 15 ตุลาคม 2516 การถกเถียงสาธารณะเกี่ยวกับ 14 ตุลาคม

ที่เกิดขึ้นหลายครั้ง (บางครั้งเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ร่วมเดือน) ล้วนแวดล้อมอยู่ในประเด็นนี้ รวมทั้งแบบเรียนที่แต่งโดยเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ มิใช่ว่าการศึกษาในแนวทางทั้งสองไม่มีความสำคัญ หรือมีความสมบูรณ์แล้วแต่อย่างใด โดยเฉพาะการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงอย่างครบถ้วนรอบด้าน เกี่ยวกับตัวเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ นั้น ยังคงเป็นงานที่รอให้นักประวัติศาสตร์ลงมือกับมันอย่างเอาจริงเอาจัง ข้อถกเถียงและความขัดแย้งหลายกรณีที่เกิดจากการรื้อฟื้นเกียรติให้กับผู้นำทหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ปัญหาในการบรรจุประวัติศาสตร์ 14 ตุลาฯ ลงในแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ หรือข้อถกเถียงในการเรียกชื่อและกำหนดให้ 14 ตุลาฯ เป็นวันสำคัญของชาติ ชี้ให้เห็นว่า 14 ตุลาฯ ยังเป็นประวัติศาสตร์ที่ไม่จบและไม่ลงตัวในประวัติศาสตร์ไทย

ถึงกระนั้นก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จากแง่มุมอื่นๆ ด้วย เพื่อช่วยสร้างเสริมเพิ่มพูนให้เกิดความเข้าใจเหตุการณ์นี้อย่างรอบด้านที่สุด ในบรรดาหลายแง่มุมที่ยังรอให้มีการศึกษาอย่างกว้างขวางลึกซึ้งกว่าที่ผ่านมา นั้น แง่มุมที่ผู้เขียนให้ความสนใจคือ การศึกษาในแนวทางการเมืองวัฒนธรรม (cultural politics) อันเป็นแนวทางที่สนใจปฏิบัติการต่อสู้ช่วงชิงนิยามความหมายและคุณค่าของคำและแนวคิดในสังคมการเมืองหนึ่ง โดยผูกโยงกับสถาบันอำนาจในสังคมนั้น

รูปธรรมของการศึกษาคือการสำรวจ ขุดค้น ตีความ วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวทางความคิดของนักศึกษาและปัญญาชนที่ตอบโต้กับอุดมการณ์ และวาทกรรมของรัฐภายใต้การปกครองของรัฐบาลเผด็จการทหาร จอมพลถนอม กิตติขจร (ระหว่างพ.ศ. 2506 - 2516) ว่าอะไรคือความคิดที่ผลักดันคนทั้งสองกลุ่มให้มีบทบาทตอบโต้ท้าทายอำนาจรัฐ กระบวนการและวิธีการรับความคิดเหล่านั้น เนื้อหาความคิดที่ก่อตัวขึ้น และกลวิธีแสดงความคิดเห็นเหล่านั้นสู่สาธารณะ

ช่วงทศวรรษ 2500-2510 ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญโดดเด่นในปฏิบัติการทางการเมืองวัฒนธรรมของการผลิตแนวคิดตอบโต้กับผู้มีอำนาจ คือปัญญาชนและนักศึกษา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสนใจบุคคลสองกลุ่มนี้ ประเด็นคำถามคือ อะไรคือความคิดที่ผลักดันให้นักศึกษาและปัญญาชน

มีบทบาทอย่างที่เราเห็น และที่มาของความคิดเหล่านั้นมาจากแหล่งใด กระบวนการ และวิธีการในการรับความคิดเหล่านั้นมาสู่นักศึกษาปัญญาชนเป็นอย่างไร และเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขใด ความคิดเหล่านั้นก่อตัวและพัฒนาขึ้นมาจนมีเนื้อหาอย่างไรในผลงานของพวกเขา จนทำให้เรามองเห็นประเด็นปัญหาและปรากฏการณ์ทางสังคมการเมือง ด้วยความคิดความเชื่อใหม่ที่ต่างออกไปจากรัฐบาล มันได้ถูกแสดงออกผ่านกิจกรรมความเคลื่อนไหวต่างๆ อย่างไรก็ตาม นอกจากนั้น ความคิดดังกล่าวได้เปิดโปง ทำทลาย ตอบโต้ เผชิญหน้ากับรัฐเผด็จการอย่างไรบ้าง

เริ่มตั้งแต่ลักษณะทางสังคมวิทยา พบว่าในทศวรรษ 2500 นักศึกษาและปัญญาชนได้ก่อตัวขึ้นมาเป็นกลุ่มทางสังคมที่สำคัญทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ อันเป็นผลพวงมาจากนโยบายการพัฒนาและนโยบายการศึกษาของรัฐเผด็จการ ตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาระดับสูง ด้วยการขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกไปอย่างกว้างขวาง มากกว่ายุคก่อนหน้า และส่งเสริมการให้นักเรียนนักศึกษาและข้าราชการจำนวนมากได้ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ประการหลังนี้รัฐบาลและมูลนิธิหลายแห่งของอเมริกาพันธมิตรที่สำคัญของรัฐเผด็จการไทยในสมัยสงครามเย็น เข้ามามีบทบาทสนับสนุนส่งเสริมอย่างแข็งขันด้วย

แต่ความสำคัญของการก่อตัวของนักศึกษาและปัญญาชน มิได้อยู่ในแง่ปริมาณเท่านั้น แต่อยู่ที่การสร้างความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของพวกเขา ซึ่งมีปัจจัยมาจากความได้เปรียบเหนือกว่าคนจำนวนมากในสังคม เพราะได้รับการศึกษาในระดับสูง มีโอกาสสัมผัสกับแหล่งความคิดและข้อมูลข่าวสารมากมาย โดยเฉพาะจากต่างประเทศ มีทักษะและความสามารถสูงในการสื่อความคิดเป็นลายลักษณ์อักษร ดังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือเกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายของปัญญาชนที่แสดงความคิดเห็นแปลกใหม่หลากหลายผ่านนิตยสารที่พวกเขาเริ่มจัดทำขึ้น และก่อตัวเป็นเครือข่ายทางวาทกรรมในความหมายที่สิ่งพิมพ์เหล่านี้อ้างอิง หยิบยืมความคิดและข้อมูลซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนหมุนเวียนนักเขียนและผู้จัดทำ แถมลงโฆษณาแนะนำให้กันโดยไม่คิดมูลค่า อาทิ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ วิทยาศาสตร์ปริทัศน์ วิทยาศาสตร์ ชัยพฤกษ์ ชัยพฤกษ์ฉบับ

นักศึกษาประชาชน ชาวบ้าน วรรณกรรมเพื่อชีวิต ลอมฟาง วารสารแนวร่วม เศรษฐกร จตุรัส ศูนย์ศึกษา มหาวิทยาลัย อนาคต ปาจารย์สาร หนุ่มเหน้าสาวสวย ทศนะ ฯลฯ กิจกรรมการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ก็แพร่หลาย เป็นวัฒนธรรมของนักศึกษาแทบทุกมหาวิทยาลัยในสมัยนั้นด้วย ดังที่เรียกว่า “วัฒนธรรมหนังสือเล่มละบาท” การผลิตสิ่งพิมพ์นี้เองที่ได้กลายเป็นสะพานเชื่อมปัญญาชนกับนักศึกษาเข้าด้วยกัน และมีบทบาทสำคัญในการตอบโต้ท้าทายรัฐบาลเผด็จการ

เครือข่ายนิตยสารและหนังสือของนักศึกษานี้มีสถานะสำคัญทางการเมือง วัฒนธรรมในสมัยรัฐบาลเผด็จการ เนื่องจากรัฐบาลตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ได้จำกัดและควบคุมสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนอย่างค่อนข้างเข้มงวด โดยเฉพาะในยุคสมัยสงครามเย็นซึ่งรัฐไทยได้เข้าไปพัวพันกับการเมืองระหว่างประเทศอย่างลึกซึ้ง โดยผูกมัดตนเองอยู่กับค่าย “โลกเสรี” ที่สหรัฐฯเป็นผู้นำ ยินยอมให้สหรัฐฯ ใช้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ซึ่งตามมาด้วยการอนุมัติให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพในไทย เพื่อบินไปทิ้งระเบิดในประเทศเพื่อนบ้านอินโดจีน รวมทั้งการหลั่งไหลเข้ามาของนายทหารอเมริกันจำนวนมหาศาล⁵

บริบทของยุคสงครามเย็นนี้ แม้จะมีการกล่าวถึงบ้างในงานบางชิ้นดังที่เรียกขานกันว่าเป็นยุค “อเมริกันในไทย”⁶ แต่ก็ถูกละเลยไม่ได้นำมาวิเคราะห์ให้ความสำคัญจริงจัง ทั้งนี้อาจจะกล่าวได้อย่างไม่เกินเลยแต่อย่างใดนักกว่าเรามีอาจเข้าใจรัฐเผด็จการทหารสฤษดิ์-ถนอมได้เลยหากไม่นำบริบทของการเมืองยุคสงครามเย็น เข้ามาเป็นบริบทของการวิเคราะห์ เพราะการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ และการเข้าร่วมทำสงครามอินโดจีน (ซึ่งเป็นสมรภูมิที่สำคัญแห่งหนึ่งในสงครามเย็น) เป็นทั้งปัจจัยค้ำจุนการครองอำนาจของเผด็จการทหาร และทั้งกำหนดรูปลักษณ์ของรัฐไทยในยุคดังกล่าวด้วย

จากหลักฐานจำนวนมากแสดงให้เห็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของรัฐไทยสมัยเผด็จการทหารครองอำนาจ คือการให้ความสำคัญกับการควบคุมความคิดของคนในสังคม ตั้งแต่การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จำกัดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร กล่อมเกลาคำความคิดด้วยการสร้างคำอธิบายชวนเชื่อ

ผ่านแหล่งข่าวสารราชการที่สร้างขึ้นมากมายในยุคนี้ อย่างไรก็ตาม การควบคุมความคิดอย่างเข้มงวดได้สร้างผลกระทบข้างเคียงให้กับผู้นำรัฐคือ เกิดอาการอ่อนไหวต่อข้อมูลและทัศนคติที่แตกต่างไปจากแหล่งข้อมูลของราชการอย่างมาก และยังมีความทรงจำที่ตรงกันข้ามกับรัฐเผยแพร่มากขึ้นเท่าไร รัฐก็ยิ่งหวีการควบคุมและตอบโต้กับทัศนคติอันแตกต่างมากขึ้น ทั้งยังยืนยันกรณาคำอธิบายของตนว่าถูกต้อง แม้ว่าคำอธิบายดังกล่าวจะถูกหักล้างให้รับรู้กันอย่างกว้างขวางว่าเป็นเท็จเพียงใดก็ตาม พฤติกรรมของผู้นำรัฐบาลสะท้อนให้เห็นว่ารัฐเผด็จการทหารปรับตัวช้า หรือกระทั่งกล่าวได้ว่าไม่ยอมปรับตัวในการเผชิญกับทัศนคติที่แตกต่าง

แต่แล้วการควบคุมความจริงของไทยก็ต้องเผชิญกับปัญหาที่คาดไม่ถึงคือการเผยแพร่ข้อมูลจากสื่อมวลชนต่างประเทศ ทั้งค่ายคอมมิวนิสต์และค่ายโลกเสรี ซึ่งน่าสนใจที่พบว่า สื่อมวลชนจากค่ายโลกเสรีนั้นกลับเป็นแหล่งข้อมูลที่สร้างปัญหาให้กับราชการไทยมากกว่า ทั้งด้วยเหตุผลที่สื่อมวลชนในประเทศเหล่านี้ (โดยเฉพาะสหรัฐฯ) มีเสรีภาพในการแสดงความเห็น โดยที่รัฐบาลมีอาจแทรกแซงได้มากนัก ประกอบกับกระแสการคัดค้านสงครามอินโดจีนได้ก่อตัวขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วโลกโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐฯ ทำให้บทบาทของสหรัฐฯ ในไทย และบทบาทของไทยในสงครามอินโดจีนได้รับความสนใจชุดคู่จากสื่อมวลชนต่างประเทศอย่างมาก ในขณะเดียวกัน รัฐบาลกลับมิต้องเผชิญปัญหา กับสื่อมวลชนภายในประเทศมากนัก อันเนื่องมาจากการใช้อำนาจของกลไกรัฐเผด็จการ บวกกับความสำเร็จในการกล่อมเกลาคความเชื่อ จนทำให้สื่อมวลชนไทยในยุคสงครามเย็นมีทัศนคตินิยมแบบราชการ (official nationalism)

เมื่อเห็นภาพของรัฐเผด็จการทหารภายใต้บริบทสงครามเย็น เราจึงจะเข้าใจความเคลื่อนไหวทางความคิดของนักศึกษาและปัญญาชนในขณะนั้นได้ดีขึ้นว่า พวกเขาได้รับอิทธิพลจากบริบททางการเมืองภายในและภายนอกประเทศอย่างไร ในแง่แหล่งที่มาพบว่าแหล่งที่สำคัญ 2 แหล่งสำหรับการก่อตัวทางปัญญาของ นักศึกษาและปัญญาชนไทยคือจากภายนอก (ต่างประเทศ) และจากอดีต (ภายใน) ของสังคมไทยเอง

แหล่งความคิดจากต่างประเทศมีความสำคัญทั้งในแง่ที่ให้ข้อมูลข้อเท็จจริงที่แตกต่างตรงข้ามกับข้อมูลของราชการไทย และให้ทัศนคติแนวคิดใหม่ๆ สำหรับ

เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สภาพความเป็นไปของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ในบรรดาประเทศต่างๆ แหล่งความคิดจากสหรัฐฯ มีอิทธิพลต่อนักศึกษาและปัญญาชนไทยมากที่สุด ทั้งจากการได้ไปร่ำเรียนในมหาวิทยาลัยของสหรัฐฯ โดยตรง หรืออิทธิพลจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ตำราวิชาการ ข้อเขียนของปัญญาชนสหรัฐฯ หรือแม้แต่ภาพยนตร์และเพลงของฮอลลีวูด ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแสวงหาความหมายของชีวิตคนหนุ่มสาวและต่อต้านสงครามอย่าง บ๊อบ ดีแลน จอห์น เลนนอน ฯลฯ ก็มีอิทธิพลต่อความตื่นตัวของหนุ่มสาวไทยด้วย “ยุคอเมริกันในไทย” จึงเป็นยุคที่สหรัฐฯมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งกว่าที่คิด เพราะมีใช้เพียงอิทธิพลต่อนโยบายทางการเมืองและการทหารของรัฐบาล และการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ให้กับสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลต่อการสร้างความตื่นตัวทางปัญญาให้กับพลังนอกระบบราชการอย่างนักศึกษาและปัญญาชนด้วย ที่อาจจะเป็นตลกร้ายทางประวัติศาสตร์คือ ความคิด “ซ้ายใหม่” จากสหรัฐฯ กลายมาเป็นตัวกระตุ้นให้นักศึกษาและปัญญาชนไทยคัดค้านบทบาทและพฤติกรรมของสหรัฐฯ อย่างรุนแรง

การคัดค้านสงครามอินโดจีนในขณะนั้นยังเชื่อมโยงนักศึกษาปัญญาชนให้เกิดความรู้สึกต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารไปด้วย เพราะพวกเขาพบว่าประชาชนไม่มีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่อชะตากรรมของประเทศชาติ อย่างการตั้งฐานทัพหรือการเข้าร่วมสงครามแม้แต่น้อย และยังถูกรัฐบาลโกหกพร้อมกับการปิดบังความจริงไม่ให้อับรู้ข้อมูลใดๆ มาตลอดในเรื่องนี้ ทั้งสองประเด็นทำให้พวกเขาตระหนักชัดเจน ถึงความไม่เป็นประชาธิปไตยของรัฐบาลจอมพลถนอม ทั้งบางคนยังมองว่า การที่รัฐไทยเข้าไปเกี่ยวพันกับสงครามอินโดจีนนั้นเป็นเพราะธรรมชาติของผู้นำทหาร ที่มักจะตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยวิธีทางการทหารมากกว่าวิธีการทางการเมืองหรือการทูต จึงทำให้ประเทศต้องตกอยู่ในภาวะหมิ่นเหม่ต่อการเสีย “เอกราช” และ “อธิปไตย”

วาทกรรมต่อต้านสงครามจึงแยกไม่ออกจากวาทกรรมต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารในกรณีของนักศึกษาและปัญญาชนไทยก่อน 14 ตุลาคม เพราะพวกเขามองว่ามันคือสองด้านของเหรียญเดียวกัน ในทางกลับกันก็ชี้ให้เห็นว่าการ

เรียกร่องสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษาปัญญาชนนั้น ก็มิได้เกิดจากหลักการลอยๆ หากมาจากสภาพความเป็นจริงทางการเมืองที่พวกเขาตระหนักว่าสิทธิเสรีภาพนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญต่อการปกป้องผลประโยชน์และอธิปไตยของชาติ จากมหาอำนาจต่างชาติที่ร่วมมือกับผู้นำเผด็จการของไทยกระแสนักค้านสงครามไม่เพียงนำนักศึกษาและปัญญาชนไทย ไปสู่การเรียกร้องประชาธิปไตย หากยังเร้าให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้นด้วย ชาตินิยมของพวกเขาแตกต่างจากชาตินิยมราชการ (official nationalism) ของรัฐไทยที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์⁷

แต่ที่น่าสนใจก็คือ แม้จะมีความต่างกันในเรื่องอาหารรายละเอียด หากชาตินิยมของนักศึกษาปัญญาชนได้หยิบยืมโครงสร้างทางความคิดมาจากชาตินิยมราชการ อย่างไรก็ตาม วาทกรรมชาตินิยมของนักศึกษาและปัญญาชนได้ขบขันให้วาทกรรมต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารของพวกเขา รุนแรงและชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะในวาทกรรมชาตินิยมรัฐบาลทหารไม่เพียงไม่เป็นประชาธิปไตย แต่เป็นทั้งผู้ทรยศชาติและผู้ขายชาติเสียทีเดียว ซึ่งมีผลทำลายความชอบธรรมในการปกครองของรัฐบาลทหารอย่างรุนแรง

อย่างไรก็ตาม วาทกรรมต่อต้านเผด็จการทหารของนักศึกษาและปัญญาชนนั้นมิได้มาจากวาทกรรมจากภายนอกเท่านั้น แต่ยังมาจากวาทกรรมในอดีตของสังคมไทยเองด้วย วาทกรรมจากอดีตมีบทบาทก่อรูปความคิดและเป็นแรงบันดาลใจทางการเมืองให้กับนักศึกษาและปัญญาชน ที่สำคัญมีอยู่ 2 กระแสแรกเป็นวาทกรรม “ก้าวหน้า” ของนักคิดฝ่ายซ้ายไทย ที่เฟื่องฟูในสมัยทศวรรษ 2490 แต่ถูกทำให้สาบสูญไป ตั้งแต่คณะปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ขึ้นมามีอำนาจในปี 2501⁸

ความสนใจที่มีต่อ “ซ้ายใหม่” จากตะวันตกกระตุ้นให้พวกเขาหันไปขุดค้นรื้อฟื้นความคิดและวรรณกรรมแนวสังคมนิยมของซ้ายไทยสมัยทศวรรษ 2490 มาเผยแพร่ผลิตซ้ำและปรับใช้ ผ่านตัวบุคคลของซ้ายไทยรุ่นนั้น ห้องสมุด ตลาดหนังสือเก่า สำนักพิมพ์ (ของนักหนังสือพิมพ์เก่าสมัย 2500) และสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ การค้นพบนี้ได้ทำให้พวกเขาได้เชื่อมต่อกับความคิดก้าวหน้าที่มีรากอยู่ในสังคมไทยเอง หลังจากที่ก่อนหน้านี้ได้เชื่อมต่อกับความคิดก้าวหน้า

ที่กำเนิดมาจากต่างประเทศ (อาทิความคิด “ซ้ายใหม่”) วาทกรรม “ซ้ายเก่า” ของไทยนี้ ไม่ว่าจะเป็นนิยายและเรื่องสั้นเพื่อชีวิตของเสนีย์ เสาวพงษ์ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ลาว คำหอม บทกวีของจิตร์ ภูมิศักดิ์ นายผี เปลื้อง วรรณศรี มนูญ มโนรมย์ งานประยุกต์วิเคราะห์สังคมไทยของจิตร์ ภูมิศักดิ์ หรืองาน ทฤษฎีปรัชญาของสุภา ศิริमानนท์ ฯลฯ ช่วยทำให้พวกเขามีเครื่องมืออีกชุดหนึ่งใน การวิเคราะห์สภาพสังคมที่ดำรงอยู่ เครื่องมือทางความคิดนี้แม้จะแพร่หลาย น้อยกว่าความคิดจากต่างประเทศ แต่ก็นำมาใช้ได้สะดวกทันใจกว่า เปรียบได้ ดังคลังสมบัติทางการเมืองวัฒนธรรม เพราะมีอยู่พร้อมสรรพในภาษาไทย มิต้องผ่านการแปล ถอดความ เรียบเรียงเหมือนความคิดจากต่างประเทศ

วาทกรรมจากอดีตจึงถูกนำมาผลิตซ้ำเผยแพร่ และคัดลอกมาแทรกไว้ใน บทความเพื่อแสดงความคิดเห็น ดังที่เราพบว่าในวาทกรรมต่อต้านเผด็จการ “ภัยเขียว” และต่อต้านบทบาทของมหาอำนาจสหรัฐฯ “ภัยขาว” นั้น นักศึกษา และปัญญาชนได้ดึงเอาผลงานจากของฝ่ายซ้ายไทยในอดีต มาใช้ผสมกลมกลืน ร่วมกับผลงานของนักคิด “ซ้ายใหม่” ตะวันตกอย่างน่าสนใจ หนังสือ ภัยขาว (2514) ของกลุ่มสหภาพนาโดมเป็นตัวอย่างที่ดี ในขณะที่บทความหลายชิ้นแปล เรียบเรียงมาจากงานของเบอทรันด์ รัสเซลล์(Bertrund Russell) และโนม ชอมสกี (Noam Chomsky) ก็มีบทความชิ้นหนึ่งได้คัดลอก (เกือบคำต่อคำแต่เพิ่มหัวท้าย ใหม่) มาจากบทความ “โฉมหน้าจักรวรรดินิยม” ของมณี ศุภวรรณ ที่ตีพิมพ์ ตั้งแต่ปี 2500 (โดยผู้คัดลอกมิได้อ้างอิงแหล่งที่มา) ความปะปนคลุกเคล้าของ วาทกรรมไทย-เทศ-เก่า-ใหม่ อยู่ด้วยกันนี้ เป็นคุณลักษณะสำคัญของสิ่งพิมพ์ และบุคลิกทางความคิดของนักศึกษาและปัญญาชนไทยในช่วงก่อน 14 ตุลา

วาทกรรมจากอดีตอีกกระแสหนึ่งคือ วาทกรรมกษัตริย์ประชาธิปไตย ซึ่งก่อตัวท่ามกลางกระแสยกย่องเชิดชูสถาบันกษัตริย์ และความสัมพันธ์ใกล้ชิด ระหว่างนักศึกษากับสถาบันกษัตริย์ในทศวรรษ 2500 นักศึกษาปัญญาชนหัน กลับไปรื้อฟื้นอดีตและให้ความหมายใหม่แก่สถาบันกษัตริย์ว่า เป็นทั้งราชาชาติ นิยมที่พาประเทศชาติพ้นจากการตกเป็นอาณานิคม⁹ และเป็นกษัตริย์ประชาธิปไตยที่ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงเกิดการหลอมรวมเป็นวาทกรรม ราชาชาตินิยมที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

และวิพากษ์วิจารณ์ระบอบเผด็จการทหารที่น้อยลง ที่สำคัญคือผู้ที่มีบทบาทในการรื้อฟื้นวาทกรรมนี้ บางคนก็เป็นบุคคลเดียวกับที่มีส่วนรื้อฟื้นวาทกรรม “ก้าวหน้า” ของฝ่ายซ้ายทศวรรษ 2490 ด้วย ซึ่งช่วยยืนยันความประสานร่วมมือกันของวาทกรรมหลายกระแส อุดมการณ์ในการต่อต้านเผด็จการทหาร วาทกรรมกษัตริย์ประชาธิปไตยถูกนำมาใช้วิพากษ์วิจารณ์ระบอบเผด็จการทหารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งก่อนและในระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม

จากที่บรรยายให้เห็นการก่อตัวของวาทกรรมของนักศึกษาและปัญญาชนในยุคก่อน 14 ตุลาคม ทำให้เราพอมองเห็นและเข้าใจถึงพลวัตทางความคิดที่คลี่คลายขยายตัวออกไปหลังเหตุการณ์นี้ได้ ตลอด 3 ปีจาก 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 หลังการโค่นล้มอำนาจของจอมพลถนอม การเคลื่อนไหวต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกา กลายเป็นประเด็นหัวใจของขบวนการนักศึกษา คำขวัญของขบวนการนักศึกษาในยุคนี้คือ การต่อสู้เพื่อเอกราช ประชาธิปไตย และเป็นธรรมทางสังคม สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวกับการเปิดโปงบทบาทความเป็นจักรวรรดินิยมของสหรัฐฯ ท่วมท้นท้องตลาด นักศึกษาจัดชุมนุมเดินขบวนประท้วงขนาดใหญ่หลายครั้ง เพื่อขับไล่ฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากประเทศ แม้ว่า จะต้องเผชิญอันตรายเสี่ยงชีวิตกับการคุกคามจากอันธพาลฝ่ายขวา (ที่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายความมั่นคงของรัฐ) ดังที่มีผู้เสียชีวิตหลายคนจากการเดินขบวนดังกล่าว จะเข้าใจถึงความจริงจังและการให้ความสำคัญของขบวนการนักศึกษาต่อบทบาทสหรัฐฯ ก็ต้องเข้าใจความเคลื่อนไหวทางความคิดที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยรัฐบาลเผด็จการจอมพลถนอม และในความเป็นจริงประเด็นนี้เป็นวาระทางการเมืองของขบวนการนักศึกษามาตั้งแต่ต้นปี 2516

จาก 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 ความคิดสังคมนิยมได้กลายเป็นความคิดที่เฟื่องฟูและได้รับความนิยมแพร่หลายในขบวนการนักศึกษาและปัญญาชน งานเขียนของปัญญาชนฝ่ายซ้ายจากทศวรรษ 2490 ถูกขุดค้น รื้อฟื้น นำมาตีพิมพ์ซ้ำมากมายมหาศาล การที่กระบวนกรรื้อฟื้นนี้ดำเนินไปอย่างรวดเร็วภายหลัง 14 ตุลาคม ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ เพราะมันเริ่มขึ้นและถูกวางรากฐานไว้ค่อนข้างดีแล้วตั้งแต่ก่อน 14 ตุลาคม นอกจากนั้น ความคิดสังคมนิยมของปัญญาชนไทยยุค 2490 และความคิดสังคมนิยมจากตะวันตกก็ไม่ใช่สิ่ง

แปลกปลอมที่ “ฉวยโอกาส” เข้ามาหลังเหตุการณ์แต่อย่างใด หากเป็นหน่อเนื้อทางความคิดหนึ่ง (แม้จะไม่ได้มีอิทธิพลครอบงำ) ของขบวนการนักศึกษา ร่วมกับกระแสความคิดอื่น ๆ มาตั้งแต่ก่อน 14 ตุลาคมแล้ว

วาทกรรมกษัตริย์ประชาธิปไตยก็ได้ลงหลักปักฐานกลายเป็นสัญลักษณ์ประการหนึ่งของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ดังในหนังสือขององค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ฉบับพิเศษรำลึก 14 ตุลาคม ก็นำข้อความจากพระราชหัตถเลขาสมเด็จพระราชสมบัตินี้ไปตีพิมพ์ในหน้าแรกๆ ของหนังสือ¹⁰ และเมื่อกรมไปรษณีย์โทรเลขจัดทำแสตมป์ชุด “14 ตุลาคมรำลึก” ออกจำหน่ายแสตมป์ที่ราคาสูงที่สุดเป็นภาพพานรัฐธรรมนูญพิมพ์ทับด้วยข้อความ “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจ... โดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร”¹¹ นอกจากนี้ในเดือนมกราคม 2517 สมาชิกสภานิติบัญญัติที่มาจากการแต่งตั้งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสนอต่อรัฐบาลพระราชทานสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้สร้างพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 7 หลังจากที่มีการเสนอในปี 2512 แต่คณะรัฐมนตรีสมัยนั้นไม่ได้นำเรื่องเข้าพิจารณา รัฐบาลสัญญาลงมติเห็นชอบและให้สำนักเลขาธิการรัฐสภาเป็นเจ้าของเรื่องดำเนินการ¹²

สำหรับประเด็นที่ว่าวาทกรรมกษัตริย์ประชาธิปไตย (หรือราชาชาตินิยมที่เป็นประชาธิปไตย) คลี่คลายขยายตัวจนมีความสำคัญอย่างไร หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม รวมถึงเชื่อมโยงอย่างไรกับพัฒนาการของอุดมการณ์ชาติ-ศาสน์-กษัตริย์ของฝ่ายอนุรักษ์นิยมนั้น เป็นประเด็นที่นอกเหนือจากการศึกษาในที่นี้

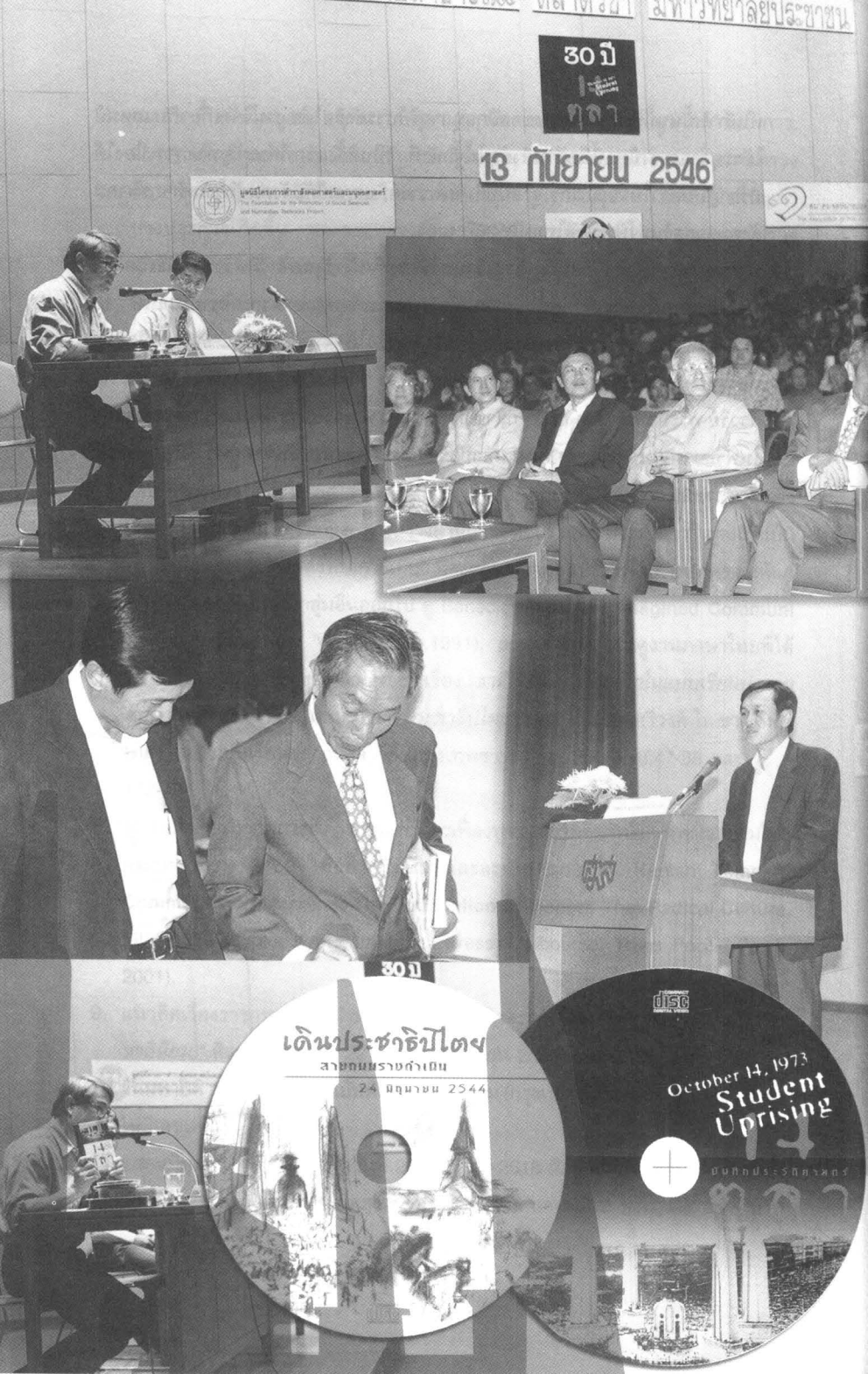
โดยสรุป ขบวนการนักศึกษาบัญญาชนก่อน 14 ตุลาคม จึงมีลักษณะหลากหลายทางอุดมการณ์ คือ เป็นทั้งชาตินิยม ชัยใหม่ (ตะวันตก) บวกซ้ายเก่า (ไทยทศวรรษ 2490) และกษัตริย์นิยม แม้ว่าแต่ละกระแสความคิดจะมีความแตกต่างกันในเชิงอุดมการณ์ แต่ก็มีจุดร่วมขมวดเป็นปมเดียวกันมุ่งไปที่การต่อต้านเผด็จการทหารเรียกร้องประชาธิปไตย และในที่สุดวาทกรรมทุกกระแสก็ปรากฏตัวร่วมกันในการเดินขบวนของนักศึกษาประชาชน ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

1. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง “กว่าจะเป็น 14 ตุลาฯ” ในโครงการ “บรรยาย สาธารณะ-ตลาดวิชา-มหาวิทยาลัยประชาชน” : 30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย วันที่ 6 กันยายน 2546 หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนื้อหาของบทความนี้เป็นการสรุปย่อจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนเรื่อง “ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ : ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชน ภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506-2516)” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545 สำหรับผู้ที่สนใจข้อมูลหลักฐานและรายละเอียดของข้อถกเถียงต่างๆ โปรดหาอ่านจากวิทยานิพนธ์.
2. สำหรับผู้สนใจงานเขียนแนวนี้นี้ขอให้ดู เสน่ห์ จามริก, “ปฏิวัติตุลาคม”, วารสารธรรมศาสตร์ 3:3 (พ.ศ.2517) : น.160-180; David Morell and Chai-Anan Samudavanija, **Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution** (Cambridge, Massachusetts: Oelgeschlager, Gun & Hain, 1981).
 ลิขิต ชีรวัดิน, **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย** (กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์, 2529) หนังสือเล่มนี้จะถูกพิมพ์ซ้ำต่อนับถึงปัจจุบันได้ 18 ครั้งโดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
 พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ เล่ม 1 (2475-2524)** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอเดียนส์โตร์, 2535) และ เบเนดิก แอนเดอร์สัน, “บ้านเมืองของเราลงแดง : แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม,” แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และ เกษียร เตชะพีระ, **จาก 14 ถึง 6 ตุลา** (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2541).
3. งานในแนวนี้อาจหา องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, **วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับพิเศษ 14 ตุลาคม “วันมหาปิติ”** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, 2516) ; ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, **ขบวนการประชาชนตุลาคม 2516** (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2517)
 วิทยากร เชียงกูล, “**ขบวนการ 14 ตุลาคม,**” ใน **วิทยากร เชียงกูล (บรรณาธิการ), ขบวนการนักศึกษาไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พระจันทร์เสี้ยว, 2517), น.62-124.
 สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “การชำระประวัติศาสตร์ 14 ตุลาภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย”, ใน **ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ 6 ตุลาวัลีก, 2544), น.45-89.

4. เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, **อนุทิน 14 ตุลา** (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เกี้ยว-เกล้าพิมพ์การ, 2544) เต็มที่คุณเนารัตน์เขียนต้นฉบับนี้ขึ้นตามที่ได้รับมอบหมายจากทางกระทรวงศึกษาธิการให้แต่งหนังสือแบบเรียนว่าด้วยเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ภายหลังจากมีปัญหาบางประการเกิดขึ้น ทางกระทรวงศึกษาธิการมียอมจัดพิมพ์ในนามของกระทรวงคุณเนารัตน์จึงนำต้นฉบับนี้มาจัดพิมพ์เอง
5. Sean Randolph, **The United States and Thailand : alliance dynamics 1950-1985** (Berkeley, Institute of East Asian Studies, University of California, 1986).
6. David K. Wyatt, **Thailand : A Short History** (Chiang Mai: Silkworm Books, 1984).
7. ความคิดเรื่อง "ชาตินิยมราชการ" นี้ เป็นคำอธิบายลักษณะชาตินิยมแบบหนึ่งของไทย โดย Benedict Anderson ที่ชี้ให้เห็นว่าชาตินิยมไทยนั้นถูกผลิตขึ้นโดยชนชั้นนำทางอำนาจมาตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 6 ทรงสร้างสำนักชาตินิยมแบบราชการขึ้นมาในฐานะที่เป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ทางการเมือง ที่จะสร้างความชอบธรรมในการปกครองให้แก่พระองค์และกีดกันคนกลุ่มอื่นออกไป ดู Benedict Anderson, **Imagined Communities** (London, New York: Verso, 1991), pp.99-101. และดูงานภาษาไทยที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ Anderson เรื่อง "ชาติไทยและเมืองไทยในแบบเรียนประถมศึกษา" และ "ชาตินิยมในขบวนการประชาธิปไตย" ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ใน **ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์** (กรุงเทพฯ : มติชน, 2538), น.47-88 และ 172-194.
8. ดูการอธิบายปรากฏการณ์การเผยแพร่และเฟื่องฟูของความคิดลัทธิมาร์กซ์ในสังคมไทย สมัยทศวรรษ 2490 ได้อย่างซับซ้อนและละเอียดลออ ใน Kasian Tejapira, **Commodifying Marxism: The Foundation of Modern Thai Radical Culture, 1927-1958** (Kyoto: Kyoto University Press; Melbourne, Trans Pacific Press, 2001).
9. แนวคิดเรื่องราชาชาตินิยมนำมาจาก ธงชัย วินิจจะกูล, "ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม," **ศิลปวัฒนธรรม**, 22 : 1 (พฤศจิกายน 2544) : น.56-65.
10. วันมหาพิบัติ วารสาร อ.ม.ธ.ฉบับพิเศษ **14 ตุลาคม** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เนต, 2516), ไม่มีเลขหน้า.
11. แสตมป์ชุดนี้ออกจำหน่ายเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 มีอยู่ 4 รูปด้วยกัน อีก 3 รูปคือ แสตมป์ 75 สตางค์ เป็นรูปอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย แสตมป์ 2 บาท และ 2.75 บาท

เป็นภาพปั้นหุ่นที่เป็นส่วนล่างของปีกอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย งานวิจัยเกี่ยวกับแสดมภ์ ได้ระบุว่าแสดมภ์ชุดนี้มีความสำคัญในฐานะที่ เป็นครั้งแรกที่คำขวัญทางการเมืองได้ปรากฏบนตราไปรษณียากร ดู สมบัติ จันทรวงศ์, แสดมภ์กับสังคม (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2526), น.64.

12. พระบรมราชานุสาวรีย์สร้างแล้วเสร็จและตั้งอยู่ที่หน้ารัฐสภา มีพระราชพิธีเปิดโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในวันที่ 10 ธันวาคม 2523 ที่ฐานของพระบรมราชานุสาวรีย์ได้จารึกข้อความ “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจ... โดยไม่พึงเสียงอันแท้จริงของราษฎร” ดู “จดหมายเหตุเรื่องพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” ใน พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : รัฐสภา, 2524), น.406-407.

30 ปี
13 กันยายน 2546

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์บุรีรัมย์
Silpakornrajavidyalaya University
Wichit Vejjajit Campus

BU BURIRAM
The Anniversary of the 30th Anniversary

30 ปี
เดินประชาธิปไตย
สาขกษมราชภัฏวชิร
24 มิถุนายน 2544

DISC

October 14, 1973
Student
Uprising

ศูนย์หอประชุมวิทยุ

โครงการ "บรรยายสาธารณะ - ตลาตวิชา - มหาวิทยาลัยประชาชน"

Public Lectures - Opened University Series

วันเปิดตัว วีซีดี 14 ตุลา

ร่วมกับ

สมาคมจดหมายเหตุไทย

ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน

คำกล่าวรายงาน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

นายกสมาคมจดหมายเหตุไทย

วันที่ 13 กันยายน 2546

ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน

สวัสดีครับ เรียนท่านสมาชิกสมาคมจดหมายเหตุไทยและผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่าน ผมในนามของนายกสมาคมชุดเริ่มก่อตั้ง เราก่อการกันมาได้ 2-3 ปีแล้วนะครับ ขอต้อนรับสมาชิกทุกท่านที่มาร่วมประชุมสามัญประจำปีของสมาคมในวันนี้ครับ สมาคมจัดประชุมสามัญประจำปีครั้งที่แล้วเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม มีสมาชิกและผู้สนใจเข้าร่วมประชุมถึง 242 คน ขอเรียนว่าเมื่อปีที่แล้วเราใช้งบประมาณไปทั้งสิ้น 229,866 บาทครับ เราได้รับสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการจากสำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาล เป็นจำนวน 3 แสนบาท และยังได้เงินค่าสมัครเป็นสมาชิกของสมาคมอีก 21,600 บาท ปัจจุบันนั้นสมาชิกมีทั้งหมด 171 ท่าน นับว่าเป็นสมาคมเล็กๆ แต่ว่าเราก็มีกิจการเป็นประจำ และเราก็มีสมาชิกอยู่พอสมควรครับ

การประชุมประจำปีที่ผ่านมาเรามีนิทรรศการแผนที่โบราณจากคอลเลกชันส่วนบุคคลของคุณธวัชชัย ตั้งศิริวานิช แล้วเราก็พิมพ์แผนที่โบราณจำนวน 2 แผ่นครับ แผ่นหนึ่งเป็นแผนที่ของสยามในบริบทอุษาคเนย์ครับ แล้วแผนที่ฉบับยาวนั้น ก็เป็นแผนผังของกรุงสยามจากปากอ่าวแม่น้ำเจ้าพระยาไล่ขึ้นไปถึงบางกอกแถวนี้ ถึงนนทบุรี ตลาดขวัญ อยุธยา โคราข ลองไปแคะตูดิจ

จะเห็นว่าเป็นภาษาฮอลันดา เพราะฉะนั้นอันนี้ก็ป็นงานด้านจดหมายเหตุที่เราพยายามส่งเสริมและสนับสนุนกันครับ เราทั้งแจกและก็เอามาจำหน่ายเพื่อหารายได้ทำกิจกรรมของสมาคมครับ

(สถานะทางการเงินของสมาคม ขอเรียนให้ทราบว่า ณ วันที่ 31 กรกฎาคม 2546 มีเงินสดอยู่ 148,375 บาท 66 สตางค์ ทำไม 66 ก็ไม่ทราบเหมือนกัน คนที่อยู่ฝ่ายบัญชีคงจะทราบดีนะครับ นี่ก็เป็นเงินที่เราเหลือจากการจัดกิจกรรมเมื่อปีที่แล้ว ซึ่งเป็นรายได้ที่เราได้มาจากการจำหน่ายแผนที่ และรายได้สำคัญอีกส่วนหนึ่งก็ได้มาจากสมาคม)

กิจกรรมของสมาคมที่ผ่านมาที่อยากจะแจ้งให้ทราบว่าก็คือว่าเราพยายามที่จะให้มีตราสมาคมครับ สมาคมได้มีการจัดประกวดตราสมาคม ซึ่งก็สิ้นสุดการประกวดไปเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2545 ขอแจ้งให้ทราบว่า (ไม่ว่าจะร้องให้หรือหัวเราะดีนะครับ) ไม่มีผู้ส่งเข้าประกวดทั้งๆ ที่เราให้รางวัลเป็นเงินไม่น้อยนะครับ เป็นเงินหมื่นบาท ในที่สุดเราก็ตัดสินใจว่าเราก็ออกแบบกันเองก็แล้วกัน เพราะฉะนั้นท่านก็จะเห็นว่าสมาคมของเรานั้นมีตรามีโลโก้แล้วอย่างที่ท่านเห็นนะครับ

นอกเหนือจากการจัดงานเมื่อปีที่แล้ว มีกิจกรรม มีการพยายามหาตราของสมาคม ก็มีเรื่องของคณะกรรมการที่จะหมดวาระลง คณะกรรมการบริหารชุดใหม่ซึ่งเราจะแจ้งให้ทราบนั้นสืบเนื่องจากการประชุมที่ผ่านมาทางเราได้ขอร้องให้สมาชิกรับรองกรรมการ และสมาชิกก็ได้เสนอผู้ที่สมควรเป็นกรรมการมาทั้งหมดเป็นจำนวน 14 ท่าน หลายท่านก็อยู่ ณ ที่นี้แล้ว ผมอยากจะขอล่ารายชื่อกิจกรรมชุดใหม่ที่ได้รับการรับรองจากการที่เราได้เวียนหนังสือไปยังสมาชิก โปรดกรุณาขึ้นมาปรากฏตัว ขอเรียนเชิญทีละท่านเลยครับ

ท่านแรก แพทย์หญิงกรรณิการ์ ต้นประเสริฐ ขอเรียนเชิญครับ ท่านที่สอง ดร.สมสรวง พุทธิกุล, คุณสุรีย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม, คุณธงชัย ลิขิตพรสวรรค์, คุณวัชชัย ตั้งศิริวานิช เจ้าของคอลเล็กชั่นสำคัญมากของแผนที่โบราณ, คุณชจรศักดิ์ สงมุลนาค ช่อง 7 สีทีวีเพื่อคุณ, คุณโดม สุขวงศ์, คุณกรรณิกา ชิวภักดี, คุณชนิษฐา วงศ์พานิช, คุณวนิดา จันทนทัศน์, คุณดาวเรือง แนวทอง, คุณเอมอร ดันเถียร และสุดท้าย, คุณสุภัตรา ภูมิประภาส

เชิญคุณธวัชชัยเลยครับ เจ้าของคอลเล็กชันใหญ่มากของแผนที่โบราณ ซึ่งมูลค่าประมาณไม่ได้ วันนี้คุณธวัชชัยมาพร้อมด้วยหนังสือเก่าเกี่ยวกับ 14 ตุลา แสดงอยู่ข้างหน้า เดียวขอเชิญออกไปดูกัน เพราะฉะนั้นผมขอแนะนำกรรมการ ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงที่จะร่วมกันทำงานต่อไป กรรมการชุดนี้ของเรามีวาระ การบริหาร 2 ปี เนื่องจากสมาคมของเราเริ่มดำเนินการมา เพราะฉะนั้นกำหนด การเป็นสมาชิกก็เลยขอให้ป็นรายปี นับตามปีปฏิทินนะครับ คงเห็นหน้าเห็นตากันหมดแล้ว

ในฐานะนายกสมาคมก็ขอบพระคุณกรรมการทุกท่าน ที่ร่วมงานกันมา ตั้งแต่เราเริ่มก่อตั้งยังเป็นวันอยู่ จนกระทั่งในที่สุดเป็นตัวเป็นตน แล้วก็มีส่วนซึ่งวันนี้สมาชิกก็มาประชุมกัน เรียกว่ามากพอสมควรครับ ทำงานมาหลายสมาคม แต่คิดว่าที่นี่จะมีการมาประชุมมากที่สุดเท่าที่ทำงานสมาคมมานะครับ จึงขอเชิญชวนท่านที่ยังไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกก็สมัคร ท่านที่ยังไม่ได้ต่ออายุก็ต่ออายุสมาชิกเลย ขอบพระคุณมากครับ

กล่าวเปิดงาน

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ 13 กันยายน 2546

ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ดลิ่งชัน

ท่านรองนายกรัฐมนตรีจาคูรนต์ ฉายแสง เพื่อนๆ อาจารย์และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ 14 ตุลาคม จะเรียกชื่ออะไรก็แล้วแต่ แต่เป็นส่วนหนึ่งของสายธารการปฏิวัติรุนแรงในประวัติศาสตร์ ย้อนไปถึงรศ. 130 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งเริ่มด้วยความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในอำนาจการปกครองของกลุ่มคนชั้นกลางในระบบราชการ

14 ตุลาคม 16 สิบกว่าปีเศษ หลังการเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก ซึ่งผลักดันให้เศรษฐกิจการเมืองไทยเข้าสู่ตลาดโลก ยุคสมัยใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะฉะนั้น 14 ตุลาคมจึงเป็นหนึ่งในขบวนการทางประวัติศาสตร์ แล้วก็เรื่อยมาจนถึงพฤษภาคมปี 35 รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป การเมือง จนในขณะนี้ประเทศไทยก็ยังอยู่ในวังวนของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งยังไม่สิ้นสุดครับ

การจารึกจดหมายเหตุ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม จึงมีนัยยะความหมายสำคัญอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นหนึ่งในกระบวนการหรือที่ผมเรียกว่า “สายธาร การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์” ไม่เฉพาะการเมืองนะครับ ในประวัติศาสตร์ การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมของไทยเรา เพราะฉะนั้น ผมจึงขอแสดงความยินดีกับสมาคมจดหมายเหตุไทย ที่ริเริ่มรวบรวมข้อมูลความเป็นจริงเป็นเวลาร่วม 2 ปีมาแล้ว

แล้วในปีนี้ก็มีการจัดประชุมสามัญประจำปีขึ้นและเข้าใจว่าคงจะจัดต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ทราบว่าสมาคมเพิ่งจะเริ่มดำเนินการมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพจดหมายเหตุ เพื่อพัฒนางานวิชาชีพจดหมายเหตุให้ขยายในวงกว้าง เผยแพร่ความรู้ในด้านจดหมายเหตุ รวมทั้งส่งเสริมการใช้ข้อมูลหลักฐานจดหมายเหตุเพื่อการศึกษาวิจัย การจัดประชุมสามัญประจำปีของสมาคมนับว่าสมาคมได้ทำหน้าที่ในการรวมกลุ่มผู้ปฏิบัติการวิชาชีพจดหมายเหตุ เผยแพร่ความรู้ และเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มผู้ปฏิบัติการทางด้านนี้

การประชุมในครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื่องในโอกาส 30 ปี 14 ตุลาคม สมาคมได้พยายามนำหลักฐานจดหมายเหตุมาจัดเป็นนิทรรศการมาให้ชมด้วย มีการเผยแพร่ความรู้จากหลักฐานเบื้องต้น ใช้ความรู้วิทยาการทางจดหมายเหตุในการจัดเก็บดูแลรักษาเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง แม้เวลาผ่านไปแล้วถึง 30 ปียังสามารถนำมาใช้ศึกษาค้นคว้าได้ ต้องขอแสดงความชื่นชมและขอขอบคุณนักจดหมายเหตุทุกๆ ท่านในที่นี้ ที่เก็บความรู้อันมีค่าเหล่านี้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

นอกจากนั้นทางสมาคมยังได้ให้มีการอภิปรายทางวิชาการ เป็นการนำเรื่องเก่าในอดีตซึ่งมีผลมาถึงปัจจุบันมาเล่าสู่กันฟังอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเรื่องที่จะรับฟังต่อไป ได้มีผู้ที่ศึกษาเขียนตำราบทความไว้อย่างมากมาย นักวิชาการเหล่านี้ได้ใช้ข้อมูลหลักฐานอย่างหลากหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งหลักฐานชั้นต้นที่เรียกว่าเอกสารจดหมายเหตุ ความทรงจำของบุคคล รูปภาพ และสื่อข้อมูลที่มีอยู่ในรูปแบบต่างๆ

ผมหวังว่าข้อมูลหลักฐานเหล่านี้ นอกจากจะเป็นเครื่องเตือนความทรงจำในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นบทเรียนที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ จะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ศึกษาวิจัยความหมายความสำคัญของเหตุการณ์ 14 ตุลาคมต่อๆ ไปอย่างรอบด้าน ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

และสุดท้ายนี้ขออวยพรให้การจัดประชุมครั้งนี้ได้รับความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์เรียบร้อยทุกประการ ขอให้สมาคมและนักวิชาชีพ จดหมายเหตุจงประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน เพื่อสืบสานวงวิชาการจดหมายเหตุให้เจริญก้าวหน้าสืบไป ขอขอบคุณครับ

ปาฐกถาพิเศษ

30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย

จาตุรนต์ ฉายแสง

รองนายกรัฐมนตรี

วันที่ 13 กันยายน 2546

ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน

ท่านประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและประธานมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก ท่านอาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ท่านอาจารย์ วิทยากร และท่านผู้มีเกียรติทุกท่านครับ ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับเชิญให้มาร่วมงานในวันนี้ และได้มาพูดในเรื่อง “30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย” ซึ่งเป็นหัวข้อที่น่าจะเป็นประโยชน์ ต้องขอชื่นชมต่อการจัดประชุมในครั้งนี้ ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อการที่จะทำให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจต่อประชาธิปไตย รวมทั้งต่อการที่จะผลักดันส่งเสริมประชาธิปไตยต่อไป

เรื่อง 30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ 14 ตุลา ในโอกาส 30 ปี มีการจัดประชุม ในช่วงประมาณเดือนสองเดือนที่ผ่านมาได้มีการจัดแสดงความคิดเห็นกันอยู่หลายครั้ง และมีการพูดถึงกันในหลายแง่มุม เรื่องที่อาจจะเน้นกันมากที่สุดที่ผมได้มีโอกาสไปฟังมากหน่อยก็มักจะพูดถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา และความสำคัญของเหตุการณ์ 14 ตุลา บางท่านก็อาจจะโยงเหตุการณ์ 14 ตุลามากับเหตุการณ์หรือพัฒนาการที่กำลังจะเกิดอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในสัปดาห์นี้ผมก็ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นไปบ้างแล้ว ในโอกาสที่ครบ 30 ปี 14 ตุลา

ผู้ที่เคยผ่านเหตุการณ์มาก็ดี ผู้ที่มีความสนใจและเห็นความสำคัญของเหตุการณ์ 14 ตุลา ก็ดี โดยมี 2 สภาพยายามร่วมกันจัดงานจัดกิจกรรมในลักษณะรำลึกถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา ทางรัฐสภาได้จัดกิจกรรมที่ค่อนข้างจะใหญ่ ส่วนรัฐบาลเพียงแต่สนับสนุนบ้าง โดยไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการในปีนี้

มีความเคลื่อนไหวที่น่าจะถือว่าสำคัญ และจะมีความหมายต่อไปก็คือ การที่รัฐสภาของไทยโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาได้พิจารณาญัตติของสมาชิกของแต่ละสภา และลงมติเห็นชอบที่จะกำหนดให้วันที่ 14 ตุลา ของทุกปีเป็นวันประชาธิปไตยต่อมาได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาดำเนินการเพื่อให้วันที่ 14 ตุลาคม เป็นวันสำคัญของชาติ รวมทั้งเสนอให้เป็นวันหยุด คณะรัฐมนตรีพิจารณามีความเห็นว่า เห็นชอบที่จะกำหนดให้วันที่ 14 ตุลาคม เป็นวันประชาธิปไตย เรื่องวันหยุดนั้นเนื่องจากมีวันหยุดอยู่มากแล้ว จึงไม่ได้กำหนดให้เป็นวันหยุดราชการ

ปัญหาเรื่องจะใช้นะอะไร ซึ่งความจริงผมได้เคยเล่าสู่กันฟังในที่ประชุมอื่นมาบ้างแล้ว แต่ว่าขอช้าในทีนี้เนื่องจากว่าเฉพาะการคิดในเรื่องว่า จะใช้ชื่ออะไร ก็สะท้อนถึงความสำคัญในการที่จะศึกษาเข้าใจประวัติศาสตร์พอสมควร คณะรัฐมนตรีซึ่งความจริงก่อนหน้านั้นก็มีความเห็นจากนักวิชาการบ้าง นักเขียนในหนังสือพิมพ์บ้าง ผู้ที่ผ่านเหตุการณ์ 14 ตุลา มาเองบ้างก็มี ที่ตั้งข้อสังเกตหรือตั้งข้อสงสัยไว้ว่า ถ้าใช้คำว่า “วันประชาธิปไตย” จะทำให้คนเข้าใจไปว่า ประชาธิปไตยของไทยเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 หรือไม่ จะทำให้เกิดการเปรียบเทียบ และไปลดความสำคัญของวันอื่นที่มีความหมายอย่างยิ่งต่อประชาธิปไตยหรือระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยหรือไม่

จากข้อสงสัยที่ท้วงลักษณะนี้ซึ่งเมื่อรับเรื่องแล้ว คณะรัฐมนตรีมอบให้ผมมาพิจารณา ผมก็เชิญนักวิชาการบางท่านมาหารือกัน มีข้อสงสัยคล้ายกัน แต่ว่าในครั้งแรกเห็นว่าเมื่อสภามีมติมาแล้ว ก็มาช่วยกันหาทางออกด้วยการอธิบายวัน 14 ตุลา ในการอธิบายก็ใช้คำคล้ายๆ คำที่ขอยืมมาจากอาจารย์เสนห์ ที่พูดถึง “สายธารประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องกัน” ก็ได้อธิบายไว้ว่า ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 หลังจากนั้นก็มีพัฒนาการต่อเนื่อง จนกระทั่งมาถึงเหตุการณ์ 14 ตุลา

เผด็จการนั้นก็ทำให้ประเทศเสียหาย ประชาชนเดือดร้อน มีการรวมพลังครั้งยิ่งใหญ่ที่สุด แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีรัฐธรรมนูญต่อมา ประชาชนมีเสรีภาพมากขึ้นอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน แต่ว่าหลังจากนั้นเพียง 3 ปี ก็เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา ผมอยู่ในตอน 14 ตุลา เป็นนักศึกษาปี 1 ตอน 6 ตุลา ก็ต้องออกเพราะออกจากมหาวิทยาลัยก่อนที่จะจบปี 4

เหตุการณ์ 6 ตุลา ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่งที่น่าประเทศกลับไปเป็นการปกครองที่เป็นเผด็จการอีก แล้วค่อยหลังจากนั้นมีประชาธิปไตย อาจจะเรียกว่าเผด็จการน้อยลงเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เรียกกันว่าประชาธิปไตยครึ่งใบบ้าง เป็นอย่างนั้นอยู่นานพอสมควร จนกระทั่งมา มีรัฐธรรมนูญใช้กันเต็มที่ จะเรียกว่าประชาธิปไตยเต็มใบได้ไหม ยังไม่แน่ใจนัก แต่ว่าก็พ้นจากสภาพเดิม คำว่าสภาพเดิมหรือสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงหลัง 6 ตุลา

ความจริงเป็นเรื่องของการสู้กัน ที่จะบัญญัติอยู่ในรัฐธรรมนูญและให้มีผลตามรัฐธรรมนูญ ต่างกันอยู่หลักใหญ่ๆ อยู่ 2 แบบ ถ้าพูดถึงก่อนที่จะมาถึงรัฐธรรมนูญปี 2540 ก็คือสู้กันระหว่างผู้ที่ถือปืนไปยึดอำนาจแล้วก็ตั้งสภานิติบัญญัติขึ้นมาเอง ตั้งสภาที่จะมีเนื้อที่ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาแล้ว ก็เขียนรัฐธรรมนูญเพื่อให้ตัวเองยังมีอำนาจมากๆ แล้วก็ให้ผู้ที่มาจากการเลือกตั้งมาร่วมมีอำนาจบ้าง แต่จะแสดงออกเช่นว่า 2 สภาต้องประชุมร่วมกัน สภาหนึ่งตั้งมาจากผู้มีอำนาจที่ยึดอำนาจนั้น แล้วก็ให้มาประชุมร่วมกัน มีบทบาทในการกำหนดการตั้งและการล้มรัฐบาลได้ ประชุมเรื่องสำคัญๆ ร่วมกัน โดยพวกหนึ่งมาจากการเลือกตั้ง จะเลือกตั้งมาโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมบ้าง ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมบ้าง ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมค่อนข้างมาก แต่ว่ามาสู้กันอยู่อย่างนี้ใครจะเป็นประธานรัฐสภา สภาแต่งตั้งจะมีอยู่และมีอำนาจพอสมควรหรืออำนาจมากน้อยแค่ไหน ก็คือเป็นประเด็นเหล่านี้ที่สู้กันอยู่ในรัฐธรรมนูญอีกบางฉบับ หลังจากรัฐธรรมนูญปี 2517

จนกระทั่งความลุ่ม ๆ ดอน ๆ ของประชาธิปไตยยังคงมีต่อเนื่องมา การที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตยจริงๆ จนกระทั่งมาเกิดกรณี รสช. เป็นความพยายามที่จะยึดอำนาจไปอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็พยายามที่จะรักษาสืบทอดอำนาจเผด็จการแสดงออกทั้งจากการเขียนรัฐธรรมนูญ แล้วมีการเลือกตั้ง ผู้ที่ยึดอำนาจเองก็

มาเป็นนายกรัฐมนตรี จึงเกิดการคัดค้านครั้งใหญ่ ซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์ที่สำคัญมากคือ เหตุการณ์พฤษภาคม 2535 หลังจากนั้นจึงมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญไปบ้าง ต่อมาจึงได้เกิดกระบวนการปฏิรูปการเมืองนำมาสู่การเขียนรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน”

ในรัฐธรรมนูญนี้ปัญหาที่ถูกจับมาเป็นประเด็น มันต่างจากก่อนหน้านั้นอย่างมากคือ ไม่ใช่เป็นเรื่องที่สู้กันระหว่างจะแบ่งอำนาจของผู้ที่ยึดอำนาจ กับผู้ที่มาจากการเลือกตั้งกันคนละเท่าไรอย่างไร แต่ว่าผู้ที่ยึดอำนาจไม่มีอำนาจอยู่แล้ว แล้วก็ไม่มีการแต่งตั้งผู้ที่มาจากการเมืองก็ไม่มีมาจากแต่งตั้ง มาจากเลือกตั้งด้วยกัน แล้วยังก้าวหน้าไปกว่านั้นคือ เป็นเรื่องของคนที่พยายามกำหนดที่มาของนักการเมือง หรือผู้ที่จะมาใช้อำนาจหรือมาตรวจสอบอำนาจ ให้มีที่มาที่บริสุทธิ์ยุติธรรมมากขึ้น มีระบบตรวจสอบที่เกิดองค์กรต่างๆ ที่มาตรวจสอบ เป็นองค์กรจำนวนมาก และมีที่มาที่ได้ออกแบบไว้ว่าน่าจะเป็นการตรวจสอบที่ดีมีประสิทธิภาพ ต้องการให้รัฐบาลบริหารมีประสิทธิภาพและมีเสถียรภาพ อันนี้เป็นเจตนาของรัฐธรรมนูญ แล้วที่สำคัญก็คือต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีบทบาททั้งโดยการเข้าไปร่วมกับอำนาจรัฐ เข้าไปร่วมในกลุ่มองค์กรต่างๆ และก็เป็นการมีประชาธิปไตยทางตรงก็เกิดขึ้นจำนวนมาก

เหล่านี้เรียกว่าเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งผมคิดว่าถ้ามอง 30 ปี 14 ตุลา ก็น่าจะเห็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ผมมักจะพูดกับคนเดือนตุลาด้วยกัน และแสดงความเห็นต่างๆ ไว้บ้างว่า ถ้าจะพูดว่า 14 ตุลาคือที่สุดของที่สุดสุดยอด ไม่น่าจะเป็นประโยชน์อะไร เพราะว่ากระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย มีเรื่องต่อเนื่องกันมายาวนานอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้าจะอธิบายว่าอะไรดี ๆ ทั้งหลาย ในปัจจุบันที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นเรื่องของเสรีภาพมาจาก 14 ตุลา ทั้งสิ้น หรือมาจาก 14 ตุลาเท่านั้น ก็ไม่น่าจะถูกอีก เพราะว่ามันเกิดกระบวนการต่อเนื่องมา แล้วมีอีกหลายเหตุการณ์มีความพยายามของคนอีกมากมาย จึงทำให้ประเทศมาอยู่ในจุดนี้ แล้วบางเรื่องก็ไม่มีการพูดกันเลยเมื่อ 14 ตุลา หรือก่อน 14 ตุลา บางเรื่องในปัจจุบันก็เป็นวิวัฒนาการใหม่ๆ ทั้งจะโดยรับมาจากต่างประเทศบ้าง หรือพัฒนาการขึ้นมาเองในสังคมไทย แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ติดกันอยู่เมื่อ 14 ตุลา เช่นวันนี้บางคนจะทำกิจกรรมอะไรบางอย่าง จะจัดองค์กร

อะไรบางอย่าง บอกว่านี่คือสืบทอด 14 ตุลา ซึ่งบางทีก็ไม่ว่าจะไปเชื่อมโยงกันแบบตัดประวัติศาสตร์หายไป 30 ปี ไม่น่าจะถูกต้อง

ในการพูดถึง 30 ปี 14 ตุลา ถ้าจะให้เป็นประโยชน์ต่อไปข้างหน้าคงต้องมาพูดว่า แล้วเมื่อบ้านเมืองเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น สังคมได้ผ่านเหตุการณ์ที่ทำให้เห็นแล้วว่าเมื่อเป็นเผด็จการประชาชนไม่พอใจแล้วมีพลังประชาชนเกิดขึ้น มีการแสดงให้เห็นแล้วว่าพลังประชาชนนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองได้อย่างมาก แล้วต่อมาก็มีเหตุการณ์ต่อเนื่อง จะเรียกว่าสืบทอดเจตนารมณ์ของ 14 ตุลาก็พูดได้ เมื่อบ้านเมืองมาถึงขั้นนี้แล้ว เป็นขั้นที่มีประชาธิปไตยมากขึ้น มีเสรีภาพ ประเด็นอยู่ที่ว่าจะใช้ประชาธิปไตยใช้เสรีภาพอย่างไร?

เรื่องในรัฐธรรมนูญหลายเรื่อง ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อไปถึงขั้นหนึ่งก็คงมีบางเรื่องทีละหลังไป บางเรื่องจะพิสูจน์ว่าบกพร่องใช้ไม่ได้ต้องมีการแก้ไขใหม่ในอนาคต หลายเรื่องทีน่าจะต้องได้รับการผลักดันส่งเสริมต่อไป เพื่อให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยมันก้าวหน้าไปข้างหน้า หลายเรื่องทีพูดกันมากที่สุด อาจจะเป็นเรื่อง“การมีส่วนร่วมของประชาชน” การให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีบทบาทในการตัดสินใจต่าง ๆ ในการกำหนดนโยบายความเป็นไปของบ้านเมือง อันนี้ก็จนกลายเป็นสูตรสำเร็จ ใครพูดเรื่องว่าจากนี้ไปหรือนึกถึง 14 ตุลาเสร็จแล้วมาพูดวันนี้ควรจะพูดอะไร ก็จะบอกว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน

อย่างเช่น ตอนตั้งชื่อวัน 14 ตุลา ประชาธิปไตยนั้น ท่านอาจารย์ชัยอนันต์ ก็เสนอชื่อ ๆ หนึ่งว่า “วันวิถีประชา ประชาธิปไตย” ชื่อนี้อาจจะยากเกิน หลายคนเห็นด้วยที่จะตั้งชื่อนี้ อาจารย์ชัยอนันต์อธิบายว่าเป็นการยั่วว่า 14 ตุลาคมนั้นมีประชาชนเข้าร่วมมาก แล้วก็ต้องการที่จะส่งสัญญาณไปข้างหน้า ว่าบ้านเมืองจากนี้ไปต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงตั้งชื่อแบบหวังผลไปข้างหน้า แล้วก็มีความหมายชวนให้คิดว่า การคิดถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นเรื่องสำคัญ แต่แล้วยังมีเรื่องอีกหลายเรื่องที่จะต้องทำกันต่อไปนี้ เพื่อให้ประชาธิปไตยพัฒนาสืบต่อเนื่องไป

เรื่องการใช้เสรีภาพหรือใช้ความเป็นประชาธิปไตย นอกจากจะพูดกันในเรื่องการส่งเสริมให้ประชาชนมีเสรีภาพมีส่วนร่วมอย่างไรแล้ว เรื่องใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไรประเด็นหนึ่งที่ผมอยากจะฝากก็คือว่านักคิดผู้ทีคิดผู้ทีสนใจ

เรื่องประชาธิปไตย สนใจความถูกต้อง สนใจว่าประเทศจะพัฒนาไปอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนมาก ๆ ในความหมายหนึ่งของคำว่า ประชาธิปไตย หรือการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตย น่าจะต้องช่วยกันคิดทิศทางในการพัฒนาแก้ปัญหาประเทศที่เป็นระบบมากขึ้น ที่เป็นทางออกที่เชื่อมโยงหลายๆ เรื่องเข้าด้วยกันเป็นทิศทางใหญ่

ในความเห็นส่วนตัวผมว่าในระยะหลายๆ ปีมานี้ โดยเฉพาะหลังจากที่ระบบสังคมนิยมในหลายประเทศล่มสลายไป การคิดอะไรแบบเป็นระบบหลายๆ ซึ่งไม่ได้หมายความว่า เป็นระบบแล้วจะผิดถูกเสมอไป ว่าการคิดอะไรที่เป็นระบบมากๆ เป็นแนวทางเป็นทางออกของประเทศมันน้อยลงไป แล้วจะต้องไปจับประเด็นย่อยๆ แบบต่างคนต่างช่วยกันจับประเด็น ซึ่งอันนั้นก็เป็นเรื่องจำเป็น เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ แต่ว่าการคิดแนวทางทิศทางของประเทศเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องระบบน่าจะทำกันมากขึ้น หมายถึงเมื่อมีประชาธิปไตยมีเสรีภาพแล้ว ก็ส่งเสริมให้มาช่วยกันใช้เสรีภาพนี้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไปข้างหน้า

นอกจากนั้น ในรัฐธรรมนูญซึ่งบางท่านอาจจะเห็นว่าสำคัญมากสำคัญน้อย แต่ในความเห็นผม อาจจะเป็นเพราะจุดที่ผมต้องมาทำหน้าที่อยู่ อาจจะมีเรื่องนี้น้อย ก็คือเรื่องการพัฒนาของระบบรัฐสภาไทย การพัฒนาระบบพรรคการเมือง ซึ่งในส่วนของระบบพรรคการเมือง เราพัฒนามาอยู่ในจุดที่มีการแข่งขันทางนโยบายมากอย่างชัดเจน และแตกต่างจากการแข่งขันกันของพรรคการเมืองในอดีตที่ผ่านมา อันนี้ความจริงเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยผ่านวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อประมาณปี 40 และมีการใช้รัฐธรรมนูญหลังจากนั้นก็เป็นการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว มีปัจจัยหลายๆ อย่างประกอบกัน ซึ่งขออนุญาตไม่พูดถึงปัจจัยต่างๆ ให้ยืดยาว แต่ว่าจากสภาพแวดล้อมหลายๆ อย่างนำมาสู่การพัฒนาพรรคการเมืองซึ่งเมื่อเราปกครองระบอบประชาธิปไตยและใช้ระบบรัฐสภา มีระบบพรรคการเมือง ถ้าไม่ส่งเสริมให้ระบบการเมืองพัฒนาอย่างจริงจัง มันก็จะเป็นจุดอ่อน เป็นจุดเหนี่ยวรั้งการพัฒนาเหมือนในอดีตที่เกิดขึ้น เมื่อพัฒนาแล้วจะส่งเสริมให้พัฒนาต่อไปให้ดีขึ้นยังขึ้นได้อย่างไร ยังเป็นประเด็นที่ผมคิดว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ระบบรัฐสภา ถ้าพูดแบบย่อหรือเลือกบางประเด็นมาพูดก็คือ พอเราแบ่งอำนาจฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติออกจากกันค่อนข้างมาก มีจุดเชื่อมอยู่ที่พรรคการเมือง ผมยังเข้าใจว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ค่อนข้างจะตกลงไปในเรื่องการที่จะเพิ่มอำนาจให้กับฝ่ายนิติบัญญัติ และกระบวนการนิติบัญญัติของประเทศไทยยังมีจุดอ่อนค่อนข้างพอสมควร กฎหมายยังถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหารเป็นหลัก ทั้งๆ ที่เราบอกว่าฝ่ายนิติบัญญัติไม่ไปเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริหารก็ไม่ใช่ฝ่ายนิติบัญญัติ แต่กฎหมายประเทศไทยยังถูกกำหนดโดยฝ่ายบริหารเป็นหลักและฝ่ายนิติบัญญัติมีบทบาทในการกำหนดกฎหมายค่อนข้างน้อย

ในปัจจุบันถ้าจะมีบทบาทกำหนดก็คือ กำหนดในส่วนที่เป็นเนื้อหาบางประการ แล้วก็ค่อนข้างจะมีผลกระทบในเรื่องทำให้กระบวนการยืดเยื้อมาก และควบคุมดูแลกันได้ยาก ไม่ว่าจะฝ่ายบริหารเองหรือฝ่ายนิติบัญญัติเอง ก็ดูแลการออกกฎหมายได้ยาก กฎหมายหลายฉบับมีสภาพเหมือน “การเล่นผีถ้วยแก้ว” อยู่คือไม่รู้ว่าจะไปทางไหนไม่มีใครดูแลได้ ต่างคนต่างลอบบี้ ใครอยากจะไปลอบบี้ขั้นตอนไหนกว่าไป สุดท้ายออกมาเข้าไปเป็นเปิดออกมาเป็นไต่ แล้วก็จำเป็นต้องให้ออกมาแล้ว เพราะถ้าไม่ออกมาก็ไม่ได้อะไรออกมาสักตัวเดียว ก็เลยจำเป็นต้องยอมว่า เข้าเป็นไต่ก็เป็นไต่ กระบวนการนิติบัญญัติยังมีเรื่องต้องดูแลอยู่พอสมควร

เรื่องกระบวนการยุติธรรม ความจริงเนื้อหาในรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี 17 และรัฐธรรมนูญปัจจุบันมีสาระสำคัญมากในเรื่องสิทธิเสรีภาพและเชื่อมโยงกับกระบวนการยุติธรรมมีอยู่ ถือว่ามีความสำคัญอย่างมากในรัฐธรรมนูญ ทั้ง 2 ฉบับ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังมีเนื้อหาที่เด่นชัด แต่ว่ากระบวนการความยุติธรรมยังต้องการดูแลในหลายๆ เรื่องจะถ่วงดุลกลไกของรัฐ ที่มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะในส่วนที่ต้องมาจับต้องมาสืบสวนสอบสวนกระบวนการที่จะไปถ่วงดุลตรวจสอบ พยายามมีการตั้งองค์กรต่างๆ ขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่วิวัฒนาการขององค์กรเหล่านั้นที่สร้างขึ้นมาก กรมสอบสวนคดีพิเศษ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ จะเป็นไปตามเจตนาที่ตั้งกันไว้ ก็จะมีวัฒนธรรมมองค้อย่างที่ควรจะเป็นหรือไม่ เป็นต้น นี่ยังไม่นับเรื่องบทบาทของประชาชนในการที่จะไปถ่วงดุล ซึ่งประชาชนโดยตรงก็ยังไม่มีความบทบาทในการที่จะไปถ่วงดุล หรือรักษา

ความยุติธรรมให้แก่ประชาชนเองก็ยังไม่มาก อันนี้ต้องขออนุญาตพูดโดยย่ออีก เช่นเดียวกัน เรื่องหนึ่งในรัฐธรรมนูญปัจจุบัน ซึ่งความจริงถ้าพูดถึงคำว่า ประชาธิปไตยแล้ว เมื่อพัฒนาการมาถึงขั้นหนึ่ง โดยเฉพาะพิจารณาจากระบบ การใช้อำนาจ ระบบโครงสร้างอำนาจของประเทศ การกระจายอำนาจเป็นเรื่อง ที่มีความสำคัญจะต้องผลักดันส่งเสริมกันต่ออย่างมาก ซึ่งในส่วนนี้ เรื่องที่ อาจจะเป็นที่สนใจมากหน่อยคือ เรื่องผู้ว่าซีไอโอ ซึ่งอันนั้นเป็นเรื่องกระจายอำนาจ จากส่วนกลางไปภูมิภาค แล้วพยายามที่จะส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพ ส่วน ระบบตรวจสอบจะเป็นอย่างไร อันนี้คงจะต้องมีการประเมิน มีการปรับและมีการดูแล

แต่ว่าเรื่องที่ไม่ค่อยเป็นที่รับรู้สนใจมากนักคือเรื่องการกระจายอำนาจจาก ส่วนกลางและภูมิภาคไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งในส่วนนี้ความจริงคืบหน้าไปแล้วพอสมควร และเป็นเงินที่ใช้กันอยู่ ผมให้ภาพว่าเมื่อ 10 ปีที่แล้ว หรือก่อนหน้านั้น ท้องถิ่นทั้งหมดรวมกันใช้เงินอยู่ประมาณ 7 - 8 % ของรายได้รัฐบาล ปัจจุบัน ใช้ประมาณกว่า 20 % แล้วกำลังจะมากขึ้น ถ้าเป็นเงินก็คือปี 2547 ใช้เงินอยู่ ประมาณสองแสนล้าน เมื่อก่อนไม่กี่หมื่นล้านเดี๋ยวนี้เป็นสองแสนล้าน ก็มีปริมาณ มีสัดส่วนที่สูงขึ้น แต่อย่างยิ่งต้องการการดูแล ทั้งให้กระจายมากขึ้น ทั้งระบบที่มีประสิทธิภาพการตรวจสอบที่ดี และการให้ประชาชนไปตรวจสอบ ซึ่งในส่วนนี้คนทั่วไปสนใจไม่มากนัก

คนที่เคยมีอำนาจอยู่ไม่ค่อยอยากให้กระจาย ก็ไม่อยากจะให้เรื่องนี้ทำได้ดีเท่าไรนัก และที่น่าห่วงใยหรือน่าเสียดายอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้ทำงานด้านชุมชน ด้านองค์กรพัฒนาเอกชน ก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจในส่วนนี้ เพราะไปมองเป็นว่ามันจะเป็นเรื่องของนักเลือกตั้ง เป็นเรื่องของพวกใช้อำนาจจากการเลือกตั้ง เป็นเรื่องที่จะทุจริตกันไป แล้วก็เลยปล่อยห่างค่อนข้าง จะไม่ค่อยเชื่อมโยงกัน ระหว่างผู้ที่ทำงานด้านชุมชนกับผู้ทำงานด้านกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งอย่างที่ผมเปรียบเทียบว่าเป็นเงินสองแสนล้าน แล้วมีการดูแลกันอยู่โดยเจ็ดพันกว่าองค์กร แล้วถ้าไม่มีประชาชนเข้าไปร่วมตรวจสอบ ไม่มีองค์กรต่างๆ เข้าไปร่วมตรวจสอบ ก็คือเรากำลังให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพและไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนเท่าที่ควร ซึ่งอันนี้ก็

เรื่องที่ว่าหากจะให้บ้านเมืองพัฒนาเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นต่อไป กลไกเหล่านี้ซึ่งประชาชนมาจับบทบาทได้พอสมควรประชาชนสามารถจะเรียนรู้การดูแลตัวเอง การพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และจะเป็นบทเรียนเป็นการสะสมความรู้ เพื่อที่จะให้บางส่วนหรือส่วนที่เข้าใจส่วนที่สนใจทำงานในระดับที่กว้างขึ้น หรือมาผลักดันประชาธิปไตยของประเทศ ก็จะสามารถทำได้ดีขึ้นในเรื่องเหล่านี้

ผมคิดว่าประเด็นที่มาพูดเรื่องที่จะต้องทำไปข้างหน้า หมายถึงเมื่อมาพูดถึง 30 ปี 14 ตุลา มองย้อนหลังไปก่อนนั้น มองย้อนไปจากปัจจุบันไปถึงหรือจาก 14 ตุลามาจนถึงปัจจุบัน เสร็จแล้วถ้าจะให้มันเป็นประโยชน์ต่อไปก็คือต้องมองไปข้างหน้าว่าจะเอาสิ่งที่ดีที่สุด สิ่งที่เป็นบทเรียนของประชาชน สิ่งที่เป็นประวัติศาสตร์ที่มีค่านั้น มาคิดผลักดันการพัฒนาของประชาธิปไตยไปข้างหน้าอย่างไร โดยประสานเข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันหรือพัฒนาการในปัจจุบัน ผมหวังว่าการแสดงความเห็นในเรื่อง “30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย” จะเป็นประโยชน์ต่อการประชุมนี้ตามสมควร และหวังว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 30 ปี 14 ตุลา ซึ่งยังมีต่อเนื่องไปถึงวันที่ 14 ตุลา และเข้าใจว่าหลังจากนั้นอีกระยะหนึ่งก็ยังมีการจัดกิจกรรมต่างๆ กันต่อ จะเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างเสริมความเข้าใจ ต่อการพัฒนาของสังคมในมิติต่างๆ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ 14 ตุลา แล้วก็จะมีประโยชน์ต่อการที่จะช่วยกันผลักดันการพัฒนาประชาธิปไตยไปข้างหน้า และก็คงอย่างที่ท่านอาจารย์เสนอให้ได้พูดไปแล้ว มีบางคนมาถามผมในที่ประชุมบอกว่าแล้วประชาธิปไตยจะไปสิ้นสุดที่ไหนเมื่อไรจะได้ระบอบประชาธิปไตยที่เป็นอุดมคติอีกนานสักเท่าไร

คำตอบผมซึ่งอยากจะแสดงเป็นความเห็นในที่นี้คือ ไม่มีที่สิ้นสุด และก็ไม่มีวันที่บอกว่าเราจะไปถึงจุดที่เป็นอุดมคติที่สุดแล้วก็ประกาศต่อคนทั้งประเทศว่าพอใจได้แล้วนี่คือสุดยอดแล้ว การต่อสู้และการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นเรื่องที่ไม่มีที่สิ้นสุด ผู้นำการต่อสู้ในอดีตตามากก็จะใช้วิธีการหนึ่งในการสื่อสารกับประชาชนที่ร่วมต่อสู้ว่า การต่อสู้ครั้งนี้เป็นการต่อสู้ครั้งสุดท้ายขอให้มาร่วมกันต่อสู้แล้วประชาชนจะได้ทุกสิ่งทุกอย่าง อันนั้นเป็นกลยุทธซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องผิดแต่ว่าเป็นกลยุทธเพื่อที่จะรวบรวมพลังให้เกิดพลังที่เข้มแข็งเด็ดเดี่ยว และทุกคนทุ่มเทเพราะเห็นว่า เมื่อทุ่มเทไปแล้วก็จะได้สิ่งที่ดีที่สุดขึ้นมาในวันรุ่งขึ้น

หรือเมื่อได้รับชัยชนะ ถ้ายิ่งดูย้อนหลังไป แม้แต่ดูในยุคใกล้ๆ “ไม่มีสิ่งนั้น” ในความเห็นผมไม่มีที่บอกว่าสู้ครั้งสุดท้ายไม่มี มีแต่เรื่องต้องต่อสู้ต่อเนื่องไปเรื่อยไป จากรุ่นนี้ก็ต้องมีรุ่นต่อไป รุ่นต่อไปแล้วก็ต้องมีรุ่นต่อๆ ไปที่จะต้องต่อสู้เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยไปไม่หยุด รูปแบบนี้มันน่าเหนื่อยเหมือนกัน แต่ว่าถ้ารู้ว่าเรื่องมันเป็นอย่างนี้ ธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้ และเข้าใจมัน ผมคิดว่ามันก็ไม่ใช่เป็นเรื่องน่าเหนื่อยอะไร เพราะว่าในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาเมื่อได้ออกแรง เมื่อได้ร่วมกันพัฒนา เมื่อได้ร่วมกันต่อสู้ไป มันก็มีดอกผลเกิดขึ้น และก็มีสิ่งที่ตั้งามเกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอน แต่ว่าไม่มีที่สิ้นสุดแล้วก็ไม่สามารถหยุดยั้งได้

ก็ฝากแง่คิดต่างๆ ไว้ ขอขอบคุณที่คณะกรรมการจัดงานได้เชิญผมมาร่วมประชุมแสดงความเห็นในครั้งนี้อีกครั้งหนึ่ง ขอขอบคุณครับ.

เวลา 13.30 น. วันที่ 13 กันยายน ที่
สิรินธร ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่ง
ราชสงครามตรีนุชยุทศาสตร์ ร่วมกับ
คชไทย จัดอภิปรายเรื่อง "80 ปี 14
กรรมาธิการและหลักฐานจดหมายเหตุ"
รอบ 30 ปี เหตุการณ์ 14 ตุลา

ได้แก่ นายวิวัฒน์ วิจิตรจะทอง และ
นาย อติตถกานันท์ นักศึกษา 'นางเดือนใจ
ภักดี (ส.ว.) (เขียนราย) และ นางสุลา
ภาคาร มี นายเชน อภินันท์สุวรรณ
วิจิตรธรรมศาสตร์ ดำเนินการอภิปราย
รายเป็นการจัดฉาย "วีซีดีประวัติ
ซึ่งมีเนื้อหาสมบูรณ์ครบถ้วนที่สุด
บันทึกที่ประวัติศาสตร์ 14 ตุลา" ดำ
เนินเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 จัดทำ
เกษกรศิริ เลขานุการมูลนิธิดำรง

ประวัติศาสตร์และบันทึกประวัติศาสตร์
ถ่ายทอดให้กับโรงเรียนมัธยมทั้งหมด
เพื่อใช้เป็นตำราเรียนประวัติศาสตร์

การที่รัฐสภามีมติกำหนดให้วันที่ 14
"วัน 14 ตุลาคมประชาธิปไตย" อันเป็น
ประชาธิปไตยของประชาชน
14 ตุลาคม 2516 เป็นต้น

จำวนเรียนมาบรรจบ
พ.ศ.2546 นี้ ผล
ของเหตุการณ์
"ประชาธิปไตย"
พัฒนาเพิ่มขึ้นเป็น

คดียุคนี้ ก็ยังมี
พัฒนาทางภาครัฐ
ที่สำคัญคือ จะต้อง
เป็น "ประชาธิปไตย" เป็นของ

ปัจจุบัน การเมืองไทยจำเป็นอย่างยิ่ง
"ของภาคประชาชน ที่จะ
รัฐเกิดประชาธิปไตยและประสิทธิผล
อย่างถูกต้องและเป็นธรรม
ซึ่งจะต้องได้รับการผลักดันให้
ชัดเจนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยใน

การศึกษา "ประวัติศาสตร์" จึงมี
ความรู้ ความเข้าใจ เพื่อเป็นทุนทาง
"ใหม่" พื้นฐานในการคิดอย่างเป็น
และจำเป็นต้องมีการสานต่อกับ
การและภูมิปัญญาไทย เพื่อหาทาง
ค

ประวัติศาสตร์ 14 ตุลา" และ "วีซีดี 14
ตุลา" โดยราษฎรเดินนำราชดำเนิน" ทั้ง
ที่จะทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
ของประชาชน คนรุ่นหลัง ชัดเจนยิ่งขึ้น

'ตำราเรียน หลักฐาน

ฉบับ 'ชาญวิทย์' เกษตรค

โดย ศาสตราจารย์เบเนดิก แอนเดอร์สัน อาจารย์
ศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล

ส่วนวีซีดี 14 ตุลา 2516 ความยาว 55 นาที
เดินประชาธิปไตยราษฎรเดินนำราชดำเนิน ความ
นาที่ ทั้งสองค่างมีจำหน่ายเป็นชุดในราคาทุน ชุด
บาท นอกเหนือจากแจกเด็กมัธยมมัธยม
"ชาญวิทย์" กล่าวถึงผลงานทั้งสามอย่าง
สำหรับอ่านประกอบ และเป็นสื่อเพื่อการศึกษ เพราะ
เหตุการณ์จริง และมีบทวิเคราะห์ เพื่อความ

ตำราสัง
คมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์
จึงระดมทุนจัดพิมพ์
และหนังสือบันทึกประวัติศาสตร์ 14 ตุลา เก็บไว้โรงเรียน
มัธยมศึกษาทั่วประเทศ 6,000 โรงเรียน
"บันทึกประวัติศาสตร์ 14 ตุลา" มีความหนาประมาณ

4 ตลา' ติศาสตร์

อภิปราย

30 ปี 14 ตุลา กับปัญหาตำราเรียน และหลักฐานจดหมายเหตุ

วิวัฒน์ชัย วินิจจะกุล, เตือนใจ ดีเทศน์,

ภูมิธรรม เวชยชัย, สุดาพิทย์ อินทร,

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ดำเนินการอภิปราย

วันที่ 13 กันยายน 2546 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ดลิ่งชัน

ผู้ดำเนินรายการ : สวัสดิ์ศรัับ ท่านอาจารย์เสนห์ จามริก ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นายกสมาคมจดหมายเหตุไทย เพื่อนอาจารย์เพื่อนนักศึกษาและผู้มีเกียรติทุกท่าน บัดนี้เราจะเริ่มเข้าสู่รายการอภิปราย “ 30 ปี 14 ตุลา กับปัญหาของตำราเรียนและหลักฐานจดหมายเหตุ ” เรามีเวลาที่ค่อนข้างที่จะจำกัด เพราะฉะนั้นผมจะไม่พูดมาก แล้วก็แนะนำผู้ร่วมอภิปรายของเราทั้งหมด 4 ท่าน แต่บนเวทีตอนนี้เรา มีอยู่แค่ 3 ท่านนะครับ ได้ข่าวว่าคุณสุดาพิทย์ อินทรกำลังเดินทางมาคิดว่าจะมาถึงในรอบสุดท้าย ก็คงจะทันพูดร่วมกันทั้งหมด 4 ท่าน หัวข้อวันนี้เราก็จะยืดหยุ่น จะครอบคลุมตั้งแต่เรื่องของตำราเรียนจดหมายเหตุแล้ว ก็บทบาทของ 14 ตุลาต่อการเรียนรู้ทั้งในส่วนกลางไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ก่อนอื่นผมอยากจะขอแนะนำวิทยากรที่ร่วมรายการวันนี้ะครับ

ขวามือของผมคือ คุณเตือนใจ ดีเทศน์ คิดว่าทุกท่านคงจะรู้จักบทบาทของคุณเตือนใจ ปัจจุบันเป็นสมาชิกวุฒิสภา จบปริญญาตรีจากรัฐศาสตร์รุ่นที่ 23

เมื่อหาไม่เปิดเบือน และปลดจากอคติปลดจากผลประโยชน์ของคนหมู่มากหนึ่ง ซึ่งเป็นฐานคิด ฐานข้อมูลที่สำคัญในการปลูกฝังจิตประชาธิปไตยแก่ชนพลเมืองของสังคมไทยในอนาคต อีกทั้งเป็นบทเรียนที่ควรค่าแก่การศึกษา เพื่อมิให้เกิดกระบวนการทรวาทในรูปแบบต่างๆ ขึ้นอีกในสังคมไทย

ใครสนใจสั่งซื้อโดยตรงได้ที่มูลนิธิหรือโอนเงินเข้าบัญชีออมทรัพย์ บัญชีชื่อ “30 ปี 14 ตุลา” ธนาคารกรุงไทย สาขาสำโรง เลขบัญชี 250-1-343-3336

เนื้อหาของตำราดังกล่าวเริ่มจากเหตุการณ์วันที่ 5 ตุลาคม 2516 บอกเล่าในลักษณะบันทึกประจำวัน เรื่อยไปจนเกิด 14 ตุลา จุดนองเลือดและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเมืองของไทย พุดถึงการชุมนุมประท้วงตีวีซีของนักศึกษาและประชาชน ที่มหาวิทยาลัย

ศาสตร์ เหตุการณ์วันเสาร์ที่ 13 ตุลาคม ที่มีการสังหารหมู่ของคลื่นมนุษย์ที่วมกันถนนราชดำเนิน และวันถัดมาเกิดเป็นความรุนแรงขึ้น จนเกิดการฉนวน-ประท้วง-ประท้วง ต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ

จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นบัณฑิตอาสาสมัครของธรรมศาสตร์ รุ่นที่ 6-7-8 แล้วก็ได้รับปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปี 2543 จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง แล้วยังมีบทบาทอีกมาก ซึ่งในที่นี่ผมคิดว่าเดี่ยวคุณเดือนใจจะเล่าประสบการณ์ ในส่วนที่ได้ทำผ่านมาให้พวกเราได้ฟังนะครับ ถัดไปขวามือสุดของผมก็คือคุณภูมิธรรม เวชยชัย ก็คงไม่ต้องแนะนำมากอีกเหมือนกัน เพราะว่าก็เป็นข่าวอยู่ค่อนข้างจะบ่อย คุณภูมิธรรมจบการศึกษาจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2518 และจบปริญญาโทจากจุฬายเหมือนกัน ปัจจุบันทำงานอยู่ที่พรรคไทยรักไทย ก็คงจะคุ้นๆ กับพวกเรานะครับ

ส่วนทางซ้ายมือสุดของผมคือ คุณวัฒน์ชัย วินิจจะกุล จบเศรษฐศาสตร์ ทั้งโทและตรีจากธรรมศาสตร์ เคยเป็นนายกอม.ธ.องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปี 2530 ปัจจุบันเป็นผู้จัดการอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา ที่ราชดำเนิน ไครที่ยังไม่เคยไป แวะไปเยี่ยมคุณวัฒน์ชัยนะครับ และเป็นบรรณาธิการหนังสือสมุดภาพเดือนตุลาด้วย สุดท้ายคือคุณสุดาทิพย์ อินทร ซึ่งยังไม่มา แต่ขอแนะนำสั้นๆ ก่อนนะครับว่า อ้อ...มาถึงแล้ว ยังขอพังก่อนนะครับ คุณสุดาทิพย์ เคยเป็นอาจารย์ที่คณะศิลปศาสตร์อยู่ชั้นไล่ ๆ กับที่พวกเราสอนอยู่ปัจจุบัน คือติ๊กศิลปศาสตร์นะครับ แล้วสมัยนั้นก็ เป็น Activist รุ่นใหม่ล่าสุดของ 14 ตุลา มีฉายาว่าเป็นสาวจักรยาน เพราะว่าเคยรณรงค์ขี่จักรยานทั่วกรุงเทพฯ จากบ้านมาที่ทำงานด้วยจักรยานนะครับ เชื้อใหม่ที่กรุงเทพฯ สมัยก่อน อาจารย์สุดาทิพย์นำมาแล้วนะครับ ปัจจุบันคุณสุดาทิพย์ทำงานเอกชน แล้วก็มีการวิทยุอยู่หลายแห่ง เคยสัมภาษณ์ผมออกวิทยุด้วย แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เดี่ยวผมจะเล่าให้ฟัง เพราะฉะนั้นผมคิดว่าเรารวบรวมพร้อมกันหมดนะครับ

จะขอให้คุณวัฒน์ชัยเริ่มอภิปรายก่อน แล้วก็ไม่เกิน 20 นาที ถ้ามีเวลาเหลือจะเปิดเวทีให้กับผู้ฟังร่วมแสดงความคิดเห็น คุณวัฒน์ชัยมีประสบการณ์ และมีสถาบันอนุสรณ์สถานที่เกี่ยวข้องกับ 14 ตุลาอยู่มากนะครับ เพราะฉะนั้นคิดว่าประเด็นเรื่องเกี่ยวกับหลักฐานจดหมายเหตุหรือบทเรียนเกี่ยวกับเรื่องตำราเรียนต่างๆ นั้น คุณวัฒน์ชัยจะมาอภิปรายให้เราฟัง ขอเชิญครับ

คุณวัฒน์ชัย : ขอขอบคุณครับ อาจารย์ครับ ถือว่าในเวทีนี้ผู้จัดให้เกียรติมากนะครับ
ที่ให้คนที่อาวุโสหน่อยที่สุดเป็นผู้พูดก่อน อันที่จริงอาจารย์ธนศบบอกว่า ผมมี
ประสบการณ์เนื่องจากการทำงานเกี่ยวกับเรื่องของหลักฐานจดหมายเหตุต้อง
เรียนว่ายังไม่จริง เพราะว่าถึงแม้ว่าทางอนุสรณ์สถาน 14 ตุลามีความ
พยายามที่จะปรับปรุงพื้นที่ของอาคารให้กลายเป็นแหล่งเพื่อการเรียนรู้ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงให้เป็นพิพิธภัณฑ์ แต่ว่าเรื่องของเอกสารหลักฐาน
เองเรายังมีไม่มาก ประเด็นนี้ผมจะพูดทีหลังถ้าหากว่ามีเวลาเหลือเมื่อครูได้คุย
กับอาจารย์ธนศบว่า ประเด็นที่เตรียมมาและอยากจะพูดมากกว่าในหัวข้อที่กำหนด
มาให้ น่าจะเป็นเรื่องของตำราเรียนเป็นสำคัญ หัวข้อที่ให้มาคือเรื่องของตำรา
เรียนและหลักฐานจดหมายเหตุ เวลาได้หัวข้อมา ผมเรียนอาจารย์ชาญวิทย์ตอน
ที่ได้เจอกันก่อนหน้านี้อะหลายสัปดาห์ บอกว่าเป็นเรื่องที่เขาเข้าใจจริงๆ ผมนี้ห่าง
ไกลแล้วก็ไม่ได้รู้เรื่องหรือเข้าใจหัวข้อย่อยที่จะคุยมากนักเลย

แต่ว่าพอมาลองเรียบเรียงความคิดดูก็เห็นความแตกต่างของสิ่งที่เรียกว่า
ตำราเรียนกับหลักฐานจดหมายเหตุ ที่พอจะแยกได้บางอย่างก็คือว่าเวลาเราพูด
ถึงตำราเรียน สิ่งที่มีมักจะมาคู่กันกับคำๆ นี้ก็คือ มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ
ความจำและความทรงจำ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ว่ามีเครื่องมืออยู่ของ
สิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์หนึ่งๆ และมีการบันทึกบรรจุลงไป ขณะที่เรื่องของ
หลักฐานจดหมายเหตุ มันน่าจะไปเกี่ยวข้องกับการค้นคว้า เรียนรู้วิเคราะห์ตีความ
ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้หรือองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้นสองส่วนนี้มันคาบเกี่ยวกันอยู่ คือว่ามันไปพัวพันอยู่กับเรื่อง
ของความจำความทรงจำการรับรู้ เรื่องของการศึกษา เรื่องของการเรียนรู้และ
เรื่องของความรู้ แต่ว่ามันมีบางส่วนของตำราเรียนอาจจะให้ผลลัพธ์แบบเดียวกับ
หลักฐานจดหมายเหตุไม่ได้ ขณะที่หลักฐานจดหมายเหตุบางอย่างก็อาจให้
ผลลัพธ์แบบเดียวกับตำราเรียนไม่ได้ อย่างเช่น หลักฐานจดหมายเหตุคงจะไป
ส่งผ่านหรือส่งข้อมูลในเรื่องของการจดจำได้ไม่มาก ยกเว้นแต่ใครไปค้นคว้าหรือ
ใครเข้าไปค้นหาตามแหล่งข้อมูลเอาเอง ขณะที่ตำราเรียนเองมีความกว้างขวาง
ในการที่จะก่อให้เกิดความทรงจำของผู้เรียน หรือคนที่ได้เล่าเรียนในระบบการ
ศึกษา ผมเองไม่สันหัดในเรื่องของจดหมายเหตุ เพราะฉะนั้นประเด็นหลักๆ ที่

อยากจะเห็นในรอบแรรอบเดียว น่าจะเป็นเรื่องของตำราเรียนมากกว่า

เวลาเราพูดถึงตำราเรียน แน่นนอนภาพกลุ่มเป้าหมายที่เรานึกขึ้นมาได้ก็น่าจะเป็นเรื่องของเยาวชนคนรุ่นหลังๆ เป็นเรื่องของเด็กนักเรียนนักศึกษา แต่เวลาเราพูดถึงปัญหาตำราเรียนโดดๆ โดยที่ไม่มองสภาพแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องเข้าไปสัมพันธ์กับตำราเรียนคงไม่ได้ สภาพแวดล้อมของคนที่เป็นเยาวชนคนรุ่นหลังเป็นเด็กนักเรียน เป็นนิสิตนักศึกษานั้นคืออะไร คงไม่ต้องอธิบาย เอาแค่ยกตัวอย่างก็น่าจะพอตอบอะไรบางอย่างได้นะครับ เพราะว่าเรามักจะพูดกันว่าเด็กรุ่นใหม่ ไม่ได้อยู่ในสภาพบรรยากาศที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้เท่าไร ยกตัวอย่างเช่น เราเห็นในข่าวว่ากองประกวดนางงาม เขาไปโรดโชว์ตามมหาวิทยาลัย ใช้คำว่า“โรดโชว์” อาจารย์สุชาติพิทยะจะคุ้นเคยนะครับ ภาษานักลงทุน คือไปแนะนำไปเชิญชวนให้คนมาสมัคร ก็มันนักศึกษาสวยบ้างไม่สวยบ้าง มาสมัครกันเต็มเลย หรืออย่างเช่น เรามีการจัดฟรคอนเสิร์ตให้กับเยาวชนจัดแล้วก็ดีกัน ดีกันแล้วผู้จัดก็ไปตำหนิเด็กที่ตีกันว่ามีปัญหาน้อยกว่าควายขอภัยใช้คำไม่สุภาพหรือเปล่าครับ เป็นคำไทยๆ ซึ่งถ้ามองลึกๆ ลงไปแล้วที่จริงผมคิดว่าคนจัดเองจะมีปัญหาน้อยกว่าเด็กที่ตีกันเสียอีกนะครับ เพราะไม่ทราบว่าจะคิดขึ้นมาได้ยังไง การจัดคอนเสิร์ตใหญ่ๆ มีคนเยอะๆ แล้วไม่ได้มีการระวังรักษาความปลอดภัยเสร็จแล้วก็ไปตำเขา บรรยากาศเหล่านั้นมันเป็นบรรยากาศที่เยาวชนคนรุ่นใหม่สัมผัสอยู่ตลอด ทำให้ไม่ให้ความสนใจในเรื่องของการเรียนรู้ เรื่องที่เป็นสาระหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางสังคมการเมืองมากเท่าไรนัก เพราะฉะนั้น การที่เวลาเราจะพูดถึงตำราเรียนหรือการเอาเนื้อหาที่เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองอันสำคัญไปไว้ในตำราเรียน ผมคิดว่ามันยังต้องต่อสู้กับสภาพแวดล้อมที่เด็กๆ และเยาวชนกำลังเผชิญอยู่อย่างหนักทีเดียว

เรื่องของแบบเรียนและตำราเรียน อย่างที่กล่าวตอนแรกว่า มันก่อให้เกิดสิ่งๆ ที่เรียกว่า การจำหรือการจดจำได้ แต่ตำราเรียนอาจทำให้เราจำได้แต่ไม่ได้ประกันว่าเด็กและเยาวชนจะรู้ ถูกไหมครับ และการรู้ก็ไม่ได้ประกันเสมอไปว่าจะเกิดการเรียนรู้ได้ เพราะฉะนั้นกระบวนการเรียนรู้สำหรับผมมันสำคัญกว่าเรื่องของการจำและความรู้เสียอีก กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างน้อยที่สุดต้องมีความจำและความทรงจำที่ถูกต้องชัดเจนก่อนเป็นเงื่อนไขสำคัญ ทีนี้โดย

ทั่วไปเรามักจะเห็นกระบวนการเรียนรู้ของสังคมไทยมักจะเริ่มต้นและก็จบลงที่การจำเท่านั้น ซึ่งเป็นปัญหาตลอดมาของการเรียนการสอนของวิชาประวัติศาสตร์ อาจารย์ชาญวิทย์อาจจะเจอปัญหาในระดับนักศึกษา ซึ่งผมคิดว่ามันก็ยังดีกว่าการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในระดับโรงเรียน แล้วเราก็จะได้ผลผลิตที่มันตลกๆ ออกมา เป็นสิ่งที่อาจารย์เสกสรรศรีใช้คำว่า “หัวเราะไม่ออก ร้องให้ไม่ได้” เพราะว่าการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์หรือความทรงจำต่ออดีตของเรานี้ ไปเน้นการท่องจำมาก

ผมอยากจะอ่านให้ท่านผู้มีเกียรติฟัง ณ ที่นี้ว่า สิ่งที่อาจารย์เสกสรรศรีบอก “หัวเราะไม่ออก ร้องให้ไม่ได้” คืออะไร ในบทความชื่อว่า “เมื่อโลกไม่มีประวัติศาสตร์” วิชาการเมืองไทยที่อาจารย์สอนและอาศัยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจปัญหาของการเมืองไทย ในการสอบปลายภาค อาจารย์ก็ได้รับคำตอบที่เกิดอาการที่หัว หัวเราะไม่ออก ร้องให้ไม่ได้ คือโอเคมีส่วนหนึ่งที่ตอบใช้ได้ แต่ดูตัวอย่างคำตอบที่ได้รับมา ผมคิดว่ามันสะท้อนในเรื่องของการจำโดยที่ไม่มีความรู้ได้ชัดเจน

ตัวอย่างที่อาจารย์เสกสรรศรียกมามีดังนี้ ในการพยายามอธิบายเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 มีหลายคนบอกว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดในสมัยจอมพล สฤษดิ์ บางคนบอกว่าเป็นเหตุการณ์ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม และมีอย่างน้อย 1 คน ยืนยันว่ากรณี 14 ตุลาคม เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2475 ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่ามีอีกหนึ่งคนสรุปว่าการต่อสู้ครั้งนั้นเป็นจุดต่างต่ำที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย

อีกอันหนึ่ง อาจารย์เสกสรรศรีบอกว่าระหว่างบรรยายเรื่องพลังนักศึกษาสมัยก่อน ผมมักบอกลูกศิษย์ว่าอาจารย์ธีรยุทธ บุญมีเป็นผู้มีบทบาทอย่างสูงในการก่อรูปของขบวนการนักศึกษายุคนั้น พร้อมทั้งยกตัวอย่างให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวด้านกว้างของนิสิตนักศึกษา เริ่มต้นด้วยขบวนการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ซึ่งมีคุณธีรยุทธเป็นผู้นำ ปรากฏว่าในคำตอบของนักศึกษาบางคนก็เอ่ยถึงบรรยากาศก่อน 14 ตุลาคม เขาเขียนมาอย่างมั่นใจมากเลยว่าอาจารย์ธีรยุทธเป็นแกนนำต่อต้านแรงงานญี่ปุ่น ส่วนแกนนำการต่อสู้ 14 ตุลานั้นมีคนหนึ่งยืนยันว่าเป็นคณะราษฎร ครั้นผมถามเรื่องคณะราษฎร ซึ่งเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 นักศึกษาบางคนตอบว่า คณะราษฎรคือ

ชาวบ้านที่จับอาวุธอยู่ในป่า อีกคนบอกว่าท่านเหล่านี้คือขุนนางคุมไพร่ ส่วนไพร่นั้นก็ไม่ใช่อะไรอื่น คือกลุ่มคนที่มึนเมาที่ส่งบรรณาธิการให้ขุนนาง ใครเป็นบรรณาธิการในที่นี้บ้าง ถูกไพร่คุมส่งตัวให้คณะราษฎรซึ่งเป็นชาวบ้านที่จับอาวุธอยู่ในป่า

ในเรื่องเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เช่นกัน ผมยังได้รับคำตอบประหลาดๆ เช่น มีคนระบุบอกว่าเหตุการณ์นี้อยู่ในสมัยพลเอกเผ่า ชุณหะวัณ และอีกคนบอกนี่คือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สันตติอย่างยิ่ง ไม่เหมือนเหตุการณ์ 14 ตุลา ใครไปดูวีดีโอพฤษภา “อย่ายิงๆ บัง บัง บัง” สันติมากนะครับ

เจอเข้าอย่างนี้ นี่คือการที่ “หัวเราะไม่ออกร้องไห้ไม่ได้” เพราะฉะนั้นที่ผมว่ามาว่าตำราเรียนมันทำให้คนสามารถจำได้ แต่ไม่ได้ทำให้คนรู้ ตรงนี้คือปรัชญาของอย่างหนึ่ง เพราะว่าเป็นคนที่ตอบข้อสอบระดับอุดมศึกษา

ไม่ต้องพูดถึงนักศึกษาเท่านั้น อีกตัวอย่างหนึ่งต้องขออภัยคุณภูมิธรรมนะครับ คือคุณทักษิณเราเอง ที่จริงผมเป็นคนที่ชื่นชมนายกทักษิณมาก ว่าท่านเก่งทุกเรื่องชื่นชมอยู่ในใจ ลึ้นอยู่ในใจว่าท่านจะนำพาประเทศชาติรอดพ้นภัยวิกฤติต่างๆ ได้ แต่ผมมาพบความจริงอย่างหนึ่งว่าท่านนายก ทักษิณเองท่านเป็นคนที่อ่อนวิชาประวัติศาสตร์ หลักฐานที่ผมนำมาอาจจะไม่ถูกต้องก็ได้ เนื่องจากนำมาจากข่าวหนังสือพิมพ์ อาจจะในกองบก.หนังสือพิมพ์ rewrite ผิดนักข่าวฟังผิด หรือด้วยเหตุปัจจัยประการอื่นได้อันนี้ไม่ทราบได้ แต่หลักฐานอยู่ตรงนี้ ผมไม่ได้กล่าวจาบจ้วงละลახละล้วงท่าน ท่านมีคำตอบในช่วงที่มีการถกเถียงกันเรื่อง “วัน” 14 ตุลาว่าจะเป็นวันใดดี ก็มีคนพูดถึงเรื่อง 2475 พูดเรื่องอะไรไป ท่านมีคำพูดที่ quote post มาจากหนังสือพิมพ์ *มติชน* รายวันจันทร์ที่ 18 สิงหาคม หน้า12 มาคุยกับนักจดหมายเหตุนักประวัติศาสตร์ต้อง strict เรื่องข้อมูลเล็กน้อย

ท่านนายก บอกว่ายังงี้ครับ “อยากถามว่าอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถ้าเราไปดูประตู่จะมี 6 ด้าน หมายถึงเดือน 6 บันไดมี 24 ขั้น หมายถึงวันที่ 24 “ผมไปลองนับบันไดดูแล้วไม่ถึง ถ้าถึง 24 ขั้นผมเดินตายเหมือนกันนะครับ เพราะพุงนี้จะไปเดิน walking tour กับน้องๆ นักเรียน “ท้ายปีนใหญ่มีหมุด 75 อัน นั่นคือวันที่รัชกาลที่ 7 พระราชทานให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง “ผิด

หมดเลยครับ ถ้าผมจะพอมีความจำอยู่บ้างจากการท่องจำประวัติศาสตร์ ผมคิดว่าประตู 6 ด้าน นั้นหมายถึงหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ส่วนบันไดไม่เกี่ยว ไม่มีใครไปทำบันไดให้มีความหมายอะไร แต่เรื่อง 24 ที่เกี่ยวกับคือปีก 4 ด้านของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สูง 24 เมตร และก็เส้นศูนย์กลางจากกลางอนุสาวรีย์มาถึงขอบวงกลมนี้คือ 24 เมตร เหมือนกัน หมายถึงวันที่ 24 มิถุนายน ส่วนปิ่นใหญ่ 75 กระบอกนั่นคือปี 2475 ยิ่งไม่ต้องพูดถึงพานรัฐธรรมนูญนะครับ สูง 3 เมตร หมายถึงเดือน 3 ท่านบอกว่าเดือน 6 นี้ก็ผิดแล้ว เพราะว่าปี 2475 นั้นปีใหม่ไทยเริ่มเดือนเมษายน เดือนมิถุนายนเป็นเดือนที่ 3 เพราะฉะนั้นผมขอเสนอในที่นี้ว่าให้ท่านนายก ทักซิณมาเรียนเชิญ อาจารย์ชาวนิวทรี ไปเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านข้อมูลประวัติศาสตร์

เรื่องของการท่องจำ ผมคิดว่ามันเป็นปัญหาที่นำไปสู่ความทรงจำที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้อย่างที่ยกตัวอย่าง สาเหตุอันหนึ่งเป็นเพราะวิชาประวัติศาสตร์ และกระบวนการเรียนรู้อาษาประวัติศาสตร์ของสังคมไทยยังอ่อนแอมาก อาจจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พี่ชายผม ดร.ธงชัย ต้องระเห็จตนเองไปสอนหนังสือที่ประเทศอเมริกา เพราะอาจารย์ธงชัยพูดถึงประเด็นเรื่องการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไว้อย่างน่าฟังมากในนิตยสาร *สารคดี* ผม quote มาสั้นๆ บอกว่า “คนไทยรู้ประวัติศาสตร์ ซึมซับประวัติศาสตร์ แต่เขาไม่รู้รายละเอียด เพราะไม่จำเป็นต้องใช้สมองกับประวัติศาสตร์ไทย ถ้าหากจะบอกว่าคนไทยรู้น้อยมันก็ไม่ใช่เพราะว่าเขาไม่รู้ประวัติศาสตร์ แต่เป็นเพราะว่าประวัติศาสตร์มีเรื่องที่ทำให้เขาต้องเข้าใจน้อยมาก มันเป็นสูตรสำเร็จทั้งหมดซึ่งมีอยู่ไม่กี่เรื่อง มีความรักชาติ ความสามัคคี ความสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณ และบุญคุณของบรรพบุรุษ ถ้าคนไทยยังคิดจะเรียนบทเรียนอยู่ 3-4 เรื่องเท่านั้นก็ไม่จำเป็นที่เขาต้องรู้ประวัติศาสตร์มากไปกว่านี้ รู้เท่าที่รู้จักพอแล้ว ไม่ว่าจะรู้เรื่องอะไรอย่างหยาบๆ ตื้นๆ หรือรู้ละเอียด เขาก็สามารถกดสวิสช์ให้ได้บทเรียน 4 อันนี้เหมือนกันหมด จะรู้มากไปทำไม ประวัติศาสตร์แบบสูตรสำเร็จนี่คือตัวการที่ทำให้ประวัติศาสตร์น่าเบื่อ จนไม่จำเป็นต้องรู้มากนัก เอาสมองไปใช้อย่างอื่นดีกว่า” ...ท่าจะจริง

เรื่อง 14 ตุลา ก็เช่นกัน ตอนที่มีการแสวงว่าจะต้องมีการชำระประวัติศาสตร์ 14 ตุลา ผมได้ยินคนเดือนตุลาท่านหนึ่งบอกว่า ประวัติศาสตร์ 14 ตุลา สมบูรณ์

แล้วไม่จำเป็นต้องชำระอะไรอีก ว่าแล้วก็หยิบหนังสือเล่มนี้ “ขบวนการประชาชน” หน้าปกเลย ชำระเสร็จแล้วรับเล่มนี้ วางบนโต๊ะตั้งบัง จบ...โอเค ถ้าประวัติศาสตร์ 14 ตุลา ชำระได้ด้วยหนังสือหน้าๆ เล่มเดียวได้ทั้งหมด มันก็ดีสำหรับคนที่ชอบประวัติศาสตร์แบบสูตรสำเร็จ ง่ายๆ เข้าใจง่าย อ่านเล่มนี้เล่มเดียวพอ แต่วิธีคิดแบบนี้ทำให้ประวัติศาสตร์มันน่าเบื่อ มันจะตายซากครับ เหมือนกับการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่ถ้าเราไม่ต้องการให้ประวัติศาสตร์มันตาย กระบวนการเรียนรู้ที่ดีความใหม่ ๆ อธิบายเหตุการณ์ในอดีตใหม่ ๆ น่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นและก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ และทำให้ประวัติศาสตร์มีชีวิตชีวา

ผมคิดว่าเอกสารชิ้นหนึ่งที่อยู่ในหोजดหมายเหตุการณ์ศาสตร์ และมีการนำมาเผยแพร่ตีพิมพ์ใน “ฟ้าเดียวกัน” นี้เป็นตัวอย่างของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ 14 ตุลา ที่มีอยู่ รอเพียงว่าจะมีใครเข้าไปค้นหามันเจอ และเอามาวิเคราะห์ตีความอธิบายมันได้หรือเปล่า ถ้าสังคมของเราหรือคนที่อยู่ในสังคมของเรามีสำนักทางประวัติศาสตร์ สนใจค้นคว้าเรื่องอดีต สนใจเรื่องของรากเหง้าความเป็นมา จะเป็นเฉพาะเหตุการณ์ 14 ตุลาหรือเหตุการณ์อย่างอื่นก็ได้ ผมคิดว่ามันจะทำให้เกิดการจำหรือความทรงจำ ที่ผมบอกว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความรู้หรือกระบวนการเรียนรู้ มันจะเกิดขึ้นเป็นผลต่อเนื่อง ไม่ใช่เริ่มและจบลงที่การจำและการท่องจำอย่างเดียว จนกระทั่งนำไปสู่ความผิดพลาดของคำอธิบายคำตอบตลกๆ อย่างที่ว่า

เอกสารชิ้นนี้บังเอิญผมก็ไม่ได้เห็นว่าตัวจริงเป็นยังไง ไม่เห็นด้วยว่าเอา มาโชว์หรือเปล่า แต่เข้าใจว่าสาเหตุที่ไม่มาโชว์เพราะว่าแม้แต่กองบรรณาธิการหนังสือ เขาเอาตีพิมพ์ทั้งหมดอย่างละเอียดยังต้องมีการเซ็นเซอร์ตัวเอง เป็นแถบสีดำๆ เต็มไปหมด การเซ็นเซอร์ตัวเองแบบนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกอยากจะไปเห็นต้นฉบับจริง อย่างน้อยผมคนหนึ่งอยากจะไปอ่านไอ้ที่กาสดำว่า มันระบุถึงอะไรจริงๆ ก็พอจะคาดเดาได้ว่าระบุอะไรบ้าง เพราะว่ามันมีหัวข้ออยู่ เช่น บทบาทมหากษัตริย์ในเหตุการณ์ 14 ตุลา อย่างนี้เป็นต้น แต่เขาเซ็นเซอร์ตัวเองนะครับ เขาไม่ได้เผยแพร่

การยั่วให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น หรือการนำเอาการไม่ยอมจำนนต่อ

การปล่อยให้ประวัติศาสตร์แบบสูตรสำเร็จมีอยู่ ผมคิดว่ามันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และความมีชีวิตชีวาของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ผมคิดว่าอันนี้มันทำให้คนรุ่นใหม่ ๆ ที่ไม่อยู่ในบรรยากาศ การส่งเสริมการเรียนรู้ ได้มีช่องทางหรือมีโอกาส ที่จะทำให้เขาได้เข้ามาเรียนรู้เรื่องราวในอดีตมากขึ้น

ประเด็นอย่างนี้ก็มองได้หลายแง่มุม ฟุ้งนี้อาจารย์เทพมนตรีจะเปิดตัวหนังสือ"ลอบกราบประวัติศาสตร์ 14 ตุลา" ใหม่มั้ยครับ? สำหรับผมก็โอเค ถ้าจะมีคนพยายามอธิบายเหตุการณ์ 14 ตุลาในอีกแง่มุมหนึ่ง ถึงที่สุดแล้ว ผมคิดว่าคนอ่านหรือคนที่ได้ไปอ่านก็ต้องไปตัดสินใจเอาเองว่าเขาจะเลือกเชื่อสิ่งที่เขาได้อ่านและได้รับรู้มาแค่ไหน มันขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละคนเองด้วย ที่จะเลือกเชื่อเอกสารหลักฐานหรือข้อมูลที่ได้อ่านได้รับรู้มา ขออย่างเดียว สังคมไทยมันมีลักษณะบางอย่างเขาเรียกว่าอะไร ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล คือว่าบางคนเลือกเชื่อไปโดยที่ไม่ได้อ่านไม่ได้เห็นแต่ฟังจากคนอื่นมา เพราะฉะนั้น นี่ไม่ได้เชียร์หนังสืออาจารย์เทพมนตรีนะ แต่ว่าถ้าอยากจะรู้ว่ามีการอธิบายอะไรในแง่มุมอื่นๆ นอกเหนือจากเล่มใหญ่ๆ เล่มนี้แล้ว ผมคิดว่าหนังสือเล่มที่จะเปิดตัวฟุ้งนี้น่าสนใจที่จะไปหาซื้อมา หรือใครไม่มีตั้งคซื้อก็ยืมเพื่อนเอาแล้วกัน ผมไม่ทราบว่ามีใครไปถามอาจารย์เทพมนตรีหรือยังว่า ข้อมูลที่จัดทำเป็นหนังสือ นั้น ได้ไปสัมภาษณ์มาทุกปากทุกฝ่ายแล้วหรือยัง แล้วนี่ก็ยังไปถึงให้ ทหารราช 14 ตุลา มาลอบกราบเหตุการณ์ 14 ตุลา เพราะว่าคนที่ให้ข้อมูลเอง เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเกี่ยวข้องกับโดยตรง ในแง่ของทางวิชาการก็ไม่ถูกต้องแล้ว แต่ประเด็นนี้อ่าเพิ่งพูดมากไป เพราะเรายังไม่เห็นตัวเนื้อหาเลยว่าเป็นอย่างไร

ประเด็นหนังสือของอาจารย์เทพมนตรี หรือกรณีที่พักแอกณรงค์มาลอบกราบเหตุการณ์ 14 ตุลา ผมว่ามันมีแง่มุมที่ไปมากกว่าเรื่องของเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์ อีกอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อ "ความจำ ความทรงจำ และตำราเรียน" ก็คือว่าเวลาเราพูดถึงความทรงจำจริงๆ แล้วมันมีระดับของความทรงจำอยู่ ถ้าแยกอย่างง่าย ๆ มีประมาณ 2 ระดับก็คือ ความทรงจำของบุคคล หรือของปัจเจกระดับหนึ่ง กับ ความทรงจำของสังคมหรือ ความทรงจำรวมหมู่ อีกระดับหนึ่ง มันแตกต่างกันและเป็นปัญหาตรงที่ว่า มีหลายคนทีเดียวที่เลือกที่

จะเอาความทรงจำส่วนตัวไปอ้างว่าเป็นความทรงจำของสังคม หรือเป็นความทรงจำรวมหมู่ ซึ่งมันจะเกิดปัญหาทันที มันจะไม่เกิดปัญหาถ้าความทรงจำของส่วนตัว มันไปตรงหรือสอดคล้องหรือพ้องกับความทรงจำรวมหมู่ แต่ในแง่ที่ถ้าหากว่ามันแตกต่างกันแล้ว มันก่อให้เกิดความเครียดของคนๆ นั้นสูงมาก

ยกตัวอย่างเช่น ปีที่แล้วที่ผมทำงานอยู่ที่อนุสรณ์สถาน 14 ตุลา อยู่ดีๆ มีใครก็ไม่รู้ที่ผมไม่รู้จักเดินเข้ามา แล้วบอกว่าตัวเองนี่เป็นคนที่ได้ชบวณอยู่ในเหตุการณ์ 14 ตุลา และก็มาคาดคั้นให้ผมเล่าเหตุการณ์ 14 ตุลาให้ฟัง ผมก็อธิบายไปตามที่ได้อ่านและได้ฟัง เพราะว่าไปไม่ได้หรือครบที่ผมจะรู้เรื่อง 14 ตุลา โดยที่ไม่ได้อ่านและฟังมา เนื่องจากว่า ปี 2516 ผมเพิ่ง 7 ขวบแล้วก็ต้องหนีหัวซุกหัวซุนไปอยู่บ้านคุณป้าที่ประจวบ เพราะเขายังกันอยู่แถวบ้านผมที่ทำพระจันทร์ แต่พออธิบายตามที่ได้อ่านได้ฟังมา ปรากฏว่าเขาบอกว่าผมไม่รู้จริง เขาถามว่าผมอายุเท่าไรตอนนั้น ผมบอกว่า 7 ขวบครับ แนะ เขาบอกว่า โอ๊ย ยังเด็กมากไม่รู้เรื่องอะไร ถามผมว่าผมอยู่ที่ไหน เขาก็ว่าผมหลบไปประจวบแล้ว แต่เขาอยู่ที่ราชดำเนิน เขารู้เรื่องนี้จริงๆ แต่คำกล่าวอ้างแบบนี้สำหรับนักประวัติศาสตร์ก็ต้องถือว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่น่าหัวเราะ ถูกไหมครับ เพราะเหตุการณ์ 14 ตุลา มันกินอาณาบริเวณกว้างขวางเอาแค่ตลอดราชดำเนินคนๆ หนึ่งก็คงไปวิ่งดูทุกเหตุการณ์ไม่ครบอยู่แล้ว ไม่ต้องพูดถึงว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศด้วย ถ้าจะมองกันในเรื่องข้อเท็จจริง เพราะฉะนั้นสิ่งที่เขาเห็นเขารู้ในจุดๆ หนึ่ง มันไม่สามารถอธิบายเหตุการณ์ทั้งหมดได้แน่นอน แต่คนโดยทั่วไปผมไม่แน่ใจว่าเป็นเพราะสัญชาตญาณหรือเป็นอะไรของคน มักจะเอาความทรงจำส่วนตัวไปอ้างว่าเป็นสิ่งที่เขารู้แล้วว่ามันคือข้อเท็จจริง

กรณีที่ยกมานี้ อาจจะเทียบเคียงกับกรณีของพันเอกณรงค์ เพราะผมไม่รู้ ว่าอาจารย์เทพมนตรีไปสัมภาษณ์พลเอกณรงค์ และเอาข้อมูลความทรงจำส่วนตัวของคนๆ เดียวมาอธิบายว่านี่คือประวัติศาสตร์ 14 ตุลาอีกด้านหนึ่งหรือเปล่า ซึ่งถ้าหากว่าเป็นอย่างนั้นจริงอย่างที่บอกเรายังไม่ได้อ่าน ผมคิดว่าคนตัดสินใจไม่ต้องตกใจว่าทำไมอาจารย์เทพมนตรีไปทำอะไรอย่างนั้นนะครับ ไม่ต้องตกใจ ยกเว้นว่าไปสัมภาษณ์คนอื่นด้วยแล้วก็เอาข้อมูลมาวิเคราะห์มาหักล้างมาอะไรกัน อันนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ผมพูดถึงเรื่องความทรงจำการจำมามากเพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า การบรรจุเนื้อหา 14 ตุลา ลงไปในแบบเรียนหรือตำราเรียนนั้น ถ้าจะมีชั้นมันอาจจะช่วยในเรื่องการจดจำได้ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางประวัติศาสตร์ แต่เพียงเท่านี้ยังไม่เพียงพอกับการที่จะส่งเสริมให้คนในสังคม โดยเฉพาะเยาวชนคนหนุ่มสาวรุ่นปัจจุบันได้เกิดการเรียนรู้ トラบไต่ที่การเรียนการสอนในโรงเรียนยังมีลักษณะที่เน้นการท่องจำสูง โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ 14 ตุลา ก็จะเป็น 16 ตุลา วันยังค่ำ ไม่มีวันเปลี่ยน ผมไปออกค่ายเยาวชนกับเด็กนักเรียนระดับมัธยมปลาย 80 กว่าคน ไป 3-4 ครั้ง ก็ไม่มีใครที่เข้าใจชัดเจนว่า 14 ตุลา 6 ตุลา มันต่างกันอย่างไร และแน่นอนมีอย่างน้อยที่พูดถึงเหตุการณ์ 16 ตุลา อันนี้ไม่ต้องพูดถึงนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยที่เคยออกจดหมายเชิญถึงผมเมื่อปีที่แล้ว ให้ไปอภิปรายที่ธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต หัวข้อเขาระบุชื่อเรื่อง “16 ตุลา” นะครับ เพราะว่าการจำอย่างเดียว มันทำให้คนสับสน มันทำให้คนงง ทั้งสภาวะแวดล้อมทางสังคม ทั้งสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน ถ้ามันไม่ส่งเสริมไม่เอื้ออำนวย แล้วเราไปผลักดันแค่ให้มันบรรจุอยู่ในตำราเรียนอย่างเดียว ผมว่าแค่ผลผลิตแบบตลก ๆ แบบที่อาจารย์เสกสรรค็เจอ ก็จะต้องเจอกันอีกหลายรุ่น โอเค เราผลักดันให้เกิดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในตำราเรียนและแบบเรียน ดีกว่าที่จะไม่ทำ ก็หวังแต่ว่าตำราเรียนที่จะเจอจะไม่จบและมีชะตากรรมแบบเดียวกับ อนุทิน 14 ตุลา ของคุณเนาวรัตน์

มาถึงวันนี้ผมค่อนข้างจะซีเรียสน้อยลงกับเรื่องตำราเรียน เมื่อเทียบกับ 20 ปีก่อนที่ยังเป็นคนทำกิจกรรมนักศึกษา ด้วยเหตุที่เล่ามาทั้งหมด เพราะว่าเริ่มไม่เห็นแล้วว่าเรื่องตำราเรียนจะมีความสำคัญมากถึงขนาดที่เคยคิดสมัยเมื่อเป็นนักกิจกรรมในมหาวิทยาลัย ผมคิดว่าการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในระบบโรงเรียนปัจจุบัน น่าจะดีขึ้นกว่าสมัยผมเป็นนักเรียน แต่ว่าจากตัวอย่างที่ได้ลองยกมา มันสะท้อนอย่างหนึ่งว่าเรื่องราวทางการเมืองที่สำคัญในรอบ 30 ปี ไม่ว่าจะ 14 ตุลา 6 ตุลา หรือพฤษภา มันยังเป็นความทรงจำที่สับสนลงเลือนมาก ๆ วันพรุ่งนี้ผมจะไปจัด walking tour ให้กับเด็กนักเรียนระดับมัธยมปลายร้อยกว่าคน หวังว่าผ่นฟ้าคงจะไม่ตกนะครับ ผมมีใบสมัครให้น้องๆ นักเรียนเขารอก แล้วก็ให้ส่งมาก่อน เพื่อที่เราจะได้รู้ฐานความคิดของนักเรียนที่มีต่อเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นี้เป็น อย่างไร

ผมขอขบถตัวอย่างขึ้นมาในวงนักจดหมายเหตุนะครับ มีตัวอย่างที่อ่านให้ ฟังสนุกๆ เช่น ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ 14 ตุลา ของนักเรียนก็คือ

- นักศึกษาต่อต้านคอมมิวนิสต์ เรียกร้องประชาธิปไตย ไปคิดกันเอาเอง นะครับ ผมไม่มีข้อสรุปอะไรให้

- เหตุการณ์ 14 ตุลา คือมีการรวมกันของนักศึกษา ประชาชนและนักเรียน เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยจากจอมพลถนอมและจอมพลสฤษดิ์

- เหตุการณ์ 14 ตุลา คือสงครามประชาชน อันนี้แสดงว่าคิดไม่ออก จริงๆ เอาชื่อหนังสือมาใส่เลย คิดไม่ออกใส่ชื่อหนังสือปลอดภัย

- เหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 ในความเข้าใจของเขาก็คือ กลุ่มบุคคลประกอบด้วยนิสิตนักศึกษาบางกลุ่ม กระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ มีเจตจำนง ทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการคอมมิวนิสต์ร่วมมือกับผู้ก่อการร้ายชาวเวียดนาม และยังต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ เมื่อเจ้าหน้าที่จับกุมทำให้เหตุการณ์เกิดความระส่ำระสาย

- 14 ตุลา คือ เกิดการรัฐประหารระหว่างนักเรียนกับกลุ่มผู้ปกครอง ส่วน เหตุการณ์ 6 ตุลา นั่นคือได้รับรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์ แต่ประกาศใช้วันที่ 10 ตุลา มันคืออะไร?

- 14 ตุลา คือสงครามประชาชนเหมือนกัน เป็นวันที่เกิดการปะทะกัน ระหว่างนักเรียนที่ประท้วงกับทหารตำรวจของฝ่ายรัฐบาล แล้วนักศึกษาส่วนหนึ่งหลบหนีเข้าป่า สืบสนแล้วนะครับ

- พอพูดถึง 6 ตุลา คืออะไร เป็นวันที่จอมพลถนอมเดินทางกลับเข้า ประเทศ ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มนักธุรกิจไม่พอใจ ...

นี่คืออะไร อันนี้เป็นเพียงบางส่วน ส่วนใหญ่ก็ตอบใช้ได้ว่าลูกศิษย์ของ อาจารย์เสกสรรค์เยอะ

สุดท้ายผมอยากจะชี้ว่า ถ้าหากเราตระหนักว่าความไม่เข้าใจประวัติศาสตร์ ความไม่รู้จักรากเหง้าของตนเองของผู้คนในสังคม เป็นปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการผลักดันเนื้อหา เกี่ยวข้องกับการเมือง เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ภาคประชาชน ไปอยู่ในแบบเรียนตำราเรียน บางทีอาจจะสำคัญไม่มากเท่าไร ก็ได้นะ แล้วผมยังเกรงว่าถ้ามันอยู่ในแบบเรียนจริงๆ แล้วแบบเป็นทางการ

ประวัติศาสตร์ที่น่าจะมีชีวิตชีวาอย่าง 14 ตุลา หรือประวัติศาสตร์ที่ปวดร้าวแต่
เต็มไปด้วยแรงบันดาลใจ เต็มไปด้วยจิตใจอันงดงาม ถึงความไฝ่ฝันถึงสังคมใน
อุดมคติที่ดั่งงาม อย่างกรณี 6 ตุลา หรือความวิระ อาจหาญของประชาชน
อย่างเหตุการณ์พฤษภา มันจะพลอยแห่งแล้งตายซากไปอยู่ในตำราแล้ว ก็ให้
เด็กจดจำผิดๆ ต่อไป เนื่องจากเขาต้องท่องบ่นท่องจำกันตลอด อย่างที่เป็นมา
ตามสภาพแวดล้อมทางสังคมตามสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน

ประเด็นสำคัญที่สำคัญมากยิ่งกว่าตำราเรียนในความเห็นของผม คือการ
ผลักดันเอาเรื่องของความจำความทรงจำให้เกิดขบวนการเรียนรู้ด้วย ซึ่งสิ่งนี้
ไม่จำเป็นที่ต้องมีตำราเรียนอย่างเดียวก็ได้ ผมคิดว่าภาคประชาสังคมของเรา
สามารถจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สนุกและมีสีสันได้มากมาย ที่
จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้ประวัติศาสตร์และความทรงจำต่ออดีต กลายเป็นสิ่งที่มีชีวิต
มีความตึกตัก เกิดความน่าค้นหาที่น่าติดตามได้ อย่าง Walking tour ที่อาจารย์
ชาญวิทย์จัดเมื่อ 2 ปีที่แล้ว ก็เป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้ผมอยากจะทำวันพรุ่งนี้
การเผยแพร่วีซีดีไปยัง 5,000 โรงเรียน อาจารย์ชาญวิทย์ ใช้คำน่ารักมากเลย
คือ “การสร้างรากแก้วให้กับสังคมไทย” เหล่านี้เป็นความสำคัญมาก สำหรับผม
คิดว่ามากยิ่งขึ้นกว่าการมีเนื้อหาอยู่ในแบบเรียนตำราเรียนด้วยซ้ำนะครับ

รอบแรกแค่นี้ครับ ถ้าจะมีซักถามต่อไปก็ต้องรอหลัง ขอบคุณมากครับ

ผู้ดำเนินรายการ : ขอบคุณครับ ผมคิดว่าคุณวัฒน์ชัยแตะแล้วก็ลงไปวิจารณ์ แล้ว
ก็อภิปรายถึงปัญหาที่เป็นใจกลางของตัววิชาประวัติศาสตร์มากที่สุดทีเดียว ในส่วน
ที่เป็นวิชาประวัติศาสตร์จริงๆ ผมคิดว่าเหตุการณ์ที่เรียกว่า 14 ตุลา 16 มาจน
ถึง 6 ตุลา 19 กำลังจะเป็นกรณีศึกษาที่ทำทนายการเรียนการสอนและการทำให้
ประวัติศาสตร์เป็นวิชาและก็เป็นกรปฏิบัติจริงๆ ทางสังคมมากเลย ตัวอย่าง
ที่คุณวัฒน์ชัยยกมา ผมคิดว่ามันลงไปถึงความหมายที่เถียงกันมาตลอด 200 ปี
ตั้งแต่เริ่มมีวิชาประวัติศาสตร์เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา ก็คือว่าจริงๆแล้ว
ประวัติศาสตร์คืออะไร? มันกลับไปตรงนั้นทันทีเลย คือโดยทั่วไปเราเข้าใจ
ประวัติศาสตร์ว่าเป็นเรื่องอดีตที่เราว่ามันเกิดมาแล้ว นัยยะของมันคืออดีตที่
เป็นจริงใช่ไหม แล้วที่เราต้องการคือทุกคนพยายามต้องการทำให้อดีตในประวัติ-

ศาสตร์นั้นเป็นความจริง เป็นความจริงที่ทุกคนต้องยอมรับด้วย ต้องเข้าใจด้วย
ผมคิดว่าที่คุณวิวัฒน์ชัยยกตัวอย่างมา ทุกคนก็มองเห็นจากเหตุการณ์ที่
เราประสบทุกวันนี้ว่า แค่เรื่อง 30 ปีที่ผ่านมาเรายังยุติไม่ได้ว่าอะไรคือความจริง
แล้วก็ความจริงที่ทุกคนยอมรับด้วย แสดงว่านิยามพื้นฐานว่า ประวัติศาสตร์
คืออะไร? กำลังออกมาแล้วว่า ถ้าอย่างนั้นมันไม่ใช่ความจริงทั้งหมดใช่ไหม
“อดีต” ถ้าไม่ใช่ความจริงแล้วเราเรียนทำไม มันเป็นเรื่องหลอกหรือ ผมคิดว่า
มันต้องเถียงกันอีกระดับหนึ่งแล้ว ไปถึงขั้นปรัชญา เพราะฉะนั้นถ้าใครมีเวลาว่าง
แวะไปเรียนปรัชญาประวัติศาสตร์กับผมก็ได้ครับ ผมต้องสอนอยู่ทุกปี

เพื่อไม่ให้เสียเวลา ผมจะผ่านคำถามยากๆ พวกนี้ไปยังผู้อภิปรายท่าน
ต่อไป คุณเตือนใจ ซึ่งทำงานอยู่กับชาวบ้านที่เชียงใหม่มาเยอะ แล้วตอนหลังก็
เคลื่อนไหวเข้ามาที่รัฐสภา เพราะฉะนั้นผมคิดว่าประสบการณ์ที่น่าสนใจในหลายมิติ
อันนี้ อยากจะถามว่าถ้าหากว่าพูดถึงเรื่อง 14 ตุลา แล้วก็เรื่องของหลักฐานข้อมูล
ว่าถ้าเราจะเอา 14 ตุลาใส่เข้าไปในหลักสูตรให้โรงเรียนต่างๆ เอาไปใช้ คิดว่า
มันจะได้ผลไหม แล้วมันจะมีปฏิกริยาอย่างไรบ้าง ผมอยากจะโยนลูกให้คุณ
เตือนใจมาช่วยอภิปรายต่อไป ขอเชิญครับ

เตือนใจ : กราบเรียนท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก และท่านอาจารย์ชาญวิทย์
เกษตรศิริ นะคะ แล้วก็กัลยาณมิตรทุกท่าน ตอนแรกที่ท่านอาจารย์ชาญวิทย์
เชิญดิฉันมาสัมภาษณ์ ดิฉันบอกว่าจะไม่เคยไปพหอดจดหมายเหตุเลย เพราะว่าตอนที่
เรียนมัธยม วิชาที่ไม่ชอบมากที่สุดคือวิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ แล้วก็
สอบตกด้วยค่ะ ก็เลยเป็นคนที่ไม่มีความรู้ประวัติศาสตร์อยู่ในหัวใจ ก็ถามอาจารย์ว่าจะ
ให้มาพูดเรื่องอะไร เพราะถ้าให้พูดเรื่องตำราหรือการเรียนรู้อะไรจากเหตุการณ์ 14
ตุลา พูดได้ว่าสังคมยุคนี้ก็จะเรียนรู้จากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ แล้วทำให้เกิด
ปัจจุบันและอนาคตที่ดีที่สุดได้อย่างไร อาจารย์ชาญวิทย์ก็บอกว่าก็มาเถอะ

ขอเล่าย้อนไปก่อนที่จะตอบคำถามของท่านอาจารย์ธเนศว่า ดิฉันมอง
เหตุการณ์ 14 ตุลา อย่างไร เพราะว่าช่วงนั้นดิฉันเรียนอยู่ปี พศ.2513-2517
ซึ่งเป็นยุคที่ประชาธิปไตยโดยชนวนการของนิสิตนักศึกษาแบ่งบานมาก แล้ว
กิจกรรมต่างๆ ในมหาวิทยาลัยและในสังคมก็ล้วนเอื้ออำนวยให้นิสิตนักศึกษา

ที่มีโอกาสสูงกว่าคนอื่น เรียกว่าเป็นปัญญาชน เรามีชมรมรัฐศึกษาในจุฬาฯ มีชมรมค่ายอาสาสมัคร ชมรมวรรณศิลป์ ชมรมอะไรต่างๆ มากมาย แล้วก็รวมทั้งชมรมค่ายอาสาพัฒนาชนบท ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้นิสิตนักศึกษาในยุคนั้นมีจิตสำนึกสาธารณะที่จะคิดว่าเป้าหมายของชีวิตการได้มาเรียนในมหาวิทยาลัยจะต้องออกไปรับใช้สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสนใจของดิฉันคือชนบท และเป็นชนบทที่ห่างไกลที่สุดคือคนชายขอบบนภูเขา ซึ่งดิฉันสนใจว่าเมื่อดิฉันได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ 14 ตุลา ช่วงนั้นก็ทำกิจกรรมทั้งค่ายชาวเขา ค่ายชนบท แล้วก็ชมรมรัฐศึกษา ก็ได้มาเดินที่อนุสาวรีย์ฯ ด้วย แต่พอคืนวันที่ 13 ก็นั่งรถไฟไปค่ายบนดอย ดิฉันได้มีประสบการณ์ว่า เสียงที่เบาที่สุดและได้ยินน้อยที่สุด คือเสียงของคนชนบท โดยเฉพาะคนชายขอบซึ่งแม้แต่ภาษาไทยเขาก็พูดไม่ได้ และไม่มีตัวหนังสือเขียน ภาษาของเขาถ่ายทอดด้วยความทรงจำ วิถีชีวิต และประเพณีต่างๆ

คำถามของอาจารย์ธเนศที่ว่า จะบันทึกเหตุการณ์ 14 ตุลาและประวัติศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวกับกระบวนการประชาธิปไตยในตำราเรียน จะเหมาะหรือไม่ ดิฉันก็ตอบได้ว่าควรจะตำราเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าแล้วก็ต้องทำความเข้าใจกันก็คือ นโยบายของรัฐบาลที่จะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมที่จะทำให้เสียงของประชาชนที่มีโอกาสน้อยได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการบริหารประเทศ แล้วสื่อมวลชนต่างๆ จะต้องสร้างค่านิยมที่จะทำให้ประชาชนมีจิตสำนึกที่จะรักชาติรักประชาธิปไตย และรักษาประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติไว้ด้วยกัน ดังนั้นดิฉันจึงเห็นว่าบทเรียน 14 ตุลานั้น คงไม่ใช่แค่เรื่องเหตุการณ์ 14 ตุลา แต่หมายถึงกระบวนการทั้งหมดในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย

เมื่อครั้งที่ดิฉันไปทำงานในหมู่บ้าน คือเรียนหนังสือ 4 ปีไปค่ายทุกครั้งที่มีวันหยุด 3 วัน 4 วันและปิดเทอม จะไม่ได้อยู่ในกทม. และได้ไปเห็นว่าแค่กำนันผู้ใหญ่บ้านที่จะเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะเห็นเขายิ่งใหญ่มาก คือฝ่ายอำนาจเมื่อเข้าไปในหมู่บ้านชาวบ้านต้องขำหมูหรือขำวัวเลี้ยงจึงจะสมศักดิ์ศรีของข้าราชการและกำนันผู้ใหญ่บ้านเหล่านั้น ดิฉันจึงเกิดจิตสำนึกตลอดมาว่าเมื่อเรียนจบและระหว่างการเรียนรู้ต้องมีเป้าหมายที่สำคัญคือ ทำให้พลังของ

ประชาชนเป็นพลังของแผ่นดินจริงๆ จะทำให้เสียงของประชาชนซึ่งเป็นเสียงที่เล็กและแผ่วเบา มาก เข้ามาเป็นเสียงที่มีพลังในระบบรัฐสภาและในรัฐบาล

อันนี้คือสิ่งที่คาดหวัง จึงได้ออกไปทำงานพัฒนาชนบทและพัฒนาชาวเขาตลอดมา เพื่อที่จะได้เห็นว่าการซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศจะต้องเข้าถึงทรัพยากร อำนาจบริการของรัฐ และโอกาสที่เท่าเทียมกันในสังคมให้ได้ แต่ว่าเมื่อทำงานไปแล้ว 25 ปี ได้เข้ามาอยู่ในเครือข่ายภาคประชาชน ทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน ที่เรียกว่าองค์กรสาธารณประโยชน์ต่างๆ หรือเครือข่ายของผู้ที่ทำงานสิทธิมนุษยชนในระดับประเทศและในระดับสากล ก็ยังเห็นว่าโครงสร้างอำนาจยังไม่กระจายไปถึงประชาชน ดังนั้นดิฉันจึงเข้ามาสู่บทบาทที่สอง คือเข้ามาสู่รัฐสภา ซึ่งประชาธิปไตยจากรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี 40 ระบุให้มีวุฒิสภาเป็นสภาที่นำมาซึ่งความเที่ยงธรรม การตรวจสอบถ่วงดุลในสังคม คือวุฒิสภาจะทำหน้าที่กั้นกรองกฎหมาย และตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ แต่งตั้งตำแหน่งสำคัญในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และก็ถอดถอนบุคคลระดับสูงที่กระทำการทุจริต หรือว่าไม่เป็นไปตามบทบาทที่ถูกต้อง ดิฉันจึงเห็นว่าการเข้ามาสู่วุฒิสภาน่าจะเป็นแนวทางช่วยพี่น้องประชาชน ให้พลังของประชาชนได้เข้ามาสู่การมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น แต่เมื่อเข้ามาถึงแล้วก็ได้เห็นว่ายังมีจุดอ่อนอยู่มากในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น เรื่องของการกั้นกรองกฎหมาย กฎหมายจะเป็นอย่างไรรองนายกรัฐมนตรีฯ จาตุรนต์พูดถึง คือรัฐบาลหรือสมาชิกสภาผู้แทนหรือพรรคการเมืองจะเป็นผู้เสนอกฎหมาย แล้วก็ให้สว. หรือวุฒิสภาเป็นผู้กั้นกรอง แต่ช่วงเวลาที่เราจะรับฟังความคิดเห็นขอประชาชนนั้นสั้นมาก เวลาแปดัญญัติหรือการขอปรับปรุงแก้ไขมีเวลาแค่ 7 วันหรือ 14 วัน ซึ่งเป็นไปไม่ได้เลยที่จะนำไปรับฟังความเห็นของพี่น้องประชาชน ในการที่จะออกกฎหมายแต่ละฉบับออกมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารแผ่นดิน และกฎหมายนี้จะมีผลต่อประชาชนทุกคน ในแต่ละสมัยประชุมวุฒิสภาจะต้องกั้นกรองกฎหมายประมาณ 20 - 30 ฉบับ ซึ่งกฎหมายบางอย่างสว. และเชื่อว่า สส. ด้วยก็อาจจะไม่เข้าใจ เช่น กฎหมายว่าด้วยการซื้อขายหลักทรัพย์ล่วงหน้าอะไรต่างๆ ซึ่งดิฉันไม่มีความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐกิจเลย แต่กฎหมายเหล่านี้ก็จะต้องออกมา เรามีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มเล็กๆ แต่มีอำนาจมาก

และมีผลประโยชน์มากมายฉบับ แต่กฎหมายที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยตรงมีเข้าน้อย

เช่นในสมัยการประชุมที่แล้ว มีพรบ.คุ้มครองเด็ก พรบ.สวัสดิการสังคม และก็มีพรบ.ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนระดับรากหญ้าทั่วประเทศ กฎหมายดีๆ เหล่านี้ยังผ่านเข้ามาสู่สภาน้อย ดิฉันตระหนักอยู่ตลอดว่าทำอย่างไร เราจึงจะแก้ไขในรัฐธรรมนูญที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมสืบทอดเจตนารมณ์ของกระบวนการ 14 ตุลา ซึ่งเป็นกระบวนการที่นิสิตนักศึกษาในยุคนั้น สามารถที่จะเป็นผู้นำของสังคม ผู้นำทางความคิดและความรับผิดชอบ ตระหนัก ต่อปัญหาของสังคมและมีส่วนร่วมในการแก้ไข เราจะนำอุดมการณ์ 14 ตุลานี้ มาสืบทอดให้คนรุ่นนี้ได้อย่างไร

ภาพที่ปรากฏในขณะนี้คือ นักเรียนนักศึกษาและเยาวชนถูกมองในเชิงลบหมด เช่นจะมีข่าวในเชิงลบเป็นส่วนใหญ่นักเรียนนักศึกษาฟุ้งเฟ้อ หรือว่า ติดยาเสพติดหรือมีว่ามั่วสุมทางเพศอะไรต่างๆ ลูกดิฉันเองตอนนี้เรียนจบแล้ว จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่โชคดีที่มีครูบาอาจารย์ดี เช่นกลุ่มมหาวิทยาลัย เทียงคิน ที่ท่านอาจารย์ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ หรืออาจารย์หลายท่านทางมช.ได้ ปลุกฝังให้นักศึกษาส่วนหนึ่งของมช.ได้มีสำนึกต่อสังคม ลูกสาวจึงมาทำงานใน ด่านอนุรักษ์ธรรมชาติ คือเครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเขา บอกว่ายุคของเขาโชคดียังไม่ถูกสังคมมองว่าเยาวชนเป็นตัวถ่วงสังคม เป็นผู้ ที่สร้างปัญหามากมาย ตอนนั้นลูกชายอยู่ม.5 เขาก็เห็นว่าข่าวของเยาวชนใน เชิงลบออกมามาก แต่ข่าวในเชิงดีๆ จะออกมาน้อย ดังนั้นคนยุค 14 ตุลาจะ ต้องถามตัวเองว่า เราได้หล่อหลอมอะไรให้กับเด็กและเยาวชนของเรา เพราะเราก็คือพ่อแม่และก็เป็นครูบาอาจารย์ เข้ามาเป็นฝ่ายการเมืองก็หลายท่าน แต่เรา ได้ทำอะไร เราหล่อหลอมค่านิยมและจิตสำนึกอะไรให้กับเด็กและเยาวชนของเรา

การพัฒนาตนตามหลักพุทธศาสนาซึ่งถือว่ามนุษย์จะต้องพัฒนาตนเอง แล้วจึงจะนำมาสู่การพัฒนาครอบครัวและสังคม แต่คำว่า "ธรรมคืออำนาจ" "อำนาจคือธรรม" เราแทบจะนำมาใช้น้อยมาก และการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ เศรษฐกิจและการแข่งขันเราเข้ามาสู่ยุคทุนนิยมเสรีสู่ยุคโลกาภิวัตน์และการค้าเสรี ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนถูกมอมเมาว่าจุดมุ่งหมายชีวิตของเขาคือการมีอำนาจ

การมีเงินเดือนเยอะ การมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดี การได้เสพสุขในการบริโภคให้ได้มากที่สุด เช่นนี้แล้วเราจะหล่อหลอมให้เยาวชนสืบทอดอุดมการณ์ 14 ตุลาได้อย่างไร ประชาธิปไตยของเราอาจจะยังไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะเรากำลังอยู่ในยุคทุนนิยม ที่ทุนและอำนาจกำลังรวมตัวกัน ดังนั้นดิฉันจึงมองเห็นว่า 14 ตุลา และ 6 ตุลา หรือพฤษภาทมิฬนั้น จะต้องถูกหล่อหลอมให้เป็นอุดมการณ์ของชาติ อย่างที่คุณวัฒน์ชัยได้พูดว่าต้องเป็นความทรงจำ และเป็นการเรียนรู้ของสังคมที่จะร่วมขับเคลื่อนให้สู่การนำมาซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ทำนองนายกรัฐมนตรีจาคูร์นัตพูดว่าจะใช้เรื่องของการมีส่วนร่วมให้เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทางของประเทศชาติได้อย่างไร

ดิฉันอยากเห็นว่าด้วยกระบวนการ 14 ตุลาที่สืบทอดมาแล้วถึง 30 ปี จะทำให้ไม่มีโครงการใหญ่ๆ ที่เป็นอภิมหาโครงการระดับหลายหมื่นหรือ เป็นแสนล้าน กำหนดลงมาจากเบื้องบนโดยไม่ได้มีการศึกษาวิจัยหรือ ว่าเป็นประชาชนได้มีส่วนร่วมและการทำประชาคมติประชาพิจารณ์ ซึ่งน่าจะเป็นการสืบทอดอุดมการณ์ประชาธิปไตย 14 ตุลา อย่างแท้จริง ที่จะทำให้เสียงของประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองสิทธิ และได้รับการคุ้มครองเสรีภาพ

อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องของการมีส่วนร่วมของผู้หญิง เพราะไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ 14 ตุลา หรือ 6 ตุลา ผู้หญิงก็มีส่วนร่วมเป็นอันมาก แต่ขณะนี้ถ้าดูสัดส่วนผู้หญิงที่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติจะพบว่าในวุฒิสภามีสว.หญิง 10 % คือ 20 คนจาก 200 คน สภาผู้แทนราษฎร 500 คน มีสส.หญิง 45 คน ก็คือ 9% แต่ในระดับอบต.หรือเทศบาลมีผู้หญิงอยู่ประมาณ 6.5% ดังนั้น การสืบทอดอุดมการณ์ประชาธิปไตย ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้หญิง จึงจะทำให้พลังของสังคมมีความสมดุล ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณ ก็จะต้องคำนึงถึงการเป็นประโยชน์ต่อผู้หญิงในสัดส่วนที่เท่ากับผู้ชายหรือไม่ด้วย ซึ่งในระดับสากลขณะนี้ก็มีกระแสหลักในเรื่องของความเสมอภาคของหญิงชาย ดิฉันจึงให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้หญิง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทซึ่งอยู่ห่างไกลจากข้อมูลข่าวสารที่สุด แล้วเห็นว่าตนเองนั้นมีพลังน้อยที่สุด ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ต้องให้ประชาชนทุกระดับเข้าถึงข้อมูลข่าวสารมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอนาคตของประเทศอย่างเท่าเทียมกัน ขอพบพระคุณค่ะ

ผู้ดำเนินรายการ : ขอบคุณมากครับ ผมคิดว่าคุณเตือนใจพูดชัดเจนทำให้เห็นกระบวนการทั้งหมดเลย สิ่งที่ผมนึกได้จากที่ฟังคุณเตือนใจพูดในแง่ของประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่แค่ข้อมูลอย่างเดียว อย่างที่เราพูดกันแล้ว ตัวอย่างว่าใครเอาข้อมูลอันไหนออกมามาก อาจจะเป็นฝ่ายถูก มันไม่จริงเสมอไป หรือใครที่อยู่ใกล้ข้อมูลก็ไม่แน่ว่าอาจจะเป็นหลักฐานชั้นต้นก็ได้เนะครับ สิ่งที่คุณเตือนใจพูดคือตัวอย่างของสิ่งที่เรียกว่า "จิตสำนึกในทางประวัติศาสตร์" มีนักปรัชญาประวัติศาสตร์บางคนเสนอว่า เราไม่อาจจะหาหลักฐานที่ถูกต้องที่สุดได้ในอดีตจนครบทั้งหมด มันไม่มีทาง ประวัติศาสตร์แต่ละเรื่องนั้นที่เราได้หลักฐานจริงๆ ได้สักหนึ่งหรือสิบเปอร์เซ็นต์ก็บุญแล้ว แล้วสิบเปอร์เซ็นต์นั้นก็ไม่ว่าว่าคุณถ่วงนกรองข้อเท็จจริงออกไปสักเท่าไร

เพราะฉะนั้นเขาบอกว่า "ความจริง" จริงๆ ในอดีตที่เป็นประวัติศาสตร์ มันอาจจะหาไม่ได้ แต่ว่าแล้วเรารู้ได้อย่างไรว่ามีประวัติศาสตร์ และมีอะไรที่เป็นจริงละ เขาบอกว่า "จิตสำนึก" ครับ จิตสำนึกมันจะถ่ายทอด มันจะผ่านแล้วจะสร้างให้เกิดความเป็นจริงในสังคมให้ออกมา ผมคิดว่าสิ่งที่คุณเตือนใจพูดนี้ มันคือสิ่งที่ประวัติศาสตร์พยายามจะบอกว่า ถ้าหากว่าเราหาไม่ได้หลักฐานหรือตัวเอกสารของมันหรือการกระทำที่เป็นตัวจริง ถ้าหากว่าสำนึกอันนั้นมันยังอยู่ในสังคม แสดงว่ามันต้องเกิดอะไรขึ้นกับเหตุการณ์อันนั้น ผมคิดว่าคุณเตือนใจเป็นผลผลิตของ 14 ตุลา หรือขบวนการตุลาคมนะครับ เพื่อประชาชนก็ได้

แล้วในอีกด้านหนึ่ง ผมคิดว่าการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทางความสำนึกทางการปฏิบัติต่างๆ นั้น มันก็มีผลต่อการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ผมคิดว่าคุณภูมิธรรมจะเป็นตัวอย่างที่จะนำเสนอให้เราเห็นถึงการเปลี่ยนแปลง ในแง่ของโครงสร้างทางการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ 14 ตุลาอย่างไร ในวาระนี้จะขอเชิญคุณภูมิธรรมอภิปรายในหัวข้อที่เราตกลงกันมาขอเชิญครับ

ภูมิธรรม : ขอโทษครับเสียงไม่ค่อยดี กราบเรียนอาจารย์สนั่น อาจารย์ชาญวิทย์ และผู้เข้าร่วมฟังที่เคารพทุกท่าน ก็รู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่มีโอกาสได้ขึ้นมาพูดบนเวทีในหมู่เพื่อนมิตร ที่อย่างน้อยหลายคนก็คงมีประสบการณ์ร่วมกัน ผมมาวันนี้มีเครื่องหลังติดมาข้างหลังอยู่ด้วยนะครับ ในฐานะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐบาล แต่ว่าก็เป็นหัวข้อที่น่าสนใจที่เป็นเรื่องราวที่เราควรจะต้องพูดคุย แล้วก็หยิบยกมาพิจารณาประเด็นกัน

ผมฟังที่วัฒน์ชัยพูด มันสะท้อนอะไรอย่างหนึ่งสำหรับสังคมไทยอย่างน้อยมันบอกเราว่าประวัติศาสตร์แห่งความทรงจำเรื่อง 14 ตุลา ที่ผ่านมา 30 ปีมันเริ่มขาดวันไปแล้วเพราะว่ายังไม่ต้องไปพิจารณาให้ลึกซึ่งถึงว่าปัจจัยที่เกิดขึ้นของ 14 ตุลาเป็นอะไร คุณค่าของมันอยู่ที่ตรงไหน การเรียนรู้นั้นเพื่อจะมาเข้าใจปัจจุบันและสืบสานอนาคตต่อไปเป็นอย่างไร แค่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ระดับที่อาจารย์นิธิวิจารณ์ว่าเป็นเพียงอนุทินของเหตุการณ์ 14 ตุลา ก็ยังไม่สามารถต่อประวัติศาสตร์ได้อย่างต่อเนื่องเลย

อันนี้น่าสนใจและน่าเป็นคำถามใหญ่ให้กับสังคมไทย มีคนถามกลับว่าคน 14 ตุลา เดียวนี้เริ่มเข้าไปมีบทบาทอยู่ในฐานะของรัฐมากขึ้นกว่าเดิมมาก ท่านรองนายกรัฐมนตรีก็เป็นส่วนหนึ่ง ผมเป็นส่วนหนึ่ง และอีกหลายๆ คนก็เป็นส่วนหนึ่ง ทำไมจึงยังเป็นเรื่องที่ยากเหลือเกินในการที่จะกำหนดให้ 14 ตุลาเป็นบทเรียนเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกจารึกไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดชัชชานกันต่อไป

ผมชอบที่นักประวัติศาสตร์หลายคนพูดถึง 14 ตุลา ในบทความหลายๆ ชิ้นไม่ว่าอาจารย์นิธิ อาจารย์ธเนศหรือหลายๆ คนได้เขียน ยิ่งช่วงใกล้ๆ เดือนตุลาคมของทุกปีจะมีบทความเหล่านี้ออกมาเยอะ หลายคนบอกว่า 14 ตุลาเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกจองจำ เพราะว่าหลายคนไม่กล้าที่จะกล่าวถึง หลายคนหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึง หลายคนหาทางที่จะไม่อธิบายอะไรมาก ตัวอย่างของการที่พยายามจะบรรจूसິงต่างๆ เหล่านี้ในบทเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ผมว่าเป็นเครื่องสะท้อนที่ดี เพราะนั่นมันถึงออกมาได้ เหมือนที่อาจารย์นิธิว่าเป็นอนุทินที่ลำดับเหตุการณ์จริงๆ ผมก็ไม่รังเกียจจะรับถ้ามันทำได้ เพียงแค่สามารถเป็นอนุทินที่ลำดับเหตุการณ์ที่เห็นว่ามีอะไรเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป

ให้ถูกต้อง ตรงกับข้อเท็จจริงที่มันเกิด เพราะผมว่าแค่นั้นก็มีความหมายที่สะท้อนให้คนในสังคมได้เรียนรู้และเข้าใจว่า ในครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย ประชาชนเรือนแสนเรือนล้านได้เข้ามามีบทบาท มีผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมเศรษฐกิจการเมืองไทยอย่างไรบ้าง

แค่เป็นคำถาม ผมคิดว่าก็ประสบความสำเร็จแล้ว ผมเข้าใจว่าความพยายามที่อยากให้การบันทึกประวัติศาสตร์ 14 ตุลา มันมีสถานะที่เป็นทางการมากขึ้น เป็นตำราเรียนที่จะไว้เล่าขานให้กับนักเรียนนิสิตนักศึกษาเยาวชนของชาติ ให้มารับรู้ต่อเนื่องกันไป ก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง แต่สิ่งสำคัญก็เพื่อไม่ให้มันเงียบหายหรือไม่มีปรากฏในสังคมไทย ผมว่ามีคนพยายามทำเรื่องนี้มากนะครับ อาจารย์เนาวรัตน์ก็เคยทำ อาจารย์ชาญวิทย์ก็ทำ หลายคนได้ขีดเขียน หลายคนได้พูดถึง แต่ว่าการทำให้มันเป็นที่รับรู้ของคนทั้งสังคมในวงกว้างยังน้อยเกินไป เพราะฉะนั้นประสบการณ์ที่ออกมามันจึงเป็นเรื่องของคนที่รู้สึกตื่นเต้น และเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์หน้านี้ไม่กี่คน หลายคนบอกว่า วันรำลึกเหตุการณ์ 14 ตุลา หรือ 6 ตุลา ก็เป็นแค่วันเซ่งเม้งวันหนึ่งเท่านั้น เป็นวันที่มารำลึกเหตุการณ์ร่วมกัน แล้วก็อาจจะได้เจอเพื่อนพ้องที่มีความรู้สึกนึกคิดหรือผ่านประสบการณ์ชีวิตมาด้วยกัน ก็เท่านั้นเอง

การที่จะเอาสิ่งที่เกิดขึ้นไปเผยแพร่ผลักดันก็ทำกันไป อยากจะให้รัฐทำก็ทำไป แต่ว่าการที่จะหาหนทางอื่นที่ทำให้มันเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกตราแล้วรับรู้ร่วมกันมันไม่จำเป็นต้องไปพึ่งพาเรื่องของรัฐอย่างเดียว วันนี้ผมเห็นมีสื่อมวลชนอยู่ที่นั่นหลายคน สังคมไทยเป็นสังคมเปิด เป็นสังคมที่สื่อมวลชนมีบทบาทค่อนข้างมาก ถ้าเรื่องนี้อยู่ในสำนึกของคนในสังคมร่วมกันจริง แล้วถ้าคนที่เป็นฐานันดรรู้สึกและเห็นความสำคัญ เราสร้างสิ่งนี้ขึ้นมาด้วยกันได้ ไม่จำเป็นต้องรอรัฐบาลหรือรอใครเข้ามาทำ

ผมอยากเสนอประเด็นว่า ถ้าจะสร้างกันไม่ได้เพียงแค่มารำลึกกัน แล้วก็คิดกันแค่วันนั้นวันเดียวที่ถึงเวลาก็มารำลึกกัน ก็ทำได้ถ้าเห็นว่ามันสำคัญจริง เห็นว่ามันเป็นคุณค่าที่ควรจะนำมาผลักดันให้เกิดการเรียนรู้กันในสังคม หนทางอื่นก็ยังเป็นหนทางที่ช่วยเสริมสิ่งต่างๆ นี้ได้ ผมคิดว่าการทำมันให้เป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น เป็นประเด็นที่จะผลักดัน 14 ตุลาอยากจะทำให้เรียนรู้อะไร

อยากจะให้เข้าใจอะไร ไม่อย่างนั้นก็เป็นคำขวัญที่เสกสรรค์ ประเสริฐกุลบอก
อย่างที่วัฒนชัยมาบอกตะกี้ว่า “ร้องให้ก็ไม่ได้ อ้าอึ้งก็ไม่รู้จะรู้สึกยังไง” ก็เป็น
ความจริงของสังคม นั่นคือความรับรู้ของสังคม ซึ่งควรจะขมขื่นกันทั้งสังคม
ไม่ใช่แค่เสกสรรค์คนเดียว เพราะว่าสังคมเปิดกันมาตั้งนาน มีอะไรต่างๆ เกิด
ขึ้นตั้งมากมาย จะดูว่ารัฐเป็นยังไงก็ตาม ก็ต้องยอมรับว่าเมืองไทยนี้มี
เสรีภาพมากพอสมควร หลายคนอยากคิดอยากเสนออะไรมากมายตั้งเต็มที่
แต่เรื่องเหล่านี้ยังไม่ได้ถูกเผยแพร่มากเท่าที่มันสมควรจะเป็น

อีกอันหนึ่งที่ผมอยากจะพูดอาจจะไม่มีความจำเป็นต้องเล่าเรื่องเหตุการณ์
อะไรมาก เพราะผมคิดว่ามีคำราชที่พูดถึงเรื่องเหล่านี้แล้วไม่น้อย สิ่งที่ท่านรอง
นายกษาจตุรนต์พูดไว้ 2 ประเด็นใหญ่ที่เราเรียนรู้อะไรจาก 14 ตุลา แล้วผล
พวงที่มันเกิดขึ้นไปถึงอนาคตข้างหน้ามันเป็นอย่างไร ผมว่าอันนี้เป็นคำถาม
ต่อสังคมที่ควรจะต้องคิดแล้วหาข้อสรุปทำความเข้าใจกัน ถ้ามองอย่างผิวเผิน
มองหยาบๆ ดูจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผมว่าเหตุการณ์ 14 ตุลา มันได้ทำให้
เกิดเหตุการณ์สำคัญอันหนึ่งที่ผิดปกติไปจากสังคมไทยที่เคยเป็นกันมา มีคน
เรือนหมื่นเรือนแสน ตั้งแต่เด็กอนุบาลโรงเรียนประถมมัธยมนักเรียนนักศึกษา
มหาวิทยาลัยจนถึงประชาชน ผู้ใช้แรงงาน วิชาชีพต่างๆ เกือบทั่วทั้งประเทศ
ออกมาแสดงความรู้สึก ความนึกคิดและความต้องการของเขา อะไรทำให้สิ่ง
เหล่านี้เกิดขึ้นมาได้ และก็แพร่ขยายกันไปได้ทั่วประเทศ นี่คือนี่ที่ควรจะต้อง
ขึ้นมา และเรียนรู้ว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร หรือว่าถึงวันที่ 14 ตุลา เป็นวันที่มีมงคล
พอดีวันนั้นเวียนมาเจอในรอบปฏิทิน เหตุการณ์ 14 ตุลา ก็ได้เกิดขึ้น ไม่ใช่
ใช่ไหมครับ ผมคิดว่าเรารู้ว่ามันไม่ใช่ มันเกิดจากการสังสรรค์เรียนรู้ร่วมมือ
กันอย่างต่อเนื่อง ถ้าไม่มีเม็ดทรายเม็ดแรกที่ออกมาขับเค้นและแสดงความ
เห็นต่อสังคม มันไม่มีเม็ดทรายเม็ดที่ 2 เม็ดที่ 3 มันไม่มีเม็ดทรายนับแสนนับ
ล้านที่ออกมาถึงโถมให้กับระบบเผด็จการอำนาจที่มีอยู่ในสังคมไทย

ผมว่าสิ่งเหล่านี้มันต้องเรียนรู้ว่ามันเกิดขึ้นได้เพราะถ้าเข้าใจผมว่ามีกำลัง
ใจ และท่านกำลังดำเนินการต่อสู้กับสิ่งที่เรากำลังจะแสวงหาความชอบธรรม
ความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม เริ่มต้นเล็กๆ ก็ใหญ่ได้ มันเป็นกำลังใจให้เรา
เดินหน้ากันไปได้ นี่อันที่หนึ่ง อันที่สอง มีเฉพาะกำลังที่ผสมผสานกันอย่างนั้น

แล้วค่อยๆ สังสมมา แล้วค่อยเกิดขึ้น มันก็ไม่เกิดประวัติศาสตร์อีกหน้าหนึ่งที่
อาจารย์เทพมนตรีพยายามจะบอก ผมว่าน่าสนใจ นำไปดูไปเรียนรู้ แนนอน
ว่าประวัติศาสตร์ที่ใครเขียนมันก็มีด้านของตนเองเป็นด้านหลักมากกว่าสักหน่อย
แต่ว่าอย่างน้อยมันก็มีอีกแง่มุมหนึ่ง เพราะเหตุการณ์หนึ่งๆ มันจะเกิดขึ้น มัน
ไม่ได้มีองค์ประกอบเดียว มันไม่ใช่มีนักเรียนนักศึกษามาเดินกันอยู่อย่าง
เดียว แล้วมันก็เกิดขึ้น มันมีเรื่องของความไม่ชอบมาพากล การจัดการอำนาจที่
ไม่เหมาะสม หรือผู้ที่มีอำนาจที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาด แล้วก็ไม่สามารถที่จะสร้าง
ความชอบธรรมให้กับพี่น้องประชาชน สังสมสภาพความไม่พอใจของ
ประชาชนอย่างต่อเนื่องต่างหาก มันมาบรรจบกันพอดีกับการสังสมการต่อสู้
ของประชาชน พี่น้องที่ค่อยๆ คืบคลานเข้ามา แล้วมันก็มีอีกด้านหนึ่งที่คุณณรงค์
พยายามจะพูดว่ามันเป็นความขัดแย้งในหมู่ผู้มีอำนาจ ซึ่งมันก็คงจะมีอยู่จริง
ทำให้การจัดการอย่างนั้น วันนั้นมันถึงได้เกิดเหตุการณ์อย่าง 14 ตุลา

ผมอยากสรุปอย่างนี้ว่า การที่จะให้คุณค่าของ 14 ตุลา ว่ามันมีคุณูปการ
มันเป็นจุดเปลี่ยนของสังคมนะครับ ผมว่าสังคมไทยในวงวิชาการก็ยอมรับกัน
มากขึ้นแล้ว ในมหาวิทยาลัยเราก็มีความพยายามที่จะบรรจุมาเป็นข้อสอบ
แต่ว่าอาจจะต้องเพิ่มความพยายามให้มากขึ้น ในการทำให้คนทั้งหลายได้รับรู้
เรียนรู้ร่วมกันได้มากกว่านี้

ผมคิดอย่างนี้ครับว่า ความจริงอะไรที่เราได้เรียนรู้จากประวัติศาสตร์ 14
ตุลา ที่ควรจะถูกหยิบยกเอามาใช้สำหรับการที่จะขบถวิถึปัจจุบันและอนาคตให้
มากขึ้น ผมว่าการรับรู้ถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งของ 14 ตุลา
มีมุมมองหนึ่งซึ่งแตกต่างกันหลายคน เมื่อวานนี้อ่านคำสัมภาษณ์คุณธีรยุทธ
รู้สึกคุณธีรยุทธผิดหวังที่เพียงเริ่มต้น 14 ตุลา ก็ต้องถกเถียงเรื่องว่าจะจัดงาน
อะไร ก็ความรู้สึกมันหมดความขลังไปแล้ว แต่ผมไม่รู้สึกเหมือนคุณธีรยุทธนะ
ผมคิดว่าผมดีใจซะอีก ถ้าเริ่มต้นคุณได้เริ่มถกเถียงกันว่าจริงๆ มันเป็นอะไร
มันมีความหมายเกี่ยวพันไปกระทบกระเทือนกับ 2475 หรือไม่ บอกว่ามันเป็น
ประชาธิปไตยอย่างเดียว มันจะถูกต้องไหม หรือถ้าคุณจะต้องทำอะไรให้มัน
ชัดเจนขึ้น ผมว่าอันนั้นสังคมได้เริ่มตั้งคำถาม ผมว่ามันเป็นมิติที่ดีนะครับ ผม
ไม่สนใจเรื่องความขลังหรือไม่ขลัง แต่ผมสนใจว่ามันเชื่อเชิญให้คนได้ถกเถียง

มองเห็นความสำคัญของวันนั้นหรือไม่ว่าอย่างไร ตรงนี้ต่างหากที่ผมว่าน่าสนใจสำหรับผมเองที่เป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งของเหตุการณ์ 14 ตุลา ผมมองอย่างนี้ว่าผมคิดว่ามันมีเรื่องเรียนรู้หลายเรื่อง

เรื่องหนึ่งที่ผมได้รับจากมันก็คือ ถ้าหันกลับไปมอง 14 ตุลาได้สอนบทเรียนเรื่องของการใช้อำนาจ อย่างน้อยที่สุดมันบอกว่าการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมปกครองประชาชนได้ไม่นานหรอก ก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาเป็นการสังขมาการใช้อำนาจของผู้ปกครองประเทศอย่างเต็มที่และต่อเนื่องมาตลอด ผมคิดว่ามันสอนเราเรื่องของการใช้อำนาจ เราปฏิเสธอำนาจไม่ได้ มันมีอยู่แล้ว แล้วมันจะถูกหีบยกไปใช้ มันอยู่ที่ว่าเราจะเอาอำนาจนั้นไปใช้อย่างชอบธรรมและมีเหตุผลหรือไม่ต่างหาก เป้าหมายของการใช้อำนาจต้องเพื่อคนส่วนใหญ่ไม่ใช่เพื่อตนเอง เพราะฉะนั้นรัฐในรูปแบบที่มันจำลองบทบาทของตนเอง ในการที่จะเข้าไปใช้อำนาจในการจัดการต่างๆ ที่มาของอำนาจมันต้องชอบธรรม และต้องใช้เพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่อยู่บนฐานที่ชอบธรรมและมีเหตุผล เป็นการรวบหรือหีบเอาอำนาจมาอย่างไม่ถูกต้องและใช้ไปเพื่อกลุ่มตนเอง อำนาจนั้นไม่จริงไม่ว่าจะมีอำนาจสิ้นฟ้าเพียงใด 14 ตุลาสอนเรื่องนี้ว่ามันเป็นข้อยกเว้นได้เหมือนกัน อย่าไปคิดว่าการมีอำนาจอย่างเดียวแล้วมันจะอยู่ค่าฟ้า

อันที่สองเป็นเรื่องที่ผมคิดมานานตลอดประสบการณ์ผมที่เกี่ยวข้อง มีส่วนในการไปขบคิด ในการหักเหชีวิตของตนเองคือ บทเรียนเรื่องความแตกต่างทางความคิดและความรุนแรง เหตุการณ์ 14 ตุลา ที่มันเกิดขึ้น การหาข้อยุติในเรื่องความแตกต่างทางความคิด และการจัดการความแตกต่างทางความคิด เป็นประเด็นสำคัญที่เราจำเป็นต้องพิจารณา ต้องยอมรับว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเรา โดยเฉพาะระหว่างรัฐผู้มีอำนาจกับประชาชนผู้อยู่ใต้อำนาจ หลายครั้งมันสิ้นสุดและมีข้อยุติด้วยความรุนแรง อย่างน้อยที่สุด ในช่วงชีวิตผมมี 3 เหตุการณ์ ไม่ว่าจะเป็น 14 ตุลา 6 ตุลา หรือว่าพฤษภาคม 2535 มันเป็นเรื่องที่มันเป็นบาดแผลของสังคม มันมีผลอยู่เป็นคุณูปการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมมาก แต่มันก็เป็นเหตุการณ์ที่มีต้นทุนทางสังคมสูงมากเหมือนกัน

ในสมัยผมเป็นนักศึกษาที่เคลื่อนไหวอยู่ในมหาวิทยาลัย เราถูกทำให้เชื่อว่าความรุนแรงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผมถือว่าอันนี้สังคมไทยต้องหาคำตอบว่าความรุนแรงนั้นหลีกเลี่ยงได้หรือไม่ได้ หรือว่าจะหลีกเลี่ยงให้มากได้หรือไม่ได้ สมัยเราเป็นนักศึกษาเราคิดว่าความรุนแรงเป็นความจำเป็นที่เราไม่ให้เป็นฝ่ายกำหนด แล้วเราพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการความรุนแรงนั้น อันนี้เป็นเหตุที่ทำให้นักศึกษาจำนวนหลายพันหลายหมื่นคนที่ได้เดินทางเข้าป่าไปปฏิบัติกับเขา ไปจับอาวุธขึ้นมาสู้ โดยที่ไม่ได้เคยเรียนรู้ไม่ได้เคยมีวิถีชีวิตอะไรที่จะไปจับปืนแล้วดำรงชีวิตอยู่ในป่าเลย

ผมว่านี่เป็นเรื่องสำคัญที่สังคมต้องพิจารณา เพราะว่าผลพวงของการเกิดความรุนแรง แม้ว่าจะได้มาในสิ่งที่มีความหมายมาก แต่มันใช้ต้นทุนทางสังคมที่ค่อนข้างสูง แล้วถ้าเราหวังอยากจะได้สิ่งเหล่านี้ มีวิถีที่จะหลีกเลี่ยงเหตุที่จะเกิดได้หรือไม่ได้อย่างไร หรือจะผ่อนปรนความรุนแรงที่ทำให้ทรัพยากรของสังคมสูญเสียไปได้มากนักน้อยสักแค่ไหน

อีกประเด็นหนึ่งที่ผมก็ได้จากการที่ผมได้มีโอกาสผ่านในเหตุการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะ 14 ตุลา คือผมคิดว่าชีวิตคือการต่อสู้ จะได้มาก็ต้องต่อสู้ แต่การต่อสู้ไม่จำเป็นต้องสิ้นสุดลงด้วยความรุนแรงเสมอไป ด้วยความเห็นของผม ถ้าเข้าใจตรงนี้แล้วนำมาปรับใช้กับชีวิตของตนเอง ก็คือก็เริ่มต่อสู้กับตนเอง สู้กับสังคมรอบข้าง สู้กับกฎเกณฑ์หลายอย่างที่มีมันไม่ถูกต้อง ผมว่าตรงนี้สังคมควรจะเรียนรู้หรือทำให้เรามีส่วนในการสร้างสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้น

ในเรื่องของวิถีชีวิต เราเรียกร้องอยากได้เจตนารมณ์แบบประชาธิปไตย แต่ประชาธิปไตยในบ้านเรายังไม่ได้เข้าสู่วิถีชีวิตเท่าควรประชาธิปไตย มิได้มีความหมายแค่เป็นรูปแบบการเมืองการปกครอง แท้จริงคือประชาธิปไตยที่วิถีชีวิต เรียนรู้ที่จะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และเรียนรู้ในข้อโต้แย้งที่คนอื่นโต้แย้งกลับมา เรามักจะพอใจในสิ่งที่เรา และมักจะมองหาข้อโต้แย้งของคนอื่นที่คิดว่าเขาไม่รับฟังเรา ผมคิดว่าเรามีสิทธิแสดงข้อโต้แย้ง สิทธิที่แสดงความคิดเห็นแตกต่าง ต้องทำให้สังคมเคยชินกับการที่จะโต้แย้งทางความคิด เพื่อหาข้อยุติโดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่าง จากการมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

สรุปรวมเลยคือ 14 ตุลา จะจารึกลงไปในตำราเรียนบทเรียนหรือจดหมาย

เหตุก็ไม่ใช่ไร เป็นสิ่งที่ดีที่ควรจะมี แต่ความหมายสมควรจะยึดติดอยู่เพียงแค่นั้น มันควรทำให้ 14 ตุลาคมมีความหมายนอกเหนือจากการรำลึกเหตุการณ์ให้คนในสังคมได้เรียนรู้ว่ามันเคยมีเหตุการณ์ที่ใหญ่ เกิดขึ้นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม สิ่งที่เราควรทำมากกว่านั้นก็คือให้มันรู้ว่าสิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร และมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลได้อย่างไร ความสำคัญก็คือทำอย่างไรที่เราจะนำการเรียนรู้ตรงนี้ไปกำหนดวิถีชีวิตที่เรากำลังยืนอยู่ในจุดปัจจุบันที่จะก้าวไปสู่อนาคตให้มีความสง่างาม และเป็นความสมบูรณ์ มีความสุขร่วมกันทั้งสังคม

ผู้ดำเนินรายการ : ขอบคุณมากครับ ผมคิดว่าประเด็นสำคัญที่คุณภูมิธรรมคุยให้ฟังในวันนี้เป็นเรื่องที่ประวัติศาสตร์ใช้มานาน อาจจะถูกได้ว่าตั้งแต่เริ่มมีการเขียนประวัติศาสตร์สองพันปีที่ผ่านมา หน้าที่สำคัญของประวัติศาสตร์คือการเป็นแบบเรียนให้กับคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะแบบเรียนทางจริยธรรม ฉะนั้นความหมายแรกๆ ของประวัติศาสตร์ ที่มีการอธิบายก็คือมันคือการสั่งสอนคนรุ่นหลังโดยการกระทำให้ดูประวัติศาสตร์คือเท่านั้นเอง ไม่ใช่เรื่องความจริงไม่ใช่ของวาทกรรมอะไรต่างๆ มาได้กัน นั่นเป็นยุคแรก ดังนั้นนี่คือประเด็นที่คุณภูมิธรรมพยายามจะอธิบาย และยกให้เห็นความสำคัญอันนี้ของประวัติศาสตร์ขึ้นมา

ที่ผ่านมา มีการพูดกันมากถึงเรื่องข้อมูลใหม่ที่กำลังจะออกมา ผมอยากเสนอว่า นอกจากฝ่ายพันธมิตรและอาจารย์เทพมนตรีแล้ว ยังมีอีกหลายเล่มที่เป็นข้อมูลชั้นต้น เช่น ก่อนจะถึง 14 ตุลา เพิ่งพิมพ์เสร็จวันนี้ คุณจรัส ดิษฐาภิชาติ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นผู้เขียนเพื่อความถูกต้องของข้อมูล ผมลองเช็คดูในหน้าหนึ่งตอนที่บอกว่า มีการก่อตั้งสภาหน้าโดม มีการทำประกาศ ที่แปลกก็คือมีการประกาศตัว คุณจรัสบอกว่า “ผมเป็นคนร่างคำประกาศไปติด...” อันนี้จริง ผมยืนยันได้เลยอันนี้ เพราะผมเป็นคนพิมพ์เองแล้วก็ช่วยกันติด นี่คือหลักฐานชั้นต้น เชื่อได้จริงๆ นะครับ

และคนสุดท้ายของเรา อ.สุดาทิพย์ อินทร ปัจจุบันเป็นนักวิชาการอิสระ และเป็นนักสื่อสารมวลชน อ.สุดาทิพย์เคยสอนอยู่ที่ธรรมศาสตร์ยุคที่จะไปสู่ 14 ตุลา ดังนั้นจึงมีเรื่องราวอยู่เยอะมาก ที่สำคัญคือ ปี 14 อาจารย์เป็นที่ปรึกษา และผู้ร่วมก่อตั้งชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ไปเปิดโปงข้าราชการนำเฮลิคอปเตอร์ไปล่าสัตว์ ที่ทุ่งใหญ่ ถ้าใครอ่านประวัติศาสตร์ทุ่งใหญ่จะรู้ว่าอันนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการที่นักศึกษารวม-ค่าแห่งเดินขบวน ซึ่งต่อมาเรียกว่าเป็นการเดินขบวนซ้อมรบก่อน ก่อน 14 ตุลา ประมาณกลางเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม หัวขบวนอยู่ตรงนี่นี่เอง แล้วอาจารย์เพิ่งได้รางวัลผู้หญิงเก่งสาขาสื่อมวลชนจากนายกรัฐมนตรียุคปัจจุบันทำงานด้านสื่อมวลชน เพราะฉะนั้น อยากจะให้ อ.สุดาทิพย์ลองชมวดประสพการณ์ 30 ปี ที่ผ่านมาจากฉบับนี้ มีอะไรที่อยากเล่าให้เราฟัง ผมอยากเรียนเชิญอาจารย์เป็นรายการสุดท้าย เชิญครับ

สุดาทิพย์ : กราบสวัสดิ์ท่านอาจารย์เสน่ห์ จามริก ดร.ปราโมทย์ นาครทรรพ เพราะว่าดิฉันคิดว่า โดยเฉพาะตัวเองต้องมาทำสื่อ 10 ปีที่ผ่านมาแล้ว 5 ปีแรกคือตั้งแต่ปี 2535 หลังเหตุการณ์พฤษภา ก็จัดรายการช่องของคุณสุทธิชัย ทางวิทยุ แต่ก่อนยังไม่มีทีวีนะคะ ทุกวันที่ 14 ตุลา หรือ 6 ตุลาตอนนั้นจัดเรื่องการเมือง ก็จะมีรายการทอล์คโชว์อันแรกที่เปิดสาย เต็มวันนี่มีกันเยอะก็เลยหยุดเปิดสาย แต่ตอนนั้นจำได้เลยว่าคนที่โทรศัพท์เข้ามาหรือความรู้สึกของคนรุ่นหลังจะเรียกว่าเหตุการณ์ 16 ตุลา ซึ่งเจ็บปวดมากเลย สับสนมาก แล้วยังจะไปอีกปี พ.ศ.2516 14 ตุลา 16 แล้วก็ 6 ตุลา 19 มันก็มีเลข 16 อยู่ตรงนั้น บางคนก็เลยฉวยมา บางคนก็บอกว่าเหตุการณ์ 6 ตุลา เป็นที่มาของ 14 ตุลา คือเอาเลขน้อยก่อนแล้วมาจบด้วยเลขมาก คือสับสนมาก ทำให้เห็นความจำเป็นก็เคยเชิญอ.ชาญวิทย์ ไปออกรายการ อ.ธเนศด้วย พอถึงวัน 14 ตุลา 6 ตุลา เราก็เริ่มตระหนักว่าจริงๆ มันไม่มีสาระที่เรียกว่า จากบทเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก แล้วก็ในหลายๆ สื่อเองเวลาสรุปเหตุการณ์ 14 ตุลา 6 ตุลา บางทีก็ยิ่งขาดสาระบางอย่างที่พวกเราคนอยู่ร่วมในเหตุการณ์ ก็ยังเห็นว่าฐานข้อมูลของสื่อเองก็ยังไม่ครบ เพราะส่วนหนึ่งก็คือสื่อเป็นของรัฐบาล แล้วล่าสุดที่ว่าสื่ออิสระก็ไม่อิสระแล้ว เพราะฉะนั้นเราจะหวังอะไร

ตรงนี้หากเราดูสื่อต่างประเทศ เขากำลังรำลึก World Trade Center ถูกพังไป เขาก็จะมี Chronology ขึ้นมา แต่ละสื่อของเขาก็จะพลิกดูกันจะเห็นว่าบางสื่อจะเข้มข้นมากกว่า และทำหน้าที่ของตนเองอิสระกว่าหลายสื่อ แต่ว่าประเทศไทยตอนนี้จะฟังทีวีก็คงลำบาก ตรงนี้เป็นสิ่งที่ป็นชีวิตประจำวันของเราด้วย ซึ่งจะช่วยให้สังคมได้ตระหนักในส่วนนี้ แต่ว่าหลายสิ่งก็ไม่อยู่ในฐานะอิสระพอ เพราะฉะนั้นที่คุณภูมิธรรมว่าอิสระจริง เปิดโปงจริง ที่จริงแล้วหลังๆ ดิฉันก็ไม่แน่ใจแล้วว่าเราเป็นสังคมที่อิสระขนาดนั้น

ขณะเดียวกันหากย้อนไปดูเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 16 แล้วก็ 6 ตุลาคม 19 เมื่อภาพขึ้นเนี่ยสับสนปนกันไปมา เพราะว่าจริง ๆ แล้วก็เพราะคำบรรยายภาพต่าง ๆ ก็ยังไม่มีความชัดเจน มีรูปตำรวจคนหนึ่งกำลังยืน อายากรู้จักจริง ๆ เลยว่าเป็นใคร มันน่าจะมีพยานมากกว่านี้ที่ออกมาบรรยายภาพกันเลย ถ้าเราเห็น BBC CNN CNBC เขาจะพยายามแข่งกันแล้วก็ทำให้ความจริงตรงนั้นปรากฏ ใครอยู่ตรงนั้นบ้าง เราเองยังไม่ค่อยรู้ ขณะเดียวกันดิฉันมองว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม กับ 6 ตุลาคม มันเป็นเรื่องเดียวกัน หมายความว่ามันเป็นชัยชนะตอนต้น แล้วก็ถูกบดขยี้ด้วย 6 ตุลาคม แล้วฝ่ายที่บดขยี้คือฝ่ายที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลง และวันนี้กำลังคุมสื่ออยู่ หลายช่องด้วยใจดีมากเลย นั่งกันสลอนเลยหน้าจอดีวันนี้หน้าหน้าจิตข้าวบูดตะ ซึ่งกำลังอุ้มรัฐบาลเดิมที่ คอยดูสิเรื่องวัน 14 ตุลาคม 6 ตุลาคมเป็นอย่างไร เขาเป็นฝ่ายที่กระทำในช่วงนั้น เพราะฉะนั้นวันนี้ไม่มีบทบาท ไม่มีการรำลึก ไม่มีทั้งหมด แล้วก็อีกหลายสื่อเป็นของรัฐบาลคะ อันนี้ก็พูดมาจากจิตใจที่เดี๋ยวนี้ได้เริ่มมาทำสื่อมากขึ้น

ในขณะที่เดียวกันดิฉันยังให้น้ำหนักกว่าวันที่ 6 ตุลาคม มันทำให้ลบล้างหลายสิ่งที่เกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม เราอยู่ในภาวะแห่งความกลัวและตกใจ หลายอย่างที่เราสร้างขึ้นมาจากวันที่ 14 ว่าเป็นชัยชนะมันหายไปเลยกับประวัติศาสตร์ มันเจ็บปวดมากเลยนะคะ เพราะฉะนั้นตอนนี้ก็ค่อย ๆ จะรื้อฟื้น แต่ว่าเราก็ก่อนรัฐบาลทหารมาอีก ก่อนพฤษภาเหล่านี้ แล้วสื่อก็ไม่ได้เป็นอิสระจริงๆ แน่นนอนบทเรียนมีส่วนสำคัญ แต่สื่อนี้มันอยู่ในชีวิตประจำวันมากกว่า

อีกเรื่องหนึ่งก็คือไม่ค่อยจะย่ำว่าก่อนหน้า 14 ตุลาคมอย่างที่คุณภูมิธรรมว่าสังคมเป็นอย่างไร ตัวเองได้มีส่วนเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ใหญ่ ซึ่งคนที่ไปถ่าयरูป

มาคือ สวัสดิ์ มิตรานนท์ นักศึกษานิติศาสตร์ ตอนนั้นอยู่ปี 1 ครึ่ง ก็เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุกรรม เพราะว่าเขาผ่านเหตุการณ์อะไรมามากมายตั้งแต่ก่อนจนมาถึง 14 ตุลา อดข้าว 6 ตุลาด้วย หลายอย่างเลย แล้ววันนี้ก็ไม่ได้อยู่กับเรา แต่ว่าเหตุการณ์ก่อน 14 ตุลา ภาพมันไม่ชัด ว่าจริงๆ เราอยู่ภายใต้อะไร มีทั้งเรื่องของถังแดง เรื่องคอร์รัปชันก็เป็นธรรมดา แต่ว่าไบเสรีจไม่ค่อยจะมีทุ่งใหญ่เป็นไบเสรีจไบแรกๆ คือภาพมันชัดว่าเอาเงินไปทำอะไรกัน สมัยนั้นยังไม่มีน้ำแข็งหลอด จะต้องไปซื้อบางบริษัทเท่านั้น โพลาริส ถ้าจำไม่ผิด เขาก็หอบกันไป ข้าราชการทหารราวๆ พันเอกนามสกุลใหญ่ๆ เป็นตระกูลเคนเนดีของเรา แล้วก็ขึ้นเฮลิคอปเตอร์ น้ำมันก็ของราชการ ทำหยาบคนมากเลย แต่เนี่ยมันเป็นเหตุการณ์ที่มีไบเสรีจ แต่ก่อนหน้านี้ไม่มีไบเสรีจก็มากมายทั้งบต่างๆ แล้วแต่จะกินกันอย่างไร เรียกว่าอย่างนั้นดีกว่า เพราะฉะนั้นจุดนี้บ้านเมืองมันไม่ไหวกันแล้ว

ส่วนหนึ่งก็คือเรื่องการขาดรัฐธรรมนูญ แล้วในมุมที่ดิฉันไปสัมผัสด้วยจริงๆ ตัวเองเกิดมาในชนชั้นกลาง ค่อนข้างสบาย ไม่ค่อยรู้เรื่องปัญหาหรือโรงเรียนมาแต่ร์ชไม่รู้เรื่องหรือ เราไปต่างประเทศก็ได้ทุนเล่าเรียนหลวงไป แล้วก็ไปอยู่กลุ่มอาจารย์ชาวมวิทย์ อาจารย์ปราโมทย์ แล้วก็มีความรู้สึกศรัทธา ทำสังคมนิติศาสตร์ปริทัศน์ จุดนี้เป็นเรื่องการเดินเครื่องอย่างหนึ่งที่เห็นว่าสังคมมันพอนะมาก ถึงเวลาที่จะต้องทำอะไร และกรอบที่สำคัญก็คือรัฐธรรมนูญ ดิฉันก็มีส่วนที่เขียนมาลงประเทศไทย ลงจดหมายอะไรแบบนี้ พอกลับมาที่การสอนที่ธรรมศาสตร์ แล้วไบเสรีจอันแรกทุ่งใหญ่ 1 เดือนเต็มๆ เต็มวันเราเห็นชูวิทย์ 1 เดือน ถ้าย้อนไปตอนนั้นไม่มีใครรู้ว่า 1 เดือนเต็มที่แทบทุกคอลัมน์พูดถึงเรื่องทุ่งใหญ่ ที่เราค่อยๆ เอารูปออกมาแล้วก็มีความคิดคือเรียกว่าทั้งสังคมได้ทีเลยโดยเฉพาะสื่อ ขนาดที่ว่าตอนนั้นมีกฎหมายทางสื่ออะไรคุมอยู่มาก แต่ว่าทุกคนก็ทนไม่ไหว แล้วหลักฐานมันชัด ถ้าไม่มีไบเสรีจเราไม่กล้าจะพูดกันได้ ตอนนั้นดิฉันก็เป็นอาจารย์จูเนียร์เท่านั้นด้วยซ้ำไป แต่ว่าก็มีการพยายาม ที่จะออกแถลงการณ์และก็ออกหนังสือ จำได้ว่าอ.ชาวมวิทย์ก็ยังส่งไปต่างประเทศ นักเรียนนักศึกษาไทยที่โคลัมเบีย อีกหลายแห่งก็ได้อ่านในต่างประเทศ อันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ซ้อมเครื่องสำหรับก่อน 14 ตุลา แล้ว

หลังจากนั้น 14 ตุลา มันมาจบที่ 6 ตุลา ดิฉันอยากจะโยงว่ามันเป็นเหตุการณ์เดียว กัน แล้วมันทำให้เกิดช่องว่างขึ้นมา เพราะว่าหลังจากนั้นแล้วอะไรต่างๆ ฝ่ายที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงและเป็นฝ่ายกระทำ แล้ววันนี้ยังอยู่ที่สื่อ ก็พยายามที่จะบิดเบือนหรือว่าพยายามให้สิ่งนั้นตายไป หลัง 6 ตุลา คุณสรรพศิริ วิริยะศิริ ซึ่งมีข้อมูลที่สื่อบางขุนพรหม บ้างก็ถูกไล่ออก แล้วก็ฐานอะไรต่างๆ ก็หายไป ฐานข้อมูลหลายเรื่องทีเดียว เพราะฉะนั้นนี่ก็เป็นเรื่องที่ว่ามันหายไป กับ 6 ตุลาละ หลังจากนั้นก็ยังมียูฟเว่ต์ cabinet แล้วก็ตามด้วยรัฐบาลทหาร สุจินดา ซึ่งพวกที่ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงและเป็นฝ่ายกระทำ วันนี้ยังมีอำนาจอยู่มากนะคะ ทั้งทางด้านการเงินและการทหาร ดิฉันจึงคิดว่าในฝ่ายของประชาชน รวมทั้งหอจดหมายเหตุนี้ก็เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องพยายามที่จะมาชำระ แล้วก็คงจะต้องสนับสนุนให้สื่อเป็นอิสระมากกว่านี้ และทำหน้าที่แล้วก็ remind เรื่อง 14 ตุลา และ 6 ตุลา และอีกหลายเหตุการณ์ รวมทั้ง 2475 และพฤษภาด้วยคะ

ผู้ดำเนินรายการ : ขอบคุณมากครับ นี่ขนาด sample ยังต้นต้นขนาด นี้เลยนะครับ ต้องขอรายการพิเศษของ อ.สุดาทิพย์ เลยนะครับ จิตข้าวบูด ผมว่าคนรุ่นหลังๆ คงไม่รู้หรือท้อ อาจารย์ว่าใครกันครับ แล้วข้าวบูดมันมาได้ยังไง ผมได้ข้าวแหว่งๆ ว่า สมัยที่เป็นนักศึกษาตอนที่พาไปรับน้องใหม่ขึ้นดอย แล้วท่านก็เอาข้าวไปทำให้บูดซะงั้น ก็คือบมันไม่พอหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ นั่นก็เป็นที่มาของข้าวบูดนะครับ พอแล้วเตี๋ยวถูกฟ้องอีก (หัวเราะ)

ทีนี้ผมคิดว่าเรื่องที่ อ.สุดาทิพย์พูดถึงสำคัญหลายเรื่อง โดยเฉพาะข่าวสารสื่อสารมวลชนต่างๆ เพราะว่าเราพูดกันเยอะที่ว่าจะทำให้คนจำ ก็ต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง แล้วสถาบันหรือหน่วยที่สำคัญที่สุดในสังคมปัจจุบันก็คือสื่อมวลชน อันนี้ไม่มีใครปฏิเสธได้เลย แน่นนอนที่สุดยิ่งกว่าหลักสูตรตำราเรียนต่างๆ ทีนี้ปัญหาเรื่องของสื่อจะทำอย่างไรสื่อถึงจะออกมาได้ อันนั้นก็เป็นเรื่องใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง เสร็จแล้วตัวข้อมูลจริงๆ เองที่มันหาย หายจริงๆ โดยการถูกทำให้หายไป ถูกทำลาย โดยจงใจ และโดยไม่จงใจ เช่น ทางอ้อม ยกตัวอย่างเช่น ที่กรมประชาสัมพันธ์ น่าสนใจมาก ทุกครั้งตั้งแต่ 14 ตุลามาจนถึงพฤษภาทมิฬ กรมประชาสัมพันธ์ถูกเผาเรียบ สิ่งก็ตามมาก็คือ ข้อมูลหลักฐานจำนวนมาก เช่น

ฟิล์มเยอะเยาะ ซึ่งมันมีหลายเรื่องถูกเผาไปจริงๆ อันนี้ไม่ได้ถูกอำนาจมืดทำให้หายไป แต่หายไปจากการถูกเผา เพราะฉะนั้นประวัติศาสตร์ของเราเหลือสัก 10% ได้รีเปลา่ก็ไม่รู้ ผมให้ 10% ก็นับว่าบุญมากแล้ว แต่ถ้าออกมาได้รับรองได้ว่ากระเทือนพางแน่ๆ เพราะฉะนั้น เรื่องข้อมูลกับการเผยแพร่และการทำให้ข้อมูลกลายเป็นจริง มันเป็นเรื่องวนการที่ต้องทำกันตลอดเวลาไม่หยุด เหมือนกับประชาธิปไตยที่ไม่มีวันหยุด เพราะหยุดก็คือว่าเราหมด บรรลุกันหมดแล้ว ดังนั้นยังคงไม่ถึงวันนั้นง่าย ๆ มีเวลาอีกอีก 15 นาที ไม่ทราบว่าจะเปิดให้อภิปรายข้างล่างได้ไหม คำถามสัก 2-3 คำถามแล้วกัน ประมาณ 10 นาทีนะครับ เพราะว่าไหนๆ สื่อก็มาแล้วแต่ต้องมีการเปิดสาย นะครับ เชิญผู้ฟังเลยครับ

ผู้เข้าร่วมอภิปราย : ขอแลกเปลี่ยนกับท่านวิทยากร คือมองว่า 14 ตุลาแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ในส่วนผู้ให้ข้อมูลกับผู้รับข้อมูล ในส่วนของผู้ให้ข้อมูล ไม่ว่าจะเป็บุคคลที่เขียนหรือคณะบุคคลเขียนประเด็นสำคัญ ก็คือต้องเคารพธรรม เคารพความจริงก่อนที่จะเขียน ถ้าถามว่าเราจะตรวจสอบได้อย่างไร ก็คงต้องมีคณะกรรมการ ที่นี้สังคมอาจจะสร้างกลไกใดก็ตามที่มาควบคุมตรงนี้ ผมขอเสนออาจารย์เสนอที่น่าจะมีองค์กรอิสระเพิ่มอีกหนึ่งแห่งคุ้มครองสิทธิความเป็นจริง หากผู้ใดมาละเมิดความจริงให้มาบิดเบือนไป ก็น่าจะมีควมผิด อาจจะเป็นกฎหมายข้อหนึ่ง ผมเทียบเคียงเรื่องลิขสิทธิ์ ซึ่งเป็นความคิดของคนๆ หนึ่งหรือ 2-3 คนก็ตาม ใครมาละเมิดก็ยังมีควมผิด ฉะนั้น ถ้าเกิดเป็นความจริงที่คนทั้งสังคมโดยเฉพาะกรณี 14 ตุลา คนเป็นแสนนะครับ แล้วมีคนที่มาละเมิดสังคมจะทนได้หรือครับ

ส่วนที่ 2 คือส่วนผู้รับข้อมูล นักเรียนนักศึกษาที่เรียน ผมว่าประเด็นสำคัญคือผมเรียนประวัติศาสตร์แล้วไม่รู้สึกรักมันเท่าไรหรืออาจเป็นด้วยกลไกของระบบของครูของอะไรก็ตาม แต่คำถามหนึ่งที่เรตอบไม่ได้คือว่ารู้ไปทำไม รู้ไปแล้วใช้ประโยชน์กับชีวิตได้แค่ไหน นอกจากจะรู้เพื่อคะแนนหรือเปล่า ปัญหาคือถ้าเด็กไม่มีจิตสำนึกที่รู้เพื่ออะไรแล้วเขาไปใช้กับชีวิตของเขาได้มันยากที่จะสืบสานเจตนารมณ์ 14 ตุลาหรือเรื่องใดก็ตาม ถ้าขาดความรักในความรู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าเกิดเราได้ปลูกฝังให้เด็กเกิดสิ่งเหล่านี้ครับ

ชาญวิทย์ : คือเรายังมีเวลาอีกเล็กน้อย คือยังมีประเด็นอยู่ในฐานะที่เป็นผู้จัดงาน ในฐานะที่เป็นตัวแทนสมาคมจดหมายเหตุไทย สิ่งที่อาจารย์ธเนศบอกว่าเรามีข้อมูลเหลืออยู่สัก 10 % สงสัยอาจจะจริง ในที่นี้มีกรรมการของเราท่านหนึ่งชื่อคุณเอมอร มาจากพิพิธภัณฑ์อัยการสูงสุด บอกว่าที่อัยการสูงสุดเก็บข้อมูลไว้เยอะแยะเลย แต่ว่าถึงระยะหนึ่งก็เผาทิ้งทำลายตามระเบียบ ข้อมูล 14 ตุลาเผาไปแล้ว ผมฟังเมื่อก็ตกใจเลยนะครับ มันไม่น่าเชื่อ แต่ว่าอันนี้คือปัญหาในเรื่องของข้อมูล อาจารย์ปราโมทย์ มีอะไรไหมครับ

ปราโมทย์(นาครทรรพ) : วันนี้ผมมิได้เตรียมตัวอะไร แต่ลองดูแล้วกันนะครับ ออกจากวันที่ 14 ตุลาไปจนถึงวันที่ 6 ตุลา ผมอยากจะบอกว่า ผมทราบในวันที่ 6 ตุลาคมจะเกิดขึ้น และก็ทราบก่อนที่จะเกิดนานมาก สาเหตุที่ทราบแต่ว่าทำนายไม่ได้ว่ามันจะเกิดเมื่อไหร่ ก็เพราะว่าผมทราบเรื่องบางอย่างเกี่ยวกับวันที่ 14 ตุลา แต่ก็เป็นอย่างที่ผมทราบ ซึ่งบางคนก็อาจจะทราบร่วมกัน แต่ความยิ่งใหญ่ของ 14 ตุลา ที่ผมไม่ทราบก็มีมากกว่าที่ผมทราบ ผมได้พูดที่สภาวันนั้น ผมคิดว่ารถขบวน 14 ตุลา มันมีคนตรรกก็เยอะ คนแย้งกันขึ้นก็รถเยอะ คนถูกถีบลงจากรถก็เยอะนะครับ แล้วเราก้ยังตรวจสอบไม่ได้ว่าใครเป็นใครกันบ้างในขบวนนั้น ก็ไม่จำเป็นต้องไปกะเกณฑ์ให้รัฐมาเป็นคนตอบแทนอย่างที่คุณภูมิธรรมว่า คงจะปล่อยให้เป็นการกิจของนักประวัติศาสตร์ การกิจของสังคมที่จะต้องไปตรวจสอบเพื่อจะให้มีตำนานเล่าขานกันก็ยิ่งดี อยู่ในหนังสือเรียนก็ได้ ไม่อยู่ก็ได้ แม้แต่ประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาเขาก็เขียนกันไม่จบเรียนกันไม่จบ คนอเมริกันส่วนใหญ่มันก็ไม่รู้เรื่องเหมือนกันว่า May Flower มาถึงเมื่อไหร่เป็นอย่างไร ฝ่ายใต้กับฝ่ายเหนือรบกันอย่างไร ต่อสู้กับอังกฤษอย่างไร ผมก็ยืนยันว่าคนธรรมดา 9 ใน 10 ของอเมริกันไม่รู้เรื่อง ถึงแม้ว่านักเรียนมัธยมปลายของอเมริกันจะต้องเรียนทุกคนก็ตามมันก็เรียนไปอย่างนั้นแหละ แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องตามอเมริกันในทุกเรื่องผมเพียงแต่อยากจะบอกว่าสิ่งที่มันตกหล่นไปที่เราอาจจะตั้งใจให้มันตกหล่น หรือทำเป็นลืมนี่มีหลายเรื่องเป็นต้นว่าบทบาทของนักเรียนอาชีวศึกษา มีการเข้ามาได้อย่างไร มีการกีดกันไม่ให้เข้ามาใหม่ เมื่อเข้ามาแล้วมีการกีดกันไม่ให้เขามีบทบาทใหม่ ซึ่งผมว่าอันนี้คงเป็นประเด็นที่พูดกันก่อนวันที่ 14 ตุลาด้วยซ้ำไป แล้วในการที่ผมไปนั่งรับฟังอยู่ บางคนในที่นี้ก็เคยไปฟังกับผมด้วยว่า ไร่ใจได้หรือนักเรียนอาชีวะอย่าให้นักเรียนอาชีวะมารวม แต่ผมเป็นคนหนึ่งที่ยืนยันว่าประเด็นของรัฐ-

ธรรมเนียมมันเป็นที่ประเด็นของประชาชน แม้แต่สภาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ก็ยังคงบังคับให้แยกเรื่องของอาจารย์ทิว หมีนนิกร ออกจากเรื่องนักศึกษา
ซึ่งผมก็ไม่ยอม เพราะว่ามันเป็นประเด็นของประชาชน ในทำนองเดียวกันผมก็
ไม่ยอมให้แยกเรื่องนักเรียนอาชีวะศึกษาด้วย ผมว่าการที่เราจะพยายามแยก
แต่ต้น มันก็เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้เกิดวันที่ 6 ตุลาคมได้เหมือนกัน

อีกเรื่องหนึ่งที่ผมเล่าไปแล้วโดยไม่อยากจะเล่า แล้วคนที่อยู่ใน
เหตุการณ์และยังมีชีวิตอยู่อีกคนหนึ่งคือ พลโทวิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ คือเรื่องของ
พลเอกกฤษณ์ สีวะรา กลัวว่าจะมีการปฏิวัติ และถ้าหากเกิดการปฏิวัติแล้ว
ท่านจะเป็นคนที่ถูกทำร้าย เสียชีวิตเป็นคนแรก วิธีการที่ท่านจะป้องกันไม่ให้มี
ปฏิวัติคือ ท่านขออนุญาตจากท่านอาจารย์สัญญาที่จะปฏิวัติเสรี แน่نونไม่มี
ใครอยากให้ปฏิวัติ ก็มีการเจรจา ถึง 5 ครั้ง ครั้งสุดท้ายเจรจที่บ้านของพลเอก
ประจวบ สุนทรากร มีบุคคลที่อยู่ในนั้น 5 คนคือ ผม คุณวิฑูรย์ คุณประจวบ
อาจารย์ป่วย และคุณกฤษณ์ เวลานั้นก็เสียชีวิตไป 3 คนแล้ว เพราะฉะนั้น
ท่านที่เป็นนักประวัติศาสตร์ก็ตีไปถามจากคุณวิฑูรย์นะครับ อาจารย์ป่วยไม่
ยอมเป็นนายกฯ ซึ่งเป็นเงื่อนไขว่าถ้าอาจารย์ป่วยเป็นนายกฯ แล้วก็จะไม่มี
การปฏิวัติ เราก็ถามว่าทำไมถึงต้องมีการปฏิวัติเล่า เขาบอกว่าพฤติกรรมต่างๆ
ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยทุกวันนี้ มันต้องปฏิวัติแน่ๆ แล้วก็ต้องว่าผมแน่ๆ เพราะ
เขาหาว่าผมรายละเอียด ผมคงไม่อยากจะเล่านะครับว่าเขาว่าผม แต่ว่าผม
อยากตั้งข้อสังเกตให้พวกเขาลองเชื่อมโยง พลเอกกฤษณ์ เป็นลูกพี่ของพลเอก
ประจวบ แต่พลเอกประจวบมีความสามารถในการยืนบนเรือสองลำได้พร้อมๆ กัน
เพราะว่าเป็นเพื่อนสนิทของพลเอกเปรม เมื่อมีเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคมขึ้นมา
พลเอกประจวบก็ไม่มีอะไร หลังจากนั้นก็ได้ตีเรือออกมา แต่ถ้าพวกเขาจำได้ จะมี
คนหนึ่งคือ พลโทวิฑูรย์ ถูกส่งไปญี่ปุ่นภายใน 24 ชั่วโมง ผมว่าเรื่องเหล่านี้จะ
เป็นตัวเชื่อมโยงให้เราเข้าใจวันที่ 14 ตุลาคม กับ 6 ตุลาคมได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ ผมไม่อยากจะให้ใครทำลายความยิ่งใหญ่ของวันที่ 14 ตุลาคม ซึ่งเป็น
วันที่มีบุคคลมากมายมหาศาลทุกทางเดินของชีวิต รวมทั้งเด็กนักเรียนที่อายุ
10 กว่าขวบ ไม่รู้โอหน้อไหนแต่รู้ว่าเป็นประชาธิปไตยดีกว่าไม่เป็นประชาธิปไตย
ไม่เป็นประชาธิปไตยคือสิ่งที่เมืองไทยกำลังเป็นอยู่ในขณะนั้นมันจะทำให้เกิดเหตุ
ร้าย แล้วก็จะเสียอย่างที 1 ที 2 ที 3 อะไรก็ตามแต่จินตนาการของเขา ผม

คิดว่าเราควรจะถามเด็กที่อายุ 7 ขวบก็อาจจะไม่ทราบ แต่เด็กที่อายุ 10 - 12 ขวบขึ้นไปน่าจะทราบว่าทำไมเขาจึงมาเดินขบวน เขามาจากโรงเรียนอะไรบ้าง โรงเรียนเหล่านั้นมีครูซึ่งอะไรบ้าง ครูอ่านหนังสือเล่มไหนบ้าง ถ้าไม่อ่าน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* แล้วครูเคยได้รับหนังสือต่อต้านสงครามเวียดนามจากอาจารย์ชาวมวิทย์หรือไม่ผม ว่าทุ่งใหญ่ก็ดี สงครามเวียดนามก็ดี การไล่นักเรียนนักศึกษาออกจากรามคำแหงก็ดี การต่อต้านภัยเหลืองก็ดี มันเชื่อมโยงกับวันที่ 14 ตุลาคมทั้งสิ้น มันมีเหตุปัจจัยหลายอย่าง ถึงแม้ว่าจะสรุปได้ว่าวิชา เศรษฐกิจ เขาก็บอกว่ามันมีมูลเหตุที่จำเป็นและเพียงพอที่ทำให้เกิด 14 ตุลาคม เราก็คงรู้กันว่ามื่ออะไรบ้าง แต่ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดความเพียงพอจนกระทั่ง 14 ตุลาคมเกิดขึ้น คงต้องเป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ บังเอิญผมไม่ใช่ แต่ตามดูผลงานนักประวัติศาสตร์อยู่

ที่อยากจะเล่าให้ฟังแล้วก็อยากแก้ไขประวัติศาสตร์ด้วยคือว่า ผมไม่อยากจะติดตามไปเป็นวีรบุรุษ จะมีบทบาทใดก็ตามแต่ก็เป็นเพราะความจำเป็น เฉพาะหน้าที่ผมได้ปฏิบัติ แต่ที่ทันท่วงทีหลายบอกว่ามีคนเซ็นชื่อ 100 คน เรียกร้องรัฐธรรมนูญนั้นไม่จริง เพราะว่าผมไม่ได้เซ็น ผมกำลังอยู่ต่างประเทศ แต่ว่าผมอนุมานเอาได้ว่าเพื่อนฝูงคงเห็นว่าผมคงไม่ปฏิเสธ เพราะว่าผมก็เรียกร้องรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว โดยการพูดการเขียนก่อนหน้าที่ จะมีการเซ็นชื่อ แต่ผมไปอยู่ที่ Chicago นะครับ ผมกลับบ้าน ซึ่งเข้าใจว่าเป็นวันที่ 29 กันยายน ผมก็ทำการต่อว่าอย่างรุนแรงกับแขกที่ผมไม่ได้รับเชิญแล้วก็รักผมมาก มาคอยผมอยู่ที่บ้านนะครับ แขกเหล่านั้นก็คือคนที่ถูกจับในวันที่ 6 ตุลาคม ความจริงผมกลับมา ผมเป็นคนรักเมียมากกว่ารักชาติ ก็อยากจะคุยกับเมียมากกว่า แต่ต้องมาคุยกับแขกเหล่านี้ อยู่ถึงคืนนึงแล้วก็คงจะถามท่านเหล่านั้นได้บ้าง คือว่าต้องเขียนใหม่แล้วว่า ไม่มีผมที่เรียกร้อง แต่ว่าใน 100 คนก็ยังมีเรื่องอื่นอีก ผมคิดว่าเราน่าจะทำใจให้กว้างๆ รวมทั้งยอมอ่านหนังสือของใครก็ตามที่เขียนจากเหตุผลของใครก็ตาม รวมทั้งของจอมพลถนอม จอมพลประภาสด้วย มีข้อที่ผมอยากฝากให้สังเกตอีกนิดนึง ผมไปที่โรงแรมมิราเคิลแกรนด์เมื่ออาทิตย์ที่แล้ว ไปพบรองนายกฯ จาตุรนต์ด้วยเรื่องบางเรื่อง มีรถกระชวยเสียง ส่งเสียงอะอะมาก “14 ตุลาไอ้พวกคอมมิวนิสต์” ตีป้ายด้วยนะครับ แล้วก็พูดจาหยาบคายมากเหมือนกับโฆษกยานเกราะก่อนวันที่ 6 ตุลาคมเลย พร้อมทั้ง

มีเอกสารแจก 2 แผ่น สีแดงแผ่นหนึ่ง สีน้ำเงินแผ่นหนึ่ง เป็นขบวนการอภิรักษ์จักรี ลงชื่อโดยนาวาเอก นามสกุลสุวรรณบุผา รู้สึกว่าจะชื่อมร ช่างทำยาว่า ราชนาวิ แล้วก็สร้างประวัติ ของความเชื่อมโยงขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ตั้งแต่สมัยที่หลวงประดิษฐไพเราะเป็นนักเรียนอยู่ที่ฝรั่งเศส แล้วก็โยจินให้ตั้งขบวนการไล่มาถึงอาจารย์ป่วยไปเยี่ยม มีรูปอาจารย์ป่วยไปเยี่ยม อาจารย์ปรีดี ไล่มาตลอด จนถึงวันที่ 14 ตุลาคมจนถึงรัฐบาลปัจจุบัน ผมตีใจที่เมืองไทยมีเสรีภาพ ให้คนเหล่านั้นพูดได้ แต่ผมคิดว่ามันไม่ควรจะเป็นการพูดข้างเดียว แต่อยากจะตั้งข้อสังเกตว่า ทำไมจึงมีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีระบบของการใช้เหตุผลแบบที่เราไม่เข้าใจเลย เราอาจจะโง่เกินไปกว่าที่จะเข้าใจเขาได้ เป็นเหตุผลที่คงทนยาวนาน เป็นเหตุผลเดียวกันกับเหตุผลที่มีคนไปร้องในโรงหนึ่งว่า ปรีดีฆ่าในหลวง เป็นเหตุผลเดียวกันไม่มีผิด แล้วเป่ก็คือว่า 14 ตุลา ซึ่งเป็นขบวนการที่ยังไม่จบ เพราะฉะนั้นจะต้องต่อต้านแล้วก็หนังสือขายด้วยเล่มละ 100 บาท บังเอิญผม ไปรับใบปลิวแล้วไม่ได้ไปที่รถ เสียตายไม่ได้ซื้อหนังสือเล่มนั้น อยากให้มูลนิธิโครงการตำราฯรับมาพิมพ์ มันจะได้แพร่หลายพร้อมทั้งมี footnote แค่นี้ครับ

ผู้ดำเนินรายการ : ขอบคุณครับ ผมคิดว่าอ.ปราโมทย์ให้ข้อมูลที่เป็นประวัติศาสตร์บอกเล่า oral history ซึ่งสำคัญมาก ในประวัติศาสตร์อย่าง 14 ตุลา ผมคิดว่ามิติอันนี้เรายังไม่ได้ใช้มันมากเท่าที่ควรนะครับ อีกอันหนึ่ง ข้อคิดสั้นๆ ที่ผมอยากจะขอเสริมก็คือเนื่องจากอ.ปราโมทย์ใกล้ชิดกับเหตุการณ์มากแล้วก็ Sensitive มากในทุกๆ เรื่องเลย หลายเรื่องเราก็ไม่เคยได้ยินมาก่อน ทำให้ผมได้ข้อคิดอย่างหนึ่งซึ่งมากระจางขึ้นตอนหลังว่า จริงๆ แล้วคนที่ร่วมในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ แต่เมื่อเวลาผ่านไปแล้ว 10-20 ปี ผมคิดว่าคนเรานั้นไม่อาจที่จะอ้างความเป็นประวัติศาสตร์ตรงนั้นได้ คือพูดง่ายๆ ว่า ฐานะของการเป็นหลักฐานขั้นต้นมันหยุดในเหตุการณ์วันนั้น ก็คือ อ.ปราโมทย์ในตอน 6 ตุลา หรือ 14 ตุลา วันเช็นต์ชื่อ 100 คนจะรู้หรือ เช็นต์หรือไม่เช็นต์ มันจบไปแล้วในวันนั้น เอกสารที่ออกมามีชื่ออาจารย์อยู่ ถึงอาจารย์จะบอกว่า ผมไม่ได้เช็นต์ แต่ว่าประวัติศาสตร์ต่อไปที่เขียน 14 ตุลา 100 คนที่เช็นต์ชื่อก็ต้องมีชื่ออาจารย์ อยู่ต่อไปผมรับรองได้เลย แต่ผมจะใส่ footnote ให้ว่าอาจารย์

ยืนยันในปี 2546 ว่าไม่ได้เซ็นต์วันนั้น เพราะว่าอยู่ที่ Chicago แต่ว่าทางเดินประวัติศาสตร์ของ 14 ตุลา มันไม่เปลี่ยนนะครับ แต่จะมี footnote เพิ่มให้

ผมจะยกตัวอย่างเพื่อนที่ไกลตัวอย่างเช่น เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เขาก็มีความลำบากใจมากที่จะทำตัวอย่างอะไรในปี 2546 ให้เป็นตัวเอง โดยที่คนไม่คิดว่าเขาคือคนที่ถือไมโครโฟนในวันนั้น ที่พาคนแสนคนไปเดินขบวนล้มรัฐบาลได้ ผมก็บอกเขาว่าคุณก็อย่าไปคิดสิ คุณนะไม่ใช่แล้วมันผ่านไปแล้ว มันคนละคนแล้วในตอนนี้ แต่ว่ามันก็พูดได้แต่ทำไม่ได้ใช่ไหม เพราะว่าคุณยึดเหนี่ยวกับความยึดมั่น ถึงเราไม่ยึดแต่คนอื่นก็ทำให้เรายึด เราก็เลยต้องยึดกันต่อ แต่ว่าแนวทางทฤษฎีในแง่ปรัชญาประวัติศาสตร์ ผมได้สังจรรรมอันหนึ่งว่า เรา actor ประวัติศาสตร์ในอดีต ผมคิดว่าตัวละครในประวัติศาสตร์มันตายหมดหรือไม่ความทรงจำนั้นก็ถูกทำให้มันหายไป เขาไม่มีมานั่งเถียงว่าทำหรือไม่ทำอยู่หรือไม่อยู่แต่ยุคปัจจุบันประวัติศาสตร์มันยาวมาก มันไม่หยุด

เมื่อวานนี้ อันยันต์ ครบ 30 ปี 11 กันยายน ลูกของปิโนเช่ ก็มาร้องเรียนเหมือนกับคุณณรงค์ กิตติขจรว่าไม่เป็นธรรมพอเอาถูกทำร้าย อันยันต์เลยกลายเป็นวีรบุรุษของชิลีในตอนนี่ เรื่องเดียวกันเลย ผมคิดว่าอีกทุกประเทศจะมีเรื่องแบบนี้หมดเลย เพราะว่าตัวละครในประวัติศาสตร์เดียวกันมันไม่ยอมตาย มันไม่ยอมหายไปจากประวัติศาสตร์ ทุกคนจะอยู่กันไปตลอด จนกว่าโลกจะหมดสื่อมวลชนอิเล็กทรอนิกส์ ตัวนี้คือสิ่งที่ทำให้มันอยู่นานมาก น่าสนุกนะครับ แต่ว่าต้องจัดกันวันหลังแล้ว เราจะคุยกันได้อีกมากกว่าประวัติศาสตร์ หลักฐาน ข้อมูล การตีความ ความจริง ความไม่จริงอยู่ตรงไหน ผมคิดว่าในแง่ที่ทำทางด้านประวัติศาสตร์ ผมกำลังตื่นเตนกับ 14 ตุลามากกว่า มันทำให้ความเข้าใจในวิชาตัวนี้ มีประสบการณ์ที่เป็นความเป็นจริง มีสีสัน และหากมีโอกาสเราน่าจะทำให้ตัวนี้เป็นตัวอย่างจริงของประวัติศาสตร์แล้วเลิกเถียงกันเรื่องพงศาวดาร ผมว่าเอา 14 ตุลาคมี่แหละ เป็นกรณีศึกษาแล้วก็ทำความเข้าใจ วิชานี้ออกมา

ผมก็คงจะสรุปทั้งหมดในวันนี้เพียงเท่านี้ ขอขอบคุณท่านวิทยากรผู้ร่วมอภิปรายทุกท่าน ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้เกิดริตติ้งฟังแล้วก็ร่วมแลกเปลี่ยนความเห็นจนจบสิ้นรายการ ขอปิดรายการเท่านี้ครับ สวัสดีครับ

14 ตุลา วันเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์

ดร. อนันต์ อภารณสูวรรณ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่ 20 กันยายน 2546

ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์

แม้จะ 30 ปีแล้ว แต่ 14 ตุลาก็ยังกระหึ่มกระเเง ยังเรียกร้องและสร้างมติมหาชนในความหมายและนัยของมันอยู่ต่อมาได้อีกอย่างมีพลัง ไม่ว่าใครจะมองว่า “14 ตุลา” มีปัญหา หรือคนรุ่นใหม่มีปัญหาของมันก็ตาม โดยส่วนตัวผมกลับมองในอีกด้านที่ตรงข้าม ผมเห็นว่า “14 ตุลา” ไม่มีปัญหาและคนรุ่นใหม่หรือกลางเก่ากลางใหม่ทั้งหลายก็ไม่ได้มีปัญหา กับ “14 ตุลา” แต่อย่างใด ถ้าเช่นนั้นการถกเถียงทะเลาะและวิพากษ์วิจารณ์ระหว่างคนกลุ่มฝ่ายต่างๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร

ล่าสุดได้แก่การถกเถียงว่าด้วยชื่อของวันที่ 14 ตุลาว่าควรจะเรียกกันว่าอะไรดี ถึงจะสมกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นั้น ดังที่ผมได้กล่าวแล้วว่า “14 ตุลา” นั้นไม่เหมือนกับเหตุการณ์อื่นๆ ในประวัติศาสตร์ไทย ที่พวกเราเคยเรียนและท่องจำกันมา หากแต่ 14 ตุลาคจะเป็นเหตุการณ์แรกก็ได้ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่มีความเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่เคยมีประวัติศาสตร์ชาติไทยมาความจริงอันสำคัญของประวัติศาสตร์คือ การที่มีคนจำนวนมากมหาศาลเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมในอดีตครั้งนั้นโดยตนเอง

พูดอย่างตรงๆ ก็คือ "14 ตุลา" เป็นประวัติศาสตร์ที่ประชาชนร่วมกันสร้างขึ้นมาเอง ไม่ใช่หล่นลงมาจากสวรรค์ ไม่ใช่ได้มาด้วยอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือมนุษย์ ไม่ใช่ได้มาด้วยความกรุณาปรานีของผู้มีอำนาจขนาดใหญ่โต และไม่ได้มาจากการนำของพรรคหรือองค์กรนำที่ทำหน้าที่ เป็นตัวแทนของประชาชนทั้งมวลเอง หากแต่ "14 ตุลา" มาจากการปฏิบัติทางสังคมโดยตรงของประชาชนเอง นี่เองคือลักษณะเด่นอันสำคัญยิ่งของเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

จุดนี้เองที่ทำให้ "14 ตุลา" ไม่อาจเป็นประวัติศาสตร์ของใครคนใดคนหนึ่ง ไม่อาจเป็นประวัติศาสตร์ของสถาบันใดสถาบันหนึ่ง ไม่อาจเป็นประวัติศาสตร์ "สายเดี่ยว" หรือกระแสหลักที่รับใช้อุดมการณ์เฉพาะอันหนึ่งอันใดได้ หากแต่ "14 ตุลา" จำต้องเป็นประวัติศาสตร์ของมหาชนส่วนข้างมาก มีอุดมการณ์ที่รับใช้และเป็นของปวงชนอย่างแท้จริง นั่นก็คืออุดมการณ์ของประชาธิปไตยที่แท้จริงนั่นเอง

การถกเถียงอภิปรายขณะนั้นว่า 14 ตุลาคมควรจะเรียกว่าวันอะไรดี เกิดมีปัญหาลุกขึ้นมาเมื่อคณะรัฐมนตรี มีความเห็นให้กลับไปทบทวนชื่อที่ฝ่ายรัฐสภา ทั้ง 2 คือ สมาชิกวุฒิสภาและวุฒิสภาเสนอว่าให้เรียกว่า "วันประชาธิปไตย" โดยมีความเห็นว่าอาจนำไปสู่ความขัดแย้งกับวันที่ 24 มิถุนา อันเป็นวันของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย

ผมมีความเห็นว่าการเปรียบเทียบระหว่าง 2 เหตุการณ์ 2 วันสำคัญนี้ ไม่ควรผสมปนประหว่างเหตุการณ์ การกระทำ ผู้กระทำ และกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย ที่เรียกรวมๆ ว่าเหตุการณ์ในอดีตทั้งหลาย เข้ากับเจตจำนง หรือเจตนารมณ์ของเหตุการณ์นั้นๆ เราอาจเปรียบเทียบได้ว่า เหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนา มีที่มาอย่างไร ซึ่งแตกต่างจากเหตุการณ์ 14 ตุลา หรือองค์ประกอบของขบวนการ 24 มิถุนา แตกต่างหรือเหมือนกับ 14 ตุลาคมอย่างไร ไปถึงเป้าหมายของการเคลื่อนไหวทั้ง 2 กรณี ที่อาจมีทั้งด้านที่ตรงกันและแตกต่างกัน ไปถึงผลลัพธ์ของ 2 เหตุการณ์

การศึกษาอย่างเจาะลึกในเหตุการณ์สำคัญเป็นเรื่องปกติที่นักประวัติศาสตร์กระทำกันตลอดเวลา และต้องทำอยู่เรื่อยๆ เพราะข้อมูลหลัก

ฐานต่างๆ มักจะกระจ่างและมีมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป ดังนั้นความจริง ในประวัติศาสตร์ว่า “อะไรที่ได้เกิดขึ้นจริงๆ” (what actually happened) ที่นักประวัติศาสตร์มีชื่อชาวเยอรมัน นายรันเกกล่าวไว้ จึงจะค่อยๆ ปรากฏต่อสายตาของสังคมมากขึ้นด้วย

ในขณะที่การศึกษาและตีความถึงเจตจำนงหรือเจตนารมณ์ของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นั้น ไม่อาจทำได้ในเหตุการณ์หนึ่งเดียวผมกำลังเสนอว่าสิ่งที่เรียกว่า “เจตจำนงทางประวัติศาสตร์” นั้น ไม่ใช่เป็นเพียงข้อเสนอ หรือ นโยบายของผู้สร้างเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นั้น เพราะเจตจำนงหรือสปีริตในประวัติศาสตร์นั้นมีลักษณะเป็นสิ่งที่สากลเป็นสิ่งที่ทั่วไป จึงต้องแสดงออกผ่านเหตุการณ์และกระบวนการประวัติศาสตร์อันยาวนานหลายๆ เหตุการณ์ จนกระทั่งสังคมซึมซับและสามารถปฏิบัติจุดมการณนั้นได้อย่างเป็นกิจลักษณะมากขึ้น เมื่อนั้นเจตจำนงทางประวัติศาสตร์จึงจะสามารถพูดได้อย่างเต็มปากว่า คืออะไร

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นการเริ่มต้นกระบวนการทางการเมืองที่เรียกว่าประชาธิปไตย ข้อนี้คงไม่มีใครปฏิเสธความ จริงและความหมายของมันได้ แต่ในทางปฏิบัติระบบการเมืองและรัฐบาลหลังจากนั้น ไม่อาจทำการสร้างและรักษาระบบประชาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ การเมืองไทยในยุคประชาธิปไตยที่ดำเนินมาจนถึงวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จึงเป็นประชาธิปไตยที่ยังไม่สมบูรณ์ กล่าวคืออำนาจการเมืองโดยส่วนใหญ่ยังไม่เป็นของประชาชน ระบบปกครองจึงมีลักษณะเป็นระบบอำนาจนิยมแบบหนึ่งแบบใดมาโดยตลอด เห็นได้จากการเกิดการแย่งอำนาจรัฐโดยกำลังอาวุธ ที่เรียกว่าการรัฐประหารและปฏิวัติมาโดยตลอด ในขณะที่การเลือกตั้งซึ่งเป็นวิธีการ อันชอบด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญ ถูกทำลายและทำให้สลายหายไป

การอุบัติขึ้นของเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลา โดยเนื้อหาคือการเรียกร้องให้อำนาจการปกครองเป็นของประชาชนอีกครั้งหนึ่ง คือการเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยที่เป็นของประชาชน การเคลื่อนไหวเริ่มด้วยการเรียกร้องรัฐธรรมนูญโดย “กลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” ที่ร่วมกันเซ็นชื่อเบื้องต้น 100 ชื่อ ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจนและเข้าใจได้มากที่สุดว่า นี่คือนำนาจอันชอบธรรมสูงสุดทางกฎหมายของประชาชน ที่ก่อเกิดมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนา

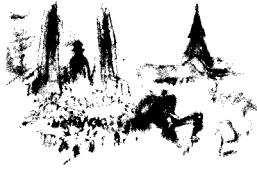
ในทางอุดมการณ์และในเจตจำนงทางประวัติศาสตร์จึงกล่าวได้ว่า ทั้ง 2 เหตุการณ์คือ 24 มิถุนา และ 14 ตุลา ต่างมีอุดมการณ์ร่วมกันคือประชาธิปไตย หากไม่เกิด 24 มิถุนาก็จะไม่เกิด 14 ตุลา ในลักษณะการอย่างที่เราได้เห็น ก็จะเป็นการเรียกร้องอย่างอื่น ถึงสัญลักษณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่ “รัฐธรรมนูญ” ก็จะเป็นอีกประวัติศาสตร์การเมืองไป แต่ความจริงก็คือ 14 ตุลา ได้ผลักดันและช่วยทำให้เจตนารมณ์ของ 24 มิถุนา ปรากฏเป็นจริงมากขึ้นในสังคมต่างหาก

กล่าวในที่สุดเมื่อพิจารณาในทางเจตจำนงหรือเจตนารมณ์แล้ว ผมจึงเห็นว่า 14 ตุลา คือการต่อเนืองของ 24 มิถุนา การปฏิวัติ 14 ตุลาเป็นกระบวนการที่ทำให้อุดมการณ์ประชาธิปไตยที่เริ่มสร้างขึ้นโดย 24 มิถุนาสัมบูรณ์ขึ้นเป็นความจริงทางสังคมขั้นในที่สุด

ที่สำคัญอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ผู้นำสำคัญของกระบวนการ 24 มิถุนาก็ได้เขียนบทความชี้แนะให้แก่บรรดานักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนไม่กี่เดือนภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลา โดยตีพิมพ์ในวันที่ 10 ธันวาคม 2516 ในคำขวัญว่า “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม” เนื้อหาหลักคือการเสนอว่า อันตรายใหญ่หลวงต่อการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์นั้น มาจากบรรดาซากทัศนะแห่งระบบเก่าที่ตกค้างอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งซากทัศนะของระบบทาส โดยยกตัวอย่างความผิดพลาดของคณะราษฎรเอง ที่ไม่ตระหนักถึงอุปสรรคดังกล่าวภายในขบวนการอภิวัฒน์ ทำให้นำไปสู่ความแตกแยกของคณะราษฎรและรัฐบาลต่อมา นัยยะของบทความดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นนัยยะและฐานะทางประวัติศาสตร์ของ 14 ตุลา กับ 24 มิถุนา ว่ามีความต่อเนื่องและเกี่ยวพันกันอย่างสำคัญต่อการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์ขึ้นในประเทศไทย

ทั้งหมดนี้ผมคิดว่า ชื่ออันเหมาะสมสำหรับวันที่ 14 ตุลาคมนั้น ควรจะเน้นหนักไปที่เจตนารมณ์หรือเจตจำนงทางการเมืองของการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง มากกว่าที่ตัวเหตุการณ์หรือคณะกลุ่มบุคคล หรือจุดหมายเบื้องต้นขณะนั้น รวมถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของแต่ละคณะในอดีต หากแต่ควรเน้นที่อุดมการณ์ของขบวนการนั้นๆ อันเป็นสิ่งทั่วไปที่ครอบคลุมประวัติศาสตร์และความปรารถนา ร่วมกันของคนส่วนใหญ่ในสังคม ที่จะเอื้อต่อการปฏิบัติทางการเมืองของประชาชนเองในอนาคตได้อย่างเป็นจริงด้วย

ผมจึงเสนอว่า 14 ตุลาคม คือ “วันเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์” ด้วยเหตุผลที่ว่าประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงวันที่ 24 มิถุนา และการขับไล่เผด็จการในกรณี 14 ตุลา นั้น เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวและพัฒนาการต่อเนื่องของ ประวัติศาสตร์แห่งการปลดปล่อยประชาชนไทย อันเดียวกัน

ด้วยมือเรา

กว่าเจ็ดทศวรรษเปลี่ยนยังไม่เปลี่ยน
ยังวนเวียนย่อยยอกยังหลอกหลอน
ประชาธิปไตยตายเป็นขั้นตอน
เผด็จการยังคงคานคองอยู่ครบครัน

ยังครอบงำความคิดยังบิดตา
ยังตั้งหิ้งบูชาอย่างเดิดฉัน
ยังก่อกำแพงแก้วปราการกัน
ยังแข็งขันขัดข้อ ตาต่อตา

ใครแตกหน่อต่อยอดก็เด็ดยอด
ประสานสอดรับเสียงไรเดียงสา
ยังยั่วเยี้ยไต่เต้า เต้า ปู ปลา
ได้กะลาใบใหญ่ใบเดิมนี่

คืออำนาจเผด็จการอันแข็งแกร่ง
ยังยุทธแย่งยืนยงอยู่คงที่
ทั้งรู้รับปรับทางวางท่าที่
พร้อมก็มีถู่มือไว้สวมใช้

ที่เบือนเลียดเด็ดเปรอะอยู่เลอะหลาก
ถู่มือหากที่เบือนใช้มือไม่
ถอดถู่มือสะอาดดีทุกทีไป
มีถู่มือใหม่ ใหม่ไว้เป็นชุด

ประชาธิปไตยไทยตั้งแต่เกิด
เผด็จการบรเร็ดประเสริฐสุด
คือคู่ความขัดแย้งอันแย้งยุทธ
ข้างหนึ่งทรูอีกข้างต้องตั้งทรง

สลัดโซ่มายาเปิดตาเถิด
ช่วยกันเปิดกะลาใหญ่อย่าไหลหลง
รวบรวมแรงลุกขึ้นหยัดยืนยง
ตระนงเข้ารีอด้วยมือเรา

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
2 สิงหาคม 2546
30 ปี 14 ตุลาคม

6 ปีปฏิรูปสื่อ : เราจะไปทางไหนกัน

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทพชัย หย่อง

ประธานสมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย

รุจน์ โกมลบุตร

คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดำเนินการอภิปราย

วันที่ 20 กันยายน 2546

ห้อง 201 คณะศิลปศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์

รุจน์ โกมลบุตร : สวัสดีตอนบ่ายทุกท่านนะครับ เป็นกิจกรรมของการบรรยายสาธารณะ ตลาดวิชา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันนี้เดี่ยวเราจะคุยกันว่าด้วยเรื่อง “6 ปีปฏิรูปสื่อ เราจะไปทางไหนกัน” ทุกท่านอาจจะงงงงนะครับ ทำไมมัน 6 ปี เพราะเรากำลังคุยกันเรื่อง “30 ปี 14 ตุลา” ก็คือว่าเราพยายามจะเริ่มนับไปที่จุดเริ่มต้นของรัฐธรรมนูญ ที่ผ่านมา 6 ปีแล้ว ซึ่ง “สื่อ” เป็นเรื่องหนึ่งที่หลายๆ คนมองว่ามันไปไม่ค่อยจะถึงไหน โดยเฉพาะรัฐบาลยุคทักษิณเนี่ย

วันนี้เรามีผู้มาชวนบรรยายอยู่ 2 ท่าน ทางขวามือ ร.ศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ครับ (ปรบมือ) อาจารย์อยู่ที่เนคเทคศาสตร์จุฬาฯ ทำงานเรื่องรณรงค์ ในด้านของการปฏิรูปสื่อมาโดยตลอด ส่วนทางขวามือของทุกท่าน คุณเทพชัย หยอง (ปรบมือ) เป็นบรรณาธิการเครือเนชั่น และเป็นประธานสมาคมนักข่าว วิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย เราจะเริ่มกันที่ อ.อุบลรัตน์ ซึ่งเท่าที่ผมแอบดู เนื้อหาแล้ว คิดว่าเหมาะสำหรับเรื่องที่ท่านอาจจะงงๆ ว่ามาตรา 40 คืออะไร กันแน่ ผมว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่อาจารย์อุบลรัตน์ให้ภาพใหญ่ก่อน ว่า สถานการณ์ตั้งแต่ 6 ปีที่แล้วจนกระทั่งถึงปัจจุบันมันวิวัฒนาการมาเป็นยังไง แล้วก็อาจจะตามด้วยคุณเทพชัย ซึ่งเป็นนักวิชาชีพ ซึ่งเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ แล้วก็ถูกแทรกแซงอะไรเยอะ ผมว่าหลายๆ ท่านคงทราบดีว่าคุณเทพชัยนี้ เลือดออกหลายครั้งแล้ว

ผมมานั่งคิดว่า 4-5 ปีที่ผ่านมาเราเจออะไรบ้าง โดยเฉพาะเรื่อง เหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันหน่อย เริ่มที่หนังสือพิมพ์ก่อน พลิกๆ เอาปัจจุบันทันด่วนนี้เลยนะครับ พลิกดูหน้าหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ท่านอาจจะเจอว่า ทำไม มีหน้านักการเมืองอยู่ในพื้นที่โฆษณาเยอะจัง สังเกตไหมครับ พอเปิด หนังสือพิมพ์จะมีหน้าคุณคนนั้น รัฐมนตรีคนนั้นลงในพื้นที่โฆษณาแล้วเชิญชวน ให้ทำโน่นให้ทำนี่ เช่นเชิญชวนให้ซื้อสินค้าที่มีตราของกระทรวงเพื่อความสะอาด ปลอดภัย แล้วก็มีรูปท่าน แล้วก็ยิ้ม มีลายเซ็น ถามว่าขลังรีเปล่า? ไม่นะใจ!

เมื่อวันก่อนมีนักศึกษาส่งรายงานมาบอกว่า ไปดูภาพหน้าหนึ่งใน หนังสือพิมพ์ก็ปรากฏว่าภาพในหนังสือพิมพ์คุณภาพ มีภาพของนักการเมือง เยอะมาก และมีภาพนักการเมืองท่านนั้นเยอะที่สุด ไม่ขอบอกว่าท่านไหน ใน ส่วนของหนังสือพิมพ์ เรามีการคุกคามทางเพศนักข่าวอยู่ แล้วเหตุการณ์เหล่านี้ ไม่สามารถบอกชื่อได้เพราะถ้าบอกชื่อไปจะกลายเป็นเรื่องถูกฟ้องในฐานะ หมิ่นประมาท แล้วท่านบอกเลยว่า ถ้าใครพูดชื่อผมออกมาผมจะฟ้องร้อยล้าน หนังสือพิมพ์ก็เงียบสนิท ไม่พูดชื่อท่านเลย กลัวมาก แต่ลงรูปแทน ลงรูปแบบ ไม่มีเหตุผล อยากลงรูปท่านใหญ่ๆ อันใหญ่ๆ อะไรเหอะ? ผมว่าคนเริ่มเดาได้ว่า ใครคือคนที่ถูกคุกคามนะครับ

แล้วก็เรามีคอลัมน์สัปดาห์ที่คอยเชียร์ท่านผู้ใหญ่อุตลอดเวลา ทักซิโนเนียนะ

ครับเยอะมาก แล้วผมก็สงสัยมากกว่าทำไมเชียร์ได้ทุกวัน หนังสือพิมพ์วันนี้ ลองอ่านดูนะครับ พลิกหนังสือพิมพ์ใหญ่ๆ ฉบับหนึ่งดู มันกลายเป็นเรื่องที่ว่า รัฐบาลกระดิกอะไร จะมีคอลัมนิสต์คอยกระดิกตาม ในแง่ของวิทยุโทรทัศน์เราก็มี เดี่ยวให้คุณเทพชัยเล่าเองก็แล้วกัน เมื่อเช้าใครได้ฟังไหมครับ เรามีการพบประชาชน โดยพบอยู่ฝ่ายเดียว ประชาชนไม่มีฝ่ายพบด้วย และฝ่ายค้านก็ห้ามพบ เรามีแต่นายกฯพบประชาชน

เมื่อวานนี้ผมอยู่ข้างนอก ผมพยายามจะตามว่าเรื่องคุณรักเกียรติไปถึงไหนแล้ว เมื่อวานนี้เป็นวันที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาออกมา ปรากฏว่าผมก็รอฟังวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ไม่มีข่าวนี้ไม่มีเลย ผมสงสัยว่าเกิดอะไรขึ้น ทำไมไม่มี รอดูข่าวช่อง 7 สี ก็ไม่มีอีก จนกระทั่งเมื่อเช้า พลิกหนังสือพิมพ์ถึงได้เห็นข่าว คุณรักเกียรติเขาฟ้องเสีย !

เรามี โมเดิร์นไนน์ แล้วก็ ไอทีวี ก็เป็นเลือดใหม่ เราอยากได้อะไรใหม่ๆ ในไอทีวี ปรากฏว่าไอทีวีมีละครเกาหลี ละครญี่ปุ่น โมเดิร์นไนน์ทีวีก็ไม่ได้ต่างอะไรไปจากกับช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง 7 ทำไมอุตสาหกรรมโทรทัศน์ตั้ง 6 ช่อง แล้วเหมือนกันทุกช่อง แบบนี้มีช่องเดียวไม่ต้องมีหลายๆ ช่องก็ได้ เราเคยมี “ร่วมด้วยช่วยกัน” เวอร์ชันเก่ากับเวอร์ชันปัจจุบันที่ต่างไป เราเคยมี “ขอคิดด้วยคน” มันก็หายไปแล้ว เราเคยมี “เหตุบ้านการเมือง” ก็หายไปแล้ว เราเคยมีคุณสรยุทธ ก็หายไปแล้ว เปลี่ยนช่องแล้วก็ไม่รู้จะไปอยู่ช่องไหน แล้วจะยังสบายดีหรือเปล่า

เรามีสถานการณ์เรื่องท่อก๊าซ แต่ไม่เคยเป็นข่าวเลยในโทรทัศน์ ยกเว้นครั้งเดียวตอนที่มีการปะทะกันที่หน้าโรงแรมเจบีหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา แล้วคุณวันนอร์รัฐมนตรีมหาดไทย ก็บอกว่าชาวบ้านเป็นคนเริ่มก่อน แล้วมีอาวุธที่สำคัญมากคือ น้ำบูดู เรามีเรื่องโทรคมนาคม ที่มีการสั่งให้เก็บภาษีสรรพสามิต โดยไม่ต้องรอคณะกรรมการ กทช. เวลาจะมีอะไรอยากทำ บอกว่าไม่ต้องรอ กทช. แต่เวลาที่เราไม่อย่างทำบอกว่าเดี๋ยวรอ กทช. ก่อน นี่คือรัฐบาลที่ผ่านมา แล้วก็ปัจจุบันเรามีโทรศัพท์มือถือยี่ห้อออเรนจ์เกิดขึ้นโดยไม่ต้องรอ กทช. แต่บางเรื่องท่านบอกว่าต้องรอ กทช. อันนี้ก็ไม่รู้ว่าอะไรที่รอ อะไรที่ไม่ต้องรอ ก็เป็นภาพใหญ่ ๆ ที่พยายามรวบรวม มาให้ทุกท่านได้เห็น ว่าเรามีปัญหาอะไร และควรจะมีเอ็มไอกับ 6 ปี ที่ผ่านมาหรือเปล่า

เราจะเริ่มต้นที่อาจารย์อุบลรัตน์นะครับ ขอขอบคุณครับ เชิญครับอาจารย์

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ : สวัสดีทุกท่านนะคะ เดือนกันยายนบรยากาศครีမ်ฟ้าครีမ်ฝน ปฏิรูปสื่ออาอิมครีမ်พอ ๆ กับบรรยากาศวันนี้ ไม่ค่อยสดใสแต่แท้ที่จริงก็มีช่วงที่ฟ้าใส มีช่วงที่ภาคประชาชนก้าวเดินไปข้างหน้า วันนี้ขอถือโอกาสเล่าเรื่องสรุปเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวเรื่องการปฏิรูปสื่อในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งสะท้อนว่า 30 ปีที่ผ่านมา สื่อสารมวลชนยังไม่ได้เสรีภาพที่แท้จริง อ.รุจน์เกริ่นให้ฟังไปแล้วว่าหนังสือพิมพ์มีเสรีภาพ แต่ดูเหมือนว่าจะน้อยลง เพราะพื้นที่ถูกนักการเมืองยึดเอาไปตื้อ ๆ ตอนนี้มีกรรมรงค์โฆษณานักการเมืองทยอยออกมาแล้ว เริ่มทุ่มเงินกันแล้ว ปีหน้าคงจะมีอีกมาก

การปฏิรูปสื่อที่จะพูดวันนี้อยากจะขอเน้นในเฉพาะส่วนที่เป็นวิทยุโทรทัศน์ เพราะว่าเป็นส่วนที่มีการอภิปรายถกเถียงเป็นประเด็นสาธารณะและเป็นเรื่องที่ต้องช่วยกันกรรมรงค์ให้มาก ๆ นอกจากนี้ เรื่องวิทยุโทรทัศน์เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเป็นประเด็นใหม่ทางสังคมและรัฐธรรมนูญ 2540 ได้วางบรรทัดฐานเป็นหลักประกันของสิทธิเสรีภาพวิทยุโทรทัศน์ไว้อย่างเฉพาะเจาะจง

ทำไมต้องปฏิรูปสื่อ

ประเด็นแรก “ทำไมต้องมีการปฏิรูปสื่อ” สิทธิเสรีภาพในเรื่องของการพูดการแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง แล้วก็เป็นหนึ่งในหลักหกประการในคำประกาศของคณะราษฎร เมื่อปี 2475 อันที่จริงปีหน้าเป็นวาระครบ 6 รอบของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เราจะต้องกลับมาทวงถามถึงสิทธิขั้นพื้นฐานกัน ในคำประกาศให้หลักประกันว่าเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วสามัญชนจะได้สิทธิเสรีภาพ ในความเป็นจริงเรายังอยู่ห่างไกลจากสภาพที่ควรจะเป็น

ประการที่สอง หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 รัฐธรรมนูญหลายฉบับ (แต่ไม่ใช่รัฐธรรมนูญการปกครอง) ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไว้ในมาตรา 37 บ้าง 39 บ้าง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันอยู่ในมาตรา 39, 40 และ 41 นอกจากนี้ ได้มีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491

สำหรับสังคมไทยใน 6 ปีที่ผ่านมา ทำไมจึงต้องเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อ สาเหตุใหญ่คือเรื่องสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รัฐได้ใช้อำนาจในการลิดรอนสิทธินี้ลงไป สิทธิในการแสดงความคิดเห็นก็ขาดหายไป ทั้งสองท่านที่นั้อยู่ก็คงเป็นประจักษ์พยานได้ดี เพราะได้รับผลกระทบโดยตรงในเรื่องนี้

สิ่งที่ปัญหาหนักที่สุดและต้องทำความเข้าใจให้มากคือ การที่รัฐได้ผูกขาดเป็นเจ้าของกิจการวิทยุโทรทัศน์หรือเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ไปแต่เพียงผู้เดียวมานาน ประชาชนไม่เคยมีโอกาสเข้าถึงสื่อวิทยุโทรทัศน์โดยตรง ภาคประชาชนถูกปิดกั้นไม่ให้เป็นเจ้าของสื่อวิทยุโทรทัศน์ ในขณะที่ประชาชนทั่วประเทศได้ริเริ่มจัดท้าวิทยุชุมชนตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญมาตรา 40 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ พ.ศ. 2543 ให้หลักประกันไว้ แต่รัฐบาลเรียกวิทยุชุมชนว่า "วิทยุเถื่อน" บอกว่าผิดกฎหมาย ประชาชนสะเทือนใจมากในทางกฎหมายถือว่ารัฐละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชน เพราะไม่ได้คุ้มครองให้ประชาชนได้ใช้สิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ต้องมีการปฏิรูปก็คือ โครงสร้างของสื่อที่เป็นระบบอุปถัมภ์รัฐถือครองคลื่นวิทยุโทรทัศน์ไว้แต่ไม่ได้ดำเนินการเอง กลับนำไปให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชน เป็นสัมปทานแบบอภิสิทธิ์ คือว่ารักใครชอบใคร โกลัซติดกับใครก็ให้คนนั้นไป โดยต้องจ่ายค่าตอบแทนจำนวนสูงมาก ส่วนใหญ่แล้วกลุ่มทุนขนาดใหญ่เป็นผู้ได้รับสัมปทานจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ทำให้ได้สิทธิในการใช้คลื่น เป็นระบบอุปถัมภ์และผูกขาดตัดตอน มิงงานวิจัยแสดงให้เห็นว่าบริษัทขนาดเล็ก หรือสื่อสารมวลชนอิสระไม่มีโอกาสเข้าถึงสื่อวิทยุโทรทัศน์เมื่อเทียบกับบริษัทขนาดใหญ่

ปัญหาประการถัดมาคือ รัฐได้ใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองและโฆษณาชวนเชื่อเพื่อครอบงำความคิดอิสระของประชาชน เมื่อครู๋ อ.รุจน์ ยกตัวอย่าง "พบทางเดียว" ก็ทำนองนั้น พบทางเดียว ก็พบมาตลอด การพูดฝ่ายเดียว และพูดจากผู้มีอำนาจในแบบ "พูดจากบนลงล่าง" ในทางทฤษฎีแล้วไม่ถือว่าเป็นการสื่อสาร

นอกจากนี้ สื่อในปัจจุบันเป็นระบบอุตสาหกรรม ซึ่งทุนเป็นฝ่ายใช้สื่อในการโฆษณาสินค้าและสร้างลัทธิบริโภคนิยม เพื่อเสริมอุดมการณ์ทุนนิยม รัฐและทุน ใช้วิธีการปิดกั้นจนกระทั่งไม่เหลือพื้นที่ให้ภาคประชาชน ตอนนีปัญหา

ทวีความ เข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นได้จากกรณีข่าวที่ไม่เป็นข่าวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

จากสถานการณ์ปัจจุบัน สิ่งที่เราเห็นคือรัฐใช้อำนาจและใช้นโยบายในการควบคุมความเป็นเจ้าของคลื่นวิทยุโทรทัศน์และการดำเนินการของเอกชน แต่คนที่มีอิทธิพลจริง ๆ คือ ธุรกิจเอกชน รัฐให้สัมปทานในแบบอุปถัมภ์ แล้วรัฐมีวิธีควบคุมสิทธิเสรีภาพด้วยการควบคุมเงื่อนไขสัมปทานเช่น การชวยกเลิกสัมปทานหรือสัญญาเช่าสถานีถ้าเสนอเนื้อหารายการที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ตัวอย่างเช่น ขณะนี้ *ไทยทีวี* กำลังถูกขู่จะทำผิดเงื่อนไขสัมปทาน เพราะให้ *เนชั่น* ผลิตรายการ นอกจากนี้ รัฐยังควบคุมเนื้อหาด้วยวิธีการเซ็นเซอร์ทั้งทางตรงทางอ้อม เช่น ใช้วิธีโทรศัพท์ไปสั่งห้ามออกอากาศข่าวบางข่าว อันที่จริงกฎหมายเรื่องการเซ็นเซอร์มีการผ่อนคลายเป็นแล้วตั้งแต่หลังปี 2535 แต่ว่าสถานีและหน่วยงานของรัฐก็ยังเซ็นเซอร์ตัวอย่างจนเป็นนิสัย สำหรับภาคธุรกิจเอกชน มีวิธีการควบคุมคลื่นด้วยการเข้าไปใช้ประโยชน์และแสวงหากำไรในการดำเนินการผลิตรายการเอกชน มีการควบคุมเนื้อหาและรูปแบบรายการต่างๆ ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน ตอนนี้ธุรกิจเอกชนเริ่มไปมีอำนาจควบคู่กับรัฐหรือบางทีมีอำนาจเหนือรัฐ หรือบางทีอำนาจรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือเกิดการบูรณาการตั้งตัวอย่างในปัจจุบัน ซึ่งซินคอร์ปอเรชันกับรัฐบาลมีความใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

การเมืองและการสื่อสารในระบอบประชาธิปไตย

การเมืองและการสื่อสารในระบอบประชาธิปไตยที่เรารู้จักกันเป็นลักษณะการเมืองผ่านตัวแทน สิ่งที่ภาคประชาสังคมกำลังมีการเคลื่อนไหวผลักดันกันก็คือ ทำให้มีมิติของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเข้าไปเป็นองค์ประกอบใหม่การเมืองระบบตัวแทนกำหนดให้มีการเลือกตั้งระดับชาติ เลือกตั้งระดับท้องถิ่น แต่รัฐธรรมนูญปัจจุบันได้เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและตรวจสอบการใช้อำนาจในทุกระดับ แม้ว่าภาคประชาชนจะยังไม่สามารถมีส่วนร่วมได้มากนัก แต่ว่าบรรทัดฐานเหล่านี้ถูกวางไว้แล้วในรัฐธรรมนูญ

ในส่วนการสื่อสารก็เช่นกัน แต่เดิมนั้นรัฐบอกว่าจะพูดแทนประชาชน

ธุรกิจเอกชนที่เป็นสื่อมวลชนก็บอกว่าจะพูดแทนประชาชน แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เราเห็นภาพของสื่อชุมชน สื่อภาคประชาชนเกิดขึ้น มีสื่อหนังสือพิมพ์เล็กๆ เกิดขึ้นในชุมชน มีวิทยุโทรทัศน์ มีเคเบิลชุมชนเกิดขึ้น การเข้าถึงสื่อโดยตรงของภาคประชาชนมีให้เห็นมากขึ้น บางกลุ่มอาจจะเข้ามาโดยไม่หวังผลกำไร บางกลุ่มก็อาจจะต้องการแสวงหาผลกำไร สื่อเหล่านี้เป็นสื่อใหม่ สื่อขนาดเล็ก รวมทั้งในอนาคตสื่ออินเทอร์เน็ตน่าจะแพร่หลาย และประชาชนมีโอกาสเข้าถึงได้โดยตรง นี่คือพลวัตของสื่อภาคประชาชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการใช้สิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นของประชาชนโดยตรง ในอนาคตหากมีการปฏิรูปสื่อ การมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนจะยังมีโอกาสสูงมากขึ้น ดังนั้น การเมืองระบบตัวแทนนอกจากจะปรับเปลี่ยนเป็นการเมืองแบบมีส่วนร่วมแล้ว ระบบการสื่อสารก็จะเปลี่ยนไปในทิศทางเดียวกัน คือสู่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน โดยนัยนี้ โครงสร้างของระบบการเมืองและการสื่อสารจะมีรูปแบบและเนื้อหาประชาธิปไตยมากขึ้น

ความเป็นมาของการปฏิรูปสื่อวิทยุและโทรทัศน์

"กระบวนการปฏิรูปมาจากไหน" ย้อนไปตั้งแต่ปี 2516 เริ่มเกิดขึ้นหลัง 30 ปี 14 ตุลา แต่ปรากฏว่าไม่สำเร็จ ปฏิบัติการของประชาชนต่อสื่อของรัฐคือการปฏิเสธรัฐธรรมนูญแบบโฆษณาชวนเชื่อ จะเห็นภาพการเรียกร้องได้จากที่กรมประชาสัมพันธ์ถูกเผาอบที่หนึ่ง แต่การเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงสื่อวิทยุและโทรทัศน์ของรัฐไม่เป็นผล รัฐบาลหลัง 14 ตุลา ตั้งคณะกรรมการบริหารวิทยุและโทรทัศน์ (กบว.) วัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมเนื้อหาของรายการวิทยุและโทรทัศน์ของเอกชนด้วยการตรวจเซ็นเซอร์รายการ กบว. จึงมีความหมายเทียบเท่ากับการเซ็นเซอร์ของรัฐ

ต่อมา ในปี 2535 เกิดเพลิงไหม้กรมประชาสัมพันธ์อีกครั้งเป็นรอบที่สอง หลังเหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการกิจการวิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติ (กกช.) ยกเลิกการเซ็นเซอร์โดย กบว. และให้สถานีวิทยุและโทรทัศน์เป็นผู้รับผิดชอบควบคุมเนื้อหาของรายการของตนเอง ในช่วงนั้น

สื่อวิทยุและโทรทัศน์เติบโต มีรายการประเภทสนทนาประเด็นการเมืองและสังคมเกิดขึ้นจำนวนมาก รายการเปิดให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้าไปร่วมสนทนา นับเป็นครั้งแรกที่นักวิทยุและโทรทัศน์มีความรู้สึกมีจิตวิญญาณที่ตอบรับกับสิทธิเสรีภาพอย่างสูง แต่ก่อนหน้านั้นต้องถือว่าอยู่ในฝ่ายต่อต้านประชาธิปไตย กี่ว่าได้ สื่อของรัฐถูกวิจารณ์ว่าบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร

การปฏิรูปโครงสร้างของสื่อที่แท้จริงยังไม่เกิดขึ้นแม้จะผ่านมากกว่า 10 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2535-2546 มีการเคลื่อนไหวให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสื่อวิทยุและโทรทัศน์ให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยตรง ทั้งในการยกร่างรัฐธรรมนูญในปี 2540 ในการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาสื่อสารมวลชน 2542 และในการจัดทำกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญมาตรา 40 เพื่อให้คลื่นวิทยุและโทรทัศน์เป็นทรัพยากรของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ และให้มีการจัดสรรคลื่นใหม่ทั้งหมด พร้อมกับยกเลิกระบบการผูกขาดการเป็นเจ้าของคลื่นโดยรัฐและเอกชนที่รัฐให้สัมปทานแบบอภิสิทธิ์ แต่ทุกรัฐบาลไม่มั่นนโยบายในการปฏิรูปสื่อ จะเห็นได้ว่าฝ่ายรัฐและทุนมีการดำเนินการต่อต้านการปฏิรูปสื่อ เพราะเกรงสูญเสียผลประโยชน์ของตน

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ พ.ศ. 2543 กำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระชื่อ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ หรือ กสช. เพื่อทำหน้าที่ในการปฏิรูประบบวิทยุและโทรทัศน์และบริหารให้มีสิทธิเสรีภาพดังที่ประชาชนได้เรียกร้องตลอดมา แต่กระบวนการสรรหาไม่โปร่งใสและเกิดความล่าช้า จนถึงขณะนี้ ยังไม่สามารถจัดตั้ง กสช. ตามที่กฎหมายกำหนด

กล่าวโดยสรุป หลังปี 2540 กระบวนการปฏิรูปสื่อมีความคืบหน้า ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยเฉพาะในมาตรา 39, 40 และ 41*
2. มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ พ.ศ. 2543 ในเดือนมีนาคม 2543
3. มีการดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการสรรหา กสช. ในปี 2543 ใช้เวลา 3 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2543 - 2546 ยังไม่สามารถจัดตั้งคณะกรรมการ กสช. ได้

*

มาตรา 39 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศชื่อเสียง สิทธิในครอบครัว หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิद्यุโทรทัศน์ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรา นี้ จะกระทำมิได้

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ วิद्यุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงครามหรือการรบ แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามความในวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติการให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชนรัฐจะกระทำมิได้

มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสอง ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 41 พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็น ภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อาณัติของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชน ตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 39 ให้หลักประกันโดยรวมคือ รัฐต้องให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนและสื่อมวลชน เราจะแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการพูด เขียน พิมพ์ หรือว่าจะการโฆษณาด้วยสื่อโฆษณาวิธีการใดก็ได้ คำว่า “การโฆษณา” ในที่นี้ไม่ได้แปลว่า โฆษณาสินค้า หรือ “advertisement” แต่แปลว่า “เผยแพร่หรือสื่อออกไป” ตรงกับคำว่า “publicity” รัฐธรรมนูญเปิดกว้างไว้ว่า เรามีสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารด้วยวิธีการใดก็ได้ จะใช้สื่อประเภทใดก็ได้ เพื่อเผยแพร่ความคิดความเชื่อความรู้และความเห็น

ข้อที่ก้าวหน้าของมาตรานี้คือ ห้ามสั่งปิดโรงพิมพ์ สถานีวิทยุและโทรทัศน์ และห้ามการเซ็นเซอร์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ รวมทั้งสื่อวิทยุและโทรทัศน์ อีกข้อหนึ่งคือการให้เงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์ หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้ ถ้ามว่าที่ออ. รุจน์บอกว่าการโฆษณาในหนังสือพิมพ์และในสื่อวิทยุโทรทัศน์เอกชนจำนวนมาก ที่เป็นงบประมาณรัฐวิสาหกิจ เช่น ปตท. กฟผ. ถือเป็นงบของรัฐใหม่ บทบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการไม่ให้รัฐเข้าไปแทรกแซงสื่อมวลชน

มาตรา 40 กำหนดให้ คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ อันนี้เป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่จะทำให้มีการปฏิรูปสื่อ เพื่อที่จะยกเลิกการผูกขาดโดยรัฐ ถัดมาก็ให้มีองค์กรอิสระ กสช. ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นตามวาระหนึ่ง

ในกระบวนการยกร่างรัฐธรรมนูญ สสร. ได้นำเอากิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์รวมทั้งโทรคมนาคม ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการสื่อสารเข้ามาอยู่ในมาตรา 40 ด้วย และในวรรคสุดท้ายกำหนดให้ใช้คลื่นเหล่านี้เพื่อประโยชน์สูงสุดกับประชาชน ทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ แล้วก็ประโยชน์สาธารณะอื่น

ประเด็นสุดท้ายในวรรคสามคือเรื่องการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม นับว่าเป็นเรื่องที่ยากที่สุดในระบบทุนนิยม และจะเห็นได้ว่าปรากฏอุปสรรคตั้งแต่ยังไม่ได้เริ่มการปฏิรูปสื่อในทางปฏิบัติ เนื่องจากกลุ่มทุนใหญ่ไม่ต้องการให้เกิดการแข่งขันอย่างเป็นธรรม

มาตรา 41 มาตรานี้ นับว่าเป็นหลักประกันครั้งแรก ที่รัฐคุ้มครองสิทธิในวิชาชีพของสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นลูกจ้างในกิจการของเอกชนหรือของรัฐ ทั้งในสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สารระสำคัญคือถ้าหากนักวิชาชีพแสดงความคิดเห็นโดยชอบ พูดถึงความจริง ทำตามจรรยาบรรณแล้วมีสิทธิเสรีภาพทำได้ทั้งสิ้น กรณีกฎไอทีวี เมื่อปี 2544 เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เชื่อมั่นในการคุ้มครองของมาตรา 41 แต่ว่าถูกบริษัทให้ออก

แผนแม่บทพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคม เพื่อการพัฒนาคนและสังคม พ.ศ. 2542 - 2551

การปฏิรูปกิจการด้านวิทยุและโทรทัศน์นั้นในเอกสารหรือในทางกฎหมายมี 2 ส่วนคือ คือแผนแม่บทพัฒนาสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม เพื่อการพัฒนาคนและสังคมพ.ศ. 2542 - 2551 และมีกฎหมายลูกคือ พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม 2543 ออกภายหลังที่รัฐธรรมนุญประกาศใช้แล้ว 3 ปี

ในส่วนของแผนแม่บทพัฒนาสื่อสารมวลชนฯ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเจ้าภาพในการยกร่างแผนแม่บทฉบับนี้ โดยมีคณะกรรมการ 28 คน ประกอบด้วยผู้แทนจากส่วนราชการที่เป็นเจ้าของสื่อ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่สภาพัฒนาฯ คณะรัฐมนตรีได้ให้มติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2542 ประกาศใช้มาแล้ว 4 ปี มีรายละเอียดที่น่าสนใจอยู่ในแผนอันนี้คือเรื่องวิสัยทัศน์ ที่ระบุว่าประชาชนควรจะได้รับการพัฒนาศักยภาพในทุกมิติของชีวิตอย่างต่อเนื่อง ต้องมีโอกาสที่จะได้เข้าถึงสื่อที่มีคุณภาพ สารสนเทศที่มีคุณภาพอย่างอิสระและชอบธรรม แล้วก็ต้องเป็นผู้บริโภคที่มีทางเลือก รู้เท่าทันใช้สื่อและข้อมูลสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม และระบบทั้งหมดของสื่อและสารสนเทศที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของชีวิตต้องเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนทุกกลุ่ม ทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ระบบสื่อสารมวลชนต้องสามารถส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

วิสัยทัศน์ประการสุดท้ายต้องเสริมสร้างจิตสำนึกของสังคมและชุมชน ให้เห็นคุณค่าของคน ทำให้สังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข

วัตถุประสงค์ของแผนแม่บทคือต้องให้มีสมดุลระหว่าง 3 ส่วน ได้แก่สื่อของภาครัฐ ภาคประชาชน เช่นองค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนและภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีการกระจายพื้นที่ให้สื่อเมืองกับสื่อชนบทมีโอกาสพัฒนา ต้องให้ผู้ผลิตสื่อมีจิตสำนึก มีจรรยาบรรณและมีความรับผิดชอบ รวมทั้งผลิตสื่อที่มีคุณภาพ

วัตถุประสงค์ในแง่ของผู้รับ ระบุให้ส่งเสริมศักยภาพให้ผู้รับสามารถเรียนรู้ คัดสรร กลั่นกรองสารสนเทศได้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม สุดท้ายก็ขอให้เป็นประโยชน์กับการปกครองตนเองในส่วนท้องถิ่น ในส่วนต่างๆ ทั้งเป็นธุรกิจ ทั้งองค์กรเอกชน และเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยเป้าหมายสำคัญของแผนแม่บทได้แก่ ให้สื่อมีเนื้อหาสารสนเทศข่าวสาร 70 วันถึง 30 โฆษณา 15 -20

ในเรื่องสัดส่วนของการใช้คลื่นและผู้ประกอบการ กำหนดว่ามี 3 ส่วน คือ ภาครัฐ 40 % ภาคเอกชน ชุมชน 20 % และภาคธุรกิจเอกชน 40 % ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ภาครัฐไม่มีศักยภาพในการดำเนินการสื่อถึง 40 % ปัจจุบันให้สัมปทานแก่เอกชนไปทำแทน ส่วนภาคธุรกิจเอกชน ต้องการมากกว่า 40 % เพราะปัจจุบันใช้คลื่นถึง 90 % สำหรับภาคประชาชนซึ่งไม่เคยมีสิทธิเป็นเจ้าของคลื่นหรือดำเนินกิจการสื่อวิทยุและโทรทัศน์เลย แผนแม่บทกำหนดให้จัดสรร 20 % และระบุเพิ่มเติมด้วยว่าให้แต่ละจังหวัดมีสถานีภาคประชาชนอย่างน้อย 1 สถานี ทั้งวิทยุและโทรทัศน์

เป้าหมายในด้านการอ่าน กำหนดให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน 80 % และให้มีเครือข่ายคอมพิวเตอร์อย่างน้อย 20 % ทั่วประเทศ และประการสุดท้าย กำหนดให้มืองค์กรประชาชนเข้ามาช่วยควบคุม และตรวจสอบสื่อ

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543

พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ ยกร่างเมื่อปี 2541 ในสมัย

รัฐบาลประชาธิปไตย ร่างแรกของรัฐบาลเสนอให้มืองค์กรอิสระ 2 องค์กร กำกับดูแลกิจการโทรคมนาคมมืองค์กรหนึ่งคือ กทช. และกำกับกิจการวิทยุและ โทรทัศน์อีกองศ์กรหนึ่งคือ กสช. แม้ว่าในช่วงที่มีการร่างกฎหมายผู้แทน รัฐบาลในกรรมาการร่างจะเห็นว่าควรมืองค์กรอิสระ 2 องค์กร แต่เมื่อนำ ร่างพระราชบัญญัติเข้าสภา รัฐบาลกลับเสนอร่างที่มืองค์กรเดียวเข้าไป เนื่องจากกระทรวงคมนาคมเสนอรูปแบบขององค์กรเดียวจากตัวอย่างของคณะกรรมการการสื่อสารของสหรัฐอเมริกา ภาคประชาสังคมต้องเคลื่อนไหวสร้าง แรงกดดัน เพื่อให้มีการนำร่างที่มืองค์กรอิสระ 2 องค์กรเข้าสู่การพิจารณา แปรญัติติของสภาด้วย โดยเสนอในนามพรรคประชาธิปไตย รัฐสภาใช้เวลา 11 เดือน ในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้ และประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติ ในเดือนมีนาคม 2543

สาเหตุสำคัญที่เสนอให้แยกองศ์กรอิสระเป็น 2 องค์กร เนื่องจากสภาพ ของสื่อสารโทรคมนาคมและสื่อวิทยุและโทรทัศน์แตกต่างกัน หากให้องศ์กร อิสระองศ์กรเดียวกำกับดูแล โดยมีคณะกรรมการส่วนใหญ่ชำนาญการด้าน วิศวกรรมศาสตร์ จะเป็นการละเลยความสำคัญของแนวความคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพของสื่อมวลชน

พระราชบัญญัติองศ์กรจัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดให้มี 2 องศ์กรอิสระ คือ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ หรือ “กสช.” และคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ “กทช.” คณะกรรมการ 2 ชุดนี้ต้องเข้าไปทำหน้าที่ร่วมกันคือเป็นกรรมาการร่วมบริหารความถี่ กรรมาการร่วมทำหน้าที่สำคัญในการพิจารณาว่าคลื่นย่านใดควรจะไปใช้ เพื่อกิจการใด เพราะฉะนั้นเรื่องของการทำนโยบายและแผนแม่บทการจัด ทำตารางกำหนดคลื่นความถี่แห่งชาติ การจัดสรรความถี่ระหว่างกิจการวิทยุ โทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ล้วนแล้วแต่เป็นหัวใจว่าทำไมฝ่ายรัฐ ทูน และภาคประชาชนจึงได้มีการ “ต่อสู้” เพื่อต้องการวางตัวกรรมาการในคณะ กรรมาการทั้งสองชุด เพราะบริษัทใดได้คลื่นแถบใหญ่ๆ ไป โทรศัพท์มือถือบริษัท นั้นจะสามารถให้บริการจำนวนลูกค้าได้มาก บริษัทใดที่ได้คลื่นแถบเล็กๆ ให้ บริการได้น้อย เมื่อผู้บริโภคใช้โทรศัพท์แล้ว โทรไม่ติดบ่อยๆ ต่อไปก็จะเลิกใช้

คนที่กำหนดว่าจะให้คลื่นแก่กิจการใด แก่ใคร จำนวนแถบกว้างหรือแคบ คือ คณะกรรมการองค์การอิสระ กทช. และ กสช. ซึ่งต้องทำหน้าที่อย่างโปร่งใส เสมอภาค และรักษาประโยชน์ในด้านสิทธิและเสรีภาพการสื่อสารให้ประชาชน ในส่วนคณะกรรมการองค์การอิสระ กสช. ต้องคำนึงการสร้างดุลยภาพใหม่ ให้ทรัพยากรสาธารณะถูกกระจายออกมาไม่ถูกผูกขาดแบ่งส่วนไป 40 : 40 แล้วก็ 20 ระหว่างกิจการของรัฐ ซึ่งจะต้องถูกแปลงโฉมเป็นบริการสาธารณะ แล้วก็สื่อธุรกิจเอกชน 40% และภาคประชาชนที่ไม่แสวงหากำไรอีก 20 %

ขณะนี้ (กันยายน 2546) ทั้ง 2 องค์การอิสระกำลังอยู่ในกระบวนการสรรหากรรมการ ในการสรรหาครั้งแรก มีการฟ้องร้องต่อศาลปกครองว่าเกิดกระบวนการสรรหาไม่ชอบธรรม ไม่โปร่งใส จากนั้นมีการเริ่มกระบวนการสรรหาใหม่ โดยกระบวนการสรรหาประกอบด้วยกรรมการสรรหา 17 คน ทำการคัดเลือกผู้สมัครให้เหลือ 14 คน ขึ้นต่อมา กรรมการสรรหานำรายชื่อ 14 ชื่อให้วุฒิสมาชิกกลั่นกรองเหลือ 7 ชื่อ ในการสรรหาคณะกรรมการ กทช. วุฒิสภาปฏิเสธรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาเสนอเข้าไป ทำให้ต้องกลับไปสรรหากันใหม่อีกรอบ ส่วนการสรรหาคณะกรรมการ กสช. ขณะนี้ คดียังค้าง อยู่ในศาลปกครอง

หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ ด้านโทรคมนาคมรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบกิจการออกมามีฉบับหนึ่ง ในปี 2544 ส่วนทางด้านกิจการวิทยุ และโทรทัศน์ ยังไม่มีพระราชบัญญัติวิทยุและโทรทัศน์ฉบับใหม่ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิธีการกำกับกิจการแบบเดิมที่ขาดความโปร่งใสและไม่เสมอภาค ขณะเดียวกันก็วางหลักเกณฑ์ของการกำกับใหม่คือ ต้องวางหลักเกณฑ์กำกับกิจการ 3 ประเภท ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ามีการแยกประเภทแบบนี้ในประเทศไทย ตั้งแต่มีการใช้คลื่นมาตั้งแต่ 2472 ภารกิจสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีบทบัญญัติให้สื่อของรัฐเปลี่ยนแปลงมาสู่รูปแบบใหม่คือ เป็นสื่อบริการสาธารณะ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนและปากเสียงของประชาชน ไม่ใช่พูดให้นายกรัฐมนตรี หรือพูดให้รัฐบาลอย่างที่ดำเนินการมาแต่อดีต ในขณะเดียวกัน ต้องมีบทบัญญัติในการกำกับกิจการของธุรกิจเอกชนอย่างเป็นทางการ และกำกับ

กิจการของภาคประชาชนบนหลักการของการรับรอง ขยายและส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน

สภาพการจัดสรรคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ 2498-2540

กองทัพบก	139	คลื่น
ตำรวจ	44	คลื่น
อสมท.	62	คลื่น
กรมประชาสัมพันธ์	147	คลื่น

ตารางสถิติแสดงให้เห็นว่า หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของ คลื่นจำนวนมาก ได้แก่ กองทัพต่างๆ และกระทรวงกลาโหม กองทัพบกมีคลื่นสถานีวิทยุมากที่สุดถึง 24% กระทรวงกลาโหมรวมกับทุกเหล่าทัพมี 213 คลื่น ฝ่ายกองทัพนั้นมีคลื่นวิทยุและโทรทัศน์มากกว่าฝ่ายพลเรือน โดยเฉพาะส่วนราชการฝ่ายพลเรือนที่มีหน้าที่ในกิจการวิทยุและโทรทัศน์โดยตรง แท้ที่จริงแล้วกรมประชาสัมพันธ์ได้รับการจัดสรรคลื่น 27% หรือ 145 สถานี ส่วนอสมท. มี 62 สถานี หรือ 11% รวมกันไม่ถึง 40% ซึ่งน้อยกว่ากองทัพ สถิตินี้คือโจทย์สำหรับให้กสช. และสังคมช่วยกันตอบว่า จะต้องรื้อและปฏิรูปร่างอย่างไรให้เข้าสู่ดุลยภาพของสัดส่วนใหม่ 40:40:20

หน่วยงานราชการที่มีคลื่นมากๆ จะเป็นหน่วยที่ได้รับผลกระทบ แต่เดิมนั้นเมื่อปี 2498 เป็นปีที่หน่วยงานที่ได้รับอนุมัติให้มีคลื่นมีเพียง 8 หน่วยงาน แต่ปัจจุบันมีส่วนราชการที่เป็นเจ้าของคลื่นถึง 20 หน่วยงาน หลังจากมีพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ปรากฏว่ามีส่วนที่อยากได้คลื่นเพิ่มอีก ซึ่งกลายเป็นการปฏิรูปร่างแบบถอยหลัง คือทุกๆ คนรู้สึกว่าการปฏิรูปร่างแล้วขอคลื่นเพิ่มได้

หน้าที่ของคณะกรรมการ กสช. ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายคือ ต้องวางหลักเกณฑ์กำกับสัมปทาน กำกับใบอนุญาต กำกับมาตรฐานทางเทคนิค กำกับผังรายการ ขณะเดียวกัน ภาคธุรกิจเอกชนกำลังลှอบบี้เนื้อหาในร่างพระราชบัญญัติวิทยุและโทรทัศน์ ว่าขอไม่ให้กำกับผังรายการเลยได้ไหม ขอไม่ให้

กำกับมาตรฐานและคุณภาพรายการได้ใหม่ ในส่วนการกำกับจรรยาบรรณ สมาพันธ์วิทยุโทรทัศน์ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนของผู้ประกอบกิจการวิทยุและโทรทัศน์ เสนอว่าขอเป็นฝ่ายกำกับจรรยาบรรณของผู้ประกอบการและของนักวิชาชีพด้วยตนเอง ซึ่งเป็นคน ๒ กลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ผู้ประกอบการต้องมีจรรยาบรรณกำกับในเรื่องธุรกิจและการแข่งขัน คือแสวงหากำไรอย่างไม่ทำร้ายคนดูคนฟังผู้รับมากเกินไป มีความโปร่งใส แต่จรรยาบรรณนักวิชาชีพนั้นคือ นำเสนอความจริง ไม่บิดเบือนข้อมูลข่าวสาร รักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสังคม

หน้าที่อีกส่วนหนึ่งของคณะกรรมการ กสท. คือ ต้องกำกับดูแลในแนวที่ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย การพัฒนาด้านรูปแบบเนื้อหา ส่งเสริมการดำเนินการของภาคประชาชน ส่งเสริมสิทธิผู้บริโภค คุ่มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกล่วงละเมิด คุ่มครองสิทธิเสรีภาพของบุคลากร และกิจการวิทยุโทรทัศน์ และคุ่มครองสิทธิของผู้ประกอบกิจการ

ฉะนั้น ถ้าคณะกรรมการ กสท. ทำหน้าที่ในส่วนหัวใจของการปฏิรูปได้ ก็หมายความว่า การปฏิรูปจะนำไปสู่การมีสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารและการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร คุณภาพและประสิทธิภาพของบริการกิจการวิทยุโทรทัศน์ ความหลากหลาย ทางเลือก สิทธิโอกาสในการเข้าถึงบริการและสื่อทุกประเภท ความเป็นอิสระ และความเป็นกลางของสื่อ และก็ความรับผิดชอบต่อสื่อสาธารณะของสื่อวิทยุ และโทรทัศน์

ผู้มีส่วนร่วมในการปฏิรูปสื่อ

ใครเกี่ยวข้องกับใครมีส่วนร่วมกับการปฏิรูปสื่อบ้าง อันดับแรก คือ ประชาชน ประชาชนทุกๆ กลุ่มไม่ว่าจะเด็ก เยาวชน ผู้หญิง คนจน คนสูงอายุ คนด้อยโอกาส เกษตรกร คนใช้แรงงาน คนชายขอบ คนในอาชีพต่างๆ คนชั้นล่าง คนชั้นกลาง คนชั้นสูง ทุกคนมีส่วนได้ส่วนเสียหมด คนในเมือง คนในชนบท อีกกลุ่มหนึ่งคือ นักสื่อสารมวลชน

กลุ่มต่อมาคือกลุ่มที่เกี่ยวข้องในด้านธุรกิจ ผู้ประกอบกิจการด้านสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะธุรกิจขนาดใหญ่ ผู้ได้รับสัมปทาน แต่ต่อต้านการปฏิรูปสื่อต่อต้านชัดเจน ไม่ได้แอบแฝง คือมีจุดยืนชัดเจนในการยกร่างกฎหมายวิทยุ

และโทรทัศน์ว่าต่อต้านการปฏิรูป หน่วยงานรัฐที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์คลื่นความถี่ก็ต่อต้านการปฏิรูป รวมทั้งหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่ด้านสื่อสารมวลชน คือ อ.ส.ม.ท. และกรมประชาสัมพันธ์ รัฐบาลผ่านมามากหลายชุดก็ไม่มีนโยบายชัดเจนว่าส่งเสริมการปฏิรูป

กสทช. จึงกลายเป็นตัวละครสำคัญ และเป็นความหวังของประชาชนอยู่ในตอนนี้

วิทยุชุมชนและการก้าวสู่การปฏิรูปสื่อภาคประชาชน

ตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นมา เมื่อภาคประชาชนทราบว่าพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ มาตรา 26 กำหนดให้จัดสรร 20 % ของคลื่นให้สื่อ ชุมชน ภาคประชาชนไม่รังรอเดินหน้าทันที ความเป็นมาของสถานีวิทยุชุมชนเริ่มต้นที่กาญจนบุรี กลุ่มอนุรักษ์กาญจน์ได้จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนแห่งแรกขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2544 สถานีใช้ไม้ไผ่เป็นเสาอากาศในตอนทดลองออกอากาศ หลังจากนั้นในหลายพื้นที่เริ่มมีวิทยุชุมชนเช่นที่อินทร์บุรี กรุงเทพมหานครมีที่คลองเตย ที่ทุ่งสีกันและที่ดอนเมือง เป็นต้น ตรงไหนมีช่องว่างคลื่นภาคประชาชนก็ปรับคลื่นแทรกไปในช่องว่างนั้น สถานีวิทยุชุมชนเหล่านี้จัดทำโดยประชาชน และมีกลุ่มองค์กรประชาชนเป็นเจ้าของ สถานีมีขนาดเล็ก ใช้งบประมาณก่อตั้งในวงเงินไม่เกินหนึ่งแสนบาท หลังปี 2544 จำนวนสถานีวิทยุชุมชน มีกระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ จนถึงปัจจุบันมีกว่า 140 สถานีใน 66 จังหวัด

เพียงไม่กี่เดือนหลังจากที่สถานีวิทยุออกอากาศ กรมประชาสัมพันธ์ บอกว่าสถานีวิทยุชุมชนเป็นวิทยุเถื่อน มีหนังสือแจ้งไปว่าให้ปิดเสีย ภาคประชาชนและเครือข่ายวิทยุชุมชนปฏิเสธ บอกว่าได้เริ่มดำเนินการไปแล้ว และขอใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ระบุว่าคลื่นเป็นทรัพยากรสาธารณะ กล่าวโดยเปรียบเทียบทรัพยากรคลื่นมีสถานะเดียวกับทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ ชายฝั่งทะเล แร่ธาตุ ประชาชนทุกคนมีสิทธิเป็นเจ้าของร่วมกัน ทรัพยากรเหล่านี้ถือเป็นสมบัติสาธารณะ เมื่อกรมประชาสัมพันธ์ห้ามก็มีการรวมตัวกันเคลื่อนไหวหลายด้าน ทั้งไปยื่นหนังสือกับรัฐบาล ทั้งไปขอความเป็นธรรมจากกรมการสิทธิมนุษยชน แล้วก็มีการหน่วยที่มาให้ทุนสนับสนุน เช่น กองทุนพัฒนาสังคม เพื่อที่จะทำให้ภาคประชาชนทำงานต่อไป

ในฐานะคนกลางคณะกรรมการสิทธิฯ ได้ยื่นเรื่องไปที่คณะรัฐมนตรีเมื่อเดือนกรกฎาคม 2545 ขอให้รัฐบาลรับรองสถานะของสถานีวิทยุชุมชน หรือที่เรียกเป็นทางการว่า “จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชน” เพื่ออนุมัติให้ประชาชนดำเนินการต่อได้เป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีพระราชบัญญัติวิทยุและโทรทัศน์ฉบับใหม่บังคับใช้ แต่การถกกลับตรงกันข้าม รัฐบาลประกาศจะให้ของขั้ววิทยุใหม่ โดยจะจัดตั้งวิทยุ อบต. 400 สถานีทั่วประเทศ ซึ่งจำนวนสถานีเท่ากับ 400 เขตเลือกพอดี เครือข่ายวิद्यุชุมชนได้ปรึกษานักกฎหมายเพื่อตีความว่าวิทยุ อบต. เข้าหลักของการเป็นวิद्यุชุมชนหรือไม่ปรากฏว่านักกฎหมายมีความเห็นว่าวิทยุ อบต. มีฐานะเป็นหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจาก อบต. มีฐานะเป็นองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เรื่องนี้ก็ซงักไปชั่วคราว

ปรัชญาของวิद्यุชุมชน คือแนวคิดที่ว่าสื่อเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของโดยตรง บริหารเอง มีรูปแบบไม่แสวงหากำไร ในที่สุดเมื่อมีเสียงค้านในเรื่องการจัดตั้งวิทยุ อบต. คณะรัฐมนตรีก็ได้ลงมติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน อนุญาตให้จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนชั่วคราวดำเนินการต่อไปได้ แต่ต้องไปแจ้งจดกับกรมประชาสัมพันธ์ภายใน 60 วัน สถานีใดไม่ไปแจ้งจดจะถูกตัดสิทธิ และเมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการ กสช. จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนเหล่านี้ต้องไปยื่นขอจัดตั้งสถานีใหม่ทั้งหมด แม้มติคณะรัฐมนตรีจะผ่อนปรนชั่วคราว ในทางปฏิบัติยังขาดความชัดเจน และมีกระแสข่าวว่ากรมประชาสัมพันธ์ต้องการนำเอาสถานีวิद्यุเข้าไปเป็นเครือข่ายของวิทยุกรมประชาสัมพันธ์

นอกจากวิद्यุชุมชนแล้ว กลุ่มองค์กรประชาชนยังจัดทำสื่อทางเลือกอีกหลายรูปแบบซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปฏิรูปสื่อของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ใช้วิธีการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของตน ทำให้ระบบสื่อมีความเป็นประชาธิปไตย สื่อทางเลือกมีหลายรูปแบบเช่น สื่ออินเทอร์เน็ต จัดทำเป็น website จดหมายข่าว ฐานข้อมูล และเวทีความคิดเห็น หรือละครและดนตรีทางเลือกของกลุ่มอิสระต่างๆ หรือการจัดเสวนาและอภิปรายขององค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวในรูปแบบใหม่ของภาคประชาชนนั้น ได้เปิดพื้นที่สาธารณะของการสื่อสารใหม่ (new public sphere) ขึ้นมาอย่างมีชีวิตชีวา

การปฏิรูปสื่อจะไปในทิศทางไหน

คณะผู้จัดทำโจทย์มาข้อหนึ่งว่า “เราจะไปทางไหนกัน” จึงขอถือโอกาสนี้เสนอความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “สื่อโทรทัศน์ภาคประชาชน” การที่อุตสาหกรรมสื่อใช้คำว่า “ฟรีทีวี” (free television) ในการเรียกประเภทของสถานีโทรทัศน์ที่ไม่ได้มีการเรียกเก็บค่าชมจากผู้ชม (non-subscription television) เพื่อแยกให้เห็นความแตกต่างจากสถานีประเภทเก็บค่าสมาชิก (subscription television) ที่ให้บริการด้วยระบบเคเบิลหรือดาวเทียม เป็นถ้อยคำภาษาที่สร้างภาพลวงตาว่าผู้ชมไม่ต้องจ่ายค่าชม แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้ชมจ่ายทางอ้อมผ่านระบบโฆษณาสินค้าฟรีทีวีจึงไม่ฟรีจริงแต่เป็นทีวีเชิงพาณิชย์ (commercial television) ทั้งระบบ มีกลุ่มทุนขนาดใหญ่เป็นเจ้าของกิจการและดำเนินการเพื่อแสวงหากำไรสูงสุดตามตรรกะของระบบทุนนิยม

หากวิเคราะห์โดยละเอียด จะเห็นว่าโทรทัศน์ไทยปัจจุบันจำนวน 6 ช่อง มีโทรทัศน์ที่เป็นเชิงพาณิชย์จริง 3 ช่อง คือ ช่อง 3, 7 และไอทีวี และมีสถานีเคเบิลทีวีที่จัดว่าเป็นสถานีเชิงพาณิชย์เช่นกัน ในส่วนสถานีโทรทัศน์ของรัฐเป็นการดำเนินการแบบพาณิชย์ โดยให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาเช่าเวลาหรือรับสัมปทาน ได้แก่ ช่อง 5 ช่อง 9 และช่อง 11 ทุกช่องมีโฆษณาไปหมดแล้วในด้านสัดส่วนผู้ชมส่วนใหญ่จะนิยมสถานีเชิงพาณิชย์ประมาณ 85 - 90 % สื่อของรัฐมีผู้ชมน้อยมากเพียง 10 % ในโครงสร้างที่เป็นอยู่สัดส่วนผู้ชมและสัดส่วนสถานีสองประเภทยังขาดดุลยภาพ

โดยสรุปแล้วสังคมไทยไม่มีทีวีสาธารณะหรือ public service television เพื่อการสื่อสารและประโยชน์สาธารณะที่ปลอดจากอำนาจอิทธิพลของโฆษณา

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของข้อเสนอที่ว่า ในอนาคตสังคมไทยน่าจะมีการจัดตั้งสถานีโทรทัศน์ภาคประชาชนเป็นประเภทสถานีบริการสาธารณะระดับชาติขึ้นมา ข้อเสนอที่ทดลองเสนอมี 3 ทางเลือกคือ 1. นำช่อง 11 ไปทำเป็นสถานีบริการสาธารณะ พุดสั้นๆ คือยึดเอามาปฏิรูปเสียใหม่ 2. จัดตั้งสถานีช่องใหม่เรียกชื่อว่า DTV หรือ TVD มาจากคำว่า Democracy Television หรือหากต้องการให้ได้ดูจริงๆ ก็จัดทำสถานีบริการสาธารณะขึ้น 2 ช่องพร้อมกัน คือเอาช่อง 11 มาทำใหม่ และเปิดสถานีแห่งใหม่อีกหนึ่งสถานี สำหรับช่อง 11

มีเครือข่ายในภูมิภาค 8 เครือข่าย สามารถนำแม่ข่ายจัดทำเป็นช่องมหาชน หรือ general station ได้ ส่วนช่องในภูมิภาค อาจปฏิรูปเป็นสื่อท้องถิ่น (local television) หรือเป็นช่องเฉพาะก็ได้ (special interest station)

หลักของโทรทัศน์ภาคประชาชนคือเป็นสื่อของประชาชนโดยตรง จัดการโดยประชาชน และเพื่อประโยชน์ของประชาชน โทรทัศน์ภาคประชาชนนี้เป็นบริการสาธารณะ ซึ่งจะปลอดจากการแทรกแซงทางด้านการเมืองและด้านรายได้ สร้างพื้นที่ให้กับประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เปิดเวทีแสดงความคิดเห็น และตรวจสอบรัฐบาลได้อย่างจริงจัง

หลักการข้อสุดท้ายโทรทัศน์ระบบบริการสาธารณะเป็นสื่อศิลปวัฒนธรรมที่ให้สิทธิเสียงอย่างเสรีในการแสดงความคิดเห็น ให้พื้นที่ในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของคนทุกกลุ่ม ซึ่งในอนาคตจะเป็นสิ่งที่มีการต่อสู้กันมาก สื่อโทรทัศน์ต้องมีมิติเรื่องวัฒนธรรม

จากการศึกษาเรื่องโทรทัศน์บริการสาธารณะของอาจารย์ฐิติพันธ์ พงษ์สุทธิรักษ์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบุว่าภารกิจของโทรทัศน์ภาคประชาชน เช่น สถานี BBC ของสหราชอาณาจักร สถานี NHK ของญี่ปุ่น สถานี PBS ของสหรัฐ หรือ CBC ของแคนาดา ABC ของออสเตรเลีย พบว่าภารกิจสำคัญได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสาร การศึกษาวัฒนธรรม และการส่งเสริมประชาธิปไตย

ในการดำเนินการต้องมีกฎหมายรองรับ เช่น ต้องมีพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ และต้องมีพระราชบัญญัติจัดตั้งสถานีบริการสาธารณะขึ้นมากฉบับหนึ่ง มีการบริหารที่เป็นอิสระเป็นกรรมการบริหารจำนวน 12-15 คน ตั้งโดยรัฐสภา บางประเทศตั้งโดยนายกรัฐมนตรี อายุการทำงาน 4 ปี 5 ปี หรือ 6 ปี แล้วแต่ เนื้อหาหลักของรายการเน้นไปที่ข่าว เหตุการณ์บ้านเมือง การศึกษา และเน้นไปที่รายการเด็ก ต้องมีการกำหนดชัดเจนเรื่องรายการเด็ก เช่น มีรายการเด็ก 10-15% มีสารคดี มีรายการศิลปวัฒนธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยภาพยนตร์ ละคร ดนตรีต่างๆ

สถานีบริการสาธารณะยังมีพันธกิจสำคัญอีกประการหนึ่ง คือการส่งเสริมรายการที่เป็นรายการทางเลือก และรายการนอกกระแสหลัก ใครพูดจาไม่

เหมือนนายกข ก็มีรายการของตัวเองได้ ไม่เป็นไร สถานีนี้ไม่ใช้เงินหลวง ใช้เงินจากประชาชนโดยตรง หมายความว่าประชาชนทุกครัวเรือนจ่ายค่าสมาชิก เป็นค่าชมโดยตรง (เก็บเป็นรายเดือนหรือรายปี) สำหรับที่มาของรายการเป็น รายการที่สถานีผลิตเองส่วนหนึ่ง แล้วก็ซื้ออีกส่วนหนึ่ง หากดำเนินการอย่างมี ประสิทธิภาพและคุณภาพ ในอนาคตจะมีผู้ชมประมาณ 30-35% ของคนดูทั้งหมด ซึ่งมาสร้างดุลในส่วนของผู้ชมในกลุ่มสถานีเชิงพาณิชย์ การจะให้สถานีมี คุณภาพได้นั้น ต้องมีกลไกการตรวจสอบ โดยตรวจสอบทางด้านมาตรฐานรายการ การบริหาร และจรรยาบรรณ การตรวจสอบควรต้องมาจากประชาชน ที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค

ประเด็นสำคัญอีกเรื่องคือ ที่มาของรายได้ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าสถานี ต้องดำรงความเป็นอิสระจากรัฐและทุน คือไม่รับเงินงบประมาณจากรัฐบาล โดยตรง และไม่มีโฆษณาสินค้า รายได้จึงต้องมาจากประชาชนคนดู สถานี ต้องดำเนินการโดยรับผิดชอบ (accountable) ต่อสมาชิกที่จ่ายค่าชมทั่วประเทศ ดังนั้น วิทยุและโทรทัศน์สาธารณะจะดำรงอยู่และเติบโตขึ้นมาได้ ก็ ต้องอยู่ภายใต้หลักการของความเป็นอิสระทางการเงิน การบริหารจัดการและ กองบรรณาธิการ โดยมีโครงสร้างขององค์กร วัฒนธรรมความเชื่อของสังคม ในเรื่องสื่อสาธารณะ และข้อกฎหมายช่วยรองรับให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ

เมื่อรัฐบาลให้คำมั่นสัญญากับประชาชนมานานาชาติว่า จะส่งเสริมวิทยุ และโทรทัศน์สาธารณะแล้ว ประชาชนควรจะเรียกร้องให้รัฐบาลนำแนวทางใน คำประกาศกรุงเทพมหานครปฏิรูปสื่อให้เป็นสาธารณะ รมรงค์ให้สังคมไทยเห็น ความสำคัญของสื่อสาธารณะ ที่ประชาชนมีโอกาสเป็นเจ้าของ มีสิทธิมีเสียงใน การตัดสินใจขยาย การบริหารการจัดการ มีรายการที่ตอบสนองต่อสิทธิการ รับรู้ข้อมูลข่าวสาร สามารถวิพากษ์วิจารณ์ และตรวจสอบรัฐบาลและราชการ ได้อย่างจริงจัง

สื่อเสรีในแบบที่ผ่านมาได้พิสูจน์แล้วว่า ไม่ใช่หลักประกันสำหรับสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน ก้าวต่อไปนี้จึงควรจะเป็นการก้าวไกลไปสู่อนาคต ของสื่อสาธารณะในรูปแบบใหม่ ที่ประชาชนมีส่วนร่วมกันเป็นเจ้าของสิทธิ อย่างแท้จริง *ขอบคุณค่ะ*

เทพชัย หย่อง : ในช่วงที่ผ่านมา กระบวนการปฏิรูปสื่อจะเป็นเรื่องที่ยากต่ออยู่ในแวดวง ของนักวิชาการและผู้ที่สื่อบางกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการถกเถียง การให้ข้อเสนอแนะและการวิพากษ์วิจารณ์ เกิดขึ้นในแวดวงแคบๆ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้การปฏิรูปสื่อเป็นเรื่องที่ไกลตัวชาวบ้าน

คนโดยทั่วไปไม่เห็นว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับชีวิตของพวกเขา และถ้าหากไม่มีการปฏิรูปแล้ว จะมีผลกระทบอะไรหรือจะเสียประโยชน์อะไร จากชีวิตประจำวันที่ยากลำบากอยู่แล้วของผู้คน ดังนั้น การที่สื่อต่างสำนักที่มีความเห็นและจุดยืนที่แตกต่างกัน ทะเลาะกัน ชาวบ้านจึงไม่ค่อยเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น ทำให้จึงต้องทะเลาะกัน ประเด็นคืออะไร และชาวบ้านจะได้อะไรจากการที่สื่อออกมาทะเลาะกันเช่นนั้น

สิ่งที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ไม่ได้พยายามสื่อให้กับคนทั่วไปได้ตระหนักก็คือ สื่อ่นั้นเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดกับสังคมที่สุด มีอิทธิพลกับความรู้สึกนึกคิดของคนมากที่สุด และสามารถชี้นำแนวโน้มของสังคมมากที่สุดด้วยเช่นกัน

เมื่อมีเหตุการณ์ใดที่ทำให้เกิดความรู้สึกติดลบกับรัฐบาล หรือมีเสียงสะท้อนจากมวลชนที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล รัฐบาลจะหันไปโทษสื่อเป็นครั้งแรกว่า เป็นเพราะมีการรายงานที่ไม่เป็นกลาง เป็นเพราะสื่อเข้าไปชี้นำ ฯลฯ

ประเด็นสำคัญที่ทำนายผู้คนในแวดวงการปฏิรูปสื่อก็คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่าการปฏิรูปสื่อ นั้น เป็นเรื่องของผลประโยชน์ของพวกเขา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของพวกเขา และเป็นเรื่องที่คุณทั่วไปมีความ จำเป็นจะต้องจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ในช่วงหนึ่งหลังจากเหตุการณ์นองเลือดในเดือนพฤษภาคม 2535 ประชาชนในขณะนั้นตระหนักว่าการรายงานข่าวของสื่อที่ไม่เป็นไปตามความเป็นจริง เป็นผลเสียแก่คนทั่วไปอย่างไร ทำให้เสียเลือดเสียเนื้อกันอย่างไร ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวให้มีสื่อที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาล ITV-ทีวีเสรีจึงถือกำเนิดขึ้นจากผลพวงของเหตุการณ์ในครั้งนั้น

จากบทบาทของการเป็น"สถานีข่าว" ที่รายงานข่าวอย่างวิเคราะห์เจาะลึก และหลากหลาย ที่สำคัญคือรัฐบาลคุมไม่ได้ กระแสการปฏิรูปสื่อการวิพากษ์สื่อที่เป็นมือเป็นเท้าของรัฐบาลเกิดขึ้นอย่างหนักหน่วง ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่

จะเข้าควบคุมสื่อเข้มข้นขึ้น มีการรวมตัวกันของฝ่ายรัฐบาล ที่จะตีโอบล้อมเข้ามาเพื่อคัดค้านการปฏิรูปสื่อ มีการร่วมมือกับนายทุนรายใหญ่ที่จะซื้อสื่อที่ยังอยู่นอกเหนือความควบคุม บทบาทของทุนของเงินที่ลงทุนในธุรกิจสื่อสารมวลชน เห็นได้ชัดเจนจากการซื้อหุ้น ITV

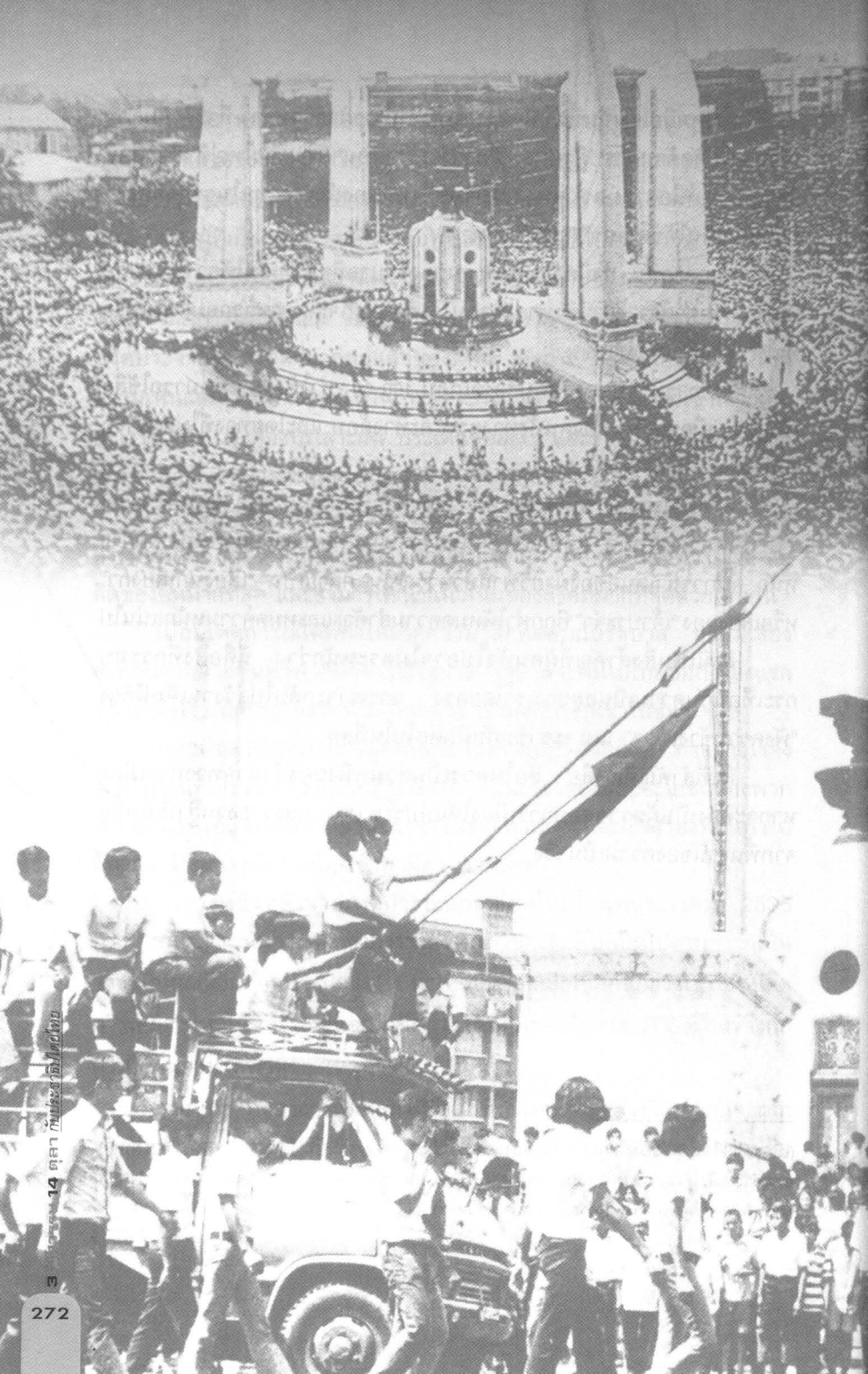
นอกจากนั้น ยังมีความพยายามของรัฐบาลที่จะไม่ยอมให้มีการปฏิรูปสื่อเกิดขึ้นตามมาตรา 40 ซึ่งหากเกิดขึ้นได้ รัฐบาลก็จะไม่สามารถคุมสื่อได้หรือทำได้ อย่างยากลำบากขึ้น

จากการที่รัฐบาลควบคุมสื่อได้เกือบ 100 % ทำให้รัฐบาลสามารถใช้สื่อเป็นเครื่องมือหาเสียงของตนทั้งทางตรงและทางอ้อม และโดยทางที่ไม่สามารถมีผู้ใดมาคานอำนาจได้

หรือสื่อไม่สามารถที่จะเสนอข่าวของฝ่ายที่คัดค้าน หรือวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้หรือเสนอได้ แต่ต้องผ่านด่านของการนำเสนอของสื่อฝ่ายรัฐบาลอย่างหนัก จนการนำเสนอของฝ่ายวิพากษ์วิจารณ์นั้น กลายเป็น “เสียงนกเสียงกา” หรือเสียงของ “เจ้าประจำ” ที่ถูกทำให้หมดความสำคัญ และหมดความหนักแน่นไป สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้คนทั่วไปอาจไม่ตระหนักว่า นี่คือสิ่งที่กระทบกระเทือนกับความเป็นอยู่ของเราโดยตรง และเราจะกลับไปสู่วังวนเดิมที่ต้อง “ฟังความข้างเดียว” และจะซาชินกับมันต่อไปในที่สุด

สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ สื่อไม่ควรเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจทางการเมือง หากจะต้องเป็นผู้ตรวจสอบการเมืองให้แก่ประชาชน และรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานของความเป็นจริง

(เนื่องจากเกิดเหตุขัดข้องในการบันทึกเสียงของการอภิปรายเรื่อง “6 ปีปฏิรูปสื่อ : เราจะไปทางไหนกัน?” คณะทำงานจึงได้เรียบเรียงเป็นบทสรุปของคุณเทพชัย หย่องขึ้นมาใหม่หากบทพร้องประการใดต้องขออภัยคุณเทพชัย หย่อง มา ณ ที่นี้ด้วย - ปรียา แวหวงษ์)

3 เมษายน 14 ตุลาคม 1973

โครงการ “บรรยายสาธารณะ – ตลาดวิชา – มหาวิทยาลัยประชาชน”

Public Lectures – Opened University Series

วันปิดโครงการบรรยาย

หอประชุมเล็ก มธ. ท่าพระจันทร์

อาทิตย์ ที่ 28 กันยายน 2546

'อัมมาร'วิพากษ์ทุนนิยมระบบ จับตาDual Trackสไตล์'แ

"รัฐบาลกำลังทดลอง Dual Track อยู่..ต้อง
เพราะในสภาพเช่นนี้ไทยต้องการคนที่ดี
ใหม่..ต้องขอชมรัฐบาลชุดนี้ที่พยายามอยู่"

'อัมมาร'เตือนวิกฤติแบ่ง ชีประชาชนนิยม'หนูลองยา'

"อัมมาร" เตือนระบบทุนนิยมพหุชาติก่อวิกฤติอีกกรอบ ให้ระวัง
ปล่อยตัวของธนาคารอย่างไร้ขีดจำกัด รวมทั้งมาตรการกระตุ้นศก.สาร
ของรัฐบาลถึงรากหญ้า ซึ่งเป็นแค่เป็นหนูลองยาเท่านั้น ทรท.ดัก
"นักวิชาการห้องสมุด" ออกมาถล่ม "ทักษิณ" 5 ตุลาคมนี้ ลั่นแรง
แรงไปแน่ ด้านขป.เดินสายโปรโมทแนวคิด ปรับ ลด ปลดหนี้

ครึ่งศตวรรษเศรษฐกิจไทย

อัมมาร์ ลิมวาทลา

นักวิชาการเกียรติคุณ
ประจำสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

วันที่ 28 กันยายน 2546

ณ หอประชุมเล็ก มธ. ท่าพระจันทร์

รายการข้อ 1 แถม 4 ที่ผมนำมาเสนอนั้น เป็นรายการที่ผมต้องการจะวิเคราะห์ว่าทุนนิยมของไทยนั้นได้เปลี่ยนลักษณะไปอย่างไรเพราะว่าทุนนิมนั้นไม่ใช่เป็นลักษณะใดลักษณะหนึ่ง มีชนิดเดียวทั่วโลก ทุนนิมนั้นก็เป็นตัวจักรที่ทำให้เกิดโลกาภิวัตน์ แต่ว่าทุนนิยมแต่ละแห่งแม้กระทั่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว จะมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ในตัวของมันเอง ทุนนิยมในสหรัฐอเมริกา ทุนนิยมในเยอรมัน กับทุนนิยมในญี่ปุ่นจะไม่เหมือนกันแต่แต่ละแห่งก็มีลักษณะของมันเอง เช่นเดียวกันทุนนิยมในประเทศไทยนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปพอสมควรในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา

ผมขอเริ่มต้นด้วยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถ้าอ่านรายงานที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยในช่วงนั้นจะมีการกล่าวถึงว่าเป็น “ทุนนิยมของข้าราชการ” หรือภาษาอังกฤษใช้กันก็คือ bureaucratic capitalism คำว่าทุนนิยมของใครนั้นมีความหมายว่า คือทุนนิยมที่เป็นของคนนั้นคนนี้ กลุ่มนี้ กลุ่มนี้ เป็นทุนนิยมที่ผู้หนึ่งผู้หนึ่งที่กล่าวถึง ในกรณีนี้คือข้าราชการเป็นผู้จัดสรรทุน คือเงินที่จะต้องลงทุนนั้น ใครจะมีโอกาสนำไปลงทุนในกิจการของตน และจะได้รับการจัดสรรในธุรกิจประเภทใด เพราะฉะนั้นทุนนิยมที่เป็นของคนแต่ละ

ประเภทนั้น ก็จะมีลักษณะการจัดสรรในตัวของมันเอง จะมีตรรกะของมันเอง จะมีพลวัตของมันเอง ทุนนิยมของข้าราชการและการจัดสรรดังกล่าวนั้น มองได้ใน 2 มุม นักรัฐศาสตร์ก็จะสนใจว่าผู้จัดสรรนั้นคือผู้มีอำนาจ มันเป็นตัวที่สื่อว่าใครมีอำนาจในแผ่นดิน นักเศรษฐศาสตร์ก็จะสนใจว่าระบบการจัดสรรทุนนั้นเป็นกลไกที่จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพว่าดีหรือไม่

ผมในส่วนที่เป็นคนส่วนใหญ่ในวันนี้ จะกล่าวถึงในส่วนแรก คือเป็นการสื่อว่าใครมีอำนาจ แต่เรามองแค่นั้นจะไม่พอ เพราะว่าไม่ว่าทุนนิยมประเภทไหนก็ตาม ถ้าหากว่าไม่สามารถสร้างประสิทธิภาพได้ ทุนนิยมนั้นก็จะไม่มีความยั่งยืน ถ้าผลตอบแทนออกมาไม่คุ้มกับเงินที่ลงทุนไป ในที่สุดทุนนิยมดังกล่าวนั้นก็ถึงแก่อวสาน แล้วก็จะต้องมีฉาปนกิจจัดการกับระบบเดิม ทุนนิยมของข้าราชการที่เกิดขึ้นในช่วงแรกๆ นั้น ไปด้วยกันกับระบบการปกครองที่มีข้าราชการเป็นตัวเอง ระบบการปกครองที่มีบรรพบุรุษสืบเนื่องมาตั้งแต่คณะราษฎรมายึดการปกครอง แต่ว่าในช่วงหลังสงครามนั้นก็เปลี่ยนระบบการปกครอง ที่สืบเนื่องมาจากการรัฐประหารพุทธศักราช 2490 ซึ่งมีกลุ่มทหารที่เป็นผู้ปกครองประเทศ แล้วก็ยึดอุดมการณ์เศรษฐกิจชาตินิยมพยายามที่จะผ่อนถ่ายทุน จากกลุ่มนักธุรกิจชาวจีน จากกลุ่มคนจีนมาสู่กลุ่มคนไทย แต่ว่าในที่สุดแล้ว จนแล้วจนรอดมันก็แปรโฉมไปเป็นระบบทุนนิยมของมันเอง ซึ่งฝ่ายทหารและกลุ่มพ่อค้าชาวจีนนั้น ก็ทำข้อตกลงถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน แล้วก็ดำเนินไป แต่ว่ามันก็เป็นระบบที่มีข้อบกพร่องหลายอย่าง และทุนนิยมดังกล่าวของข้าราชการนี้ วันที่ว่าสลายตัวจริงๆ คือตั้งแต่ พ.ศ.2501 แต่เผ่าจริงก็คือ พ.ศ.2516

ฉาปนกิจของทุนนิยมขั้นนี้ก็คือ การจัดการกับบริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจ อันนั้นก็คือคล้ายๆ ว่าเป็นตัวชูโรงของทุนนิยมข้าราชการ ก็คือกลุ่มทหารที่ปกครองประเทศตอนนั้น พยายามที่จะปั้นอุตสาหกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาโดยอาศัยบริษัทส่งเสริมธุรกิจเป็นเครื่องมือ ใช้การค้าประกันของกระทรวงการคลังปั้นอุตสาหกรรมใหม่ๆ ขึ้นมา โดยอาศัยบริษัทส่งเสริมธุรกิจเป็นเครื่องมือ ใช้การค้าประกันของกระทรวงการคลังเพื่อจะกู้เงินจากต่างประเทศนำมาลงทุน และเมื่อมีการฉ้อราษฎร์ มีการฉ้อฉลเป็นเงินจำนวนมาก สิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็ไปไม่รอด ในที่สุด ทุนนิยมของข้าราชการก็เริ่มถึงแก่จุดจบของมัน

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติ ดำเนินการที่จะเปิดศักราชใหม่
ของทุนนิยมไทยเช่นเดียวกับขณะนี้ ในขณะที่นั้นเมื่อจอมพลสฤษดิ์เข้ามา ได้
เดินรอยตามระบบเศรษฐกิจที่แนะนำโดยธนาคารโลก แล้วก็เริ่มที่จะเปิดให้
เศรษฐกิจเสรี ผมไม่แน่ใจว่ามีการคาดคะเนกันหรือไม่ในตอนนั้น ตอนที่จอมพล
สฤษดิ์เข้ามา ว่าคนที่จะได้รับมรดกตกทอดของทุนนิยมไทยจากข้าราชการนั้น
จะเป็นนายธนาคาร แต่ผมอ่านสถานการณ์ว่าตั้งแต่ พ.ศ.2501 จนกระทั่ง พ.ศ.
2540 เป็นยุคของทุนนิยมของนายธนาคาร คนจัดสรรทุนคนที่มีอำนาจในการ
ผลักดันให้เศรษฐกิจไทยเดินไปข้างหน้า นั่นก็คือ นายธนาคารของไทยในยุคนั้น

ส่วนยุคนี้ถ้าพูดไปแล้วผมก็คิดว่าถ้ามองกันอย่างยุติธรรมแล้วก็เป็ยุคทอง
ของเศรษฐกิจไทย ตลอดเวลา 40 ปี ระหว่างพ.ศ.2501-2540 เป็นยุคที่เศรษฐกิจ
ไทยก้าวหน้าและขยายตัวในอัตราที่ค่อนข้างสูง ไทยเป็นที่ชื่นชมของเหล่า
องค์กรระหว่างประเทศอย่างเช่น ธนาคารโลก หรือ ไอเอ็มเอฟ (IMF) หรือใคร
ต่อใคร สรุปลงได้ว่าเป็นยุคที่ไทยประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ มากพอสมควร
และค่อนข้างจะต่อเนื่อง จนกระทั่งเกิดปัญหาว่าอะไรหนอที่ทำให้เศรษฐกิจอันนี้
มันรุดหน้าไปได้และดำเนินต่อไปได้ ทั้งๆ ที่ถ้าดูลึกๆ แล้วมันมีปัญหามากมาย
ซึ่งเดี๋ยวผมจะเจาะในให้ดู

ในช่วงตลอดเวลานี้ตรรกะของมันก็คือว่า เราเริ่มด้วยการพยายามที่จะให้
มีระบบสถาบันการเงินที่มีความเข้มแข็งพอสมควร ที่ไม่ล้มง่าย ๆ แล้วก็สร้าง
ความเสียหาย สร้างศรัทธาแก่ประชาชนให้นำเงินออมของตัวเองมาฝากไว้
กับสถาบันการเงินต่างๆ เหล่านี้ แล้วก็นำเอาเงินเหล่านี้ ไปปล่อยกู้ให้กับบุคคล
ต่างๆ ที่จะลงทุน แน่หนอนที่สุด อำนาจเหนือเงินเหล่านั้นเป็นของนายธนาคาร
ในขั้นต้นๆ และแม้กระทั่งในระยะต่อมาอำนาจอันนั้นก็ถูกใช้เพื่อสนับสนุน เพื่อ
ช่วยเหลือเกื้อกูลพรรคพวกของตน เพราะฉะนั้นเครือข่ายเศรษฐกิจใหญ่ๆ ของ
ประเทศไทยจึงผูกพันอยู่กับนายธนาคารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเครือข่ายเหล่านี้
จริงๆ แล้วก็มีอยู่ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2501

ดังที่ผมได้กล่าวมาแล้วว่ามีข้อตกลงถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันระหว่างกลุ่มนาย
พลต่างๆ ที่ปกครองประเทศตลอดเวลา แม้กระทั่งหลัง พ.ศ.2501 กับนายธนาคาร
ทั้งหลาย อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อดีตอธิการบดีแห่งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ เป็น

ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย มีบทบาทสูงมากในการที่จะสถาปนาระบบสถาบันการเงินที่เข้มแข็งขึ้นในประเทศไทย บ่อยครั้งในคำปราศรัยของท่านที่ปรึกษาเหล่านี้พลทั้งหลายที่เข้าไปมีตำแหน่งสูงๆ ในระบบสถาบันการเงินต่างๆ ของไทย ทั้งหมดนี้แสดงถึงวาระระหว่าง พ.ศ.2501 จนกระทั่ง 14 ตุลา 2516 บทบาทของผู้นำทางทหารยังมีหลงเหลืออยู่ แล้วถ้าไปดูรายชื่อประธานบริษัท ประธานธนาคาร ประธานกรรมการธนาคารต่างๆ ก็จะมีชื่อเหล่านี้พลต่างๆ อยู่ อันนี้ก็ยังคงเป็นควันทองของการได้รับการคุ้มครอง เพราะว่าเหล่านักธุรกิจและนายธนาคารซึ่งมีเชื้อสายจีนทั้งหลาย ก็ยังหวังพึ่งการคุ้มครองจากเหล่านายพล

ส่วนสำคัญเกี่ยวกับ 14 ตุลา ในแง่เศรษฐกิจไทยก็คือว่า บทบาทของทหารและสถาบันการเงินเกือบจะหายไปหลังจากนั้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่ง 14 ตุลา 2516 บทบาทของนายธนาคารในการจัดสรรทุนและการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจต่างๆ ได้เกิดขึ้นแล้ว เครือข่ายดังกล่าวนี้ไม่เฉพาะญาติโยมของนายธนาคารเท่านั้น แต่ในกลุ่มธุรกิจที่เป็นลูกค้าใหญ่ๆ ของธนาคารเหล่านี้ด้วย และธนาคารก็มีบทบาทในการค้าจุนธุรกิจต่างๆ ให้เจริญเติบโต ได้ผ่านวิกฤตต่างๆ ของตนเองได้ ถ้าวางไปคุยกับนักธุรกิจใหญ่ๆ ในประเทศไทยในปัจจุบัน และจะยิ่งดีก็ไปคุยกับบิดาของคนที่เป็นนักธุรกิจใหญ่ในปัจจุบันถ้ายังมีชีวิตอยู่ ก็จะได้ยินตลอดเวลาว่าได้รับการช่วยเหลือจากนายธนาคารคนนั้นคนนี้ ชื่อของคุณชิน โสภณพนิชนั้นจะโดดเด่นอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นก็เกิดระบบนายทุนต่างๆ ที่สร้างขึ้นมาจากกลไกธนาคาร แล้วก็โดยนายธนาคารต่างๆ

อันนี้ก็แปลกไหมหนึ่งแต่ว่าระบบอันนั้นมันสามารถเดินหน้าต่อไปได้อย่างไร? ธนาคารทำหน้าที่อะไร? ธนาคารทำหน้าที่เป็นแต่เพียงคนกลาง ระหว่างผู้ออมคือประชาชนที่เอาเงินไปฝากแบงก์ ฝากเงินกับคนที่จะกู้เงินไปลงทุนแค่นั้นเองหรือ? คงไม่ใช่ มันมีอะไรมากไปกว่านั้น เพราะว่าระบบกลไกการทำงาน ของธนาคารนั้น มันก็มีอันตราขายในตัวของมันเองหลายอย่าง ในช่วงแรกๆ นั้น อันตราขายค่อนข้างน้อยเพราะว่าเงินที่ประชาชนนำไปฝากนั้นเป็นเงินที่ฝากระยะสั้น ฝากแล้วก็ถอนๆ ก็ไม่ได้ฝากระยะยาว เงินฝาก 12 เดือนที่สูงที่สุดเดี๋ยวนี้อาจ จะมากไปกว่านั้นแต่ก็เป็นระยะสั้น การลงทุนในสมัยแรกๆ คือ หลังจอมพลสฤษดิ์ปฏิวัติใหม่ๆ ประเทศไทยยังเป็นประเทศเกษตรกรรม เพราะฉะนั้นช่วงการ

ลงทุนก็จะค่อนข้างสั้นเหมือนกัน ระบบธนาคารจึงอาจจะเป็นระบบที่อาจจะเหมาะสม สำหรับการเชื่อมระหว่างผู้ออกกับผู้ลงทุน นานเข้าๆ เราเริ่มมีอุตสาหกรรมใหม่เกิดขึ้น หรือมีธุรกิจอย่างเช่นอสังหาริมทรัพย์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ มันย่อมต้องใช้ระยะเวลาการลงทุนนาน

การที่จะเอาเงินฝากประชาชนซึ่งเป็นเงินฝากระยะสั้นไปลงทุนระยะยาว ย่อมมีความผิด แต่แนวทางที่ธนาคารนำมาใช้ก็คือ พยายามเรียกร้องให้มีการค้ำประกันโดยอสังหาริมทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ากู้ระยะยาว เพราะฉะนั้นก็มีคำกล่าวคล้ายกับว่าสาตเสียดเสียดกับธนาคารไทยว่าไม่ดีไปกว่าโรงจำนำ ก็คือคนที่เอาที่ดินมาจำนองแล้วก็เอาเงินกูไป ไม่ได้ทำอะไรเลยไม่ได้เป็นตัวแนะนำตัวชักจูงหรือช่วยเหลือก็ทำเพียงแค่นั้น แต่ผมคิดว่าธนาคารทำอะไรมากกว่านั้นพอสมควร และเมื่อเลิกทำอย่างนั้นมันถึงจุดอวสาน

ผมขอพูดเรื่องการเงินก่อน การจำนองนั้นหมายความว่า การลงทุนทุกอย่างนั้นย่อมมีความเสี่ยง มันขาดทุนได้เสมอ ทีนี้ถ้าเผื่อว่าคนที่กูไปแล้วไปลงทุนแล้วก็ประสบภาวะขาดทุน ปัญหาที่จะเกิดขึ้นนั่นคืออะไร? ก็คือว่าธนาคารจะต้องหาทางได้เงินคืนมา แต่ที่ดินที่นำมาจำนอง อสังหาริมทรัพย์ที่นำมาจำนองนั้นใน 40 ปีปรากฏว่า แนวโน้มระยะยาวไม่ใช่ระยะใกล้ๆ สั้นๆ ราคาที่ดินจะโน้มขึ้นตลอดเวลา เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าเงินที่กูไปทำธุรกิจจะขาดทุนก็สามารถใช้ที่ดินนั้นเป็นตัวค้ำประกัน ผมไม่เคยได้ยินหรือได้ยินน้อยครั้งมากที่มีการยึดจำนองที่ดิน แต่ปรากฏว่าระหว่างที่กำลังสะสางหนี้สิน ที่ดินก็ราคาขึ้นไป เรื่องมันก็ไม่อันตรายเท่าไร ธนาคารก็สามารถอยู่ต่อไปได้ ขณะเดียวกันธนาคารเองก็ได้เงินออมเข้ามาเรื่อยๆ ถ้าเกิด NPL ได้ อะไรได้ ก็มีเงินออมใหม่ๆ เข้ามาถล่ม ถ้าพูดอย่างรุนแรงแล้วก็ต้องบอกว่า ระบบธนาคารของไทย ระบบสถาบันการเงินของไทยตลอด 40 ปี ช่วงนั้นเกือบจะเหมือนกับ “ระบบแม่ชะม้อย” ก็คือเอาการเจริญเติบโตของประเทศมาทับถมการขาดประสิทธิภาพในการลงทุนต่างๆ ที่ทำให้ระบบมันยังยืนอยู่ต่อไปได้

แต่จริงๆ แล้วผมคิดว่านายธนาคารในยุคนี้ก็มีส่วนบ้างคือผมไม่ต้องการจะบอกเป็นลบไปหมดนะครับ นายธนาคารก็มีส่วนบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงก่อนสักประมาณ พ.ศ.2530 ในการที่จะปรับเศรษฐกิจของเราให้มันไปในทิศทาง

อย่างน้อยไม่ให้มันตกร่องตงเหวมากเกินไป วิธีการก็มีหลายอย่าง ยกตัวอย่างที่ผมเคยอ่านมากก็คือว่า ตอนสมัยต้นๆ รัฐบาลนายกฯ เปรม ปรากฏว่าธุรกิจสิ่งทอก็มีกำลังผลิตสูงเกินไป ทุกคนขาดทุนกันหมดไม่มีปัญญาจ่ายเงินให้กับธนาคาร แล้วก็เกิดปัญหาบ้านป่วนมากพอสมควร และราคาของสินค้าก็ตกไปเรื่อยๆ แล้วทุกคนก็แย่งกันแข่งกันตัดราคา กระทรวงอุตสาหกรรม รัฐบาลพยายามหว่านล้อมให้ แล้วก็มีการออกกฎระเบียบต่างๆ ห้ามตั้งโรงงานใหม่ ห้ามขยายกิจการสิ่งทอ ก็ไม่ประสบผล มีอยู่ครั้งหนึ่งที่มีผู้บริหารบริษัทสิ่งทอเดินทางไปต่างประเทศกับนายกรัฐมนตรี อันนี้ก่อนหน้านายกฯ เปรม สมัยนายกฯ เกรียงศักดิ์ เดินทางไปด้วยกัน แล้วก็สั่งเครื่องจักรจากจีนแดงมาตั้งโรงงานใหม่ขนาดมหิมา ซึ่งเป็นการล้มล้างกฎระเบียบของรัฐบาลเอง เพราะฉะนั้นรัฐบาลไม่มีน้ำยา แล้วตอนนั้น แต่ต่อมาเมื่อปัญหามันถึงขั้นคับขันแล้ว ทางธนาคารกรุงเทพ ก็เชิญพวกอุตสาหกรรมสิ่งทอมาขอให้หยุดลงทุนใหม่ แล้วตัวเองก็จะหยุดให้เงินกู้ลงทุนใหม่ มาตรการนั้นได้ผล ทั้งๆ ที่มาตรการของราชการไม่ได้ผล

สิ่งต่างๆ เหล่านี้มันแสดงถึงอำนาจในการที่จะปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง แล้วมันก็เป็นอย่างนั้น แต่ถ้าถามว่าธนาคารมีส่วนในการที่จะสนับสนุนให้นักลงทุนๆ ในกิจการที่เพิ่มประสิทธิภาพเพิ่มสมรรถนะของประเทศของธุรกิจไทยหรือไม่? ต้องพูดอย่างตรงไปตรงมาว่าบทบาทของธนาคารนั้นมีน้อยมาก นอกจากให้เงินอย่างเดียว ให้เงินเพื่อลงทุนอย่างเดียว แล้วก็มีส่วนบทบาทในด้านการประสานงานอย่างที่เรียนมาแล้วอีกนิดหนึ่ง

ปัญหาอันหนึ่งก็คือตามตรรกะที่ได้อธิบายมาทั้งหมดนั้น การที่จะอธิบายว่าอะไรที่ทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง 7 % ต่อปีนั้น เป็นคำถามที่ผมยังตอบไม่ได้ คือมันก็บอกได้ว่าเราลงทุนเยอะ แต่ลงทุนเยอะๆ มันไม่ได้หมายความว่ามันจะต้องได้ผล ลงทุนเยอะๆ มันก็ติดปัญหาว่าในที่สุดมันก็ล้ม แต่ว่าตรรกะของมันเป็นอย่างนั้น และในช่วง 40 ปีนี้ ไม่ใช่ว่าเราไม่เคยมีวิกฤตหรือไม่เคยมีระยะที่เศรษฐกิจตกต่ำ มีนะครับ และมันจะแสดงออกมันจะสะดุดและในระยะหลังๆ โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลเปรมนั้น ตัวที่เป็นตัวนำก็คือสังหาริมทรัพย์ๆ จะมีปัญหาทันที ถ้าอันนั้นมีปัญหาทุกอย่างมันจะสั่นคลอนไปหมด แต่ว่าเศรษฐกิจมันก็ยังเดินหน้าต่อไป ได้เพราะแนวโน้มระยะยาวมันแรง

มากสะดุดก็สะดุดสั้นๆ นิดเดียวแล้วมันก็จบ คราวนี้ตรรกะอันนี้ทำให้ระบบ
แม่ชะม้อย ที่ผมกล่าวถึงนั้นยังยืนต่อไปได้ เมื่อเป็นอย่างนี้ระบบทั้งหมดนี้
มันก็เดินหน้าต่อไปได้

ส่วนสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ทุกอย่างเดินต่อไปได้ก็คือ ทางธนาคารแห่ง
ประเทศไทยที่กำกับสถาบันการเงินเหล่านี้ ที่จะต้องคอยสอดส่องดูแล้ว
ไม่มีการฉ้อฉลในสถาบันการเงิน ไม่มีการให้กู้กับพรรคพวกหรืออะไรก็แล้วแต่
สิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วก็ยังเป็นปัญหาที่รทบ.ประสบมาโดยตลอด
ในฐานะผู้กำกับควบคุมธนาคารสถาบันการเงินต่างๆ จุดสำคัญที่ทำให้รทบ.
สามารถควบคุมธนาคารได้อันหนึ่งก็คือ ว่าธนาคารแห่งประเทศไทยจำเป็นต้องให้
สถาบันการเงินทำตัวเป็นกลุ่มผูกขาด มีการจำกัดการเข้ามาเป็นธนาคารของ
นายธนาคารหน้าใหม่เข้ามาไม่ได้ เรามี 16 ธนาคารอยู่เป็นเวลายาวนานถึง
20 ปี แล้วก็หายไปหนึ่งธนาคาร เพราะเจ๊งไป แต่ว่าเราก็ไม่มีธนาคารหน้าใหม่
เข้ามาตลอดเวลานั้น และก็อาศัยอำนาจผูกขาดอันนี้เป็นตัวที่ให้เสถียรภาพ
แก่สถาบันการเงิน และเป็นตัวที่ให้นัยกับสถาบันการเงินด้วย เพราะว่าการ
ได้ใบอนุญาตตั้งเป็นธนาคารได้นั้น เป็นตัวที่นำกำไร ไม่อยากโยนทิ้ง การทำอะไร
ที่จะทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยต้องถอนใบอนุญาตเป็นตัวบังคับตัวเอง
เพราะฉะนั้นระบบวินัยนั้นมันทำงานค่อนข้างจะดี

คราวนี้มาถึงโจทย์ของผมก็คือ 1 ทศวรรษสุดท้ายนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นที่ทำลาย
ระบบอันนี้ที่ทำงานมา 40 ปี อันนี้ผมเพียงแต่เล่าเหตุการณ์ ผมไม่ได้บอกว่า
ระบบของทุนนิยมของนายธนาคารนั้นเป็นของดี หรือว่าเราควรจะย้อนกลับไป
อันนั้นคงไม่ได้แล้ว หรือว่าเราควรจะย้อนกลับไปสู่ระบบนั้น ผมไม่ได้พูดอะไร
ผมเพียงแต่เล่าว่าระบบมันเป็นอย่างไร ตรรกะของมันเป็นอย่างไร และตอนนี้
พลวัตที่นำไปสู่การสลายตัวเป็นอย่างไรเท่านั้น ตอนทศวรรษสุดท้าย ธนาคาร
แห่งประเทศไทยเริ่มที่จะมีท่าทีที่บอกว่าจำเป็นที่จะต้องมีการแข่งขันกันมากขึ้น
ในหมู่ธนาคาร จำเป็นที่จะต้องเปิดตลาดเงินของประเทศไทยให้กับต่างประเทศ
มาดำเนินกิจการได้ทันที สัญญาอันนั้นออกไปสู่ตลาดต่างๆ บัดนี้ ธนาคาร
ไม่มีหน้าใหม่ก็จริง แต่ว่าธนาคารเริ่มมีคู่แข่งใหม่คือเหล่าบริษัทเงินทุน ที่ตั้ง
ขึ้นมา ที่แรกก็นอกระบบ แต่ค่อยๆ ถูกดึงเข้ามาอยู่ในระบบและถูกควบคุม

บริษัทเงินทุนและธนาคารต่างๆ ก็มองว่าในอนาคตจะประสบกับการแข่งขันค่อนข้างมาก เพราะฉะนั้นจะต้องรีบสร้างส่วนแบ่งตลาดของตน ต้องรักษาส่วนแบ่งตลาดของตนไว้ให้ดี

การแข่งขันในหมู่สถาบันการเงินในช่วงสุดท้ายก่อนวิกฤต ประมาณ 5-10 ปี ก่อนวิกฤตนั้น ก็เริ่มมีการแข่งขันที่เผ็ดร้อนมาก กระบวนการปล่อยกู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาส่วนแบ่งตลาดนั้นก็ขยายตัวอย่างรวดเร็วประเทศไทย เริ่มมีการปล่อยกู้โดยสถาบันการเงินแก่ธุรกิจต่างๆ อย่างมากมาย สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือว่าแต่ก่อนเมื่อประมาณปี พ.ศ.2530 นั้น การลงทุนของเราเป็นการลงทุนที่มาจากเงินออมของคนไทยเป็นหลัก ส่วนที่เราได้จากต่างประเทศนั้นเป็นส่วนเล็กน้อย เป็นส่วนเสริมเป็นส่วนแถม และส่วนใหญ่แล้วก็เป็นการลงทุนโดยตรงที่บริษัทต่างประเทศมาเปิดโรงงานเปิดสาขาบริษัท หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่การปล่อยกู้ให้ธุรกิจไทยก็จากต่างประเทศนั้น จะมีในวงค่อนข้างจำกัด

แต่ในช่วงหลังพอเปิดตลาดเงินของประเทศแล้ว การลงทุนของไทยไม่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่เราออมเงินได้เท่าไร สามารถทะลุประมาณเงินที่คนไทยออมได้ อันนี้เป็นส่วนสำคัญมากๆ ที่ทำให้ในที่สุดเกิดวิกฤต เพราะว่ามันทำให้เกิดการลงทุนที่เกินตัวอย่างมาก ธนาคารเองรวบรวมเงินออมของคนไทยแค่นั้นไม่พอไปกู้เงินจากต่างประเทศมาปล่อยกู้เป็นดอลลาร์ให้กับลูกค้าของตน และแย่งกันทำ

ประเทศไทยนี้จริงๆ แล้วมีการออมเงิน คุณอาจจะแปลกใจนะครับ เพราะว่าเรามีความรู้ดีกว่าคนไทยชอบฟุ่มเฟือย แต่ถ้าพูดถึงระดับการออมของคนไทยแล้วอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในโลก ของเราคือประมาณกว่า 30 % ของรายได้ประชาชาติ แต่ว่าในช่วงนั้นออมแค่นี้ ลงทุนจากเงินออมแค่นี้ ซึ่งในตัวเองก็น่าจะให้มีการลงทุนได้มากพอสมควร แค่นั้นไม่พอเราไปกู้จากต่างประเทศมาลงทุนอีก

เพราะฉะนั้นธุรกิจไทยจึงมีหนี้ค่อนข้างสูง ส่วนสำคัญด้วยคือว่ามีหนี้กับต่างประเทศค่อนข้างสูง มีหน้าซำเพื่อสร้างส่วนแบ่งตลาด เพื่อแสวงหากำไร ธนาคารไทย จะกู้สั้นจากต่างประเทศมาปล่อยยาวในประเทศ การกู้สั้นมาปล่อยยาว ถ้าจะเป็นคนกลางก็ไม่ควรจะทำอย่างยิ่ง เพราะว่าถ้าคนที่ปล่อยกู้สั้นเรียกเงินคืน ตัวเองก็ไปเรียกลูกหนี้ของตัวเองไม่ได้ เพื่อจะจ่ายเจ้าหน้าที่เรา

เงินเข้ามา เพราะฉะนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นในปีพ.ศ.2539 - 2540 ก็คือ ความหวาด-
ผวาต่อปัญหาหนี้

ในที่สุดแล้วความหวาดผวานั้นก็นำไปสู่วิกฤตเงินบาท และทำให้เกิด
การลอยตัวค่าเงินบาทของปี พ.ศ.2540 แล้วสิ่งต่างๆ อย่างอื่นก็ตามมา ก็เป็น
อวสาน ในช่วงพ.ศ. 2539-2540 นี้ เป็นอวสานของทุนนิยมของนายธนาคาร
บัดนี้ผมคิดว่าทุนนิยมของนายธนาคารจะไม่กลับคืนมาอีกแล้ว ฅาปนกิจของ
ทุนนิยมของนายธนาคารนั้นต้นทุนสูงมากก็คือ กองทุนฟื้นฟู ชื่อมันไม่สมเลย
“กองทุนเพื่อการพัฒนาและการฟื้นฟูสถาบันการเงิน” ซึ่งจริงๆ ก็คือ “กองทุน
เพื่อฅาปนกิจสถาบันการเงินต่างๆ” ต้นทุนของกองทุนอันนี้และการฅาปนกิจ
อันนี้ ฟังดีๆ นะครับ 1.4 ล้านล้านบาท ซึ่งพวกเราทั้งหลายมีส่วนร่วมในการออก
เงินเพื่อทำบุญเพื่อฅาปนกิจ อันนี้ก็เป็นผลพวงของอวสานของทุนนิยมของ
นายธนาคาร ซึ่งพูดกันให้แพร่แล้ว ไม่ใช่ฅาปนกิจเท่านั้นที่ต้องถูกกล่าวหา
ผู้ที่กู้จากนายธนาคาร ผู้ที่ลงทุนเกินควร เกือบจะเรียกว่ามันตีวงกว้างมาก ผม
เล่าเรื่องเฉยๆ ว่าตรรกะมันเป็นอย่างไร อะไรมันเกิดขึ้น คุณจะไปกล่าวหาใคร
อะไรเป็นเรื่องของคุณ ผมไม่เกี่ยว

บัดนี้คำถามก็เกิดขึ้นว่า เมื่อทุนนิยมแบบนี้มันหมดแล้ว และเราก็คงจะ
อยู่กับทุนนิยมต่อไปอีก ไม่ทราบว่ามันที่จะพูดต่อไปจะมีข้อเสนออะไรบ้าง แต่ผม
มองเห็นว่าคงจะมีทุนนิยมต่อไปอีก และจะเป็นทุนนิยมของใคร เป็นเรื่องที่ยัง
ไม่มีคำตอบ รูปแบบที่เกิดขึ้นก็จะมีรูปแบบหลายรูปแบบ ที่มีการทดลองกันโดย
รัฐบาลของรากหญ้านี้ เรื่องเกี่ยวกับรากหญ้าบ้าง เกี่ยวกับอะไรต่ออะไรบ้าง
ซึ่งส่วนใหญ่แล้วกลับคืนมาสู่การบริหารจัดการและการจัดสรรโดยรัฐหรือคนในรัฐ
แต่ว่าองค์กรรูปแบบสถาบันที่จะเกิดขึ้นนั้นมันยังไม่เป็นที่ประจักษ์ และความ
ยั่งยืนของมันจะเป็นมากน้อยแค่ไหน? ถึงแม้ว่ารัฐบาลนี้จะมีความยั่งยืนยาวนาน
แต่ระบบที่เขาพยายามทดลองใช้หลายๆ ระบบนี้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
ถ้าคุณอ่านหนังสือพิมพ์ก็จะมีเดี๋ยวนั้นเดี๋ยวนั้นเดี๋ยวนั้นเดี๋ยวนั้นเดี๋ยวนั้นเดี๋ยวนั้นเดี๋ยวนั้น
อะไรต่างๆ นานาตามมาเป็นกระแส โดยไม่หยุดยั้ง เพราะฉะนั้นผมยังไม่อยาก
ที่จะอ่านเกมว่าเราจะมีทุนนิยมแบบไหน

อันนี้ผมอยากจะเรียนว่าพวกเราคงต้องติดตาม ว่าในที่สุดแล้วเราจะต้อง

กลับมาตั้งคำถามอีกคำถามว่า ใคร? เป็นคำถามแรก อำนาจการจัดสรรนั้นอยู่กับใคร? และเมื่อถามอันนั้นแล้ว ในแง่ความปลอดภัยของตัวเราเองนั่นคือ พวกเราต้องตั้งคำถามต่อไปด้วยว่า การใช้จ่ายเงิน การใช้ทุน การลงทุนต่างๆ เหล่า นั้นมีเงื่อนไข มีอะไรต่างๆ ไหม ที่จะให้ผลตอบแทนดีพอที่มันจะมีชีวิตอยู่อย่าง ยั่งยืนได้ ไม่ใช่ นำเงินไปลงทุนที่ประสบกับภาวะการขาดทุน ประสบกับภาวะ หายนะ เหมือนอย่างที่เกิดขึ้นในตอนบันทึกของทุนนิยมของข้าราชการและ ตอนท้ายของทุนนิยมของนายธนาคาร

รัฐ การเมือง และอาชญากรรม

ใจ อธิภากรณ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันที่ 28 กันยายน 2546

ณ หอประชุมเล็ก มธ. ท่าพระจันทร์

วันนี้ผมจะขอพูดถึงการต่อสู้ในปัจจุบันเป็นหลักนะครับ ฉะนั้นก็จะให้สหายจากกลุ่มประชาธิปไตยแรงงานช่วยติตโปสเตอร์ตรงนั้นะครับ จะได้เป็นเครื่องเตือนใจว่า จริงๆ แล้วมันมีการต่อสู้ สำหรับวันนี้ที่เราต้องให้ความสำคัญ “6 ตุลาคม 2519 เป็นการทำลายความฝันของคนรุ่นหนึ่ง” อันนี้เป็นคำพูดของธงชัย วินิจจะกุล เป็นการทำลายความฝันในการสร้างโลกใหม่อันงดงามของคนหนุ่มสาวในประเทศไทย ผมคิดว่ามาถึงยุคนี้แล้ว เราน่าจะเลิกร้องไห้เศร้าโศกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 ผมเองก็ร้องไห้เศร้าโศกมานานพอสมควร แต่การร้องไห้เศร้าโศกอันนี้มันไม่ได้นำไปสู่การแก้สถานการณ์ ฉะนั้นเพื่อที่จะให้เกียรติแก่ผู้ที่เสียสละทั้งในเหตุการณ์ 14 ตุลา กับ 6 ตุลา ผมอยากจะเสนอให้เราต่อสู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาประจำวันในโลกของเรา

ก่อนอื่นก็คงจะต้องย้อนกลับไปมองเรื่องของ 6 ตุลา ว่าสอนให้เรามองสังคมไทยอย่างไร 6 ตุลา 2519 เป็นอาชญากรรมของรัฐ หลายคนอาจจะตีภาพของคนที่เป็นมือบ๊ ไม่ว่าจะเป็นลูกเสื่อชาวบ้าน กระทั่งแดง หรือนวล คนที่ก่อความป่าเถื่อนข้างหน้าหอประชุมใหญ่ของธรรมศาสตร์ที่แถวๆ ดันมะขาม แต่ว่าภาพนี้เป็นภาพที่เป็นส่วนหนึ่งของ สิ่งที่เกิดขึ้นในวันที่ 6 เป็นการกระทำ

ของประเทศไทย แล้วกองกำลังหลักคือตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งได้รับคำสั่งมาโดยตรงจากผู้ที่มีความสำคัญผู้มีตำแหน่งสูงในประเทศไทย ฉะนั้นมันเป็นการกระทำของประเทศไทย มันแสดงให้เห็นธาตุแท้ของชาติด้วย และผมอยากจะเสนอว่าธาตุแท้ อันนั้นยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป ธาตุแท้ก็คือว่ารัฐไทยพร้อมที่จะปกป้องอธิปไตย และผลประโยชน์ของคนชั้นสูง ของกลุ่มทุน ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ให้มีการผันถึงโลกใบใหม่ และในการปกป้องอธิปไตยเหล่านั้น พร้อมที่จะใช้ความรุนแรง และกำลังอย่างเต็มที่ หลายคนอาจจะคิดว่าหลังจากที่มีรัฐธรรมนูญใหม่นั้นรัฐไทยได้เปลี่ยนไป นำรักขึ้น มีสิ่งที่เรียกว่าประชาสังคมมาคาน ทำให้เป็นกลาง แต่ผมอยากจะชี้ให้เห็นว่า ทุกวันนี้ก็มีการใช้ความรุนแรงในการปกป้องอธิปไตย ไม่ว่าจะ เป็นของประเทศไทยหรือรัฐอื่น

การฆาตกรรมวิสามัญ 2,000 คน โดยอ้างว่าเป็นการฆ่าตัดตอนในสงครามปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาลนี้ก็คืออาชญากรรมเหมือนกัน ความรุนแรงของสงครามอิรักก็เป็นความรุนแรงของรัฐสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นจอร์จ บุช หรือโทนี แบลร์ ก็มีการโกหกกันเรื่องสาเหตุของสงคราม คำโกหกใหญ่คือมีอาวุธร้ายแรง ซึ่งวันนี้อย่างงั้นแต่ขึ้นเดียว แล้วรัฐไทยก็เป็นรัฐหนึ่งที่เดินตามกัน จอร์จ บุช อย่างถึงที่สุด ขณะนี้สหรัฐอเมริกามีปัญหาในการเข้าไปยึดครองอิรัก มีกำลังทหารไม่เพียงพอที่จะครองอาณานิคมใหม่ได้ ก็เลยหันมาขอความช่วยเหลือจากสหประชาชาติ ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้มันก็ถุกน้ำลายใส่ แล้วก็พยายามชักชวนให้ประเทศอื่นส่งทหารไปช่วยยึดครองอิรัก ไม่ว่าจะใช้คำว่าอะไรในการปิดบังว่าฟื้นฟูประเทศหรืออะไรก็ตาม ชาวอิรักก็ไม่ได้หลงเชื่อชาวอิรักที่เกลียดชังการยึดครองประเทศ โดยกำลังทหารของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประเทศอื่นๆ เขามองว่าทุกคนที่ร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นศัตรู หนึ่งในนั้นคือทหารไทยนี่คือสาเหตุที่มีการวางระเบิดสหประชาชาติในแบงคอก

ฉะนั้นก็เป็นห่วงอย่างยิ่งสำหรับชีวิตของคนหนุ่มสาวไทยที่ถูกส่งไปไม่ได้เพื่อไปฟื้นฟูประเทศหรือ ประเทศอิรักจะไม่ต้องมีการฟื้นฟูถ้าไม่มีการทำสงครามแต่แรก ฉะนั้นเพื่อที่จะไปหนุนความสามารถของสหรัฐอเมริกาที่จะทำสงครามที่อื่นต่อไปในอนาคต นี่ก็คือตัวอย่างของรัฐไทยกับรัฐสหรัฐอเมริกาจับมือกันเพื่อใช้ความรุนแรง นายกรัฐมนตรีเสนอว่าควรจะสนับสนุนอเมริกา

ถามว่าใครจะได้ประโยชน์ ก็กลุ่มคนไทย ฉะนั้นที่ชัดเจนก็คือว่า ชีวิตของคนหนุ่มสาวไทยสละได้ นายยกคงไม่ส่งลูกชายไปหรือก ไม่มีใครเขาส่งลูกชายตัวเองไปตายหรือก ส่งลูกชายคนจนไปตายดีกว่า อันนี้ก็ประวัติศาสตร์ของโลก

ฉะนั้น ถ้าถามว่า 6 ตุลา คืออะไร มันคืออาชญากรรมของรัฐ มันเห็นธาตุแท้ของรัฐ และธาตุแท้อันนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป อันที่สอง เมื่อครูมีการพูดกันว่า 14 ตุลา มันเป็นชัยชนะ และชัยชนะในบริบทสากลด้วย ไม่ใช่แค่ว่า นักศึกษาริช ชูคำขวัญว่าประเทศไทย ประเทศไทยในการต่อสู้กับเผด็จการทหารกริช แต่ว่าการต่อสู้ของ 14 ตุลา ของไทยนี้ มันเป็นส่วนหนึ่งของคลื่นกระแสการต่อสู้ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นปารีส ไม่ว่าจะเป็นในสหรัฐอเมริกา การต่อสู้ของคนที่มีสีผิว แต่ 6 ตุลาเป็นความพ่ายแพ้ เป็นการปราบ เป็นส่วนหนึ่งของความพ่ายแพ้และการปราบปรามทั่วโลก ถ้าเราไปคุยกับเพื่อนเราที่เม็กซิโก ที่อาร์เจนตินา ที่เกาหลี ก็จะมีการปราบปรามแบบนี้ในช่วงเวลาคล้ายๆ กัน ฉะนั้นการปราบปรามกระแสสังคมนิยมหรือการฝันถึงโลกใบใหม่ของคนหนุ่มสาวในยุค 6 ตุลา การทำลายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หลังจากนั้นเป็นส่วนหนึ่งของความพ่ายแพ้สากล

ถ้าเรามาดูเมืองไทย อาการของความพ่ายแพ้หรือผลร้ายของการพ่ายแพ้ของภาคประชาชนมีมากมาย การซื้อขายเสียงอันนี้ก็เป็นการหนึ่ง การมองว่าโลกใบใหม่มีไม่ได้อย่างที่อาจารย์อัมมาร์พูด ใดๆ ก็ต้องทุนนิยมต่อไป ต้องชู้ตริตต่อไป ต้องมีสงครามต่อไป อันนี้คือความหมาย แต่อาจารย์คงไม่พูดถึงขนาดนั้น ต้องมีวิกฤตต่อไป ไม่มีทุนนิยมที่ไม่มีวิกฤต ผมทำเลย ให้ใครเสนอว่าในประเทไหนในโลกนี้มีระบบทุนนิยมแล้วไม่มีวิกฤตเศรษฐกิจ ช่วยชี้ให้เห็นว่าตรงไหนที่ทุนนิยมไม่ก่อให้เกิดสงคราม ก่อให้เกิดระเบิด ไม่ว่าใครจะฝันให้โลกเราเข้าสู่ยุคไหน ยุคใหม่ไม่มีสงครามมันก็ยังมึ ฉะนั้น อันนี้มันเป็นข้อสรุปที่หดหู่

ผลพวงของ 6 ตุลาอย่างหนึ่งคือ ความก้าวร้าว สหรัฐอเมริกานี้ตัวอย่างสำคัญ หลังสงครามเวียดนามที่เขาแพ้กองทัพปลดแอกของเวียดนาม ก่อนหน้าไม่ค่อยก้าวร้าว แต่ตอนนี้เริ่มก้าวร้าวใหม่เริ่มเห็นชัด และในบ้านเรานั้นความก้าวร้าวเห็นชัดจากท่าทีของนักการเมืองของไทยสมัคร สุนทรเวช คนที่เชียร์

การกวาดล้างนักศึกษาในธรรมศาสตร์ ใช้ข้ออ้างว่าคนพวกนี้เป็นญวนฆ่า
กันเองอะไรอย่างนี้ คนอย่างสมัคร สุนทรเวช กล้าพูดว่า “คนจนที่ไร้ที่อยู่อาศัย
เหมือนหมา” ถ้าประเทศอื่นที่มีสหภาพแรงงานเข้มแข็ง มีขบวนการประชาชน
เข้มแข็ง นักการเมืองไม่กล้าพูดอย่างนี้ แต่นี่กล้าพูดด้วยความภาคภูมิใจ “คนจน
เหมือนหมา” และไม่ใช่แค่สมัคร สุนทรเวช นายกษ ทักษิณก็เหมือนกันยืนขึ้น
พูดว่า “คนจนที่ไร้ที่อยู่อาศัยควรจะถูกกวาดไปชะ รกตา พวกนี้มีจิตใจอ่อน”
ไม่ใช่ว่าความจนมาจากนโยบายของรัฐบาลต่างๆ ไม่ใช่ แต่สาเหตุที่เขาจนเป็น
เพราะเขาเอง อันนี้เป็นสูตรคลาสสิกมาตั้งแต่ยุคหิน ใครยากจนใครถูกกดขี่
ใครอยู่ในสภาพย่ำแย่ สาเหตุเป็นเพราะตัวเขาเอง อย่างมาโทษพวกเรที่ซูตริต
คุณเลย การที่นายกษ ทักษิณและครอบครัวของเขาร่ำรวย ก็เพราะว่าเขาไม่ได้
มีจิตใจอ่อนแอ เขาฉลาดเป็นพิเศษ ทำงานขยันกว่าทุกคนในเมืองไทย เขาเลย
เป็นเศรษฐีมหาศาล นี่คือความก้าวร้าวของนักการเมืองไทยและเขากล้าพูดอย่างนี้
เพราะว่าไม่มีการทำหายเขาจากภาคประชาชน

ที่นั่นมันไม่ใช่ว่าฝ่ายเราอ่อนแอเพราะเราถูกรบอบอย่างเดียว เวลามันผ่าน
ไปกว่า 25 ปีแล้ว เรื่องหนึ่งที่เราจะต้องพิจารณาก็คือว่า ฝ่ายภาคประชาชน
ไทยเองอ่อนแอเพราะมัวแต่คุกเข่าอยู่ คือเวลาเราคุกเข่าหรือนั่งกับพื้นนี้ คนที่
มันยืนอยู่มันจะดูสูงมาก แต่ถ้าเราลองยืนขึ้น คนที่ยืนขึ้นจะเห็นคนอื่นที่ยืนอยู่นี้
ไม่ค่อมสูงเท่าไร การที่รัฐบาลไทยรักไทยดูเข้มแข็ง ถึงกับมีหลายคนบอกว่าเป็น
เผด็จการรัฐสภา นี่ไม่ใช่เพราะว่าเขาเข้มแข็ง แต่เป็นเพราะว่าฝ่ายเราอ่อนแอ
มากกว่า และเราเลือกจะอ่อนแอด้วย เราอ่อนแออย่างไรครับ ทุกวันนี้กระแส
ความคิดหลักเป็นผลพวงมาจากความพ่ายแพ้ในยุค 6 ตุลา ความพ่ายแพ้ของ
พรรคคอมมิวนิสต์ ที่เพื่อนผมตั้งชื่อว่าเป็นแนวความคิดที่ “ปิดตาคาล้าง” คล้ายไป
ที่ซากก็จะบอกว่ามันคือขา คนที่จับหางก็จะบอกนี่คือหาง คนที่จับวงก็จะบอก
ว่าเป็นวง ไม่มีใครบอกว่าเป็นข้างได้ ข้างมันตัวใหญ่เราจับไม่ได้ และถ้าเราไม่
เปิดตาเราก็จะมองไม่เห็นทั้งตัว พุดต่างๆ ความอ่อนแอของภาคประชาชนไทย
มาจากการที่มองทุกอย่างแยกส่วน แล้วก็มีการตั้งทฤษฎีการเมืองชื่อสวยหรูมาก
“โพสต์โมเดิร์น (post-modern)” หลังทันสมัย เชิดชูเฉลิมฉลองการปิดตาคาล้าง
ข้าง เชิดชูการที่ไม่มองอะไรเป็นระบบ เริ่มเข้าใจโลกได้แล้ว อันนี้เป็นปัญหา

อย่างยิ่งเพราะว่าไม่มีการวิเคราะห์ต้นเหตุของปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง
เชื่อน ท่อก๊าซ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ
ความยากจน ทุกอย่างแยกส่วนหมด ฉะนั้นก็จะมีคนที่จับงานเรื่องเชื่อน คน
ที่จับงานเรื่องท่อก๊าซ คนที่ทำเรื่องที่ดิน คนที่ทำเรื่องเอตส์ คนที่ทำเรื่องกรรมกร
คนที่ทำเรื่องสันติภาพ และพวกนี้ก็จะสร้างเครือข่ายสมานฉันท์กันจริง แต่ว่ามอง
ว่าแต่ละเรื่องมันเป็นเรื่องของคนอื่นและก็มองว่ามีต้นเหตุไม่เหมือนกัน

เราไม่สามารถออกแบบโลกใบใหม่ได้ เพราะเราได้แต่สะท้อนปัญหาที่เกิด
ขึ้นกับเรา เราได้แต่บ่นในเรื่องสิ่งที่เขากระทำให้ เราไม่สามารถจะออกแบบ
โลกใหม่ได้ เพราะถ้าจะออกแบบโลกใหม่ต้องมีทฤษฎีองค์รวม ยิ่งกว่านั้นผู้ที่
ปฏิเสธการมองแบบองค์รวม ปฏิเสธโครงสร้างของการเคลื่อนไหวทางการเมือง
แบบองค์รวมด้วยปฏิเสธการตั้งพรรค ถอนตัวออกจากสมรภูมิการเมือง แล้ว
เกิดอะไรขึ้น คนที่ปฏิเสธการตั้งพรรคไม่ว่าจะเป็นสมาชิกคนจนหรือภาคประชา
ชนอื่นๆ ไม่เห็นด้วยกับการตั้งพรรค เพราะเชิดกับประสบการณ์เผด็จการของ
พคท. เชิดกับประสบการณ์พรรคน้ำเน่าที่เห็นอยู่ทุกวันนี้ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตย
หรือไทยรักไทย แต่เกิดอะไรขึ้นในความเป็นจริง ก็คือเมื่อเกิดปัญหาที่ต้องวิ่ง
เข้าไปหานักการเมืองของฝ่ายเขา ในความเป็นจริงก็คือตอนที่ไทยรักไทย
ได้รับการเลือกตั้งเป็นครั้งแรกก็ตั้งความหวังไว้อย่างสูง และเมื่อไทยรักไทย
หันมาปราบภาคประชาชนก็บ่นว่า “อ้าว! ก็เคยพยายามควบคุมขบวนการภาค
ประชาชนให้ ทำไม่ไม่ตอบสนองบุญคุณล่ะ” ก็คือว่าคนที่ปฏิเสธพรรค ในที่สุด
ก็ต้องไปสวมมิกัดต่อพรรคคนอื่น นี่คือนี่ที่เกิดขึ้น นี่คือความอ่อนแอ

ที่จริงเราไม่จำเป็นจะต้องปิดตาคำข้าง เราไม่จำเป็นจะต้องหดหู่ว่า มัน
ไม่มีทางเลือกอื่น เพราะทุกวันนี้ถ้าเรามองไปทั่วโลก เราก็จะเห็นกระแสการต่อสู้
ที่เบิกบาน อันนี้เป็นสาเหตุที่ผมมองว่าเราไม่ต้องมาโศกเศร้ากันอีกต่อไปแล้ว
เพราะมีการรื้อฟื้นของขบวนการฝ่ายซ้ายสังคมนิยมใหม่ทั่วโลก ประธานาธิบดี
ของประเทศบราซิล เป็นอดีตกรรมกรโรงงานพรรคแรงงาน เขาอาจจะไม่ใช่
ฝ่ายซ้ายอย่างที่ผมนิยมเท่าไร แต่ว่าทุกคนก็มองว่าเขาเป็นรัฐสังคมนิยม ทุก
วันนี้ขบวนการสังคมนิยมฟื้นฟูในยุโรปตะวันตก พรรคฝ่ายซ้ายที่ใหญ่ที่สุดอยู่ที่
ประเทศอิตาลี ชื่อพรรครื้อฟื้นคอมมิวนิสต์ มีสมาชิก 200,000 คน พุดถึงโลก

ไบใหม่ ฉะนั้นเวลาเราอ่านอะไรที่บอกว่าสังคมนิยมมันหมดยุคหมดสมัย หรือว่ามันเป็นเรื่องของไดโนเสาร์ ก็ชี้ให้เขาดูความจริงว่า ตอนนี้มีการรื้อฟื้น ขบวนการฝ่ายซ้าย มีการรื้อฟื้นขบวนการแรงงานด้วย มีการนัดหยุดงาน ไม่ว่าจะเป็นเกาหลีใต้ ไม่ว่าจะเป็นยุโรป ไม่ว่าจะเป็นละตินอเมริกา และสิ่งที่น่าตื่นตื้นที่สุดก็คือ การตื่นตัวของคนหนุ่มสาว เด็กมัธยม

14 ตุลาคม ก็เป็นผลพวงของการต่อสู้ในสมัยก่อนทั่วโลก ฉะนั้นผมเชื่อเลยนะครับว่า อาจารย์เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผิด ตรงที่บอกว่าคนหนุ่มสาวยุคปัจจุบันไม่สนใจการเมือง แล้วผมเชื่อมันมากกว่านั้นอีก คนที่ยืนขึ้นบอกว่าเด็กสมัยนี้สนใจแต่โซเชียลมีเดีย แต่งตัวเปรี้ยว สามารถจะไปซื้อบ๊ิง ไม่สามารถจะสนใจเรื่องของสังคมได้ ไปดูรูปภาพของเด็กมัธยมในยุโรปที่เขาประท้วง เขาโซเชียลมีเดียกันทั้งนั้น แต่งตัวเปรี้ยวกันทั้งนั้น ชอบซื้อบ๊ิงทั้งนั้น แต่อันนี้มันไม่ได้ขัดกับแนวความคิดเพื่อสังคม จริงๆ แล้วพวกคนหัวเก่าทั้งหลาย พวกหัวเก่ายุคเดือนตุลาที่ได้แต่เทศน์คนหนุ่มสาว

ตรงนี้ผมอยากจะเสนอว่าเราไม่จำเป็นต้องหุดหู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องปิดตาคาล้าง เราต้องเริ่มมององค์รวมของปัญหา แล้วก็ชื่อที่บางคนอาจจะบอกว่าเป็นชื่อสมัยเก่า แต่เป็นชื่อที่เหมาะสมมากกับการมองปัญหาองค์รวม การอธิบายปัญหาของโลก คือมันเป็นระบบทุนนิยมนะครับ อาจารย์อัมมาร์ยังกล้าใช้คำนี้ ฉะนั้นพวกเราควรจะกล้าใช้

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทุนนิยมมันไม่ใช่แค่เรื่องของกลไกตลาด แต่เป็นเรื่องของสงครามด้วย ถ้าพูดถึงกลไกตลาด เราจะเห็นอาการต่างๆ ของเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นเอกชน การประเมินผลแบบปัจเจกในสถานที่ทำงานต่างๆ การลดบทบาทสหภาพ การรับเหมาช่วง นอกจากนี้มีเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ของกรรมสิทธิ์เอกชน เวลาชวานาลำพูนไปยึดที่ดินที่นายทุนซื้อไว้ แต่ไม่เอามาใช้ หรือว่าเวลาเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ไปยึดสวนปาล์ม สาเหตุที่รัฐบาลนี้รับไม่ได้ก็เพราะว่ารัฐบาลนี้เชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของกรรมสิทธิ์เอกชน กรรมสิทธิ์เอกชนของคนกลุ่มน้อยสำคัญกว่าการเลี้ยงชีพของคนส่วนใหญ่ คราวนี้มันไม่ใช่แค่เรื่องภาคเกษตร เรื่องยากก็เช่นกันกรรมสิทธิ์เป็นของบริษัทฯเอกชนขนาดใหญ่ อันนี้ไม่ชอบธรรมแต่ขามองว่าชอบธรรม

ในการครอบครองสูตรยาสำคัญกว่าการที่คนจะมีชีวิต ฉะนั้นทุกวันนี้องค์กร WTO ก็พยายามปกป้องกรรมสิทธิ์อันนี้ ห้ามลอกแบบยาถ้าคุณไม่มีเงินซื้อยาแก้เอ็ดส์ ในแอฟริกาในเอเชียก็ไปตายซะ เพราะคุณไม่สำคัญ อันนี้คือสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น

อันนี้คือกระแสเสรีนิยมแล้วก็มีการพูดเหมือนกับว่ามันเป็นธรรมชาติ ด้วยยังงี้ๆ เราก็คัดค้านไม่ได้ ทุกวันเราก็จะได้ยินคำนี้ ยังงี้ๆ เราก็คงต้องไปแข่งขันในเวทีตลาดโลก ยังงี้ๆ เราก็คงต้องยอมรับโลกาภิวัตน์ ยังงี้ๆ เราต้องยอมรับ รับทุนนิยม แต่คนเป็นหมื่นเป็นแสนเป็นล้านทั่วโลกตอนนั้นบอก“ไม่”ไม่ยอมรับแล้ว และโดยคนส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาว เพราะคนหนุ่มสาวยังไม่ถูกกล่อมเกลามาให้หดหู ให้มีบาดแผล เขาเกิดมาในโลกนี้แบบบริสุทธ์แล้ว เขาก็มองว่าโลกที่พวกเรากำลังจะให้เขาเป็นมรดกใช้ไม่ได้ พวกคุณไปทำอะไรมา เขาจะมองหน้าพวกที่อายุเกิน 30-40 ว่าพวกคุณไปทำอะไรมา โลกใบใหม่สร้างได้ เขาไม่เชื่ออะครับเวลาคนบอกว่ากลไกตลาดเสรี มันมีประสิทธิภาพสูงสุดทั้งๆ ที่มีการพูดอันนี้เป็นประจำเหมือนนกแก้ว ผมคิดว่าพวกฝ่ายเสรีนิยมเขาจ้างนกแก้วมาสอนในมหาวิทยาลัย จ้างนกแก้วมาในสื่อตลาดเสรีมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่อย่าไปพูดถึงการที่ไฟดับที่นิวยอร์ก อย่าไปพูดถึงไฟดับที่แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ก้าวหน้าที่สุดในโลก ในลักษณะของเศรษฐกิจ เป็นประเทศที่ร่ำรวยที่สุด แต่ไฟดับเหมือนประเทศโลกที่สาม ทำไม? เพราะว่ามันไม่คุ้มทุนที่จะลงทุนในการสร้างสายไฟใหม่ นี่คือประสิทธิภาพของกลไกตลาด

ทุกแห่งที่เรามอง จะเห็นประสิทธิภาพของกลไกตลาดไม่ว่าจะเป็นรถไฟฟ้ายูบีทีเอส เป็นการขนส่งมวลชนที่อาศัยเอกชนเป็นหลักไม่มีการหนุนจากรัฐตอนแรกนะครับ ตอนหลังนี้คงต้องหนุนกัน แล้วก็ระบบขนส่งมวลชนที่ตั้งใจที่จะไม่ขนส่งคนจากที่อยู่อาศัยไปสู่ที่ทำงาน ฉะนั้นตรงนี้ก็เลยไม่ได้สร้างจากบางพลี ไม่ได้สร้างจากที่อยู่อาศัยของคนทั่วไป แต่สร้างจากจุดใกล้ๆ เมืองแล้วก็มีส่วนเชื่อมโยงเข้าไปในห้างร้านนี่คือความมั่งงำของระบบตลาดเสรี ฉะนั้นผมไม่แปลกใจเลยที่คนหนุ่มสาวยุคปัจจุบันบอกว่าไม่เอา คุณจะมาท่องสูตรอะไรก็ได้ แต่ว่าวิธีการจัดการโลกเราที่ติ๊กวันนี้มีแน่นอน

ปัญหาอันหนึ่งของการมองเสรีนิยมในภาคประชาชนไทยอันนี้ก็เป็นผลพวงมาจากการพ่ายแพ้เหมือนกัน ไม่มีการมองแบบชนชั้นตอนนั้น ก็เลยมองว่า

เสรีนิยมนี้เป็นเรื่องต่างชาติ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนต่างชาติเข้ามาอย่างเต็มตัว ฉะนั้นถ้าแปรรูปรัฐวิสาหกิจขายให้เอกชนไทยก็ใช้ได้ ขายเป็นชินคอร์ปได้ก็ดี ขายให้ซีพีก็ได้ เป็นคนไทยด้วยกัน ลองไปถามกรรมการที่มีเจ้านายเป็นนายทุนเป็นคนไทย บ่อยครั้งโหดร้ายกว่าต่างชาติอีก แล้วก็มันไม่ใช่อะไรหรือนายทุนไทยนี้ มันไม่เคยมองว่าควรจะมีการบริการคนจน มองด้วยแนวเสรีนิยมเช่นเดียวกัน และนายทุนไทยพร้อมที่จะสละชีวิตของคนหนุ่มสาว พร้อมที่จะให้เขาตายเพื่อสัญญาทางธุรกิจ ฉะนั้นขณะที่นายกรัฐมนตรีไทยบอกว่าเราปลดแอกประเทศชาติจากการกดขี่ของไอเอ็มเอฟ แต่บอกว่าคุณจนจิตใจอ่อนแอ

ที่นี้ มันไม่ใช่แค่เรื่องของเสรีนิยม เบื้องหลังของเสรีนิยมก็มีรถถัง จรวด เรือรบ เครื่องบินทิ้งระเบิดเสมอ ฉะนั้นคนที่ป่นเรื่องของ WTO คนที่ป่นในเรื่องของอำนาจของธุรกิจต่างชาตินี้ ควรจะเข้าใจว่าการที่รัฐบาลไทยส่งทหารไทยไปอิรักก็เพื่อที่จะหนุนอำนาจของสหรัฐอเมริกา และเมื่ออำนาจของสหรัฐอเมริกา ถูกหนุนขึ้นมา อำนาจในการเสนอสิ่งต่างๆ ผ่าน WTO ก็ะมากขึ้น ฉะนั้นคนที่ไม่ชอบ WTO คนที่ไม่ชอบการครอบงำของธุรกิจต่างชาติก็ควรจะมองว่าเรื่องของการส่งทหารไทยไปอิรักเป็นเรื่องเดียวกันไม่ใช่แยกส่วน ก็ต้องเข้าใจตรงนี้ ดังนั้นผมเสนอว่าเราไม่จำเป็นจะต้องหุดหู่ เราไม่จำเป็นจะต้องรับแนวคิดอันนี้ เราไม่จำเป็นจะต้องยอมรับสิ่งที่เป็นข้อสรุปจากความพ่ายแพ้ในช่วง 6 ตุลาคม นาน เราควรจะเลิกมองปัญหาสังคมแบบแยกส่วน เราควรจะแสวงหาทฤษฎีองค์รวม เราควรจะหันมาทำความเข้าใจกับปัญหาชนชั้นมากขึ้น แล้วเราควรจะคุยกันอีกครั้งหนึ่งถึงลักษณะของการจัดระเบียบ การเคลื่อนไหวและแนวความคิดก็คือเรื่องของพรรค ในขณะที่เดียวกันควรจะตั้งคำถามและถ้าตั้งแล้วผมเสนอให้คำตอบก็คือ ต้องเขียนความคิดเก่าออกไป ก็คือความคิดที่ไปมกยารเรื่องรัฐธรรมนูญ ในเรื่องประชาสังคม ในเรื่องขบวนการทางสังคมแบบใหม่ที่ไม่ได้ยึดติดกับชนชั้น

สาเหตุที่ผมมองว่าควรจะมีการมองแบบองค์รวมไม่ใช่แค่เรื่องของการเข้าใจทฤษฎีการเคลื่อนไหวก็คือว่า องค์ศรัทธาประชาชนที่เรามีอยู่ทุกวันนี้ไม่ว่าจะเป็นสหภาพแรงงาน เอ็นจีโอ สมัชชาคนจน หรือขบวนการต่างๆ แต่ละขบวนการ

การตามล่าฟังก์ชันไม่สามารถจะเชื่อมโยงการต่อสู้ได้ และไม่สามารถจะสร้างแนวร่วมจริง ๆ ได้ระหว่างกรรมมาชีพกับชาวนา คนเมืองกับคนชนบท คนที่มีปัญหาต่าง ๆ ถ้าใช้ขบวนการที่แยกส่วน ฉะนั้นข้อเสนอในระยะสั้นของเราก็คือเลิกต่างคนต่างทำได้แล้ว เราควรจะมองว่าปัญหาของสังคมไม่ว่าเราจะประสบโดยตรงหรือไม่ มันมีจุดเริ่มต้นจากจุดเดียวกันก็คือระบบทุนนิยม แนวเสรีนิยม แล้วก็จักรวรรดินิยม เราควรจะเลิกต่างคนต่างเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง WTO ท่อก๊าซสงคราม สภาประชาชน หรือ 6 ตุลา ต้องมาร่วมกันเคลื่อนไหว

และผมอยากจะเสนอว่า เนื่องจาก 6 ตุลา เป็นความพยายามที่จะทำลายฝ่ายซ้ายไทย ก็ควรจะเริ่มสร้างฝ่ายซ้ายไทยขึ้นมาใหม่ ในยุคนี้มีเงื่อนไขอะไรบ้างในการสร้างฝ่ายซ้ายไทย ผมคิดว่าเงื่อนไขควรจะกว้างไม่ใช่คับแคบ ไม่ใช่ประเภทที่ว่าคุณเห็น ถ้าคุณไม่เห็นด้วยกับผม ผมไม่เล่นกับคุณ คุณเป็นสมาชิกกลุ่มผมไม่ได้อะไรอย่างนี้ ผมคิดว่ายุคนี้เป็นยุค ที่มีการฟื้นตัวของการต่อสู้ ควรจะมีการสร้างองค์กรฝ่ายซ้ายด้านกว้างแต่มันก็ต้องมีจุดยืน จุดยืนต่ำสุด จุดยืนเงื่อนไขที่ควรจะใช้ 5 เงื่อนไข 1. ด้านกลไกตลาดเสรีนิยม 2. ด้านจักรวรรดินิยม การใช้อำนาจทางทหาร 3. ยืนอยู่เคียงข้างคนที่ถูกกดขี่ไม่ว่าจะหน้าสีอะไร ไม่ว่าจะเป็นครมกร ชาวนา ชาวเขา หรือคนงานพม่า 4. ต้องชัดเจนว่าไม่เอาด้วยกับพรรคนายทุน ไม่มีความหวัง อะไรทั้งสิ้นกับพรรคไทยรักไทย ประชาธิปัตย์ หรือความหวังใหม่ 5. ควรจะมีแนวความคิดกว้าง ไม่ใช่คับแคบแบบชาตินิยม ควรจะมีความคิดสากลนิยมเหมือนกับที่รุ่นพี่ ที่เคยมีในประเทศไทย ก่อนที่ความฝันจะถูกทำลายใน ช่วง 6 ตุลา

นอกจากการสร้างขบวนการฝ่ายซ้ายขึ้นมาใหม่แล้ว ผมคิดว่าเราจะมีงานเฉพาะหน้าในรูปธรรมที่เราจะต้องทำคือ คัดค้านทุกแง่ของแนวเสรีนิยมไม่ว่าจะเป็น WTO ข้อตกลงเรื่องยาสิทธิบัตร อะไรต่ออะไร การขายรัฐวิสาหกิจการนำมหาวิทยาลัยออกนอกระบบ ทุกอย่างที่มาจากแนว คิดเสรีนิยม เราควรจะพยายามคัดค้านให้ได้ บางที่เราอาจจะแพ้ บางที่เราอาจจะชนะ นอกจากนั้นในรูปธรรมอีกสองอย่างที่ผมอยากจะเสนอก็คือ 10 นาฬิกา วันอาทิตย์ที่ 19 เดือนตุลาคม จะมีการประท้วงคัดค้านการมาเยือนเมืองไทย ของอาชญากรรมสงครามอันดับหนึ่งของโลกก็คือประธานาธิบดี จอร์จ บุช ผมอยากจะเชิญชวนให้ทุกคนมาร่วมเจอกันที่ตึกเวิร์ดเทรด ของเรานะครับไม่ใช่ของเขา

นอกจากนั้นในเดือนมกราคม ก็จะมีเวทีสำคัญที่เราควรจะไปร่วมเพื่อไม่ให้เรามีความคิดคับแคบมองแค่เรื่องของสิ่งที่เกิดขึ้นในเมืองไทย ฝ่ายตรงข้ามศัตรูของภาคประชาชนเขามีเวทีของเขา เขามี WTO เขามี IMF เขามีจี 8 และเขามีสหประชาชาติ แต่ภาคประชาชนของโลกตอนนี้ได้ลุกขึ้นมา สร้างเวทีของภาคประชาชนเอง คือเวทีสมัชชาสังคมโลกหรือ World Social Forum จะจัดการประชุมที่อินเดีย ถ้าเราเป็นสมาชิกขององค์การอะไรก็ควรพยายามส่งคนไปร่วม ส่งคนไปแลกเปลี่ยนกับคนที่อยู่ภาคประชาชนในประเทศอื่น เพื่อจะนำการต่อสู้แล้วก็กลืนโอของการต่อสู้แบบใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น กลืนโอของการต่อสู้ของคนสวยๆ โข้วสะตือที่ผมพูดถึง กลับมาอัดฉีดเข้าไปในภาคประชาชนไทย จะได้ตื่นตัวกันสักที จะได้พิจารณากันใหม่ว่าแนวทางที่เราใช้มาตั้งแต่ความพ่ายแพ้เราต้องปรับเปลี่ยนตรงไหนบ้างก็ขอฝากไว้ แค่นี้ครับ

ตุลา ตุลา

วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์

อาจารย์สอนภาษาจีน สาขาภาษาจีนธุรกิจ ม.อัญสัมชัญ

วันที่ 28 กันยายน 2546

ณ หอประชุมเล็ก มธ. ท่าพระจันทร์

สวัสดิ์ครับต้องขอประทานโทษที่มาสาย ก่อนอื่นต้องบอกว่าถูกอาจารย์ชาญวิทย์หลอกมา อาจารย์โทรไปบอกว่าวิโรจน์มาพูดให้เด็กฟัง ที่ไหนได้ไม่มีเด็กเลย มีแต่เหล่าเหยที่เมื่อ 30 ปีที่แล้วยังคงอยู่ อยู่อย่างวิโรจน์ตอนนั้น ก็วิ่งอย่างสุดฤทธิ์สุดเดช มีคนบอกปกติเคยเห็นเองตัวมดเต็ม แต่ทำไมวันนั้นคล่องแคล่วฉับเลย ปรากฏว่าวันนั้นวิ่งหลบกระสุนจนชิบแตก

เมื่อครูเห็นอาจารย์ใจโฆษณาหนังสือเกี่ยวกับสังคมนิยมก็ขออนุญาตโฆษณาบ้างว่า ที่มาสายเพราะไปประชุมสมาคมกระเทยแห่งประเทศไทยซึ่งกำลังจดทะเบียนอยู่ แล้ววิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ ก็เป็นนายกก่อตั้งสมาคมณะซะ นี่เป็นเรื่องที่เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ยังไม่มีสมาคมอย่างนี้ แต่ 30 ปีให้หลังเราจะมีนายกสมาคมกระเทยคนแรกของประเทศไทย ซึ่งนั่งอยู่ตรงนี้ นี่คือผลพวง เมื่อ 30 ปีที่แล้ว 20 เสไฟฟ้ามี 1 กะเทย แต่ 30 ปีให้หลังเนี่ย 1 เสไฟฟ้ามี 20 กะเทยเห็นไหม 14 ตุลาทำให้กะเทยเกิดขึ้นมามากมาย

เมื่อเร็ว ๆ นี้เปิดทีวีดูก็ตกใจ เห็นมีคณะกรรมการเพื่อสิทธิสตรีและเด็กลุกขึ้นมาต่อต้านใหญ่เรื่องจะให้กะหรีตีทะเบียน ว้าย!กะหรีมีทะเบียน แล้วกะเทยไม่มีทะเบียนเหอ นี่ก็เริ่มจะมีเห็นไหม มันเป็นบรรยากาศขึ้นมาละใช่ไหมที่จะพูดถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ ทุกวันนี้ถ้าเผื่อเกิดเหตุอะไรขึ้นมาปุ๊บ ประทานโทษ

เจ้าแม่ก็คือ คุณปวีณาก็จะวิ่งไปดูแลไข่ไหมอะ ช่างเหยียบประเบ็ด ก็จะมีสมาคม ช่างวิ่งไปดูแล กรรมกรเกิดอะไรขึ้นมา ก็จะมีเอ็นจิโอรังไปดูแล แต่ถ้าเพื่อกะเทยถูกข่มขืนนะ ปอเด็กตั้งมาเก็บศพ เสร็จแล้วนักข่าวก็อุย! มึงสมควรแล้ว ที่พูดมาทั้งหมดก็คือว่าสิทธิมนุษยชนเริ่มมีแล้ว

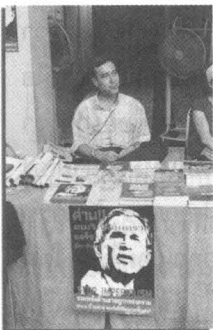
สมัยที่ถนอม ประภาส ณรงค์ยังอยู่ คำว่า "สิทธิมนุษยชน" ไม่มีนะอะ ขนาดในยุคคุณชวนคำว้าสิทธิมนุษยชนก็ยังไม่ค่อยเท่าไร แต่ต้องยอมรับเสีย แม้วอันหนึ่งว่าเขาประกาศเป็นวัน 14 ตุลาขึ้นมา ต่อไปนี่ไม่ใช่ลูกเมียน้อยแล้ว นึกออกไหมอะ ขึ้นทะเบียนแล้ว มีสิทธิรับมรดกแล้ว แต่ก่อนยังเป็นอะไรก้ำกึ่งๆ เป็นอัลกออิดะห์หรือเปล่า เป็นแบ่งแยกดินแดนหรือเปล่า เป็นคอมมิวนิสต์หรือเปล่า เป็นอะไรยังไม่แน่ชัดนึกออกไหมอะ แม้แต่ชวนก็ไม่กล้า ชี้ลงมาให้ชัดๆ นี่ฉันไม่ใช่เป็นไทยรักไทยนะ เอาปชช.ไปตรวจสอบฉันได้เลย

ในภาษาไทยปัจจุบันเรามีศัพท์เยอะมาก เรามีมรดกโลก ฟุงใหญ่จนเรศวร ก็เป็นมรดกโลก ที่อื่นรงค์เอาไปยิงสัตว์โซ่หรือเปล่า สมัยนั้นราวกับเป็นของส่วนตัวที่เขาไปยิงสัตว์แต่ปัจจุบันนี้เป็นมรดกของโลกแล้ว แล้วก็ที่มีอยู่ยงสาสุขโขทัย ก็เป็นมรดกโลกแล้ว แล้วเราก็มีบุคคลสำคัญของโลก เช่นอาจารย์ปรีดีฯ สมเด็จย่า รัชกาลที่ 5 กรมพระยาดำรงฯ ก็เป็นบุคคลของโลก แต่เราขาดอันหนึ่งไปคือ มรดกทางประชาธิปไตย ที่สืบสานมาตั้งแต่อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ท่านสร้างประชาธิปไตยมานั้นในกำแพงประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ก็คือมรดกประชาธิปไตย เห็นไหม คนตั้งกองมรดกคนแรกเลยคืออาจารย์ปรีดี แล้วมรดกตรงนี้ก็รับทอดกันไป 14 ตุลาที่รับ 6 ตุลาที่รับ พอมาถึงครั้งสุดท้ายที่ยิงกันตายตรงสนามหลวง พฤษภาทมิฬเป็นการหลังเลือดเพื่อที่จะรับมรดกครั้งสุดท้าย แต่จะมีอีกริเปล่ายังไม่รู้ละ ถ้ายังมีคนอย่างอาจารย์ใจนี้มันอาจจะมียีก เพราะฉะนั้น เป็นมรดกทางประชาธิปไตยที่ไม่เคยมีใครกล่าวถึงเลย โทรศัพท์ไปบอกพี่ช่างที่มดิซน พี่เขียนไปหะคำว่ามรดกประชาธิปไตย ไม่มีใครเขียน ไม่มีใครเอ่ยถึง แล้วต่อไปนี่ใครจะเป็นคนรับมรดกละ เพราะว่าไอ้มรดกตอน 14 ตุลา มันค่อนข้างที่จะเป็นลูกเมียน้อย ลูกหมอนวด เด็กซิววิทย์หรือเปล่า พอมาถึงเสียแม่วับเฮ้ย! ลูกเมียหลวงแล้วเว้ย มีสกุล มีชาติเรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่นั้นต่อไปเราใช้คำว่ามรดกประชาธิปไตย ได้อย่างเต็มปากเต็มคำแล้ว ต่อไปนี้เขาจะมีจัดงาน

อะไรตรงลานประชาธิปไตย

ครั้งหนึ่งวันที่ลงเสาเข็ม ตอนนั้นอีต้อตมาก ไ้อัประชาธิปไตย 14 ตุลาคมนี้จะเป็นอะไรก็ไม่ชัด จะถูกกฎหมายก็ไม่เชิง รัฐบาลก็ไม่ได้พูดสรรเสริญเยินยอ สภาก็ไม่ได้พูด เออป่าชนกก็ได้พูด เสร็จแล้ววันลงเสาเข็มรัฐมนตรีไปกินสลอนเลย แล้วอยู่ดีๆ ใครก็ไม่รู้มาเชิญอาจารย์วิโรจน์ขึ้นไปพูดตรงนั้น นานๆ ได้เจอไมโครโฟนที่ อาจารย์โคทมก็อยู่ ก็ได้ขึ้นไปพูดว่าผู้ที่ขึ้นมาอยู่ ณ ลานแห่งนี้ทุกคนต้องถอดหัวไขนออก ไม่มีใครมีสิทธิ์เรียกตัวเองว่า ชพชช ท่านถ้าเผื่อไม่มีเหตุการณ์ 14 ตุลาคมนี้ สภาก็จะไม่เปิด ไม่มี สส. ไม่มีรัฐมนตรี อีหน้าไหนบนนี้ไม่มีสิทธิ์ทั้งนั้น ต่อหน้าตรงนี้ทุกคน จะต้องรำลึกบุญคุณ ของ 14 ตุลาคมไม่มี ไม่มีสิทธิ์กันทั้งนั้น พอพูดอย่างนี้ เสร็จปุ๊บประจวบ ไชยสาณฑ์ พูดต่อพอดี รีบเลยผมสำนึกในบุญคุณ 14 ตุลาคมรับ เออ ที่ก่อนที่ผมจะพูดไม่มีใครพูดอย่างนี้เลยนะ เสร็จแล้วข้าพเจ้าก็พูดต่อ บอกว่าสภาที่เปิดแล้ว สส.ก็มีแล้ว รัฐมนตรีก็มีแล้ว แต่สภาเน่าเราเน่ามาก น้ำเน่า ต่อไปนี้พวกเราไม่ใช่ไปนั่งเย็บๆ ไปล้มล้างคนโน้นคนนี้ไม่ล้มแล้ว แต่ขอเอาน้ำดีไปล้างสภาเสียทีเถอะ มันหมิ่นคือไปช่วยเคลียร์สภาให้มันสะอาดหน่อย มันเป็นภารกิจของ 14 ตุลาคม อยากจะให้วิญญูณตรงนั้นได้สงบสุขสักที อย่าไปปลุกเขาขึ้นมาอีกเลยสงสารเขา

แต่ภารกิจนั้นยังไม่สิ้น เราได้สภามา เราได้ สส.มา แต่ก็ยังกินกันสุดๆ ไอ้หมิ่นเล็กถือปืนแต่หมิ่นถือปากกาเขียนกันสุดๆ เลย เมื่อก่อนถนอม ประภาส ณรงค์ พวกนั้นเขาถือปืนกัน แต่พวกนี้หมิ่นถือปากกาเขียนกัน เขียนเข้ากระเป๋าตัวเอง ไซ้ไหม ต่อไปนี้เราต้องไปสู้กับปากกา แล้วไปสู้กับมือถือบ้างก็ดีเหมือนกันนะ

โดยเฉพาะมือถือ ตอนนี้จะหน้ากันทั้งเมือง 14 ตุลาคมได้สร้างอะไรไว้เยอะ หลายคนถามว่า 14 ตุลาคมมีประโยชน์ไหม ตอบว่ามีถ้าไม่มี 14 ตุลาคมในวันนั้น ก็จะไม่มีความหมายในวันนี้ ก็จะไม่มีความหมายหนึ่งชายหนังสืออยู่ตรงนั้นแล้วไม่ถูกจับไซ้ไหมซะ แล้วถ้าเผื่อสมมุติว่าไม่มี 14 ตุลาคมนั้น ดูพวกสภาทหารพม่าทุกวันนี้ไม่ทำอะไรกับเผด็จการสมัยก่อนเลย พม่ายังเป็นอยู่เหมือนกันเดี๋ยะ อองซานซูจี ยังเย็บๆปีนรั้วอยู่เลย

ทำให้นึกถึงเสาวนีย์ ลิมมานนท์ นึกถึงจิระนันท์ พิตรปรีชาสมัยก่อนเลย ถ้า
เผื่อไม่ได้ล้มล้างวันนั้น วันนี้นะยังป็นรั้วอยู่เลย นี่คือสิ่งที่เราทำเอาไว้แล้ว
เผด็จการยุคนั้นตายไปแล้ว เราทำมาด้วยเลือดด้วยเนื้อจริงๆ แล้วไอ้พวก
สส.ซีโก๊งนี่ก็มาปล้นมรดกประชาธิปไตยไป นำอายุที่สุด

ขอพูดเรื่องส่วนตัวบ้าง ครั้งหนึ่งมีการประชุมโดมรวมใจ ตอนครบ 20 ปี
14 ตุลา โดมรวมใจก็มีจัดการประชุมที่สมาคมธรรมศาสตร์เรากี่ อ๊ว! ตายละ
พูดดีไหมวะ ตัดสินใจขึ้นไปพูดเลยบอกว่า อืดอืดมา 20 กว่าปีแล้ว ขอประกาศ
ตรงนี้เลยว่า เออ! ฉันเป็นคอมมิวนิสต์ ทุกคนก็ฮือกันขึ้นมาเลย เมื่อก่อนนี่พอ
เราประกาศว่าเราเป็นประชาธิปไตย เราก็จะโดนเป็นโดนลูกระเบิด แต่ปัจจุบันนี้ถ้า
เผื่อฉันประกาศว่าฉันเป็นคอมมิวนิสต์ ฉันก็จะโดนร้อยบาทาของสหายเก่าของ
ฉัน คือคำนี้พูดออกมาแล้วมันกระเทือนใจนี่ออกไหมอะ พอลุกขึ้นมาประกาศ
ว่าฉันเป็นคอมมิวนิสต์ ก็คือทำให้ขบวนการนั้นเป็นไปหมด คนที่ตายไปก็ถูก
สมน้ำหน้าว่าสมควรตายฟรี เพราะมันเป็นคอมมิวนิสต์ แล้วตอนนั้น 6 ตุลา
อาจารย์วิโรจน์ถูกจับเข้าใหม่ ก็จะมีโดน 11 ข้อหา ข้อหาแรกคือ มีการกระทำ
อันเป็นคอมมิวนิสต์ ข้อหาที่ 2 ล้มล้างรัฐบาล ข้อหาที่ 3 มีอาวุธสงครามใน
ครอบครอง

ทุกวันนี้พอมาเปิดข้อหาทุกข้อเอามาอ่านดูถูกหมด ที่มันกล่าวหาว่า
เป็นคอมมิวนิสต์ จริง ถูกหมด มีอยู่ข้อหนึ่งที่ไม่ถูกคือ ฉันไม่มีอาวุธสงคราม
ในครอบครอง ฉันมีแต่ปืนแบ็ก 5 กระบอกอยู่ในกระเป๋านิยาม กลางคืนฉันก็
ถือกลับบ้านนั่งรถสาย 53 กลับไปเขาวราชตอนเช้าฉันก็ถือกลับมาแจกจ่าย
พอกกลางคืนฉันก็เก็บกลับบ้าน เพื่อตำรวจมาจะได้ค้นไม่พบ

ในการประชุมคืนนั้นที่โดมรวมใจ ก็ต้องขอพูดใหม่ว่าฉันขอพูดคำเดียวว่า
ฉันเป็นคอมมิวนิสต์ พูดในฐานะตัวส่วนตัวโดยที่ไม่ได้เกี่ยวกับขบวนการ ถ้าเผื่อ
อยากรู้ว่าสูตรรวม เป็นคอมมิวนิสต์ใหม่ไปถามเขา ถ้าเผื่ออยากรู้ว่า
อ.ชาญวิทย์เป็นคอมมิวนิสต์ใหม่ไปถามเอง อยากรู้ว่าใจเป็นใหม่ไปถามเอง
แต่ถ้าเผื่อถามอ.วิโรจน์เมื่อไหร่ จะตอบว่า ใช่ ฉันเป็น ฉันมีเอกสาร ฉันได้รับ
การจัดตั้ง ฉันได้รับการศึกษา ถ้าเผื่อฉันพูดอย่างนี้แล้วพวกคุณยอมไหม โดม
รวมใจก็บอกว่ายอม ถ้าเผื่อวิโรจน์บอกว่าเป็นส่วนตัวอย่างนี้ ฉันพูดว่าฉันเป็น

คนอื่นเป็นหรือเปล่าฉันไม่รู้ ตรงนี้เข้าใจนะ สะ เสกสรรค์เข้าไปเป็นหรือเปล่า ฉันไม่รู้ เกรียงกมลที่ทุกวันนี้เดินตามหลังนายภย ต้อยๆ เป็นหรือเปล่า ฉันก็ไม่รู้ จาตุรนต์ ฉายแสงเป็นหรือเปล่า ฉันก็ไม่รู้ แต่ฉันเป็นเพราะฉะนั้นฉันเชื่อในกฎแห่งกรรม กรรมใดที่ฉันทำมาแล้วฉันต้องรับกรรมนั้น แล้วฉันก็จะได้แก้ไขกรรมนั้นด้วย เพื่อชีวิตข้างหน้าจะได้ร่มเย็นสักที พอฉันพูดอย่างนี้เสร็จลงมานะ เชื่อไหมคนแหกกันเข้ามาเลย บอกเสียพูดในสิ่งพวกนี้อยากจะพูดตั้งนานแล้ว แต่พูดไม่ออกเดี๋ยวกลัวโดนกระต๊อบ เองงงเหมือนกัน

วันนี้พวกท่านต้องฟังโดยวิจารณ์ญาณ 14 ตุลาเปิดกว้างมากเลย เปิดให้แนวความคิดต่างๆ หลังไหลเข้ามาในประเทศไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์เลยก็ว่าได้ อย่างสมัยก่อนอ.ปรีดีอาจจะแค่เขียนหนังสือเล่มสองเล่มก็อาจจะมีความคิดบ้างอะไรบ้าง แต่ 14 ตุลาเปิดกว้างมากเลย

ตัวอย่างเช่นประเทศจีน ประเทศจีนเป็นประเทศปิดไม่มีที่ไหนในโลก ท่านเคยเห็นแต่รั้วบ้าน รั้ววัด รั้ววัง กำแพงเมืองอย่างแถวเฉลิมไทยบางลำพู ก็เป็นกำแพงเมืองใช่ไหมทุกประเทศอย่างเก่งก็มีแค่กำแพงเมือง แต่ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีกำแพงประเทศนะคือกำแพงเมืองจีน ประเทศจีนเป็นประเทศปิด แต่ประเทศจีนเปิดอยู่ 2 ครั้ง เปิดครั้งแรกคือเมื่อ 2,000 ปีที่แล้วก็คือเปิดให้พระพุทธศาสนาเข้ามา อันนั้นเปิดเอง ครั้งที่ 2 ก็คือถูกฝรั่งแหกหักเข้าไปล่าอาณานิคมในเมืองจีน ขณะที่ฝรั่งมันแหกกำแพงเมืองจีนเข้าไป ความคิดต่างๆ ก็หลังไหลเข้าไป ทั้งคอมมิวนิสต์ ทั้งประชาธิปไตย ในที่สุดจีนเลือกทางสายคอมมิวนิสต์ไปในปี 1949

เช่นเดียวกัน เมื่อประเทศไทยเราหลายกำแพงเผด็จการลงไปได้ทุกความคิดหลังไหลทะลักเข้ามาเลย เหมือนกับน้ำท่วมจังหวัดแพร่อยู่ขณะนี้ ทะลักเข้ามาเลย เมื่อไม่มีเผด็จการทหารแล้วประเทศไทยจะเดินทางไหนก็เป็นโจทย์ใหม่ของเด็กสมัยนั้นว่าเราจะเดินทางไหน เราจะเดินไปทางประชาธิปไตย ดีไหม หรือว่าเราจะเดินทางสังคมนิยมดี แต่ อ.วิโรจน์เลือกทางสังคมนิยม เลือกแนวทางคอมมิวนิสต์ แต่ขบวนการนักศึกษาเลือกหรือเปล่าฉันไม่รู้ ไปถามเขาเองๆ ฉันไม่รู้แต่ที่ฉันเลือกเพราะตอนนั้นเราเห็นความเหยียดของอเมริกาที่ส่งทหารไปบอมบ์เวียดนาม อ.ชาฎิวิทย์เห็นกับตา อเมริกามันเป็นอันทพาลโลก ล้มมันเป็นตัวแทนทุนนิยม ใครจะไปเอาแบบมัน

แต่ประเทศจีนปิด ปิดเจียบเซียบเลย แล้วก็โฆษณาสดฤทธิ จีนเจริญ
อย่างนั้น จีนเจริญอย่างนี้ ขณะที่ประเทศหนึ่งปิดแล้วมีแต่ชาติ อีกประเทศหนึ่ง
เปิดแล้วมีแต่ความเลวร้าย เพราะฉะนั้นตอนนั้นเราเลือกอันที่ปิด โอ้โฮ..หญ้า
ของสังคมนิยมดีกว่ารวงข้าวของทุนนิยม ฉันเชื่ออย่างนั้นจริงๆ ฉันอยากจะ
ทำให้ประเทศไทยเป็นคอมมิวนิสต์ ฉันจะปลูกหญ้าเลี้ยงขานาจริงๆ *เช่อฮุยจู่ฮี้*
เต๋อถาว ปีนึกันจู๋ป็น จู่ฮี้เต๋อ ช่วยไหเหยาเซียง อืม หญ้าของสังคมนิยมยังหอม
กว่ารวงข้าวของทุนนิยม เป็นคำพูดของเหมา โอ๊ย! โคตรหอมเลย ฉันชอบมาก
I was a communist but I am not now.

ช่วงที่ถูกติดคุกมีเหตุการณ์ต่างๆ เยอะมาก จนกระทั่งตอนหลังมีผู้แทน
ของจิมมี คาร์เตอร์มาเยี่ยมเราในคุก ตอนนั้นสุธรรม แสงประทุมยังพูดภาษาอังกฤษไม่รู้เรื่อง ตอนนั้นมิสแพทริเซียเป็นตัวแทนของจิมมี คาร์เตอร์ และโรสลิน
คาร์เตอร์ก็เข้ามาเยี่ยมเราในคุกบางช่วง เพื่อนเราก็ลุกขึ้นมาเป็นล่ามเลย บอกว่า
มันหารูธเราอย่างไรมันให้เรากินน้ำที่ดูดจากแม่น้ำเจ้าพระยาแดงเหมือนแฟนต้า
แล้วก็เอาสารส้มลงแกว่ง เสร็จแล้วก็ป็นน้ำใสให้เรากิน เพราะฉะนั้นพวกเรา
ในคุกนี้ต้องกินน้ำดิบ วิโรจน์กับอภิรักษ์ที่แขวนคอแล้วเหมือนคนนั้น ก็จะมี
ไหลตัวร้อนๆ จนมีภูมิไปเอง นี่คือชีวิตที่บางขวาง เพราะฉะนั้นตอนนั้นภูมิของ
วิโรจน์เยอะมากนะคะ HIV ยังกลัว เพราะฉะนั้นเหตุการณ์ 14 ตุลา กับ 6 ตุลา
ตอนนั้นก็ไปเอาประตุลิตริมนุชชนเข้ามา

พอเสร็จแล้วก็ปล่อยวิโรจน์ออกมา ก็กลับมาเรียนหนังสือ ที่ธรรมศาสตร์
อ.ชาญวิทย์ก็กลับจากเมืองนอกพอดีเลย ช่วงนั้นก็กลับมาเรียนหนังสือที่นั่นจบ
ได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง เพราะคอมมิวนิสต์สมัยก่อนไม่ซีไ่กันนะ คอมมิวนิสต์
เก่านี้เรียนอันดับหนึ่ง เสร็จแล้วก็ไปเป็นกะเทยอยู่ 2 ปี แต่หนทางกะเทยตัน
ฉันก็ไปเรียนเมืองจีนต่ออีก 5 ปี

ตอนไปเรียนเมืองจีนนี่แหละ ที่วันที่ 6 ตุลาทางประเทศไทยฆ่านัก
ศึกษาและจับนักศึกษา 3,000 กว่า ส่วนวันที่ 6 ตุลา ปี 1979 ในเมืองจีนจับ
Gang of Four จับเจียงซิง จางซุนเฉียว หวังหงเหวิน แล้วก็อีกคนหนึ่งลี้มไป
ละรวม 4 คน ดายหมด ขณะที่ทางนี้จับนักศึกษาทางโน้นจับ Gang of Four
วันเดียวกันเลย ซึ่งตอนนั้น Gang of Four เป็นฮีโร่ของฉัน เจียงซิงนี่เป็นแบบ

เฮโรอีน ฉันจะขึ้นไปทูปอนสาวรีย์ชัยสมรภูมิแล้วก็เอารูปเจียงซิงขึ้นตั้ง ฉันมีความคิดอย่างนั้นในสมัยนั้นนะคะ ปรากฏว่าเมื่อวีโรจน์ไปเรียนหนังสือที่เมืองจีนสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองจีนในยุคเหมาประธานโทะ เลวส์ต์ว! คนจีนตายไปในเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรมนั้น 20 ล้านคน มีการทูปทั้งวัดอุโบสถมากมาย เพราะฉะนั้นจริงๆ แล้วคอมมิวนิสต์ก็ได้ดีต่ออะไรอย่างที่เขาโฆษณา คนอดตายกันตั้งเท่าไร? คนถูกเรดการ์ดจับไปฆ่าทิ้ง ทุกข์ทรมานเท่าไร? ผู้หญิงถูกข่มขืนเท่าไร? ตั้งแต่เขาเริ่มเป็นคอมมิวนิสต์ขึ้นมาปี 1949

พอมายปี 1956 เขาก็เริ่มรณรงค์ทางการเมือง ไม่ทำการผลิต เอาแต่การเมือง เอาแต่บริโภคการเมือง บริโภคการเมืองมากจนแบบว่าตายแล้ว! ไม่มีการผลิตทางเศรษฐกิจ เหมือนเกาหลีเหนือทุกวันนี้ มีการทำสถิติออกมาแล้วว่าคนเกาหลีกำลังลดความสูง คือเตี้ยลงๆ กลับไปเป็นผู้บ่ในสมัยก่อน เพราะมันขาดอาหารจะแตกแต่ประมาณ เพราะฉะนั้น ไอ้อเมริกาที่อาจารย์ใจดำมาทั้งหมด เห็นด้วย ไม่ดีเลย แต่ว่าจะให้เราหวนกลับไปเป็นแบบคอมมิวนิสต์อย่างเก่าละ ฉันก็ไม่เอาแล้วนี่ก็ออกใหม่ ฉันต้องขอบคุณ 14 ตุลาคม ขอบคุณ 6 ตุลาคม ที่เปิดโอกาสให้ฉันไปสัมผัสกับคอมมิวนิสต์ตรงนั้น แล้วทำให้ฉันได้ตรัสรู้ว่่าอันนั้นก็ไม่ดีจ

ตอนที่กลับมาเรียนหนังสือก็มากกราบอาจารย์หลายๆ ท่าน เพราะพ้อออกมาจากคุก ตอนนั้นยังแรงอยู่ใช่ไหม พอนักข่าวมาถามบอกว่า ทำไม you ถึงได้รับการปล่อยคิดอย่างไรกับข่าวนี้ อ้อ...เพราะประชาชนเรียกร้อง คราวนี้นักข่าวก็พยายามขยิบตาให้พูดใหม่ๆ ก็จะต้องเป็นพระมหากษัตริย์คุณที่อยู่ในหลวงโปรดเกล้าลงมา ใช่ไหมอะ พระราชทานอภัยโทษลงมา ตอนนั้นนะฉันเป็นคอมมิวนิสต์ขนาดที่ว่าในหลวงก็ยังไม้อเอาเลยนี่ก็ดูสิตอนนั้นยังไม่พูดคำว่าในหลวงแล้วตอนนั้นเป็นอริราชศัตรูอะ เป็นจริงๆ จะล้มล้างจริงๆ จะเผาอะนะ ฉันจะเผาพรรคคี่ ฉันจะรื้อประวัติศาสตร์ไทย ดีไม่ดีฉันจะทุบอะไรทิ้งไปเยอะมาก ฉันจะเผาวัดบวร ฉันจะทุบพระแก้วมรกต ฉันจะทำจริงๆ ตอนนั้นมีความคิดอย่างนี้

พอมายังทุกวันนี้ ที่หม่าม้าเพิ่งเสียชีวิตไปวันที่ 30 สิงหาคม สมเด็จพระนางเจ้าพระราชทานหรือธิดา สมเด็จพระเทพพระราชทานหรือธิดา พูลกระหม่อมเล็ก พระราชทานหรือธิดา จากอริราชศัตรูเมื่อสมัยก่อน ทุกวันนี้ก็กลายมาเป็นข้ารับใช้

เมื่อถึงยุคบาท เห็นใหม่คนบอกว่าโอย! ฟ้ากับดินเลย โชคดีมาก ๆ ที่ 14 ตุลา ได้เปิดโอกาสให้ได้สัมผัสให้ได้รู้ความเลวร้ายของทุนนิยม ให้ได้รู้ความเลวร้ายของคอมมิวนิสต์ แบบครุฑซอฟต์แวร์ แบบเหมา แบบคิมจองอิล แล้วถ้าเผื่อมีสถานทูตจีนอยู่ตรงนี้ก็ต้องขอสรรเสริญท่านตั้งเสี้ยวมึง เพราะพูดอย่างนี้แล้วเขาจะให้อะไรฉัน ถ้าไม่พูดตรงนี้เขาจะแบนวีซ่าฉัน ไม่ให้ไป

ตั้งเสี้ยวมึงน่ารักมากลุกขึ้นมาปฏิรูปใหม่ฟื้นฟูปัญญาชนใหม่ ถ้าอาจารย์ชาวยุโรปเป็นคอมมิวนิสต์ในสมัยก่อนนั้นต้องโดนไปเลี้ยงควายนะฮะ แล้วจะต้องหัดเคี้ยวเอื้องด้วยเพราะไม่มีข้าวให้กินนะจะบัญญัติชานดอกเตอร์ต้องไปเลี้ยงควาย ยุคปฏิวัติวัฒนธรรมมันเป็นแบบนี้ ทุกวันนี้ท่านตั้งเสี้ยวมึง ท่านหูจิ่นเทา แล้วก็ท่านเจียงเจ๋อหมิน ท่านอะไรต่างๆ ดำเนินนโยบายปฏิรูปเปิด

ในสมัยเหมาพระพุทธรูปเอาไปตั้งอยู่กลางนา เอาไปเป็นหุ่นไล่กา พระสงฆ์องค์เจ้าไม่ให้ครองผ้ากาสาวพัสตร์ ถ้าเป็นพี่น้องมุสลิมก็จะไม่ได้เข้ามัสยิด พี่น้องคาทอลิกก็ไม่ได้โบสถ์ไปทำมิสซานะฮะ ทุกคนจะต้องเฮลไปเป็นเรดการ์ด ทูบแม่งฉิบหาย เห็นอะไรทูบหมด แล้วมันจะอยู่ได้อย่างไร นั่นคือคอมมิวนิสต์แบบบ้าคลั่งนะฮะ พอมาถึงตั้งเสี้ยวมึง เปิดโอกาสให้เสรีทางศาสนา ให้ไปอัญเชิญพระพุทธรูปกลับมาตั้งโบสถ์ ไปนิมนต์พระที่สึกมาแล้วกลับมามีบวชใหม่ พระส่วนมากบอกว่าอ๊ะไม่บวชแล้ว มีเมียแล้ว ก็ต้องบวชพระกันใหม่ ถ้าไปเมืองจีนจะเห็นแต่เณรเล็ก ๆ ซีจี้กรยานจีวองปลิว

เพราะฉะนั้นก็แต่งตั้งก็ว่า 14 ตุลาจริงๆ ที่ให้อะไรกับสวนตัวเองอะมาก ให้กับแผ่นดินเยอะมาก แล้วก็ให้กับรุ่นน้องหลายๆ คนเยอะมาก น้องหลายคนต้องขอบคุณพี่จี้ระนันท์เขาอะ ที่เขาไปเป็นองชานซูจี้ก่อน ไม่งั้นพวกหนูก็ต้องมาเป็นองชานซูจี้ เห็นใหม่ แล้วยังเหตุการณ์ที่ซูฮาร์โตเพิ่งลงจากบัลลังก์เมื่อปี 40 เหตุการณ์ตรงนั้นก็คือเหตุการณ์ 14 ตุลาในบ้านเราไง อันเดียวกันเปียบเลย แต่ซูฮาร์โตมันไม่ได้ถือปืนมันไม่ได้เป็นทหาร พวกนักศึกษาก็ลุกขึ้นมาขับไล่ซูฮาร์โตลงมีการก่อจลาจล 14 ตุลาของเราไปเผาองสลากร แต่เหตุการณ์ในจากรัตาดันไปเผาตีพาร์ทเมนต์สตรีของคนจีนเกิดเป็นคนจีนในอินโดฯช่วยมาก มันจะเปลี่ยนแปลงแผ่นดินความโกรธมันก็ถึงที่คนจีนตรงนี้เป็นอะไรที่น่ากลัวมาก

เหตุการณ์ที่อินโดนีเซียวันนั้นอยู่ที่ปักกิ่งพอดีเลย ประธานาธิบดี

เจียงเจ้อหมินพูดในที่วิเลเย *หนี่เหมิน บู้เว่่าซีฟู่ จงกั๋วเหลิน* (พวกอินโดนีเซียพวกคุณหยุดครึ่งแคนจีนได้แล้ว) ตั้งแต่นั้นมาพวกอินโดนีเซียมันจะมีการ uprising ที่ไหนมันถึงไม่ไปเผาบ้านคนจีน แต่มันไปเผาคนคริสต์แทนนี่ก็ออกใหม่ มุสลิมกับคริสต์มันสู้กันเองแทน มีใครคนหนึ่งเคยพูดไว้ว่า อยู่ลัมล้างเลยถ้าเราลัมล้างไปแล้วจะถูกดันออกไปหมดเลยนะ ถ้าไปดันให้วัดพระแก้วให้แบนราบพนาสุโรไป แล้วจะสร้างของใหม่ขึ้นมาเทียบเท่าได้อย่างไร

คนจีนเป็นพันล้านคนทุกวันนี้ ไม่ใช่คนจีนพันธุ์เดิมนะ มันไม่มีขงจื้อ ไม่มีพุทธ ไม่มีเต๋าอยู่ในหัวแล้วนะ มันมีแต่ money ไม่มีเมมาเซตุงอยู่ในหัวแล้ว ทุกวันนี้ไปถามเด็กสิ มันไม่รู้จักว่าเมมาเซตุงเป็นใครแล้ว มันไม่ได้มีความซาบซึ้งเลยว่าเมมาเซตุงทำอะไรไว้ แม้แต่ตั้งเสี่ยวมิงยังลืมแล้ว

เพราะฉะนั้นอ.วิโรจน์ไปเห็นการลัมล้างของเก่าในเมืองจีน แต่ของใหม่ไม่ได้สร้างขึ้นมา แล้วสร้างขึ้นมาไม่ทัน และไม่สามารถทดแทนของเก่าได้ พี่น้องมุสลิมลองคิดดู มัสยิดที่ปัตตานีถูกลัมล้งไปแล้ว แล้วจะสร้างขึ้นมาได้ไหม แต่ในเมืองจีนนั้น ลัมจนกระทั่งว่าพระพุทธรูปองค์ที่ใหญ่ที่สุดในโลกแกะจากไม้จันทร์ขาวท่อนเดียว สูง 18 เมตร ที่อยู่ในวังวัดลามะ เรดการ์ดยังจุดไฟเผา ก็เหมือนกับทาลีบันยิงพระบามิยัน แล้วท่านสร้างพระบามิยันขึ้นมาแทนใหม่ได้ไหม โจวเินไหลฉลาดมาก เอรูบเหมาไปแปะที่วัดตรงองค์พระ พอเรดการ์ดจะเผา เฮ้ย!ถ้าเผาพระพุทธรูปก็เผาเหมาด้วย เลยไม่ถูกเผา เออ! คนเรามันก็โง่ได้ขนาดนี้ละ นี่คือคนโง่แบบคอมมิวนิสต์

หลายคนด่าเจียงไคเช็คว่าโคตรโง่ง มันก็เลวจริงมีความเลวเยอะมาก แต่เจียงไคเช็คมีความดีอยู่ข้อหนึ่งคือ เอาเรือเป็นสิบๆ ลำไปขนวัตถุโบราณในเมืองจีนมาทั้งหมดเจ็ดแสนชิ้น ไปเก็บไว้ที่ไต้หวัน แล้วเจ็ดแสนชิ้นทุกวันนี้ยังอยู่ครบ อีฉันเนี่ยยกมืออนุโมทนาว่ามหัวว่า ดีแล้วเจียงไคเช็คเอ๊ย ถึงเอ็งจะทำเหยียไว้เยอะ แต่เอ็งก็ทำความดีไว้ละ อันนี้เป็นความดีที่มีต่อบรรพบุรุษจีนที่เก็บไว้ได้ตั้งเจ็ดแสนชิ้น ถ้าอยู่ในมือของเรดการ์ดคงทุบฉิบหายไปหมดแล้ว

ที่หลงเหมินสี่อยู่ ถ้าแกะสลักหลงเหมิน จะมีพระไวโรจนะองค์ใหญ่มาก พระพักตร์คือบูเซ็คเทียน องค์นั้นอายุพันกว่าปี บูเซ็คเทียนอุตสาหกรรมสร้างพระองค์นี้ในตอนที่ตัวเองเริ่มจากเป็นเจ้าของมาก่อน แล้วก็ดันรนขึ้นมาเป็น

มเหสีเป็นของเฮา จากของเฮาก็ดีนรนไปเป็นฮ่องเต้ ในขณะที่เขาเป็นของเฮาอยู่ กำลังดีนรนจะเป็นฮ่องเต้ก็มีพระองค์หนึ่งไปบอกว่า จะต้องสร้างบารมีทั้งใน อาณาจักรและศาสนจักร ในอาณาจักรสร้างแล้ว ศาสนจักรต้องสร้างพระ บุษเช็ดเทียนก็เชื่อเลยสร้างพระเพื่อสร้างบารมีของตัวเอง ก็เซฟเงินค่าเครื่อง สำอางค์ แล้วสร้างพระองค์นี้ พระไวโรจน์จะมีพระหัตถ์ครบ พระพักตร์งามมาก ทุกวันนี้ยังอยู่ ใครอยากรู้ว่าหน้าตาบุษเช็ดเทียนเป็นอย่างไรไปดูพระองค์นี้ แล้ว ก็จะมีพระอานนท์เจ้า พระมหากัสปะเจ้า มีจุฑาลอกบาลทั้งสี่ครบเลย เจียงไคเช็ค เคยไปถ่ายรูปร่างครบอยู่ แต่ยุคเหมาทุบหมดเลย โชคดีที่ยังเหลือพระพักตร์อยู่

ตอนญี่ปุ่นบุกเมืองนานกิง เรียกกันว่าเป็นการข่มขืนครั้งมหกรรมของโลก ผู้หญิงตั้งแต่ 15-70 ถูกข่มขืนหมดทั้งเมือง อันนั้นน่าเจ็บใจ เพราะว่าญี่ปุ่น เป็นคนต่างชาติเข้ามาย้ายัยคนจีน แต่พวกคอมมิวนิสต์น่าเจ็บใจกว่า เพราะมัน เป็นคนจีนทำกับคนจีนด้วยกันเอง เหมือนเขมรไร คนเขมรฆ่ากันเองเป็นล้านๆ อ.วิโรจน์ เคยไปยืนอยู่ตรงหน้ากระຈກທີ່เป็นกะโหลกเยอะเยอะ นั่นละคือ คอมมิวนิสต์ ไม่มีใครพูดถึงตรงนี้ เรามีแต่ตำหนินิยมแล้ว เราก็รู้สึกว่ามีกลิ่นไอ จะปลุกคอมมิวนิสต์ตื่นขึ้นมาใหม่ ตรงนี้ไม่ควรปลุก จะเป็นซ้ายก็เป็นเถอะ แต่ อย่าเป็นคอมมิวนิสต์นะครี

อ.ชาณุวิทย์บอกให้พูดอีกเรื่องหนึ่งว่า สมัยก่อนพวกเราเรียนหนังสือกัน อย่งไร เราก็ต้องมาเริ่มที่เรื่องบักดีทูบีก่อน ที่ยังพะงาบๆ อยู่แล้วมีเด็กๆพากันไปเฝ้าทั้งผู้ชายผู้หญิง บางคนแก่คนละรุ่นก็ยังไม่พึ่งเฝ้า พวกผู้ปกครองลุก ขึ้นมาด่าใหญ่เลย เด็กเปรตไม่ต้องเรียนหนังสือหรือไ้ ไปนั่งเฝ้าอยู่ตรงนั้น แต่อ.วิโรจน์เห็นแล้วเฉยๆ เพราะว่าเคยเป็นเด็กมาก่อน เคยเป็นวัยรุ่นกะเทยมาก่อน แม้ขณะนั้นฉันจะขมิบสุดฤทธิ์ว่าฉันไม่ประกาศตัวเป็นกะเทย แต่เขาก็ยังรู้ว่าฉันเป็นกะเทยอยู่ดี

ลองคิดว่าเด็กสมัยนั้นเอาพลังงานมาจากไหน เรียนหนังสือก็เรียน แล้วคนรุ่นนั้นนะ เชื่อไหมไม่มีการเรียนตก ตกซ่อมก็ผ่านไม่ต้องมาถึง 7 ปี เด็กสมัยก่อนหนังสือก็เรียน แล้วยังมีเวลาไปเดินชววนอีกนะ รู้ว่าออกไปทางนี้ แล้วต้องตายมันยังออกไปอีก เชื่อไหมสมัยนั้นรู้เลยนะว่าจะหลบระเบิดอย่างไร ลูกนี้ M49 ลูกนี้ M16 เฮ้ย! ลูกนี้อยู่เฉยๆ ไม่ต้องหลบ ระเบิดสมัยก่อนฟังจันรู้

เลย เออ! เก่งไหม ผู้เชี่ยวชาญอาวุธต้องมาปรึกษาฉันนะ ฉันก็นึกถึงว่าสมัยของฉันก็เอาพลังงานเยอะแยะมาอยู่บนเวที มาร้องเพลง มาเต้นระบำ มาแสดงละคร มาปลุกมือบ แล้วฉันก็นั่งฟังเกรียงกมลฉันหลงรักเกรียงกมล ขึ้นเวทีมาเมื่อไรคนอื่นพูดฉันไม่ฟัง คิดดูสิว่าเราเคยผ่านวัยเด็กแล้วเด็กจะมีพลังมากจริง ๆ ถ้าเพื่อพลังอันนั้นถูกปลดปล่อยออกไป เรือนแสนเรือนหมื่นไปเดินขบวนวันที่ 14 ตุลาคม แล้วก็ออกไปทำกิจกรรมอะไรมากมาย

สรุปพอมาดูเด็กสมัยนี้ มันเอาพลังงานเป็นวันๆ ไปนั่งเฝ้าบิกิตูบี ปัจจุบันนี้เราไม่มีบรรยากาศเหตุการณ์อย่างนั้นแล้ว แล้วเราจะโทษเด็กของเราได้ไหมอะ ว่าเด็กมันไปนั่งเฝ้าบิกิตูบี มันไปนั่งพันกแบบอิตีเดียดนิบ ในใจก็ดำแต่ฉันก็เข้าใจว่าเด็กมันมีพลังงานเหลือเฟือแต่ ไม่รู้จะทำอะไร อันนี้ต้องขอบอกเสียแม้วด้วยว่าเอาเด็กพวกนี้ไปสร้างเขื่อนดีไหม ปลุกสำนักสร้างสำนักให้เด็กอาจารย์ชาฎวิทยก็น่าสงสารเห็นสร้างอยู่นี้แหละ เพราะว่าสร้างอยู่คนเดียวแบบหัวเดียวกระเทียมลีบ คิดดูของชานซู่จี้ถูกขังอยู่ถูกอะไรอยู่ ธรรมชาติธรรมศาสตร์เงียบเงียบเลย อาจารย์ก็เชิญชวนทุกท่านมาลงชื่อ เดี่ยวหนูจะเอาจดหมายของเอโอม่าไว้ที่อาจารย์ ช่วยมาเซ็นกันคนละชื่อแล้วส่งฉบับนั้นไปให้ตานฉ่วยไชใหม่ เซ็นเสร็จแล้วก็ให้เด็กธรรมชาติได้เซ็น ครั้งสุดท้ายเรื่องย้ายธรรมชาติมันไปตั้งโต๊ะสำรายชื่อเลยนะ ที่ทำพระจันทร์ พออ่านแล้วดีใจเออ! จริงๆ เด็กสมัยนี้มีสำนักอยู่ มีพลังอยู่ มีมืออะไรเยอะมากในตัวมัน มีทางสร้างสรรค์อยู่ แต่ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองของเราไม่ได้นำตรงนั้นออกมาใช้

เมื่อก่อนนี้อ.วิโรจน์รู้สึกว่สถาบันกษัตริย์ไม่มีประโยชน์เลย สันติบาลฟังตรงนี้เลยนะอะ น่าจะล้มล้างไปได้แล้วแบบเป็นกาฝากสังคมจริงๆ เมื่อก่อนเป็นคำพูดของฉันทเอง คนอื่นพูดหรือเปล่านั้นไม่รู้แต่ปัจจุบันนี้เมื่อมองเข้าไปแล้วศาสนานั้นก็มีประโยชน์ ธรรมะก็มีประโยชน์ พระกรอ่านก็มีประโยชน์ ไบเบิลมีประโยชน์ สถาบันกษัตริย์ก็มีประโยชน์นะอะ ล้วนแล้วแต่ที่จะดึงพลังสร้างสรรค์ของทุกๆ สายออกมาแล้วรวมกันนะครับ ทุกสถาบันมีประโยชน์ เอ็นจีโอก็มีประโยชน์ 14 ตุลา ทำให้เกิดเอ็นจีโอขึ้นมาได้ คิดว่าเอ็นจีโอของเราก็กังไม่เต็มร้อยคือวิญญูณณ์เมื่อ 14 ตุลา ก็ยังไม่ทำงานเต็มที่ ได้แค่เกียรติสองเกียรติสามเอง เอ็นจีโอของเราทำงานได้นิดหน่อยเท่านั้นเอง ยังต้องทำงานพัฒนาไปอีกเยอะ

สุดท้าย อันนี้ไม่ได้พูดเอาใจอาจารย์ชาวมุขวิทย์นะฮะ คือไม่เห็นด้วยที่จะ
ย้ายธรรมศาสตร์ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ดูจากคอมมิวนิสต์ที่มาด่าเยอะแล้ว พอ
ตั้งเสี้ยวผิงขึ้นมา มหาวิทยาลัยปักกิ่งก็คล้ายธรรมศาสตร์ของไทย เราเริ่มขบวนการ
ประชาธิปไตย หลู่ซิ่นเอ๋อก็เดินขบวนจากมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ก็คล้ายขบวนการ
ต่าง ๆ ที่เริ่มจากธรรมศาสตร์ แต่ของมหาวิทยาลัยปักกิ่งเขาคบร้อยกว่าปีแล้ว
เขายังเก็บประวัติศาสตร์เอาไว้ เขาเก็บแค่มบั๊สของเขาเอาไว้ พอครบ 100 ปี
ก็เชิญคลินตันไปพูด ส่วนของเราก็ปีแล้วครบอาจารย์ 69 ปี โชใหม่ฮะ พอ 70
ปีหรือ 80 ปีเราอาจจะเชิญใครบ้าง ๆ สักคนหนึ่งมาพูดที่ทำพระจันทร์นะฮะ
เพราะฉะนั้น ตรงนี้ต้องเก็บไว้นะครับ เก็บธรรมศาสตร์ไว้เป็นมรดกประชาธิปไตย
เก็บจิตใจของ 14 ตุลาไว้ ฉันทเคยเป็นคอมมิวนิสต์ก็จริง ยอมรับว่าตอนนั้นวิถี
ทางที่ฉันเลือกผิด แต่จิตใจของฉันบริสุทธิ์ต่อแผ่นดิน ฉันไม่เคยโก่งกิ้นแผ่นดิน
นี้สักหนึ่งสตางค์ ฉันทไม่เคยที่จะทำอะไรกับแผ่นดินนี้เลย ตรงนี้ไม่มีความละอาย
ใจกับแผ่นดิน แต่ขอยอมรับผิดตรงนี้ว่าฉันเลือกผิดไปแล้วตอนนั้น แต่ฉันโชค
ดีที่ได้กลับมาใหม่ ขอให้ทุกท่านรับมรดกประชาธิปไตยไปโดยถ้วนหน้า

ขอบพระคุณครับ

โครงการ “บรรยายสาธารณะ – ตลาดวิชา – มหาวิทยาลัยประชาชน”

Public Lectures – Opened University Series

บทส่งท้าย

แสดง ณ โรงเรียนรุ่งอรุณ

อาทิตย์ที่ 2 พฤศจิกายน 2546

อันสืบเนื่องมาจาก 14 ตุลาคม 2516

ทัศนะส่วนตัวของ ส. ศิวรักษ์

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ประธานสถาบันเอเชียศึกษา

อดีตบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์

วันที่ 2 พฤศจิกายน 2546

ณ ห้องประชุมเรือนรับรอง โรงเรียนรุ่งอรุณ

ก็เมื่อข้าพเจ้าได้รับเชิญให้มาแสดงทัศนะส่วนตัวเกี่ยวกับผลกระทบอันเนื่องมาแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จึงต้องขอภัยไว้แต่ต้น ถ้าข้าพเจ้าเอาตัวตนเข้ามาเกี่ยวพันกับกรณีที่เกิดขึ้นในโอกาสนั้น

ใครๆ ก็รู้กันว่า 14 ตุลาคม 2516 มีอนุสนธิมาแต่ผู้ชาย 11 คน ออกไปแจกใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ โดยมีผู้ลงนาม 100 คน แม้คนส่วนใหญ่จะลืมนชื่อคนทั้ง 11 นั้นไปแล้วเป็นส่วนมาก และ 11 คนที่ถูกลืมนี้ ต่อมาเพิ่มอีก 2 เป็น 13 และคนส่วนมากก็ลืมนกันไปแล้วด้วยการไปเรียกร้องรัฐธรรมนูญคราวนั้น ประกาศไว้ด้วยว่า ถ้าใครอยากเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญให้ไปสมัครเรียนได้ที่ร้านศึกษิตสยาม สามย่าน ด้วยเหตุผลกลใดจึงต้องเอ่ยชื่อร้านหนังสือแห่งนั้น ทั้งๆ ที่ในช่วงนั้นต้องการใช้สมาคมผู้สื่อข่าวแห่งประเทศไทยอีกด้วย แต่สมาคมนั้นปฏิเสธที่จะให้ใช้สถานที่โดยคนส่วนใหญ่ก็ไม่อาจไถ่ไปได้ถึงชมรมศึกษิตเสวนาที่ร้านศึกษิตสยาม และชมรมปริทัศน์เสวนา ซึ่งมีสายสัมพันธ์กับนิตยสาร *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ทั้งๆ ที่นักประวัติศาสตร์การเมืองและนักรัฐศาสตร์ เช่น เบน แอนเดอร์สัน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และเดวิด มอเรล กล่าวไว้ว่า เป็นต้นตอแหล่งหนึ่งของ 14 ตุลาคม 2516 เอาเลย และแล้ว

ร่างปาฐกถาของ ส. ศิวรักษ์ ที่กำหนดแสดง ณ โรงเรียนรุ่งอรุณ วันที่ 2 พฤศจิกายน 2546

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ก็ได้รับการเนรคุณจากนักวิชาการให้ต้องอับปางลง เนื่อง
ในกรณี 6 ตุลาคม 2519 ส่วนร้านศึกษิตสยามนั้นก็ถูกจุฬาลงกรณ์มหาวิทยา-
ลัยไล่ที่ไป พร้อมกับร้านรวงอื่นๆ ในนามของการพัฒนา เพื่อสร้างซากกระเบื้อง
ยักษ์สองหลักใหญ่ขึ้นมาแทนที่ โดยค่างอนุสาวรีย์แห่งการขายความอายุไว้ให้
เป็นประจักษ์พยาน อยู่ที่บริเวณสามย่านนั้นจนบัดนี้เป็นเวลากว่าทศวรรษได้
แล้วกรรมัง

แท้ที่จริง คนที่ถูกจับทั้ง 11 คนและ 13 คน ในเดือนตุลาคมศกนั้น จะ
ถือว่าเป็นปางเส้นสุดท้ายที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวโดยพลังของนักศึกษา และ
ประชาชนเป็นแสนๆ คนก็ได้ โดยมีเสกสรรค์ ประเสริฐกุล และเยาวชนอีกหลาย
คนเป็นตัวกระตุ้นโมธรรมสำนึกของมหาชนอย่างได้ผลยิ่งนัก แต่เอกสารที่ปลุก
มโนธรรมสำนึกของปัญญาชนชั้นสำคัญก่อนหน้านั้น คือ จดหมายของนายเข้ม
เย็นยิ่ง ที่มีถึง ผู้ใหญ่ท่านุ เกียรติทอง โดยที่ผู้ซึ่งเขียนจดหมายฉบับดังกล่าวก็
ได้รับการเนรคุณจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ยิ่งกว่า สังคมศาสตร์ปริทัศน์
ได้รับเสียอีก แต่ถ้าเทียบกับหายนภัยที่มหาชนได้รับจาก 6 ตุลาคม 2519 แล้ว
จะว่านายเข้มได้รับผลกระทบเบากว่าก็ได้ แต่นายเข้ม เย็นยิ่งหรือนายป่วย
อิงภรณ์ เป็นสัญลักษณ์ของสันติประชาธรรม ซึ่งไม่เคยเปลี่ยนจุดยืนในทาง
คุณธรรม และการเนรคุณกับท่านผู้นี้ ก็จุดตั้งการเนรคุณกับนายปรีดี พนมยงค์
ก่อนหน้านั้นนั่นเอง ทั้งๆ ที่ตามทัศนะของชนชั้นบนแล้ว นายป่วยจะเลวร้ายน้อยกว่า
นายปรีดีก็ตาม แต่ตราบไต่ที่ชนชั้นบนรวมถึงมหาชนด้วย ยังไม่เห็นคุณูปการ
ของปูชนียบุคคลทั้งสอง รวมถึงคนอื่นๆ ในขบวนการของคณะราษฎรและเสรีไทย
แล้วไซ้ การเรียกวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ว่าเป็นวันประชาธิปไตย คือการใช้
ถ้อยคำแบบฉวยโอกาส อย่างปราศจากจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ และอย่าง
ปราศจากความกตัญญูตเวทีด้วยประการทั้งปวง

มีพระพุทธรูปชาติตรัสเตือนไว้ว่า นิमितต์ สาธุ รูปานํ ความกตัญญูรู้คุณ
ท่านที่เกื้อหนุนเรามาก่อน แล้วตอบแทนพระคุณท่าน นั่นแลคือนิमितหมาย
ของคนดี โดยที่บัดนี้เรามีแต่คนกึ่งดิบกึ่งดีเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะก็ในหมู่
ชนชั้นปกครอง ซึ่งหลายต่อหลายคนเป็นคนรุ่นใหม่และเป็นผลผลิตมาจาก 14
ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ด้วยซ้ำไป

ก็ถ้านายปรีดีและนายป๋วยเป็นปูชนียบุคคลในขบวนการสันติประชาธรรม โดยคนอื่น ๆ ก็เป็นเช่นนี้อีกหลายคนในขบวนการดังกล่าว แต่นำมาเอ่ยเพียงสองชื่อ เพื่อความสะดวกในการบรรยาย โดยพยายามชี้แนะให้เห็นถึงจุดร่วมของทั้งสองท่านนี้ที่เด่นชัด อันพวกกึ่งดิบกึ่งดีไม่พยายามมองให้เห็น หรือเห็นแล้วก็ไม่กล้านำมาเป็นตัวอย่างเพื่อปฏิบัติบูชา กล่าวคือคนพวกนี้ไม่มีก๊น หรือไม่มีควมกล้าหาญทางจริยธรรม ซึ่งทั้งสองท่านนั้นมีอย่างเด่นชัด ท่านกล้าสละชีพเพื่อชาติ หรือเพื่อความเป็นไทของราษฎรชาวสยาม ทุกชนชาติ ทุกเชื้อชาติ มิใช่ว่าจะเป็นเพศใด หรือชนชั้นใด เพื่อให้การเอารัดเอาเปรียบในทางต่าง ๆ ลดน้อยถอยลงไปเรื่อย ๆ จากโครงสร้างทางสังคมของไทยเอง และจากการเบียดเบียนบีฑาจากมหาอำนาจภายนอกด้วย

นอกจากกล้าพูด กล้าคิด และกล้าทำด้วยความเสียสละอย่างมีความแนบเนียน หรืออย่างสุขุมคัมภีรภาพ โดยหามิตรสหายมาร่วมการณ์ได้มากพอแล้ว ทั้งสองท่านนี้ยังเป็นตัวแทนของสังคมและสันติธรรมโดยไม่มุ่งร้ายที่จะทำลายฝ่ายตรงกันข้ามด้วยความสกปรกโสภมใด ๆ มีจิตใจจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของบ้านเมือง ไม่ว่าจะประชาชาติหรือประเทศชาติ อย่างปราศจากมิติในทางชาตินิยม ดังที่ ป. พิบูลสงครามและ ก. วิจิตรวาทการ พยายามปลุกปั่นกันมาเป็นระลอก แม้สถาบันกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทั้งสองท่านนี้ก็ถือว่าเป็นความเหมาะสมสำหรับวัฒนธรรมสยาม โดยต้องไม่เน้นไปในทางเทวราชหรือความศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ของสถาบันดังกล่าว ที่ไม่อาจแตะต้องหรือวิพากษ์วิจารณ์ได้จนปราศจากความโปร่งใสใดๆ แม้จนได้อภิสิทธิ์นานาประการ ดังที่ ส. ธนะรัชต์ นำเอามามอมเมาประชาชาษฏรตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ทั้งนี้ โดยมี ก. วิจิตรวาทการ เป็นตัวนำทางความคิดด้านนี้และมี ค. ปราโมช เป็นตัวสนับสนุนอย่างสำคัญยิ่ง สถาบันศาสนาที่ถูกทำลายมาโดย ส.ธนะรัชต์ ด้วยความร่วมมือของ ก. วิจิตรวาทการ ด้วยแล้ว นายปรีดีเข้าใจเนื้อหาสาระยิ่งกว่านายป๋วยและเป็นนักการเมืองคนเดียวซึ่งเห็นคุณค่าที่แท้ของสถาบันดังกล่าว ซึ่งจำต้องไม่ถูกเกลือกกลั้วทางการเมือง หากศาสนาจักรที่บริสุทธิ์และทรงภูมิปัญญาอาจมีส่วนร่วมนำอาณาจักรได้ในทางคุณธรรม ยิ่งถ้ามีผู้นำทางพระศาสนาซึ่งสามารถเข้าใจสังคมและการเมืองอย่างรู้เท่าทันด้วยแล้ว ศาสนาจะเป็นพลังในทางธรรมที่สำคัญยิ่ง ด้วยเหตุฉะนี้ นายปรีดีจึงเห็นคุณค่าของ

พุทธศาสนิกชนและของอาสาสมัคร แต่เมื่อยังเป็นพระศรีสุธรรมมุนี เจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาแล้ว โดยในวันที่ 8 พฤศจิกายนนี้ อาสาสมัครจะมีชาดกาลครบศตวรรษ เกรงว่าท่านก็จะได้รับการเนรคุณจากฝ่ายศาสนาจักรกระแสหลัก ดังที่นายปรีดีได้รับการเนรคุณจากฝ่ายอาณาจักรนั้นแล สำหรับพุทธศาสนิกชนและนายป่วย คงได้รับการเนรคุณน้อยกว่า แต่การสำนึกในบุญคุณของท่านทั้งสองนี้ ที่จะเป็นไปในทางปฏิบัติบูชาอย่างแท้จริงนั้นย่อมเป็นไปได้ยาก ดังข้าพเจ้าได้พยายามกระทำมาแล้วกับศตวรรษชาดกาลของนายปรีดี โดยได้รับการตอบสนองจากชนชั้นปกครองอย่างแทบเสียไม่ได้เอาเลย

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของสันตติหรือความสืบเนื่องมายังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนปัจจุบัน ทุกอย่างโยงใยถึงกัน 14 ตุลาคม 2516 ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดๆ และผู้คนที่ถือตนว่าเป็นตัวนำในกรณีนั้น มักเชื่อกันว่าเราเอาชนะพระราชได้ 3 คน แล้วเราได้ประชาธิปไตยคืนมา ทั้งๆ ที่นั่นคือโมหจริตซึ่งข้าพเจ้าเตือนเพื่อนๆ ผู้เยาว์แต่เมื่อ 30 ปีมาแล้วแต่เยาวชนนั้นๆ ไม่เชื่อฟังคำของข้าพเจ้ากันเลย แมื่อก่อนหน้านั้นหลายคนจะเชื่อถ้อยคำของข้าพเจ้าอยู่บ้างก็ตาม และแล้ว 3 ปีหลังจากนั้น ก็เห็นได้ชัดถึงขบวนการทำลายล้างความเป็นประชาธิปไตยในทุกๆ ทาง รวมถึงการประหารประหารเยาวชนและคนไทยที่รักประชาธิปไตยด้วยประการต่างๆ อีกด้วย และหลัง 6 ตุลาคม 2519 แล้วนั้น มีขบวนการปลุกปั่นให้เยาวชนเลิกสนใจการเมือง ให้มุ่งเอาตัวรอดให้นิยมเงินนิยมอำนาจยิ่งๆ ขึ้นทุกที โดยมีการสมานทานกันอย่างมั่นคงกับลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยมจนถึงโลกาภิวัตน์ในบัดนี้ คนสำคัญที่ปลุกระดมเพื่อทำลายล้างสิ่งซึ่งถือกันว่าเป็นความก้าวหน้าทางการเมือง ให้ไปพึ่งระบบศักดินาชาติประชาธิปไตยนั้น ก็ยังเป็นใหญ่เป็นโตอยู่ในบัดนี้ และยังมีบทบาทขัดขวางประชาธิปไตยอยู่อย่างเดิม ไม่ว่าจะธานินทร์ กรัยวิเชียร อุกฤษ มงคลนาวิน ประสงค์ สุ่นศิริ สมัคร สุนทรเวช และดุสิต สิริวรรณ หรือนักการเมืองในคราบของนักวิชาการอย่าง ลิขิต วีระเวทิน แม้บางคนจะแก่ชราลงจนออกมาเคลื่อนไหวเองไม่ได้แล้วก็ตาม อย่างประมาณ อติเรกสาร แต่ก็ยังคงกินดีอยู่ดีเฉก เช่น ถนอม กิตติขจร เรื่อยมาจน อาทิตย์ กำลังเอก และ สุจินดา คราประยูร แม้สองคนนี้จะมียบทบาทในช่วงหลังจากนั้นอีกนาน แต่นี่ก็คือการฉวยหน้าซ้ำของขบวนการเบียดเบียนบีฑาประชาชนผู้ด้วยประการต่างๆ อย่างไม่รู้จักกับสิ้นนั่นเอง

ก่อนที่จะถามว่า 14 ตุลาคม 2516 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันใด จำต้องตราไว้ก่อนว่าระบอบราชาธิปไตยของไทยได้ขึ้นถึงจุดสุดยอด อันเป็นต้นตอของความเสื่อมสลายในรัชกาลที่ 6 ซึ่งทรงนำเอาคติในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มาใช้เป็นอุดมการณ์ของบ้านเมือง โดยทรงยืมมาจากคติในเรื่อง God King and Country ของอังกฤษ ดังธงไตรรงค์ ซึ่งโปรดให้นำมาใช้แทนธงช้าง ก็เป็นสัญลักษณ์ของสถาบันทั้งสาม ซึ่งสรุปรวมอยู่ที่องค์พระราชาธิปไตย หากทรงไว้เสียซึ่งพระสมรรถภาพในทางรัฐประศาสนศาสตร์ด้วยประการทั้งปวง ครั้นพระอนุชาธิราชรับราชสมบัติต่อมา แม้จะทรงไว้ซึ่งความดีพระทัยดีเป็นอย่างมากก็ตาม หากทรงขาดพระคุณสมบัติทางด้านความเป็นผู้นำแทบจะโดยสิ้นเชิง นี่แหละคือเหตุใหญ่ที่ทำให้ราชาธิปไตยถึงซึ่งกาลอวสาน โดยที่ถ้าไม่มีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นปัจจัยหลัก เราอาจเป็นมหาชนรัฐมาแต่ พ.ศ. 2475 แล้วก็ได้ โดยที่นายปรีดีนั้นแลเป็นคนสำคัญที่รักษาสถาบันหลักทั้งสามไว้ หากเปลี่ยนมิติไปให้มีรัฐธรรมนูญเป็นปัจจัยที่สี่ เพื่อเข้ามากำกับสถาบันทั้งสามนั้น ให้เป็นไปตามนิติธรรม เพื่ออิสรภาพของราษฎรเพื่อลดช่องว่างทางชนชั้น และเพื่อให้เกิดเสรีภาพทางด้านความคิดความอ่าน ด้วยการตั้งและใช้มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นปัจจัยหลัก ทางด้านการให้การศึกษาก่อพระราชารัฐ

ตลอดเวลาที่นายปรีดีมีบทบาทอยู่กับเศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา แต่ พ.ศ. 2475-2490 นั้นท่านพยายามสร้างดุลยภาพตลอดมา ระหว่างความเป็นประชาธิปไตยกับความเป็นเผด็จการ ซึ่งมี ป.พิบูลสงครามเป็นพลังหลัก

ป. พิบูลสงคราม ถือว่าประเทศเป็นบ้าน ทหารเป็นรั้ว หรือทหารโดยเฉพาะก็ชนชั้นนำในวงการทหารนั้นแลคือชาติ หรือตัวแทนของชาติ โดยเขาไม่เห็นถึงความสำคัญของศาสนา หรือสถาบันกษัตริย์เอาเลยก็ว่าได้ แม้กระนั้น ทั้งสองสถาบันนี้ ก็มีอิสรภาพภายในขอบเขตที่เขาขีดไว้ให้ โดยเขาไม่เข้าไปก้าวก่ายมากเกินไปนัก

ป. พิบูลสงคราม ใช้สถาบันกษัตริย์เป็นเครื่องมือก็แต่เมื่อตอนกำจัด

นายปรีดีออกไปให้พันวิถีทางการเมืองของเขาเท่านั้นเอง ทั้งนี้โดยที่ ค. ปราโมช และ ค. อภัยวงศ์ มีส่วนในการวางแผนร่วมอย่างใกล้ชิด ต่อเมื่อเขาเกิดสำนึกผิดขึ้น และต้องการเชิญนายปรีดีกลับเข้ามาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ในกรณีสวรรคตนั้น กว่าถั่วจะสุกกิ่งงาไหม้เสียแล้ว

เมื่อไม่มีการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ก็ย่อมไม่มีการกล้าเผชิญกับสังฆะอาสัถย์ อาชรรณและความเป็นเผด็จการจึงครอบงำสังคมไทย โดยเฉพาะก็ในเมืองกรุง และผู้คนที่ได้รับอิทธิพลจากราชธานีให้กลายเป็นคนกึ่งดิบกึ่งตึกกลัวความสัจธรรมปราศจากความกล้าหาญทางจริยธรรม ถึงกับนิยมยกย่องอำนาจอันธพาลอย่างปราศจากความละอายใจ ทั้งหมดนี้สะสมมาแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา และแข็งแกร่งยิ่งขึ้น จำเดิมแต่ ส.ธนะรัชต์ ยึดอำนาจการเมืองการปกครองได้อย่างเบ็ดเสร็จในปี 2501

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ทหารหรือเผด็จการทหารนั้นแลคือชาติ และเผด็จการทหารใช้วิธีเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ให้เป็นลัทธิเทวราชอันศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ เหนือคำวิพากษ์วิจารณ์ใดๆ รวมถึงการบิดเบือนสังฆะทางประวัติศาสตร์ต่างๆ เพื่อความวิเศษมหัศจรรย์ของสถาบันนี้ เพื่อความชอบธรรมของเผด็จการทหาร ซึ่งปราศจากเนื้อหาสาระในทางสันติประชาธิปไตยด้วยประการทั้งปวง ส่วนสถาบันศาสนานั้น ส. ธนะรัชต์ ก็ออกกฎหมายใหม่ปี 2505 เพื่อสะกดศาสนจักร ให้อยู่ในอำนาจของสถาบันชาติอย่างไม่ให้หงัขึ้นได้เลย นับเป็นการเอาอย่าง สถาบันกษัตริย์แต่รัชการที่ 5 กับพระราชบัญญัติในปี ร.ศ.121 ที่สะกดสถาบันศาสนาให้อยู่ใต้อำนาจอาณาจักรนั้นแล แต่คราวหลังนี้เลวร้ายกว่าคราวแรกมาก โดยที่สถาบันศาสนาได้ล่มจมลง (แต่สมัย ส.ธนะรัชต์ มายิ่งกว่าสมัยใด) และได้ทรุดหนักลงจนตัวสถาบันศาสนาเองไม่อาจฟื้นตัวขึ้นได้อีกแล้วเอาเลย ก็ว่าได้

การปลาสนาการไปจากอำนาจของนายปรีดี พนมยงค์ในปี 2490 นั้น เป็นไปพร้อมๆ กับการที่สหรัฐเข้ามามีบทบาทเหนือเศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษาของไทยยิ่งๆ ขึ้นทุกที ไม่ว่าจะเป็น ป. พิบูลสงคราม หรือ ส. ธนะรัชต์ล้วนเห็นคุณของการอยู่ใต้อาณาของอภิมหาอำนาจนั้นคล้ายๆ กับที่ราชาธิปไตย ก่อนหน้านั้นนิยมยินดีอยู่ใต้อาณาสหราชอาณาจักรนั้นแล แต่ทุนนิยมและอำนาจนิยมอย่างอเมริกานั้นเป็นมหันตภัยยิ่งกว่าระบอบ

อาณานิคมของ อังกฤษยิ่งนัก ยิ่งการล้างสมองด้วยการศึกษาแบบอเมริกัน นั้นเล่าก็ให้โทษยิ่ง กว่าระบบอังกฤษหลายเท่าตัว ทั้งๆ ที่การศึกษาแบบ อังกฤษก็ให้โทษมิใช่น้อย แต่น้อยนักที่นักเรียนอังกฤษจะเข้าใจความข้อนี้

ที่ร้ายสุดสำหรับระบบการศึกษาของนักวิชาการกึ่งดึกกึ่งตึที่ผลิตในสหรัฐนั้น หนุนระบบทุนนิยมและอำนาจนิยมของตนอย่างสุดๆ ทั้งๆ ที่ตนเองอ้างความเป็นอิสระทางวิชาการและอ้างความเป็นประชาธิปไตยของประเทศตน โดยที่ คนพวกนี้ไม่เห็นโทษของระบบทุนนิยมที่เขาถือว่าเป็นไปในทางของเสรีนิยม คือมือใครยาวสาวได้สาวเอา พวกนี้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นอันตรายสำหรับระบบ ทุนนิยม จึงสะกดชนชั้นนำในรัฐไทยให้เผด็จพระสังฆาธิการ ให้เลิกสอนใน เรื่องความสันโดษ เพราะระบบทุนต้องสนับสนุนความแก่งแย่งแข่งดี จนถึงกับ มีวลีที่ติดตาทั่วไปในบ้านในเมืองว่า งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข วลีนี้มี ผลลบลึงพุทธศาสนาและภูมิปัญญาชาวบ้านยิ่งนัก

ชนชั้นนำของไทยตีตัวออกห่างจากสวาระของพระพุทธศาสนามาแต่ รัชกาลที่ 5 ที่ 6 แล้ว แม้จะไม่ทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่รับเอาว่าพุทธศาสนาต้อง สอดคล้อง กับวิทยาศาสตร์กระแสหลักของตะวันตก อะไรที่วิเศษพิสดารยิ่งไป กว่านั้น ชนชั้นนำรับไม่ได้หรือไม่ยอมรับ ครั้นมาถึงรัชกาลปัจจุบันพุทธ ศาสนาที่ฉีก ออกจากวิทยาศาสตร์ฝรั่ง ก็เป็นไปในทางไสยเวทวิทยาและ พุทธพาณิชย์เอาเลย ซึ่งก็เหมาะสมกับระบอบทุนนิยมและบริโศคนิยม ที่มี สื่อมวลชนเป็นพลังสำคัญในการรับใช้ทุน รับใช้อำนาจ และมีความสามารถในการมอมเมาต่างๆ อย่างปราศจากจุดยืนทางจริยธรรม โดยไม่จำต้องเอ่ยถึง ความกล้าหาญทางจริยธรรม เอาเลยก็ได้

ที่ว่ามานี้ คือภูมิหลังอย่างคร่าวๆ ก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งมีคนที่สืบอำนาจอย่างต่อเนื่องมาจาก ส.ธนะรัชต์ เป็นตัวแทนของชาติ และ คนพวกนี้คุมเศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษาไว้ทั้งหมด ป. จารุเสถียร เป็น ประธานธนาคารกรุงเทพพร้อมๆ กับเป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกเหนือไปจากการเป็นผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาไทย์ ในขณะที่ ถ. กิตติขจร เป็นประธานธนาคารทหารไทย เป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง กลาโหม พร้อมๆ กับเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด โดยได้เตรียม ถ. กิตติขจร

ไว้ให้สืบอำนาจต่อไปในฐานะลูกเขย ของ ป. และลูกชายของ ถ.

สำหรับสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเริ่มขยายบทบาททางเศรษฐกิจเพราะ ส. ธารินทร์ ถวายสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นของแผ่นดิน ให้ไป เป็นดังของส่วนพระองค์ และสำนักงานนี้อยู่นอกเหนือกำกับของรัฐโดยพฤตินัย โดยมีอภิสิทธิ์และความศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ต่างๆ ผนวกเข้าไปด้วยนั้น วันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สถาบันดังกล่าวเข้ามามีบทบาทโดยตรง ทางการเมือง แม้จะได้เพียรพยายามมาบ้างแล้วก่อนหน้านั้นก็ตาม

ในส่วนสถาบันศาสนานั้น ถูกลิดรอนสถานะแห่งความเป็นห้ามล้อใน ทางธรรม เพื่อเดือนมโหรรฆสำนักของชนชั้นปกครองในอาณาจักร มาแต่ เมื่ออาสภเถระถูกถอดและถูกจับสึกอย่างผิดกฎหมายและพระธรรมวินัย จน ถูกขังไว้ในสันติบาลารามถึง 5 ปีอีกด้วย โดยที่การกำจัดอาสภเถระนั้นเกิดก่อน พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ปี 2505 เสียอีก

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คนในกระแสหลักของสังคมไทยจนตราไปถึง 14 ตุลาคม 2516 และแม้จนบัดนี้ ล้วนมีจิตสำนึกไปในทางอำนาจนิยม เผด็จการ นิยม นิยมความสำเร็จไม่ว่าจะทางเศรษฐกิจหรือการเมือง โดยที่ความสำเร็จนั้นๆ จะได้มาโดยสัมมาอาชีวะหรือมิฉฉาอาชีวะก็แล้วแต่ พร้อมๆ กันนั้นก็ถือว่าการรักษาตัวรอดเป็นยอดดี โดยนิยมความกึ่งดีบกึ่งดีที่ประจบประแจงและ สอพลอเจ้านายอย่างไม่กล้ากล่าววาจาสัตย์ที่ขัดใจผู้มีอำนาจ ยิ่งสถาบันชาติ หรือนายทหารที่คุมอำนาจไว้ได้ด้วยแล้ว ใครๆ ไม่กล้าแตะต้องกันเอาเลย โดยที่คนที่มีอำนาจในสถาบันนี้จะทำความเลวร้ายอย่างไม่โปรงใสใดๆ ก็ไม่มีการตรวจสอบด้วยประการใดๆ สิ้น

สำหรับสถาบันกษัตริย์นั้นดูจะมีอภิสิทธิ์ยิ่งกว่าสถาบันชาติเสียอีก เพราะมีความศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ต่างๆ ในทางไสยเวทวิทยาอยู่ด้วย และการวิ พากษ์ วิจารณ์ หมายถึงการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งมีโทษหนักเท่าๆ กับ เป็นคนขายชาติหรือเป็นกบฏเอาเลย

ส่วนสถาบันศาสนานั้นลดความสำคัญลงเรื่อยๆ จนพระองค์เองอยากเป็น ฆราวาสยิ่งๆ ขึ้นทุกที ที่เคยเป็นแบบอย่างแห่งความเรียบง่าย ก็เลยกลายเป็น ต้องเด่นต้องดัง ต้องแสวงหาอำนาจด้วยไสยเวทวิทยาและพุทธพาณิชย์ต่างๆ ยิ่งระบบสมณศักดิ์และความเป็นพระสังฆาธิการด้วยแล้ว ได้มาถึงจุดเสื่อมสลาย

จนเหลือแค่ ความเป็นสมิและอลัชชีมีอยู่ในวงการสังฆเถระชั้นสูงอย่างไรความ
ละเอียดใจใดๆ พระสังฆาธิการเป็นจำนวนมิใช่น้อยพากันนับถือลัทธิทุนนิยม
และบริโภคนิยม ตลอดจนอำนาจนิยมยิ่งกว่าฆราวาสผู้มีหิริโอตตัมปะเสยอีก
พระเถระที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม หรือไม่สยบยอมกับอำนาจอัน
อยู่ตุธรรม แทบไม่มีทางได้เลื่อนสมณศักดิ์เอาเลย

สถาบันกษัตริย์ซึ่งเคยเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดโดยตรงกับสถาบันศาสนา
มาแต่สมัยราชาธิปไตย และขาดบทบาทไปจนราวๆ พ.ศ. 2500 นั้น ได้กลับมา
มีบทบาทกับสถาบันศาสนาอีก แม้ก่อน พ.ศ. 2516 แต่บทบาทที่สถาบันกษัตริย์
เข้ามาเกี่ยวข้องหรือก้าวท้าวกับสถาบันศาสนานั้น ยิ่งเป็นไปมากเท่าไร ก็เป็น
ไปในทางลบมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ประเด็นนี้ ดูเหมือนจะไม่มีใครได้คำนึงถึงอย่าง
ถ้วนถี่เอาเลยก็ว่าได้

III

เมื่อได้พูดถึงพินภูมิหลังเกี่ยวกับ 14 ตุลาคม 2516 มามากพอสมควร
แล้วจึงจำต้องเอ่ยอย่างจ้จๆ ว่า กรณี 14 ตุลาคม 2516 นั้น เป็นการปะทะกัน
ของสถาบันชาติกับสถาบันกษัตริย์ โดยที่ฝ่ายแรกแพ้ฝ่ายหลัง ผู้นำนักศึกษา
และขบวนการประชาชน รวมถึงคนที่ถูกจับ 13 คน หรือ 13 คนนั้นเป็นเพียง
ตัวประกอบ หรือเป็นตัวแปรที่ช่วยให้สถาบันกษัตริย์เอาชนะสถาบันชาติได้เป็น
ครั้งแรกแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา

ความข้อนี้อีกจะคล้ายๆ กับกรณีที่รัชกาลที่ 5 เอาชนะพวกขุนนาง
ได้ โดยเฉพาะก็ตอนเกิดวิกฤตการณ์วังหน้าขึ้นในปี พ.ศ. 2417 นั้นเอง กล่าว
คือในคราวนั้นถ้าพวกขุนนางไม่แตกกัน และอังกฤษที่กุมนโยบายเหนือกองสุล ที่
ประจำกรุงเทพฯ ไม่เข้าข้างวังหลวง ก็ไม่แน่ว่าเหตุการณ์จะผันแปรไปเป็น
ประการใด

แม้ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว ที่ ป.จากรุเสถียร เคยปรารภ
ดั่งๆ ว่า “ในวังเขาเคยอิงเรา (คือทหารหรือชาติ) แต่บัดนี้เราไปอิงเขา” และ
เราในที่นี้เกิดแบ่งแยกออกเป็นกลุ่ม กฤษณ์ สีวะรา ที่แตกขั้วออกไปจาก ถนอม
ประภาสและณรงค์อย่างเห็นได้ชัด แม้จำเป็น จากรุเสถียร ก็ดูจะเป็นฝ่ายวังมาก

กว่าจะอยู่ฝ่ายน้องชายด้วยซ้ำไป นี่ก็ออกจะคล้ายๆ กับที่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ แม้จะเป็นน้องร่วมบิดากับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ก็มาฝักใฝ่กับ ในหลวงมากกว่ากับพี่ชายตน หรือเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ซึ่งเป็นพวกฟาก ข้างโน้นด้วยกัน โดยที่ชูโตกับขุนนาคนั้น สนทนิตถ์เขื่องกันยิ่งกว่ากับพวกจักรี แต่ นี้ก็มาเข้าข้างในหลวงอีกด้วย และแล้วต่อมาคนทั้งสองนี้ก็ถูกในหลวงเมินหรือ มองข้ามไป ตลอดจนถูกหมั้นไส้ทั้งคู่

ก่อนเกิดกรณีวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น มีกรกรกล่าวขวัญกันทางสื่อมวลชน มานานพอสมควรว่า ป.จารุเสถียรได้ส่งนายวิจิตร ลุลิตานนท์ไปพบ นายปรีดี พนมยงค์ ที่ปารีส ดั่งประหนึ่งว่าจะเชิญรัฐบุรุษอาวุโสกลับเมืองไทย คล้ายๆ กับที่ ป. พิบูลสงคราม เคยตำริมาก่อนตอนใกล้กับ พ.ศ. 2500 นี่เป็นการจุดชนวน สำคัญประการหนึ่งของฝ่ายวัง และฝ่ายที่ตรงกันข้ามกับ ป.จารุเสถียร จะได้ใหม่

อนึ่ง ผลได้โดยตรงจากชัยชนะของฝ่ายวังกับกรณี 14 ตุลาคมนั้น อยู่ ตรงที่นี่เป็นครั้งแรก ที่เรามีนายกรัฐมนตรี และเรามีเช่นนี้สืบมาเนื่องๆ เนื่อง ในเหตุการณ์ใดๆ ที่ถือว่าเป็นวิกฤตเช่น ธานินทร์ กรัยวิเชียร สุจินดา คราประยูร และอานันท์ ปันยารชุน เป็นต้นอย่าง ดูประหนึ่งว่าฝ่ายวังจะแก้วิกฤตการณ์ต่างๆ ได้อย่างวิเศษมหัศจรรย์ เช่น การจัดฉากให้ สุจินดา คราประยูร กับ จำลอง ศรีเมือง มาเข้าเฝ้าพร้อมกับองคมนตรีสองคน แล้วอะไรๆ ก็แก้ไขได้อย่างง่ายดาย โดยแทบไม่ให้มีการเข้าใจกิจกรรมทางด้านหลังฉากเอาเลย

สำหรับกรณี 14 ตุลาคม 2516 นั้น ไซ้แต่จะพระราชทานเพียงผู้ บริหารบ้านเมืองเท่านั้นก็หาไม่ แม้สถานิติบัญญัติ ซึ่งมีบทบาทในการผลิต นายกรัฐมนตรี ก็มาจากกระแสพระราชดำริอีกด้วย แม้สภานามม้าจะมีชื่อ อย่างเป็นทางการว่าเป็นเรื่องของ ราชประชาสมาสัย ก็ตามที

สถาบันชาติแพ้ไปเพียง 3 ปี แล้วสถาบันนี้ก็เอาชนะสถาบันเจ้าได้ อย่างชัดเจนตอนที่เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ ถอดธานินทร์ กรัยวิเชียร ออกจาก ตำแหน่ง ครั้นเปรม ตินสุลานนท์ เข้ามาแทนที่เกรียงศักดิ์ นั้นเป็นการรอมชอม กันของทั้งสองสถาบัน โดยมีบรรษัทข้ามชาติและอภิมหาอำนาจเข้ามาเป็นตัวแปร ที่สำคัญโดยเฉพาะก็จากจีน

การที่พวกยังเติร์กต้องการลดบทบาทของสถาบันกษัตริย์ลง แต่ไม่ สำเร็จนั้น ก็เพราะเปรมแปรพักตร์ ดังราชสำนักต้องย้ายไปโคราชเพื่ออาศัย

ถ้าไม่มี 14 ตุลาคม 2516 ย่อมไม่เปิดโอกาสให้คนอย่างทักษิณเข้ามาจับบทบาททั้งทางการเมืองและการค้าพร้อมๆ กันไปได้เลยเป็นอันขาด

ที่น่าเศร้าก็คือ การศึกษาของเรา นอกจากจะช่วยให้เราอ่อนแออย่างเงยหัวไม่ขึ้นแล้ว เรายังเรียนรู้มาไม่พอที่จะเจาะหน้ากากที่สวมหัวชนชั้นปกครองไว้ให้เห็นความโสมมภายในนั้นๆ กันอีกด้วย แม้ชาติชายจะเป็นคนน่ารัก เป็นกันเองกับแทบทุกชนชั้น มีอารมณ์ขันอันแจ่มใส ทั้งยังเปิดโอกาสให้สมัครวิชาการหัวก้าวหน้ามาล้อมรอบเขาไว้ที่บ้านพิษณุโลกอีกด้วย เราจึงลืมนึกไปว่าเขาก็เป็นหนึ่งในอาชญากรกับกรณี 6 ตุลาคม 2519 ร่วมกับพี่เขยเขา และแกนนำในพรรคชาติไทย และพวกขวาตกขอบทั้งหลายในพรรคประชาธิปัตย์ แม้ยุคสมัยแห่งการเป็นนายกรัฐมนตรีของเขานั้นก็เปิดโอกาสให้บรรษัทข้ามชาติและระบบทุนนิยมเข้ามาบู๊บู๊ยำเราอย่างเลวร้ายยิ่งนัก โดยเราต้องไม่ลืมว่าการอนุมัติให้สร้างเขื่อนปากมูล ก็เป็นไปในสมัยที่เขาเป็นนายกรัฐมนตรี มิใช่ว่าชาวบ้านจะคัดค้านอย่างไร เขาก็ไม่นำพา

โดยที่บทบาทของทักษิณ ชินวัตรนั้น เลวร้ายยิ่งกว่าชาติชายอีกเป็นไหนๆ ผนวกกับความไม่น่ารักของเขา ความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูงอันไม่รู้จักขอบเขตของเขากับนโยบายของเขาในทางขจัดปัญญาชนและขบวนการในองค์การพัฒนาเอกชนของเขา ตลอดจนการทำลายพลังของสมัชชาคนจนของเขาอีกด้วย พร้อมกันนั้น เขาก็มุ่งผลประโยชน์ในทางธุรกิจการค้าของเขายิ่งกว่าผลประโยชน์ของชาติบ้านเมือง รวมถึงการทำลายสื่อมวลชนทั้งหลายที่พอจะมีจุดยืนทางจริยธรรมอยู่บ้างที่พอจะกล้าท้าทายเขา เขาใช้ทั้งอำนาจและเงินในการสะกดสื่อมวลชน เขาเอาเงินงบประมาณของแผ่นดินมาใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย เพียงเพื่อผลได้ในระยะยาวของเขายิ่งกว่าของประราษฏร์ หากเขามอมเมาและหลอกลวงประชาชนให้เห็นงามตามเขาไป เจกเช่นที่ฮิตเลอร์กระทำกับชาวเยอรมันเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั่นเอง ศัตรูของฮิตเลอร์ คือ ยิว และคนเยอรมันส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยกับฮิตเลอร์ แม้จนบาทหลวงและนักบวชในวงการโปรเตสแตนต์ก็คล้อยตามไปมิใช่น้อย จุดดั่งพระสังฆเถระของไทยกับทักษิณ ชินวัตรในบัดนี้ ศัตรูของทักษิณคือคนที่ไม่เห็นด้วยกับเขา ที่คัดค้านเขา โดยเฉพาะกึ่งนักวิชาการ ปัญญาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน และแกนนำในสมัชชาคนจน โดยที่ทั้งหมดนี้ยังเป็นจำนวนน้อยนิด หากเขาลืมไปว่าการเปลี่ยนแปลงใดๆ นั้น ข้อสำคัญอยู่ที่คุณภาพ

ของคนจำนวนน้อยต่างหาก และบทบาทของทักษิณเพิ่มมิติใหม่ให้ตระหนักว่า ไม่ใช่สถาบันชาติวิวาทกับสถาบันเจ้าอีกต่อไปแล้ว หากทุนที่หนุนพ่อค้าจนมีอำนาจอย่างมหาศาลนั้นแล ย่อมวิวาทกับสถาบันเจ้า ซึ่งก็มุ่งไปในทางทุนนิยมปานๆ กัน เลยจำต้องขัดกันอยู่เองเป็นธรรมดา

ถ้ายอมรับว่าทักษิณเป็นผลพลอยได้จาก 14 ตุลาคม 2516 ก็จำเป็นต้องถามต่อไปว่าพวกเราได้ทำอะไรกันเลยหรือที่จะกีดกันไม่ให้คนเช่นนี้ขึ้นมาครองอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงควบคุมสื่อมวลชนไว้ได้ อย่างเป็นความสำเร็จยิ่งกว่า ถ. กิตติขจร และ ป. จารุเสถียร เสียอีก

แต่ที่จริง พวกเราหลายคนได้ทำอะไรต่ออะไรกันมิใช่น้อย เพื่อให้เกิดขบวนการประชาธิปไตย พวกเราในที่นี้หมายถึงนักวิชาการที่คิดได้นอกระบบและบุคคลในองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่สยบยอมกับกระแสหลัก แม้เราจะถูกข่มขู่และถูกเบียดเบียนบีฑามาเป็นระลอกๆ แต่เราก็ต่อสู้ด้วยอย่างสันติ และพยายามสร้างสรรค์สันติประชาธรรมเรื่อยมา ตามแนวทางของปรีดี พนมยงค์ และปวยอังกาภรณ์ จนเราสามารถผลิตรัฐธรรมนูญฉบับล่าสุดออกมา ให้เป็นพยานของความเป็นประชาธิปไตยที่เนื้อหาสาระ ทั้งๆ ที่นักการเมืองในกระแสหลัก และข้าราชการในกระแสหลักส่วนใหญ่ จะไม่เห็นด้วย แต่เราก็ฉวยโอกาสได้อย่างแยบคาย จนองคคพพของรัฐบาลประกอบไปด้วยหน่วยงานต่างๆ ที่มาจากการเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่ และเปิดโอกาสให้ตรวจสอบได้อย่างมีความโปร่งใสเป็นแกนที่สำคัญ นับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่วุฒิสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง ทั้งเรายังมีสถาบันที่สามารถเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการอีกด้วย มิใช่ต้องเอ่ยถึงคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการรัฐสภา ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ แต่แล้วทำไมหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ จึงยังไม่มีพลังอย่างเพียงพอที่จะเป็นห้ามล้อหรือต่อต้านการรวบอำนาจของนายกรัฐมนตรีซึ่งใช้เงินกับอำนาจเป็นปัจจัยหลักในการซื้อหรือข่มขู่ให้สถาบันต่างๆ พวกกันสยบยอม หากไม่คนในสถาบันนั้นๆ ก็ไม่มีกั้นพอ ที่จะยับยั้งเพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรม มิใช่ต้องเอ่ยถึงว่าองคคพพเดิมๆ ของรัฐนั้น อ่อนแอและล้าหลังเกินไปกว่าจะทำอะไรๆ ให้เป็นผลได้แก่ราษฎรและประชาธิปไตย นอกเหนือไปจากการรักษาสถานะเดิมของสถาบันการศึกษากระแสหลักทำงานด้านนี้ไม่ได้ เพราะผู้บริหารสถาบันการ

ศึกษาในทุกกระดับ ยังติดยึดอยู่ในกรอบของเผด็จการและนิยม อำนาจนิยม ทรัพย์สินศฤงคาร และติดยึดในวัตถุนิยมต่างๆ อย่างปราศจากหิริโอตตปะ โดยไม่มีแนวโน้มไปในทางความเมตตากรุณาเอาเลย มิใช่ต้องเอ่ยถึงมูทิตาและอุเบกขาต่างๆ ที่พุทธศาสนาสอนว่าคนที่ขาดพรหมวิหารสี่ ยังถือไม่ได้ว่าเป็นคนที่เติบโตได้ถึงขั้นแห่งความเป็นผู้ใหญ่

พวกเราที่มีส่วนร่วมในการสร้างสถาบันต่างๆ ในทางที่เป็นองค์การเพื่อประชาธิปไตยมาแล้ว ไม่ว่าจะในนามของมูลนิธิบูรณะชนบทมูลนิธิโกมลคีมทอง และโครงการบัณฑิตอาสาพัฒนา ซึ่งเคยอยู่ใต้ฉายาของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ เช่น กลุ่มเพื่อนหญิง สมาคมเพื่อสิทธิเสรีภาพ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค มูลนิธิเด็ก ชมรมแพทย์ชนบท และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา เสริมสิขาลัย และคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย เป็นต้น มิใช่ที่จะต้องเอ่ยถึงหน่วยงานการพัฒนาตามชนบทต่างๆ ซึ่งโยงโยกกันเป็นเครือข่ายอย่างน่าสนใจ โดยที่พวกเราแทบทั้งหมดพยายามเข้าหาประชาชนผู้ยากไร้ และเรียนรู้จากภูมิธรรมชาวบ้าน ด้วยการยื่นหัตถ์กับพวกเขา โดยพวกเราบางหน่วยงานสามารถโยงโยชนชั้นกลางให้มาฝึกกำลังกับชนชั้นล่างอย่างน่าเสียดายอีกด้วย ไม่ว่าจะในนามของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนหรืออื่นใดก็สุดแท้

กุศลกรรมทั้งหมดนี้ยังไม่เพียงพอ ถ้าเราไม่นำเอาคุณธรรมดั้งเดิมที่เคยควบคู่กับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองกลับมาให้ได้ และเพิ่มเนื้อหาสาระในทางศาสนธรรมเข้าไปด้วย กล่าวคือ พวกเราตลอดจนเยาวชนของเรา ต้องเรียนรู้วิชาการอย่างเป็นองค์รวม โดยโยงโยห้วสมองให้ถึงหัวใจให้ได้ เราต้องประกาศอิสรภาพจากการครอบงำทางปัญญาจากตะวันตกกระแสหลักให้ได้ แม้นักวิชาการฝรั่งบางคนจะมีคุณูปการกับเราก็ตามที่ แต่วิถีวิทยาของฝรั่งยังตีกรอบอยู่ที่ห้วสมองและตรรกวิทยา ตามแนวทางของอริสโตเติลและเรอเนส์ เดคาร์ต มากเกินไป

เราต้องใช้จิตศึกษา รู้จักเจริญอานาปานสติ จนสามารถสร้างสันติภาวะภายในตนให้ได้ แล้วจึงใช้อุบายอันแยบคายพิจารณาตนเองได้ โดยลดความเห็นแก่ตัวลงไปได้เรื่อยๆ อย่างน้อยก็ต้องมีอารมณ์ขัน อย่างรู้จักหัวเราะเยาะตัวเอง และยกย่องผู้อื่นอย่างจริงใจ แม้เขาจะตั้งตัวเป็นศัตรูกับเรา หรือเห็นอะไรๆ อย่าง

ตรงกันข้ามกับเรา พร้อมกันนั้นเราก็ต้องเข้าใจโครงสร้างทางสังคมอันอยู่ดีธรรมดา และรุนแรง เพื่อทำลายโครงสร้างดังกล่าว เพื่อประโยชน์ของมหาชน โดยเราเอง ย่อมยินดีรับใช้พหูชน แม้จนร่วมทุกข์กับเขาอย่างเจริญสติให้เกิด เพื่อไม่เคียดแค้น คนที่กดขี่ข่มเหงเราและมหาชน ไม่ว่าเขาจะเป็นทักษิณ ชินวัตร หรือบรรษัทข้ามชาติของเขา ตลอดจนคนที่รับใช้ใกล้ชิดเขา แม้บางคนจะเคยอยู่ฝ่ายมวลชนมาก่อนก็ตาม

ถ้าเรามีมติใหม่ในการใช้ภาวนามัยวิธี มาอบรมบ่มนิสัยของพวกเราตนเอง ให้เกิดความกล้าหาญทางจริยธรรม จิตสิกขาจะอบรมศีลสิกขาให้เราแต่ละคนเป็นคนปกติ เพื่อลดความรุนแรงลงไปในทางความโลภ โกรธ หลง พร้อมๆ กับช่วยให้มีความปกติในทางสังคม อย่างมีความยุติธรรมยิ่งๆ ขึ้น โดยเราอาจเจริญสติได้ อย่างเป็นพื้นความครอบงำของขบวนการทางวิชาการอย่างเป็นทางการเป็นเสี่ยงๆ ของฝรั่งได้ ด้วยเข้าไป นี่แหละคือหนทางแห่งปัญญา คือความสว่างอย่างกระจ่างชัด ซึ่งมีความสะอาดและความสงบเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

เมื่อถึงเวลานั้น สันติประชาธรรมจะกลับคืนมาสู่สังคมไทย พวกเราในขบวนการดังกล่าวจะเลิกเป็นคนอกตัญญู จะหมดความเป็นคนกึ่งดีบึ่งดีตกเข้าหาความเป็นเลิศ ทั้งทางความงาม ความจริงและความดี เราจะยกย่องบุคคล อย่างนายปรีดีและนายป๋วยอย่างจริงจังและอย่างเหมาะสม ซึ่งไม่เกินเลยไป อนุสาวรีย์ ส. ธนะรัชต์ที่กลางจังหวัดขอนแก่น จะถูกถอนทิ้งไปโดยมีรูปอาสาสมัคร มาแทนที่ แต่นี่ก็เป็นเพียงอามิสบูชา โดยที่ปฏิบัติบูชา นั้น คือการเอาสาระจากชีวิต และผลงานของพระคุณท่านมาพิจารณาหาข้อเด่นและด้อย โดยนำเอาอดีต มาประยุกต์เข้าให้เหมาะสมกับปัจจุบัน แม้เราจะล้มเหลวมาแล้วกับงานชาตกาล ครบร้อยของนายปรีดี พนมยงค์ ดังที่ดูเราจะเลวร้ายไปกว่านั้นกับศตวรรษชาตกาลของอาสาสมัคร ณ วันที่ 8 พฤศจิกายนนี้ หวังว่าชาตกาลครบร้อยของ พุทธทาสภิกขุ ในปี 2549 และของป๋วย อึ้งภากรณ์ ในปี 2559 จะเป็นจุดเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเลิศ ให้เราได้แสดงความกตัญญูแก่เวทีในทางปฏิบัติบูชา ได้อย่างแท้จริงทั้งทางธรรม และทางโลก นั่นแลนมีมติหมายแห่งความเป็นคนดีของชาวสยามร่วมสมัยจึงจะปรากฏขึ้นอย่างกระจ่างชัด ให้สมกับพระพุทธรูปที่ว่า *นิมิตต์ สาธุ รูปาน์*

โครงการ “บรรยายสาธารณะ – ดลตวิชา – มหาวิทยาลัยประชาชน”

Public Lectures – Opened University Series

ภาคการเสด็จศิลปวัฒนธรรม

บทละคร “คู่กรรม 3”

คักราช สองห้าสี่หก
นายกบอก แก่ได้ อย่างเพิ่งกวน
บ้านเมือง กำลังเป็น ทุรยศ
นายกบอก เศรษฐกิจ ไทยจะดี
ที่ว่าดี ดีเพื่อ ส่วนรวมหรือ
ประชาชน ที่ยังจน ก็จนไป
รจนา มากี่นาน ชีตริ้นกล่าว
คือ “คู่กรรม” คู่ก่อ รอรารี
อย่าคิดมาก อย่าเก็บเอาไปสื่อ
ที่จัดทำ ก็เพื่อ ความสำราญ

ณ ประเทศสาระขัน อันผ่องศรี
ชวนกับแก้ว เขาเรียนอยู่ ม.ปลาย
แก้วไซคตี ที่มีพ่อ เป็นส.ส.
ส่วนหนุ่มชวน ยากจน เป็นสำคัญ
เด็กทั้งสอง มักตั้งมั่น ในความฝัน
อนาคต เกลจะจะเป็น เช่นสิ่งใด

เป็นมนุษย์ สุนิยม เพียงลมปาก
เร่งร่ำเรียน สรรพสิทธิ์ วิชชาการ
เขาเยาว์ เขาเหงา เขาทิ้ง
เขาหวัง เก็บอะไร ไปมากมาย
เขาทั้งคู่ มักเขียน เจียรจา
คือ เสพสรร ส่งเสริม เพิ่มครรถง
อีกหนึ่งคือ ซื่อภฏ คัดคตชาติ
ประชาธิปไตย รัฐธรรมนุญ เรียกร้องกัน
เขาทั้งสอง มักถาม ความสงสัย
ความเท่าเทียม ที่ประชา ชนควรมี

เศรษฐกิจ ไทยตก แลผันผวน
เดี่ยวโดนสวน คอกกลับ จับเข้าตี
เพราะไปปิด มุสา ให้เสื่อมศรี
ดีแต่หนี้ ดอกเบี้ย ละเหยใจ
หรือว่าคือ คนรวย รวยกันใหญ่
ไม่เป็นไร สมัยหน้า มาอีกที
แต่เรื่องราว ละคร ตอนวันนี้
ชมเพื่อที่ ความสนุก สุขสำราญ
ว่านี่คือ ละคร ตอนล้างผลาญ
ขอยืนกราน ยืนยัน เท่านั้นเอง...

นั่นยังมี หนุ่มน้อย สองสหาย
มักทักทาย สนทนา ปัญหากัน
ครอบครัวก็ มีฐานะ จะแข่งชั้น
แม่ต้องหมั่น ขายโตปลา หากินไป
จะถามกัน อยู่เนืองๆ ว่าตอนไหน
เรียนอะไร อาชีพใคร ที่ต้องการ

จะได้ยาก หรือได้ดี ที่ประสาน
ให้โลกชาน นานเพื่อ เมื่อตัวตาย
เขาจึง มาหา ความหมาย
แต่สุดท้าย ได้ชื่อเสียง และเงินทอง
เรื่องต่างๆ นานา เขาเป็นหนึ่งใน ไม่มีสอง
ตามทำนอง เคยเข้าไป ไปล่าจันทร์
เขายังอาจ ต่อกรสู้ ผู้เย้ยหยัน
เขาผู้นั้น ธีระหยุด บุตรชายมี
ว่าอะไร คือสิทธิ และศักดิ์ศรี
สิ่งใดที่ รัฐควรบอก ต่อประชา

สอวอยอ ใส่ไม้เอก เสกสรรสร้าง
คนเสนอ คนสนอง ต้องอาญา
เผด็จการ เลวยิ่งกว่า คอมมิวนิสต์
แต่ก็ชั่ว ไม่เท่า พวกโกงกิน
ธุรกิจ ร้อยล้าน และการอ้าง
เรื่องกำไร ขาดทุน คิดทุกคน
เป็นพ่อค้า ก็ยังเป็น เช่นพ่อค้า
ให้สัญญา จะพาชาติ ให้รุ่งเรือง
เศรษฐกิจ ตกสะเก็ด เม็ดเท่าฝา
หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ อันเจือจุน
สามสิบบาท ปราศจาก ความเจ็บไข้
ต้องทบทวน เรื่องก่อนนี้ ได้ให้เจอ
เศรษฐกิจ จะเติบโต ร้อยละเจ็ด
ที่เติบโต ก็โตไป ไร้ปัญญา
นโยบาย เพิ่มเม็ดเงิน ให้ใช้จ่าย
แต่ประชา สังคม ไม่ได้ยืน

และแล้ว ความเคลื่อนไหว ก็ปรากฏ
อันอาจจู่ๆ อาจขึ้น หม่นมัว
พอเสียงร่ำ รัวกลอง ประกาศกล้า
พอเสียงปี่น แลลไป ในมณฑล

14 ตุลา วันมหา ประชาชน
สิทธิ เสรีภาพ เท่าเทียมกัน

แต่ความจริง สิ่งที่เราได้อยู่
ทั้งหนังสือ สื่อการเรียน ทั่วประเทศไทย

ประวัติศาสตร์ มิใช่เพียง เสียงบอกเล่า
มิให้กลายเป็น เพียง เสียงตำนาน

สวยการทาง หวยใต้ดิน ทรัพย์สินหมา
ชั่วหนักหนา พวกบ้า หนักแผ่นดิน
เพราะตัดสิทธิ์ ตัดเสรี ที่ถวิล
หนักแผ่นดิน เพราะเอาเปรียบ มหาชน
ทั้งชุดพราง สูทเสื้อนอก ออกกลับสน
อย่าไปสน ว่ารับใช้ ให้บ้านเมือง
จะมีหน้า เป็นนายกอ พ่อทำเหมือง
พูดแต่เรื่อง กำไร และขาดทุน
ทิ้งรากหญ้า โยนเงิน ไปอุดหนุน
เชิญคุณคุณ เลือกซื้อได้ ทุกอำเภอ
นโยบาย ดีแท้ แต่อย่าผลอ
อย่าละเมอ ไปกับเงิน ที่มายา
ฟังแล้วเผ็ด ร้อนรุ่ม กลุ่มหนักหนา
แต่รากลึก ก็ยังจน ปนหนี้สิน
คนสบาย รัฐได้หน้า ข้าถวิล
คุณทักษิณ ต้องรับฟัง อย่าล้งเล

เป็นความมด ความงาม ไข่ความชั่ว
แต่ก็เริ่ม จะเป็นตัว จะเป็นตน
ก็รู้ว่า วันพระ มาอีกหน
ก็รู้ว่า ประชาชน จะชิงชัย

ที่ทุกคน ร่วมใจ และใฝ่ฝัน
ปัจจุบัน ชาติเรามี ประชาธิปไตย

คือความรู้ ที่ปกปิด คิดผลึกใส
ไม่มีใคร สนใจ ในเหตุการณ์

เพียงแต่เรา ต้องสืบศิษย์ คิดสืบสาน
ที่รอกาล ทอดทิ้ง ประชาชน

เพื่อสิทธิ สตรี ศรีประเทศ
จีเอสเอ็ม ควรเป็นของ ประชาชน

ทำอย่างนั้น ไม่ได้ เตี้ยวจีแบน
เพลงลามก เรื่องคาวคาว เราไม่เอา

ในเรื่องนี้ ยังไม่ได้ รับรายงาน
ไบมีตโกน ตอนนี สนิมลาย

แต่เรื่องสวย ตร.ส. ผมขอแฉ
อาบอบนวด คือแหล่ง แห่งเงินทอง

อยากจะอุ้ม ผบ.ตร. นัก
ตาดูดาว หัวติดดิน นินทาใคร

เอ็มทีวี มือถือ สื่อหุหรวา
ประชาธิปไตย ประชาธิปไตย ซ้ำขอเมิน

ฉันขอที ขอสักครั้ง ให้ได้กล่าว
ไอเอ็มเอฟ จิตพิง จิตพี

ฉันก็แค่ ชาวบ้าน ร้านตลาด
ข้าวทุกวัน อันจะกิน ไม่มีเลย

ฉันรู้...การเมือง ภาคประชาชน สำคัญนัก
รัฐช่วยราษฎร์ ราษฎร์หนุนรัฐ วิวัฒน์ดี

ฉันขอแฉ ชายเจ้าชู้ ดูสับสน
แจกทุกคน เกิดนรก ของพวกเรา

ทั้งขาแขน สายเดี่ยว เบรียวเลลา
อึกเบียร์เหล้า บาร์คาเฟ่ เจ็บิตตาย

ขอตั้ง กรรมการ สอบไม่สาย
น้ำผึ้งหาย เหลืออีแตน เล่นข้างคลอง

ใครกันแน่ เป็นโจร โคนผยอง
เชิญพี่น้อง มาลองนวด หายปวดใจ

รอเพื่อนรัก ลงสมัคร ผู้ว่าใหม่
อวดเข้าไป อวดรววย สวยเหลือเกิน

หลุยส์วิคทอง ปราว้า ซ้ำสรรเสรี
พอเพียงเงิน ไทรศัพท์ ผับเสรี

ถึงเรื่องราว ปัญหา และภาชี
ไม่ได้มี ความหมาย กับฉันเลย

มีบังอาจ ตีต่อ พ่อคุณเอ้ย
นายกเอ้ย ใครว่ารววย ช่วยบอกที

ควรวที่จัก จัดสรร บันหน่าที่
เพียงเท่านี้ ประชาธิปไตย ไทยรุ่งเรือง...

อัครพงษ์ คำคุณ
นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์

ละครล้อการเมืองเรื่อง “คู่กรรม 3” โดยนักศึกษาจากชมรมอุษาคเนย์ศึกษา
แสดงในวันเปิดตัว วีซีดี 14 ตุลา ร่วมกับ สมาคมจดหมายเหตุไทย
ณ ห้องประชุมชั้น 4 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ตลิ่งชัน วันที่ 13 กันยายน 2546

บรรยากาศละครล้อการเมือง "คู่กรรม 3"

80 ปี

13 กันยายน 2546

บรรยากาศละครล้อการเมือง "คู่กรรม 3"

80 ปี

13 กันยายน 2546

80 ปี

13 กันยายน 2546

อยากจะอ้อม ผบ.ตร. นัก

รือเพื่อนรัก ลงสมัคร ผู้ว่าฯใหม่

ตาคุณาวุฑฒินันท์ เห็นทีใคร

อดเข้าไป อดตรวจผิวดวง

ลิเกมะขามป้อม เรื่องผู้ชนะสิบทิศ ตอน “ตึกเมืองแปร (พรรค)”

การแสดงลิเกการเมืองโดยกลุ่มสี่ชาวบ้าน (มะขามป้อม) เรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ
ตอน “ตึกเมืองแปร (พรรค)” ในวันเปิดโครงการบรรยาย ณ หอประชุมเล็ก
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ วันที่ 28 กันยายน 2546

ภาคผนวก

สัมภาษณ์: ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
กรณีข้อเสนอและมติของรัฐสภาให้
14 ตุลาคม เป็น วันประชาธิปไตย

วิวัฒน์ชัย วินิจจะกุล

ผู้จัดการอนุสรณ์สถาน 14 ตุลา

ถาม ขอรบกวนความเห็นเกี่ยวกับฐานะทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ 14 ตุลา ต่อสังคมและการเมืองไทย

ตอบ ฐานะทางประวัติศาสตร์ของ “เหตุการณ์ 14 ตุลา” นั้น สิ่งที่สำคัญมากก็คือ มีคนเข้าร่วมเป็นจำนวนมากมายมหาศาลอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทย คิดว่าในแง่จำนวนคน ถ้าหากเราดูว่าในวันที่ 13 ตุลาคม 2516 ที่มีการเดินขบวนออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประมาณกันว่าเป็นจำนวนถึง 500,000 (ห้าแสน) คน ซึ่งเป็นจำนวนมากอย่างไม่น่าเชื่อ ถ้าเราคิดว่าเป็นปี 2516 นั้น ประชากรไทยมีประมาณ 40 ล้านคนใน กทม. มีคน 10% ของทั้งประเทศ ก็จะตกประมาณ 4 ล้านคน ซึ่งก็หมายความว่าทุกๆ 1 ใน 8 คนที่อยู่ในกรุงเทพฯ และอาจรวมถึงปริมณฑลด้วย ได้ออกมาร่วมเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญในถนนราชดำเนิน

ดังนั้น กล่าวในแง่ของ “การมีส่วนร่วม” ทางการเมือง ถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ไทย และก็ยังเป็นการมีส่วนร่วมของคนที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของอายุ วัย แล้วก็อาชีพ คือถ้าเรามองดูเผินๆ เราจะเห็นแต่เพียงนักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็นหลัก แต่ก็มีคนที่มีอายุมากกว่านั้นอยู่ในขบวนด้วย แปลความว่าคนตั้งแต่อายุ 10 กว่าขวบขึ้นไป หรือวัยรุ่นจนกระทั่งถึงระดับประชาชนทั่วไปอายุสัก 30 หรือ 40 ขึ้นไปก็มี มองจากสถิติต่างๆ หรือตัวเลขต่างๆ แบบนี้ จากข้อเท็จจริงอย่างนี้ ก็สรุปได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลา ที่เป็นการเรียกร้องให้มีการปล่อยผู้ต้องหาที่นำขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยนั้น เป็นเหตุการณ์นี้มีคนเข้าร่วมสนับสนุนด้วยมหาศาล คือถึง 1 ใน 8 ของคนกรุงเทพฯ ออกมาแสดงพลังในท้องถนน นี่จึง

ไม่นับคนที่อยู่บ้านนั่งดูโทรทัศน์ (ที่ถ่ายทอดการเดินขบวน) และก็ยังไม่นับ
ผู้คนในต่างจังหวัดหลายจังหวัดที่ก็มีการเคลื่อนไหวในทำนองเดียวกัน คิดว่าโดย
สรุปแล้วถ้าประวัติศาสตร์หมายถึงสังคมโดยรวม ไม่ใช่เป็นเรื่องของปัจเจก-
บุคคลโดยโดดๆ เพียงอย่างเดียว ถ้าประวัติศาสตร์หมายถึงคนส่วนใหญ่ เหตุการณ์
นี้ก็มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์สังคมอย่างยิ่งยวด

ถาม นอกจากมองในแง่ลักษณะของปริมาณของคนที่เกี่ยวข้องแล้วด้านคุณภาพ
เล่าเป็นอย่างไร

ตอบ ในแง่ลักษณะคุณภาพ คนที่เกี่ยวข้องก็เป็นเรื่องที่น่าทึ่งมาก เพราะว่าเป็น
เป็นการนำโดยคนซึ่งมีการศึกษาหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนมัธยม
นักเรียนอาชีวฯ (หรือช่างกลที่ต่อมาถูกยกระดับเป็นสถาบันราชมนฑล) นักศึกษา
ของวิทยาลัยครูหรือวิทยาลัยการศึกษา (ซึ่งต่อมากจะถูกยกระดับเป็นสถาบัน
ราชภัฏและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หรือมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด
หลายแห่ง) และที่เป็นหัวหอกสำคัญคือนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยหลักๆ
ในสมัยนั้น

ดังนั้น ในแง่ของคุณภาพ เยาวชนคนหนุ่มสาวเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นระดับ
“หัวกะทิ” ตั้งแต่ข้างบนของสังคมไทยไล่ลงมาเลย ยิ่งดูในกรณีของผู้นำ เราก็เห็น
ว่าคนอย่างธีรยุทธ บุญมี คนอย่างเสกสรรค์ประเสริฐกุล เสาวนีย์ ลิ้มมานนท์ หรือ
จิระนันท์ พิตรปรีชา ฯลฯ พูดได้ว่าเป็นคนชั้นนำของสังคม บางคนจบมัธยม
ปลายเป็นที่หนึ่งของประเทศไทย บางคนได้ทุนไปเรียนต่อเมืองนอกมา รวม
แล้วในแง่ของคุณภาพมีการศึกษาสูงมาก อยู่ในเมืองหลวงอยู่ใกล้ศูนย์กลาง
ของอำนาจ

ถาม ผลสะท้อนจากเหตุการณ์ที่ทิ้งร่องรอยไว้ให้กับสังคมการเมืองไทยตั้งแต่
ปี 2516 ถึงปัจจุบันนี้ คือ 30 ปี มีอะไรบ้าง

ตอบ ถ้ามองแบบรวม ๆ สรุปได้ว่าการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
ไทย เปลี่ยนแปลงและก้าวไปอีกระดับหนึ่ง การเรียกร้องเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม
เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตยกับรัฐธรรมนูญ เรียกร้องในเรื่องของสิทธิและ
เสรีภาพทางการเมือง กล่าวได้ว่าเหตุการณ์นั้น ถึงแม้ว่าจะมีความรุนแรงเกิดขึ้น

ผู้ที่ใช้ความรุนแรงก็คือผู้กุมอำนาจรัฐ มีการใช้อาวุธร้ายอาวุธสงครามปราบปราม แม้จะมีความรุนแรง แต่เหตุการณ์จบลงค่อนข้างดี ได้พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาช่วย ได้บุคคลซึ่งอาจจะพูดได้ว่ามาขัดตาทัพ มาหาทางออกให้กับปัญหาตอนนั้น อย่างคนแบบท่านอาจารย์สัญญาธรรมศักดิ์ได้กลายเป็น “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” เราคงพูดได้ว่า จบลงไม่เลวนัก มีคนตายเป็นจำนวนไม่น้อยประมาณ 70 กว่าคน แล้วก็ถึงงานพระราชทานเพลิงศพอย่างสมเกียรติที่สนามหลวง (ด้านทิศเหนือ) ในปี 2517 ถัดมา

คงจำกันได้ว่าตอนนั้นมีการถกเถียงกันว่า สำหรับสามัญชนนั้นจะมามีการพระราชทานเพลิงศพที่สนามหลวงได้หรือไม่ คำตอบก็คือว่าได้ เพราะว่าเคยทำแล้วในสมัยตอนสมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มีงานพระราชทานเพลิงศพทหารที่เสียชีวิตที่สนามหลวง(แต่ใช้ทางด้านเหนือไม่ใช่ด้านใต้ของทุ่งพระเมรุ) หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีงานพระราชทานเพลิงศพ “วีรชน” อย่างสมเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จเป็นองค์ประธาน เรียกได้ว่าจบลงอย่างเป็นบวก

และนี่ก็เป็นความได้เปรียบของสังคมไทย ที่การเมืองพัฒนาไปได้อีกระดับหนึ่ง ในแง่นี้แปลว่าการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเปลี่ยนไป ปัจจุบันนี้เรามีรัฐธรรมนูญ เรามีการเลือกตั้ง เรามีพรรคการเมือง เรามีรัฐบาลที่มาด้วยวิถีทางประชาธิปไตย ถือได้ว่าเป็นผลพวงมาจาก 14 ตุลา 2516 ถึงแม้มีความคิดต่างๆ ตกค้าง มีความคิดล้าหลังพยายามจะกลับไปสู่ “ระบอบอำนาจนิยม” อย่างเช่น เรื่องของการยึดอำนาจของ รสช. เมื่อปี 2534 ก็จริง แต่ก็เป็นไปได้แล้ว เหตุการณ์ “พฤษภาเลือด” (ไม่อยากจะใช้คำว่า “พฤษภาทมิฬ”) ปี 2535 พิสูจน์ว่าถอยหลังกลับไปไม่ได้แล้ว พลังประชาธิปไตยด้านการเมืองผลักดันไปข้างหน้าแล้ว คิดว่าถ้ามองในภาพรวมของอุษาคเนย์ของกลุ่มอาเซียนก็ถือได้ว่า ประเทศไทยอยู่ในแนวหน้าของความเป็นประชาธิปไตย อยู่ในระดับที่อาจจะดีกว่าฟิลิปปินส์ด้วยซ้ำไป เรียกว่าอยู่ในแนวหน้าอยู่หัวแถว ถ้าเรามองโดยเปรียบเทียบก็จะเห็นว่า ท้ายแถวสุดก็คือพม่ากับบรูไน

ถาม อาจารย์กระโดดข้ามปี 2519 ไปด้วยความตั้งใจที่จะอธิบายข้ามหรือเปล่า เพราะถ้าบอกว่าผลของ 14 ตุลาคมค่อนข้างดีและเป็นบวก สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจาก 14

ตุลาเองมีความขัดแย้งหรือความรุนแรงเกิดขึ้นมากมาย บางคนถึงกับบอกว่า 14 ตุลาเป็นแค่การทำให้กระเบื้องหลุดไปแค่สามแผ่นเท่านั้นเอง แต่โครงสร้างเผด็จการก็ยังคงอยู่...

ตอบ คิดว่าไม่ใช่กระเบื้องหลุดสามแผ่น แต่คิดว่าในความเปลี่ยนแปลงของสังคม ทุกยุคทุกสมัย ทุกสังคม ทุกประเทศ จะก้าวหน้าถอยหลังๆ สลับกันไป เพราะฉะนั้น ความพยายามที่พลังทางการเมืองได้ผลักไปจนได้รับการปลดปล่อยในเหตุการณ์ 14 ตุลา ก็มีพลังที่พยายามจะผลักดันให้ไปไกลมากกว่านั้นอีก คิดว่าในยุคประมาณช่วง 14 ตุลาคม 2516 หรือว่าเรียกว่า ยุค 70' (seventies) มีความเชื่อและมีความหวังกับระบอบสังคมนิยมอย่างมาก "สีแดงของโลกตะวันออก" หรือทางออกของสังคมนิยมแบบของจีน ของลัทธิเหมาเจ๋อตุง เป็นเสมือนคำตอบ

เพราะฉะนั้น มีพลังส่วนหนึ่งของกระบวนการประชาธิปไตยในบ้านเรา หลัง 14 ตุลาที่ต้องการผลักไปสู่จุดนั้น หาทางออกด้วยรูปแบบของสังคมนิยมแบบจีนแบบลัทธิเหมา ซึ่งพลังเก่าหรือพลังเดิมในรูปของอนุรักษนิยมหรือประเพณีนิยมรับไม่ได้ และเกิดความหวาดกลัวอย่างสุดขีด ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เพราะฉะนั้นก็ต้องแตกหัก มีการใช้ทั้งสถานการณ์ระหว่างประเทศของความพ่ายแพ้ของสหรัฐในอินโดจีน ใช้สถานการณ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างกรณีที่พนมเปญแตก เขมรแดงยึดพนมเปญได้ ไช่ฉงอันแตก เวียดนามและเวียดนามเหนือยึดไช่ฉงอันได้ ลาวแตก ฝ่ายขวาต้องหนีข้ามน้ำโขงมาเมืองไทย คิดว่าทำให้เกิดความวิตกกังวลอย่างสุดๆ คล้ายเกิดโรคประสาทขึ้นในกลุ่มพลังและอำนาจเดิม

เพราะฉะนั้นเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ก็เป็นความพยายามที่จะปราบปรามให้หมด เป็นเสมือนว่า "ใครไม่ใช่พวกข้า ก็เป็นศัตรูกับข้าหมด" ทางเลือกอื่นไม่มี และมีไม่ได้ มี 1 กับ 2 เท่านั้น จะมี 3 หรือ 4 หรือ 5 ไม่ได้ ความคิดสุดขีดแบบนี้นำมาซึ่งความรุนแรงและการยึดอำนาจ "6 ตุลา" แต่เห็นได้ชัดก็คือว่า พลังสุดขีดแบบนี้ไปไม่ได้แล้ว พลังแบบ 6 ตุลา ขับเคลื่อนและนำมาซึ่งการสังหารหมู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในท้องสนามหลวง ผู้กุมอำนาจรัฐใช้ความรุนแรงในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อนในสังคมไทย ทำให้ที่สาธารณะเห็น

ได้ในโทรทัศน์ ในท้องถนน มีหลักฐานพยานทั้งหนังสือพิมพ์และภาพถ่าย แต่พลังสุดขีดแบบนี้ก็เดินต่อไปไม่ได้ จะเห็นได้ว่า “รัฐบาลหอย” หลัง 6 ตุลาคมนั้น อยู่ได้ไม่ครบหนึ่งปี (ทั้งที่วางแผนไว้จะอยู่ถึง 12 ปี) พลังสุดขีดแบบนี้ขาดฐานขาดความชอบธรรม เป็นเพียงสร้างกระแสได้ “เฉพาะกิจ” คิดว่าพลังด้านลบแบบอำนาจนิยมที่ก่อให้เกิดโศกนาฏกรรมของ 6 ตุลา ไม่สามารถจะมากลบพลังด้านบวกของ 14 ตุลา ที่เป็นพลังประชาธิปไตยได้

ถาม ผลสะท้อนของ 14 ตุลา ต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมล่ะครับ มีอะไรบ้าง

ตอบ ในแง่ของเศรษฐกิจก็มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมากแต่ในแง่นี้ไม่ค่อยกล้าพูดเท่าไร เรื่องทางเศรษฐกิจไม่มีความรู้พอ ชับซ้อนมาก มีความพยายามที่จะสลัดอำนาจของ “รัฐข้าราชการ” ที่ควบคุมเศรษฐกิจ (ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน “กินหุ้หลม” หรือ “ส่วย”) นั้น แม้จะยังมีอยู่แต่ก็ทำได้ยากขึ้น ในด้านหนึ่งทางเศรษฐกิจเหมือนกับปลดปล่อย “พลัง” ของนายทุน คนชั้นกลางนักธุรกิจ ต่างก็เป็นอิสระขึ้น กลายเป็นผู้มีอำนาจทางการเมือง ในระยะหลังๆ นี้ จุดนี้เป็นจุดเปลี่ยนในระดับบนและในระดับของผู้ที่มีโอกาสในสังคมอยู่แล้ว เป็นการเปลี่ยนที่มีไม่มากเท่าทางการเมือง หมายความว่าประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจยังลงไม่ถึงคนข้างล่างนัก ยังไม่ถึงคนด้อยโอกาสหรือคนชายขอบนัก ต่างกับประชาธิปไตยทางการเมือง

ถาม อาจารย์มองว่าผลทางด้านการเมืองซึ่มลึกกว่า...

ตอบ ผลทางการเมืองซึ่มลึกกว่า เพราะถูกแรงผลักดันหนัก มีพลังที่ผนึกร่วมกันผลักในระยะหลังเราเห็นว่าระดับล่างคือระดับประชาชนต้องการมีส่วนร่วมสูง เรียกร้องที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยเฉพาะเรื่อง “เมกะโปรเจ็ก” จะตัดออกไปไม่ได้ง่ายนัก แต่พลังทางเศรษฐกิจหรือประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจยังไม่เห็นชัดนัก ถ้าเรามองในแง่ของส่วนรวม ต้องดูตรงที่เป็นชาวไร่ชาวนาคนประมาณ 60-70 % ของไทยยังอยู่ในชนบท ตรงนี้ก็เป็นที่ยังขาดอำนาจการต่อรอง ฝ่ายที่ต่อรองได้เป็นฝ่ายในเมือง 30 % หรือไม่กี่ฝ่ายของผู้บริหารรัฐบาล หรือฝ่ายนิติบัญญัติ ที่หยิบยื่นโครงการต่างๆ ให้ แต่ถ้าจะเป็นประชาธิปไตยทางด้านเศรษฐกิจ คนระดับล่างต้องเข้ามามีส่วนกำหนด ตรงนี้ยังเป็นจุดที่บอดอยู่

ถาม 30 ปีแล้วมีอะไรดีขึ้นไหม มองในแง่ของระบบรัฐ ก็ยังคงเป็นฝ่ายหยิบ ยืนให้กับภาคสังคมอยู่ดี

ตอบ รัฐยังเป็นฝ่ายหยิบยืนให้ การกระจายอำนาจเศรษฐกิจอย่างแท้จริง ยังไม่เป็นผล ตัวอย่างที่เราเห็นเช่น หลัง 14 ตุลา มีโครงการ “เงินผัน” ของรัฐบาลสมัยอาจารย์ (ม.ร.ว.)คึกฤทธิ์ ปราโมช รัฐบาลปัจจุบันก็มีเรื่องการเงินช่วยเหลือเงินกู้ให้กับตำบลมีโครงการให้เกิดการรวมตัวในการผลิตทางเกษตร หรือ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์”อะไรก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้เหมือนกับจุดเริ่มต้นเท่านั้น และมีลักษณะจาก “บนลงล่าง” เรายังไม่มีความแน่ใจนักว่าเป็นสิ่งที่ต้องการจากระดับล่างแค่ไหน โดยรวมแล้ว ทางด้านนี้ยังเดินไปไม่ถึงครึ่งทางด้วย ข้าคิดว่าระยะทางยังอีกไกลมากสำหรับประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ แต่ในแง่ของประชาธิปไตยทางการเมืองของคนในเมืองหรือคนชั้นกลาง น่าจะเดินไปเกินครึ่งทางแล้วก็ได้ อาจจะไปถึง 70 % แล้วก็ได้

ทางด้านเศรษฐกิจนั้น กระแสของโลกหรือกระแสของโลกาภิวัตน์ก็ไม่ค่อยอำนวยให้กับประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจระดับล่างของไทยเท่าไรนัก กระแสโลกาภิวัตน์ช่วยประชาธิปไตยด้านการเมือง (อย่าง BBC หรือ CNN ออกข่าวเหตุการณ์ “พฤษภาเลือด” ทั่วโลก) ก็ช่วยได้มาก แต่ในแง่เศรษฐกิจกระแสกลับไม่ช่วย กระแสอาจจะซ้ำเติมด้วยซ้ำไป มองว่าระบบตลาดเสรี หรือ “เศรษฐกิจการตลาด” และโลกาภิวัตน์นี้ ทำให้ประเทศใหญ่ได้เปรียบ ทำให้บริษัทใหญ่ๆได้เปรียบ ทำให้กลุ่มคนที่ได้เปรียบอยู่แล้วได้เปรียบมากยิ่งขึ้น คล้ายๆกับพวกห้างสรรพสินค้าหรือบรรดา “มอลล์” ทั้งหลายนั้นแหละ ที่ทำให้ “โซ่ห่วย” เล็กๆ น้อยๆ ล้มตายหมด เป็นปัญหาเศรษฐกิจที่เห็นได้แล้ว ในระยะสั้นๆ และในระยะยาว จะเป็นปัญหาใหญ่ และทวีความขัดแย้งและความรุนแรง ยิ่งขึ้น

ถาม ถ้ามองในแง่นี้ กลุ่มเล็กกลุ่มน้อยก็ยังไม่มီးอะไรดีขึ้นใช่หรือไม่

ตอบ ถ้ามองในแง่นี้ ก็ยังลำบากอยู่

ถาม ฟังอย่างนี้แล้วอาจารย์คิดเห็นยังอย่างไร เรื่องความเหมาะสมกับการที่รัฐสภาเสนอให้ 14 ตุลาของทุกปีเป็นวันประชาธิปไตย

ตอบ ต้องตอบว่า “ใช่” 14 ตุลานี้ปฏิเสธรไม่ได้เลยว่าไม่ใช่การต่อสู้เพื่อประชา-

ธิปไตย ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าไม่ใช่เป็นการต่อสู้เพื่อประชาชน แต่หลักใหญ่เป็นประเด็นทางการเมือง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเจตนารมณ์ของ 14 ตุลา ไม่ได้มองในแง่ของเสรีภาพหรือประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและทางสังคม คิดว่ารวมๆ อยู่ด้วยกันเพียงแต่ว่า “ก้าวยาว” ก้าวนี้ นำหนักอยู่ที่การเมือง

ถาม เมื่อ 5 ปีที่แล้วในวาระครบรอบ 25 ปี 14 ตุลา ที่มีการพูดถึง “วันสิทธิเสรีภาพ” ถามว่าชื่อแบบใดจะเหมาะสมกว่ากันสำหรับวันที่ 14 ตุลา

ตอบ ชื่อไหนใหม่ ไม่ค่อย “แคร์” เรื่องชื่อเท่าไร เอาเข้าจริงคือเมื่อมีการประกาศว่าวันนี้เป็นวันประชาธิปไตยก็ดีไป คนอาจจะมาเถียงว่าวันนี้เป็น “วันสิทธิเสรีภาพ” หรือเปล่า แต่บางอย่างที่เหมือนกับว่าได้เดินไปจุดหนึ่งแล้ว เราจะทำอย่างไรให้ดีที่สุดก็แล้วกัน หมายความว่าระหว่างคำว่า “ประชาธิปไตย” กับคำว่า “สิทธิเสรีภาพ” ก็แล้วแต่คนจะชอบ บางคนอาจจะชอบคำว่า “สิทธิเสรีภาพ” มากกว่า บางคนจะชอบคำว่า “ประชาธิปไตย” มากกว่า คิดว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” อาจจะเป็นคำที่ชัดเจนคุ้นเคยในหมู่ประชาชนคนทั่วไปมากกว่าคำว่า “สิทธิเสรีภาพ” ก็ได้

ถาม ความชอบกับความคุ้นเคย อาจจะไปทำให้เกิดการบิดเบือนบางอย่างที่ไม่ถูกต้องในแง่มุมมองทางประวัติศาสตร์

ตอบ การบิดเบือน บิดเบือนได้ทุกโอกาส คนที่เป็นสฤตยอดของเผด็จการก็บอกว่าตัวเองเป็นประชาธิปไตย ด้วยการอ้างว่าเป็นประชาธิปไตยแบบ “ไทยๆ” หรือบิดเบือนว่าเรื่องของสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของ “ฝรั่ง” เรื่องของ “โลกตะวันตก” อะไรทำนองนั้น เพราะฉะนั้นการบิดเบือนทำได้ตลอดเวลา ไม่ค่อยคิดหรือวิตกว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” จะนำไปสู่การบิดเบือนอะไรนัก แน่นนอนอยู่ที่การตีความ อยู่ที่ใครเอาไปใช้ อาจจะเริ่มต้นดีก็ได้ แต่อีก 5 ปี อาจจะพังพินาศไปก็ได้ เหมือนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้แหละมีความตั้งใจตีความตั้งใจสูง แต่พอเอาไปใช้ ก็เหมือนกับความเชื่อหรือทฤษฎีทั่วไป แม้กระทั่งพุทธศาสนา แม้กระทั่งอิสลาม แม้กระทั่งคริสตศาสนา ก็มีคนเอาไปบิดเบือนตลอดเวลา เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ถ้าจะมีการบิดเบือนก็ไม่แปลกใจ ไม่เกี่ยวกับเรื่องชื่อเท่าไรนัก

ถาม เราจะจัดที่ทางอย่างไรกับวันสำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองวันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย ถ้ากำหนดให้วันที่ 14 ตุลาคมเป็นวันประชาธิปไตย โดยเฉพาะ 24 มิถุนายน 2475

ตอบ 24 มิถุนายนเป็น "วันชาติ" มาก่อนทางราชการและ "คณะราษฎร" กำหนดเป็นวันชาติ แล้วในที่สุดแล้ววันนี้ก็ถูกยกเลิกโดยราชการ คือถูกกำหนดในสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (2483) เมื่อรัฐบาลนั้นถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ "ปฏิวัติ" ยึดอำนาจ (2500) ต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ต่างประเทศ "วันชาติ" 24 มิถุนายน ก็ถูกยกเลิกหายไปเลย แต่นั่นเป็นเรื่องของชื่อ หมายความว่าชื่อทางการของ 24 มิถุนา (2475) เคยถูกกำหนดชื่อว่า "วันชาติ" แต่ถามว่า 24 มิถุนายนนั้นโดยความหมายของเหตุการณ์วันนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประชาธิปไตยหรือไม่ คำตอบว่า "ใช่" บางคนยังจะบอก ว่า 24 มิถุนายน 2475 เป็น "ก้าวแรกของประชาธิปไตย"

ถาม อาจารย์คิดว่าระหว่าง 14 ตุลาคมกับ 24 มิถุนา วันใดมีความเหมาะสมกว่ากับการได้ชื่อว่าวันประชาธิปไตย

ตอบ คิดว่าเหตุการณ์ 14 ตุลานั้นใหญ่โตมโหฬารมากกว่า ถ้าเราบอกว่าประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนมีส่วนร่วม ความมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ 14 ตุลาคมของประชาชนมีมากกว่าสถานการณ์ 14 ตุลาคม ไม่เหมือนกับสถานการณ์ 24 มิถุนา สถานการณ์ 24 มิถุนานั้นเป็นการวางแผนยึดอำนาจจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยคนจำนวนประมาณกว่า 100 คน ที่ขนานนามตนเองว่า "คณะราษฎร" ทำเป็นการปิดลับ แล้วก็ประสบความสำเร็จเป็น "ก้าวแรก" ของประชาธิปไตย

เปรียบเทียบกับ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว มิได้มีการวางแผน คิดว่ามีสิ่งที่เป็น "พลัง" อยู่ในสังคมที่กว้างขวางใหญ่โตมากที่ต้องการประชาธิปไตย ที่ต้องการรัฐธรรมนูญ เริ่มต้นด้วยมีคนประมาณ 10 กว่าคนเท่านั้น ไปเดินแจกใบปลิว เรียกร้องรัฐธรรมนูญ รัฐบาลถนอม-ประภาส-ณรงค์ก็จับ พอจับเพื่อนๆ นิสิต นักศึกษาด้วยกันก็เรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา แล้วก็เรียกร้องรัฐธรรมนูญ และประชาธิปไตยตามมาด้วย

ในกระบวนการเรียกร้องและการชุมนุมกันที่ธรรมศาสตร์ 5 วัน ตั้งแต่วันที่ 9 ถึง 13 ตุลาคม แม้ขยายใหญ่โตอย่างที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน ก็มีคนเข้าร่วมด้วยเป็นแสน แล้วก็เดินขบวนออกมาคราคร่ำในถนนราชดำเนิน ทั้งสายในที่สุด ก็เกิดการปะทะและรัฐใช้อาวุธสงครามร้ายแรงปราบปราม ทั้งหมดนี้ไม่มี การวางแผนนักเรียนนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นผู้นำเป็นหัวหอกไม่ได้ต้องการยึดอำนาจ ไม่ได้มีการวางแผนที่จะทำให้คนริบไต่ “ถนน-ประภาส-ณรงค์” ต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ต่างประเทศทั้งหมดเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างเป็นธรรมชาติ และอาจจะพูดได้ว่าบางส่วนก็ “บังเอิญ” บางคนอาจจะใช้คำว่า “อุบัติเหตุ” ด้วยซ้ำไป เข้าใจว่าเป็นกระบวนการที่มาจากการสั่งสม จากความกดดันทางการเมืองในระบอบเผด็จการทหาร หรือ “วัฏจักรของความชั่วร้าย” ของการปฏิวัติรัฐประหารและยึดอำนาจอันยาวนานเป็นทศวรรษๆ เพราะฉะนั้นก็ระเบิดตูมออกมา ต่างกันมากถ้าจะเทียบกับ 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งมีความสำคัญในแง่ของการเป็น “ก้าวแรก” ของประชาธิปไตยไทย กล่าวโดยเปรียบเทียบผลกระทบของ 14 ตุลา มีกว้างขวางกว่า

ถาม ขนาดของการเข้าร่วมหรือผลกระทบที่ทำให้ 14 ตุลามีความสำคัญตามที่อาจารย์ว่า หมายความว่าความสำคัญของวันที่ 24 มิถุนาซึ่งปัจจุบันมีคนที่รู้จักน้อยมากอยู่แล้ว จนบางคนก็ลืมไปแล้ว จะไม่ถึงทำให้ 24 มิถุนาถูกลืมเลือนไปมากกว่าที่เป็นอยู่นี้หรือ

ตอบ ลืมไม่ได้ อะไรที่เกิดแล้วก็เกิด เพียงแต่จะถูกเอามาใช้ตีความอย่างไร เอามาถูกใช้ให้ความหมายอย่างไร ถูกบิดเบือนอย่างไร 24 มิถุนา ถูกบิดเบือนเยอะ และถูกทำให้ไร้ความหมายในระบบการศึกษาและวิจัยของไทย

ถาม ประเด็นของผมคือว่า ถ้ากำหนดให้ 14 ตุลาเป็นวันประชาธิปไตย จะยังคงทับความหมายของก้าวแรกของประชาธิปไตยของวันที่ 24 มิถุนาให้หายไปหรือไม่มีความสำคัญเข้าไปใหญ่

ตอบ ก็อยู่ที่คนที่เข้าไปให้ความหมายกับ 14 ตุลา มองอดีตอย่างไร พุดง่าย ๆ รัฐสภาชุดนี้ที่เสนอให้ความหมายกับ 14 ตุลา คิดอย่างไรกับ 24 มิถุนา ต้องกลับไปถามคนที่ทำงานด้านนี้

ถาม อาจารย์คิดใหม่ว่า การพูดว่าให้วันที่ 14 ตุลาคม เป็นวันประชาธิปไตย สะท้อนให้เห็นถึงภาวะที่คนในช่วงเวลาปัจจุบันมักจะมองประวัติศาสตร์อย่าง ตัดตอน

ตอบ ใช่ คิดว่าอย่างนั้น นี่คือปัญหา คือหนึ่งมองประวัติศาสตร์อย่างตัดตอน สองมองประวัติศาสตร์อย่างไม่ให้ความสำคัญ เพราะฉะนั้นวิชาประวัติศาสตร์ ถึงหายไปจากโรงเรียน หายไปจากห้องเรียน หายไปจากมหาวิทยาลัยกลายเป็น วิชาซึ่งไม่มีใครอยากเรียน ภาควิชาประวัติศาสตร์ในสถาบันราชภัฏอาจจะไม่มี เหลืออยู่แล้วก็ได้ หรือไม่ก็เหลือเป็นชิ้นส่วนเป็นเศษส่วน วิชาประวัติศาสตร์กลายเป็น “ส่วนเกิน” ในธรรมศาสตร์ ในจุฬาฯ ก็เป็นส่วนอันน้อยนิด ไร้ความหมาย ถามว่าผู้กุมอำนาจรัฐคนที่อยู่ในรัฐบาลคนที่คุมกระทรวงศึกษาธิการ คนคุมจุฬารัฐธรรมนูญ คุมเกษตร ศาสตร์ มข. มช. คุมสถาบันอะไรต่อมิอะไร ฯลฯ มองเห็นความสำคัญของ วิชาประวัติศาสตร์หรือไม่ คำตอบคือ “ไม่”

ถาม รัฐสภาอุตสาหกรรมมติเสนอ 14 ตุลาคมให้เป็นวันสำคัญ ซึ่งเป็นการให้ความหมายมาแล้ว ถ้าอย่างนี้อาจารย์คิดว่าสังคมยังจำเป็นที่จะต้องให้ความหมายอื่น อีกหรือ

ตอบ คิดว่าจำเป็น มนุษย์ต้องมีอะไรบางอย่างที่เป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวบทเป็นแม่แบบ ถ้าเราจะเชิดชู 14 ตุลา เราควรเชิดชูเพื่อให้เป็นตัวบทและแม่แบบของประชาธิปไตยของความก้าวหน้า ของการพัฒนาของสังคม ของพลังของคนหนุ่มคนสาว แต่การเชิดชูแบบให้เป็น “ยากล่อมประสาท” หรือ “ยานอนหลับ” ก็ทำได้เช่นกัน หนังสือประวัติศาสตร์ไทยจำนวนไม่น้อยเลย เหมาะเอาไว้สำหรับเป็น “ยากล่อมประสาท” เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่ายไม่สนใจต่ออดีตหรือความเป็นมาของสังคม ของบ้านเมือง และมนุษยชาติ

ถาม ถ้าอย่างนั้นรัฐไม่เห็นจำเป็นต้องมาให้ความหมายและความสำคัญกับวันอะไรเลยก็ได้ หรือไม่ต้องกำหนดวันสำคัญเลยไม่ดีกว่าหรือ แล้วปล่อยให้สังคมให้ความหมายและนิยาม 14 ตุลาคมเอาเอง อย่างนี้จะไม่ดีกว่าหรือ

ตอบ ในแง่ของอุดมคติอันสูงส่งน่าจะดีกว่า แต่ในแง่ทางปฏิบัติรัฐคุมอะไรต่อมิอะไรอยู่เยอะมาก คุมทั้งงบประมาณ คุมทั้งอำนาจ คุมทั้งสื่อวิทยุและ

โทรทัศน์ ดังนั้นวันที่ 14 ตุลาคมของทุกปีถ้ารัฐไม่ให้ความสำคัญ ก็คงหา “พื้นที่” ทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรมหรือสติปัญญาได้ยาก สนามหลวงก็ห้ามใช้ วิทยุก็ไม่ให้ออก โทรทัศน์ก็ไม่เสนอข่าว ทำอะไรก็ไม่ได้ งบประมาณก็ไม่มี “พื้นที่ทางการเมือง” ถูกยึดครองไปหมด “พื้นที่” บนแผ่นดินก็ไม่มีซ้ำ “พื้นที่” ในสมองก็ไม่มีให้อะไรอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ตรงนี้เป็นส่วนสำคัญที่รัฐจะให้ความสำคัญกับวันวันนี้ และเอื้ออำนวยให้เกิด “พื้นที่” ขึ้น

ถาม แต่ในอีกด้านหนึ่งถ้ารัฐกำหนดขึ้นมาแล้วนี้ เขาก็อาจจะกำหนดแบบของการคิด หรือแบบของการอธิบาย 14 ตุลาไปด้วย...

ตอบ ถูกต้อง นี่ก็คือสิ่งที่ว่าเราพูดกันมาตั้งแต่ต้นว่า ถ้านำมาใช้แล้วบิดเบือนก็เป็นไปได้ เพราะฉะนั้นหมายความว่า เราไม่มีอะไรเป็นประกันหรอก

ถาม อาจารย์มีข้อเสนอใหม่ครับ คือฟังดูแล้วอาจารย์ก็โอเคว่า มีวันสำคัญอย่างนี้ก็ดี แต่มีแล้วก็อาจมีปัญหาอยู่เพราะไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่าประวัติศาสตร์จะถูกบิดเบือนหรือถูกตีความไปแบบใดแบบหนึ่ง หรือเป็นการให้ความหมายแบบเข้าข้างตัวเอง ที่ไม่กระทบกระเทือนรัฐ

ตอบ ข้อเสนออีกคือว่า ทำอย่างไรให้มีการตีความหลายๆ แบบ มีหลายๆ ตำรา เพราะฉะนั้นจึงไม่เห็นด้วยกับตำราเรียน “มาตรฐานหนึ่งเดียว” ที่อนุวัติ และตีตรารับรองโดยกระทรวงศึกษาธิการ คิดว่าต้องมีหลายคนเขียนหลายรูปแบบ แล้วก็ให้ประชาชนและหรือครูบาอาจารย์ทั่วไปตัดสิน คือผมไม่เชื่อว่าประชาชน “โง่” แต่คิดว่าราชการกลัวประชาชนจะ “ฉลาด” มากกว่า เอาอย่างนี้ดีกว่า ผมไม่เชื่อว่า กรรมการตรวจแบบเรียนของกระทรวงศึกษาจะ “ฉลาด” กว่าประชาชนทั่วไป

ถาม ถ้าไม่ใช่เรื่องแบบเรียน... คือกรณีแบบเรียนยังหาทางให้หลายๆ คนเข้ามาช่วยเขียน ซึ่งก็อาจเป็นทางออกอย่างหนึ่ง แต่พอเป็นวันสำคัญแล้วนี้ การกำหนดชื่อวันสำคัญ ก็มีอยู่ค่าเดียว แบบเดียว หนึ่งเดียว ใครจะเข้ามาตีความหรือให้ความหมายที่หลากหลายได้ล่ะครับ

ตอบ ไม่หรอก คิดว่าต้องทำให้ภาคเอกชน ภาคประชาชนเข้มแข็งขึ้นมา นั่นก็แปลว่าถ้ามีการฉลอง 14 ตุลา การฉลองต้องมีมาในหลายรูปแบบหลายองค์กร

แน่นอนรัฐสภา ก็ทำไป แล้วโดยมากเราก็ไม่ต้องไปวิตกอะไรมากนัก ดูจากตัวอย่าง
ว่างานวันที่ 10 ธันวาคมซึ่งเป็นวันรัฐธรรมนูญนั้น ก็ตื่นเช้าแล้วไปถวายบังคม
วางพวงมาลา แล้วก็อาจจะมีโอกาสมีเลี้ยงพระเพลิงก็จบภาครัฐ เป็นพิธีกรรมเป็นเรื่อง
ของรูปแบบเสียมากกว่า

แต่ในภาคสังคมภาคประชาชน ถ้าจะให้เข้มแข็ง เราน่าจะมาวิเคราะห์ว่า
วันรัฐธรรมนูญนั้น ไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้วกี่ฉบับ จริงหรือที่ไทยมีรัฐธรรมนูญ
มากที่สุดในโลก จริงหรือรัฐธรรมนูญไทยนั้นเอื้อต่อคนที่ได้เปรียบในสังคมอยู่แล้ว

ตรงนี้ผมถึงว่าสถาบันการศึกษาสำคัญมาก ๆ เพราะสามารถจะมีเสรีภาพ
ทางวิชาการ มีอิสระทางความคิดได้ แต่ก็น่าเสียดายที่มหาวิทยาลัยและสถาบัน
การศึกษาทั้งหลาย ถูกกระแสโลกาภิวัตน์เข้าครอบงำ กลายเป็นทำ “ธุรกิจ
การศึกษา” มากกว่าการให้ “บริการทางสังคม” อย่างธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์
ซึ่งเป็น “พื้นที่ทางการเมือง” ของประชาชนและประชาธิปไตย ก็กำลังถูกทำให้เป็น
“ห้างสรรพสินค้าวิชาการ” หรือ “เดอะมอลล์การศึกษา” ราคาแพง “ร่างปริญญาตรี”
หมดความเป็น “ตลาดวิชาหรือมหาวิทยาลัยประชาชน” หรือว่า 30 ปี 14 ตุลาคม
จะเป็นงาน ฉาปนกิจศพธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ก็ไม่รู้

ยังขณะนี้มีการปฏิรูปการศึกษา มีการรวมทบวงมหาวิทยาลัยเข้ากับ
กระทรวงศึกษาธิการ แล้วนโยบายที่จะให้มหาวิทยาลัยเลี้ยงตัวเองเหมือนกับ
ชายหรือ “เซ็ง” รัฐวิสาหกิจนั้น คิดว่าวิชาการจะตกต่ำลงอีกมาก ๆ อาจารย์ซึ่ง
เคยมี “เกราะเหล็ก” ของความเป็นข้าราชการคุ้มกันอยู่จะกลายเป็น “พนักงาน”
ที่จะต้องเกรงกลัวนายจ้าง จะขาดความกล้า หัวนวิตกต่อความมั่นคงของอาชีพ
ของตน ไม่รู้ว่าจะได้ต่อ “สัญญาจ้าง”ที่จะมีปีต่อปีหรือต่อสามปีหรือไม่ ใน
ระบบอุปถัมภ์และการเล่นพรรคเล่นพวกที่ยังฝังรากอยู่ในสังคมไทย อธิการบดี
หรือคณบดีอาจกลายเป็น “เผด็จการน้อย” ไปโดยทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว และเรา
ก็คงจะเผชิญกับ “เผด็จการโดยสภามหาวิทยาลัย” โดยปริยาย ตรงนี้คือความ
ยากลำบากและอนาคตที่ไม่สดใสหนักของอุดมศึกษาไทย ตราบใดที่พลังของฝ่าย
สังคม ฝ่ายประชาชน ฝ่ายเอกชนยังไม่เข้มแข็ง ก็จะต้องตกอยู่ในสภาพนี้

ถาม จากบริบททางสังคมการเมืองไทยที่อาจารย์ว่ามาทั้งหมด ถ้าหากว่า ณ
ปีนี้นั้นเรามีวันที่ 14 ตุลาคมเป็นวันประชาธิปไตย ท่ามกลางความอ่อนแอของ
ภาคสังคม ประชาชนก็อาจจะไม่เข้มแข็งพอที่จะช่วงชิงนิยามความหมายใหม่ ๆ

หรือหลากหลายได้ ขณะที่รัฐอาจจะผูกขาดนิยามความหมายเสียเองแบบเบ็ดเสร็จจนประชาชนคนรุ่นหลังไม่คิดอะไรที่แตกต่าง ภาพอย่างนี้อาจารย์ไม่คิดหรือครับว่าอาจจะเกิดขึ้นได้

ตอบ ถึงอย่างไรควรจะมี ดีกว่าไม่มี เพราะอย่างน้อยทำให้มาเถียงว่า เอ๊ะ วันที่ 14 กับวันที่ 24 นี่อันไหนสำคัญกว่ากัน คิดว่าวิวาทะหรือ “วิภาช” ทำให้เกิดสติปัญญา เกิดการถกเถียง คิดว่าดีกว่าไม่มีแบบ “ทำให้แข็งแล้วปกครอง”

ถาม ถ้ายังไม่ประกาศ อาจารย์เห็นวิวาทะแบบนี้เกิดขึ้นบ้างมากน้อยแค่ไหน

ตอบ แค่มิววาทะออกมาก็เถียงกันแล้ว ผมว่าดีมาก คงต้องนั่งคิด เอ๊ะ จะประกวดวาดรูปยังงี้อะไรทำนองนี้ ที่ผ่านมาก็เงิบๆ หายๆ ไปอย่างดีก็จัดงานแบบ “ผลิตกันเขียน เวียนกันอ่าน วานกันชม” ในธรรมศาสตร์รำลึกกันอยู่แต่ในหมู่ผู้ที่กำลังแก่ชราลงไปทุกปี แต่ตอนนี่กลายเป็นอาจจะจัดทั้งประเทศในระดับชาติ คิดว่ามองในแง่ปริมาณน่าจะขยายปริมาณ หรือ “พื้นที่” เพิ่มขึ้น อย่างน้อยก็ต้องถกเถียงกันแล้วว่า เอ๊ะ วันไหนสำคัญกว่าวันไหน

ถาม จะเถียงกันแค่วาระครบรอบ 30 ปีหรือเปล่า

ตอบ ก็ขึ้นอยู่กับอุดมคติและความเชื่อ ซึ่งคงไม่ได้อยู่บนปากฟ้า อยู่ที่พวกเรา นี่แหละ ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับ 14 ตุลา ปีนั้นตั้งห้าแสนคน จะมีสักหนึ่งหมื่นคนใหม่ที่ลุกขึ้นมาทำอะไร จะไม่มีเขี้ยวหรือ ถ้าไม่มีก็ข้างปะไร สังคมนี้ก็ข้างมันจะลงนรกหรือขึ้นสวรรค์ก็ข้าง หนึ่งหมื่นคนนะไม่มีหรือ ไม่เอาหนึ่งหมื่นเอาแค่หนึ่งพันก็ได้

ผมคิดว่ายังมองโลกในแง่ดีและมีความหวังอยู่ เมื่อสองวันก่อนก็ได้ข่าวว่าทางคนไทยในแคลิฟอร์เนียประชุมกันจะทำไอโฟนทำไอ้นี่ จะเชิญหงา คาราวานไปร้องเพลง กิติ หงามันจะได้งานเยอะขึ้น มองแล้วผมว่าน่าจะดีกว่า ถ้าถามผมมีกับไม่มี ผมว่ามีดีกว่าไม่มี ไม่ต้องห่วงหอรอกคนที่กุมอำนาจ รัฐไม่ค่อยมีเวลาเท่าไร งานของเขาและเธอมาก คิดว่าเขาและเธอไม่มายุ่งยุ่งยามเรื่องอย่างนี้กับภาคสังคมนุรักษ์ แต่สังคมนั้นแหละจะต้องตื่นตัวเอาด้วยตัวของตัวเอง

14 ตุลา ในเอกสาร และ ตำราเรียนฝรั่ง

ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช

กรรมการสมาคมจดหมายเหตุไทย

หากย้อนดูประวัติศาสตร์โลกในปี 2516 การเคลื่อนไหวประชาธิปไตยของนักศึกษาและประชาชนบนท้องถนนราชดำเนินเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม เป็นขบวนการที่คนทั้งโลกรับรู้และเชิดชู 14 ตุลา เป็นชัยชนะที่ไม่มีใครคาดคิด เพราะสวนกระแสเผด็จการที่รุกคืบเข้าแผ่อิทธิพลมายังกลุ่มประเทศโลกที่สาม ตัวอย่างเช่น การประกาศกฎอัยการศึกในฟิลิปปินส์ (กันยายน 2515) และการก่อรัฐประหารในชิลี (กันยายน 2516) จึงไม่น่าแปลกใจที่สื่อต่างประเทศประโคมข่าวนี้ไปทั่วโลก October Revolution หรือ October Uprising ชื่อเรียกเหตุการณ์ 14 ตุลา ที่ติดปากเยาวชนคนหนุ่มสาวทั่วไปในยุคนั้น

14 ตุลา ได้รับการบันทึกในจดหมายเหตุประมวลข่าวสำคัญของโลก *Keesing's Contemporary Archives* ภายใต้ชื่อเรื่อง "Thailand. - Military Regime overthrown by Student Revolt." (ฉบับวันที่ 19 - 25 พฤศจิกายน 2516, หน้า 26209-26210) และในหนังสืออ้างอิงทางประวัติศาสตร์จากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก อาทิ *The Oxford History of the Twentieth Century* (หน้า 237) และ *The Cambridge History of Southeast Asia* (เล่ม 2, หน้า 443)

ในบรรดาสื่อฝรั่ง นิตยสารข่าวรายสัปดาห์ *Far Eastern Economic Review* เป็นสื่อคุณภาพที่ให้ความสำคัญกับชาวเมืองไทยมากที่สุด สำหรับผู้ที่สนใจเรื่อง 14 ตุลา ขอแนะนำบทความ 2 ชิ้นจากนิตยสารฉบับนี้

- 1) "Death of a Regime" (ฉบับวันที่ 22 ตุลาคม 2516) รายงานเหตุการณ์ช่วงระหว่างวันที่ 5-15 ตุลาคม ปิดท้ายด้วยเกร็ดข่าวแผนก่อรัฐประหารซ้อน (ระบุชื่อนายทหารและหน่วยกำลังที่เกี่ยวข้อง) รายงานชิ้นนี้ได้ถูกคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในบทความประวัติศาสตร์ ลงพิมพ์ใน *Far Eastern Economic Review* : *Telling Asia's Story For Fifty Years* หนังสือที่ระลึกเนื่องในวาระครบรอบ 50 ปีของนิตยสารดังกล่าว
- 2) "Panic, Death and Lies" (ฉบับวันที่ 29 ตุลาคม 2516) เจาะลึกเบื้องหลัง 14 ตุลา เปิดเผยแพร่ชื่อนายทหาร ตำรวจ และข้าราชการระดับสูงหลายคนที่มีบทบาทสำคัญในช่วงระหว่างวันที่ 14 และ 15 ตุลาคม ข้อมูลน่าสนใจมากมายในรายงานข่าวชิ้นนี้หาอ่านไม่ได้ในเอกสารของไทย

นิตยสารฉบับอื่นๆที่รายงานข่าว 14 ตุลา คือ *Time*, *Newsweek* และ *The Economist* ส่วนหนังสือพิมพ์รายวันที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสืบสวนข้อเท็จจริง 14 ตุลา คือ *The New York Times*, *The Washington Post*, *International Herald Tribune*, *The Times*, *The Guardian*, *The Daily Telegraph* และ *Le Monde* ซึ่งรายงานข่าวจากมุมมองของผู้สื่อข่าวตะวันตก แต่ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์เหล่านี้หาอ่านได้ค่อนข้างลำบากในปัจจุบัน

14 ตุลา เป็นปรากฏการณ์ที่นักรัฐศาสตร์ชาวต่างประเทศให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพียงไม่กี่เดือนหลังจากนั้น บทวิเคราะห์โดยนักวิชาการจากหลากหลายสำนักได้ทยอยลงพิมพ์ในวารสารต่างประเทศ อาทิ *Asia Quarterly*, *Asian Survey*, *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, *Journal of the Royal Society for Asian Affairs*, *Pacific Affairs*, *Pacific Community*, *Race and Class*, *Southeast Asian Affairs* และ *Southeast Asian Spectrum*

จากการสำรวจอย่างคร่าวๆ พบว่าในบรรดาบทความเกี่ยวกับ 14 ตุลาที่พิมพ์ลงในวารสารต่างประเทศ มีอยู่ 3 ชิ้นที่ถูกกล่าวอ้างถึงมากที่สุดในผลงานวิจัยและตำราเรียนยุคต่อๆมา

- 1) "Student Protest and Political Change in Thailand" โดย Frank C. Darling พิมพ์ในวารสาร *Pacific affairs* ฉบับฤดูใบไม้ผลิ 2517
- 2) "Ten Days in October - Students Versus the Military : An Account of the Student Uprising in Thailand" โดย Ruth - Inge Heinze พิมพ์ในวารสาร *Asian Survey* มิถุนายน 2517
- 3) "Student Revolution in Thailand : The End of the Thai Bureaucratic Polity?" โดย Robert Zimmerman พิมพ์ในวารสาร *Asian Survey* มิถุนายน 2517

14 ตุลาคม ยังพบได้ในเอกสารวิจัยของมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ที่น่าสนใจคือ

- 1) *Thailand in transition : The Role of Oppositional Forces* โดย Ross Prizzia เป็นเอกสารวิจัยของศูนย์เอเชียและแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยฮาวาย ผู้เขียนวิเคราะห์เหตุการณ์ 14 ตุลาคม ในหน้า 59 -71 นอกจากบทบาทของนักศึกษาแล้ว ผู้เขียนยังได้ศึกษากลุ่มพลังอื่นๆที่มีบทบาทในช่วงหลัง 14 ตุลาคม ผลงานวิจัยชิ้นนี้พิมพ์ขึ้นเมื่อปี 2528

- 2) *The Student Movement in Thailand, 1970-1976* โดย Elinor Bartak เป็นเอกสารวิจัยของศูนย์อุษาคเนย์ศึกษา มหาวิทยาลัยโมนาช ออสเตรเลีย เอกสารชิ้นนี้ก่อร่างมาจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีของผู้เขียน น่าสนใจที่ผู้เขียนได้ลงทุนทำวิจัยภาคสนามในไทย โดยได้สัมภาษณ์เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้นำนักศึกษายุค 14 ตุลา เป็นผลงานวิชาการอีกชิ้นหนึ่งที่นำศึกษา

14 ตุลาคม ได้ถูกบรรจุในหนังสือและตำราเรียนของต่างประเทศตั้งแต่ปี 2517 หนังสือเล่มแรกสุดที่วิเคราะห์เหตุการณ์ 14 ตุลา คือ *Trial in Thailand* เขียนโดย George K. Tanham อดีตนักการทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับ 14 ตุลา (หน้า 17-18) หนังสือเล่มต่อมาที่วิเคราะห์ 14 ตุลา คือ *Modern Thai Politics : From Village to Nation* บรรณาธิการ

โดย Clark D. Neher จากมหาวิทยาลัยนอร์ทเทิร์น อิลลินอยส์ สหรัฐอเมริกา ผู้เขียนกล่าวถึง 14 ตุลาคมว่าเป็น “เหตุการณ์มหัศจรรย์” และลงความเห็นว่าบ๊อบบี้ สำคัญที่ทำให้ประชาชนเป็นฝ่ายชนะคือการแตกแยกของฝ่ายทหาร (หน้า 18-20)

ผู้ที่สนใจ 14 ตุลา จากมุมมองของนักวิชาการแนวมาร์กซิสต์ ควรอ่าน *Thailand : Roots of conflict* บรรณาธิการโดย Andrew Turton จากมหาวิทยาลัยลอนดอน (หน้า 67-68, 83 และ 148) และ *Thailand : Origins of Military Rule* เขียนโดย David Elliott จากมหาวิทยาลัยออริกอน สหรัฐอเมริกา (หน้า 133-136)

ในปี 2524 มีตำราเรียนเกี่ยวกับการเมืองไทยออกสู่ตลาด 2 เล่มๆ แรกคือ *Thailand : Society and Politics* โดย John L.S. Girling จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย Girling วิเคราะห์ 14 ตุลา ในหน้า 188-193 ตำราการเมืองไทยอีกเล่มหนึ่งคือ *Political Conflict in Thailand* โดย David Morell จากมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน และชัยอนันต์ สมุทวณิช จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Morell และชัยอนันต์วิเคราะห์สาเหตุความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงปี 2516-19 ผู้เขียนไม่เพียงแต่วิเคราะห์บทบาทของนักศึกษา กรรมกร และชาวนา แต่ยังคงกล่าวถึงกลุ่ม “จัดตั้ง” ซึ่งก่อตัวขึ้นหลัง 14 ตุลา อาทิ นวพล กระทั่งแดง และลูกเสือชาวบ้าน ฯลฯ กลุ่มพลังเหล่านี้เป็นแกนนำหลักของขบวนการ “ชาวนิคมชาวยาย” ในช่วงปี 2517-19 *Political Conflict in Thailand* ให้ข้อมูลเชิงลึก และเล่าบรรยากาศการเมืองไทยในช่วงหลัง 14 ตุลา ได้ดีที่สุดใน

Katherine A. Bowie อธิบายความเป็นมาและบทบาทของลูกเสือชาวบ้าน ในช่วงปี 2516-19 ในหนังสือ *Rituals of National Loyalty* พิมพ์ขึ้นเมื่อปี 2540 เหตุการณ์ 14 ตุลา ได้ถูกกล่าวถึงตลอดทั้งเล่มโดยเฉพาะในบทที่ 3

14 ตุลา ยังได้รับการบันทึกในหนังสือเกี่ยวกับการเมืองไทยเล่มอื่นๆ อาทิ *Government and Politics of Thailand* (บรรณาธิการโดยสมศักดิ์ ชูโต), *The National Security of Developing States : Lessons from Thailand* (เขียนโดย Muthiah Alagappa), *Thailand : Economy and Politics* (เขียนโดยผาสุกพงษ์ไพจิตร และ Chris Baker) และ *Political Change in Thailand* (บรรณาธิการโดย Kevin Hewison) หนังสือเหล่านี้อ้างอิงกล่าวถึง 14 ตุลา ไม่มากนัก แต่ให้ข้อมูลและแง่มุมที่หลากหลายและน่าสนใจ

14 ตุลาคม ยังได้ถูกบรรจุในตำราประวัติศาสตร์ไทยที่นักศึกษาทุกคน "ต้องอ่าน" *Thailand : A short History* โดย David K. Wyatt จากมหาวิทยาลัยคอร์เนล เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ไทยที่จัดว่าเยี่ยมยอดที่สุด Wyatt เขียนถึง 14 ตุลาคม ภายใต้วหัวข้อ *Revolution and Reaction, 1973-1976* (หน้า 297-303)

ในบรรดาหนังสือชีวประวัติผู้นำไทยที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ 14 ตุลาคม ขอแนะนำ *The Revolutionary King : The True-Life Sequel to The King and I* โดย William Stevenson (โดยเฉพาะบทที่ 22, "Uprising") และ *Thailand's Struggle for Democracy : The Life and Times of M.R. Seni Pramoj* โดย David Van Praagh (บทที่ 6 "The Student Revolution")

14 ตุลาคม ยังถูกบรรจุในตำราเรียนรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์อุษาคเนย์ อาทิ *Southeast Asia : Past & Present* โดย D.R. SarDesai, *In Search of Southeast Asia : A Modern History* โดย David Joel Steinberg, *Southeast Asia in the New International Era* โดย Clark D. Neher, *Political Legitimacy in Southeast Asia : The Quest for Moral Authority* โดย Muthiah Alagappa และ *The Spectre of Comparisons : Nationalism, Southeast Asia and the World* โดย Benedict Anderson

จากการสำรวจสถานภาพและองค์ความรู้ 14 ตุลาคม ในเอกสารและตำราของต่างประเทศ จะเห็นว่านักวิชาการในต่างประเทศได้ให้ความสนใจค้นคว้าเรื่องราวของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม การศึกษา 14 ตุลาคมในต่างประเทศนั้นมีแง่มุมที่แตกต่างและลึกซึ้ง และแตกแขนงออกไปหลากหลายสาขาทลอดช่วง 30 ปีที่ผ่านมา เอกสารและตำราเรียนเหล่านั้นเป็นขุมคลังความรู้ที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าข้อมูลจากภายในประเทศ นอกจากนี้เอกสารและงานวิจัยโดยชาวต่างประเทศอาจนำเสนอข้อมูลหลักฐานที่แตกต่างไปจากเอกสารของไทย จึงอาจนำไปสู่การตั้งคำถามใหม่เปิดทัศนห่มมองเรื่อง 14 ตุลาคมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

14 ตุลาคม คือประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นโดยเยาวชนคนหนุ่มสาวเมื่อ 30 ปีที่แล้ว แต่จนถึงวันนี้ 14 ตุลาคม ยังคงเป็นปริศนา ดั่งเว็งฟ้าที่ถูกปกคลุมไปด้วยเมฆหมอก ถึงเวลาแล้วหรือยังที่เราจะกล้าเผชิญกับอดีต ถึงแม้วีรชนผู้หาญกล้าจะสิ้นลมหายใจ แต่จิตวิญญาณของพวกเขายังคงอยู่ เขาคงดีใจหากรับรู้ได้ว่า

เรานั้นใส่ใจเรื่องราวกันคว่ำเรื่องราว 14 ตุลา พร้อมทั้งจะเดินหน้าชำระประวัติศาสตร์ด้วยจิตใจบริสุทธิ์

นี่แหละ...จะเป็นอนุสรณ์ 14 ตุลา ที่ยืนหยัดถาวรเหนืออนุสรณ์สถานที่ก่อด้วยอิฐหรือปูน นี่แหละคือการสดุดีวีรกรรม คือการรำลึก 30ปี แต่การจากไปของพวกเขา

หนังสือและบทความเกี่ยวกับ 14 ตุลา ที่พิมพ์ในต่างประเทศ

ALAGAPPA, MUTHIAH, *The National Security of Developing States: Lessons from Thailand* (Dover, Mass, 1987).

ALAGAPPA, MUTHIAH (ed.), *Political Legitimacy in Southeast Asia: The Quest for Moral Authority* (Stanford, 1995).

ANDERSON, BENEDICT, *The Spectre of Comparisons: Nationalism, Southeast Asia and the World* (London, 1998).

BARTAK, ELINOR, *The Student Movement in Thailand, 1970-1976* (working paper 82, Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, Clayton, 1993).

BOWIE, KATHERINE A., *Rituals of National Loyalty: An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand* (New York, 1997).

CALDWELL, MALCOLM, "Thailand: Towards the Revolution," *Race and Class*, 18:2 (1976).

DARLING, FRANK C., "Student Protest and Political Change in Thailand" *Pacific affairs*, 47:1 (Spring 1974).

ELLIOTT, DAVID, *Thailand: Origins of Military Rule* (London, 1978).

FAR EASTERN ECONOMIC REVIEW, *Far Eastern Economic Review : Telling Asia's Story for Fifty Years* (Hong Kong, 1996).

FLOOD, E THADEUS, "The Thai Left Wing in Historical Context," *Bulletin of Concerned Asian Scholars*, 7:2 (April-June 1975).

GIRLING, JOHN L.S., "Thailand after the October Revolution," *Dyason House Paper* (Melbourne, August 1974).

GIRLING, JOHN L.S., *Thailand: Society and Politics* (Ithaca,1981).

HEINZE, RUTH-INGE,"Ten Days in October - Student Versus the Military: An Account of the Student Upspring in Thailand," *Asian Survey*, 14:6 (June 1974).

HEWISON, KEVIN (ed.), *Political Change in Thailand: Democracy and Participation* (London,1997).

HOWARD. MICHAEL and LOUIS, ROGER Wm.(eds.), *The Oxford History of the Twentieth Century* (Oxford,1998).

Keesing's Contemporary Archives: Weekly Diary of World Events, XIX (Bristol,1973).

MEACHAM, STEWART,"The Ten Days that Shook Thailand," *International Affairs Reports* (November 1973).

MORELL, DAVID, and CHAI-ANAN SAMUDAVANIJA, "Thailand Since 1973: Dissolution of a Revolution," *Pacific Community* (July 1975).

MORELL, DAVID, and CHAI-ANAN SAMUDAVANIJA, *Political Conflict in Thailand: Reform, Reaction, Revolution* (Cambridge, Mass.,1981).

NEHER, CLARK D. (ed.), *Modern Thai Politics: From Village to Nation* (Cambridge, Mass.,1976).

NEHER, CLARK D.,*Southeast Asia in the New International Era*,3rd ed.(Boulder,1999).

PASUK PHONGPAICHIT, and CHRIS BAKER, *Thailand: Economy and Politics* (Kuala Lumpur,1995).

PRAAGH,DAVID V., *Thailand's Struggle for Democracy: The Life and Times of M.R. Seni Pramoj* (New York,1996).

PRIZZIA, ROSE, and NARONG SINSAWASDI, "Evolution of the Thai Student Movement," *Asia Quarterly*,1 (1975).

PRIZZIA, ROSE, *Thailand in Transition: The Role of Oppositional Forces* (Honolulu, 1985).

PRUDISAN JUMBALA, "Toward a Theory of Group Formation in Thai Society and Pressure Groups in Thailand after the October 1973 Uprising," *Asian Survey*, 14:6 (June 1974).

RACE, JEFFREY,"Thailand 1973: We Certainly Have Been Revaged by Something," *Asian Survey*, 14:2 (February 1974).

SARDESAI, D.R., *Southeast Asia: Past & Present*, 3rd ed. (Boulder, 1994).

● รายชื่อนักศึกษาที่ช่วยงาน 30 ปี 14 ตุลาคม ●

- ปี 4 สมฤดี วิชาสวัสดิ์, สุกสร พวงบุบผา, ทิพย์มาศ สมบัตินิรนาท, ธนพล ธนาวัฒน์วิภาค,
รชฎ รัตนวราหะ, พัลลยมณ สิ้นหนั่ง, พศิน นพสุวรรณ, นิตารัตน์ วรประดิษฐ์,
กุลพัทธ์ มานิตยกุล, สฤษฏีพล สตะเวทิน, สิทธา เลิศไพบุลย์ศิริ, สุเจน กรรพฤทธิ์
- ปี 3 อัครพงษ์ คำคุณ, พีรัชชาพงศ์ นุตเจริญ, บัณฑิต วงศ์จำปา, สุกข์ขวัญ ประดิษฐ์,
จิรบดี เตชะเสน, พัศตรีวิภา แก้ววิเศษ, รัชยา ทรงศิริ, ธิดารักษ์ รักษา, ศักดิ์ระพี สุริยศ
- ปี 2 มรกตวงศ์ ภูมิพล, อนุชาติ ตรีโรจน์พร, วรกันยา แทนขำ, สัมพันธ์ ชูพินิจ,
ตุลยา อารยะพิสุทธิกุล, เทอดธรรม รัตนรุจจักร, เลอสรรรค์ ศรีชนะภัย, อารยา ศิริ,
ชาคริต คมคาย, ชูมาพร แต่งเกลี้ยง, สมรรดมน สุทธานนท์กุล, ปวีณา เหมทัศน,
สุรชาติ ผดุงจันทร์, สุชีรา ต่อยปาน, สุวรรณา ชาวเชียง, เนติ สาครยุทธเดช,
ทวารัตน์ ศรีวงศ์พรรณนา, อุกฤษต์ มากมี, นัชนันท์ เฟิงเลี้ยง, อภาติ ไพศาลธนสมบัติ,
ศัพทกร ทิมทอง, กิติวิทย์ เทียงตรง, นัท โชคศิริกุลชัย, ทรัพย์สุทธิ หอมยก,
ภาณุพันธ์ วุฒิธรณฤทธิ์,
- ปี 1 พิธวีสิริ ธเนศสกุลวัฒนา, โสมทัด อัครนภาภาศ, วริษา สหวัฒน์พงศ์, พัชญา วิจิตต์โกติน,
พีระวุฒิ ทองเจือ, กอวีร์ ฤทธิ์เดช, ปริมล ฤกษ์สุวรรณรงค์, จุลภา หงศ์ประภักตร์,
ณพงศ์ สิวัดนิชกุล, ปภาณิดา กสิพุล, กมลวรรณ กัมปนาทโกศล, กันตชนม์ ศิวะพิมล,
ธนาภรณ์ บุญนาค, พามิลา โพธิ์งาม, จันทรจิรา ปัญจเกรี, ภาณุพงศ์ กรรณาธิกรณ,
ชณัญญา อินทร์มรรย, ธีรณี มุสิกไชย, วริษฐา ปาลิยะนันท์, ธีระพงศ์ จันทรหอม,
ศิริวุฒ บุญชื่น, สุพิชญา ชื่นจิต, อรณิดา อติเทพสถิต, คมกฤษ ศักดิ์ศิริวัักษ์,
ชาวพล ช้างกลาง, เอกสิทธิ์ จิรพัฒนางกูร, วันใหม่ นิยม

● ประสานงานต้นฉบับ ●

ปรีญา แวหวงษ์,
สุกสร พวงบุบผา, นิตารัตน์ วรประดิษฐ์

ขอขอบคุณ : ดาวเรือง แนวทอง, รัตนา ตีรักษา, ซี บุญยโกศล หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

เตรียมพบกับ

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประวัติศาสตร์ยุคแรก ภาคปีสตาร์

แต่งโดย D.G.E. Hall
บรรณาธิการ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อานันท์ กาญจนพันธุ์
ร่วมแปลโดย ท่านผู้หญิง วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา,
ซูลิรี จามรमान, เพ็ชรี สุมิตร, ม.ล.รลสุคนธ์ อิศรเสนา,
วิลาสวงศ์ พงศะบุตร, เพ็ญศรี ตึก, แถมสุข นุ่มนนท์,
ศรีสุข ทวีธาประสิทธิ์

หนึ่งในหนังสือประวัติศาสตร์คลาสสิกที่ดีที่สุด
ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ที่หายไปจากแผงหนังสือกว่า 2 ทศวรรษ

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

จัดพิมพ์ใหม่ในรูปแบบขนาด 8 หน้ายก เข้าเล่มปกแข็งพร้อมภาพประกอบ
เพื่อมอบเป็นของขวัญทางสติปัญญาแก่ตัวท่านเอง และญาติสนิทมิตรสหาย

“เหมาะเป็นหนังสืออ่านประกอบวิชา สังคมศึกษา ส. 605 และ ส. 606”

การครบรอบ “โอกาส” ใดๆ ก็ตาม สิ่งที่ดีที่สุดหลังการเฉลิมฉลอง และ จะเหลืออยู่ให้คนรุ่นหลังไปนานแสนนาน คือ “หนังสือดี ๆ สักหนึ่งเล่ม” และ นี่ก็เป็นที่มาของหนังสือเล่มนี้ “3 ทศวรรษ 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย” นั้นเอง

เราที่ปรากฏนามอยู่ในหนังสือเล่มนี้ มาจากหลายทิศหลายทาง หลายวุฒิ หลายวัย ที่มาร่วมกันในงานนี้ เราเชื่อว่าแม้ในวันนี้ คนจะยังไม่อ่าน คนจะยังไม่มอง “หนังสือหนึ่งเล่ม” ของเรานี้ก็ตาม แต่วันหน้า ก็คงมีคนหันกลับมาดู กลับมาศึกษา เหมือน ๆ กับที่พวกเราหลายคนได้พบ ด้วยตนเองว่า งานทางปัญญาทั้งหลายทั้งปวง ที่มีผู้ทำก่อนเรา ได้ทำทิ้งไว้ให้เรา จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม กลายเป็นเครื่องส่องนำทางในปัจจุบันของเรา (คืออนาคตของคนรุ่นที่ผ่านไปแล้ว) ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเราก็หวังว่า “หนังสือเล่มนี้” ไม่เพียงแต่เพื่อ “ปัจจุบัน” เท่านั้น แต่ยังเพื่อ “อนาคต” อีกด้วย

ในวงวิชาการประวัติศาสตร์ (ที่มักจะมีการเข้าใจผิดกันอยู่เสมอว่าเป็นเรื่องของ “อดีต”) มีคำพังเพยที่นักประวัติศาสตร์มักจะไม่ค่อยให้ความเชื่อถือกันนักว่า ‘ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย’ ว่าเป็นไปแล้วประวัติศาสตร์ “ซ้ำรอย” ได้ ก็เพราะมนุษย์มักไม่เรียนรู้ มักไม่จด และไม่จำ มักไม่นำประวัติศาสตร์มาเป็นบทเรียน นั้นเอง

การไม่เรียนรู้และจดจำเหตุการณ์ ‘ฟ้าแผลดตุลา’ (2516/2519) จนได้นำมาซึ่งการนองเลือดและความรุนแรงของ ‘พฤษภาทมิฬ’ (2535) ฉะนั้นเราจะหนีพ้นการบดขยี้อย่างรุนแรงของ ‘กงล้อประวัติศาสตร์’ ที่จะมาใน “อนาคต” ได้ ก็ต่อเมื่อเราตระหนัก ในพุทธภาษิตที่ว่า “นตฺถิ ปญฺญา สฺมา อภา” หรือ “แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี”

ISBN 974-92487-2-4

9 789749 248720

ราคา 300 บาท